

César M Lorenzo

Syndikalismen vid makten

Spansk anarkosyndikalism före, under och efter inbördeskriget 1936-39

Svensk översättning (från franska) av Britta Gröndahl. Stockholm: Federativ; 1972

Innehåll

Introduktion.....	1
Inledning.....	3
Syndikalismens uppkomst och utveckling till 1923.....	8
Anarkismens ursprung i Spanien.....	8
Internationalens spanska regional federation	9
Kantonupproret 1873.....	11
Rörelsen går under jorden. Regional federationens tillbakagång (1874-1881).....	15
Från bakuninismen till den frihetliga kommunismen. Regional federationens öden 1881-1905	16
CNT:s födelse: den fackliga förnyelsen och juliupproret 1909	21
Revolutionskrönika (1911-1923)	25
Kongresserna i Sans och Madrid. Den nya frihetliga vågen	27
Inför de politiska realiteterna	31
Salvador Seguís possibilism.....	31
Revolutionära alliansen. Anarkobolsjevikerna	32
Inre slitningar: revisionismens skenbara seger. FAI:s bildande.....	35
”Konservatorie-kongressen” och ”De trettios” manifest. Bildandet av det ”Syndikalistiska partiet”	38
Den dogmatiska anarkismen förnekar sig själv. Upproren i januari 1932 och januari 1933	41
Valet i november 1933 och decemberkuppen	44
Pakten mellan CNT och UGT i Asturien	45
Upproret i oktober 1934	48
Valet i februari 1936	50
Kongressen i Zaragoza eller sista omsvängningen före dramat	52
Maktens sönderfall i Katalonien.....	57
CNT:s medverkan i den katalanska regeringen.....	57
CNT beslutar att skapa en kamouflerad revolutionsregering.....	58
Centralkommittén för de antifascistiska miliserna.....	60
Lokala myndigheter och parallella myndigheter.....	62
Ekonomirådet	67
Motiven till regeringsmedverkan. Två märkliga plenum.....	69
CNT:s insatser i ”Rådet för Generalitat”. Pakten med kommunisterna.....	73
CNT i det kommunala livet.....	76
Återverkningarna av regeringsdeltagandet i Katalonien	78
Rådet för Aragonien	80
Zaragozas fall	81
Kollektiviseringsproblemen. Krigets landsplåga	83
Bildandet av en frihetlig kryptoregering. Dess legalisering.....	85
Rådet i verksamhet	87
CNT och den baskiska regeringen	90
Försvarsjuntorna i Vizcaya och Guipúzcoa	90
PNV genomdriver bildandet av den baskiska regeringen	93

Åsidosättandet av CNT. Problemet FAI och reaktionerna inom den spanska frihetliga rörelsen	94
Orsakerna till regeringens omedgörlighet. Aguirre ger till slut efter	96
Rådet för Asturien och León	98
De underhandlingar mellan socialdemokrater och syndikalister	101
Interprovinsiella rådet för Santander-Burgos-Palencia	103
Maktsplittringen i södra och centrala regionerna	106
Folkliga arbetsutskottet för Levanten	106
Anhängare och motståndare till regeringsdeltagande. ”Järnkolonnen”	108
Murciansk kantonalism	110
Huvuddragen av revolutionen i Andalusien	111
Välfärdskommittén för Málaga	114
Provinsrådet för Badajoz	117
Kort översikt av läget i Kastilien	119
Försvarsjuntan för Madrid	121
CNT går med i den republikanska regeringen	127
De första kontakterna med Largo Caballero. Landsomfattande plenum av den 3 september 1936	128
Avgörande ingripande av Horacio Prieto. Plenum av den 15 september, 28 september och 18 oktober 1936	130
Underhandlingarnas förlopp: CNT motsätter sig evakueringen av Madrid. Horacio Prietos åtgärder	133
Varför CNT inträdde i den republikanska regeringen	137
Varför en anarkistisk revolution var omöjlig: bristande beredskap och invasionsrisk	137
De makthavande republikanernas oduglighet. Allmän koalition mot CNT	140
Nödvändigheten av centralisering och delaktighet i det högsta ansvaret	143
Syndikalisternas korta samarbete med makten	148
Den första ministerkonseljen CNT-sekreterarens avgång	148
CNT:s insatser i regeringen	149
Problemen inom ”Rådet för Generalitat”: undanröjandet av POUM. Öppen kamp mellan CNT och kommunisterna	152
Innebörden av majhändelserna 1937	155
”Durrutis vänner”	157
Largo Caballeros fall. CNT:s vägran att delta i Negrín-regeringen	159
CNT lämnar ”Rådet för Generalitat” (juni 1937)	162
Huvudetapperna i den frihetliga rörelsens utveckling efter maj 1937	164
Landsomfattande plenum för CNT i juni 1937 och för FAI i juli 1937	164
Landsomfattande plenum i september 1937 och ”ekonomiskt plenum” i januari 1938	166
Pakten mellan CNT och UGT (mars 1938)	169
Verkställande utskottet för den frihetliga rörelsen i Katalonien	171
Diskussion om FAI-förslag om bildandet av ett frihetligt-socialistiskt parti	172
De politiska kommissionerna. CNT:s ändrade struktur	175
CNT och regeringen Negrín	177
Kontrarevolutionen på frammarsch. Syndikalisterna bönfäller Negrín och Companys	177
Upplösningen av ”Rådet för Aragonien”. Skälen till syndikalisternas passivitet	178
Förföljelser mot den frihetliga rörelsen	181
CNT är beredd till statskupp	183
CNT:s inträde i regeringen Negrín	185
CNT återvinner sitt inflytande	187
Kallt krig mellan syndikalister och kommunister	188

Nationella försvarsrådet. Anarkismen trampas under fötterna.....	191
De första åren av exil och underjordisk kamp. Den stora schismen i CNT	196
De första tecknen på splittring	196
Fruktlösa förhandlingar med falangister	198
Syndikalisterna och "Nationella unionen"	200
Syndikalisternas samarbete med republikanerna. Apolitismens återuppsykande bland de emigrerade anarkisterna	203
CNT:s inträde i regeringen Giral. Den frihetliga rörelsens sprängning	208
Det frihetliga partiet som aldrig blev av.....	213
Krisen i regeringen Giral. Kaos och mörker	218
De första symtomen på krisen. Syndikalisterna underhandlar med monarkisterna	218
Krisen mognar (mars–december 1946)	220
Lösning på krisen (januari 1947).....	224
CNT i regeringen. Llopis. Anarko-monarkister	226
Den traditionella spanska vänsterns förfall (1948-1968). CNT:s bräckliga återförening ..	230
Syndikalisterna i Spanien år 1969	234
Framtidsprognos.....	238
Förklaringar	241

Introduktion

Bokens författare, César M Lorenzo, är historiker av spanskt ursprung som själv sympatiserar med syndikalismen, dvs han har en positiv grundinställning till den rörelse vars historia han tecknar. Detta gör att vi kan läsa historiken med vetskap om att den inte är en mer eller mindre illvillig tolkning.

De intressantaste kapitlen, enligt min mening, de två första, som behandlar rörelsens ursprung och tidiga historia (fram till Francos revolt), samt de sista kapitlen (de som behandlar tiden efter Francos seger). Främsta anledningen till detta är att de behandlar frågor som berörs mycket styvmoderligt (eller knappast alls) i andra arbeten om Spanien, som oftast koncentrerar sig på inbördeskriget och dess förspel. Även detta tas upp i Lorenzos bok, och är otvivelaktigt läsvärt, men tillför inte särskilt mycket till det som man kan inhämta från andra arbeten om inbördeskriget.

Vid tiden för det spanska inbördeskriget skiljde sig den spanska arbetarrörelsen sig en hel del från de övriga länderna i Europa, genom det starka inflytande som anarkismen och syndikalismen hade i arbetarrörelsen i stort, i synnerhet bland radikala arbetare och lantproletärer. Marxismen hade en förhållandevis svag ställning och det största partiet, socialistpartiet, stod huvudsakligen för en reformistisk politik. Det stalinistiska kommunistpartiet var litet och hade svag proletär förankring, vilket även gällde det antistalinistiska POUM (som dock hade ganska stark ställning i Katalonien). *Varför* var anarkismen och syndikalismen så stark i Spanien? Vilken *ideologi* vägledde dessa strömningars handlande? Svaren på sådana frågor är centrala för utvecklingen i Spanien ska bli begriplig.

Det är just dessa frågor som i synnerhet första bokkapitlet behandlar. Vi får bl a veta att det tidigt fanns olika anarkistiska och syndikalistiska riktningar, med olika regional spridning och social bas. De två viktigaste strömningarna var å ena sidan ”anarkokommunisterna” (inspirerade av Krapotkin och Malatesta) i Andalusien (jordlösa bönder, lantarbetare), å andra sidan ”kollektivisterna” (inspirerade av Bakunin) i Katalonien (industriarbetare). Medan anarkokommunisterna ansåg att individuella terroråd var en viktig kampmetod, så ansåg ”kollektivisterna” att klasskamp i form av masskamp (bl a strejker) var den viktigaste kampformen. Det pågick ständigt en kamp mellan dessa riktningar, ibland med användning av våld. Styrförhållandena mellan de två riktningarna varierade.

Ett intressant konstaterande är att de riktningar som förespråkade individuell terror stärkte sin ställning under perioder av stor repression, dvs då det var mycket svårt att föra masskamp, medan de kollektivistiska riktningarna fick ökat inflytande när det blev möjligt att föra masskamp. Man kan således se användningen av individuell terror som ett svaghetstecken, aktioner utförda i desperation, som privat hämnd mot förtryckarna. Den individuella terrorn lyckades heller inte skaka det bestående systemet – resultatet blev i stället ökat förtryck, där tortyr och mord på oppositionella, kamouflerat som ”död under flyktförsök” m m, blev vardagsmat och där enskilda företagare, godsägare, köpmän osv anlidade ”egna” mördarband för att terrorisera vänstern och likvidera obekväma personer (fackligt och politiskt aktiva, konkurrenter(!) m m). Detta borde bl a dagens AFA-militanter ta sig en ordentlig funderare över...

De sista bokkapitlet behandlar utvecklingen efter Francos seger fram till ungefär 1970, dvs 5 år innan Francos död som innebar att diktaturen ganska snabbt hamnade i djup kris och man fick en sk demokratisk öppning. Den spanska anarkosyndikalismens historia under dessa år är ingen framgångssaga. Tvärtom. Den hamnade i en djup kris efter inbördeskriget, med hårda motsättningarna mellan olika falanger, splittringar och en lång rad mer eller mindre desperata försök att vända utvecklingen. Inget lyckades.

Allra sist får vi en framtidsprognos, där författaren spår att den spanska anarkosyndikalismen – trots alla problem – kommer att återuppstå och spela en stor roll i Spaniens arbetarrörelse. Vi kan konstatera att denna spådom slog fel – anarkosyndikalismen hämtade sig aldrig och består idag av några ynkliga organisationer utan något reellt inflytande. På sätt och vis så är det synd, för trots allt så var den spanska anarkosyndikalismen en revolutionär kraft som bidrog till att inspirera och hålla kampen och den revolutionära andan levande. Den bidrog också till att hålla debatten med andra socialistiska strömningar vid liv.

3 augusti 2011

Martin F

Inledning

Det originellaste draget i den spanska nutidshistorien är den märkliga utvecklingen av syndikalismen eller den revolutionära fackföreningsrörelsen av frihetlig tendens, från det att den först började spridas år 1868 till slutet av inbördeskriget i mars 1939.

Under dessa sjuttio år var den spanska frihetliga rörelsen vid upprepade tillfällen nära att gå under. (Efter kantonupprorets sammanbrott år 1873 och general Pavia's statskupp i januari 1874. Kring 1900 som följd av kontroverserna mellan kollektivisterna och kommunister, det vill säga mellan organisatoriskt inställda anarkister och individualisterna. I september 1923 då Primo de Rivera tog makten.) Men som en sann Fågel Fenix har den stått upp igen med förstärkta krafter efter varje prövning. Denna förbluffande vitalitet är något helt unikt. I Ryssland och Ukraina blev de frihetliga rörelserna besegrade och decimerade av bolsjevikerna, i Bulgarien dukade de under för militärernas och sedan kommunisternas kupper, i Argentina försvann syndikalismen till följd av de hårda fraktionsstrider som slet sönder den, i Sverige var det socialdemokratin som lade hinder för dess utveckling, de franska, italienska och mexikanska anarkisterna hade endast ett övergående inflytande inom proletariatet och bondeklassen. Att utvecklingen just i Spanien blev en annan, har enligt vår mening aldrig fått en uttömmande förklaring. Men i varje fall har den frihetliga socialismen märkt Spaniens folk och jord med sin stämpel. Trots snart trettio års blodigt undertryckande bekänner sig människorna fortfarande till den.

Själva inbördeskriget skulle inte ha något speciellt av intresse att erbjuda framför andra liknande händelser, som inverkat på mänsklighetens historia, om inte den frihetliga rörelsen spelat en avgörande roll i Spanien. De spanska arbetarnas enastående kampvilja, som härdats i direkt aktion, deras vana att handla på eget ansvar, deras kärlek till frihetens, självbestämmandets och federalismens idéer, deras antimilitarism – kan man utan alla dessa faktorer föreställa sig vad som hände: folkets stormning av kasernerna och den otroliga kollektiviseringsrörelse som följde på den? Kan man föreställa sig bildandet av en oändlig mängd självständiga kommittéer, eller svårigheten att sätta upp en armé? På en enda dag blev syndikalisterna herrarna över drygt hälften av Spanien, medan i den andra hälften den fascistiska resningen snabbt segrade. Hur skulle de nu bete sig? De förfogade över en imponerande uppsättning doktriner, som det skulle vara fruktlöst att på några få sidor lägga fram i alla dess filosofiska aspekter. Dock bör man för att förstå deras successiva ställningstaganden understryka vissa grundläggande uppfattningar i den anarkistiska ideologin: teorin om staten, kritiken av marxismen, den revolutionära apolitismen, visionen av en ny värld.

Staten, hävdade de, är en centraliserad, hierarkisk och auktoritär organisation som alltid fungerar uppifrån och ner och från centrum mot periferin. Den behärskas av en privilegierad minoritet, byråkratklassen, som själv består av en rad kaster eller underavdelningar (armén eller krigarkasten, kyrkan eller prästkasten, domarkåren, Partiet eller den politiska kasten under en diktaturregim, direktörsklassen i en planekonomi, poliskåren, högre ämbetsmän, riksdagsmän, regeringsmedlemmar etc.). Genom skatter utsuger den och genom lagar förtrycker den majoriteten av människorna i ett geografiskt begränsat område som kan rymma ett eller flera folk. Ibland gynnar staten en samhällsklass på de övrigas bekostnad, ibland söker den skapa jämvikt mellan individerna, sekterna eller samhällsklasserna, men alltid i syfte att öka sin egen makt eller trygga dess bestånd. Staten rättfärdigar sin tillvaro ovan samhället och sina privilegier antingen med hänvisning till gudomlig rätt eller till myten om rasen och fosterlandet eller om proletariatets diktatur. Den framstår såsom ett heligt och av försynen skickat väsen, som det är vår plikt att vörda.

Staten, den pyramidformade överbyggnaden, har alltså ett trefaldigt ansikte: den är på samma gång en allsmäktig jordisk gudomlighet, en på skriven lag grundad institution och en expanderande social organism som inåt försöker uppsluka det samhälle som bär upp den och utåt de andra stater som tävlar med den. Född ur kriget mellan stammar och klaner och ur den mänskliga lusten att härska, alstrar den i sin tur krig och övergrepp och drivs oemotståndligt mot imperialism och totalism.

Det finns enligt Bakunin bara en sak att göra: ”Man måste, i teorin som i praktiken, fullständigt avskaffa allt som kallas politisk makt. För så länge denna makt existerar, kommer det att finnas härskare och behärskade, herrar och slavar, utsugare och utsugna. Och när den politiska makten avskaffats ska man ersätta den med organisation av produktivkrafterna och de ekonomiska tjänsterna.” Men om ”staten är ett historiskt nödvändigt ont, lika ofrånkomlig i det förflutna som dess fullständiga förintelse kommer att bli i framtiden, lika ofrånkomlig som människans ursprungliga djuriskhet och skilda andliga förvillelser varit”, skiljer sig denna uppfattning ändå fullständigt från marxisternas, både socialdemokraternas och kommunisternas. Enligt dem är staten ingenting annat än redskapet för en viss samhällsklass förtryck av en annan, och följaktligen är de anhängare av en proletär övergångsstat som framgår ur en väpnad revolution eller uppstår genom erövring av makten på laglig väg, och som bemäktigar sig produktionsmedlen i samhällets namn för att sedan gradvis tyna bort, i och med att de klassmotsättningar försvinner, som i sin tur är en följd av inneboende motsättningar i de forna ekonomiska infrastrukturerna.

Socialdemokraterna trodde på ”frigörelse genom röstsedeln” och metoden att välja in egna representanter i riksdagen. Men de blev med tiden korrumperade av samma borgerliga institutioner som de från början avsåg att bryta ner. De kommer i motsatsställning till de förtryckta och utsugna genom själva faktum att de blivit yrkespolitiker och byråkrater. Genom att förverkliga ytliga reformer, fjäska för medelklassgrupperna och göra fackföreningarna till maskiner för upptagning av medlemsavgifter, berövar de arbetarklassen dess kampvilja, de förslappas den och gör den passiv. De blir oavsiktligt kapitalismens tjänare och hjälper den att överleva, medan man för att förstöra den tvärtom borde skärpa motsättningarna och stegra klasskampen. Slutligen har de förnekat internationalismen i fosterlandsförsvarets namn och sen av slapphet blivit kolonialisternas och kanonkrämarnas medbrottslingar för att sluta som rena chauvinister.

Kommunisterna med sin inriktning på att skapa ett sammansvetsat parti för att ta makten med våld förvandlas, så snart de lyckats, till en privilegierad grupp, som inte alls är intresserad av att försvaga staten utan tvärtom målmedvetet förstärker den. De är f. d. arbetare som befordrats till generaler, polischefer, höga ämbetsmän, och representerar inte längre folket utan sig själva. De förvärvar en uppkomlingsmentalitet. Strejker betecknas som orimliga eller förbjuds och därigenom förslavas fackföreningarna. Det som mest intresserar de nya herrarna är att försvara sin ställning, att slippa stå på fabriksgolvet, och de håller nere missnöjet hos dem, som förblivit proletärer, medels censur och en intensiv propaganda eller till och med genom indoktrinering av barnen, genom militarisering av arbetet, genom organiserat angiveri. I förväg avtrubbade genom kaserndisciplin och övertygelsen, att ”ändamålet helgar medlen” – även om målet är friheten och medlen frihetsdödande – blir de snabbt uppslukade av maktutövningen: deras så kallade socialism består i att alla produktionsmedel överlämnas till en enda arbetsgivare, Staten, som förkroppsligas av en förgudad ledare och dirigeras av Partiet – en sannskyldig Röd Kyrka, som uttolkar den historiska Nödvändigheten. Deras revolution urartar i den värsta form av alienation, som människan nånsin känt, den moderna totalismen, konkretiserad av en onaturligt uppsvälld regeringsapparat, som på en hand samlar all civil, militär och andlig myndighet, och som utnyttjar de senaste tekniska uppfinningarna för att stärka sitt grepp.

I sin tro på statens allmakt försummar till råga på allt marxisterna av alla tendenser den psykologiska forskningen, utan vilken nationalekonomin sjunker ner i abstraktion. Följden blir att deras ”vetenskapliga” socialism leder till ett nytt slag av skolastik, där inget avseende fästs vid levande människor, sakernas oändliga sammansatthet, det mänskliga kunnandets fortgående utveckling, de sociala fenomenens karaktär av engångsföreteelse. I stället får man förenklade scheman, lockande kanske för nyktra rationalister som längtar mer efter enkla formler och intellektuell trygghet än efter rättvisa och självständighet, men bedrägliga, farliga när man vill omsätta dem i praktiken.

Kommunisterna saknar ett sant humanistiskt ideal (ett sådant kan inte anpassas efter något universellt system), den historiska materialismen och den evinnerliga dialektiken har andligen utarmat dem, de är genompyrda med borgerliga principer (auktoritet, effektivitet, produktionsökning till varje pris, ordning) och ändå tror de sig vara innehavare av ”vetenskapen” som de upphöjer till rang av dogm, av en modern religion med dem själva som överstepräster, och i kraft av denna så kallade absoluta vetenskap förnedrar de människan lika mycket som Kristus eller Mohammeds anhängare, om inte mer, de misstror den fria tanken, det litterära, konstnärliga, filosofiska skapandet, sociologins framsteg, den opartiska historiska forskningen. De vill helst övervaka medborgarna ända in i privatlivet, de centraliserar, de nationaliserar, de planifierar, de mobiliserar, militariserar, indoktrinerar, förbjuder, fängslar, arkebuserar.

Är marxismen då bättre än de ideologier som tidigare fanns? Kan den vara ledstjärna mot den sanna socialismen? Nej! Att föreställa sig att man kan omvandla samhället med hjälp av staten, att staten kan bli ett redskap för frigörelse, är den värsta av villfarelser. För att frigöra proletariatet och mänskligheten i stort räcker det inte att slå ner kapitalismens Molok, man måste också avskaffa den statliga Leviatan, vare sig han iklätt sig fascismens rustning eller demokratins klädnad, vare sig han bär krona eller frygisk mössa. För att bygga upp ett socialistiskt samhälle måste man kategoriskt förkasta alla föreställningar om en proletär välgörarstat som med tiden ska tyna bort. Likaledes all lättvindig opportunist: samarbete med den liberala borgerligheten, eftergifter för nationalismen och kyrkan, nedtoning av antimilitarismen. Man måste avvisa alla demokratiska skenbilder: parlament, val, politiska partier. Ihärdigt måste man bekämpa det moraliska, religiösa och fosterländska slaveriet. Man måste skapa fria människor: endast de kan bygga en fri värld.

En aktiv anarkist är övertygad ateist, eftersom hans avvisande av auktoriteten just härflyter ur förnekandet av den gudomliga översinnligheten, han är utvecklingsmaterialist och håller på den induktiva metod som är utmärkande för de experimentella vetenskaperna (och inte på Marx dialektiska metod) samtidigt som han bekänner sig till en upphöjd etik grundad på solidaritet och rättskänsla. Han strävar inte till att värva massorna för att fösa in dem i fällor eller sätta dem under förmyndarskap. Han väcker de tankar och djupa känslor som de bär inom sig, han formar deras sociala medvetande så de själva kan besluta över sitt öde. I likhet med Bakunin bör han upprepa för sig själv: ”Jag är inte verkligt fri förrän alla mänskliga varelser som omger mig, män och kvinnor, likaledes är fria. Andras frihet är inte på något sätt en begränsning eller förnekelse av min frihet, utan tvärtom dess nödvändiga förutsättning och bekräftelse. Jag blir endast verkligt fri genom de andras frihet, och ju flera de fria människor är som omger mig, och ju större, djupare och vidsträcktare deras frihet är, dess större och djupare blir min frihet. Det är tvärtom människornas slaveri som lägger hinder för min frihet, eller vad som är samma sak, det är deras djuriska tillstånd som är en förnekelse av min mänsklighet, för – ännu en gång – jag kan inte påstå mig vara verkligt fri förrän när min frihet eller, annorlunda uttryckt, min värdighet som människa, min mänskliga rätt som består i att inte lyda någon annan människa utan endast rätta mina handlingar efter mina egna övertygelser, har sin motsvarighet i samma frihet hos andra, och blir bekräftad av mina medmänniskors

bifall.” Eller det åligger mig att kämpa för ”*ekonomisk och social jämlikhet*, för jag vet att utan denna jämlikhet är frihet, rättvisa, mänsklig värdighet, moral, individernas välmåga och nationernas välstånd, ingenting annat än en rad tomma ord”. Därför hävdar jag att ”frihet utan socialism, det är privilegium, orättvisa. Och socialism utan frihet, det är slaveri och brutalitet.”

Bonde, ta din jord, ta fabriken, arbetare! Vänta ingenting av en ”befriare”, blivande tyrann, inte heller av ett ledande parti, grogrund för halvlärda, demagoger och unga karriärjägare, gör dig fri från och med nu och slut dig samman med dina olyckskamrater, på sådant sätt att förhållandet er emellan föregriper förhållandena i den kommande mänskligheten, förbered dig för revolutionen genom att göra revolution varje dag. De syndikalistiska arbetarna, dina bröder, tillämpar en genomförd federalism och demokrati i sina fackföreningar som idag är organ för kamp och ömsesidig hjälp och i morgon ska bli förvaltningsenheter. De härdar sig i strejker, de frigör sig genom direkt aktion som kan vara våldsam (sabotage, gerilla, uppror) eller icke-våldsam (passivt motstånd, civil ohörsamhet, värnpliktsvägran) och inte genom att utlämna sig åt politiker, genom handlingens propaganda som kan vara antingen destruktiv (attentat, expropriering) eller konstruktiv (anarkistiska kolonier, konsumentkooperativ verksamhet, religionsfria skolor) och inte genom lagar eller riksdagsmotioner. Tack vare denna dagliga revolutionsgymnastik förbereder de sig för den internationella sociala revolutionens stora dag, som ska ge livet åt ett bättre samhälle, där de arbetande själva ska förvalta samhällets rikedomar som blivit kollektiv egendom.

Enligt Krapotkin ska detta samhälle ”bestå av en mångfald sammanslutningar som är sinsemellan förenade för allt som kräver en gemensam insats: federationer av producenter för alla slag av produktion, jordbruksproduktion, industriell, intellektuell, konstnärlig produktion. Kommuner för konsumtionen med uppgift att ordna med allt som rör bostäder, belysning, uppvärmning, livsmedelsförsörjning, hygieniska anordningar etc. Sammanslutning av kommunerna sinsemellan och sammanslutning av kommunerna med produktionsgrupperna, Slutligen ännu större grupperingar, omfattande ett helt land eller till och med flera länder och bestående av personer som gemensamt ska arbeta för tillfredsställelsen av de ekonomiska, intellektuella och konstnärliga behov som inte är begränsade till ett bestämt område. Alla dessa grupper ska fritt samordna sina initiativ genom ömsesidiga överenskommelser, som det redan nu sker mellan skilda länders järnvägsbolag och postverk utan att detta kräver någon central ledning... Eller ännu hellre som meteorologerna, alpinistklubbarna, räddningsstationerna i England, cyklisterna, lärarna etc., när de förenar sina ansträngningar för vissa verksamheter av intellektuell karaktär eller för ren förnöjelse. En fullständig frihet ska råda för utveckling av nya former av produktion, forskning och organisation. Det personliga initiativet ska uppmuntras och varje tendens till likformighet och centralisering bekämpas.

Vidare ska detta samhälle inte stelna i bestämda och oföränderliga former utan oupphörligen modifieras, för det kommer att vara en levande organism, ständigt stadd i utveckling. Det kommer inte att finnas behov av regering, eftersom fria fördrag och gemensamt beslutad organisation ska ersätta alla de funktioner som regeringarna för närvarande betraktar som sina, och eftersom de konflikter som trots att konflikthanledningarna blir mer sällsynta ändå kan uppstå, kommer att regleras genom skiljedom.”

Ungefär så uttryckte sig, kanske inte samtliga militanter, men i varje fall den ledande eliten inom *Confederación Nacional del Trabajo*, den mäktigaste fackliga landsorganisationen i Spanien, denna CNT, som i rakt nedstigande led härstammade från Första internationalen, fastän den officiellt föddes den 1 november 1910 i Barcelona. Och ändå hände det, den 4 november 1936, att de spanska anarkisterna inordnade sig i staten. Varför och hur inträffade denna märkliga händelse? Varför och hur kom dessa människor, som bekämpade alla politiska partier utan undantag, att från och med 1937 diskutera bildandet av ett parti till rörel-

sens tjänst? Varför och hur kom de att delta i den republikanska exilregeringen 1945?
Slutligen, vad betyder de i dagens Spanien?

För att ge svar på dessa frågor var det naturligt att vi huvudsakligen utnyttjade syndikalistiska källor, enda sättet att lägga fram de fakta om organisationens inre verklighet, som hittills förblivit okända för såväl den stora allmänheten som för politikerna.

Läsaren bör för övrigt inte förundra sig över att vi refererar till vissa av dessa källor hellre än till andra, för flertalet frihetliga militanter med förmåga att skriva artiklar eller större verk har inte brytt sig om att uppehålla sig vid de ideologiskt besvärande frågorna, eller har inte ansett ögonblicket vara inne för detta. I största möjliga mån har vi lagt fram vår text genom citat utom när det rör sig om mera kända episoder som tillfredsställande skildrats av andra författare specialiserade på spanska frågor, eller om upplysningar som vi fått genom muntliga vittnesbörd. Av finkänslighet har vi faktiskt föredragit att inte vid varje tillfälle med namn citera den ena eller andra av det sjuttiootal personer som i själva Spanien eller i Frankrike varit vänliga att meddela oss olika upplysningar, men vi vill ändå gärna nämna dem som mest hjälpt oss i vår undersökning, antingen på grund av de betydelsefulla händelser de medverkat i eller på grund av de speciellt intressanta dokument de ställt till vårt förfogande: herrar Alindi, Ramón Álvarez, Jacinto Borrás, Tomás Cano Ruiz, Andres Capdevila, Manuel Chiapuso, Miguel Chueca, José Domenech, Aurelio Fernández, Francisco Foyo, Antonio García Birlán, Francisco Gómez, Fernando Gómez Pelaez, Julián Gorkín, Miguel Jiménez Herrero, Gaston Leval, Juan Manent, Valerio Más, Bernardo Merino, Juan Manuel Molina (Juanel), Antonio Moreno Toledo, Enrique Ordoro, Olegario Pachón, Emilio Palacios Iglesias, Horacio Prieto, Ricardo Sanz, Vicente Soler, Eduardo Val och Fernando Valera. Vi uttrycker vår stora tacksamhet till dem alla. Utan dem skulle denna studie aldrig ha sett dagen.

En historiker som skildrar nyligen timade händelser vilka fortfarande inverkar på en hel nations liv, och speciellt när han talar om något icke avslutat och analyserar utvecklingen i motsatta ideologiska rörelser, som ännu kämpar mot varandra, kan inte, om han är ärlig mot sig själv, göra anspråk på objektivitet och sträng opartiskhet: perspektivet fattas. Och även om han skulle lyckas i sin strävan till opartiskhet, skulle han törna emot den ofrånkomliga subjektivismen hos sina samtida, som medvetet eller omedvetet är påverkade av sin tids fördomar, av sin speciella miljö, av sina egna övertygelser och sin känslobundenhet. Därför är vår enda föresats att fästa uppmärksamheten på mindre kända fakta, som vi tycker är värda allt intresse, att egga nya forskare till att tränga djupare in i frågorna samt att lämna ett bidrag till spansk historia och socialismens historia i allmänhet.

Syndikalismens uppkomst och utveckling till 1923

Anarkismens ursprung i Spanien

I början av november månad 1868, efter septemberrevolutionen som fördrev drottning Isabella den andra från tronen, anlände den italienske anarkisten Giuseppe Fanelli till Spanien för att där göra propaganda för Internationalens idéer och Bakunins i synnerhet.

Han kom till ett typiskt jordbruksland som alltsedan 1808 varit skådeplats för blodiga politiska sammanstötningar. Men trots den industriella eftersläpningen i förhållande till Frankrike och England (nästan all industri var koncentrerad till Katalonien) och trots den provinsiella isolering, som var en följd av otillräckliga kommunikationer och landets bergiga natur, var man varken ovetande om sociala strider eller socialismens första grunder. Redan 1835 hade arbetarna bildat motståndorganisationer, som trots ständiga förföljelser och förbud från myndigheternas sida hade utvidgats mer och mer. 1840 bildades den första konsumtionsföreningen i Barcelona, och under samma tid predikade Joaquín Abreu i Andalusien Fouriers idéer. I november–december 1842 lät general Espartero bombardera Barcelona, där ett folkupplopp brutit ut. År 1845 gav fourieristen Fernando Garrido ut *La Atracción*, den första spanska tidningen med socialistisk tendens, i Madrid. Och år 1847 utkom i Barcelona, under ledning av Narciso Monturiol, *La Fraternidad*, som var språkrör för en kommunistisk riktning. 1854 uppstod i Katalonien, där den franske socialisten Proudhons idéer redan trängt igenom, den första större sammanslutningen av facklig typ, ”Klassunionen”, medan *El Eco de la Clase Obrera* (Arbetarklassens eko) började sprida de första grunderna i fackföreningskunskap. I juli 1855 stod under åtta dagar alla fabriker stilla i Barcelona och dess förorter, i Badalona, Igualada, Vich etc., på grund av en generalstrejk som senare spred sig till Zaragoza, där våldsamma oroligheter bröt ut i december månad. 1857 ställde sig Caro och Lallave i spetsen för ett bondeuppror i Andalusien. År 1861 hetsade veterinären Perez de Alamo daglönarna i Loja (provinsen Granada) till uppror. De bemäktigade sig jorden och i många andra byar följde man deras exempel. Men det var i alla fall Fanelli som åstadkom att en verklig arbetarrörelse uppstod i Spanien. Det var han som spred en revolutionär ideologi och knöt kontakten med arbetarna i andra europeiska länder, och det var han som inpräntade de fasta organisationsprinciper som är oundgängliga om man ska kunna ersätta det borgerliga samhället med ett ”kollektivistiskt” samhälle¹.

Den frihetliga propagandan fann en god jordmån efter det republikanska federalistpartiets misslyckade resning hösten 1869, som innebar en prestigeförlust för det sistnämnda hos en stor del av befolkningen.² Arbetarna förlorade tron på möjligheten att åstadkomma något på

¹ På Första internationalens tid betecknade ordet ”kollektivism” idén om ett kollektivt övertagande av produktionsmedlen under formen av direkt förvaltning av företagen genom arbetarna själva och inte – som de av Marx och Engels inspirerade ”kommunisterna” förordade – medelst en stat som skulle stå under proletarietets eller dess politiska representationsorgans kontroll. Kollektivisterna kallade sig också ”revolutionära socialister” eller ”anti-auktoritära socialister”, men då de föraktfullt betecknades som ”anarkister” av motståndarna, anammade de snabbt på trots detta epitet (ordet ”libertär” eller ”frihetlig”, som är synonym till anarkistisk, skapades i slutet av 1800-talet).

² Denna resning återupplivade de revolutionära juntornas aldrig genomförda program från september 1868. Den syftade till att avskaffa den obligatoriska militärtjänsten, att ersätta armén med en folkmilis och att förhindra återupprättandet av monarkin, som beslutats av konstituerande Cortes (parlamentet) den 1 juni 1869. Strider rasade i Katalonien, i Andalusien, i Levanten. Självfallet kan det inte vara tal om att skildra dessa händelser och inte heller de mångfaldiga upplopp, terrorhandlingar, carlistiska gerillor och politiska rivaliteter, som gjorde åren 1868–1869 till blodiga år. Spanien levde redan i en atmosfär av inbördeskrig.

Oriol Vergés (*La I. Internacional en las Cortes 1871*, sid. 23) understryker republikanernas inflytande på arbetarklassen före 1869: ”*La Alianza de los Pueblos* (Folkens förbund), organ för federalistpartiet, var ända till dess det upphörde i maj 1869 språkrör för arbetarföreningarna (i Barcelona) ... Deltagarna (i den katalanska arbetarkongressen i december 1868 där bland andra den blivande anarkisten Rafael Farga Pellicer satt ordförande) för-

politisk väg, särskilt som general Prim, som de för en tid satt sin lit till, betonade den konservativa arten av sin ”liberala” regim och förtörnade dem genom att behålla obligatorisk militärtjänst för alla som inte hade tillräckligt mycket pengar för att köpa sig fria. Denna impopulära åtgärd gav anledning till de katalanska upploppen i april 1870. De undertrycktes brutalt och kom därigenom att ytterligare radikaliserade en arbetarklass som hittills mest känt sig dragen till vänsterrepublikanismen. De framkallade hos den en ny strävan, som politikernas demagogiska löften inte längre förmådde tillfredsställa och bidrog till att väcka dess klassmedvetande, fick den att inse att arbetarnas intressen inte sammanfaller med den liberala småborgarklassens. De väckte slutligen en stor misstro mot staten, vems händer den än råkade befinna sig i, för trots alla regimbyten hade den alltid kvar samma tyranniska och folkfientliga karaktär.

Det var i detta psykologiska och sociala sammanhang som Fanellis första spanska åhörare med stor iver började predika den frihetliga socialismen. Anselmo Lorenzo, Rafael Farga Pellicer, Tomás González Morago bland andra, samlade omkring sig en hel del sympatisörer³ och påverkade de arbetarorganisationer som redan fanns i revolutionär riktning⁴.

Internationalens spanska regionalfederation

Från 19 till 26 juni 1870 pågick kongressen i Barcelona. Nittio ombud representerande cirka 40.000 arbetare, huvudsakligen katalaner, beslöt att grunda en riksomfattande arbetarorganisation, eller rättare en ”regional” sådan, eftersom de storslagna internationalistiska idéerna inom den tidens revolutionära socialism kom dess företrädare att betrakta nationer som Spanien, Frankrike eller Italien som blotta ”regioner” av mänsklighetens gemensamma fosterland, som kapitalismens och historiens missgrepp på konstlad väg hade söndrat.

Bakunins uppfattningar – som motsvarar vad man senare skulle kalla syndikalism – segrade under denna kongress med knapp majoritet över vissa deltagares reformistiska – eller ”tradeunionistiska”, om man så vill – teser. All politisk-parlamentarisk verksamhet dömdes ut⁵, reli-

klarade sig vara republikaner och anhängare av federalistiska idéer. De framhöll nödvändigheten av ordning och uttalade sin önskan att förverkliga sina strävanden med fredliga medel.”

³ De utgjorde den spanska grenen av ”Alliansen för socialistisk demokrati” vars uppgift det var att få fram revolutionära kadrer, att leda massorganisationerna eller skapa sådana där de ännu inte finns. Denna rent bakuninska allians motsvarade ett politiskt parti, men ett parti utan inriktning på makterövring och valdeltagande. Inom den skulle finnas en ideologiskt sammansvetsad grupp, ägnad att undgå de värsta polisföljelser. Bakunin definierade den på följande sätt: ”Det är ett hemligt sällskap inom själva Internationalen med uppgift att ge den en revolutionär organisation, att göra både den och den del av folket som står utanför till en makt med tillräckligt fast organisation för att förrinta den politisk-klerikala, borgerliga reaktionen, för att förstöra staternas alla juridiska, religiösa och politiska institutioner.”

⁴ Vid Internationalens Basalkongress 6-12 september 1869 hade de båda spanska ombuden (Farga Pellicer och Gaspar Sentiñon) tillfälle till långa diskussioner med Bakunin själv. På så sätt kunde den nya lärans apostlar få större klarhet och befästa de idéer som de ett år tidigare undfått av Fanelli.

⁵ Här några meningar ur den antagna resolutionen: ”Med tanke på att auktoriteten och privilegiet är de starkaste stödjarna i detta orättfärdiga samhälle ... med tanke på att allt deltagande från arbetarklassens sida i de borgerliga partiernas regeringspolitik endast kan föra till ett befästande av den nuvarande samhällsordningen och att det förlamar proletariets revolutionära, socialistiska handlande, så anbefaller kongressen alla sektioner av Internationalen att avstå från all verksamhet som har till syfte att åstadkomma en omvandling av samhället genom politiska reformer i ett bestämt land. Den uppmanar dem att ägna alla sina krafter åt att organisera arbetarna federativt, ty detta är enda sättet att garantera den sociala revolutionens framgång. Denna Federation är arbetets sanna representation och bör utveckla sig utanför regeringsapparaten och politiken.”

Att en dogmatisk apolitism så hastigt slog igenom i Spanien var inte en slump, det har vi redan sett. Fenomenet hade sin motsvarighet på det rent moraliska planet i den allt djupare avsmak som folk i allmänhet kände för de otaliga partier, fraktioner och påtryckningsgrupper som sinsemellan grälade om makten över staten och kommunerna. Juan Díaz del Moral (*Historia de las agitaciones campesinas andaluzas*, sid. 80) skildrar övertygande den korruption som rådde i det politiska livet åren 1869-1873: ”Man skydde inga medel: professionella mördare i tjänst hos de politiska ledarna, subventionerade stråtrövare, nattliga överfall, förfälskning av röstlängderna, tvång och alla slag av valfusk. Det enda viktiga var att få makten, att till varje pris härska.”

gionen kritiserades och staten förklarades i bann. Arbetarklassen skulle av egen kraft bygga upp en värld grundad på ekonomisk federalism, kollektivism och kulturell frigörelse. En enda väg var möjlig: den sociala revolutionen, som skulle göra slut på den privata äganderätten till produktionsmedlen, avskaffa kyrkliga, militära och andra statliga överbyggnader och sätta stopp för privilegierna, människans utsugning av människan, okunnigheten och orättvisan⁶. För att upprätta jämlikhetens och frihetens rike skulle arbetarna organisera sig i ”yrkessektioner” som sinsemellan skulle sammansluta sig nerifrån och upp enligt ett dubbelt schema: lokalt genom ”horisontell” sammanslutning av alla olika yrken, ”regionalt” genom en ”vertikal” sammanslagning inom varje verksamhetsgren. Sektionernas förbund eller den spanska regionalfederationen skulle vara det instrument som dels skulle sprida kunskap om de frihetliga idéerna och försvara proletarietets intressen med generalstrejken som vapen, dels möjliggöra övergången till det nya samhället. När den sociala revolutionen väl var genomförd, skulle den ta hand om produktionens förvaltning i statens och företagarklassens ställe. Efter att på så sätt ha formulerat sina mål övergick kongressdeltagarna omedelbart till att välja det ”federala råd” som skulle vara det sammanhållande organet och arbetarorganisationens hjärna⁷.

Den hemliga konferensen i Valencia (från 10 till 18 september 1871), den likaledes hemliga Zaragoz kongressen (från 4 till 8 april 1872⁸), vidare kongressen i Córdoba (24 december 1872 – 1 januari 1873) bekräftade Barcelonakongressens beslut, förstärkte förbindelserna mellan de existerande sektionerna, utarbetade stadgar, införde obligatorisk veckoavgift för varje ansluten och ägnade stor uppmärksamhet åt intensifieringen av propagandan i ord och skrift och ”handlingens propaganda”. (Upprättandet av ett nät med konsumtionsföreningar, grundandet av skolor där allsidig undervisning skulle meddelas, av bibliotek och studiecirkelverksamhet, skapandet av försäkringskassor, strejkkassor, arbetsförmedlingar ...) Spanien delades upp i fem zoner, inom vilka de skilda lokala samorganisationerna grupperade sig. Dessa fem zoner (de blev snart, vid årsskiftet 1873-1874, tio med vardera ett ”provinsiellt råd” i spetsen) förenade sig på topplanet genom att sända ombud till ”federala rådet”, vars befogenheter utvidgades. Dessutom blev sektionernas ”vertikala” yrkesfederationer allt fler och de slöt sig samman under beteckningen ”unioner”⁹. Redan i november 1871 bildades

⁶ I maj 1870 förkunnade *La Solidaridad*, en anarkistisk tidning som kom ut i Madrid (citerad av A. Lorenzo, *El Proletariado Militante*, del I, sid. 93): ”Vårt program är det radikalaste som man känner till: i fråga om politik är vi anarkister, i fråga om ekonomi kollektivist och i fråga om religion ateister.” I ett anförande vid Barcelonakongressen (citerat av Santillán i *Contribución a la Historia del Movimiento Obrero Español*, del I, sid. 128) förklarade Rafael Farga Pellicer: ”Vi vill få ett slut på kapitalets, statens och kyrkans makt för att på deras ruiner bygga anarkin, de fria arbetarföreningarnas fria förbund.”

⁷ Den spanska regionalfederationens första ”federala råd” bestod av gravören Tomás González Morago, typografen Anselmo Lorenzo, skräddaren Enrique Borrel, byggnadssnickaren Angel Mora och skomakaren Francisco Mora, som valdes till sekreterare.

Den 31 januari 1872 utsände det andra ”federala rådet” (där bland andra medlemmar typograferna Pablo Iglesias och José Mesa förekommer) ett manifest, i vilket betydelsen av orden ”kollektivism” och ”anarki” preciserades: ”Kollektivism betyder att produktionsmedlen ägs gemensamt och utnyttjas av arbetarkollektiv för produktion, medan var och en individuellt är ägare till sin arbetsprodukt. Anarki, det betyder att alla styrelser är avskaffade eller har förvandlats till rena förvaltningsorgan för de gemensamma intressena.”

⁸ Kongressen i Zaragoza hölls i hemlighet, eftersom regeringen förbjöd Internationals den 17 januari 1872. I själva verket tillämpades förbudet inte med någon större stränghet och gav inte upphov till någon antisocialistisk förföljelse.

⁹ Till exempel: murarnas federation samt stenhuggarnas, tegelarbetarnas, målarnas, timmermannens, taktäckarnas etc. federation bildade byggnadsarbetarunionen. ”Unionerna av närgränsande yrken” var organiserade på grundval av varje lokal yrkessektions sammanslutning i ”lokala grupperingar” (ett slags anspråkslösa föregångare till de senare, år 1918, skapade ”sindicatos únicos”, gemensamma syndikat) och av de landsomfattande yrkesfederationernas sammanslutning på topplanet. Dessa organ hade uteslutande till uppgift att förbättra arbetarnas levnadsvillkor i varje yrke och studera den ekonomiska organisationen i ett socialistiskt samhälle, medan de lokala och regionala samorganisationerna skulle ägna sig åt revolutionär agitation, skapa proletär solidaritet ovan skräntressena samt propagera för frihetliga idéer.

manufakturunionen som samlade textilarbetarna i hela Spanien. Den följdes snart av byggnadsarbetarunionen, lantarbetarunionen, gruvarbetarunionen, sjömansunionen, statstjänarunionen etc¹⁰.

När Cortes (parlamentet) den 11 februari 1873 utropade republiken efter Amadeus av Savojens abdikation, fortsatte den spanska syndikalismen oemotståndligt att gå framåt.

Med sina tiotusentals anslutna¹¹ var den redan den antiauktoritära Internationalens¹² solidaste och bäst organiserade grupp. Intellectuella, studenter, ingenjörer tog aktiv del i verksamheten vid de kroppsarbetandes sida. Man kan nämna bland dessa män av borgerligt ursprung naturvetenskapsmannen Trinidad Soriano, juridikprofessorn Augustín Cervantes, ingenjören Antonio G. Meneses, läkarna Caspar Sentiñon och José García Viñas, målaren José Luis Pellicer, officeren José Lopez Montenegro¹³. Redan tidigt uppstod emellertid konflikter av delvis personlig art. Strax efter Zaragoz kongressen lämnade nio av de främsta militanterna Federationen, vilket innebar en allvarlig stympning. Francisco Mora, Angel Mora, José Mesa, Pablo Iglesias m. fl. gick ur ”Alliansen för socialistisk demokrati”, som ju var en specifikt anarkistisk gruppering, omvände sig till marxismen under inflytande av Paul Lafargue (Marx’ svärson bodde i Spanien från sommaren 1871 till sommaren 1872) och grundade i juni 1872 ”Nya Madrid-federationen”, varur senare det spanska arbetarpartiet skulle framgå.

Kantonupproret 1873

Vi ska inte dröja länge vid denna plågsamma episod, som blev en ytterligare prövning för ett av ihållande uppror, gerillarörelser, inbördeskrig och statskupper plågat Spanien. Endast anarkisternas roll i kantoniströrelsen intresserar oss, i den mån som deras samarbete med de revolutionära juntorna föregriper deltagande i regeringsmakten år 1936.

Den första spanska republiken ansattes alltifrån tillkomsten av oöverstigliga svårigheter. Den led först och främst brist på kompetent personal för statsförvaltningen, och den lyckades inte få till stånd en jordreform som skulle ha vunnit bondeklassen för regimen¹⁴. De styrande stod

¹⁰ Med nutida terminologi var ”unionerna” en sorts industriförbund. Låt oss framhålla att ordet ”syndikalism” ännu inte existerade. Vi använder det ändå för att beteckna det som verkligen före begreppets uppkomst var en revolutionär facklig rörelse av frihetlig tendens.

¹¹ José Termes skriver på sid. 85-87 i *El movimiento obrero en España. La primera Internacional*: ”Antalet medlemmar i den spanska Internationalen var 25.000 vid tidpunkten för Zaragoz kongressen... I december detta samma år 1872 hade den redan 29.000 anslutna ... Vad beträffar de lokala samorganisationer, som Regionalfederationen bestod av, bör det understrykas, att den mest betydande var den i Barcelona, som räknade 5.934 aktiva medlemmar i september 1872... Uppskattningsvis två tredjedelar av internationalisterna var koncentrerade till Katalonien. Största delen av den resterande tredjedelen fördelades mellan Valencia-regionen och Andalusien.”

¹² Vid Haagkongressen i september 1872 hade den oöverstigliga motsättningen mellan Marx och Bakunin framkallat Internationalens slutgiltiga klyvning.

¹³ Antalet intellektuella och tjänstemän i den spanska frihetliga rörelsen skulle senare komma att minska kontinuerligt. I början av 1900-talet kan man fortfarande peka på några, men efter 1936 söker man förgäves efter dem. Allmänt talat blev klyftan med åren djupare och djupare mellan en underklass, som blev mer och mer revolutionär, och en överklass, där de mest kultiverade försjönk i sina egna problem och aldrig nådde utöver den republikanska liberalismens stadium (på sin höjd fanns några djärva andar som omvände sig till den reformistiska socialismen) eller helt enkelt svängde rätt åt höger. ”Den vänsterintellektuelle” blev hädanefter en sällsynt företeelse, någonting närmast besynnerligt, och denna skilsmässa mellan intelligentsian och arbetarklassen skulle bli till stort men för bägge: ideologisk utarmning för den sistnämnda, känslotorka för den förstnämnda.

¹⁴ Från början av februari till slutet av april ockuperade bönderna storgodsen, styckade upp dem och avsatte de kommunala myndigheterna på flera ställen i Andalusien, Extremadura och Nya Kastilien. Estanislao Figueras, som var regeringschef, och Francisco Pi y Margall, som vid den tidpunkten var inrikesminister (han skulle efterträda Figueras den 11 juni) sände militär för att stoppa exproprieringarna. Därigenom ökade de den impopularitet de förvärvat redan genom att med vapenmakt upplösa de revolutionära juntorna som folket vid nyheten om republikens utropande spontant hade bildat för att motverka de kungatrogna agenter.

handfallna inför de koloniala problemen och de måste å ena sidan kämpa emot carlisterna¹⁵ och hålla ett öga på övriga monarkister, å andra sidan kväsa kubanernas resning och hålla de ”intransigenta” republikanerna stången. De sistnämnda ville ha folkmilis i stället för armé och krävde långtgående kommunal självstyrelse och att kyrkans världsliga makt skulle avskaffas. Dessa ”intransigenter”, som onekligen åtnjöt stor popularitet hos den lägre medelklassen och massorna i de södra delarna av Spanien, tyckte inte att den i juni av parlamentet antagna federala författningen var tillräckligt liberal och decentralistisk¹⁶. De grep till vapen mot Pi y Margalls författning, fastän denne ju räknades som ytterligt progressiv och var översättare av Proudhons verk till spanska. Från 5 till 11 juli 1873 blev de herrar över Andalusien och Levanten. I Sevilla liksom i Córdoba, i Cádiz liksom i Cartagena eller Valencia utövade de makten genom lokala juntor utan förbindelse sinsemellan¹⁷, styckade upp staten i en mångfald självständiga ”kantoner”, beordrade stängning av kyrkorna och ägnade sig åt en del politiska och sociala reformer (konfiskering av prästerskapets egendom, beskattning av de rika, beväpning av folket, någon gång utdelning av jord till lantarbetarna). Efter Pi y Margalls avgång den 18 juli blev det Nicolás Salmerón och senare Emilio Castelar – regeringschef från och med september – som fick på sin lott att undertrycka denna kaotiska rörelse som varken hade framstående ledare eller ett konkret program. Detta skedde utan hårdhet. Generalerna Pavia och Martínez Campos’ fåtaliga, dåligt väpnade och synnerligen odisciplinerade trupper dög mer än väl till att på några dagar besegra kantonisterna. Omkring den 10 augusti var alla upprorshärdar släckta utom den i Cartagena där motståndet höll ut ända till den 11 januari 1874.

¹⁵ Carlistkriget med de vanliga ohyggligheterna och den vanliga ödeläggelsen i släptåg sönderslet på nytt Spanien från april månad ända fram till mars 1876. Baskiska provinserna, Navarra, Maestrazgo, delar av Aragonien och Katalonien var reserat för carlisterna. Den nordspanska bondebefolkningen var framför allt intresserad av att bevara sina urgamla politisk-administrativa friheter, *fueros* (sedan Medeltiden nedärvda lokala privilegier och självbestämmanderätt) mot centralmaktens intrång. I grunden var carlisterna ett slags kunga- och kyrkotrogen motsvarighet till den republikanska och antikyrkliga federalismen i medelhavsområdena. Mot slutet av 1800-talet gav den upphov till den baskiska nationalismen och kom indirekt att påverka utvecklingen av de katalanska frigörelsesträvandena. Av reaktion kom de sista carlisterna att bli oförsonliga motståndare till regional självstyrelse. Av den ursprungliga läran fanns till sist ingenting annat kvar än egenmäktigheten och ofördragsamheten, och hela verksamheten var ett enormt bedrägeri, avsett att dupera de mest efterblivna bönderna, så att dessa kunde utnyttjas som försvarare av vissa genom vänsterns frammarsch hotade intressen. Carlism, kantonism, regionalism: tre ord som djupast sett täcker en och samma verklighet, nämligen dramat i ett land som bedrövtligt medelmåttiga styresmän inte förmått industrialisera, förse med skolutrustning och ett ordentligt kommunikationsnät så att de fått tillträde till omvärlden och därigenom småningom eliminerat sina språkskillnader, sin slutna ekonomi och sina gammaldags seder: dramat i ett land som dessa samma styresmän inte velat ena annat än genom järn och eld.

¹⁶ Denna ultrademokratiska författning, som aldrig kunde tillämpas, föreskrev Spaniens och dess koloniers uppdelning i femton autonoma stater. Centralmakten skulle endast syssla med det gemensamma militära försvaret, diplomatin, finanserna och den allmänna lagstiftningen. Att man kunde få igenom ett sådant program berodde på att monarkisternas och ”unitärernas” statskuppsförsök den 23 mars 1873 hade misslyckats: valen till den konstituerande församlingen den 10 maj blev en förkrossande seger för republikanerna, som i förväg blivit av med sina medtävlare och hade fria händer att handla efter eget gottfinnande.

¹⁷ Redan 1833-1836, under första carlistkriget (oktober 1833 – juli 1840) uppstod upprorsjuntor i de av liberallerna kontrollerade områdena. De jagade bort mörkarna, sköt en del munkar och präster, satte upp beväpnade miliser, lade grunden för ett slags statsapparat på lokal och provinsiell nivå. Kan man undgå att jämföra dessa händelser, liksom de från 1854, 1868 eller 1873, med revolutionen av 19 juli 1936? De revolutionära utbrotten i Spanien lyder särskilda lagar, det finns konstanter som är oberoende av den för tillfället förhärskande ideologin. De är det spontana, atavistiska uttrycket för en psykologisk, politisk och social, till följd av underutvecklingen i grunden oförändrad realitet. De karakteristiska dragen är antimilitarism, antiklerikalism och uppsplittring av makten. En lång period av vanmakt drabbar centralmakten, som ”glöms bort” utan att avskaffas eller bytas ut. Det blir därför till slut ändå den som återställer det traditionella godtycket. Den partiella socialiseringen av näringslivet är i stort sett den enda stora nyheten åren 1936-39

.N.B. Man skulle kunna nämna andra ständigt återkommande drag i de spanska revolutionerna: redan Marx framhävde revolutionscyklernas längd, den täta förekomsten av vad man år 1936 skulle kalla ”bandas de incontrolados”, ligor med odisciplinerat folk.

Överallt samarbetade anarkisterna med de "intransigenta" republikanerna¹⁸. Kända arbetar-militanter satt i kantonernas revolutionsjuntor sida vid sida med riksdagsmän eller officerare: Menéndez och José Lopez Montenegro i Cartagena, Mingorance i Sevilla, Fermín Salvochea i Cádiz, Mariano Rodríguez i Granada, Rosell i Valencia, etc. Deras närvaro gav anledning till friktioner, för republikanerna såg inte med blida ögon på dessa revolutionärer, som ville gå betydligt längre än de och ge resningen en socialistisk och proletär orientering. Mer än en gång slutade missämjan med skottlossning. Icke desto mindre var det främst anarkisterna, som höll stånd mot armén och som, där de hade inflytande, i Valencia exempelvis, räddade upprorshären från nesligt sammanbrott genom att sätta sig till motvärn. I Alcoy, säte för Regionalfederationens "federala råd", som hastigt omvandlades till revolutionskommitté, liksom på några platser i Andalusien¹⁹ hade händelserna sin utgångspunkt i strejker och fick därigenom en ur social synpunkt radikalare inriktning (lantarbetarna ockuperade storgods), men ingenstädes förekom revolutionära omvälvningar eller systematiska exproprieringar.

De spanska internationalisterna hade inga andra avsikter än att för ögonblicket stödja republikanernas vänstra flygel, på samma sätt som de tidigare antagligen bidragit med sina röster till federalistpartiets valseger²⁰. Från maj till juli hade de hållit fast vid sin handlingslinje: att alliera sig med de för tillfället mest avancerade elementen för att kunna komma några steg närmare det frihetligt socialistiska samhälle som de med sina ännu alltför svaga krafter inte kände sig i stånd att uppnå i ett enda slag. Med andra ord, att oupphörligen gå vidare i ett slags permanent revolution som väcker massorna och bereder vägen för den slutliga kraftmätning som ska komma när arbetarna uppnått tillräcklig mogenhet²¹. Genom att handla så

¹⁸ Redan den 13 februari 1873 förkunnade kollektivisterna sin anslutning till den federala republiken och till den fullständiga kommunala självstyrelsen vid ett möte som hölls i Barcelona. I mars, och senare den 11 juni, gjorde de på nytt liknande uttalanden. Den 20 juni tog de med José García Vinas och fransmannen Paul Brousse i spetsen den katalanska huvudstadens stadshus i besittning för att inrätta en fri kommun där. Under allmän likgiltighet och utan att polisen ingrep lämnade de lokalerna efter några dagar. Först efter 1876 tog anarkisterna avstånd från aktioner av detta slag. Elisée Reclus skrev 1880: "Hittills har kommunerna inte varit annat än små stater och till och med Pariskommunen var revolutionär bara vid basen men regeringsaktig i toppen och hade kvar hela hierarkin med ämbetsmän och anställda. Vi är varken anhängare av stat eller kommun, vi är anarkister..." Även Internationalens "Jurafederation" underströk vid sin årskongress 1880 "kollektivismens idé har givit anledning till tvetydiga tolkningar som det är viktigt att undanröja".

¹⁹ Folkskolläraren Severino Albarracín och muraren Francisco Tomás, medlemmar av "federala rådet", spelade en framträdande roll under oroligheterna i Alcoy: utlysandet av generalstrejk, strid med civilgardet... I Sanlúcar de Barrameda (provinsen Cadiz), där det på 25.000 invånare fanns mer än 3.000 internationalister i juni månad 1873, ersatte den lokala samorganisationens arbetsutskott kommunalstyrelsen.

²⁰ Bakunin avvisade den allmänna rösträtten som medel till proletariatets frigörelse, och framför allt trodde han inte på nyttan av att ställa upp arbetarkandidater som marxisterna ansåg att man borde göra. Men han tillmätte kommunalvalen ett visst intresse. Realist som han var, upphöjde han aldrig röstvägran till en oangriplig princip. Förgäves söker man i hans skrifter efter sådana formuleringar, som anarkisterna efter 1876 blev så förtjusta i, och som Elisée Reclus ger oss ett prov på, när han hävdar att "rösta det är att abdikera. Att utnämna en eller flera herrar, för kortare eller längre tid, det är att avstå från sin egen suveränitet. Den kandidat ni sätter på tronen eller riksdagsbanken blir er överman, antingen det rör sig om en enväldshärskare, en konstitutionell monark eller bara om ett vanligt ombud försett med en liten flik av kungligheten. Ni utnämner människor till att stå ovanför lagarna, eftersom de har till uppgift att stifta dessa och få er att lyda dem." Bakunin, vi upprepar det, tog avstånd från valen, inte i namn av ett oavvisligt, abstrakt, moraliskt krav, utan därför att de riskerade att i längden spela de borgerliga i händerna (vilket faktiskt skulle komma att hända i Tyskland, som fram till 1917 var marxismens högborg) och även därför att han reagerade mot de "auktoritära socialisterna" för att de satte den politisk-parlamentariska verksamheten i första rummet och alltför lätt avstod från revolutionär direkt aktion. Inte förrän på Lenins tid kom marxisterna över socialdemokratins stadium och tron på parlamentarismens välsignelser.

²¹ Bakunin själv (citerad av F. Muñoz i *Bakounine, la liberté*, sid. 175) intygar det: "brev som jag får från olika håll i det nämnda landet meddelar att Spaniens socialistiska arbetare, som är mycket (oläsligt ord) och mycket bra organiserade – och inte bara arbetarna utan också Andalusiens bönder, bland vilka socialistiska idéer propagerats med mycket lyckat resultat – avser att ta aktiv del i den revolution som förbereds, denna gång i samarbete med de politiska partierna, dock utan att gå upp i dem, och med det bestämda syftet att ge revolutionen en öppet

kunde syndikalisterna som, detta är avgörande, vid denna tid stod under Bakunins inflytande, inte beskyllas för att svika sina idéer. När som vi snart ska se ”kommunistiska” uppfattningar vinner inesteg bland Spaniens anarkister och på annat håll, blir en sådan attityd ”kontrarevolutionär”, ”kättersk”, för varje allians med den borgerliga liberalismen och vänsterpartierna förkastas då²². Man kan alltså inte säga att bakuninisterna av 1873 svek sina ideal, snarare kan man beskylla dem för att ha visat brist på politiskt omdöme genom att stödja en rörelse som var dömd att misslyckas och vars målsättning var tvivelaktig, för att inte säga direkt bakåtsträvande trots sin skenbara radikalism.

Man kan inte heller beskylla dem för svek, för att de satt med i de provisoriska miniatyrregeringar, som de kantonala juntorna var. Den tidens anarkister gick inte så långt som till ett fullständigt avvisande av alla myndighet. De godkände den makt som utgick direkt från folket och kontrollerades av detta²³, inte en revolutionsregering av jakobinsk typ, som utnyttjade den gamla statsapparaten för att omvandla samhället, utan en proletär upprorsmakt, byggd på de borgerliga institutionerna och uppfattad som ett ”förbund av kommuner” som skulle ersätta staten. (Idag skulle man beteckna den anordning Bakunin förordade som ”rådsrepublik” eller ”sovjetrepublik”). Även i detta avseende innebar Bakunins bortgång en vändpunkt. Hädanefter skulle själv²⁴. Bakuninisterna begick visserligen ett allvarligt taktiskt fel genom att inlåta sig på att delta i politiska och administrativa funktioner samman med människor som de mistog sig på, i stället för att utan aktivt ingripande stödja centralregeringen. Men de förnekade inte, som man i allmänhet antar, principer som i själva verket aldrig formulerats.

Frånsett denna medverkan i kantonrörelsen förhöll sig anarkisterna ganska passiva och de visade knappast något prov på förutseende. De förmådde aldrig råda bot på de ”intransigenta” republikanernas svagheter genom att själva ta över initiativet och” utnyttja omständigheterna för att förvandla en politisk revolution till social revolution, vilket i grunden var syftet med deras engagemang. På det militära planet gjorde de inget försök att samla eller åtminstone samordna miliserna mot en vacklande regering. Kantonerna tvangs alltså till en defensiv taktik och föll en efter en, fast en offensiv taktik hade varit det enda riktiga. Syndikalisterna visa-

socialistisk karaktär ...” Längre fram (samma verk sid. 176) förklarar Bakunin för en italiensk militant ”att man måste invänta utgången av den spanska rörelsen, och då, när rörelsen i detta land får en bred och öppen revolutionär karaktär, måste man resa sig alla tillsammans, inte bara Romagna, utan alla delar av Italien ...”

²² Man kunde citera många exempel på Bakunins opportunism. Han föreslog de franska internationalisterna, vid tidpunkten för fransk-tyska kriget 1870, att utnyttja det patriotiska motståndet mot erövrarna som en trojansk häst för införande av socialistiska idéer, det vill säga att förvandla kriget till revolutionärt krig. Lite senare rådde han de italienska anarkisterna att samarbeta med Mazzinis anhängare och bertanianerna för att uppnå omedelbara syften av politisk art. År 1876 glädde han sig åt de franska republikanernas valseger i februari. Allmänt talat drev Bakunin den linjen, att arbetarmilitanterna borde undvika att stöta sig med småborgargrupperna utan i stället ta hänsyn till dessas önskemål för att slippa få dem till fiender.

²³ Bakunin (*Œuvres*, del II sid. 228) skriver: ”Vad bör då de revolutionära myndigheterna – och låt oss se till att det blir så litet av dem som möjligt – vad bör de göra för att utbreda och organisera revolutionen? De bör inte själva genomföra den genom dekret, inte tvinga den på massorna, utan framkalla den inom massorna. De bör inte påtvinga dem någon som helst organisation utan stimulera folkets självständiga organisering nerifrån och upp, och underhand, genom personlig påverkan på de klokaste och inflytelserikaste på varje plats, arbeta på att denna organisation så mycket som möjligt kommer att överensstämma med våra principer.” På ett annat ställe (samma verk sid. 298) hävdar han att i detta system ”smälter makten in i kollektivet och blir ett sant uttryck för var och ens frihet, ett organ som troget och med allvar utför samtligas vilja, medan var och en lyder, eftersom den som för dagen är ledare endast befäller honom att göra det som han själv varit med om att bestämma”. På ännu ett annat ställe talar han om nödvändigheten att bilda disciplinerade frikårer och ersätta den kommunala förvaltningen med federerade revolutionskommittéer.

²⁴ Anarkisterna citerade hädanefter endast de kritiska, negativa delarna av Bakunins skrifter. De ville inte veta av häntydingarna på en ”icke-statlig” revolutionär makt, de glömde bort hans i deras ögon alltför smidiga taktik och till och med de filosofiska grunderna för hans tänkande (den materialistiska och relativistiska världsuppfattningen där man kan urskilja inflytande både från 1700-talets ”filosofer” som från Darwin, Auguste Comte och Hegel) som de ansåg vara alltför komplicerade.

de att de ingenting lärt av Pariskommunens erfarenheter (där deras franska kamrater, Eugène Varlin i synnerhet, spelade en framträdande roll). Historien skulle komma att upprepa sig: lärdomarna av 1873 års resning ringaktades i sin tur av följande generation spanska anarkister.

Rörelsen går under jorden.

Regionalfederationens tillbakagång (1874-1881)

Ett allvarligt misstag vid starten plus alltför många felsteg senare bragte olycka över revolutionens lärningar. De fick dyrt betala sina misstag, för även om de lyckats öka Federationens medlemstal tack vare de styrandes relativa fördragsamhet under första republiken²⁵, gjorde militärkuppen den 3 januari 1874 och monarkins återställande²⁶ slut på deras expansion: arbetarorganisationen upplöstes, de frihetliga tidningarna förbjöds, aktiva medlemmar sattes i fängelse, deporterades till Filippinerna eller avrättades.

En mörk period, sju år lång, började för syndikalismen. Den tvingades föra en underjordisk tillvaro, utan propagandamöjligheter, förföljd och sönderfrätt av inre konflikter. Ombud som endast representerade sig själva deltog i möten, där allt var arrangerat på förhand av påtryckningsgrupper. Omröstningsresultaten var ofta förfalskade, det förekom förtal och uteslutningar av värdefulla militanter (Anselmo Lorenzo bland andra). Diskussionerna gick våldsamt till. Trosglöden falnade och många lämnade i besvikelse rörelsen. De kvarvarande blev alltmer fanatiska och hängav sig åt ursinniga dispyter, eftersom var och en trodde sig vara ensam innehavare av sanningen, den ende som rätt kunde tolka händelserna.

Myndigheternas förföljelser gjorde att flertalet militanter gick över på en hård linje. De började nu diskutera ett systematiskt användande av våld, terrorism och personliga repressalier²⁷. Den öppna organisationsverksamheten, det tålmodiga uppbyggandet av en stark facklig landsorganisation, fick vika för en revolutionär messianism och individuella bedrifter. Hela organisationen hade i själva verket ramlat ihop som ett korthus vid första ordentliga stöt som myndigheterna satte in. Det återstod bara i Katalonien och Andalusien några hundratal ideologiskt väl preparerade individer, men de var försvagade av personliga tvistigheter eller skarpa åsiktsmotsättningar, något som blir de flesta rörelsers lott om de tvingas leva i skuggan.

Egentligen hade den spanska syndikalismens sammanbrott andra, djupare orsaker. På grund av det alltför snabba uppsvinget hade man inte hunnit få fram dugligt och välutbildat folk i tillräckligt antal att sköta det fackliga arbetet, eller kunnat meddela tillräckliga teoretiska kunskaper åt de tiotusentals anhängare och proselyter som strömmat till mellan 1870 och 1874. Eftersläpningen bland arbetarna, som ännu bara hade en diffus klasskänsla, den utbredda

²⁵ Mot slutet av år 1873 kunde den spanska Regionalfederationen av Internationalen skryta med att representera 300.000 arbetare. Denna siffra verkar trolig, men man bör inte bortse från möjligheten av en mer eller mindre stark överdrift. (José Termes anför i det tidigare citerade arbetet, sid. 120, med pålitliga referenser till stöd siffran 50.000 à 60.000 regelbundet betalande medlemmar.)

²⁶ General Paviás statskupp i januari 1874 likviderade den demokratiska republiken. Federalister och internationalister, som uttömt sina krafter i kantonupproret, reagerade bara något litet i Katalonien. Den 11 januari var ordningen återställd efter några gatustrider i Sabadell och i Barcelonas omgivningar. Militärregimen varade till den 29 december 1874, den dag då general Martínez Campos' *pronunciamento* placerade Alfonso den tolfte på tronen och Cánovas del Castillo (de konservativas ledare och den egentlige initiativtagaren till monarkins återinförande) som regeringschef.

²⁷ Den spanska Regionalfederationens sista kongress hölls i hemlighet i Madrid i juni 1874. Den ändrade stadgarna i riktning mot en fullständig autonomi för sektionerna och en begränsning av "federala rådets" befogenheter, den uttalade att "utövandet av repressalier" var en "plikt".

Samma kongress publicerade ett *Manifest till arbetarna* som förkunnade: "Från och med denna dag och till dess att våra rättigheter erkänts eller den sociala revolutionen segrat kommer varje utsugare, varje dagdrivare som lever på räntor, varje kapitalistparasit och frossare, som förlitande sig på den straffrihet staten lovar honom, mot oss begått någon allvarlig oförrätt eller kränkt våra rättigheter, att falla för slaget av en osynlig arm och hans egendom ska förtäras av eld, så att vår rättskipning inte må ske till gagn för hans lagliga arvingar."

analfabetismen eller i varje fall okunnigheten, gjorde att det var svårt att bygga upp en komplett och starkt sammanfogad organisation. Det fanns helt enkelt inte folk med förmåga att få en administrativ apparat att fungera, sköta medlemsstatistik, hålla igång regelbunden brevväxling mellan sektionerna, skriva rapporter eller tidningsartiklar, analysera den politiska och ekonomiska situationen. En handfull intellektuella, studenter och autodidakter räckte inte till för att sköta denna betungande uppgift och kanalisera den enorma massan nyomvända, som hotade att översvämma dem. Därtill kom att den ytterliga fattigdomen bland arbetarna hämmade Regionalfederationens verksamhet. Att betala de regelbundna avgifter, som måste till för att man ska kunna skapa stridsfonder, var ett offer de inte kunde klara. Slutligen saknade anarkismens apostlar revolutionär erfarenhet: till de taktiska misstagen, till famlandet i allt som gällde det praktiska, kom det ideologiska inflytandet från borgerligt håll. De bakuninska uppfattningarna – alltför hastigt ”smälta” och överförda från mun till mun utan skrivna texter – korrupperades lätt vid kontakten med den republikanska federalismen på modet, och de motsvarade inte riktigt de elementära kraven hos ett begynnande industriproletariat. I sista hand var det alltså industrialiseringens eftersläpning som orsakade Regionalfederationens sammanbrott, ty dess landsomfattande förbund, dess ”unioner”, en viss centralisering i dess uppläggning, hade inte stor mening i ett land, där kapitalismen ännu låg i sin linda, och där i stället största delen av de kroppsarbetande hörde till en utfattig bondeklass med ytterst begränsade andliga vyer.

Syndikalismen var för tidigt ute i Spanien. Det skulle dröja fram till första världskriget, innan den verkligen kunde komma igång, efter ytterst växlande öden som vi snart ska visa. Fram emot 1880 var den i varje fall mycket nära försvinnandet. Sagastas återkomst till makten (februari 1881) räddade den i sista ögonblicket, tack vare införandet av förenings- och församlingsfrihet²⁸.

Från bakuninismen till den frihetliga kommunismen. Regionalfederationens öden 1881-1905

Internationalens spanska regionalfederation höll omedelbart efter återgången till offentligheten en kongress i Barcelona (september 1881). Den återupptog den fackliga verksamheten under namnet ”den spanska regionens arbetarfederation”.²⁹ Den återvann snabbt den förlorade terrängen och omfattade snart 50.000 medlemmar, varav 30.000 andalusier och 13.000 katalaner. Men en mycket allvarlig konflikt skulle komma att splittra den: den konflikt som ställde mot varandra de gamla militanterna av Bakunins skola och nykomlingar som tagit intryck av Krapotkins och Malatestas anarkistiska kommunism.³⁰ De förstnämnda satte den

²⁸ José Termes (tidigare citerat verk sid. 130-131) anmärker: ”De faktorer som gav upphov till ‘internationalismen’ fanns fortfarande kvar i vårt land. I stort var den politiska, ekonomiska, sociala och kulturella situationen densamma år 1880 och år 1868, trots monarkins återinförande, Internationalens upplösning och skapandet av ‘Institutet för fri undervisning’. Ägandeförhållandena inom jordbruket ändrades inte, de blev inte föremål för några reformer ... den sociala lagstiftningen i Spanien var fortfarande ofullständig, oansenlig och vad värre är, den stannade på papperet ... Läget för arbetarna ändrades inte ... Eftersom de orsaker som betingade Internationalens uppkomst, eftersom de människor som försvarade den och deras organisation fortfarande fanns kvar, hur kan man då tro att Regionalfederationen kunde avskaffas genom ett enkelt dekret?”

²⁹ Här nedan ett stycke ur den nya Federationens manifest: ”Vår rent ekonomiska organisation skiljer sig på ett avgörande sätt från alla politiska partier, borgerliga partier och arbetarpartier, vilka är bildade i avsikt att erövra den politiska makten, medan vi organiserar oss för att de för närvarande existerande politiska och juridiska staterna ska reduceras till rent ekonomiska funktioner genom att i deras ställe en fri federation av fria sammanlutningar av fria producenter skapas. Därav följer att vi är motståndare till all parlamentarisk politik och beslutsamma förespråkare för ekonomisk kamp, för en politik som syftar till att förstöra alla privilegier och monopol härrörande från den nuvarande orättfärdiga samhällsordningen.”

³⁰ Den anarkistiska kommunismen dök upp omedelbart efter Bakunins död i juli 1876. Den uppfanns av italienerna, som antog den på sin kongress i Florens i oktober 1876 och spred den över hela Europa. Peter Krapotkin systematiserade sedan denna nya lära, fastän han för sin personliga del tog avstånd från den terrorism, som några

fackliga verksamheten i första rummet, de förordade massaktioner, generalstrejk och en viss centralism i syfte att uppnå ett socialistiskt samhälle, där endast produktionsmedlen skulle vara kollektiviserade och där varje arbetare skulle betalas ”enligt sin insats”. De sistnämnda avvisade all organisation under förevändning att bekämpa minsta ansats till byråkrati, till undfallenhet för kapitalet och förslöande reformism. De framhöll fördelen med små självständiga grupper, prisade det personliga revolutionära initiativet och trodde på terrorismen som medel att i ett enda slag uppnå det rena kommunistiska samhället där det inte längre skulle förekomma privat ägande av konsumtionsföremål, där var och en skulle producera efter förmåga och konsumera efter behov (penningssystemet bort, ”ta ur högen”, fritt arbete i glädje), där det varken skulle finnas myndighet eller lag, eftersom de av naturen goda människorna lätt skulle komma till rätta med en liten skara onda: företagare, bankirer, börsmäklare, köpmän, fångvaktare, militärer, poliser, riksdagsmän, präster, godsägare, politiker.³¹

”Kollektivisterna” eller de rena syndikalisterna segrade vid kongressen i Sevilla (september 1882). De tillrådde försiktighet och besinning, avrådde från missbruk av strejkvapnet och tog helt avstånd från uppror. Enligt dem måste man fullgöra ett långsiktigt förberedelsearbete innan man kunde ta itu med den sociala revolutionen: skola arbetarna, bygga ut den fackliga organisationen så att den skulle bli i stånd att ersätta staten och de borgerliga förvaltningsorganen.³² Men anarkokommunisterna eller de frihetliga kommunisterna fick snart överhand i Andalusien tack vare den skamliga ”svarta-handen”-komplotten, iscensatt från början till slut av polisen och reaktionära element i avsikt att ”kapa topparna” i organisationerna på landsbygden. Tusentals lantarbetare, dessa jordens parias, blev inspärrade, torterade, deporterade, landsförviste eller avrättade (1881-1883). Denna orimliga förföljelse spred förbittring bland de andalusiska bönderna och gynnade uppkomsten av just sådana kommandogrupper och hemliga sällskap som den avsett att kväva i sin linda. I en sådan atmosfär var det naturligt att syndikalismen, som behövde ett minimum av frihet för att utvecklas, försvann från de södra regionerna³³. ”Kollektivisterna” förskansade sig då i Katalonien.

Denna geografiska uppdelning berodde inte på en slump. Utan att bagatellisera polisförföljelsernas betydelse som indirekt orsak till den frihetliga kommunismens utveckling måste

fanatiker predikade. Hans varningar var dock förgäves: anarkokommunism och terrorism blev nästan synonyma. Enrico Malatesta försvarade för sin del en upprorstaktik, det som hädanefter kom att kallas ”handlingens propaganda”, fastän detta uttryck ursprungligen betecknade förkunnandet av revolutionära idéer genom konstruktiva insatser. Vid Amsterdam-kongressen 1907 skulle Malatesta utbrista: ”Fackföreningsrörelsen är inte och kommer aldrig att vara annat än en laglydig och konservativ rörelse utan annat uppnåeligt mål – i bästa fall – än förbättring av arbetsförhållandena.”

³¹ Errico Malatesta skrev (citerat i *Noir et Rouge* av september 1966) att kollektivismen ”är oförenlig med anarkin. Den skulle kräva en reglerande och modererande myndighet, som förr eller senare skulle urarta i förtryck och utsugning och som skulle återinföra, först den korporativa och sen den individuella egendomen.” Max Nettlau förklarar i sin inledning till Bakunins verk vad som i anarkokommunisternas ögon var kollektivismens fundamentala brist: ”Man sade sig att varje metod för att rättvist tilldela var och en produkten av hans arbete måste vara ofullkomlig, för alla individer är inte lika och använder olika kvantitet arbetskraft för samma arbete. Man måste alltså räkna med att alla system var anpassade efter den majoritet som funnit skäl att godkänna den. Därav följer oundvikligen reglementering, lag, stat.”

³² Katalanen José Lluas, ledande bland kollektivisterna, förklarade (se Santillán, tidigare citerat verk, del I, sid. 304): ”Anarkismens heliga plikt, det är att organisera administrationen.” För övrigt hävdade kongressen (se A. Lorenzo, citerat verk del II, sid. 239): ”Om vi är försiktiga, om vi respekterar reglementet, får vi mer värde och blir mer respekterade, och när vi sen i framtiden beslutar oss för strejk, då betyder det undergång och död för kapitalismen.”

³³ Den förste spanske anarkokommunisten tycks ha varit andalusiern Miguel Rubio (ombud för Montejaque vid kongressen i Sevilla, där han gick hårt åt José Lluas). Han stödde ”De arvlösa”, ett mer eller mindre hemligt sällskap som bildats av bönder i Jerez och Arcos de la Frontera, och han lyckades vinna flera yngre syndikalister för sina idéer (Vicente Daza, Martín Borrás, Emilio Hugás ...) vilka sedan angrep Regional federationen för att påskynda dess försvinnande.

man framhålla att det fanns djupare orsaker till dennas utbredning i Andalusien. Där led befolkningen – jordlösa bönder, lantarbetare – svårare än någon annanstans av de sociala orättvisorna, av ”kazikismen” (kaziker var småtyranner på landsbygden, ö. a.), av storgodsägarnas och det rika prästerskapets tyranni. Olärda som de var kunde de endast hänföras av enkla och sköna idéer som lovade dem ett paradiset på jorden mycket snart, utan att de först skulle behöva bygga upp en komplicerad organisation, som de förresten inte skulle ha kunnat få att fungera. För dem som endast kände till det trånga och torftiga livet i byn, för dem som livnärde sig på gazpacho eller vitlökssoppa, betydde sådana i ett industrisamhälle fullständigt utopiska uttryck som ”att ta ur högen” något mycket påtagligt, för ”högen” blev i deras ögon detsamma som en välfylld visthusbod.³⁴ Att arbeta utan att göda präster och godsägare och slippa bli behandlad som boskap av dem, att odla för egen räkning, i gemenskap med andra, de ägor som man tidigare stulit från dem, att slippa leva i skräck för arbetslöshet, för hungersnöd och för skjutglada civilgardister, att inte längre känna trycket från kazikerna, dessa småtyranner i tjänst hos de maktavande, det var precis vad de ville, *med detsamma*. Den frihetliga kommunismen anammades av detta utfattiga lantarbetarproletariat som en ny religion, ja som en frälsningslära.³⁵

De katalanska arbetarna däremot levde redan i industriåldern, de hade kvar i minnet den fackliga verksamheten från före 1874, de visste medvetet eller omedvetet att utan förberedelse, utan organisation skulle de aldrig besegra de borgerliga. När föreningsfriheten kom tillbaka, gick de alltså på nytt in i fackföreningarna, de återknöt till den gamla klasstraditionen. De erfarna frihetliga militanterna var nästan alla katalaner, de kände inget behov av att byta ideologi över en natt, att överge ett organisationsarbete som trots allt tycktes ge positiva resultat och som i varje fall hade räddat den revolutionära socialismen från fullständigt försvinnande. De kunde inte undgå att fatta avsky för människor som begagnade sig av ”deras” Federation för att förstöra den, för att rekrytera anhängare de inte kunde finna på annat håll³⁶.

³⁴ Självfallet överensstämde denna fattigdomskommunism inte med de anarkokommunistiska teoretikernas ideal, ty dessa räknade med ett överflödssamhälle som är otänkbart utan ett system av samordnad ekonomi. Men eftersom de i egenskap av motståndare till varje myndighet talade mycket om industrins decentralisering, om specialiseringens skadlighet och om massornas skapande spontanitet, öppnade de vägen för förenklade tolkningar och verklighetsfrämmande fantasier.

³⁵ G. Brenan beskriver (i *The Spanish Labyrinth*, sid. 157) på följande sätt de karakteristiska dragen i den andalusiska anarkismen: ”Den anarkism som utvecklades på landsbygden i Södern var som man kan vänta mycket olik den som förekom i storstäderna i norr. ’Idén’, som man på den tiden sade, bars omkring från by till by av anarkistiska ’apostlar’. I ’gañanias’, det vill säga i lantarbetarnas baracker, i de isolerade hyddorna, talade apostlarna vid oljelampornas sken om frihet, jämlikhet och rättvisa, och deras åhörare föll i hänryckning. Överallt bildades små kretsar som ordnade kvällskurser där många människor lärde sig läsa. Man gjorde också antireligiös propaganda. Många adepter var vegetarianer och nykterister. En del rörde varken tobak eller kaffe och en av dessa gamla apostlar jag lärde känna hävdade att när frihetens tidsålder var inne skulle människorna leva av råa grönsaker som de själva odlade. Men den andalusiska anarkismens särmerke var tron på en guldålder. Varje ny rörelse, varje ny strejk, uppfattades som förebudet om att denna guldålder var nära förestående, då alla människor, till och med civilgardisterna och storgodsägarna, skulle bli fria och lyckliga. Ingen skulle ha kunnat säga hur förändringen skulle gå till. Förutom konfiskeringen av jorden och nedbränning av kyrkorna, framställde man inget praktiskt förslag.”

³⁶ Enligt Anselmo Lorenzo (cit. verk del II, sid. 218) var det tack vare de katalanska anarkisterna som den spanska syndikalismen kunde överleva fram till den tid då den kunde återbördas till offentligheten: ”Det var bara i Katalonien och Andalusien som organisationen hade en viss numerär styrka. Katalanerna var ett ovärderligt stöd för ’federala kommissionen’ (styrelsen), eftersom de var väl organiserade och hade avsevärda resurser ... Andalusierna betydde mycket i organisationen genom sitt antal och sin entusiasm. På annat sätt kunde de inte öva inflytande, ty de var offer för storgodsägarsystemet, mestadels analfabeter och därigenom oförmögna att administrera och leda.” En annan bedömare, Angel Marvaud, skriver (*La question sociale en Espagne*, sid. 45-46): ”Den andalusiska anarkismen är en anarkism med häftiga men korta kriser. Upploppen i denna del av halvön gör inte intryck av genomtänkta och väl förberedda rörelser utan verkar som en rad katastrofala episoder utan samordning, utan ledning, utan annan drivkraft än hunger och vrede ... Den katalanska anarkismen är

Kampen mellan anarkokommunister och kollektivisterna skulle snart leda till att "den spanska regionens arbetarfederation" förintades. De frihetliga kommunisterna hotade medlemmarna i organisationens styrelse (veteranerna Farga Pellicer, Francisco Tomás, José Lluas Pujals m. fl.) till livet, de vann insteg i Katalonien, splittrade fackföreningarna och lyckades slutligen driva igenom Federationens formella upplösning på kongressen i Valencia i oktober 1888.³⁷ Några år senare höll några "sektioner" ännu stånd, men tiden var inne för "gruppismen", den revolutionära messianismen, upproren, attentaten och negativismen.

Från och med 1891 härjade en epidemi av terrorism i Barcelona. Den 8 januari 1892 gjorde lantarbetarna i Jerez de la Frontera (provinsen Cádiz) uppror. De hade låtit lura sig av provokatörer, och polisen fick sålunda en utmärkt förevändning att arresterar aktiva anarkister i Andalusien och att komma åt Fermin Salvochea.³⁸ Denna nya upplaga av "svarta handen" bar samma frukter: en ny serie attentat och nya revolutionära uppflammanden bland bönderna. Den 23 september 1893 försökte Paulino Pallas döda general Martínez Campos. Ny våg av förföljelser. Till hämnd placerade Santiago Salvador en bomb på en teater i Barcelona. Den dödade flera personer (7 november 1893). Förföljelserna intensifierades. Den 6 juni 1896 kastades ännu en bomb mot en procession i Barcelona. Nu gick polisförföljelserna över alla gränser: hundratals anarkister, antiklerikala och slumpvis arresterade arbetare spärrades in i Montjuich-fästningen och torterades på ett ohyggligt sätt till stor skandal för allmänna opinionen världen över. Den 8 augusti 1897 mördade italienaren Michele Angiolillo regeringschefen Cánovas del Castillo för att hämnas offren för polisbarbariet. Terrorismens, kontraterrorismens och våldets maskineri hade kommit i gång på allvar till stor glädje för extremisterna, som trodde sig kunna väcka folket ur dess dvala och hoppades på en snart utbrytande revolt, och även till stor glädje för alla reaktionärer som fick tillfälle att förintar arbetarrörelsen och förstärka polisapparaten.

Trots allt tappade de katalanska syndikalisterna inte modet. De återuppbyggde i tysthet, omkring 1889, Arbetarfederationen, som de denna gång kallade "Solidaritetspakten mellan arbetarna i spanska regionen". Men denna nya arbetarorganisation var betydligt svagare än den föregående, vilken i sin tur aldrig uppnått samma styrka som Regionalfederationen år 1873 hade. Under årens lopp hade yrkesförbunden och "unionerna för likartade yrken" upplösts, förbindelserna mellan sektionerna och lokala samorganisationer hade blivit lösare, "federala kommissionen" hade blivit en ren symbol.³⁹ Dessutom förlorade den gamla läran

betydligt farligare, därför att den är mindre impulsiv och bättre organiserad. Den är också mer 'intellektuell'. Barcelona är den spanska anarkismens högkvarter."

³⁷ Kollektivisterna (se Santillán, cit. verk del I, sid 333) tolererade inte "att oregerliga smågrupper tvingar på oss en taktik med förkastliga handlingar som inte kan godkännas av någon organisation som arbetar för ett värdigt och hederligt ideal." De frihetliga kommunisterna å sin sida beskyllde Federationen för att "som genom ett trollslag ha förflyttats från det revolutionära planet till legalitetens plan av en handfull förrädare som gjort sig till diktatorer över arbetarklassen". Denna konflikt mellan kollektivisterna och anarkokommunister på 1880-talet liknar i mer än ett avseende konflikten mellan "trentister" och FAI-ister på 1930-talet. I båda fallen var det den ultrarevolutionära tendensen som fick övertaget.

³⁸ Fermín Salvochea Alvarez (1842-1907) kom från en borgerlig familj i Cadiz. Efter att ha studerat i England tog han aktiv del i republikanska konspirationer, var med i revolutionen av september 1868 och blev sedan "mår" i Cadiz år 1869. 1870 kom han i förbindelse med Internationalens företrädare och valdes till ordförande i kommunen Cadiz' förvaltningskommitté i juli 1873. Efter detta var hans liv en enda serie äventyr, fängelsevistelser, propagandaturneer. Han var den enda framträdande personligheten i den frihetliga rörelsen i Andalusien.

³⁹ Federico Urales (citerad av Felipe Alaiz i *Hacia una Federación de autonomías ibéricas*, kap. IV, sid. 12-13) beskriver hur Federationen fungerade år 1887: "Federala kommissionen (dvs. styrelsen) hade ingen ordförande och inga verkställande befogenheter. Sekreteraren erhöll ingen lön: han fick liksom andra medlemmar eller ombud med skilda uppdrag bara en ersättning som svarade mot förlorade arbetsdagar. Organisationsarbetet utfördes efter det dagliga knoget för brödfödan. Varje provinsombud i 'federala kommissionen' skötte de angelägenheter som rörde hans provins. På så sätt förenklades uppgiften för sekreteraren ... Det bör nämnas att inom spanska Regionalfederationen fanns det yrkesfederationer som arbetade självständigt, hade sina egna 'juntor' och tilläm-

vartefter sina trogna som, trötta på en utsiktslös kamp, åldrade, besvikna, drog sig tillbaka ur stridsvioletten en efter en, eller också lät locka sig av den yngre generationens romantiska radikalism.⁴⁰ Slutligen kom polisingripanden, som var en följd av terroristernas oöverlagda handlingar, alltmer att hämma den fackliga verksamheten. Denna var ju mer blottställd för polisens attacker än de hemliga grupperna. Alltså blev de, som inte låtit sig övertyga av anarkokommunismen, ändå indirekt besegrade av den. Frammot 1896 hade ”Solidaritetspakten” tynat bort till den grad att den i stillhet insomnade.

I oktober 1900, när den fosterländska våg som framkallats av spansk-amerikanska kriget väl lagt sig, samlades några oförfärliga syndikalister till kongress i Madrid och grundade ”Arbetarföreningars Federation för spanska regionen”. Ett år senare påstod de sig representera 73.000 medlemmar fördelade över Katalonien, Andalusien, provinsen La Coruña och Madrid. 1901 tog de initiativet till en revolutionär generalstrejk i Gijón, La Coruña och Sevilla. I februari 1902 organiserade de en annan strejk i Barcelona:⁴¹ staden var helt förlamad i trettiosex timmar, men denna blodiga strejk – som kostade ett 40-tal personer livet under sammandrabbningar med armén – slutade ändå i ett misslyckande som följd av bristande uthållighet och kampvilja hos proletariatet. Det var sista dödsryckningen, slutet på den långsamma döds-kampen för den spanska grenen av Internationalen. Arbetarna ville inte längre höra talas om den, sektionerna smulades sönder och förvandlades till smågrupper på fyra-fem personer. Det föreföll som om händelserna hade givit de otåliga ”kommunisterna” rätt när de klandrade den obotliga trögheten hos folket och vägrade sätta sin lit till annat än offerviljan och modet hos några aktivister, som var redo till alla våldshandlingar, till alla slag av uppseendeväckande bedrifter vilka genom en kedjereaktion till sist skulle släppa loss upproret bland de förtryckta massorna. År 1905 beslöt den skelettartade ”Arbetarföreningarnas federation” att hellre lägga ner verksamheten än att fortsätta en tynande tillvaro. I Andalusien hade från våren 1903 till sommaren 1905 den svältande befolkningen upplevt en virvel av strejker, mordbränder, upplopp och sammanstötningar med civilgardet. Sen hade denna anarkistiskt inspirerade bonderörelse slocknat lika fort som den brutit ut.

Men låt oss gå ett stycke bakåt i tiden. Om man ska förstå den frihetliga kommunismens utbredning på bakuninismens bekostnad, får man inte bortse från den reaktion som väckts genom den reformistiska marxismens inträde på scenen. Utbrytarna i ”Nya Madridfederationen” bildade i juli 1879 det spanska socialistiska arbetarpartiet (Partido Socialista Obrero Español = PSOE) och senare, i augusti 1888, en facklig landsorganisation ”Arbetarnas all-

pades samma federala system som vi nyss redogjort för. Regionala kongresser (man får inte glömma att Spanien bara var en region av Internationalen) samt provinsiella kongresser hölls, men inget beslut ägde giltighet förrän det godkänkts genom omröstning inom de yrkessektioner som bildade de lokala samorganisationerna ... Behandlingsgången för de frågor som skulle upp på kongresserna var följande: Sektionen (yrkessektionen) sammanträdde och samtliga medlemmar hade rätt att föreslå ämnen för debatt. De som godkändes överlämnades till den lokala ’kommissionen’, som förde dem vidare till den provinsiella ’kommissionen’ som i sin tur förde dem vidare till ’Federala kommissionen’ ... Denna gjorde sedan upp en dagordning och lät trycka denna ... Sektionerna fick del av dagordningen och diskuterade den. Varje sektion valde sedan ombud med bundna mandat för kongressen ... När kongressen avslutats meddelades besluten till sektionerna ... och om de godkändes (av majoriteten sektioner) blev de därmed förpliktande. På så sätt hade inte ens kongresserna full beslutanderätt ...”

⁴⁰ Denna nya generation frambragte en hel del duktigt folk. Låt oss nämna folkskolläraren Federico Urales, alias Juan Montseny 1864-1940) och hans hustru Soledad Gustavo, alias Teresa Meñe, typograferna Antonio Pellicer Paraire och Pedro Esteve, notarien Serrano Orteiza, skomakaren José Sanchez Rosa (1864-1936), ingenjören Fernando Tárada del Marmol (1861-1915) och i synnerhet den galiciske typografen Ricardo Mella (1861-1925), den ende begåvade teoretiker som den spanska frihetliga rörelsen någonsin ägt.

⁴¹ Det var i själva verket andra gången som syndikalisterna tog initiativet till en arbetsnedläggelse av denna räckvidd. Angel Marvaud (cit. verk sid. 47) hävdar: ”Vid den första förstamajdemonstrationen år 1890 – medan de madrileniska socialdemokraterna under Iglesias ledning uppvaktade Sagasta och bedyrade sin respekt för lagen – höjde Barcelonas proletariat under anarkisternas inflytande generalstrejkens fana och drabbade samman med polisen till tonerna av anarkisthymnen, en verklig kampsång.”

männer union” (Unión General de los Trabajadores = UGT). De spanska socialisterna var mycket moderata och försiktiga, de satte den politiska och parlamentariska verksamheten främst och kalkerade samvetsgrant den franska och tyska socialdemokratins program och taktik. Men verkligheten fogade sig inte efter deras önsknings. Själva valsystelet tenderade att sortera bort mindre bemedlade kandidater och möjliggjorde fusk och utpressning av värsta slag (kazikismen). Klassmotsättningarna var alltför hårda för att arbetarna skulle vara mottagliga för argumentet att generalstrejk är något farligt eller ogenomförbart. Dessa omständigheter gynnade inte utbredningen av den snäva marxismen i PSOE, som för övrigt dominerades av en enda man, Pablo Iglesias. 1899 räknade UGT bara 15.000 medlemmar och partiet hade bara lyckats få fem eller sex personer invalda i kommunalstyrelser.

Emellertid började från och med 1900 syndikalismens fortgående försvagning (trots tillfälliga uppvaknandes) att stärka socialdemokraternas position: 1902 svällde UGT:s medlemstal till cirka 40.000, 1904 översteg det 55.000. Det var således uppenbart att den reformistiska landsorganisationen i viss mån fyllde det tomrum, som den förtvinade regionalfederationen lämnat. Dess inbrytning i arbetarrörelsen borde ha givit anarkokommunisterna impulsen till att söka kontakt med det proletariat som nu höll på att svänga över till marxismen, och att avskrika kampen mot de sista kollektivisterna. Men så skedde inte, de isolerade sig bara ytterligare. De fackliga juntorna, kommittéerna, kravet på disciplin och taktisk försiktighet, allt detta var för dem bara ”marxism”, en giftig bottensats av auktoritet och opportunism. Nu skulle det bli slut med all organisation, nu skulle fältet lämnas fritt för aktionsgrupperna, alla gamla ”skägg” skulle bort, som hämmade anarkismens utbredning med sitt prat om att ”vinna arbetarna” och sina maningar till hovsamhet. Revolutionens flagga skulle vaja högt mot himlen.

Bakunismen hade definitivt försvunnit som filosofisk och social doktrin. Den skulle snart återuppstå såsom klasskampsuppfattning och arbetarrörelse. Med andra ord uttryckt hade andalusierna segrat över katalanerna, gynnade som de var av den för Spanien säregna politisk-ekonomiska situationen och moraliskt stöttade genom de utländska frihetligt-kommunistiska teoretikernas stora prestige, samt vägleda av ett överflöd skrifter⁴², medan katalanerna däremot saknade propagandatexter och inte hade annat att hålla sig till än det oklara minnet av Bakunins idéer.⁴³

Men denna seger var endast tillfällig: genom omständigheternas makt skulle snart den kollektivistiska syndikalismen och den revolutionära anarkokommunismen smälta samman för att ge upphov till en ny rörelse som skulle lösa upp de skarpa motsättningarna.

CNT:s födelse: den fackliga förnyelsen och juliupproret 1909

Början av 1905: den sedan den misslyckade generalstrejken i februari 1902 söndertrasade Regionalfederationen försvinner officiellt. Augusti 1907: en facklig grupp som kallas ”Arbetarsolidaritet” uppstår i Barcelona. Vad hade då hänt under dessa få år? Varför denna oväntade återuppståndelse av en frihetligt orienterad arbetarorganisation?

⁴² Från 1900 till 1923 gavs det ut cirka tvåhundra anarkistiska tidningar i Spanien. *La Revista Blanca*, som Federico Urales redigerade, och *Tierra y Libertad* avvek från denna enorma massa publikationer genom sin höga kvalitet. Huvuddelen av de oräkneliga broschyrer som cirkulerade bland folket var författade av mer eller mindre självlärda arbetare efter artiklar av Krapotkin och Malatesta. De som skrevs av José Sánchez Rosa för de andalusiska bondeproletärerna är ett mönster för genren på grund av sin enkelhet och sin lyriska känsla och på grund av en språkbehandling, som var på ett fulländat sätt anpassad efter lantarbetarproletariatets psykologi i dessa sydliga trakter.

⁴³ Bakunismens livskraft i Spanien var exceptionell. Överallt annars försvann den med Bakunin själv. Dock blev så vitt vi vet ingen skrift av Karl Marx’ medtävlare översatt i sin helhet till spanska före början av 1900-talet. Max Nettlau anmärker år 1894 med förvåning att ”i Spanien, där den anarkistiska Internationalen slagit rot så fast, att den efter sju års illegal tillvaro levde upp igen med sin forna kraft, är kollektivismen alltjämt förhäskande.”

Man har ofta anfört som förklaring ett inflytande över Pyrenéerna från den franska syndikalismen och speciellt från Amiensförklaringen (oktober 1906). Man har också påmint om den anarkistiska kongressen i Amsterdam (augusti 1907) som rekommenderade de aktiva anarkisterna att gå in i fackföreningarna för att tillföra dem friskt blod och samtidigt ge nytt liv åt den förtvinade internationella anarkiströrelsen tack vare tillströmning av arbetare – dessa arbetare som inte låtit sig fångas av terrorismen eller av en fraseologi utan beröring med dagens verklighet eller proletariats konkreta strävanden. Säkerligen är de omtalade händelserna inte att förakta, men deras räckvidd var mycket begränsad, de betydde bara en moralisk uppmuntran för de spanska anarkister som inte trodde på att ”handlingens propaganda” kunde leda någon vart. Framför allt måste man hålla i minnet två detaljer. Den ena är att de franska syndikalisterna i motsats till sina föregångare i Första internationalen aldrig sände några propagandister utanför Frankrikes gränser. Den andra är att inget spanskt ombud deltog i kongressen i Amsterdam. Man måste alltså inom Spanien självt söka orsakerna till fackföreningsrörelsens förnyelse.

I Andalusien satt bondeproletärerna instängda i sin vanmakt – övergivna som de var, oorganiserade, utan revolutionär ledning. Deras anfall av förstörelseraseri avslöjade den bestående bristen på ideologisk skolning, de alltid till mindre områden begränsade upproren följdes av långa perioder av modlöshet. I Katalonien kämpade den expanderande borgerliga eller småborgerliga regionalismen mot anhängarna av den demagogiske Alejandro Lerroux, kallad ”Paralelos kejsare”.⁴⁴ Befolkningen intresserade sig lidelsefullt för de politiska debatterna, under det att bombexplosioner, mordbränder, slagsmål och mord på Barcelonas gator vittnade om striderna mellan katalanister, Lerruox-anhängare, nationalistiska officerare och poliser. I de baskiska provinserna gjorde separatister, carlister och socialister upp sina mellanhavanden med revolvern i hand eller pucklade på varann utan att det ringaste fäste sig vid några konstfika personer som kallade sig anarkister. Om man ser på Spanien i stort, hade anarkistgruppernas aktivism inte burit de frukter som dess profeter hoppats på. Attentaten⁴⁵ kunde inte bryta igenom den allmänna trögheten. Arbetarna brydde sig mest om att försvara sina närliggande intressen och gick därför in i UGT, den socialdemokratiska landsorganisationen, som nu blivit den enda. Kort sagt, den frihetliga kommunismen riskerade i sin totala isolering att råka ut för samma jämmerliga öde som den syndikalistiska kollektivism som den tidigare hjälpt till att förstöra. Därför insåg anarkisterna till slut att de måste ändra hållning eller gå under, att det var nödvändigt att gräva ner stridsyxan och till varje pris komma överens, för att rädda vad som ännu kunde räddas.

Ändå var det inte de som tog initiativet, utan det var socialisterna. Var detta en slump? Säkert inte. På sätt och vis var den socialdemokratiska UGT vid den tiden ende arvingen till Regionalfederationen från åren 1870-74 och hade från denna bevarat den demokratiska uppbygg-

⁴⁴ Josep Benet skriver (i *Maragall davant la Setmana tragica*, sid. 28-29): ”De misslyckade generalstrejkerna år 1901 och 1902... hade en viss betydelse för Lerroux-rörelsens framgång ... En stor del av proletariats massa satte på nytt sitt hopp till politiken, besvikna som de var på anarkismen ... Lerroux uppträdde i rätta ögonblicket för att suga upp detta nya hopp, som efter några år i sin tur skulle bli sviket.”

⁴⁵ Låt oss endast nämna Mateo Morral's mordförsök mot Alfonso den trettondes person, den 31 maj 1906. Prästerskapet och de reaktionära kretsarna utnyttjade detta attentat för att anklaga Francisco Ferrer Guardia (1859-1909) för att vara anstiftare till det, och utverka stängning av de experimentskolor, där man sedan 1901 meddelade undervisning enligt ”ett uppfostringsystem utan Gud”. Ferrer var först republikan men blev anarkist omkring 1890. Han var hatad av kyrkan som monopoliserade den officiella undervisningen. Ferrers pedagogiska idéer byggde vidare på Paul Robin och Leo Tolstoj: fullständig frihet för barnen, samundervisning för pojkar och flickor (vilken skandal i Spanien!), inga straff, inga dogmer, konfessionslöshet, prioritet för praktiska studier framför de övriga. Hundratals ferrerska skolor blomstrade i Spanien, till och med i de mest avlägsna byar, tack vare initiativ från de anarkistiska arbetarcentra. Denna rörelse var så mycket märkligare som landet vid den tiden hade 50 % analfabeter och staten ingenting gjorde för att kämpa mot analfabetismen. Ferrer skapade också i Barcelona ett institut för att utbilda kvalificerade lärare och grundade Internationella ligan för barnuppfostran.

naden baserad på yrkesfederationer – dessa federationer som i den ursprungliga organisationen aldrig riktigt kommit till liv. Sedan bakuninisterna drivits bort av anarkokommunisterna eller dragit sig tillbaka, hade socialdemokraterna blivit fackföreningsrörelsens egentliga fortsättare.

År 1907 satte sig katalanska militanter från PSOE (socialdemokratiska partiet) i förbindelse med en del anarkister, som var besvikna på den individuella terrorismens futtiga resultat och måna om att lösgöra massorna från inflytandet av den borgerliga radikalismen. Ur dessa kontakter uppstod ”Arbetarsolidaritet”. Den fick karaktären av en neutral facklig organisation, opolitisk i ordets egentliga mening, det vill säga frigjord från varje styrande ideologi och utan annat syfte än att försvara arbetarnas materiella intressen. Dess grundare markerade sin enande och försonande avsikt genom att besluta att ingen anarkistisk eller socialdemokratisk militant skulle få tillhöra sekretariatet.⁴⁶

Den nya organisationen skaffade sig en veckotidning som kom ut för första gången den 19 oktober 1907 under titeln *Solidaridad Obrera* (Arbetarsolidaritet). Anselmo Lorenzo, Ricardo Mella, José Prat publicerade artiklar där, under det att Francisco Ferrer, ”Moderna skolans” grundare, gav ekonomiskt stöd. Genom tidningens inflytande och barcelonasyndikalisternas tålmodiga arbete vanns snabbt de katalanska arbetarnas sympati. På alla industriorter bildades fackföreningar som upprätthöll fasta förbindelser med varandra. Så kunde ”Arbetarsolidaritet” vid en kongress den 6, 7 och 8 september 1908 upphöjas till regional organisation. Den syndikalistiska veteranen Anselmo Lorenzo och socialdemokraten Juan José Morato deltog i förhandlingarna och bevisade genom sin närvaro att det inte fanns någon lucka i sammanhanget mellan den forna spanska Regionalfederationen av Internationalen och den nya organisationen, som redan hyste planer att gå utöver Kataloniens gränser och installera sig i det övriga Spanien, där syndikalismen höll på att komma till liv även på annat håll: redan i november 1907 hade anarkister som tröttnat på den sterila ”handlingspropaganda” grundat ”Arbetarfederationen för Extremadura” i Merida.

Ändå gick det långsamt och mödosamt framåt för den fackliga rörelsen. Långtifrån alla anarkistgrupper hade ännu förstått massaktionens betydelse. De tvekade att stiga ut ur sina elfenbenstorn. Flertalet socialdemokrater såg med ovilja att det uppstod fackföreningar som Socialistpartiet (PSOE) inte hade kontroll över, speciellt som UGT:s hastiga frammarsch plötsligt hejdats år 1905. Men det ondas rötter satt mycket djupare. Det spanska proletariatet var ännu inte moget för organisation i stor skala, trögheten och låt-gå-mentaliteten var ännu förhärskande. I grunden berodde dess efterblivna tillstånd och den därav följande stagnationen på den industriella eftersläpningen i Spanien. I början av 1909 fanns det inte mer än 50-60.000 fackligt organiserade arbetare i hela landet mot 900.000 i Frankrike, 2.000.000 i Tyskland och 2.500.000 i Storbritannien. Dock skulle snart en förändring ske utan att någon ”medveten minoritet”, vare sig anarkistisk eller socialdemokratisk, hade påverkat händelsernas gång.

Dekretet av den 11 juli 1909, som förordnade om reservtruppernas inkallande för att sändas till kriget i Marocko, orsakade ett upplopp i Barcelona. Upploppet gick hastigt över i ett uppror som omfattade hela Katalonien: kyrkor och kloster stod i lågor, några präster blev dödade, gatorna spärrades av barrikader. Fackföreningarna gjorde ögonblickligen gemensam sak med de upproriska och utlyste revolutionär generalstrejk den 26 juli, medan Lerroux-

⁴⁶ Socialdemokraternas avgörande roll vid bildandet av ”Arbetarsolidaritet” har skildrats av José Negre som var CNT:s förste generalsekreterare (se *Recuerdos de un viejo Militante*). Detta fruktbara samarbete blev inte vidareutvecklat. De styrande i partiet gillade inte att det fanns en facklig organisation som inte rättade sig efter deras politiska instruktioner. Anarkisterna å sin sida anslöt sig massvis och modifierade därigenom fullständigt organisationens ursprungliga karaktär.

anhängarna, som in i det sista hade hetsat folket mot prästerskapet och institutionerna, sprang och gömde sig vid det första skott som small. Även de katalanska nationalisterna drog sig ur spelet⁴⁷. I Reus, i Figueras, i Tarragona, i Sabadell ledde improviserade revolutionskommittéer striderna mot armén. Den 31 juli gav sig upprorsmännen av brist på ammunition. De lämnade över hundra döda på slagfältet.

Den ”tragiska veckan” framkallades inte av någon oppositionsrörelse, den var endast en spontan revolt av folket som fått nog av slappheten inom statsförvaltningen, av kolonialkrigen och den evinnerliga korrruptionen inom den i maktens skugga blomstrande kyrkan. Regeringen Antonio Maura tog emellertid tillfället i akt för att likvidera fackföreningarna och den ”Moderna skolan”. Francisco Ferrer anklagades för att ha organiserat upproret och arkebuserades i oktober månad, utan att minsta bevis framlagts mot honom. Denna maktens blinda hämnandeakt i förening med den barbariska repressionen och inspärlandet av ett stort antal fackligt aktiva arbetare, väckte enorm indignation i Spanien. Samverkande omständigheter åstadkom till slut vad anarkistgrupperna inte lyckats uppnå genom för tidiga aktioner: arbetarna upplevde en våldsam psykisk chock som väckte dem ur förlamning och undergivenhet, de började lyssna på revolutionärerna, vilkas ord dittills drunknat i den allmänna likgiltigheten, de anslöt sig nu massvis till fackföreningarna och vände sig bort från demagogerna, som svikit dem i det avgörande ögonblicket, och från den katalanska borgerligheten som godkänt repressionen. Strejkerna avlöste varandra i Gijón, i La Coruña och Viscaya under sommaren 1910. Arbetsnedläggelser förekom även i Barcelona och Zaragoza. Det var då som militanterna i ”Arbetarsolidaritet” beslöt att smida medan järnet var varmt och på nytt bilda en landsorganisation. De åtnjöt hädanefter oreserverat stöd från samtliga anarkister, som visa av erfarenheten nu insåg det orimliga i sin tidigare hållning.⁴⁸

Anarkisternas inträde i fackföreningarna skulle bli avgörande. Reformisterna kom i minoritet. Vid den kongress som hölls i Barcelona den 30-31 oktober och den 1 november 1910 utarbetade över hundratjugo ombud, till största delen katalaner, grunderna för en revolutionär fackrörelse, betraktad som ett medel att uppnå den frihetliga kommunismen. Det var med andra ord den gamla syndikalismen på nytt, men denna gång med en betydligt hårdare, betydligt mer dogmatisk ideologisk linje. *Confederación Nacional del Trabajo* (Arbetets riksförbund), kallad CNT, såg dagens ljus under allmän hänförelse och hela utrustningen fanns med: generalstrejken, bojkotten, sabotaget, upploppet, antiparlamentarismen och den militanta apolitismen (nej till ledare, motstånd mot alla regeringar, fientlighet mot alla politiska partier).

⁴⁷ Josep Benet (cit. verk sid. 50) anmärker att fackföreningarna ändå inte lyckades få kontroll över en lössläppt folkmassa: ”Strejkkommittén (sammansatt av socialdemokrater och syndikalister) hade fullständigt förlorat kontrollen över läget, och några av dess medlemmar som var sökta av polisen hade försvunnit. Strejkrörelsen och upprorsrörelsen förblev utan ledning och vad mer var utan bestämt syfte. Den kom att bli en kaotisk, osammanhängande rörelse utan samordning och utan ledning. Det var i denna atmosfär av kaos som de första templen och klostren stacks i brand, medan soldaterna lugnt tittade på (de ingrep inte förrän från och med den 28 juli).”

⁴⁸ Den latent antikerikalismen och antimilitarismen som bröt fram vid upproret i juli 1909, föraktet för politikerna och hatet mot den parasiterande staten, som på nytt dök upp efter några år av fosterländsk yra (spansk-amerikanska kriget), alla dessa fenomen som man kunde ha trott var en följd av den anarkistiska propagandan, existerade i själva verket före anarkismens stora utbredning i Spanien. Anarkisterna framkallade inte upproret, det var upproret som omvände de spanska arbetarna till anarkismen. Därför är Pierre Vilars analys (*Histoire de l'Espagne*, s. 66) fullständigt riktig, även vad beträffar CNT:s bildande: ”Upproret i städerna kommer före organisationen av partierna och fackföreningarna. I stadsbefolkningens vredesutbrott år 1827, 1835, 1840-42, 1871-73, 1909 urskiljer man alla samtida tendenser, som ofta oriktigt tillskrivits ’propaganda’ av olika slag. Redan 1830-1840 förekom individuella politiska attentat i Barcelona. År 1842 och 1873 urskiljer man tendenserna till ’federalistisk’ och kantonistisk självständighetssträvan. Slutligen och i synnerhet: från 1835 till 1909 förekommer gång på gång attacker mot klostren och munkarna, som i folkets föreställning tillskrivs ett ibland inbillat (som vid koleraepidemin i Madrid) ibland reellt ansvar (som när man beskyller dem för att stå på polisens och kontrarevolutionens sida).”

Revolutionskrönika (1911-1923)

Det kan inte bli tal om att här utbreda sig om den unga CNT:s skilda verksamheter och om förloppet av den oförsonliga kamp den förde mot det borgerliga samhället. Det skulle bli ett slags hjältepos över denna revolutionära organisation som inget undertryckningsförsök kunde få bukt med. Vi ska därför begränsa oss till att omnämna de mest framträdande händelserna i organisationens historia från bildandet fram till Primo de Riveras diktatur.

September 1911: CNT håller sin första ordinarie kongress i Barcelona. Med en styrka på över trettio tusen medlemmar organiserar den en landsomfattande generalstrejk för att protestera mot kriget i Marocko. Regeringen svarar med brutal förföljelse och förbjuder till sist organisationen. Som vedergällning dödar Manuel Pardiwas premiärministern José Canalejas (november 1912) och en annan anarkist försöker mörda Alfonso den trettonde (april 1913).

April 1913: Bildandet av Lantbrukarnas riksförbund vid en kongress i Córdoba. Denna organisation skulle gå upp i CNT år 1919.

Oktober 1911–juli 1914: CNT fortsätter kampen under jorden. Anselmo Lorenzo, den siste överlevande av den spanska syndikalismens grundare dör i november 1914.

1914-1918: Ekonomisk högkonjunktur i Spanien till följd av världskriget. Kapitalisterna blir fabulöst rika medan antalet industriarbetare oavbrutet växer. Som följd härav finns nu gynnsamma förutsättningar för en utveckling av den fackliga rörelsen.

Början av 1915: CNT har endast femtontusen medlemmar mot UGT:s över hundra tusen. Från och med den tidpunkten ökar emellertid CNT:s medlemstal på UGT:s bekostnad.

18 december 1916: Landsomfattande generalstrejk utlyst av CNT och UGT.

12-19 augusti 1917: Landsomfattande generalstrejk CNT/UGT. Armén ingriper och orsakar flera tiotal arbetares död. Icke desto mindre fortsätter CNT att gå framåt. Den har nu blivit en kraft av första rang.

Början av 1918: Ryska revolutionen har haft en stark psykologisk verkan. Det är främst den frihetliga arbetarrörelsen som drar fördel av folkets hänförelse och kanaliserar den. I Andalusien bryter det ut en lång rad allmänna eller begränsade strejker, attentat, sabotagehandlingar och bojkottkampanjer. Den når sin höjdpunkt i maj–juni 1919 (undantagstillstånd införs i provinsen Córdoba).

Maj 1918: Vid en kongress i Sevilla bildas det ”Regionala arbetarförbundet för Andalusien” som ansluter sig till CNT. Efter femton års frånvaro återuppstår syndikalismen i Andalusien.

28 juni-1 juli 1918: Kongressen i Sans, de katalanska fackföreningarna reorganiserar sig.

Slutet av 1918: Stor syndikalistisk propagandakampanj i hela Spanien. CNT växer lavinartat (under kongressen i Sans räknade den 73.860 medlemmar i Katalonien. I slutet av 1918 hade den 345.000 i samma område). En landsomfattande konferens av anarkistgrupper, som hålls i Barcelona, beslutar om omedelbar anslutning till fackföreningarna av alla ännu inte organiserade anarkister.

8 februari-20 mars 1919: Strejk av arbetarna i ”La Canadiense”, Barcelonas största elektricitetsföretag. Flera ”sindicatos únicos” (samordnade syndikat) lägger ned arbetet av solidaritet. Myndigheterna svarar med att utlysa undantagstillstånd och inkalla de strejkande. Ett stort antal frihetliga militanter arresteras slumpvis.

24 mars-14 april 1919: Generalstrejk i hela Katalonien för att protestera mot dessa drakoniska åtgärder. Regeringskris. Myndigheterna ger oinskränkt fullmakt åt de professionella mördarna i arbetsgivarnas tjänst.

Under loppet av 1919: Oupphörliga oroligheter på landsbygden i Andalusien. I Barcelona ägnar sig polisinspektören Bravo Portillos lejda mördare åt systematisk utrotning av syndikalistiska militanter, samtidigt som de sätter åt en del arbetsgivare som anses vara alltför försiktigt inställda till arbetarna. Framemot september månad är det den falske baronen Koenig och hans band som tar över. De står under myndigheternas beskydd (befälhavaren för Katalonien, de civila och militära guvernörerna i provinsen Barcelona).

Oktober 1919: Arbetsgivarklassen och polisen bildar "fria fackföreningar" i syfte att knäcka CNT. Det rör sig i själva verket bara om en terrororganisation bestående av några "gula" katolska arbetare och av lösdrivare som mobiliserats upp för att jaga anarkister.

10-18 december 1919: Kongress i Madrid, kallad "Comedia-kongressen", där 437 delegater representerade 756.101 medlemmar skärper CNT:s revolutionära position. Vid samma tid hade UGT endast cirka 150.000 anslutna.

23 november 1919-25 januari 1920: Lockout av arbetsgivarna i Katalonien. Över 200.000 arbetare drabbas av misär. I Madrid varar lockouten ännu längre (från oktober 1919 till 3 februari 1920).

Januari 1920: Anarkister anförda av Angel Chueca anfaller kasernerna i Zaragoza. Generalstrejk i den aragoniska huvudstaden. Undantagstillstånd. I Barcelona uppstår de första anarkistiska "aktionsgrupperna". De förnyar "handlingens propaganda" och går i kamp mot Arbetsgivareföreningens pistoleros.

December 1920: Generalstrejk i Barcelona som bryts genom polisens ingripande. CNT:s medlemsantal går över miljonen, varav 252.000 finns i Barcelona med förstäder. Det är fem gånger mer än UGT.

November 1920-oktober 1922: Den nye guvernören Severiano Martínez Anido och polischefen Miguel Arleguá söker undertrycka arbetarrörelsen i Barcelona genom brutal förföljelse.

Början av 1923: Strejkerna blir flera över hela landet.

13 september 1923: General Primo de Rivera tar makten med kungens stöd. Den genom förföljelserna decimerade CNT inväntar inte myndigheternas förbud utan upplöser sig själv för att bättre kunna organisera den underjordiska verksamheten, som kommer igång i maj 1924.

Under hela perioden 1919-1923 fick de aktiva syndikalisterna utstå fruktansvärda lidanden. De som inte mördades på öppen gata föll offer för "lagen om flykt". Anhållna syndikalister släpptes på någon övergiven plats och sköts sedan ihjäl under förevändning att de försökt fly. Hundratal arbetare föll sålunda för polisens kulor medan de som hade större tur blev inspärrade på tukthus eller fördes i handbojor och till fots, bevakade av ridande civilgardister, från ena änden av Spanien till den andra, till dess de stupade av utmattning. Men CNT:s män lät sig inte avskräckas av den terrorapparat som överklassen och regeringen satt upp. De slog brutalt tillbaka, gav igen slag för slag. De sköt ner omedgörliga arbetsgivare, poliser, professionella mördare och jagade förgäves "odjuret" Martínez Anido, de lyckades ta livet av Bravo Portillo, regeringschefen Eduardo Dato (8 mars 1921), greve Salvatierra, kardinalen Soldevilla...

Kongresserna i Sans och Madrid. Den nya frihetliga vågen

År 1911 hade CNT inte många ledare av betydelse. Frånsett José Negre, Francisco Jordan och Francisco Miranda urskiljer man för 1914 ingen förstaplansfigur.⁴⁹ De framtida syndikalistledarna står ännu på tillväxt. Först under åren 1918-1919 träder de fram i dagsljuset: Manuel Buenacasa, Felipe Alaiz, Eleuterio Quintanilla, Angel Pestaña, Juan Peiró, Eusebio Carbo, Mauro Bajatierra, Galo Diez, Salvador Seguí, Evelio Boal. Det är dessa som tar itu med omorganiseringen av CNT och som i sin tur kommer att forma den generation militanter, som skulle bli kända namn under inbördeskriget.

Den regionala kongressen i Sans innebär en viktig etapp i CNT:s historia, för eftersom Katalonien var syndikalismens bastion, fick de katalanska militanternas ställningstaganden genast återverkningar bland syndikalisterna i övriga områden. Man beslöt där att CNT skulle omorganiseras på basis av "sindicatos únicos", gemensamma syndikat; alla arbetargrupper inom samma industrigren skulle samlas i ett enda syndikat. Det skulle till exempel på en given plats inte längre finnas en fackförening för murarna, en annan för schaktningsarbetarna, en annan för timmermännen etc., utan ett byggnadssyndikat. Detta system innebar olika fördelar. Å ena sidan främjades solidariteten mellan skilda yrkeskategorier, eftersom en arbetargrups krav automatiskt stöddes av de andra grupperna. Tack vare denna gemensamma front stärktes arbetarnas förhandlingsposition. Å andra sidan undveks därigenom konflikter och rivalitet mellan diversearbetare, specialiserade arbetare och yrkesutbildade arbetare, en rivalitet som endast gynnar arbetsgivarklassen. På så sätt skulle det hädanefter bara finnas "en enda fackförening" inom byggnadsindustrin och likaledes inom transportväsendet, undervisningen, textilindustrin osv, samtliga förenade på varje ort i lokala samorganisationer (kantonala samorganisationer för landsbygden) vilka i sin tur skulle vara sammanslutna i regionala förbund (distrikt) av CNT.

Kongressen i Sans beslöt avskaffa strejkkassorna, huvudsakligen av två skäl. De spanska arbetarna i allmänhet var så fattiga, att de hade svårt att lämna de bidrag till kassan som krävdes. Enligt ombudens åsikt riskerade strejkkassorna att i längden leda till fackföreningarnas byråkratisering och en mattning av kampivern på grund av omsorg om kassornas ekonomi. Solidariteten skulle besegra den materiella egennyttan. Kongressen i beslöt slutligen att endast Regionalfederationens sekreterare skulle ha lön. På så sätt skulle man kunna undvika byråkrati och den sortens reformism som uppstår när det bildas en funktionärskast med ambitioner att behålla sina uppdrag och undvika stöta sig med makten.

Den landsomfattande kongressen i Madrid ratificerade Sans-kongressens beslut⁵⁰, och avslög förslaget att bilda landsomfattande industriförbund som skulle samordna de "gemensamma syndikaten" inom samma industrigren. Även detta beslut syftade till att hindra byråkratisering och reformism. Man fruktade att dessa industriförbund med sin ganska invecklade uppbyggnad skulle sätta de fackliga kraven och inte den revolutionära handlingen i första rummet. Men kongressen i Madrid gick längre än så i sin strävan att förvandla CNT till en ultrarevolutionär organisation: den bekräftade att den frihetliga kommunismen var CNT:s

⁴⁹ De främsta revolutionära militanterna var fortfarande mest verksamma utanför fackföreningsrörelsen: García Birlan, Teresa Claramunt, Federico Urales, Sánchez Rosa, Higinio Noja Ruiz, José Prat etc. Dessa rena anarkister var lysande polemiker och skulle komma att häftigt bekämpa den fackliga verksamheten under 20-talet.

⁵⁰ Det skulle hädanefter endast finnas ett tiotal avlönade tjänster allt som allt inom CNT (sekreterarna för regionalfederationerna och sekreteraren för Nationalkommittén). De strejkande fick klara sig på insamlingsmedel och individuella gåvor. Den revolutionära viljan och ibland också, det måste medges, mordbrand och dynamit eller utpressning mot de "gula", fick ersätta bristen på resurser. Detta system skulle komma att ge förbluffande resultat: inget land i världen har haft så många, så långa och så hårda strejker.

slutmål⁵¹, och att följaktligen de fackföreningar, som inte omfattade denna ideologi, ingen plats hade inom den. Den uttalade, att UGT endast var en ”gul” organisation som man måste bekämpa, bryta ner och ”suga upp”⁵², och även om den röstade för CNT:s anslutning till Tredje internationalen så rörde det sig om en rent verbal meningsyttring i väntan på detaljerade underrättelser om händelserna i Ryssland.⁵³

Debatterna under kongressen blev delvis häftiga på grund av den oöverbärliga motsättningen mellan de katalanska ombuden och de asturiska, som hade till talesmän två militanter med betydande intellektuell spännvidd: Eleuterio Quintanilla och José María Martínez. Asturierna talade förgäves för bildandet av starka industriförbund och för allians med UGT, eller till och med sammanslagning av de båda landsorganisationerna, de var emot det gagnlösa kompromissande med Tredje internationalen, vars politiska och sekteristiska karaktär de underströk. Men om asturierna var överlägsna ifråga om intellektuell kvalitet, så var katalanerna överlägsna i antal. De sistnämnda fick alltså igenom sina extremistiska och (ifråga om förbindelserna med Komintern) kontroversiella uppfattningar. Men deras triumf skulle inte vara länge. När först Pestaña (1920) och sedan Gaston Leval (1921) kom tillbaka från Ryssland där de under en lång vistelse hade tillfälle att grundligt diskutera med sovjetledarna, och där de fick kännedom om den upprörande behandlingen av icke-kommunistiska revolutionärer, tog CNT bestämt avstånd från bolsjevismen.⁵⁴ År 1931 gick för övrigt, som vi senare ska se, förslaget om skapandet av landsomfattande industriförbund igenom.

⁵¹ Kongressens principförklaring (se Peirats, *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 5): ”Med hänsyn till att den starkaste tendensen inom arbetarorganisationerna i alla länder är den som kämpar för mänsklighetens totala frigörelse på det moraliska, ekonomiska och politiska området, och med hänsyn till att detta mål inte kan nås så länge som jorden samt produktions- och distributionsmedlen inte är socialiserade, och så länge som Statens allt uppslukande makt inte försvunnit, föreslår ombuden att kongressen ... förklarar, att slutmålet för spanska CNT är att införa den anarkistiska kommunismen.”

⁵² Samma verk, sid. 6: ”Med hänsyn till att CNT:s taktik och idéer är diametralt motsatta UGT:s ... är det inte lämpligt att försöka sammansmälta de två organisationerna, utan man bör försöka suga upp de arbetare som tillhör UGT: i första hand därför att CNT har tre gånger så många medlemmar som UGT, i andra hand därför att ... UGT:s medlemmar, som inbjudits till denna kongress, genom sin frånvaro visat att de inte är överens med våra idéer och vår önskan att ena arbetarklassen. Det skulle alltså vara lönlöst att hålla en ny ‘sammansmältningkongress’, eftersom de varken skulle kunna övertyga oss eller få oss att godkänna deras idéer ... Vår organisation bör redigera ett manifest som vänder sig till alla spanska arbetare och uppmanar dem att inom en tidsfrist av tre månader ansluta sig till oss. De som inte gör det ska förklaras för gula och tillhör inte längre arbetarrörelsen.”

⁵³ Samma verk, sid. 7: ”I första hand förklarar Spaniens CNT att den orubbligt försvarar Första internationalens principer, som de framlagts av Bakunin. I andra hand förklarar den, att den tills vidare ansluter sig till den kommunistiska Internationalen på grund av dess revolutionära karaktär, det vill säga i väntan på att den universella arbetarkongress ska organiseras och sammankallas, som ska fastställa de vägledande principerna för den sanna arbetarinternationalen.”

N. B. Låt oss påminna om att det först var på sommaren 1920 som den Kommunistiska internationalen uppställde sina beryktade ”21 villkor” för anslutning. CNT bröt med Röda fackföreningsinternationalen (som den tillhörde alltifrån bildandet i juli 1921) och med Komintern i juni 1922 (konferensen i Zaragoza) och anslöt sig till den föga livskraftiga syndikalistiska Internationalen som grundades i Berlin i december 1922. Denna nya IAA som representerade två miljoner arbetare fick närmare hälften av sin medlemsstyrka från Spanien. Med andra ord, det fanns i Spanien lika många anarkister som i resten av världen.

⁵⁴ Vissa militanter, bland andra Andrés Nin, Joaquín Maurín och Hilario Arlandis lämnade CNT och anslöt sig till bolsjevismen. Få vänsterorganisationer i världen visade så stor motståndskraft mot den kommunistiska hägringen som CNT. I Frankrike och Italien var det en hel del syndikalister som gick in i kommunistpartiet. I Spanien kunde man räkna de omvända syndikalisterna på fingrarna (Andrés Nin, som vi just nämnt, och LO en egentligen från socialdemokratin). Däremot genomgick PSOE och UGT (socialdemokratiska partiet och LO) en mycket svår kris. Efter 1921, när tvekans stund var över, blev de ryska anarkistiska emigranternas skrifter (Alexander Berkman, Emma Goldman, Voline, Archinoff, Schapiro, etc.) en bekräftelse för CNT i dess anti-kommunistiska hållning. Ännu senare kom andra delegationer (låt oss bara nämna den från 1932, som Horatio Prieto tog del i, och den från 1936 med Carreño och Gudell) att ytterligare understryka de spanska

Före 1907 hade anarkisterna inte velat veta av fackföreningsrörelsen. De föredrog att vegetera i ensamhet, utan åhörare, utan inflytande på massorna. Framemot 1919-1920 däremot ger själva fackföreningarna upphov till nya anarkistgrupper, som är bättre lämpade att motstå förföljelserna. Till fackföreningsrörelsen kommer en aldrig sinande ström av arbetare som upptäcker den anarkistiska ideologin och blir revolutionärer. Hädanefter är alla anarkister fackligt verksamma, anarkism och syndikalism blir synonyma.⁵⁵ Den efter 1881 förlorade enheten har till sist återfunnits.

De unga militanter, som är 20 till 25 år vid tiden strax före Primo de Riveras diktatur, visar sig vara av hårdare virke än sina föregångare. Trots sin ungdom har de redan stiftat bekantskap med fängelse, tukthus och polisbrutalitet. De är inga skolpojkar som skriker revolutionära slagord på lek eller av självhävdelse för att sedan i all hast bli fridsamma och välanpassade medborgare, de är handlingsmänniskor med fast avsikt att skapa rättvisa och ett bättre samhälle. De härdas i strejker och slagsmål, de tvekar inte att hämnas kamrater som mördats av "ordningens" upprätthållare. Man börjar tala om vissa av dem, som särskilt utmärker sig genom initiativkraft och mod: Francisco Ascaso, Durruti, García Oliver, Torres Escartin... De är redo till alla offer, de äger en orubblig tro på den frihetliga kommunismen, de accepterar ingen kompromiss. Ofta är de esperantister, naturister och vegetarianer, läser gärna Krapotkins "Erövringen av brödet" eller historien om Bakunins händelserika liv (fast de misstolkar honom som tänkare). Det händer också att de citerar Nietzsche och underligt nog pessimisten Schopenhauer.

Orubbligheten hos en penninglysten överklass, som inte förstår att eftergifter är effektivare än polisterror, när det gäller att bromsa en revolutionär rörelse, trångsyntheten och det reaktionära sinnelaget hos de styrande, som står i godsägaroligarkins tjänst och ingenting gör för att rädda landet ur förfallet, har väckt den upproriska ungdomens vrede och kastat den i anarkisternas armar. Till råga på allt har de socialdemokratiska ledarnas färglöshet, deras räddhågade uppträdande i augusti 1917, deras ständiga tal om moderation i ett läge då det krävs en brådskande och radikal lösning på de sociala problemen, avlägsnat de bästa inom proletariatet från PSOE och UGT. Många av de aktiva lämnar partiet efter ryska revolutionen och bildar år 1921 det spanska kommunistpartiet, andra sluter sig till CNT. När Primo de Rivera tar makten finns det flera anarkister i Spanien än någonsin, och aldrig har de varit så trosvissa och ideologiskt välberedda⁵⁶, aldrig har de heller varit så kampberedda. CNT inträder nu i vuxen ålder. För första gången spelar den en politisk roll genom själva sin

syndikalisternas fientlighet mot Sovjetunionen. De påvisade med förbluffande klarhet missförhållandena i en regim som påstod sig vara socialistisk, de såg vad många "vänsterintellektuella" inte såg eller inte ville se, de avslöjade denna tukthussocialism som få människor ens idag vågar betvivla.

⁵⁵ Individualanarkismen hade ingen framgång i Spanien. Max Stirners, Benjamin Tuckers eller Emile Armands uppfattningar vann inte många anhängare, vilket däremot var fallet i andra länder, speciellt Frankrike, där den frihetliga rörelsen led avbräck genom individualisternas splittrande och upplösande verksamhet. Enligt vår åsikt beror detta på den spanska anarkismens proletära karaktär, som inte hade något till övers för respekten för egendomen, för renodlat moraliska problem eller för sådana begränsade aktionsformer som vissa skolor predikade: nudism, vegetarism, fri kärlek, pacifism, icke-våld etc.

⁵⁶ Ideologiskt välberedda, *samtliga*, vilket inte är detsamma som när ett ledarskikt, eller ett slags ideologer med grundlig skolning, framträder ur massan. Vi har ju redan understrukt, att den spanska syndikalismen frambragte sina stora personligheter före 1880, vid en tidpunkt då det däremot var tunnått med dugligt folk ute på fältet. År 1923 levde ännu Ricardo Mella men hade dragit sig tillbaka, besviken på allt. Eleuterio Quintanilla skulle snart gå samma väg. Salvador Seguí hade nyligen fallit för mördarens kulor. I stort sett var CNT en rörelse som hade utomordentliga militanter på basplanet, men ingen ledande elit, eller vad bättre (eller sämre) är, en rörelse som inte ville ha någon elit. Den typiske CNT-militanten böjde sig inte ens för det största snille och tog i sitt oerhörda högmot varken råd eller varningar. Att personer som José Negres och Quintanilla drog sig tillbaka (den förste år 1917 och den senare efter 1919) har sin förklaring i att de såg sig motarbetade och kritiserade av anspråksfulla fanatiker. Detta var CNT:s stora svaghet: anarkisternas jämlikhetsnit ledde till förnekelse av personligheten, till en viss disciplinlöshet och respektlöshet.

betydenhet, för första gången prövar den bärigheten i de idéer som den är till för, den står inför en komplicerad verklighet som varken begränsar sig till den dagliga fackliga verksamheten eller till några individers eller grupper ”omstörtande” aktiviteter. CNT har blivit den största kraften i Spanien och måste ta ställning i alla frågor som rör nationen. Det är alltid lätt för minoriteter utan inflytande att vara storslaget och otadligt revolutionära, det är enkelt för dem att förkasta, att kritisera, men allt blir annorlunda när hundratusentals människor sätter sig i rörelse och det gäller att ta allvarliga initiativ.

Under tjugotalet insåg anarkisterna inte klart detta. Att göra social revolution, förstöra staten, införa ett samhälle där människorna skulle vara fria och lyckliga, allt detta föreföll dem lätt. De hatade armén (”det kollektiva brottets organisation”) och poliserna (”dessa överklassens lejda mördare”). De hade bara förakt till övers för politiken (”konsten att lura folken”), för valen (denna ”humbug”), för partierna (”alla likadana”), för parlamentet (detta ”korruptionens näste”). De tog ingen notis om småborgarklassen, denna hop av hantlangare åt det högre borgerskapet, de bortsåg helt från de internationella komplikationer som kunde leda till en total omstörtning av den etablerade ordningen, de hade inte satt sig in i hur det skulle gå till att bekämpa en preventiv militärdiktatur. Dock fanns det en man som redan vågade säga att allting inte var så enkelt, att man måste utarbeta en revolutionär strategi och söka möjliga bundsförvanter, att proletariatet inte kunde förändra världen i ett enda slag och att det borde nog förbereda sig för att kunna bevara de framgångar som en eventuellt kommande revolution skulle medföra. För de reaktionära grupperna skulle ju, även om de besegrats, göra allt för att sabotera dem. Den mannen hette Salvador Seguí.

Inför de politiska realiteterna

Salvador Seguí's possibilism

Den första stora sprickan i den revolutionära apolitismen kom till synes under generalstrejken i augusti 1917, då CNT inte bara slöt sig samman med den reformistiska UGT, som redan varit fallet den 18 december 1915 (landsomfattande tjugofyratimmars-strejk för att protestera mot prishöjningar; den var en följd av pakten i Zaragoza mellan de två landsorganisationerna), utan även stödde "Förnyelserörelsen" som leddes av politikern Lerroux, finansmannen Cambó och industrimagnaten Melquiades Alvarez. Målet för denna strejk var rent politiskt eftersom det gällde att införa liberal regim. Vid detta till republikens utropande, avskaffandet av armén, skilsmässa mellan kyrkan och staten osv.¹

I oktober 1919 förklarade Salvador Seguí² i Madrid att det var på tiden att få till stånd en solid organisation och att utarbeta ett realistiskt revolutionärt program. Det behövdes, sade han, militanter som var väl skolade och grundligt satt sig in i frågorna, inte bara hetsiga agitatorer och hjältar i gatustriderna. Man måste också kunna visa tålamod, förstå att variera taktiken efter omständigheterna och ständigt anpassa sig efter nya situationer.³

Den 31 december 1920 upprepade Salvador Seguí i Mahon samma idéer och utvecklade dem med ännu större kraft i ett föredrag kallat "Anarkism och fackföreningsrörelse". Enligt hans uppfattning kunde anarkismen inte förverkligas över en natt, som så många fanatiker trodde. Den var framför allt en filosofi och en moral, en uppfattning av människan och samhället. Anarkismens ideal ställde i utsikt en ständig utveckling, ett oavbrutet framsteg, en fortgående förbättring av varje individ och av mänskligheten i stort, den var inte bara auktoritetsförnekelse, inte bara en på klasskamp grundad subversiv ideologi, som predikade avskaffandet av staten, det kapitalistiska systemet och privategendomen. Fackföreningsrörelsen skulle vara medlet till att närma sig detta fjärran ideal, den skulle frigöra arbetarna, instruera dem, göra dem lämpade att organisera ett socialistiskt näringsliv. Den skulle vara ett redskap för på samma gång materiell och moralisk frigörelse, genom lönekamp och genom konstruktiva insatser för skapandet av skolor, läroanstalter, försäkringskassor. Utan en solid facklig organisation, och med en okunnig och primitiv arbetarklass, var en socialistisk och frihetlig omvandling av samhället omöjlig. Det var en lång väg att gå, och man skulle inte göra sig några lättvindiga illusioner eller förfalla till demagogi.⁴

¹ Detta program är sammanfattat av Gerald Brenan (*The Spanish Labyrinth*) 1. Republik. 2. Förnyelse av arbetarklassens fackföreningar och rätt för denna att förkasta lagar som stiftas av en borgerlig riksdag. 3. Sju timmars arbetsdag och engelsk vecka. 4. Minimilön på fyra pesetas om dagen och avskaffande av ackordsarbete. 5. Pension för dem som invalidiserats i arbete och för arbetare över femtio år. 6. Arbetsförbud för barn under fjorton år. 7. Arméns upplösning och dess ersättande med miliser. 8. Krigsförklaring endast möjlig efter folkomröstning. 9. Skilsmässa mellan kyrkan och staten, klostrens avskaffande och tillfällig stängning av kyrkorna. 10. Skilsmässolag. 11. Nationalisering av jorden. 12. Reform av fångvården i humaniserande riktning. 13. Förbud för skådespel som är ägnade att korrumpera och fördumma folket ..."

² Salvador Seguí Rubinat var född i Lérida år 1890. Han var till yrket byggnadsmålare, men blev sin tids störste folktribun och gjorde allt för att bekämpa den dogmatiska anarkism, som Pestaña vid den, tiden var ett av de främsta språkrören för. Han dödades i mars 1923 av professionella mördare i tjänst hos arbetsgivareorganisationen.

³ Salvador Seguí (*El Sindicalismo libertario en Cataluña*, s. 17 och 22) förklarade bland annat: "Vi vill uppnå socialisering av alla jordens tillgångar. Med vilka medel? Med dem som omständigheterna kommer att råda oss till... när det finns förmåga och organisation. Men när det endast finns ... offer och kamp utan denna förmåga och denna organisation är det inte stort bevänt med det hela, kära vänner och kamrater."

⁴ Från *Salvador Seguí, su Vida, su Obra*, sid. 79 till 88, hämtar vi dessa speciellt slående meningar: "Fackföreningsrörelsen är anarkismens bas och ekonomiska sektor ... Anarkin är inte ett ideal som omedelbart kan förverkligas. Det är oändligt genom sin andliga vidsträcktighet ... Även om man tror att anarkismen med tiden kommer att kunna förverkligas, bör man inte tvivla på att den innan dess kommer att ge upphov till andra uppfattningar, och

Seguís ställningstagande väckte vrede hos ultraanarkisterna, som satte igång en förtalskampanj och överöste honom med okvädingsord. Men ingenting förmådde rubba *Noi del Sucre*⁵ i hans fasta avsikt att göra slut på den fanatism och negativa och naiva extremism, som var förhärskande bland de anarkistiska arbetarna. I september 1920 förhandlade han med socialdemokraten Largo Caballero, och en ny pakt slöts mellan CNT och UGT, trots den kongressresolution från december 1919 som hade förklarat den rivaliserande landsorganisationen för ”gul” och tillrätt dess uppgående i CNT. Denna åtgärd, som i hans anhängares ögon var berättigad till följd av att de fruktansvärt hårda förföljelserna nödvändiggjorde proletarietets enighet, fördömdes omedelbart av ett CNT-plenum⁶. Seguí förlorade inte modet. Han hade nu funnit bundsförvanter i Peiró, Viadiú och Pestaña. Samman med dessa tre militanter utarbetade han den ”Politiska resolution” som antogs av konferensen i Zaragoza (juni 1922). Denna resolution⁷ angrep diverse ideologiska tabun och hävdade att CNT samtidigt var en arbetarorganisation och en politisk rörelse. Ultra-anarkisterna, som ryste av fasa vid blotta ordet politik, reagerade våldsamt mot besluten i Zaragoza och ogiltigförklarade dem.⁸

Revolutionära alliansen. Anarkobolsjevikerna

År 1926 pågick i Frankrike, där till följd av Primo de Riveras diktatur tusentals spanska emigranter samlats, en ganska bitter fejd mellan kommittén för ”de spankstalande anarkistgruppernas förbund”⁹ och gruppen ”De trettio” (bland vilka märktes Francisco Ascaso,

att nya skolor kommer att födas ur den ursprungliga idén. En anarkism som helt överensstämmer med sin sanna filosofi, kommer aldrig att Det skulle vara att fastställa och begränsa den och därom kan inte bli tal... Syndikalism är inte anarkism, men den är en grad av den ... Det är varken anarkistgrupperna eller de statliga organen som ska organisera och reglera produktionen, det är fackföreningarna ... De kommer att fördela och avväga produktionen, konsumtionen och utbytet ... Låt oss inte förtvivla, för den lidandets väg vi måste vandra är lång.”⁵ ”Sockerbarnet”, Seguís smeknamn (som barn arbetade han i ett raffinaderi).

⁶ I en artikel publicerad i *España Libre* den 19 juni 1960 skriver Joaquín Maurín: ”Denna brutala ändring av 2:a kongressens (den i december 1919) beslut accepterades inte av medlemsbasen i CNT. De ledare som förberedde paktens och undertecknade den (Seguí, Salvador Quemades och sekreteraren för CNT:s Nationalkommitté Evelio Boal) blev utsatta för hård kritik.” Men 1921, när Boal blivit arresterad, övergick sekreterarskapet för Nationalkommittén till en pro-bolsjevik, Andrés Nin, samtidigt som en annan pro-bolsjevik, samme Joaquín Maurín, valdes in i Regionalkommittén för CNT i Katalonien. Dessa två personer blev senare ledare för ”Arbetarpartiet för marxistisk enhet” (POUM). (Den förste var en överlöpare från socialdemokratiska ungdomsrörelsen, den andre däremot var en ”riktig” anarkist – en tid redaktör för *Solidaridad Obrera* – som lät förleda sig av ryska revolutionen.)

⁷ Här följer texten: ”Med hänsyn till att den vanliga tolkningen av ordet ‘politik’ är godtyckligt, eftersom detta varken kan eller bör uppfattas uteslutande i betydelsen *konsten att styra folken*, utan ... bör tolkas som en sammanfattande benämning på alla individuella och kollektiva aktiviteter; med hänsyn till att vi, för att vara logiska mot oss själva, är tvungna att finna lösningar och att på avgörande sätt ta del i alla moraliska, ekonomiska, sociala och politiska problem, föreslår redaktionskommittén följande: CNT som är en klart revolutionär organisation och som uttryckligen avvisar parlamentarisk verksamhet och samarbete med politiska partier, bör uttala att den också är en politisk rörelse ty den har till syfte att erövra sin rätt till insyn och kontroll över alla landets utvecklingsbara värden. För detta ändamål är det en plikt för CNT att på ett avgörande sätt ingripa i samhällsutvecklingen med hjälp av de påtryckningsmedel den förfogar över.”

⁸ Hur skulle Seguí ha utvecklats, om han inte blivit mördad i sina bästa år? *La Revista Blanca* hävdade den 1 april 1924: ”Seguís avsikt var att skapa ett nytt politiskt parti med arbetare som var anslutna till de bakuninskt orienterade fackföreningarna. Därav kommer hans tal om ‘frihetlig possibilism’, därifrån härrör formuleringar som ‘vi bör ingripa i politiken för att ta över borgerskapets positioner’, och därur härflyter hans böjelse för politiska förfaranden och politiska strejker, och så får hans vänskapsförbindelser med politiker sin förklaring ... Offentligt och privat hade vi många gånger uppmanat Seguí att dra sig tillbaka från den apolitiska fackföreningsrörelsen och gå in i socialdemokratiska partiet, för vi såg hur han med sina planer och förslag stiftade oro inom arbetarorganisationerna – organisationer som varken kan eller bör politiseras, men som han ville ta till hjälp för att bilda ett arbetarparti.”

⁹ ”De spanskspråkiga anarkistgruppernas förbund” i Frankrike (Juanel blev dess sekreterare) tycks ha bildats i Lyon år 1926. Denna organisation, som var förlagd till Marseille, var nödvändig för att kunna agera med ett minimum av effektivitet mot diktaturen, för CNT existerade inte längre och anarkistgrupperna var spridda för vinden och utan förbindelser sinsemellan. Den var alltså en direkt föregångare till FAI. Första försöket att

Buenaventura Durruti, Jover, Vivancos), som hade organiserat kuppen i Vera de Bidasoa, ett illa förberett upprorsförsök som ynkligen gick om intet den 7 november 1924. Syftet hade varit att få igång en resning mot Primo de Rivera. ”De trettio” ville göra en ny aktion av samma slag, men denna gång i samarbete med alla krafter som var i opposition mot den militära regimen.

Men mot slutet av år 1926 anlände den unge Juan García Oliver till Frankrike. Han ansåg att anarkistgruppernas hållning var negativ, för de skulle aldrig ensamma kunna få slut på diktaturen. Han var alltså liksom ”De trettio” av den meningen, att man måste träda i förbindelse med andra vänsterorganisationer eller vänsterpartier och bilda en revolutionär allians.¹⁰ På hans begäran hölls ett hemligt möte i källaren till Folkets hus i Paris. Nära tvåhundra aktiva spanska anarkister deltog. Ende talare var García Oliver. Han smulade sönder det lokala arbetsutskottet för ”Anarkistgruppernas förbund”, som leddes av en viss Valero, och fick igenom ett beslut att bilda denna revolutionära allians. Detta organ skulle ha till uppgift att föra kampen mot diktaturen med alla medel och till slut erövra makten. Ingen vågade säga emot García Oliver, som utropade när han slutat sitt tal: ”De som inte är överens kan gå sin väg!” Stötta av hans uppträdande avlägsnade sig Valero och Horacio Prieto¹¹, som var renlärig anarkist på den tiden, och några andra följde efter. Dessa motståndare satte sedan igång med en ursinnig kamp mot ”Revolutionära alliansens” arbetsutskott, saboterade dess planer och tvingade det att upphöra efter några veckor. Alliansanhängarna, som alltså var de första anarkister som gick in för regeringsdeltagande, hade ingen genklang utanför flyktinggruppen i Paris.

Vilka var egentligen ”De trettios” politisk-sociala idéer? Vi har redan nämnt att ”De trettio” i själva verket endast var en sidogren till *Los Solidarios*, av vilka flera befann sig i Spanien vid tidpunkten för mötet i Paris (Aurelio Fernandez och Ricardo Sanz till exempel). García Oliver tjänstgjorde vanligtvis som talesman för dem. *Los Solidarios*’ doktrin, som skisserades redan vid gruppens bildande, alltså redan 1922, rymdes i två huvudpunkter: ”maktövertagande” och ”den revolutionära armén”.

Los Solidarios ansåg att det var omöjligt att införa den frihetliga kommunismen över en natt, eftersom massorna trots den psykiska omvälvning som en revolution åstadkommer, inte i ett

sammanknyta grupperna skedde så tidigt som i början av 1923. Det var då som ”Regionala förbundet för anarkistgrupperna i Katalonien” såg dagen, vars arbetsutskott bestod av bland andra Aurelio Fernández, Ricardo Sanz och Sebastian Clara.

¹⁰ Kärnan i den kortlivade fraktionen ”De trettio” utgjordes av den mest kända av de anarkistiska aktionsgrupperna, *Los Solidarios*. Denna hade bildats i slutet av år 1922 för att göra slut på ”pistolerismen” (den av kapitalisterna styrda terrorismen) genom att slå mot de verkligt skyldiga i höga ställningar, och inte mot underhuggarna, som CNT:s ”försvarsgrupper” nöjt sig med att göra. Den bestod av: aragonierna Francisco Ascaso (född 1901, kypare) och Rafael Torres Escartín (född 1901, konditorsbiträde), Buenaventura Durruti från Léon (född 1896, montör), katalanen Juan García Oliver (född 1901, kypare), asturiern Aurelio Fernández (född 1897, mekaniker), valencianen Ricardo Sanz (född 1898, textilarbetare), Gregorio Suberviela från Navarra (mekaniker), Alfonso Miguel, (finsnickare), murcianen Miguel García Vivancos (född 1895, i tur och ordning hamnarbetare, byggnadsmålare, chaufför ...), kastilianaren Manuel Campos (timmerman), Antonio ”El Toto” (lantarbetare) och Eusebio Brau (gjutare, dödad av civilgardet i september 1923 vid en hold-up mot Spanska banken i Gijón). 1926 gick Gregorio Jover (snickeriarbetare) in i gruppen och något senare följde Antonio Ortiz (timmerman). Alla dessa personer utmärkte sig genom sitt gränslösa mod, sin energi, sin motståndskraft och sin äventyrshåg. García Oliver stack dessutom av genom sina gåvor som talare och organisatör, Ascaso genom sin oböjliga vilja och sin klarsynthet, Durruti och Torres Escartin (som blev vansinnig under polistortyr) genom sin mänskliga värme som doldes under en grov yta. *Los Solidarios* förfogade över ett tjugotal direkta medarbetare (bland dem Adolfo Ballano) och över en svärm medhjälpare och supporters. Under Andra republiken bildade de gruppen *Nosotros* (Vi).

¹¹ Horacio Martínez Prieto är född år 1902 i Bilbao. Han var byggnadsarbetare, anslöt sig ganska sent till CNT (kring 1932), eftersom han ansåg sig som ren anarkist och inte som syndikalist (dock tillhörde han aldrig FAI), och blev senare den egentliga initiativtagaren till CNT:s regeringsdeltagande.

slag blir av med de ovanor och fördomar som de ärvt av kapitalismen. CNT skulle se sig tvingad att å ena sidan gå hårt fram för att få bukt med revanschlystna reaktionärens intriger, å andra sidan bromsa upp den oreda som sannolikt skulle uppstå inom näringslivet och ålägga arbetarna sträng disciplin. Men för att lyckas med denna uppgift, för att undvika allmän förvirring eller riskfylld improvisation borde den snarast möjligt tänka om sin ideologi och sin taktik och anpassa den efter verkligheten. Det vill säga att den borde bereda sig på att ”bemäktiga sig allt” (ordagrant: *ir a por el todo*), att utöva den politiska, administrativa och ekonomiska makten medelst sina egna fackföreningar efter att ha förstört den gamla statsapparaten. Denna makt, som framför allt skulle ha till uppgift att organisera produktion och distribution i det nya, frihetligt socialistiska samhället, skulle alltså vara en icke-statlig, demokratisk revolutionsmakt av facklig typ, den skulle bestå av federerade revolutionsutskott och vara en sorts demokratiserad ”proletariatets diktatur”. Den skulle vara en övergångsmyndighet med uppgift att trygga den revolutionära ordningen och skydda den mot högerns krafter, dvs de forna kapitalägarna, kyrkan osv, och den skulle inte innebära någon diktatur i ordets banala mening. Vägled av den frihetliga ideologin (och inte av marxismen som är en dogmatisk lära utan humanistiskt innehåll) skulle den främja folkets frihet, massornas initiativ, och övriga vänsterorganisationer skulle inbjudas att ta del i dess uppbyggnadsarbete.

Men innan dess, hur skulle man nå fram till ”maktövertagandet”, hur skulle man göra revolution? För detta var det absolut nödvändigt att få slut på den besvärande disciplinlösheten bland CNT-militanterna och organisera den ”revolutionära armén”. Denna ”armé” skulle vara en centraliserad fackföreningsmilis och ha en för hela landet gemensam generalstab. Utan en sådan skulle CNT inte kunna segra i kampen. Att *Los Solidarios* snabbt kommit fram till detta stadium berodde säkerligen på deras rika personliga erfarenhet av kampmetoder. Det berömda ”Archinoffprogrammet” som emigrerade ryska anarkister hade tänkt ut i Paris omkring 1926 i syfte att för framtiden bilda en motvikt till kommunistpartiets effektivitet, hade ingen inverkan på *Los Solidarios*. De konstaterade endast att det sammanföll med deras egna synpunkter. Detsamma var fallet med den ukrainske anarkisten Nestor Machnos bedrifter, vilken ända till 1921 höll stånd mot de vita generalerna liksom mot Röda armén. De gjorde djupt intryck på dem, men de hade redan haft ett mer närliggande exempel att begrunda: ”requetés”, carlisternas milis, som utmärkte sig för stor tapperhet i strid. I fortsättningen konkretiserade de ytterligare sina idéer.¹²

”Maktövertagande” och ”revolutionsarmé”! Det blev för mycket för CNT-militanterna, övertygade maktmotståndare och antimilitarister som de var. De satte beteckningen ”anarkobolsjeviker” på García Oliver, Durruti, Aurelio Fernandez och tillbakavisade med avsky deras förslag, fast de fortfarande uppskattade deras hjältemod och outtröttliga verksamhetsbegär. Kort sagt var gruppens inflytande mycket stort i praktiken, men ringa när det gällde ideologin, utom kanske om man tänker på den hårda klasskampinställningen, den oförsonliga attityden mot kommunistpartiet och mot all reformism, såväl den socialdemokratiska som den frihetliga.¹³

¹² *Los Solidarios* var alltid noga med att upprätthålla nära förbindelser med de värnpliktiga, de såg till att det bildades syndikalistiska försvarsgrupper inom själva kasernerna, och de fraterniserade med yngre officerare. Därför var det huvudsakligen deras förtjänst, att fascistupproret kunde slås ner den 19 juli 1936 i Barcelona. Tack vare dem var de katalanska anarkisterna, genom hemliga agenter bland de sammansvurna, i förväg underrättade om trupperörelserna. De utdelade instruktioner bland soldaterna och fick flygets stöd. (García Oliver och Aurelio Fernández flög över staden i sällskap med överstelöjtnant Diaz Sandino och andra lojala flygare, som gav de kämpande syndikalisterna betäckning från luften. Det är alltså inte förvånande att de överlevande från gruppen *Los Solidarios* och dess efterföljare *Nosotros* under inbördeskriget blev militära ledare (Durruti, Jover, Ortiz, Vivancos, Sanz), höga polistjänstemän (Alfonso Miguel, Aurelio Fernández) eller politiker i hög ställning (García Oliver, som också organiserade de krigsskolor, där från och med augusti 1936 nya officerare av proletärt ursprung utbildades).

¹³ De hade kunnat utnyttja vissa texter av Bakunin som ett effektivt teoretiskt vapen. Men då de inte kände till dem (vi har redan nämnt att endast en ytterst obetydlig del av Bakunins verk översattes till spanska och

Vid CNT-kongressen 1931 skulle de gå i främsta ledet för att avlägsna marxister, frimurare och moderata syndikalister från alla styrande organ inom CNT, vidare skulle de komma att ansluta sig till ”Iberiska anarkistförbundet” (FAI) trots de teoretiska meningsskiljaktigheter som skilde dem från flertalet medlemmar inom denna nya organisation, som vi snart ska tala om.

Inre slitningar: revisionismens skenbara seger. FAI:s bildande

Under diktaturens sista år, togs vid upprepade tillfällen kontakt mellan syndikalisterna och de olika politiska partier som var fientligt inställda till militärregimen. Vi ska inte uppehålla oss vid de underhandlingar, överenskommelser eller stämplingar som syndikalister tog del i och ibland även Nationalkommittén för CNT, som hade rekonstituerats som illegal organisation (1927). CNT samarbetade med den katalanska självständighetsrörelsens ledare Francisco Maciá, med generalerna Weyler och Aguileras sammansvärjning (juni 1926) och med José Sanchez Guerra, ledare för det konservativa partiet och före detta premiärminister (januari 1929). Organisationen representerade vid mötet i San Sebastián, dock utan att ta del i rådplägningarna (17 augusti 1930)¹⁴, och i Katalonien deltog CNT samman med republikanerna i utarbetandet av manifestet ”Republikanskt samförstånd” (mars 1930) som krävde djupgående politiska reformer¹⁵. I oktober–november 1930 förhandlade den med Miguel Maura och Angel Galarza.¹⁶ I december stödde den en republikansk revolt i Jaca anstiftad av kaptenerna Fermín Galán och García Hernández och flygkommendanten Ramón Francos upprorsaktiviteter¹⁷. Slutligen utsände den i februari 1931 ett manifest med krav på sammankallandet av en konstituerande församling.

Under samma tid rådde stor tvedräkt inom själva CNT. Juan Peiró¹⁸ bekämpade Angel Pestaña, som hävdade att samrådsnämnderna¹⁹ var nödvändiga och att organisationen inte

publicerades) och då de dessutom helt gick upp i praktiskt handlande, lyckades de aldrig formulera ett sammanhängande program. Deras dilemma var på ett sätt detsamma som de reformistiska syndikalisternas: båda riktningarna innebar var och en på sitt sätt en reaktion mot den anarkistiska kommunismen på modet, en reaktion som förde dem tillbaka till Första internationals tid. Utan att veta det tog *Los Solidarios* upp den revolutionära, auktoritära sidan av Bakunin (revolutionär generalstab, disciplinerade frikårer, ”diktatur” av ”Alliansen för socialistisk demokrati”), medan reformisterna, som vi snart ska se, fann tillbaka till hans modererande, konstruktiva sida (mäktiga arbetarorganisationer, taktisk försiktighet, förbindelser med demokrater, studiearbete och kooperativ verksamhet), men dessa båda motsatta tendenser saknade alltså en fast filosofisk grundval, som ingen av dem var i stånd att åstadkomma (vilket kanske delvis förklarar att de kom till korta mot fanatikerna, dessa som ingenting annat behållit från Bakunin än de mest negativa sidorna: hatisk kyrko- och statskritik, kapitalismens likvidering med våld, förkastandet av alla borgerliga lagar, vädjan till massornas skapande spontanitet).

¹⁴ CNT:s två representanter var Rafael Vidiella och Progreso Alfarache (f. d. sekreterare för CNT i Andalusien, senare Nationalkommitténs sekreterare). De krävde organisationsfrihet och amnesti för politiska fångar i utbyte mot organisationens stöd åt Revolutionskommittén (bildad av kända republikaner och socialdemokrater: Niceto Alcalá Zamora, Manuel Azaña, Alejandro Lerroux, Santiago Casares Quiroga, Nicolau d’Oliver, Indalecio Prieto, Fernando de los Rios ...).

¹⁵ Här följer de viktigaste punkterna i detta manifest: ”1. Uppdelning av makten. 2. Samma individuella och sociala rättigheter för alla medborgare. 3. Fullständig frihet för de federerade grupperna (det vill säga de skilda iberiska folken: katalaner, basker etc.) att begagna sitt språk och utveckla sin egen kultur. 4. Samvets- och tankefrihet. Skilsmässa mellan kyrkan och staten. 5. Jordreform innebärande uppdelning av storgodsen. 6. Sociala reformer för att möjliggöra uppnående av samma standard som de mest avancerade kapitalistiska staterna ...”

¹⁶ Maura och Galarza blev senare inrikesminister respektive högsta polischef i den provisoriska regeringen för republiken (15 april–14 juli 1931). De blev grundarna av ”la guardia de asalto” (stormgardet).

¹⁷ Vänsteragitator och bror till blivande caudillon Francisco Franco, som han avskydde.

¹⁸ Juan Peiró Belis föddes år 1887 i Barcelona. Han var glasarbetare och sekreterare för CNT:s Nationalkommitté 1922 och 1928–29.

¹⁹ Skapade genom dekret av den 26 november 1926 för att lösa arbetskonflikter medelst dialog mellan arbetsgivare och arbetare under statens skiljedom. Genom att acceptera dem ifrågasatte Pestaña principen om klasskamp till det yttersta.

borde ha bestämda ideologiska principer. Likväl hade Peiró redan en odogmatisk och reformistisk uppfattning av anarkismen. Enligt honom fanns det i anarkismen en grund som alltid var giltig, men man måste komma ifrån vissa fördomar och vissa felaktiga taktiska förfaranden, som dittills gällt som ofelbara. Speciellt måste man vinna de intellektuella och teknikerna, skapa producentkooperativa och konsumentkooperativa företag, vilkas avkastning skulle användas till propaganda, till utbildning av militanter och till att bygga kulturcentra för arbetarna. Det var också nödvändigt att grunda en solid och disciplinerad organisation och bekämpa den okunnighet och fanatism som rådde bland flertalet militanter. Han beklagade den felaktiga uppfattningen om marxismen och om anarkismen själv, som enligt honom framför allt var fördragsamhet, vidsynthet, själsadel och vars främsta intresse låg i moralen och filosofin.

Omkring år 1930 var de mest inflytelserika frihetliga militanterna allesammans mer eller mindre reformistiska eller politiserade. Några, som Pestaña hade nästan övergivit anarkismen, andra, som Peiró, tog en realistisk och medgörlig attityd, ännu andra, som Quintanilla eller Abos, tillhörde frimurarorden, andra slutligen, som García Oliver, lutade åt ett slags "anarkobolsjevism" eller auktoritär och revolutionär socialism.²⁰ Det ligger alltså ingenting förvånande i att CNT:s medlemmar glömde bort sin traditionella "anti-val-attityd" och i massor röstade för republiken vid kommunalvalen den 12 april 1931, som medförde monarkins fall två dagar senare²¹, och likaledes vid riksdagsvalet den 28 juni 1931, som lämnade makten åt en republikansk-socialistisk koalition.²² Denna gång blev emellertid anarkisternas hållning till valet mer reserverad, för den provisoriska regeringen hade snabbt gjort dem besvikna (CNT-fientliga åtgärder av Miguel Maura och Largo Caballero). Man konstaterar att de icke röstande var betydligt flera i de områden där det syndikalistiska inflytandet var starkt (över 35 % i provinsen Barcelona, 40 % i Cadiz mot ett medeltal för hela landet av 29,9 %) och fåtaligast i de områden där socialdemokraterna var starka (Guipuzcoa 14 % icke röstande, Gamla Kasti-

²⁰ Man kan läsa i *España Libre* för 10 juni 1951 ett referat av Federica Montsenys inlägg vid IAA:s kongress (som hölls i Toulouse från 11 till 23 maj 1951), där hon i en historisk tillbakablick skiljer på tre strömningar i CNT åren 1930-31: "De så kallade 'trentisterna', som utgjorde högra flygeln, anarkisterna, som utgjorde vänstra flygeln, samt en tredje strömning, den 'anarkiserande bolsjevismen', förkroppsligad av García Olivers grupp och inställd på att 'riskera allt för att vinna allt', vilket närmade dem till de ryska revolutionärernas teorier." Med hänsyn till att det blivit rutin för de flesta historiker som specialiserat sig på spanska frågor att helt grundlöst hävda att García Oliver och hans kamrater (Durruti, Ascaso etc.) var de mest typiska representanterna för den äkta anarkismen, vill vi gärna citera två andra vittnesbörd som bekräftar att man inte kan betrakta dem som sådana efter år 1926, eller ens efter åren 1922-23. Felipe Alaiz (*Hacia una federación de autonomías ibéricas, Nueva maldición del practicismo*, s. 4-5): "Strax efter republikens införande höll han (García Oliver) en föreläsning i träarbetarsyndikatets lokaler i Barcelona och försvarade därunder erövringen av makten. Senare, år 1934, deltog han som företrädare för gruppen *Nosotros* i en häftig diskussion med gruppen *Nervio* i en lokal på Calle Mendizabal och försvarade då på samma sätt sin teori om erövringen av makten." José Peirats (se *Noir et Rouge* av juni-juli 1967, sid. 36): "Det var García Oliver som uttalade sig för *maktövertagande* i en offentlig föreläsning som han höll i träarbetarsyndikatet i Barcelona i januari eller februari 1936. Han hade också hävdats samma sak vid ett mindre sammanträde med kända syndikalister på *Solidaridad Obreras* redaktion."

²¹ Salvador de Madariaga (*España*, sid. 454) skriver apropå valen i april 1931: "UGT:s arbetare (socialdemokrater) röstade för Socialdemokratiska partiets kandidater, men CNT:s (syndikalister), som var minst lika många, röstade med republikanerna. Detta kan förklaras med två skäl: å ena sidan den rivalitet som råder mellan socialdemokrater och syndikalister i deras ambition att vinna hela arbetarklassen för sina respektive läror, å andra sidan det faktum att syndikalisterna, som alltid predikat förakt för politisk verksamhet och röstning, saknade en valapparat. Följaktligen, när de denna gång bestämde sig för att rösta för att avskaffa monarkin, föredrog de att lämna sina röster till de borgerliga republikanerna, vilkas liberala åsikter de som libertärer föredrog framför marxismens dogmatiska och auktoritära idéer". Horacio Prieto hävdar också (*Posibilismo libertario*, sid. 143): "Eftersom det inte blev någon revolutionär aktion för att proklamera republiken, gick syndikalisterna till valurnorna den 14 april 1931."

²² En resolution vid CNT-kongressen 1931 förklarade: "Konstituerande Cortes är resultatet av en revolutionär utveckling, som vi direkt eller indirekt ingripit i ..."

lien, Extremadura, Norra Andalusien)²³. Det måste för övrigt framhållas, att det utbredda valskolket bland invånarna i Södra Andalusien inte behöver tyda på ett anarkistiskt inflytande. I dessa av kazikismen förgiftade trakter var röstskolkning ofta enda sättet att slippa rösta åt höger (det faktum att monarkisterna segrade där den 12 april visar det). Å andra sidan bör man betänka att man i Barcelona aldrig sett så många röstande. I april uppnådde de knappt 47% av väljarkåren. Däremot möjliggjorde CNT i Katalonien de katalinistiska republikanernas förkrossande seger vid folkomröstningen i augusti 1931²⁴, som godkände förslaget om självstyrelse för Katalonien med 595.205 röster mot 3.286.

Under tiden växte en ny kraft i det fördolda: FAI (Federación Anarquista Ibérica = Iberiska Anarkistfederationen). Denna hade bildats i Valencia den 24 juli 1927 för att som hemligt sällskap bidra till kampen mot Primo de Rivera, för CNT existerade inte längre som facklig organisation. Men FAI började inte göra sig känd förrän från och med 1929, när CNT redan delvis rekonstituerats. FAI ändrade då karaktär, den blev samlingspunkt för alla missnöjda som inte gillade den revisionistiska tendensen inom syndikalismen.

FAI hade en mycket lös struktur med självständiga grupper på ett tiotal i medeltal.²⁵ En kommitté var förbindelseorgan för hela halvön. (Portugisiska ombud var med i den: därav benämningen ”iberisk” i stället för ”spansk”.) Men det som verkligen höll samman denna halvt om halvt hemliga organisation var medlemmarnas ideologiska dogmatism: alla var oförsonliga fiender till all myndighet, till klassamhället, politiken och staten, till legal verksamhet och moderation. FAI-interna gick in för att erövra CNT, gjorde sig gällande genom sin radikalism, sitt våldsamma språk, sin oförtröttliga kritik, de talade om den sociala revolutionen som om den skulle vara här i morgon, ryckte med sig ungdomen, infiltrerade fackföreningarna.²⁶ De bröt in i offentligheten sommaren 1931.

FAI var, det måste understrykas, i själva verket endast en ofantligt expanderande fraktion av CNT. Den var inte en främmande kraft som försökte få kontroll över organisationen (som exempelvis kommunistpartiet vilket snabbt misslyckades i sina försök att borra sig in) utan ett bihang, en utväxt på organisationen själv, skapad av dess egna militanter, dvs av arbetare som

²³ Ofta men inte alltid. Sålunda fanns det 38 % icke röstande i Asturien, där socialdemokraterna var avgjort starkare än anarkisterna vid denna tidpunkt, och 47,8 i provinsen Pontevedra, där CNT visserligen inte var helt okänd (det fanns sjömans-, fiskare- och hamn-arbetarsyndikat), men där den inte tycks ha vunnit insteg bland lantarbetarna.

²⁴ Ricardo Sanz (*El sindicalismo y la Política*, sid. 217) intygar: ”Vid omröstningen om ‘Statuten för Katalonien’ visade CNT:s katalanska regionalfederation, som på den tiden hade goda förbindelser med den katalanska självständighetsrörelsen ..., ingen fientlighet till röstningen. Den överlät åt medlemmarna att själva avgöra om de ville rösta eller inte. Detta är förklaringen till att ‘Statuten för Katalonien’ antogs av väljarkåren med förkrossande majoritet.” Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 109-110) bekräftar det: ”Katalanerna (de CNT-anslutna) gynnade oreflekterat separatismen ända sedan Andra republikens utropande år 1931 ..., flertalet röstade för ‘Statuten för Katalonien’ och de flesta av dem även för katalanisterna i de allmänna valen.” Till slut citerar vi Miguel Maura (*Así cayó Alfonso XIII*, sid. 287) som skriver: ”... i Barcelona utnyttjade vänsterelementen inom ‘Generalitat’ CNT:s röster som grundval för sina valsegrar ...”

²⁵ Dessa grupper var ”frändskapsgrupper” (det vill säga de uppstod genom personliga kontakter mellan personer med gemensam smak, liknande temperament och besläktade uppfattningar), och var alltså inte alltid geografiskt fördelade efter bostadsort eller arbetsplats. Detta skilde dem, bland andra saker, från de politiska partiernas celler eller avdelningar.

²⁶ De var inte så mycket mer revolutionära än de så kallade revisionisterna eller reformisterna, men de skilde sig från dem i det avseendet, att de kategoriskt avvisade all taktisk, provisorisk kompromiss och all samverkan med de politiska formationerna. De var apostlar för en anarkism som var apokalyptisk, messiansk, sekteristisk (i ordets egentliga mening, för FAI visade alla karakteristiska drag för en sekt, och i överförd mening, för den frihetliga toleransen lyste med sin frånvaro) Manuel Buenacasa (*La CNT, los ‘treinta’ y la FAI*, sid. 71) säger med all rätt: ”I Barcelona var större delen av FAI-medlemmarna ovetande om anarkismens värde lära och moral”

redan tillhörde organisationen.²⁷ Dess egentliga epicentrum fanns i Katalonien, den frihetliga rörelsens vagga och ständigt brinnande härd. Det skulle inte dröja länge förrän den blev en ”stat i staten” inom CNT.

”Konservatorie-kongressen” och ”De trettios” manifest. Bildandet av det ”Syndikalistiska partiet”

I juni 1931 hölls i Madrid en kongress för CNT, som är känd under namnet ”Konservatorie-kongressen”. Närvarande var 418 ombud representerande 511 fackföreningar och 535.565 anslutna. Den blev en avgjord seger för de ”revisionistiska” elementen (Juan Peiró, Juan Lopez, Valeriano Orobón Fernández ...) som lyckades driva igenom beslut om bildandet av industriförbund, vilket innebar att besluten från 1919 års kongress upphävdes. Hädanefter skulle CNT äga riksomfattande organ, ägnade att ta upp kampen med de stora kapitalistföretagen, och anpassade efter den moderna världens industriella utveckling. Samtidigt begränsades avsevärt självständigheten för regionalfederationerna, som var alltför begränsade i sin syn på problemen och alltför fångna i lokalpatriotiska ställningstaganden, även om deras inflytande fortfarande var utslagsgivande (eftersom industriförbunden inte hade säte och stämma, utan endast konsulterande röst i plenarförsamlingen).

Emellertid förblev kongressbeslutet död bokstav. FAI-grupperna hindrade dess verkställande med alla medel, för de ansåg att CNT riskerade att gå ner sig i reformism och inskränkta fackliga intressen, glömma bort sin anarkistiska trosbekännelse för att sjunka ner i en vag och kraftlös trade-unionism utan ideologisk målsättning och även att av opportunistisk inlåta sig med politikerna. De fruktade slutligen, att de landsomfattande industriförbunden med sin invecklade struktur skulle ge upphov till en talrik, hierarkiserad och centraliserad facklig byråkrati.²⁸ Enligt deras uppfattning kunde endast de regionala organisationerna höja revolutionens fackla, tack vare att de var enkelt uppbyggda, obrottsligt federalistiska och ständigt vädjade till solidariteten mellan arbetare av alla yrken (så att minsta konflikt i ett visst företag hastigt ledde till att en hel stad totalt förklarades: klasskampen och den revolutionära spänningen slappades aldrig).

²⁷ Man har alltid påstått att FAI var en återuppståndelse av den av Bakunin grundade ”Alliansen för socialistisk demokrati”. Detta är helt oriktigt enligt vår åsikt: ”Alliansen” hade till uppgift att verka för en revolutionär och frihetlig rörelse som ännu inte fanns, att bilda fackföreningar, organisera arbetarklassen och småbönderna, att sprida en ny ideologi. FAI däremot uppstod bland arbetare, som redan var revolutionärt medvetna och hade en bestämd politisk uppfattning. ”Alliansen” bestod av intellektuella, av kulturpersonligheter (som ofta var av borgerligt ursprung och ibland tillhörde frimurarorden), den leddes av män med vidsynthet och sinne för organisation. FAI däremot var rent folklig, proletär, den hade, åtminstone i början, ingen ledarbegåvning, ingen teoretiker med resning, ingen betydande organisatör. ”Alliansen” var en grupp ledare som sökte efter några att leda och som tävlade om kontrollen över Internationalen med andra kretsar (marxistiska, proudhonistiska etc.). FAI däremot var en sammanslutning av aktivt folk på basplanet, som strävade efter att avlägsna dem som för tillfället satt vid rodet. ”Alliansen” var internationell och centraliserad (lokala och regionala sektioner, central styrelse, en inre krets bestående av medlemmar i Internationella broderskapet, Bakunins personliga auktoritet), FAI däremot begränsad till iberiska halvön och utan ledning trots sin ”peninsulära kommitté”. ”Alliansen” hade program (*Revolutionära katekesen*) och stadgar, FAI absolut inte.

²⁸ Juan Lopez (*España Libre* av 28 juni 1947) hävdar: ”Man godkände där (vid kongressen 1931) planen för de landsomfattande industriförbunden, men denna plan saboterades i fortsättningen och annullerades praktiskt taget genom regionalfederationernas förvållande. Dessa var ju underkastade det inflytande som FAI systematiskt utövade på dem ...” Horacio Prieto skriver i *Posibilismo libertario*, sid. 68: ”Vid kongressen 1931 lyckades den icke FAI-istiska tendensen inom CNT driva igenom beslut om införande av landsomfattande industriförbund, som hittills avisats under förvärdning att de var till väsen och ursprung marxistiska, och att det var ett system som skulle kräva en funktionärsstab med maktbefogenheter. Men FAI reagerade snabbt, lyckades få kontroll över så gott som hela organisationen, satte ’reformisterna’ ur spel och fick dem uteslagna, när de sistnämnda utsände ett manifest som krävde ’ett vapenstillestånd för att förbereda revolutionen’. FAI-isterna såg däri en fara för dagtingan med republiken och för politisering av den syndikalistiska rörelsen (och de misstog sig inte) ...”

FAI:s ofta handgripliga påtryckningar avskräckte många militanter, som besvikna, fulla av bitterhet, vanmäktiga inför det elementens raseri som hårda linjens anhängare släppte loss, i sin tur skrek ut sin vrede och sitt ogillande av de våldsamer som begicks i syndikalismens namn. Knappt två månader efter "Konservatoriekongressen", i augusti 1931, publicerades det omtalade "De trettios manifest" – inte att förblanda med "De trettio" från 1926 – undertecknat av bl. a. Juan Peiró, Juan López, Sebastian Clara, Augustin Gibanel, Ricardo Fornells, Angel Pestaña, Progreso Alfarache och Roldán Cortada. Det var i sanning en krigsförklaring mot FAI, ett försök att hejda den revolutionära aktivismens och fanatismens snabba framsteg. Manifestet upprepade tankar, som sedan länge uttryckts av män som Peiró och Pestaña:²⁹ massornas uppfostran, organisation och samordning, anpassning till verkligheten, antidogmatism, försiktighet, politisk smidighet, konstruktiva insatser. Men den våldsamt expanderande FAI reagerade häftigt och uteslöt CNT:s forna ledare och de reformistiska syndikalisterna, vilka därefter bildade "oppositionssyndikat" (speciellt starka i Valencia, Huelva och Sabadell)³⁰ och försökte få till stånd en "frihetligt syndikalistisk federation", en direkt pendang till FAI, avsedd att bekämpa den sistnämnda på dess eget plan. "Trentister" (som "De trettios" sympatisörer kallades, av *treinta* = trettio) och FAI-ister bekämpade varandra häftigt. Kampmetoderna blev till sist desamma för båda riktningarna (infiltrering, förtal, slagsmål) och resultatet var att de försvagade CNT, hindrade den att fungera normalt och spillde mycken dyrbar kraft till stor förtvivlan för militanter som Manuel Buenacasa och Horacio Prieto vilka höll sig utanför konflikten och försökte försona de stridande bröderna.

Det är egendomligt att konstatera att de för reformism uteslutna militanterna i viss mån, kanske utan att veta det, återfann organisationsformen från den gamla spanska Regional-federationen av Internationalen, en organisation grundad på yrkeskårer sammanslutna i landsomfattande federationer (med nutida terminologi: i industriförbund), och de bakuninska uppfattningarna om revolutionär strategi (utvald kader, omsorgsfull förberedelse av massorna, försiktighet, välskötta arbetarkooperativer etc.). Emellertid skulle, trots FAI, tanken på att reorganisera CNT oemotståndligt slå igenom.³¹ FAI skulle själv dela sig i två rivaliserande tendenser: de av *Los Solidarios* påverkade revolutionära syndikalisterna och de rena anarkisterna (de förstnämnda var i minoritet). Fastän denna oenighet aldrig urartade till klyvning, medförde den efter 1933 en hel del rabalder: gruppen "A" där Jacinto Toryho, Abelardo Iglesias, Ricardo Mestre var verksamma, krävde mot slutet av 1934 gruppen *Nosotros* uteslutning. Gruppen *Nervio*, där Diego Abad de Santillán och Pedro Herrera var de mest aktiva, och dess filial "Z", som dominerade inom Frihetlig ungdom i Katalonien, stod likaledes i opposition till de anarkobolsjeviker som infiltrerat FAI.

Angel Pestaña³², som utvecklades alltmer åt höger, grundade i april 1933 Syndikalistiska partiet. Folkmassorna visade ett allt starkare intresse för val, riksdagsdebatter och hela den

²⁹ Här följer några betecknande passager: "Betänk att staten har oerhörda försvarskrafter, att det är svårt att förstöra den så länge som maktens drivfjädrar, dess moraliska grepp om folket, näringslivet och rättsväsendet, dess moraliska och ekonomiska anseende inte brutits ned genom de styrandes rofferi, missgärningar och oduglighet samt genom institutionernas försvagning. Att tro att staten kan förstöras så länge som allt detta inte inträffat, det är att förlora sin tid, glömma historien och inte förstå den mänskliga psykologin ... Vi vill ha en revolution som uppstår ur folkets djupa känsla, som den som för närvarande håller på att växa fram, och inte en revolution som erbjuds oss liksom på en bricka av några individer, vilka om de lyckades i sitt syfte, oundvikligen skulle förvandlas till diktatorer redan dagen efter segern ... CNT är en revolutionär organisation och inte en organisation som odlar bråk och upplopp, som predikar våld för våldets skull, revolution för revolutionens skull ..."

³⁰ Juan López Sanchez blev generalsekreterare i oppositionens CNT. Han var gipsarbetare och född omkring 1896-1897 i Murcia-trakten.

³¹ Före inbördeskriget hade fyra industriförbund bildats. År 1938 hade antalet stigit till 23.

³² Angel Pestaña Nuñez var född i provinsen León 1886. Han utövade flera olika yrken (gruvarbetare, vägarbetare, urmakeriarbetare etc.) och var i flera omgångar sekreterare för CNT:s Nationalkommitté.

politiska verksamhet som bestämde nationens öde, ansåg han. De nöjde sig inte längre med att uteslutande ägna sig åt facklig kamp. Den gamla revolutionära taktiken dög inte längre, eftersom statsapparaten oupphörligen konsoliderades. Enligt honom borde fackföreningarna syssla med de ekonomiska frågorna och lämna de politiska frågorna åt partierna. Det var inte längre möjligt att som anarkismen hävdade samtidigt sköta båda dessa mycket olika verksamhetsgrenar.³³ Anarkismen var för övrigt bara en dogm, precis som marxismen. Den hade anspråk på att lösa allt, förklara allt, den ville böja verkligheten efter läran, i stället för att anpassa läran efter verkligheten, i stället för att ha en fri syn på utvecklingen.³⁴ Syndikalistiska partiet, tillfogade Pestaña, var ett klassparti, men i likhet med Socialdemokratiska partiet eller Kommunistpartiet, vilka ofta leddes av borgare eller intellektuella och hade många aktiva medlemmar bland medelklassen, skulle det stå öppet för alla som kände gemenskap med proletariatet och socialismen. Det skilde sig likväl från de marxistiska partierna genom sin frihetsuppfattning, sitt motstånd mot all diktatur, sin vägran att någonsin bli ett enhetsparti. Det ville endast agera i samråd med andra politiska vänsterformationer. Dess strävan var att bli det parti som representerade CNT, som då skulle få ett mer avgränsat verksamhetsområde och bli klassorganisationen framför andra.³⁵

Pestaña föreslog uppbyggandet av ett socialistiskt system grundat på självförvaltning och politisk-ekonomisk federalism. Han krävde en radikal jordreform, som innebar både *minifundians* och *latifundians* (det vill säga både de alltför små brukens och de alltför stora godsens) avskaffande, kommunalisering eller nationalisering av jorden alltefter omständligheterna. Jorden skulle ställas till bondeorganisationernas och lantarbetarkollektivens förfogande. Han krävde också socialisering av industrin och handeln medelst de fackliga organisationerna, utsträckt självstyrelse för regionerna (länen) och även för kommunerna, skapandet av en riksomfattande "Arbetskammare" som skulle ersätta det borgerliga parlamentet. För att föra detta program till seger förordade han en smidig och växlande strategi, vars fyra pelare skulle vara anarkismens moraliska och filosofiska ideologi (betraktad som medel till förbättring av människorna, som uppfostringsmetod och frihetsuppfattning³⁶), den revolutionära syndikalismens direkta aktion, konstruktiva försök med producent- och konsumentkooperativer och partiets politiska kamp (valkampanj, valsamarbete, deltagande i kommunalt arbete, i parlaments- och regeringsbeslut).

³³ Angel Pestaña (*Por que se constituyó el Partido Sindicalista*, sid. 8-9): "Fackföreningen har en egen, speciell uppgift att fylla, en särskild mission ... Det bör en gång för alla fastslås att fackföreningarna inte ska göra politik. Varken fackföreningarna eller deras representativa organ."

³⁴ Samma verk, sid. 46: "Enligt anarkismen är det alltså miljöns *determinism*, som förvandlar människan till en lekboll. Enligt marxismen är det den ekonomiska determinismen, som leder människan dit den vill. Det är två motsatta dogmer som bägge vill göra människan till sin avbild. Vilken av dem är i besittning av sanningen? Bägge till en del, ingen helt och hållet. Det är därför som vi upphört att vara anarkister och det är därför som vi inte är marxister."

³⁵ Samma verk, sid. 33: "Arbetarnas fackliga verksamhet och den syndikalistiska politiska verksamheten ska vara två parallella krafter som inriktat sig på samma mål. Givetvis utan att blandas samman, det vill säga utan att den ena lägger hämsko på den andras rörelser. Den ekonomiska kampen är en sak, och den tillkommer fackföreningarna, den politiska kampen och de politiska principerna en annan sak, och de tillkommer partiet."

³⁶ Angel Pestaña (*Lo que aprendí en la vida*, sid. 180) kritiserade de spanska anarkisternas "mystiska och apokalyptiska idealism ... när anarkismen i själva verket är något helt annat." Och han preciserade (samma verk, sid 230-31): "Idag betraktar jag anarkismen som en teori för individuell förkovran, en lära som försvarar individen och hävdar den mänskliga personlighetens betydelse ... Jag frångår inte anarkismen och jag anser den inte orimlig. Tvärtom, den har fortfarande ett oskattbart värde för mig, den rymmer möjligheter som ännu inte är rätt kända ... De som i anarkismens namn med sin penna rättfärdigar våldsamheter och stöld, personliga attentat, utrotning, bomber och mordbrand, är inte anarkister. De har för övrigt aldrig varit det och kan inte heller bli det i framtiden."

Endast några anarkistgrupper (i Katalonien, i Huelva och i Cadiz) anslöt sig till Syndikalistiska partiet. CNT ville inte veta av det. Den bojkottade det systematiskt³⁷, för den ansåg partiet som en splittergrupp, som endast kunde gynna fienden.

Den dogmatiska anarkismen förnekar sig själv. Upproren i januari 1932 och januari 1933

Efter att ha drivit bort "trentisterna" och alla icke-anarkistiska element (marxister och republikaner) var FAI nu ensam herre över CNT och skulle snart omsätta sin extremism i praktiken. Den republikanska regimen var svag, hårt ansatt som den var från höger och utan riktigt grepp om landet. FAI utnyttjade detta faktum för att sätta igång en lång följd av smårevolter i syfte att "öva arbetarna i revolution" och höja kampberedskapen. Därigenom hoppades de kunna provocera fram ett snabbt införande av den frihetliga kommunismen.

Den 18 januari 1932 släppte FAI-grupperna lös ett uppror i gruvområdet vid övre Llobregat och Cardoner, där arbetsförhållandena var usla och arbetarna hårt exploaterade. I Berga, Cardona, Figols, Sallent och Suria proklamerades den frihetliga kommunismen. Men rörelsen spred sig inte utanför denna del av Katalonien, vilket gjorde att regeringen utan svårighet fick bukt med den efter fem dagar. Ett hundratal anarkister, bland andra Buenaventura Durruti och Francisco Ascaso deporterades den 10 februari till Kanarieöarna och till spanska Sahara, trots att inget bevis om deras medverkan i resningen lagts fram. Som protest ställde FAI-isterna till upplopp i Tarrasa den 14 februari, bemäktigade sig stadshuset och belägrade civilgardets kasern. Men två dagar senare gav de tappt inför de arméenheter som skickats mot dem.

På alla platser där anarkisterna för någon tid behärskade situationen och försökte göra social revolution, råkade de i motsättning till sig själva. Fast de ville avskaffa lagarna, införa en samhällsordning utan myndighet och utan tvång, ge fritt lopp åt massornas skapande spontanitet, blev de i praktiken tvungna att upprätta revolutionskommittéer med uppgift att upprätthålla ordningen och att hålla ett vakande öga på de missnöjda och motståndarna. De härskade med styrkans makt och genom sannskyldiga dekret som blygsamt kallades "proklamationer". Långt ifrån att förverkliga "anarkin" upprättade de beväpnade och dynamitförsedda revolutionsledarna vad man skulle kunna beteckna som en "proletariatets diktatur" utan att fästa något avseende vid böndernas och småborgarnas mening. Kuppen i februari 1932, som skulle vara ett försök, ett praktiskt experiment i frihetlig kommunism, var i själva verket raka motsatsen. Den politiska makten avskaffades inte, den bytte bara händer.³⁸

Ett år senare blev det på nytt samma glapp mellan teori och verklighet. Den 8 januari 1933 skakades Spanien av ett uppror av betydligt större omfattning. De djärva aktivisterna i gruppen *Nosotros* (nytt namn på gruppen *Los Solidarios*) spelade huvudrollen där genom att

³⁷ I februari 1936 blev Pestaña, som i Cadiz åtnjöt stor personlig prestige och stöd av talrika vänner, syndikalistisk deputerad för denna stad. Däremot blev Benito Pabón (advokat och CNT-medlem som senare anslutit sig till Pestañas parti) vald såsom "oberoende" i Zaragoza, den ortodoxa syndikalismens bastion. Horacio Prieto, Nationalkommitténs sekreterare, hade lovat honom att CNT inte skulle motsätta sig hans kandidatur. Men Pabón hade väl aktat sig för att avslöja sin tillhörighet till Syndikalistiska partiet. En sådan beaktelse skulle ha betytt nederlag för honom.

³⁸ G. Munis (*Jalones de derrota*, sid. 92) uppehåller sig vid denna företeelse: "Mycket betydelsefullt som anarkistiskt experiment blev den vändning som upprorsrörelsen i januari tog. Det blev inte ett apolitiskt experiment (vilket ännu en gång bevisades vara en omöjlighet), utan ett politiskt. Överallt där arbetarna för tillfället segrade, var det deras första åtgärd att gripa den politiska makten genom att bemäktiga sig rådhuset och tillsätta ett så kallat verkställande utskott som styrelse. På följande sätt uttryckte sig ett av dessa utskott i ett dokument, som uppvisar alla karakteristiska drag hos ett revolutionärt dekret: Till folket i Sallent: Då den sociala revolutionen brutit ut i hela Spanien gör verkställande utskottet veterligt för proletariatet i denna stad, att var och en som motsätter sig vårt ideologiska program kommer att ställas till ansvar. För Frihetliga kommittén, verkställande utskottet. Sallent den 21 januari 1932. Kan man tänka sig ett mer auktoritärt dekret? Ändå var det ett dekret som uteslutande var uttryck för den anarkistiska tendensen."

mobilisera FAI-grupperna och försvarskommittéerna.³⁹ Dessa kommittéer, som bildades 1931, tjänade som förbindelseorgan mellan CNT och den ”specifika organisationen” (det vill säga FAI, den specifikt anarkistiska organisationen). De hade påtagit sig ansvaret för den frihetliga rörelsens offensiva och defensiva aktioner (uppror, attentat, sabotage, strejker, bojkotter) och agerade i fullständig hemlighet även i förhållande till de officiella fackliga organen (Nationalkommittén, de regionala kommittéerna, osv).

Tack vare CNT:s indirekta ingripande spred sig den nya upprorsvågen långt utanför Katalonien (där strider förekom i Barcelona, Lérida, Tarrasa, och utropande av den frihetliga kommunismen i Sardana-Ripollet) till en stor del av Levanten (Ribarroja, Betera, Pedrelba, Bugarra), Rioja (Arnedo) och framför allt Andalusien (Arcos de la Frontera, Sanlúcar de Barrameda, Cadiz, Medina Sedonia, Utrera, Casas Viejas). Händelserna blev tragiska i Casas Viejas, där polisen, som troget lydde regeringschefen Manuel Azañas order (”varken sårade eller fångar, skjut mot magen”) anställde blodbad på invånarna. Hundratals frihetliga militanter, bland andra Aurelio Fernández, Gregorio Jover, Juan García Oliver, kastades i fängelse eller dömdes till tukthus. Det var en exakt upprepning av kuppen 1932, fastän av större dimensioner. Anarkisterna hade ingenting lärt ifråga om upprorsteknik, ingenting förstått av de ekonomiska och psykologiska betingelserna för en väpnad resning. De gjorde om samma misstag, avslöjade samma otillräcklighet, föll tillbaka i samma motsägelser.

Republikanerna och socialdemokraterna i regeringen stod maktlösa inför dessa våldsutbrott. I stället för att göra eftergifter i rätt tid, att genomföra angelägna sociala reformer, att angripa missnöjets djupare orsaker, förstod de inte bättre än att besvara de katalanska arbetarnas och andalusiska böndernas utbrott med brutal kväsning, strejkerna och demonstrationerna med förstärkning av ordningsmakten, fattigdomen och orättvisan med bevarandet av *status quo*.⁴⁰ Utan solid förankring i landet, överflyglade från vänster av anarkismen och från höger av storgodsägarna, prästerskapet, det högre borgerskapet och de reaktionära officerarna (den 10 augusti 1932 försökte general Sanjurjo att ta makten genom en resning vid garnisonerna i Madrid och Sevilla), menade de sig kunna upprätthålla jämvikten mellan denna vänster och denna höger och förverkliga en moderat, småaktig, formalistisk demokrati, kalkerad efter franska, engelska och tyska mönster (Weimarrepubliken) utan att räkna med de speciella ekonomiska och sociala omständigheterna i Spanien eller med landets verkliga behov och de politiska styrkeförhållandena. Självfallet väckte de ovilja hos de privilegierade klasserna liksom hos proletariatet. De ville inte förstå att de inte kunde regera utan stöd från endera hållet, att de enda som var med dem var vissa skikt av medelklassen och en obetydlig del av löntagarna (de ledande inom UGT, de baskiska arbetarna, tjänstemännen i Madrid).

Genom att föra en CNT-fientlig politik hetsade de syndikalisterna till revolt. Den socialdemokratiska arbetsministern Largo Caballero utfärdade den 7 maj 1931 en lag, som under annat

³⁹ Efter januari 1932 propagerade García Oliver tålmodigt för den ”revolutionära armén”. Men i januari 1933 misslyckades hans minutiöst programmerade plan för att besätta de strategiska punkterna, neutralisera polisen, stänga av den elektriska strömmen och så vidare. Förmodligen var det så, att han visserligen i grund behärskade ”statskuppens teknik” men inte lade tillräcklig vikt vid de psykologiska faktorer som krävs för att ett folkuppror ska lyckas.

⁴⁰ Inrikesministern Miguel Maura uttalade i Cortes den 19 juli 1931 denna krigsförklaring till anarkisterna: ”Min plikt är att säga CNT och FAI . . . att lagstiftningen bildar ett helt, och att om det för dem finns en fri zon inom lagstiftningen vad beträffar deras förpliktelser, eftersom de inte accepterar de lagar som reglerar arbetet – eftersom de ignorerar samrådsnämnderna, de blandade skiljedomstolarna och i synnerhet regeringens myndighet – så ska det också finnas en fri zon beträffande deras rättigheter, och det kommer varken att finnas någon lag om församlingsfrihet eller om föreningsfrihet för dem eller något annat som kan skydda dem. Må de rätta sig efter arbetslagarna, må de respektera de lagar som reglerar förhållandet mellan parterna, i så fall ska de ha rätt att leva ett normalt liv i sitt förhållande till regeringen.”

namn återinförde samrådsnämnderna från Primo de Riveras diktatur⁴¹ och föreskrev obligatorisk skiljedom genom ämbetsmän vid arbetskonflikter. Dessa ”mixed juries” av arbetsgivare och arbetare kunde inte accepteras av syndikalisterna, som var motståndare till all inblandning från regeringshåll, och följden blev att de praktiskt taget drevs tillbaka in i illegaliteten. Lagen av den 8 april 1932 innebar en förstärkning av de tidigare åtgärderna: den införde statskontroll över fackföreningarna, avgiftsbetalningarna, strejkerna. Andra lagstiftningsåtgärder som lagen om republikens försvar (oktober 1931), lagen om den offentliga ordningen (juli 1933) och lagen mot lösdrivare och missdådare (den drabbade i praktiken arbetslösa, strejkande, ”professionella revolutionärer” och dem som begått politiska brott), dekret som bestämde att strejker måste varslas minst åtta dagar i förväg, som utvidgade möjligheten till frihetsberövande i förebyggande syfte,⁴² som gynnade socialdemokraternas ställning både i fackföreningarna och den officiella administrationen, var uppenbart avsedda att komma åt anarkisternas direkt-aktions-metoder och bryta ner CNT. Parallellt anställde katalanistiska och socialdemokratiska, av polisen skyddade kommandogrupper jakt på aktiva anarkister.⁴³

Sådana tillvägagångssätt kunde inte undgå att väcka irritation bland syndikalister och anarkister. Då man i praktiken berövat dem möjligheten att agera öppet och legalt, svarade de med våld. Numera förekom knappast en strejk utan blodiga sammanstötningar med ”stormgardet” eller civilgardet, utan skottlossning och bombexplosioner. Lagen av den 8 april kunde inte tillämpas, för CNT hotade att anfälla Socialdemokratiska partiets och UGT:s lokaler. De skräckslagna socialdemokraterna föredrog att slå till reträtt. Regeringens oförmåga att genomdriva en ordentlig jordreform väckte dessutom fientlighet mot den hos de jordlösa bönderna, lantarbetarna och de fattiga torparna och gjorde att de åter strömmade in i CNT.

Upproren i januari 1932 och januari 1933 var djupast sett en följd av republikanernas räddhåga när det gällde reformer och socialdemokraternas sekterism. FAI:s enorma utveckling kan endast förklaras genom regeringens kortsynta politik som aldrig underlät att gjuta olja på elden samtidigt som den var oförmögen att hejda revolutionsivrarnas omstörtningsförsök. Republikens arroganta kraftlöshet orsakade dess fall.

⁴¹ Socialdemokraterna (med undantag för en liberal fraktion under Indalecio Prietos ledning) tvekade inte att samarbeta med general Primo de Rivera, för vilken de på samma gång var ett lydigt redskap och ett av hans starkaste stöd. UGT:s generalsekreterare Largo Caballero blev medlem av statsrådet. Tack vare diktatorns stöd hade den socialdemokratiska landsorganisationen, som före 1923 var betydligt svagare än CNT, i stor utsträckning trängt ut denna år 1930, eftersom CNT var förbjuden och förföljd. Syndikalismens blixtnabba uppsving efter detta år omintetgjorde Largo Caballeros tålmodiga ansträngningar. Han försökte då fullfölja sitt krigståg mot syndikalismen med republikanernas hjälp.

⁴² Tusentals anarkister och andra arbetare befann sig bakom galler utan att ha begått minsta våldshandling, minsta brott mot den etablerade ordningen, utan helt enkelt på grund av sina kontroversiella idéer, som myndigheterna ansåg farliga i sig själva. Efter en fängelsevistelse utan dom, som kunde variera från några dagar till några månader, frigavs de vanligen men anhölls snart på nytt, för eftersom de nu var registrerade hos polisen, blev de automatiskt misstänkta. Denna onda cirkel bröts aldrig, den skärpte motsättningarna och den gynnade anarkismens utveckling i stället för att knäcka den. Arbetare som när de anhölls inte hade någon politisk skolning återvände hem som utlärdade anarkister. I fängelset hade de lärt känna militanter och lyssnat till deras kritik av den borgerliga världen. Ofta hade de också läst böcker, som de av brist på tid och pengar annars aldrig skulle fått tillfälle att studera. Tack vare den i viss mån liberala fängelse regimen under republiken (som på ett egendomligt sätt kontrasterade med polisens godtycke och brutalitet), blev alltså fängelserna sannskyldiga revolutionsskolor med debatter och föreläsningar och även tillgång till bibliotek.

⁴³ Alla organisationer hade sina väpnade band (carlisternas *requetés*, socialdemokraternas ”röda miliser”, katalanisternas ”*escamots*”, baskernas ”*medigoitzales*” etc.) och sina *pistoleros*. Blodiga sammanstötningar förekom även mellan carlister och basknationalister, och mellan kommunister och socialdemokrater.

Valet i november 1933 och decemberkuppen

CNT fick snart möjlighet att ta revansch. Tillfället erbjöd sig vid riksdagsvalet den 19 november 1933.⁴⁴ Allt aktivt folk, de bästa talarna och agitatorerna, drog igång en enorm kampanj för valstrejk. De angrep utan frist och förskoning de borgerligt liberala och socialdemokratiska partiernas oförmåga och förräderi, deras flathet inför högern, deras underlåtenhet att finna ett verksamt botemedel för Spaniens traditionella plågor (jordproblemet, kazikismen, fattigdomen, klasskillnaderna, prästerskapets och bankernas makt etc.), deras fientliga inställning till syndikalismen (blodbadet i Casas Viejas, fackföreningsfientliga lagar) och deras okunnighet om arbetarklassens behov. Den frihetliga propagandan väckte stark genklang inom proletariatet och jordbrukarklassen: man var trött på den oeffektiva republikanska-socialdemokratiska koalitionen vid makten. I provinsen Barcelona var det nästan 40 % icke-röstande. I provinserna Sevilla, Cadiz och Malaga över 45 %. För Spanien som helhet uppgick procenten icke-röstande till 32,5 %.

Det blev nederlag för republikanerna och socialdemokraterna, i synnerhet för de förstnämnda som brukade få de syndikalistiska arbetarnas röster. De insåg då, fast för sent, att i Spanien kan man visserligen regera utan CNT, men att regera mot CNT är omöjligt. Hela partier försvann, högern vann överallt en lätt seger. Och eftersom valsystemet gynnade majoritetens representation i parlamentet, blev valet 1933 en katastrof för den splittrade vänstern.⁴⁵ Med dubbelt så många röster som socialdemokraterna fick högerpartierna fyra gånger så många platser. Kataloniens Esquerra⁴⁶ fick bara behålla ett tjugotal platser mot ett fyrtiotal tidigare, de radikala 3 mot 56, Alcalá Zamorras (presidentens) ”progressister” en enda mot 22 tidigare.

Anarkisterna, som hade den egentliga skulden för vänsterns sammanbrott, ville då rehabilitera sig genom en uppseendeväckande handling avsedd att visa att de inte på något sätt gick högers ärenden. Redan innan rösterna var sammanräknade, hade de varnat allmänheten, att om högern vann skulle de släppa revolutionen loss. De höll ord, eller försökte åtminstone. CNT:s Nationalkommitté, som var i händerna på FAI, organiserade direkt upproret *för att rädda CNT:s ära*.⁴⁷ Den 8 december 1933 startade en revolutionskommitté, som leddes av bland andra Cipriano Mera, Durruti och doktor Isaac Puente, upproret i Zaragoza. Snart reste

⁴⁴ CNT i Katalonien hade redan givit en första varning genom att propagera för röststrejk vid valet till det katalanska parlamentet (20 november 1932). Det var brytningen mellan vänsterkatalanismen och den frihetliga rörelsen. Victor Alba (citerat verk, sid. 147) redogör i största korthet för skälen och följderna (oväntad framgång för den reaktionära ”Ligan”): ”I Katalonien träder Statuten (antagen av Cortes den 9 september 1932) i kraft. Polisväsendet går över till ’Generalitat’ (den katalanska statsmyndigheten), som använder det för ett systematiskt hårtåg mot anarkisterna. Och valet till katalanska parlamentet äger rum. Esquerra och en liten socialdemokratisk grupp (Socialdemokratiska Unionen för Katalonien) erhåller 57 platser, ’Ligan’ 17. Under valet har anarkisterna rätt arbetarna till att inte rösta.”

⁴⁵ Socialdemokratiska partiet (PSOE) vars prestige var i fallande, valde att gå ifrån samverkan med de republikanska partierna och ställde överallt upp egna kandidater. Högergrupperna däremot (monarkister, agrarer, carlister, katolska och konservativa grupperingar) hade gått i koalition.

⁴⁶ Kataloniens Esquerra eller republikanska vänstern var ett konglomerat av katalonistiska grupper, en del halvsocialister, andra moderata anhängare av självstyre, andra åter rena separatister (som alltså ville att Katalonien helt skulle skiljas från Spanien). Den företrädde medelklassen som inte alls tyckte om att behöva betala vad de uppfattade som överdrivet höga skatter, vilka bara kom det underutvecklade Kastilien till godo. Esquerra åtnjöt också stöd från ”rabassaires” (hälftenbrukare, mest vinodlare, med en mycket speciell typ av arrendekontrakt). Dess medtävlare var ”Ligan”, sedan 1917 parti för det högre borgerskapet i Katalonien, som var konservativt, centralistiskt sinnat och klerikalt, och som nu blivit medvetet om att den katalanska industrin inte förfogade över någon utländsk marknad utan hade det övriga Spaniens dåliga ekonomiska utveckling att tacka för sin välmåga.

⁴⁷ Horacio Prieto (*Marxismo y Socialismo Libertario*, sid. 66-67) framhåller det: ”Den tredje rörelsen (den i december 1933) förbereddes direkt av CNT:s Nationalkommitté, vilken var förlagd till Zaragoza, som en uppföljning av den mot vänsterpartierna riktade röststrejks-kampanjen vid valet 1933. De möten som beslutade om denna antivalkampanj och därefter om upproret dominerades av FAI-ister.”

sig hela Aragonien och Rioja, skottlossning och upplopp bröt ut i Barcelona, i Hospitalet de Llobregat, i Granada. I flera byar längs Ebro dalen proklamerades den frihetliga kommunismen. Sedan återgick allt snart till det vanliga av brist på centralisering, på disciplin och grundlig förberedelse. Anarkisterna hade alltså ingenting lärt ifråga om revolutionär teknik.⁴⁸ Dessa intermezzon fick allvarligare följder än de från 1932 och januari 1933. Ett hundratal personer dödades, flera tusen aktiva syndikalister hamnade i fängelse och CNT försvagades avsevärt.⁴⁹

På så sätt kom anarkisterna till följd av det skenbart opolitiska ställningstagande, som deras lära föreskrev, i själva verket att spela en politisk förstaplansroll genom att störta en liberal regim (eller som åtminstone påstod sig vara det) och ersätta den med en rent reaktionär regim. Deras röststrejk var ett negativt politiskt ingripande.⁵⁰ Därefter framstod decemberupproret som ett politiskt påtryckningsmedel, avsett att motverka röststrejkens olyckliga följder och avskräcka högerregeringen från varje antirepublikanskt initiativ.⁵¹ I båda fallen utmynnade FAI-isternas anarkistiska renlärighet i det mest uppenbara politiska handlande. Den vederlade i praktiken sig själv (indirekt ingripande, försvar för republiken, proletariats diktatur), samtidigt som den slog igenom i teorin (antivalpropaganda, officiell apolitism, permanent revolution, sporadisk frihetlig kommunism).

Pakten mellan CNT och UGT i Asturien

I februari 1934 skrev Valeriano Orobón Fernández⁵² i den av Cánovas Cervantes redigerade tidningen *La Tierra* en artikel som väckte stort rabalder i anarkistiska kretsar. Den var en inträngande vädjan om bildandet av en revolutionär allians. Några avsnitt förtjänar att citeras på grund av denna texts historiska betydelse.

”Den överhängande fascistfaran i Spanien”, förklarade Orobón Fernández, ”har aktualiserat frågan om det revolutionära proletariats enande med sikte på ett initiativ av större och radikalare räckvidd än det som begränsar sig till rent defensiva ändamål. Eftersom i nuvarande politiska situation valet alltmer uppenbart står mellan de motsatta alternativen fascism och social revolution ... är det absolut nödvändigt att arbetarstyrkorna bildar ett block av granit. Den fraktion som vänder denna nödvändighet ryggen kommer att stå ensam och påtar sig ett tungt ansvar inför sig själv och historien. Ty framför det nederlag, som isoleringen oundvikligen skulle medföra, är en proletär delseger tusen gånger att föredra, en seger som ingen tendens skulle ha ensamrätt till, utan som tills vidare endast skulle förverkliga de socialistiska minimikraven på kapitalismens avskaffande och socialisering av produktionsmedlen...

⁴⁸ Gruppen *Nosotros* deltog inte i decemberkuppen, med undantag av Durruti som inte delade de övrigas mening. De hade nämligen tagit varning av de två tidigare upprorsexperimenten och insåg att den måste misslyckas på grund av otillräcklig förberedelse och brist på samordning och paramilitär träning bland de syndikalistiska militanterna. Dessutom var gruppen inte övertygad om att tidpunkten var rätt vald.

⁴⁹ Horacio Prieto (se *Congreso Confederado de Zaragoza*, sid. 131-32) förklarade senare: ”Efter januari och december var vi utmattade och led svårt av följderna av våra attacker ... CNT var skakad och hårt drabbad av grym förföljelse. Efter december måste vi göra en jätteanstängning för att täppa till hålen i vår rörelse och förbinda såren. Vi kunde inte skapa någonting nytt utan fick värna om vad som fanns kvar”.

⁵⁰ Diego Abad de Santillán (*Por que perdimos la guerra*, sid. 36) erkänner: ”I november 1933 hade vi tagit från de ansvariga för Casas Viejas-tragedin den makt de under republiken utnyttjat för att befästa klassprivilegierna från kungadömet. För att göra detta använde vi det politiska vapnet att avstå från valdeltagande. Detta innebar ett direkt ingripande i valstriden, fast på ett negativt sätt”.

⁵¹ Ricardo Sanz skriver (citerat verk, sid. 249): ”Den 8 december år 1933 framkallade syndikalisterna en revolt rörelse över hela landet i den medvetna avsikten att värna de nya makthavarna, att CNT var beredd till allt för att ointetgöra alla försök att störta den republikanska regimen.”

⁵² V. Orobón Fernández, ung intellektuell anarkist, född 1901 i Valladolid, var en av förgrundsfigurerna inom CNT. Han dog av sjukdom 1935.

Hittills har kommunisternas hållning lytt devisen: Må min sekt gå framåt, även om revolutionen går åt pipan. Men detta är skadligt och absolut inte moraliskt. När de väljer den attityden tänker de inte på, att den egna medlemskaran är av blygsam omfattning, och att den proletära enheten kan förverkligas till nittio procent genom CNT:s och UGT:s vilja enbart. Det är ännu tid för dem att ändra hållning (hoppas de gör det) ... om inte kommer de att sitta ensamma i sitt tält, för den demokratiska arbetarrörelsen, de sanna proletärerna inom CNT, kommer inte under någon förevändning att tolerera tarvliga partintriger, vilket parti det än gäller.

xxxDet vore på tiden, att de bland socialdemokraterna som verkligen är det, gjorde slut på detta försåtliga och dumma förtal mot syndikalisterna, som går ut på att påvisa ett s. k. sammanhang mellan syndikalismen och reaktionen. Man kan möjligen förstå att de körde med denna banalitet under de numera lyckligtvis förflutna tider, då de själva satt med i regeringen och hjälpte till att tillvarata den spanska borgerlighetens intressen och stötta de traditionella institutionerna genom att stifta förtryckarlagar (som den just nu blodigt aktuella om nödfallsdomstolar) och genom att bevilja enorma krediter till förstärkning av ordningsmakten. Men att idag upprepa denna orimlighet, som de för några dagar sedan gjorde i Cortes, drivna av en fåfäng önskan att i den fascistaktiga majoritetens ögon gälla för ett moderat parti, det är att vilja lägga stenar på det proletära samförståndets väg. Det är meningslöst att skiftesvis gå in för revolution och för borgerlig demokrati ... Om Largo Caballero vill få oss att tro på uppriktigheten i sina revolutionära proklamationer (vi begär faktiskt inte bättre), måste han ålägga de socialdemokratiska riksdagsmännen en med dessa överensstämmande hållning ... Vi hoppas att arbetarna i UGT i läglig tid kommer att kasta ut mandarinerna ur sitt verkställande utskott. Då kan den revolutionära enheten bli verklighet, inte för att lyfta pamparna till maktens tinnar eller tillverka småborgerliga ministrar, utan för att riva ner den gamla kapitalistiska kåken och börja det storslagna uppbyggandet av en ny och fri värld ...

Largo Caballero talar om 'det fullständiga maktövertagandet' medan kommunisterna vill införa 'proletariatets diktatur' och syndikalisterna önskar inrätta 'den frihetliga kommunismen' genom att begagna sig av landsbygdskommunen och de fackliga organisationerna för att av dem skapa det nya samhällets viktigaste celler. Man måste från dessa tre målsättningar skära bort allt som är motstridigt och oförenligt. Det är endast så man kan frilägga den sammanlöpande linje som det är nödvändigt att hålla fast vid och kämpa för, om en proletär revolution ska kunna bringas till varaktig seger ... Vi kommer då fram till en formulering som vi tror kan accepteras av alla: den revolutionära arbetardemokratin. Denna grundprincip motsvarar på ett ungefär den som var vägledande för den bajerska rådsrepubliken år 1919, där samarbete var möjligt mellan vänstersocialister som Ernst Toner, kommunisterna som Eugen Leviné och anarkister som Landauer och Mühsam, ända till dess att socialdemokraten Noske lät dränka det hela i blod ... Enligt vår mening bör följande punkter framhållas:

1. Enighet i fråga om en taktisk plan, som ska vara obestridligt revolutionär, radikalt utesluta all samarbetspolitik med den borgerliga regimen och helt inrikta sig på att störta denna så snart det med hänsyn till strategiska förhållanden låter sig göra.
2. Accepterande av den revolutionära arbetardemokratin, det vill säga proletariatets genom majoritetsbeslut uttryckta vilja, som ska vara gemensam nämnare och avgörande faktor i den nya samhällsordningen.
3. Omedelbar socialisering av produktionsmedlen, transportväsendet, varuutbytet, bostäderna och finanserna. Återinförande av de arbetslösa i produktionskretsen. Näringslivets inriktning på hög avkastning för att höja arbetarnas levnadsnivå. Införande av ett absolut rättvist fördelningssystem. Produkterna upphör att vara varor och förvandlas till samhällstillgångar, arbetet blir hädanefter en för alla öppen verksamhet, varifrån alla rättigheter härrör.

4. De kommunala och industriella organisationerna, sammanslutna efter verksamhetsgren och samordnade på riksnivå, ska vaka över upprätthållandet av det ekonomiska samarbetet.

5. De verkställande organ som är nödvändiga för ledningen av andra verksamheter än de ekonomiska ska placeras under kontroll av folket som väljer och avsätter dem.

Dessa punkter är mer än några allmänna riktlinjer, de utgör ett program, som sammanfattar de åtgärder som måste till, för att en revolution ska få ett socialt innehåll ... När vi lägger fram vår synpunkt på det viktigaste av alla problem: enhet och samordning, har vi varit ärliga mot oss själva. Vi har betraktat verkligheten utan att bära glasögon som färgats av sekteristiska hänsyn och konventionella lärosatser. Principer bör inte vara gudomliga budord utan böjliga regler som tillåter en att förstå och forma verkligheten.”

V. Orobón Fernández idéer hade stort inflytande bland de aktiva syndikalisterna i Asturien och påverkade dem till att underteckna en samarbetspakt med UGT i Asturien den 28 mars 1934. Där stipulerades bland annat: ”1. De organisationer som undertecknat denna pakt ska tillsammans arbeta för den sociala revolutionens seger i Spanien, varefter en regim av ekonomisk, politisk och social jämlikhet ska upprättas, grundad på socialistiska och federalistiska principer. 2. För att uppnå detta mål ska ett verkställande utskott, representerande alla till denna pakt anslutna organisationer, bildas i Oviedo. De ska samarbeta med ett annat utskott för hela landet, som ska ha samma karaktär och svara mot de krav som ställs när en liknande pakt kommit till stånd i hela Spanien. 3. ... Den framtida Nationalkommittén blir ensam berättigad att ge verkställande utskottet i Oviedo instruktion om inledande av operationer, som ska samordnas med den i hela Spanien utbrytande revolutionära rörelsen. 4. På alla platser i Asturien ska utskott tillsättas, som bör bestå av ombud för var och en av de organisationer, som undertecknat denna pakt, och av dem som senare anslutit sig och godkänts av verkställande utskottet. 5. ... 6. Verkställande utskottet ska utarbeta ett handlingsprogram som med hjälp av proletariatets revolutionära kamp ska säkra revolutionens seger i dess skilda aspekter och befästa den i enlighet med normerna i en i förväg upprättad överenskommelse. 7. Alla verkställande utskottets beslut, som samtliga representerade organisationer är förpliktade att rätta sig efter, då dessa beslut är gällande såväl under den period då revolutionen förbereds som efter segern, blir tilläggs klausuler i denna pakt ... 8. Den förbindelse, som undertecknade organisationer ingått, ska upphöra, när den i paragraf 1 omnämnda regimen införts med sina egna, av arbetarklassen fritt valda organ ...”

Dessa asturiska syndikalister frångick alltså den traditionella anarkismen och accepterade upprättandet av en exekutiv makt, som skulle organisera revolutionen och efteråt utöva myndighet och trygga ordningen.⁵³ Men under ett landsomfattande plenum,⁵⁴ som hölls i

⁵³ Allianskommittén bestod av två företrädare för CNT (José Maria Martínez och Avelino González Entrialgo) och två från UGT (Graciano Antuno och Bonifacio Martín). År 1934 var den helt unge Ramón Alvarez sekreterare för CNT:s regionalkommitté i Asturien.

⁵⁴ Ett ”landsomfattande plenum” eller ”plenum av regionalfederationer” för CNT samlar minst en gång i kvartalet den fulltaliga Nationalkommittén och särskilda ombud, utsedda av regionalfederationerna, som ger dem i uppdrag att försvara deras speciella synpunkter på de frågor som är upptagna på dagordningen. Nationalkommittén har ingen rösträtt vid ett plenum (lika litet som vid en vanlig kongress). Endast ombuden för regionalfederationerna har beslutanderätt och oavsett antalet ombud har varje regionalfederation endast en röst. Plenuminstitutionen har tillkommit för att harmoniera och samordna arbetarnas initiativ och även för att regelbundet övervaka Nationalkommittén. Det samlar aldrig mer än trettio personer. Plenumet behandlar alla brådskande frågor som man måste fatta beslut om mellan kongresserna: förhållandet till partierna eller UGT, samordnade aktioner för hela landet, administrativa frågor, tvister mellan regionalfederationer osv. Om enighet inte kan nås vid ett plenum ska medlemsbasen konsulteras genom referendum, ifall minst en regionalfederation begär det. Ett ”regionalplenum” samlar en regionalkommitté (fulltalig) plus de lokala samorganisationernas ombud som ensamma har beslutanderätt: beslut om generalstrejk, brådskande frågor osv. Det finns även kantonalt plenum. Man tillämpar ibland regionalt referendum.

Madrid den 23 juni 1934, tillbakavisade CNT med harm asturiernas initiativ. De sistnämnda (José María Martínez, deras framstående ledare, försvarade sin ståndpunkt med utomordentlig säkerhet mot Durrutis och Eusebio Carbós häftiga kritik) vägrade att böja sig för majoriteten och vidmakthöll sin allians med socialdemokraterna liksom sitt projekt för en revolutionsregering.

Upproret i oktober 1934

När uppror bröt ut i Asturien den 5 oktober 1934, deltog syndikalisterna i de lokala revolutionskommittéerna utom på några platser som Oviedo, där socialdemokrater och kommunister ensamma hade makten. I Mieres bestod kommittén av två företrädare för CNT, två socialdemokrater, två kommunister och ett ombud för "Arbetar- och bondeblocket" (litet marxistiskt parti). I Gijón och La Felguera dominerade däremot CNT i kommittéerna. Andra organ som kommissioner för livsmedelsförsörjning, krigskommittéer och folkdomstolar skötte ekonomin, ledde de militära operationerna och utövade rättskipning. De frihetliga militanterna kom alltså att inneha styrande, krigförande och dömande funktioner.⁵⁵ Nästan överallt blev produktionsmedlen kollektiviserade, privategendomen och penningssystemet avskaffade.

Den 18 oktober krossade de marockanska legionärerna och harkis under befäl av generalerna López Ochoa och Yagüe de sista upprorsgrupperna. José María Martínez och över 3.000 arbetare dödade i strid, nära 3.000 andra mördade av armén och civilgardet, tusentals sårade, 30 á 40.000 arresteringar, hundratals människor brutalt torterade: sådant blev den asturiska Kommunens öde.

CNT utanför Asturien tog inte del i upproret. Den var ju decimerad efter upproren i januari 1932, januari 1933 och december 1933. Den hade utstått grym förföljelse, och tusentals av dess aktiva medlemmar satt i fängelse. Socialdemokraterna tog ingen hänsyn till syndikalismens svårigheter, fast de väl kände till dem, utan kastade sig in i äventyret utan att precisera sina mål. Flera månader tidigare hade Indalecio Prieto förkunnat i själva parlamentet att PSOE (socialdemokratiska partiet) och UGT skulle släppa loss revolten, ifall yttersta högern kom till makten.⁵⁶

⁵⁵ Marxisten Manuel Grossi, som spelade en aktiv roll i det asturiska upproret, framhåller det motsägelsefulla i anarkisternas uppträdande (*La Insurrección de Asturias*, sid. 168-169): "Anarkisterna avvisar systematiskt idén om proletariats diktatur som övergångsregim för att kunna organisera ett nytt samhälle. Den anarkistiskt inspirerade pressen bekämpar oupphörligen marxisterna, därför att de erkänner nödvändigheten av proletariats diktatur. Ändå var det, ända från det att kommittéerna bildades, just de anarkistiska kamraterna som vid våra sammanträden krävde den största fasthet. Två av de renaste representanterna för den frihetliga läran var med i min kommitté. Dessa kamrater, som kämpade hjältemodigt under hela revolutionen, kom med förslag som fullständigt överensstämde med den strängaste uppfattning om proletariats diktatur. I kampens ögonblick måste man utöva en sträng kontroll och en järndisciplin ... De anarkistiska kamraterna, som i sina frihetligt kommunistiska idéers namn bekämpat idén om proletariats diktatur under så många år, förstod det fullkomligt under dessa oktoberdagar ..."

⁵⁶ I en rapport skriven av Horacio Prieto (delvis återgiven i Eduardo Comín Colomer, *Historia del Anarquismo Español*) finner man följande synpunkter: "Regeringen, som bestod av moderata republikaner, provocerade flera gånger (socialdemokraterna) till strid genom att förbjuda eller censurera deras politiska propaganda, genom att avsätta socialdemokratiska kommunaltjänstemän och medlemmar av arbetsdomstolarna, som var proppade med socialdemokrater, och genom att vräka dem ur deras lokaler. Socialdemokraterna protesterade aldrig mot detta, utan nöjde sig med att upprepa sina hotelser och fullfölja sina förberedelser i förhoppning att skrämma statschefen och på nytt komma till makten. De inbillade sig att republikens president och de borgerliga partierna skulle tigga dem om att inte släppa lös inbördeskriget, och i utbyte lämna över regeringsmakten till dem, vilket var vad de hetast åträdde. Misstaget var oerhört ... Socialdemokraternas utfästelse att kämpa för proletariats diktatur var endast ett stimulerande medel de manipulerade med för att vinna arbetarnas sympati, det var bara ett klingande och bedrägligt lockelsemedel. Men deras konkreta mål, deras största intresse, det var pakterna med Azaña och Companys." Kommunisterna delade denna uppfattning vilket framgår av partiets officiella historia, som utarbetats under ledning av "La Pasionaria" (*Historia del Partido Comunista de España*, sid. 92): "Ledarna

Efter över femtio års småskuren reformism, omvände sig de spanska socialdemokraterna till revolutionärer! De ville i själva verket å ena sidan göra bot för de folkfientliga lagar de varit med om att godkänna, för sina misslyckanden på det sociala planet, för den skuld som vidlådde dem ifråga om Casas Viejas-massakern och för sin oförmåga att göra något åt det urusla ekonomiska läget i landet. Å andra sidan ville de undvika att bli sannolika offer för en ultrareaktionär regering, som kunde bli frestad att imitera den österrikiske kanslern Dolfuss, eller åtminstone att beröva dem alla de poster och privilegier de hade samlat på sig under den förra riksdagsperioden. Den bittra läxa, som novembervälet 1933 blev, hade radikaliserat socialdemokraterna, den hade bevisat för dem att massorna ogillade deras loverande samarbetspolitik. Regeringen Lerroux hade redan till en del upphävt de magra reformer som den republikansk-socialdemokratiska koalitionsregeringen bestämt om (jordreform, viss religionsfrihet ...), och en omflyttning av ”vänsterpampar” pågick. Vad skulle hända om Gil Robles⁵⁷ fick kontrollen över regeringen, direkt eller indirekt? Slutligen ökade arbetslösheten oupphörligt, strejkerna avlöste varandra. Falangen⁵⁸ började låta tala om sig (terrorräder, mord). Ett sådant läge gynnade anarkisterna och ökade deras inflytande på bekostnad av socialdemokraterna, som kommit helt på efterkälken. De hade hamnat i korselden mellan en aggressiv höger och en stridslysten vänster och gjorde i det läget en lätt gir åt vänster, eller låtsades snarare göra det. Hela deras tidigare beteende dementerade den upprorsattityd de nu stoltserade med.

I det avgörande ögonblicket ryggade de överallt tillbaka inför kraftmätningen, utom i Asturien, där de aktiva medlemmarna på basplanet tog loven av partiledningen. Ingen annanstans ville de samarbeta med anarkisterna. I baskiska provinserna, där de hade en stor mängd vapen, vägrade de således att bevärna CNT-medlemmar, som ville kämpa vid deras sida.⁵⁹ I Madrid fortsatte generalstrejken ända till den 13 oktober i väntan på instruktioner, som den socialdemokratiska revolutionskommittén noga aktade sig för att ge. Massorna var redo att slåss, men PSOE:s ledare hade tagit till flykten eller gömde sig. Det skall bara några enstaka skott. ”Revolutionen” gick under i löje. Gil Robles hade sett rätt.⁶⁰

I Katalonien utropade Luis Companys, som efterträtt Francisco Maciá som president för ”Generalitat” och ledare för Esquerra, ”Den katalanska staten inom den federala spanska republiken”. Självfallet kunde inte det katalanska proletariatet och speciellt inte ”murcian-

för PSOE sände ut massorna i väpnad kamp utan tillräcklig förberedelse på det politiska och tekniska planet. Enligt deras beräkningar var det viktigaste inte att förbereda revolutionen, utan att vifta med hotet om ett folkuppror, så att republikens president skulle bli tvungen att be socialdemokraterna bilda den nya regeringen.”

⁵⁷ José Maria Gil Robles var ledare för högerkoalitionen CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), som under jesuiternas beskydd samlade skilda katolska konservativa grupperingar.

⁵⁸ Den spanska Falangen grundades i oktober 1933 av José Antonio Primo de Rivera, förre diktatorns son, samt Julio Ruiz de Alda. Den sammanslogs i februari 1934 med ”Juntorna för nationalfacklig offensiv” (JONS) som leddes av Ramiro Ledesma Ramos och Onésimo Redondo. Falangen var ett typiskt fascistparti, som tog efter sina hitlerska och mussoliniska föregångare.

⁵⁹ Regionalfederationen för Nordspanien förklarade vid Zaragozaförbundet (se *Congreso Confederal de Zaragoza*, sid. 142): ”Socialdemokraterna förkunnade att de skulle dra igång en revolutionär rörelse. Men det var inte sant. Vi hade sammanträffanden med dem och vi lät dem veta, att vi var beredda att gå med, om de försåg oss med vapen. De svarade, att de redan bildat sina miliser, och att om det fanns några vapen skulle de reserveras för socialdemokraterna. Vårt samarbete avvisades.” Enligt Solano Palacio (*La Revolución de octubre*, sid. 18-19 och sid. 76) var socialdemokraternas attityd tvetydig även i Asturien: ”... fast de hade stor mängd vapen, utlånade de inga till den asturiska regionalfederationen ... Det faktum att de inte kom till Gijónkamraternas hjälp genom att förse dem med vapen är ett uppenbart bevis för att man inte önskade CNT:s seger i nämnda stad...”

⁶⁰ G. Munis anför (citerat verk, sid. 110), att Gil Robles svarade Indalecio Prieto, när denne viftade med revolutionshotet: ”Ni socialdemokrater kommer aldrig att kunna släppa lös revolutionen, för ni är själva rädda för den. Vi vet, att för er del kommer det att stanna vid ord.”

erna”⁶¹ känna sig berörda av denna yttring av lokalpatriotism från den separatistiskt sinnade medelklassen. De visste mycket väl, ända sedan idyllen mellan CNT och Esquerra tagit slut, att den katalanska regeringens poliser slog lika hårt som centralregeringens hade gjort, och att kapitalisterna var lika stor utsugare, antingen de var anhängare av centralmakten eller av den regionala självständigheten. Regimbytet, som hade fört en avgjort reaktionär regering till makten, hade framkallat stor rädsla hos katalanisterna, som förstod att det regionala självstyret skulle komma att sättas ifråga och kanske avskaffas. Denna rädsla eggade dem att gå i förbund med socialdemokratin för att vinna tillbaka den terräng som förlorats sedan 1933 och undvika ännu större avbräck, men deras hat till syndikalismen berövade dem varje chans till framgång. Den 4 oktober fann *escamots* (katalansk fascistisk milis) och polisstyrkorna inte på annan råd än att arrestera de mest kända anarkisterna och öppna eld mot CNT:s arbetare för att tvinga dem lägga ner arbetet.⁶² De sekunderades i denna uppgift av den lilla ”Arbetsalliansen”, avstjälningsplats för alla CNT-motståndare (UGT, Socialistiska unionen, Kommunistiska vänstern, Arbetar- och bondeblocket, PSOE, Arrendeböndernas union, ”trentisternas” fackföreningar) som inbillade sig att stunden var kommen att förrinta den mäktiga medtävlaren. Efter att sålunda ha stött ifrån sig proletariatet,⁶³ gav ”Generalitat” och flera tusen välbevärade katalanister upp den 7 oktober och sträckte nesligen vapen inför de fåtaliga trupper som centralregeringen sände.

CNT ville inte krasa kastanjerna ur elden för folk som ingenting högre önskade än att förrinta organisationen.⁶⁴ Nationalkommittén⁶⁵ hade redan i slutet av september i flera ledare i tidningen CNT varnat militanterna för att falla i den grop som republikaner och socialdemokrater hade grävt.

Valet i februari 1936

Brytningen mellan CEDA och Radikala partiet efter *estraperlo*-skandalen (oktober 1935), yttersta högerns ständiga provokationer såväl i parlamentet som på gatan, de på varandra följande reaktionära regeringarnas oduglighet och skamlösa korruption, folkets vrede inför förföljelserna mot anarkister, socialister och republikaner (det asturiska upprorets misslyckande hade snabbt förvandlats till moraliskt övertag för den hårt drabbade vänstern), den ihållande sociala och ekonomiska stagnationen, förmådde republikens president Niceto Alcalá Zamora att upplösa Cortes den 7 januari 1936 och fixera datum för nyval till den 16 februari.

⁶¹ Så kallade katalanisterna föraktfullt alla de arbetare av kastiljanskt, andalusiskt och murcianskt ursprung som arbetade i Barcelonas industrier. De påstod (och denna legend har upprepats till leda och utan kritiskt sinne) att CNT-medlemmarna var ”murcianer” allesammans (det vill säga från Murcia) och inte av katalansk börd. Det räcker med att granska namnen på de mest kända frihetliga militanterna och visa på anarkismens utbredning till snart sagt varenda katalansk småby, för att avslöja det oriktiga i ett sådant påstående.

⁶² Den katalanska regeringen befallde obligatorisk generalstrejk. Innan hade den givit order om att alla CNT:s lokaler skulle stängas och de frihetliga tidningarna hindras komma ut.

⁶³ I en artikel publicerad i *España Libre* den 6 augusti 1950, förklarar Ricardo Sanz närmare den hållning som katalanska Regional-federationen och dess sekreterare Francisco Ascaso intog. Hans ställningstagande, som delades av hela Regionalkommittén, var följande: ”Vi ska inte ingripa varken för eller emot katalanisterna ... vi ska förhålla oss avvaktande. Om rörelsen krossas av centralmakten, vilket är nästan säkert, ska CNT råda de arbetare som spontant lämnat arbetet att återgå, för i Katalonien har man (CNT) inte utlyst allmän strejk. Om däremot separatiströrelsen får övertaget ... då ska CNT utlysa generalstrejk i Katalonien och vara redo till allt, ända till dess att den autonoma regeringen ’juridiskt’ erkänner CNT:s fackföreningar.”

⁶⁴ Horacio Prietos rapport intygar: ”Om CNT inte kastade sig in i denna strid, så berodde detta på att vi inte ville vara en förtrupp, som offrades till förmån för politiska grupper, vilka kallblodigt skulle ha gjort slut på våra överlevande ... Bara för att vi inte betett oss som fån, bara för att vi inte villigt skyndat fram för att få bli offer i deras ynkliga lek, vill nu dessa revolutionens pajaser dölja sin moraliska bankrutt och urskulda sig genom att göra oss ansvariga för sitt tragikomiska misslyckande.”

⁶⁵ Miguel Yoldi från Navarra var då sekreterare och Horacio Prieto vice sekreterare.

Vänstern segrade med knapp nöd trots sin samling på Folkfrontsmanifestets grundval.⁶⁶ de fick sammanlagt inte mer än 4.838.449 röster mot 4.446.251 för centern och högern. Likväl finns det anledning att förmoda, att om den fria rösträtten varit reell på landsbygden (i Andalusien i synnerhet) skulle Folkfrontens seger ha varit förkrossande. På grund av kazikismen, och till följd av allmänt förekommande fusk, påtryckningar och mutning av tjänstemän var valresultaten fortfarande osäkra i Spanien.⁶⁷ I Navarra var det till exempel praktiskt taget omöjligt att rösta åt vänster: carlisternas terrorapparat såg till att deras anvisningar troget åtlöddes.

I varje fall är det säkert, att Folkfronten segrade endast tack vare CNT, som i beslöjade ordalag ("vi måste befria 20.000 arbetare som sitter kvar i fängelse, utverka amnesti") tillrådde röstning. Antalet icke-röstande i två kretsar som var så "bearbetade" av anarkismen som Zaragoza och Barcelona är signifikativt: 27 % respektive 31 %, mot 40 % och 38 % år 1933. Anarkisterna insåg, att om högern segrade, skulle det denna gång innebära att fascismen tog makten på legal väg. Insatsen var för allvarlig, de kunde inte för principernas skull döda republiken och ta livet av sig själva.⁶⁸ Eftersom vallagen liksom tidigare fungerade till minoritetens förfång, tog socialdemokrater och republikaner säte i Cortes med en kraftig majoritet (271 representanter för Folkfronten av 452 valda), som de endast hade CNT:s stöd och politiska naivitet att tacka för. Organisationen hade underlåtit att uppställa bestämda villkor för sin med verkan till folkfrontssegern, den krävde ingen motprestation som hade kunnat bli till gagn, den öppnade inga förhandlingar i syfte att öka sin handlingsfrihet och sitt inflytande. Dess ingripande var rent passivt och gynnade vänsterpartierna, vilkas CNT-fientliga inställning dock var känd.⁶⁹ Ännu en gång glömde den sina principer utan att välja en

⁶⁶ Detta manifest som undertecknats den 15 januari 1936 av Republikanska vänstern, Republikanska unionen, PSOE, UGT, POUM, Kommunistpartiet, Socialdemokratiska ungdomsförbundet, Syndikalistiska partiet och Esquerra, lade fram ett synnerligen moderat program: amnesti för politiska brott, ekonomisk uppräckning, sänkning av skatterna, förbättring av undervisningen, regional självstyrelse etc.

⁶⁷ Horacio Prieto ger i ett opublicerat verk utan titel en idé om hur försiktig man måste vara, när det gäller att tolka sådana resultat. "Alla slags folkliga val var sannskyldiga färser i Spanien ... de vanns alltid av de starkaste: den etablerade maktens kaziker med polisen på sin sida, eller de som var bäst organiserade i chockpatruller ... Det fanns personer som röstade tjugo gånger genom att begagna sig av de valstrejkandes röster, genom att uppfinna väljare, genom att rösta för frånvarande personer och för döda. Att man slog sönder urnorna som protest mot sådana missbruk var något nästan normalt, men det blev ändå samma sak i fall av omval. Byar där en politiske kaziken eller kyrkoherden praktiserade valbedrägeri genom att själv rösta för alla innevånarna, var ingenting ovanligt. Detta hände under kungadömet och republiken medförde ingen ändring. På sin höjd blev det nya kaziker som polisen fick ta ställning för. Vad som i varje fall inte ändrades var trycket från arbetsgivarna, såväl på landsbygden som i städerna. De hotade att avskeda dem som inte röstade på den kandidat som storgodsägaren eller fabriksledningen höll på. Och inte heller försvann bruket att köpa och sälja röster där ingen annan möjlighet fanns."

⁶⁸ Santillán (*Por que perdimos la guerra*, sid. 36-37) framlägger klart CNT:s motiv: "Om vi gick på vår vanliga icke-röstnings-linje, skulle följden utan tvivel bli, att den av Gil Robles eftersträvade diktaturen segrade ... Och att låta Gil Robles segra, det vore att säga ja till att tortyren från i oktober fick fortsätta och trettio tusen människor fick stanna i fängelse ... Med Gil Robles seger skulle vi komma in i en period av fascism med laglig fasad ... Avgörandet låg i vår hand. Högerpartierna förstod det och de försökte med alla medel uppmuntra oss att inte rösta. I Cadiz tvekade de inte att erbjuda oss en halv miljon pesetas för att vi skulle köra med vår gamla vanliga anti-valpropaganda ... Om de (de politiska vänsterkrafterna) bröt samman, skulle vi denna gång själva bryta samman ... Några av oss, Durruti bland andra, som inte hade sinne för subtiliteter, började öppet tillråda valdeltagande." Under pågående valkampanj förklarade Miguel Abos, medlem av CNT:s Nationalkommitté, vid ett möte i Zaragoza (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 145) : "Att propagera för valstrejk skulle vara detsamma som att främja högerns seger. Men vi vet alla, av bitter erfarenhet under två års förföljelser, vad högern vill göra. Om högern segrar, försäkrar jag er, att den kommer att utsätta hela Spanien för samma grymma behandling som i Asturien."

⁶⁹ Just därför att ingen överenskommelse träffats, kom denna fientlighet mycket snart på nytt i dagen. Förgäves förkunnade Buenaventura Durruti i början av mars för att stödja strejkande som hårt motarbetades av de katalanska myndigheterna (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 145): "Vi påminner vänsterns folk om att det är

ny och konsekvent ideologisk linje. Den irrade fortfarande kring i det antipolitiska politiserandets slingrande labyrint. Ett jättesteg hade trots allt tagits: den anarkistiska ”abstentionismen”, totalvägran att delta i val, hade mer eller mindre officiellt begravts.

Högergrupperna var inte benägna att utan vidare finna sig i nederlaget. De var rädda för en oemotståndlig revolutionär framstöt under en vänsterregerings beskydd, de var rädda att man nu skulle ge sig på storgodsen, kyrkans världsliga makt, bankernas inflytande, arméns privilegier. Upproren i januari 1932 och december 1933, och i synnerhet det i oktober 1934, hade satt skräck i dem. Det ”röda spöket” lämnade dem ingen ro. Eftersom de inte lyckats göra slut på republiken på laglig, fredlig väg, såg de sig nu ingen annan råd än att rädda sina intressen med våld. Genast efter valet började Gil Robles och general Franco att sondera de personligheter, som kunde tänkas hjälpa dem att förbereda en statskupp.⁷⁰

Faran för ett arméuppror undgick inte anarkisterna. Den 14 februari, två dagar före valet, slog CNT:s generalsekreterare Horacio Prieto larm genom att i Nationalkommitténs namn utsända ett manifest, där han rekommenderade högsta alarmberedskap för samtliga militanter. I detta förutsades inbördeskriget sex månader i förväg, liksom även dess mest utmärkande drag: den borgerliga demokratins försvinnande.⁷¹ Men denna profetiska varning beaktades varken av republikanerna, som in i det sista vägrade tro på möjligheten av ett arméuppror, eller av anarkisterna i gemen. Dessa gjorde vid sin kongress i Zaragoza rent hus med all erfarenhet de samlat sen 1919 och struntade helt i att analysera det politiska läget, vilket hade till följd att de strax därpå, den 19 juli 1936, tvingades improvisera i kaos och förvirring.

Kongressen i Zaragoza eller sista omsvängningen före dramat

Den 1 maj 1936 öppnades CNT:s fjärde kongress i Zaragoza. 649 delegater representerande 982 fackföreningar och 550.595 medlemmar (varav 60.621 som tillhörde ”de trettios” opposition) deltog i förhandlingarna.⁷² Denna sammankomst, den sista före inbördeskriget, blev av största betydelse. Den avgjorde i själva verket anarkisternas förhållningssätt vid det

vi som har hjälpt dem till seger ... Genom vår medverkan kunde republiken vinnas tillbaka ... CNT, anarkisterna, fanns på gatan genast efter valsegern – dom från Esquerra vet det mycket väl – för att hindra en kupp från ämbetsmännen som inte accepterade folkviljans utslag. Medan de själva besatte ministerierna och de strategiska punkterna, fanns CNT till reds på gatan för att bekämpa en regim som vi alla avvisar.”

⁷⁰ I själva verket återupptog monarkister, carlister och generaler sina komplotter mot demokratin genast efter Sanjurjos misslyckade kuppörsök (bildandet av Militära unionen, den hemliga pakten med Mussolini den 31 mars 1934 etc.).

⁷¹ Detta märkliga manifest finns med oavkortat i Peirats bok *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 105. Här nedan följer några avsnitt (kursiveringarna är våra): ”*Marocko tycks vara sammansvärjningens huvudhård och epicentrum. Det är valresultatet som kommer att bli avgörande för det planerade upproret. Den teoretiska beredskapsplanen kommer att sättas i verket om vänstern segrar i valet. Vi som inte försvarar republiken men oförtröttligt kommer att kämpa mot fascismen, vi ska sätta in alla krafter vi förfogar över för att slå det spanska proletariats bödlar på flykten ... När de sammansvurna slår till, måste man driva motståndet till dess yttersta konsekvenser och inte tolerera, om den liberala borgerligheten och dess bundsförvanter marxisterna vill sätta stopp så snart fascistupproret krossats ... Demokratin kommer att gå under mellan två eldar, för den har blivit otidsenlig, den kommer att sopas bort från slagfältet. Antingen fascism eller social revolution ... Redan nu ... bör syndikalisterna ordna täta möten på varje plats med hjälp av sina vanliga förbindelseorgan och stå i ständig kontakt med kommittéerna inom organisationen, så att dessa kan informera dem om händelsernas utveckling och så att man kan handla efter en gemensam plan.”*

⁷² Dessa siffror, som endast gäller de fackföreningar som sänt ombud till kongressen, ger ingen idé om det verkliga medlemsantalet. Man kan uppskatta CNT:s styrkor till 1.500.000 under de månader som föregick inbördeskriget. Någon ordentlig statistik fördes aldrig i den spanska arbetarrörelsen, och den skulle ändå inte ha haft mycket att säga. UGT kom till exempel tätt efter CNT ifråga om numerär omfattning. Dock är det inget tvivel om att *militanterna*, de aktiva medlemmarna, var oerhört mycket fåtaligare där. Kommunismens och anarkismens utbredning under inbördeskriget i en utåt sett så pass socialdemokratisk region som Kastilien tycks visa att den socialdemokratiska UGT (utom i Asturien och Baskiska provinserna) var en byråkratisk organisation med passiva medlemsskaror som lätt svängde över.

militära upproret den 18 juli, deras roll i den revolution som följde, deras reaktioner inför de nya problem av politiskt eller militärt slag som försvaret mot fascismen väckte, och även deras motsägelser, deras tvekan, deras kommande söndring.

Det mest utmärkande för Zaragoza-kongressen var FAI:s totala seger. Trots upprepade bakslag och missgrepp (upproren 1932 och 1933, ingripandet i valet i februari 1936, polisförföljelser) befanns FAI vara starkare, arrogantare, stridbarare än någonsin. FAI-isterna laddade upp atmosfären, satte fart på diskussionerna, gjorde sammanträdena stormiga, och rev ner applåder från auditoriet. Vid kongressens avslutning den 15 maj invaderade tiotusentals syndikalister från Spaniens fyra hörn den gamla aragoniska huvudstaden, som de behängde med svart-röda flaggor (symboliserande anarkistisk revolt och socialistisk återuppbyggnad) och fick den att leva upp med sin sång, sina demonstrationer och möten. Ingenting kunde motstå denna imponerande stormvåg av revolutionär mystik, framtidstro och kollektiv upphetsning. Dagen tillhörde den som skrek högre än de andra, den som höll de mest uppseendeväckande talen, framförde de radikalaste anarkistiska trosbekännelserna.

De främsta förlorarna var "trentisterna" (De trettio). Horacio Prieto hade uppmanat dem att framlägga sina synpunkter och återvända till fadershuset utan fruktan och blygsel. Han hade varnat dem att det var deras sista chans, för i annat fall skulle CNT betrakta dem som sina värsta fiender för att de velat bryta sönder och försvaga organisationen, och de skulle följaktligen skoningslöst bekämpas. Han hoppades också att "trentisterna" skulle ha en positiv verkan på kongressen genom att lägga fram konstruktiva idéer och insistera på att man måste gå in för en positiv, realistisk och organisationsfrämjande handlingslinje. "Trentisterna" deltog också i debatterna och anslöt sig på nytt till CNT. Men i stället för att försvara de teser, som för dem var livsviktiga, i stället för att mana ombuden till moderation, övertyga dem att de borde syssla med konkreta problem, söka lösningar där sådana saknades och klart se de faror som hotade, tog de intryck av majoritetens extremism, och efter fyra års kamp kapitulerade de utan villkor.⁷³ Deras ledare stod handfallna och skyndade sig att ratificera allt vad FAI ville (dock var Juan Peiró, reformismens mest framstående företrädare, inte närvarande vid kongressen).

Den andra gruppens förlorare var "anarkobolsjevikerna", som fast de flesta var FAI-medlemmar avskilde sig genom sin avvikande syn på maktproblemet och den revolutionära disciplinen. De försökte visserligen att varsko organisationen om fascisthotet och tillråda bildandet av effektiva kamporgan, men de drog sig hastigt undan inför de puritanska anarkisternas motstånd.⁷⁴

Den tredje förloraren var slutligen Nationalkommitténs sekreterare Horacio Prieto. Han intog vid den tiden en helt personlig ståndpunkt, som avlägsnade honom såväl från "trentisterna" som från FAI-isterna och anhängarna av anarkistisk diktatur. Hans uppfattningar, som redan 1932 fanns uttryckta i en broschyr med titeln *Anarcosindicalismo. Como haremos la*

⁷³ Vi återger här de två första paragraferna av återföreningsfördraget (se *Congreso confederal de Zaragoza*, sid. 93): "1. Oppositionssyndikaten upphör att vara organ utanför CNT och godkänner de inom denna upprättade normerna. 2. Denna överenskommelse innebär att oppositionen upphör och förbinder sig att respektera iakttagandet av de principer och taktikuttalanden, som antagits vid kongresserna ..."

⁷⁴ Ricardo Sanz (cit. verk, sid. 265-266) skriver att García Oliver, Montserrat och Francisco Ascaso i Barcelonas textilsyndikats namn föreslog bildandet av syndikalistiska miliser för att kunna krossa en militär resning, men att Cipriano Mera utropade: "Kamraterna Ascaso och García Oliver kan lika gärna säga oss vad de önskar för färg på sina generalsband." Cipriano Mera blev en av de häftigaste motståndarna mot militariseringen under de första månaderna av inbördeskriget. Dock blev han till sist kommandant för IV:e armékåren, det vill säga en riktig general, som minsann inte skämtade med disciplinen och respekten för graderna. I själva verket var det sitt gamla förslag om en revolutionär armé som aktivisterna i *Nosotros*-gruppen på nytt tog upp. De uppfattade den numera som en hierarkiserad samordning av CNT-FAI:s försvarskommittéer. Dessa existerade sedan 1931, men hade varken disciplin, samordning eller central ledning.

Revolución, kan sammanfattas i dessa huvudpunkter: man måste fortsätta på en revolutionär väg, men på samma gång kombinera den med en smidig politisk taktik, som tar hänsyn till förhållandena i landet. Göra ett slags bokslut för syndikalismen, en sammanfattande kritik. Begagna sig av det förflutnas lärdomar för att slippa göra om samma misstag, tänka framåt och säkerställa revolutionens framgång (studera de ekonomiska frågorna, få fram kompetenta militanter, utarbeta en strategi, skapa paramilitära grupper, fördjupa idéerna). Vidare var det nödvändigt att ge CNT en fastare struktur, ålägga medlemmarna sträng disciplin, men till varje pris bevara organisationens enhet. Isolerad, hämmad av sin ställning som sekreterare,⁷⁵ svårt sjuk till på köpet, kunde Horacio Prieto inget annat göra än konstatera sin vanmakt. Han försökte dock trots allt att dämpa ner kongressdeltagarnas våldsamma idealism. Modfärdigt beslöt han att avsäga sig sitt uppdrag.⁷⁶

De antagna resolutionerna visade, att den spanska frihetliga rörelsen struntade i den omgivande verkligheten och hade stängt in sig i en drömvärld. Efter sextiosju års tillvaro, sextiosju år av prövningar och många lärorika erfarenheter, framfödde den ett idylliskt program (döpt till ”CNT:s uppfattning om den frihetliga kommunismen”), där barnsligheterna och utopin fick fritt lopp i fullständig glömska av den omgivande spanska verkligheten, av det internationella läget, av den historiska tidpunkten och av hur det skulle gå till att komma fram till det förlovade landet.⁷⁷ Den bristfälliga intellektuella skolningen hos flertalet militanter, deras ideologiska svaghet och ringa kunskap om de invecklade ekonomiska sammanhangen, låg i öppen dag.⁷⁸ Zaragoza-programmet var bara en ytterlig förenkling av idéerna i en liten

⁷⁵ CNT:s sekreterare och medlemmarna av Nationalkommittén hade inte rätt att yttra sig i debatterna under en kongress, ännu mindre att delta i redigeringen av resolutionerna. Anarkisternas misstro mot all auktoritet gjorde Nationalkommittén till ett rent korrespondens- och förbindelseorgan med mycket begränsade befogenheter. En ändring inträdde i och med inbördeskriget.

⁷⁶ Horacio Prieto (*Marxismo y Socialismo Libertario*, sid. 71-72) framlägger skälen för sin avgång: ”Efter tretton års avgörande händelser i Spanien och hela Europa (från konferensen i Zaragoza till kongressen i Zaragoza 1936) hade den frihetliga rörelsen ingenting lärt av erfarenheten: militärkuppen och sju års diktatur, Vera de Bidasoa, ’Alliansen’ i Paris, valen 1931, 1933 och 1936, de tre upproren, den socialdemokratiska rörelsen i oktober 1934, ’Militära unionens’ provokationer, ryska revolutionen, de ungerska och tyska revolutionerna, bomben i Katedralen i Sofia, den italienska fascismen, det nationalsocialistiska enväldet, ingenting av detta påverkade på minsta sätt de fixa idéerna hos den frihetliga kommunismens predikanter eller övriga kongressdeltagare. Alla var nöjda och belåtna. Ultra-anarkisterna, därför att allting var fritt (kommuner, kooperativer) och statsfientligt. De återbördade ultrasyndikalisterna därför att man officiellt erkände industrifederationerna som viktiga instrument för den fria kommunismen. Kongressen var ett grundligt misslyckande, och min egen besvikelse var oändlig.” När Prieto nämner de ungerska och tyska revolutionerna 1919, avser han inte bara Bela Kuns och spartakisternas misslyckande, utan också de tyska anarkisternas handlande, när de ingick i den bajerska rådsrepublikens styrelse (7 april-1 maj 1919). Vad beträffar bomben i Sofia (man har aldrig fått veta vilka som var upphovsmännen till detta attentat, som begicks den 16 april 1925), så hade den till följd att den bulgariska frihetliga rörelsen förintades av de väpnade styrkorna.

⁷⁷ Här nedan några avsnitt som gör ett speciellt naivt intryck genom sin blandning av precision och vaghet: ”... En konsumenternas kommun ska förbinda sig att följa de allmänna normer som efter fri diskussion har antagits av majoriteten. Ä andra sidan ska de kommuner som motsätter sig industrialisering och vill välja andra former av gemenskapsliv (som exempelvis naturisternas och nudisternas) ha rätt till självständig förvaltning utanför de allmänna överenskommelserna. Då man kan utgå ifrån att dessa kommuner (naturister, nudister eller andra) inte kommer att kunna tillfredsställa alla sina behov, hur begränsade de än är, ska deras ombud vid kongressen för ’De självstyrande frihetliga kommunernas iberiska förbund’ ha möjlighet att sluta ekonomiska fördrag med de andra jordbruks- och industrikommunerna ... I de självstyrande frihetliga kommunerna ska vissa dagar ägnas åt kollektiva nöjen. Folkförsamlingarna ska bestämma om dem genom att välja symboliska data från historien och naturen ... Det beväpnade folket ska vara den bästa garantin mot varje försök att utifrån eller inifrån återställa den gamla regimen. Tusentals arbetare har passerat genom kasernerna och är övade i vapnens bruk.” På den sista punkten förefaller kongressombudens oskuldsfullhet fantastisk. Den visar att de var helt okunniga om militära operationer, strategi, modern vapenutrustning, att de uppfattade kriget som en strid på barrikaderna, där det räcker med att kunna hantera ett gevär. Denna omedvetenhet skulle få tragiska följder två månader senare.

⁷⁸ Till anarkisternas försvar kan anföras, att bildningsnivån knappast var högre bland socialdemokrater, kommunister eller andra partimedlemmar. Inte nog med att analfabetismen var en svår belastning i det politiska

broschyr av Isaac Puente⁷⁹ som kom ut 1932 och fick enorm framgång: *Finalidad de la CNT. El Comunismo Libertario* (CNT:s mål. Den frihetliga kommunismen). Isaac Puente nöjde sig för övrigt med att på ett schematiskt sätt upprepa de modeller eller organisationsplaner för det framtida samhället, som den anarkistisk-kommunistiska skolans teoretiker föreslagit som vägledning. Speciellt gäller det Krapotkins *Erövringen av brödet* (ett verk som författaren själv betecknade som en ”kommunistisk utopi”).

Likväl borde den aktuella verkligheten ha givit anledning till begrundan. Kommunistpartiet var på uppåtgående, det fick fotfäste i gamla CNT-områden som Sevilla, Cadiz eller Malaga, började tränga undan socialdemokraterna i Madrid och Extremadura, utvecklade en intensiv och skicklig propaganda som stöddes av pengar och publikationer från Sovjetunionen. Falangen växte parallellt och intensifierade terrorismen. Den sköt rakt in i folkmassor med maskingevär i avsikt att skapa panik, den mördade vänstermilitanter, slog ner moderata republikaner med batonger, skapade kort sagt oordning för att rättfärdiga införandet av sin egen ordning, sin diktatur. Monarkisterna hade äntligen funnit sin starke man i Calvo Sotelo. Generalerna i godsägar- och kapitalistligarkins tjänst (Mola, Sanjurjo, Franco ...) förberedde öppet en statskupp med stöd från carlisterna, som kröp fram ur sina håll, och med det högre prästerskapets välsignelse. Socialdemokraterna övergav sin forna reformistiska taktik, tävlade med CNT ifråga om revolutionär iver och inriktade sig på ett förestående maktövertagande. Den sociala atmosfären försämrades, jordlösa bönder ockuperade storgods i Extremadura och Andalusien. Man hade på känn att allvarliga händelser stod för dörren. Men anarkisterna ådagalade en olympisk likgiltighet inför allt detta. Det föll dem inte in att förbereda sig för en strid där de hade stora möjligheter att vinna en lätt seger genom sin numerära styrka och det utbredda folkliga missnöjet. Det som krävdes var taktisk skicklighet, förmåga att utnyttja omständigheterna för ett bestämt mål och samordna resurserna för att kunna besegra motståndarna och sedan kunna bygga ett fungerande frihetligt socialistiskt samhälle. Dessa frågor existerade inte för dem, för de levde i föreställningen att massornas skapande spontanitet skulle ordna allt, revolutionen skulle komma som genom ett trollslag, och sen plötsligt en morgon, dagen efter ”den stora aftonen”, skulle allt ha ordnat sig till det bästa i den bästa av världar.

En enda begränsad aspekt av de politisk-fackliga relationerna behandlades av kongressen, nämligen en eventuell allians med UGT. Utan att märka det upphävde de delvis övriga resolutioner, för genom att acceptera fördrag med socialdemokraterna, erkände de dem officiellt, slog in på eftergifternas, kompromissens väg och accepterade tanken på delat ansvar, med andra ord, samarbete inom en revolutionsledning, principen om arbetarorganisationernas makt och myndighet över befolkningen som helhet.⁸⁰ I detta avseende hade man tagit ett stort steg framåt sedan kongressen 1919, då isolationismen, ”vi-ensamma-mot-alla”-mentaliteten, anspråket att behärska proletariatet i dess helhet, hade dominerat. Å andra

livet, därtill kom att undervisningen var föråldrad och föga öppen för de naturvetenskapliga ämnena, eftersom kyrkan alltid dominerat i den (trots de insatser som gjorts av en Francisco Giner de los Rios inom medelklassen och en Francisco Ferrer inom proletariatet) och därför var även de bildades möjligheter begränsade. Följden blev att det fanns en uppsjö på brännvinsadvokater och usla skribenter, medan det var mycket ont om intellektuella värda namnet och fullständig brist på socialistiska nytänkare (Spanien har inte frambringat en enda marxistisk eller anarkistisk tänkare med internationellt rykte).

⁷⁹ En ung läkare, bördig från Alava. Han mördades av fascisterna i juli 1936.

⁸⁰ Här är några korta utdrag (se *Congreso Confederal de Zaragoza*, sid. 187-188) som visar innebörden i CNT:s förslag: ”CNT bör officiellt och offentligt vända sig till UGT med förslag om en revolutionär pakt ... Samordnad handling under bortseende från varje riktning speciella intressen är nödvändig för att försvara en ny social regim ... Man ska tillsätta två samarbetskommittéer på riksnivå, som ska försöka konkretisera de två landsorganisationernas synpunkter och utarbeta en gemensam resolution, vilken sedan ska behandlas och godkännas genom omröstning ...” Denna text går stick i stäv mot ett annat kongressbeslut (samma verk, sid. 182): ”(man måste) intensifiera propagandan i syfte att misskreditera alla politiska partier och uppenbara deras oduglighet ...”

sidan sattes inte besluten vid 1931 års kongress ifråga, vilket innebar ett erkännande av att de reformistiska teserna ifråga om organisationsformerna hade varit välgrundade.

Händelserna följde nu slag i slag. Efter avsättningen av Niceto Alcalá Zamora, som ansågs för konservativ, blev regeringschefen Manuel Azaña vald till republikens president den 10 maj, och Santiago Casares Quiroga ersatte honom som regeringschef. Den 1 juni började i Madrid en byggnadsstrejk, som gav anledning till mycket allvarliga sammanstötningar mellan strejkande syndikalister och ”gula” socialdemokrater. Liknande intermezzon inträffade i Malaga. Litet varstans förekom skärmytslingar mellan den socialdemokratiska ungdomsrörelsen och FIJL.⁸¹ Under tiden underminerades PSOE och UGT (socialdemokratiska partiet och LO) av inre stridigheter (häftig kamp mellan ”prietister” och ”caballerister”).

Falangistiska *pistoleros* fördubblade sina illdåd. Attentat, kyrkobränder, strejker, sabotage, provokationer, straffexpeditioner, följde varandra i ett ständigt crescendo. Den 12 juli nådde spänningen sin höjdpunkt efter mordet på Calvo Sotelo. Den 17 juli startade militärupproret i Marocko. Den republikanska regeringen hade upphöjt ”strutspolitiken” till princip. Den satt som i ett skruvstäd och slog utan urskiljning än åt höger, än åt vänster. Det ligger alltså ingenting förvånande i att den envist vägrade, å ena sidan att dra arméns lojalitet i tvivelsmål, å andra sidan att betrakta det sociala läget som alarmerande. Ingenting förvånande heller i att regeringen den 18 juli gav order om att folket inte fick beväpnas.

CNT:s män, härdade, djärva, energiska som de var, skulle bli dramats hjältar. Men till följd av den nyligen avhållna kongressen i Zaragoza startade de under ideologiska betingelser, som inte kunde vara sämre. De hade ingen stridsplan, inga riktlinjer, ingen klar doktrin, inga uppfattningar om vad som måste göras och inte göras i en revolutionsperiod. ”CNT:s uppfattning om den frihetliga kommunismen” lämnade dem helt i sticket, blottad på all realism som den var, utomvärldslig och oduglig som praktisk vägledning. Över en natt måste de göra sig av med denna luftkonstruktion, improvisera i all hast, fatta beslut på måfå. I Fallet blev fruktansvärt. Genom sin underlåtenhet att ta ställning till realiteterna medan tid var, kom de att hoppa från ena ytterligheten till den andra, och knappt sex månader efter den omtalade kongressen inträdde de i regeringen. Endast deras kampreflexer, deras personliga mod, deras initiativkraft och intima gemenskap med folket räddade dem från totalt sammanbrott och gjorde dem i stället till skapare av det bästa som den spanska revolutionen åstadkom: socialismen utan byråkrati, utan polisförtryck och utan personlighetskult, självförvaltningen, ansatsen till ett äkta demokratiskt planeringssystem under bevarande av arbetarnas individuella och kollektiva frihet.

Vi ska visa region för region, från Katalonien till Kastilien, med en lång omväg genom de kantabriska trakterna och Levanten, hur CNT bestämde utvecklingen, vi ska beskriva kuggghjulen i den nya revolutionsmyndighet som organisationen inrättade i flertalet provinser, innan den sökte samordna dem på riksnivå. Revolutionen av den 19 juli 1936 var i det väsentliga en anarkistisk revolution, den radikalaste revolution som förekommit, dessutom den som mobiliserat de största människomassorna i förhållande till den totala befolkningen, en revolution som inte hade ett geografiskt centrum framför andra som Frankrike 1789–1794 eller Ryssland 1917–1918 utan flera tiotal små Paris, flera tiotal små Petrograd, en revolution slutligen som infogar sig i den vidare ramen av vad man brukar kalla ”inbördeskriget” i stället för den riktigare benämningen ”det sociala kriget”.

⁸¹ Federación Ibérica de Juventudes Libertarias = Spansk frihetlig ungdomsfederation. Denna organisation bildades 1932 i Madrid med FAI som förebild.

Maktens sönderfall i Katalonien

CNT:s medverkan i den katalanska regeringen

Den 19 juli i gryningen gav general Goded sina trupper (sju regementen) order att besätta Barcelona. Då inträffade det oerhörda: storstadens arbetare reste sig som en man och kastade sig – med eller utan vapen – in i striden (in i det sista vägrade den katalanska regeringen att lämna ut vapen).¹ Med stöd av civilgardet och flyget, som förblivit lojala, slog de ner militärupproret. Belägringen av hotell Colón och hotell Ritz, av kasernen Atarazanas, *Capitanía general* och telefoncentralen var endast de mest bemärkta episoderna i en heroisk kamp där hundratals CNT-militanter förlorade livet. Det var CNT som genom sina betydande styrkor och genom sin kampvilja, som härdats i så många revolutionära strejker, upplopp och gatustrider, var den avgörande faktorn för fascistresningens misslyckande.

Följden blev upprorets snabba sammanbrott i hela Katalonien. I Gerona vägrade soldaterna att lyda sina officerares order och förenade sig med CNT:s arbetare för att besegra de falangistiska kommandogrupperna. I Figueras omringades slottet av stadens arbetare och bönder samt fiskare som kommit från hela Ampurdan och Costa Brava. De militära cheferna fann för gott att kapitulera snarast möjligt. I Lérida bemäktigade sig befolkningen med lätthet reaktionärernas fästen, med hjälp av de första milissoldaterna som sänts till förstärkning från Barcelona.

Privata ”uppgörelser”, summariska avrättningar av högerfolk, exproprieringar, beslagtaganden, bränning av kloster och kyrkor² karakteriserade dessa dagar av förvirring och kaos. Ett nytt samhälle skulle träda fram ur de gamla institutionernas sammanbrott, sociala tabun och hävdvunna seder skulle försvinna, och med hänförelse och skaparkraft skulle folket ta itu med att bygga det nya. Men segra är en sak, bevara segern en annan.

¹ Abel Paz (*Paradigma de una Revolución*, sid 42) redogör för den katalanske regeringschefen Companys samvetskonflikt: ”Att beväpna arbetarna, det betydde social revolution, att inte beväpna dem, det betydde seger för fascismen och slut på drömmen om frihet för Katalonien.” En särskild kommitté med Francisco Ascaso, Santillán, García Oliver, Durruti och Asens hade alltsedan den 16 juli kontinuerligt bearbetat Companys och visat på det allvarliga läget, men denne fann alltid någon förevändning att uppskjuta svaret. Följden blev att CNT endast förfogade över lätta vapen, som organisationen hållit gömda sedan oktoberupproret 1934 (vapen som katalanisterna lämnat kvar i kloakerna när de skingrades och som arbetarna till en del lagt beslag på) och sådana som de kunnat komma över i vapenaffärerna. Två andra detaljer förklarar varför Companys och ”Generalitat” förlorade kontrollen och föraktfullt sköts åt sidan: så sent som den 18 och 19 juli gick censuren hårt åt anarkistpressen i syfte att bagatellisera resningen i Marocko, ja till och med förneka möjligheten av en resning vid garnisonen i Barcelona. Dagarna innan arresterade ”stormgardet” och den katalanska hemliga polisen ett stort antal syndikalister och gjorde husundersökning i CNT:s lokaler för att konfiskera vapen och ammunition som kunde finnas där! Genom dessa huvudlösa åtgärder förlorade katalanisterna alla möjligheter att ställa villkor för anarkisternas seger. De blev helt maktlösa. 1934 års händelser hade ingenting lärt dem.

² Det fanatiska och upplysningsfientliga spanska prästerskapet ställde sig av tradition alltid på de privilegierade klassernas sida, och de hade samröre med rebellerna. Det kan inte bli tal om att här utbreda sig över denna företeelse, som knappast har större intresse för denna studie, och som för övrigt utförligt behandlats av olika författare (Hugh Thomas, Gerald Brenan etc.). Låt oss endast notera, att proletariatets och den republikanska medelklassens traditionella kyrkofientlighet (alltifrån första hälften av 1800-talet hade bränning av kloster och kyrkobyggnader, härdar för den ultraroyalistiska och ultrakatolska carlismen, hört till ordningen för dagen) skärptes och systematiserades genom anarkisternas antireligiösa propaganda (inte förrän 1938 fick anarkisterna en annan syn på problemet). Dessutom bör man starkt understryka en annan aspekt av den spanska revolutionen: det förekom inte att folk tände på butiker eller plundrade skyltfönster för att roffa åt sig varor. Tvärtom såg man människor bränna upp sedelbuntar för att på så vis markera sitt förakt för pengar, ”detta korruptionsmedel”, ”denna symbol för den borgerliga ruttenheten”, ovärdig den frihetliga kommunismen. Självfallet begicks stöder av enskilda individer, men aldrig av massorna, som gav prov på en beundransvärd osjälviskhet.

CNT beslutar att skapa en kamouflerad revolutionsregering

Den 20 juli 1936, tidigt på eftermiddagen, när militärupproret slutgiltigt slagits ner i Barcelona, hölls ett plenarmöte för den lokala samorganisationen av CNT. Till detta möte infann sig sändebud från Companys och framförde presidentens önskan att snarast möjligt få ett sammanträffande med segrarna. En med bestämda förhållningsorder försedd delegation begav sig då till "Generalitat". Efter ett kort åsiktsbyte med politikerna – vi återkommer till detta avgörande samtal – återvände den för att underrätta mötet om utgången av uppdraget. Dagen därpå, den 21 juli godkände ett reguljärt plenum av lokala och kantonala LS barcelonasyndikalisternas ställningstagande. Låt oss i stora drag, utan att dröja vid de enskilda inläggen, skildra den febrila debatt som utan avbrott fortgick hela den 20 och 21 juli, och låt oss åtminstone försöka ge en idé om hur intensivt den upplevdes av de medverkande.

Det problem som syndikalisterna hade att ta ställning till var av oerhörd vikt: CNT som dominerade i Katalonien, som i styrka ensam överträffade alla övriga organisationer och partier sammantagna, CNT som hade spelat huvudrollen i segern över fascismen, som förfogade över de stridsdugliga männen, skulle den nu ta över och ensam bestämma i civila och militära angelägenheter, skulle den med andra ord införa diktatur och söka förverkliga sitt revolutionära ideal? Vad CNT under alla omständigheter inte kunde göra, det var att dra sig tillbaka, lämna platsen åt andra, för att de sen skulle styra efter sitt sinne. Genom sitt avgörande ingripande i striden mot armén hade den tagit på sig ett ansvar, som den nu inte kunde undandra sig. Syndikalisterna, som hade visat att de bildade antifascismens förtrupp, tänkte inte nu förlita sig på människor med ringare stridsförmåga och energi, på människor som sen skulle manipulera CNT efter sitt tycke och som kanske inte skulle vara i stånd att föra kampen till seger. För CNT fanns alltså bara två alternativ att välja på: antingen skulle den införa den frihetliga kommunismen, eller också skulle den samarbeta med övriga vänsterkrafter.

Att införa den frihetliga kommunismen – argumenterade Diego Abad de Santillán, som vid detta tillfälle gav ord åt flertalet militanternas tankar – skulle innebära två stora faror. Om man först såg till principerna, så var faran den att man skulle hamna i ren diktatur, och det skulle betyda att det inte blev någon frihetlig kommunism, eftersom ju denna endast var möjlig genom fria och spontana insatser av ett enigt folk. För även om CNT var den främsta kraften i Katalonien, omfattade den långtifrån alla invånare. Medelklassen och största delen av bondeklassen stod utanför organisationen. De politiska motsättningarna var skarpa och kom till uttryck genom en hel svärm av partier, föga betydande visserligen och ständigt i strid inbördes, men alla förenade mot CNT, som var deras svarta får. För att införa den frihetliga kommunismen skulle man bli tvungen att knäcka dessa partier och hindra dem från att uttrycka sig, man måste tvångsvärva småbönder och småföretagare, eller i varje fall föra ett hårt regemente över en del av befolkningen, sätta munkorg på den, våldföra sig på den. Ingenting var mera främmande för anarkismen än allt detta. Anarkisterna kunde inte göra det utan att råka i motsättning till sig själva, utan att begå självmord moraliskt sett.

Om man å andra sidan såg det hela ur praktisk moralisk synvinkel, skulle risken med en total revolution i Katalonien först och främst vara den, att man kanske inte skulle vinna anslutning i resten av Spanien där CNT:s inflytande var något mindre, och man kunde alltså komma att skiljas från resten av landet. Vidare skulle det betyda att man ögonblickligen ådrog sig fiendskap från den internationella kapitalismen, som inte skulle tveka att starta en obeveklig ekonomisk bojkott eller till och med ingripa militärt, för hur skulle i en frihetlig regim, alltså en regim utan stat, de diplomatiska förbindelserna med staterna skötas, hur skulle utrikes-

handeln organiseras, hur skulle gränserna bevakas? Kort sagt, utan en världsrevolution skulle antingen det lilla anarkistiska Katalonien mitt i den västliga kapitalistvärlden snabbt gå under, eller också skulle man bli tvungen att upprätta en stat bland andra stater, vilket även det skulle vara ett förnekande av anarkismen.

CNT-militanterna insåg alltså, att hur man än betedde sig så skulle man hamna i en återvändsgränd ifall man ville införa den frihetliga kommunismen. Ur stånd att förverkliga sitt revolutionära ideal, men även utan möjlighet att dra sig ur spelet, hade CNT inget annat val än att beträda samarbetets väg. Mödosamt lyckades ombuden vid regionalplenumet den 21 juli att komma till beslut, trots García Oliver som hårdnackat framhårdade i att propagera för maktövertagande.³ Man kom överens om att samarbeta med alla andra krafter, som tagit ställning mot de upproriska militärerna, komma till samförstånd med dem, dela ansvaret med dem, arbeta alla tillsammans mot den gemensamma fienden. Emellertid kunde ombuden svårligen gå med på att CNT skulle delta i den katalanska regeringen. Kunde CNT som antipolitisk facklig organisation med en allmänt regeringsfientlig, antiparlamentarisk och statsfientlig ideologi, förneka sig själv genom att utöva politiska funktioner och infoga sig i statsapparaten, även om det i detta fall bara var fråga om en delstat?

Det var inte möjligt för ombuden att så i en handvändning förneka sina idéer: därför sökte de en annan utväg. Om det inte var tal om att fälla den katalanska regeringen, så var det inte heller tal om att gå med i den. Hur skulle man då göra? Man beslöt att bilda ett organ, som skulle ha till uppgift att skydda den nya ordningen och organisera kampen mot fascismen, ett organ som skulle bestå av representanter för alla politiska vänsterriktningar och som skulle utöva den reella makten utan att ”Generalitats” regering avskaffades. Den sistnämnda skulle, utan reell myndighet och sammansatt av moderata republikanska partier som Esquerra och ”Katalansk aktion”, tjäna som fasad vis å vis utländska makter.⁴ Bakom kulissen av republikanska institutioner skulle dölja sig ett proletärt och frihetligt system, och därifrån skulle man dra i de trådar som satte den katalanska marionettregeringens representativa leddockor i rörelse. På så sätt skulle det anarkistiska idealet räddas, på så sätt skulle ett revolutionärt verk av socialistisk art ändå kunna genomföras utan att man behövde fresta det farliga språnget in i den totala revolutionen. Med absolut majoritet beslöt ombuden alltså att bilda en revolutionskommitté för Katalonien⁵ och att på nytt ta kontakt med president

³ Man kan läsa i *Noir et Rouge* (nr. 36, december 1966): ”Avsägelsen skedde vid ett extraordinarie möte med alla fackföreningar i Barcelona och Katalonien, den 20 eller 21 juli. Frågan om anarkistisk diktatur, om den frihetliga kommunismens förverkligande, ställdes av García Oliver och avslogs av mötet.” Mariano R. Vázquez skriver i CNT:s Nationalkommittés rapport till IAA-kongressen i december 1937 (text på franska i *Noir et Rouge* av juni–juli 1967, nr. 38 sid. 37): ”Den 21 juli 1936 hölls i Barcelona ett plenum av lokala samorganisationer, samman kallat av regionalkommittén för Katalonien. Läget analyserades och man beslöt enhälligt att inte tala om frihetlig kommunism, så länge vi inte hade erövat den del av Spanien som var i rebellernas händer. Plenumet beslöt följaktligen att inte genomdriva några totalitära förändringar, ty man stod inför ett problem: införa diktatur och med våld oskadliggöra alla dem – gardister eller övriga partiets militanter – som den 19 och 20 juli hade medverkat till segern över rebellstyrkorna, en diktatur som för övrigt skulle ha kvävts utifrån, även om det gått att genomföra den inom landet. Med samtliga röster utom LS i Bajo Llobregat beslöt plenumet att samarbeta och att med övriga partier och organisationer bilda ’Kommittén för de antifascistiska miliserna’.” García Oliver förblev alltså trogen de idéer han stod för sedan 1926. Han lät sig heller inte rubbas av plenumbeslutet, som vi snart ska se.

⁴ *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional* (FAI:s rapport till den internationella frihetliga rörelsen) förklarar med avseende på Kataloniens president Luis Companys: ”Vi behövde honom för att bevara skenet utåt, för att undvika att kapitalistmakterna kastade sig över Spanien och gjorde slut på oss på några timmar.”

⁵ Mariano R. Vázquez (*De Julio a Julio*, sid. 207-208) skriver: ”Detta plenum beslöt att ett samordnande organ för alla antifascister skulle bildas. Och Kataloniens Centralkommitté för de antifascistiska miliserna föddes.”

Companys och de ledande politikerna och fackföreningsmännen i Katalonien för att bekräfta de förslag som i hast gjorts föregående dag.

Under tiden försökte ”Generalitat” förgäves bilda en enad republikansk-socialistisk front för att motstå trycket från CNT, som genom mobilisering av sina otaliga kvarters- och stadsdelskommittéer, sina försvarsgrupper, sina tiotusentals medlemmar på alla platser redan innehade den reella makten. Regeringen trädde i förbindelse med partierna på yttersta vänsterkanten: ”Arbetarpartiet för marxistisk enhet” (POUM) och de fraktioner som senare skulle bilda ”Kataloniens förenade socialistparti” (PSUC). Men dessa politiska formationer var oförenliga, och fronten splittrades snart. POUM som leddes av avhoppade kommunister drogs till den revolutionära radikalismen och närmade sig syndikalisterna, och PSUC (där stalinisterna dominerade) blev ett lydigt redskap för Sovjetunionen.⁶ Katalanister och kommunister av bägge schatteringarna lyckades bara komma överens så länge att de hann utarbeta ett demagogiskt program, som utlovade högre löner, sänkta hyror, styckning av storgodsen och förkortning av arbetsdagen vid en tidpunkt då kampens krav inte medgav någon avmattning i produktions-takten, och då arbetarna redan på eget initiativ börjat bemäktiga sig produktionsmedlen.

Centralkommittén för de antifascistiska miliserna

Vi har i förbigående nämnt, att ett sammanträffande ägde rum den 20 juli i Companys ämbetsrum mellan denne och en delegation från CNT. I denna ingick bland andra Juan García Oliver, Buenaventura Durruti och Diego Abad de Santillán. Presidenten för ”Generalitat” förklarade att anarkisterna hade blivit herrar i Katalonien, och att han ställde sig till deras förfogande.⁷ Sedan framlade CNT-delegationen sin avsikt att bilda en revolutionskommitté med representanterna för de politiska partierna, som väntade i en angränsande salong (bland dessa befann sig POUM-ledaren Andrés Nin och Juan Comorera, sekreterare för ”Socialistiska unionen” i Katalonien). Detta förslag accepterades utan svårighet, för bortsett från det faktum, att det hade varit förmätet att motsätta sig den allsmäktiga CNT, visade sig syndikalisterna mycket frikostiga. De fastställde principen om lika representation av de tre stora ideologiska grupperna: anarkismen, marxismen och den borgerliga demokratin. I själva verket var avsikten med denna frikostighet inte bara att man skulle lugna den katalanska medelklassen (och den internationella opinionen givetvis) och underlätta den antifascistiska

⁶ Kommunisterna (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 8) hävdar att de bad Companys att sammankalla folkfronten i Katalonien ”för att bredda Generalitats regering och ta med folkfrontspartierna i den”. Men enligt García Venero (*Historia de las Internacionales en España*, del III, sid. 101) ”begärde Companys hjälp av kommunisterna och POUM. Innan ett gemensamt sammanträde med de marxistiska partierna och den katalanistiska vänstern kom till stånd, tog presidenten emot dem i tur och ordning och anförtrodde dem vad som tycktes vara en hemlig avsikt: ‘Om ni inte hjälper mig att hålla anarkisterna i styr så är jag fast besluten att avgå’. I själva verket försökte Companys hålla sig väl med alla för att kunna stå kvar. Då han såg att hans ord inte tilltalade Nin och Gorkin, uttryckte han sig ungefär på följande sätt till de två POUM-representanterna: ‘Jag ställer mig till ert förfogande. Ta makten tillsammans med CNT och jag ska tjäna som täckning för er gentemot utlandet.’”

⁷ García Oliver (se Peirats, *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 162) rapporterar Companys ord på följande sätt: ”Framför allt måste jag säga er, att CNT och FAI aldrig behandlats som de förtjänat med hänsyn till deras verkliga betydelse. Ni har alltid blivit hårt förföljda, och jag själv, som tidigare stod vid er sida, har senare genom de politiska omständigheternas makt sett mig tvingad att gå emot er och förfölja er. Ni är i dag herrar över Barcelona och Katalonien, för ni ensamma har besegrat de fascistiska militärerna ... Jag kan följaktligen, eftersom jag vet vilka ni är och vad ni gör, endast tala till er fritt ur hjärtat. Ni har segrat och allt står i er makt. Om ni inte behöver mig eller inte vill veta av mig som president i Katalonien, så säg det nu och jag ska bli en vanlig soldat i kampen mot fascismen ...”

enigheten⁸, utan även, tycks det, att man skulle möjliggöra för CNT att bli väl representerad i andra delar av Spanien, där den var jämförelsevis svag.⁹

Den nya myndigheten, som döptes till ”Centralkommittén för de antifascistiska miliserna i Katalonien”, konstituerades på kvällen den 21 juli, omedelbart efter det att CNT:s regionalplenum avslutats. Den bestod i första omgången av: 3 ombud för CNT (Juan García Oliver, José Asens, Buenaventura Durruti) – 2 ombud för FAI (Aurelio Fernández, Diego Abad de Santillán) – 3 för UGT (José del Barrio, Salvador González, Antonio López) – 1 från PSUC (José Miret) – 1 från POUM (José Rovira) – 3 från Esquerra (Jaime Miravittles, Artemio Ayguader, Juan Pons) – 1 från Arrendatorsförbundet (José Torrents Rosell) och 1 från ”Katalansk aktion” (Tomás Fábregas). Vart och ett av ombuden skulle i princip stå för ett bestämt departement. Således blev García Oliver ett slags krigsminister, Santillán skulle sköta organiseringen av miliserna, Torrents Rosell av livsmedelsförsörjningen, Aurelio Fernández skulle organisera säkerhetstjänsten, Jaime Miravittles var generalsekreterare för administrationen och ansvarig för propagandan.¹⁰ Till de femton sekreterarna eller kommissarierna kom fyra representanter för ”Generalitat”, som deltog i kommitténs förhandlingar (Luis Prunes, Felipe Dias Sandino, bröderna Vicente och José Guarnier). ”Centralkommittén för miliserna” var en revolutionsregering i ordets egentliga mening.¹¹ Den fick ta hand om hela det ekonomiska, sociala och politiska livet i Katalonien, vaka över den allmänna ordningen, organisera produktionen och konsumtionen, som råkat ur gängorna under händelserna, och samtidigt från grunden bygga upp en armé som skulle vara i stånd att befria Zaragoza, eller åtminstone försvara Katalonien mot en fascistisk offensiv.¹²

Situationen var så kaotisk, problemen så svåra och brådskande, krigets behov så pressande, att allt försiggick i fullständig improvisation. Centralkommitténs möten hölls vanligtvis mitt i natten, för under dagen måste medlemmarna ägna sig åt tusen skilda uppgifter. Samma

⁸ García Oliver (samma verk, sid. 163) säger: ”CNT och FAI gick efter principen att alla krafter skulle vara representerade, vilket innebar en uppoffring – representationen var inte rättvis, eftersom man beviljade UGT och socialdemokratiska partiet, vilka var i minoritet i Katalonien, lika många platser som CNT och den segrande anarkismen – en uppoffring som syftade till att föra in de diktatoriska partierna på ett lojalt samarbete, som inte skulle störas av livsfarlig rivalitet.”

⁹ Det är vad Santillán påstår (*Por qué perdimos la guerra*, sid. 59): ”Vi visade på detta sätt vår vilja att samarbeta som bröder, och att vi önskade att man i övriga delar av Spanien och i de regioner, där vi eventuellt skulle vara i minoritet, skulle behandla oss med samma hänsyn och respekt som vi visade mot alla dem, som i någon mån medverkat till segern.”

¹⁰ ”Generalitats” regering ville tillsätta Pérez Farras som överbefälhavare för de väpnade styrkorna, men enligt Francisco Lacruz (*El alzamiento, la revolución y el terror en Barcelona*, sid. 118) var ”anarkisterna misstrodda mot varje åtgärd som kom från Generalitat och motsatte sig det. Man beslöt då att miliserna inte skulle ha någon högsta chef, och att var och en av de grupper som bildade dem skulle lyda under sina respektive politiska eller fackliga organisationer.”

¹¹ Santillán (tid. cit. verk, sid. 69-70) skriver: ”Kommittén för miliserna var allt, skötte allt, de civila industriernas omvandling till krigsindustrier, propagandan, relationerna med regeringen i Madrid, hjälpen till alla stridscentra, förbindelserna med Marocko, uppodlingen av tillgänglig jord, hälsovården, kust- och gränsbevakningen och därtill tusentals frågor av de mest skilda slag ... Med ett ord, några tiotal människor fyllde de uppgifter som en regering skulle ha krävt en kostsam byråkrati för att klara. Kommittén för miliserna var ett krigsdepartement i krigstid, ett inrikesdepartement och ett utrikesdepartement på samma gång, och den tog initiativ till bildandet av liknande organ för den ekonomiska och den kulturella verksamheten.”

¹² ”Krigskommittén för aragoniska fronten” fungerade som generalstab. Den bestod av 6 yrkesmilitärer, 1 representant för UGT (José del Barrio), 1 för POUM (Jordí Arquer) och 3 för CNT (Antonio Ortiz, Cristobal Aldabal-detreco och B. Durruti). Parallellt fanns en ”allmän inspektion för aragoniska fronten”, som övervakade milisgruppernas aktiviteter och skötte förbindelsen mellan de stridande och försvarsdepartementet. Den sköttes av Ricardo Sanz.

människor fann sig tvingade att ordna upp en administration i full upplösning, se till att livsmedelsförsörjningen och de sanitära anordningarna i Barcelona fungerade, kontakta tekniker och övertala dem att göra gemensam sak med arbetarna, rekrytera frivilliga till fronten, hålla modet uppe på befolkningen, förhindra hämndeaktioner, plundringar och prejningar som alltid inträffar under omvälvningar.¹³ Det är alltså ingenting förvånande i att ansvarsposterna, de nya politiska, fackliga eller militära ämbetena, bytte innehavare flera gånger under loppet av några dagar, ibland några timmar. Durruti begav sig till Aragonien i spetsen för en miliskolonn och ersattes i hast av Marcos Alcón (likaledes CNT-medlem). Enrique Gironella och sedan Julian Gorkin ersatte José Rovira som POUM-representanter i "Centralkommittén för miliserna". Katalanister och kommunister som José Tarradellas, Durán Rosell, Rafael Vidiella, Enrique Pérez Farras, innehade poster vid olika tillfällen i Kommittén. Allt var flytande, föränderligt, kortlivat, brådstörtat. Det fanns ingen byråkrati, ingen hierarki, ingen stabil ledning, inga fasta former. Alla blandade sig litet grann i allt. Syndikalisterna dominerade helt genom sitt antal, sina dugliga militanter och de viktiga funktioner de fyllde.¹⁴ Själén i kommittén, dess outtröttliga energispruta, var García Oliver.¹⁵ Han framstod vid den tidpunkten som obestridd revolutionsledare.

Lokala myndigheter och parallella myndigheter

Utanför Barcelona utövades makten av de revolutionskommittéer som bildats på varje plats¹⁶ och i varje kanton. De gamla kommunalstyrelserna var borta, de hade upplösts med våld, eller hindrats fungera eller helt enkelt "glömts bort". Vad beträffar "märena" så spelade de inte längre någon roll som sådana. Teoretiskt fungerade maktapparaten i Katalonien i två riktningar, från periferin mot centrum och från centrum mot periferin, enligt ett anarkistiskt mönster. I varje stad eller by skulle Kommittén vara uttryck för befolkningens vilja, dess

¹³ "Centralkommittén för miliserna" skulle komma att ingripa med kraft mot band av plundrare och "okontrollerat folk" (*incontrolados*) som under den revolutionära utrensningens täckmantel företog privata avrättningar eller plundrade hemmen. Här följer texten för en kungörelse, som publicerades i *Solidaridad Obrera* av 2 augusti 1936: "Fem tusen beväpnade milissoldater har hädanefter den revolutionära ordningen i staden under kontroll! Alla som gör intrång hos privatpersoner eller i kollektiva etablissemang utan tillstånd av Kommittén för de anti-fascistiska miliserna kommer likaledes att avrättas utan appell. Alla som, oavsett vilken organisation de tillhör, upphöjer sig till domare, ska själva drabbas av vår dom. Kontrollpatrullerna har fått obevekliga order, som de obönhörligen kommer att uppfylla." Det var inte fråga om grundlösa varningar: CNT tvekade inte att låta arkebusera vissa av sina militanter vilka – som José Gardenas – hade fläckt sin heder genom att begå stöld.

¹⁴ Kommunistsympatisören Benavides (*Guerra y Revolución en Cataluña*, sid. 191-192) intygar anarkisternas hegemoni: "... regeringsmyndigheten försvann och ersattes med Kommittén för miliserna ... FAI lade beslag på den militära apparaten, polis- och säkerhetsväsendet, upprättade kvarterskommittéer, tog hand om livsmedelsförsörjningen och organiserade kollektiviseringen i jordbruket och fabrikerna ... Kommittén för miliserna hade en ordförande och en generalsekreterare som tillsattes av Generalitat. Dess representanter saknade all reell makt och var närmast räddhågade eller tillmötesgående tjänare åt FAI."

¹⁵ En av hans finaste personliga insatser var skapandet av Folkliga krigsskolan i Katalonien, där de nya militära kadre utbildades.

¹⁶ Robert Louzon skriver i *La revolution prolétarienne* för 10 augusti 1936: "Kommittén, det är den grupp människor som sitter däruppe i närmaste by och som utövar *hela makten*. Det är Kommittén som sköter de vanliga kommunala funktionerna, det är den som har organiserat den lokala milisen, beväpnat den, som förser den med inkvartering och mat, med hjälp av de resurser den får genom en påлага på samtliga invånare, det är den som utfärdar tillstånd att komma in eller ut ur staden, det är den som låtit stänga fascistiska affärer och som gör de oundgängliga rekvisitionerna ... Men vad är det för en kommitté? Den består av alla organisationerna i Folkfronten, från de borgerliga katalanisterna till Iberiska anarkistfederationen och i det aktuella fallet är den upprättad på likaberättigandets grund: alla organisationerna har samma antal ombud. Men givetvis står i själva verket organisationernas inflytande i proportion till den reella styrka som var och en av dem har."

medlemmar vara ombud som skötte vissa uppgifter under kontroll av samtliga på orten¹⁷. De lokala kommittéerna grupperade sig sedan i kantonala kommittéer, som verkade i överensstämmelse med invånarnas vilja på de olika platserna. Dessa kommittéer hade i sin tur avgörande inverkan på de beslut som fattades i ”Centralkommittén för miliserna i Katalonien”. Denna i sin tur meddelade sina beslut till de kantonala kommittéerna, som förde dem vidare till de lokala kommittéerna. Men i verkligheten var Centralkommitténs auktoritet inte särskilt stark. De lokala kommittéerna lydde bara sig själva. Deras förbindelser inbördes och med Centralkommittén var mycket lösa. I själva verket fanns det ingen central makt utan en mängd självständiga kommuner och mikroregeringar.

Allmänt talat bestod revolutionskommittéerna av representanter för alla politiska och fackliga organisationer, men det anarkistisk-syndikalistiska inflytandet var förhärskande. På några platser tycks emellertid kommittén ha bestått av CNT-representanter uteslutande, medan någon enstaka gång CNT inte alls var representerad. Detta lär ha varit fallet i Villamaniscle i Ampurdan, där kommittén bestod av 3 ombud för Esquerra, 1 för POUM och 2 för Arrendatorsförbundet. Här följer som exempel kommittéernas sammansättning i tre katalanska städer:

VICH: 2 ombud för CNT, 1 för FAI, 1 för Esquerra, 1 för UGT, 1 för POUM, 1 för Arrendatorsförbundet.

VALLIS: 5 för CNT, 2 för Esquerra, 2 för ”Socialistiska unionen i Katalonien”, 1 för UGT, 1 för POUM.

BADALONA: 2 för CNT, 2 för FAI, 1 för den lokala järnvägsmannasektionen (sammanlagt 5 anarkister och syndikalister), 1 för Socialdemokratiska partiet, 1 för kommunistpartiet och 1 för UGT (i praktiken sammanlagt 3 kommunister), 1 för Arrendatorsförbundet, 1 för ”Katalansk aktion”, 1 för ”Estat Catalá” och 2 för Esquerra (sammanlagt 5 katalanister), 1 för POUM.

Om man väljer en särskild trakt av Katalonien, exempelvis Ampurdan, för att analysera hur kommittéerna var sammansatta, får man fram följande proportioner:

GARIGUELLA: 1 ombud för CNT, 1 för POUM, 2 för Esquerra.

CABANES: 3 ombud för CNT, 1 för POUM, 1 för Esquerra plus två representanter för den gamla kommunalstyrelsen.

¹⁷ Jordi de Gardeny (*La Batalla* för december 1965) beskriver på följande sätt uppkomsten av de nya politiska organ som styrde staden Udda, där nytrotskisterna i POUM hade stort inflytande: ”Över- och medelklassen avlägsnades från maktens tyglar. De republikanska partierna, som normalt representerade medelklassen, sopades bort från det offentliga livet ... Under de första dagarna .. såg en rad arbetarkommittéer till att de mest tvingande behoven blev tillgodosedda och kontrollerade alla verksamheter (livsmedelsförsörjning, transport, arme, den revolutionära säkerheten etc.) POUM ... sammankallade ett möte med de fackliga organisationerna varur en stark och mäktig ny ordning framgick (utan förbindelse med Madridregeringen eller den katalanska regeringen) ... Arbetarklassen utövade makten genom tre organ vilka fungerade självständigt, men var nära lierade genom sina direktiv Juntorna för CNT:s, UGT:s och FOUS:s fackföreningar (FOUS var en med POUM lierad facklig organisation) och ombud för ett enda parti, POUM, bildar en ‘församling’ som upphöjer sig till lagstiftande makt. Dess uppgift är att studera alla problem och bestämma efter vilka normer de ska lösas. ‘Församlingen’ delegerar den utövande makten till ‘allmänna kommissariatet’ och ‘kommissariatet för den allmänna ordningen’ samt till ‘folkliga antifascistiska kommittén’, som består av två ombud från alla till ‘församlingen’ anslutna politiska och fackliga organisationer. Den har till uppgift att tillämpa och genomföra de åtgärder som ‘församlingen’ beslutar om. De två ‘kommissariaten’ har speciella funktioner: ‘allmänna kommissariatet’ (lett av UGT-militanten Joaquín Vila) ska handha de ekonomiska frågorna och ‘kommissariatet för allmänna ordningen’ (lett av POUM-medlemmen José Rodes) ska stå för den revolutionära säkerheten. ‘Församlingen’ organiserar även rättsväsendet ... Den skapar alltså revolutionära folkdomstolar ...”

VILLAJUICA: 1 för CNT, 1 för Esquerra, 1 för Arrendators-förbundet, 1 för kommunalstyrelsen.

AGULLANA: 2 för CNT, 2 för UGT, 2 för POUM, 1 för Esquerra.

PONT DE MOLINS: 4 för CNT, 4 för Esquerra plus ”mären” (liberal).

ROSAS: 4 för CNT och 3 för Esquerra.

I slutet av augusti månad 1936 slöt sig de sjuttiofyra revolutionskommittéerna i provinsen Figueras samman och valde en kantonkommitté. Denna bestod av 3 representanter för CNT, 2 för UGT, 2 för POUM, 1 för Syndikalistiska partiet samt 2 republikaner. Sekreterarposten anförtroddes åt anarkisten Vicente Soler. På samma sätt som i Ampurdan utövades även på annat håll den verkställande makten av kommittéer som uppstått genom förbund eller allians av flera byar, köpingar eller småstäder. Det var exempelvis vad som hände i Cerdagne, där ”rådet” med Antonio Martin som ordförande var alltigenom anarkistiskt-syndikalistiskt. Men såväl i Ampurdan som i Cerdagne var det i praktiken CNT som hade hela den politiska makten (trots de symboliska funktioner som partierna och den knappt existerande UGT fick), organisationen styrde ensam näringslivet (genom förmedling av sjömans- och fiskarkollektiven, bondekollektiven och fackföreningarna), den ensam bevakade gränsen (i nära samarbete med ”undersökningskommissionen”) och den ensam organiserade miliserna (i Figueras bildades Juvert-kolonnen, som kämpade i Aragonien nära Teruel och sedan gick upp i kolonnen *Södra Ebro*).

Läget komplicerades ytterligare av att varje facklig rörelse och varje politiskt parti utgjorde enheter, som också var autonoma och måna om sitt oberoende, eller som strävade att öka sin makt och sitt inflytande på de rivaliserande organisationernas bekostnad. Naturligt nog gick det lättare att genomföra en centralisering på de politiska grupperingarnas plan, vilka var och en hade sina väpnade kontingenter, sina kaserner, sina rekryteringscentraler, sina centurier,¹⁸ sina funktionärer, sina radiostationer etc., samordnade över hela Katalonien.

Eftersom CNT var den utan jämförelse mäktigaste organisationen, var det också den som bäst tjänade som sammanfogande och samordnande element.¹⁹ I ”Centralkommittén för miliserna” hade CNT-FAI ett mycket större inflytande än antalet ombud gav vid handen. En syndikalists röst vägde mycket tyngre än exempelvis en katalanists. ”Centralkommittén för miliserna” beslutade ofta bara det som CNT:s regionalkommitté önskade.

Om ”Centralkommittén för miliserna” lyckades bemästra de första dagarnas förvirring och organisera miliserna, så var det ändå i längden omöjligt att en handfull män, som bara förfogade över en improviserad och högst bristfällig förvaltningsapparat skulle rå med att sköta Kataloniens affärer från början till slut i det allvarliga läge som rådde. ”Centralkommittén för miliserna” kom mer och mer att syssla med de rent militära frågorna,²⁰ under det att nya specialorgan ägnade sig åt de civila uppgifterna.

¹⁸ Enligt *Boletín de Información CNT-FAI* var den ursprungliga sammansättningen av miliserna som följer: CNT-FAI kontrollerade 13.000 man, POUM 3.000, UGT 2.000. De traditionella polisstyrkor som ännu fanns kvar uppgick till 4.000 man.

¹⁹ Robert Louzon skriver i *La révolution prolétarienne* (10 augusti 1936): ”Staten, det är för närvarande CNT och FAI, som framför allt behärskar armén ... och polisen, vilken för övrigt fått benämningen ‘undersökningskommissionen’.”

²⁰ Verksamheten i ”Centralkommittén för miliserna” underlättades genom uppkomsten av arbetar- och soldatråd såväl i milissoldaternas kaserner som i gamla poliskårer som civilgardet och tullkåren samt inom flygvapnet. Dessa råd, vilka bestod av fem för sin antifascistiska övertygelse kända personer, höll ett öga på officerare och

Sålunda fick ”Centralkommittén för livsmedelsförsörjningen” (som hade sitt ursprung i motsvarande departement inom ”Kommittén för miliserna”) till uppgift att reglera och planera allt som rörde livsmedelsproduktionen och konsumtionen (prissättning, kontroll av varuhusen, lagren, grosshandeln och detaljhandeln, kooperativerna, bagerierna, livsmedelsfabrikerna, bärning av sädeskörden i Aragonien och provinsen Lérida, distribution av livsmedel och kläder, import) och att försörja miliserna, som ännu saknade intendentur, kontrollpatrullerna och befolkningen i stort (restauranger, härbärgen, sjukhus etc.). Den bestod av ombud för de olika partierna och fackliga organisationerna (3 från CNT: Valerio Más, Facundo Roca och José Juan Domenech, 2 från FAI: Juanel och Manuel Villar, 3 från UGT, 1 från POUM, 3 från Esquerra, 1 från Arrendatorsförbundet, 1 tekniker). Det var i själva verket CNT-FAI som styrde i kommittén och gjorde mesta arbetet. Ordförandeskapet, som var rent formellt, tillkom visserligen katalanisten Pujol, men José Juan Domenech fungerade som allsmäktig general-sekreterare. I alla Barcelonas stadsdelar och på alla platser i Katalonien bildades kommissioner, som var underställda ”Centralkommittén för försörjningen”.

På undervisningsens område utövades högsta ledningen av ett ”Råd för den nya enhetsskolan” (CENU) som bestod av representanter för fackföreningarna och universitetet. Utom av J. Puig Elias, som var ordförande i CENU, representerades CNT av Jacinto Toryho, Alberto Carsi och Miguel Esorihuela.²¹

Allt vad som rörde den allmänna ordningen var i Barcelona kontrollpatrullernas åliggande. De bestod av 700 man (325 från CNT, 145 från UGT, 45 från POUM, 185 från Esquerra) och leddes av en ”Centralkommitté för patrullerna” bestående av 11 ombud (4 för CNT, 4 för Esquerra). Syndikalisten José Asens var dess generalsekreterare. Då stormgardet och civilgardet, som förvandlats till republikanska nationalgardet, var demoraliserade eller i full upplösning, utgjorde kontrollpatrullerna den enda respektabla polisstyrkan. De samarbetade med den ”undersökningskommission” som utgått ur Miliskommitténs ”säkerhetsdepartement”. Denna kommission, som förestods av anarkisten Aurelio Fernández var ett slags oberoende inrikesministerium eller ett slags revolutionär säkerhetstjänst. Från den kom order om rekvisitioner, husundersökningar och arresteringar. Den såg inte bara till att ordningen upprätthölls i hela Katalonien och att fascisterna oskadliggjordes, utan skötte också gränsbevakningen till land och sjöss, kontrollerade ut- och införsel av varor, ägodelar och personer. Dock fanns det utanför ”undersökningskommissionen” polisstyrkor som varje parti eller facklig landsorganisation tillsatt och som endast lydde under dem: det var de omtalade och fruktade ”tjekorna” med sina hemliga agenter, sina privata fängelser, sina kommandogrupper.²² CNT:s som stod under befäl av Manuel Escorza, var den mest betydande och bäst organiserade.

mindre säkra individer för att hindra uppkomsten av reaktionära stämningar. De sysslade också med disciplinära frågor och vidmakthöll förbindelsen med CNT och UGT. De var sammanslutna i en Centralkommitté för arbetar- och soldatråden i Katalonien, där anarkisten Alfonso Miguel var den mest aktiva kraften, och som bestod av tre andra anarkister och tre ombud för UGT. Soldatråden försvann i oktober–november 1936 för att lämna plats för de politiska kommissarierna.

²¹ Hela texten till det dekret, som officiellt instituerade CENU finns hos Peirats (tid. cit. verk del I, sid. 200-201). Här följer ett avsnitt av inledningen: ”Folkets revolutionära vilja har avskaffat den kristna skolan. Det är nu tid för en ny skola, som bygger på arbetets och det mänskliga broderskapets rationalistiska principer ... och som grundar sig på avskaffandet av alla privilegier.” Enligt *Libro de oro de la Revolución Española* gjorde CENU en ansevärd insats: i juli 1936 fanns det endast 34.431 skolbarn i hela Barcelona stad, i juli 1937 fanns det 116.846 i 151 nya skolor.

²² Man bör inte förväxla dessa ”tjekor”, som stod i de politiska formationernas tjänst och som på sätt och vis sekunderade ”undersökningskommissionen”, med ligorna av ”okontrollerade”, som inte lydde under någon och utnyttjade omständigheterna för att ägna sig åt gangsterism. En falangistisk författare, J. M. Fontana (*Los*

Vad beträffar den dömande myndigheten utövades den av ”revolutionära domstolar” (installerade i provinshuvudstäderna: Tarragona, Gerona och Lérida), där ombud för fackföreningarna och partierna satt till doms.²³ Till Barcelona var ”Kommittén för rättsväsendet i Katalonien” förlagd och även ”Juridiska byrån”, där advokaterna Barriobero och Angel Samblancat – båda CNT-medlemmar – egenmäktigt styrde. Dessa organ ombesörjde vigsel och skilsmässa, dömde i civilmål, åtalade svartabörsspekulanter och smugglare, inspekterade fängelserna, dömde fascister. Först hade man gjort genomgripande utrensningar inom fångvården, domar- och advokat kåren, samt grundligt gjort om och för- enklad domstolsförfarandet. Man upphävde de mål som låg före den 19 juli och förstörde handlingarna. Vidare avskaffades rättegångskostnaderna.

Trots allt fanns ändå ”Generalitats” regering kvar, en sannskyldig bulvanregering. Den utsände i efterhand dekret om det som redan hade genomförts²⁴ och tjänade som täckning för den katalanska revolutionen gentemot utlandet. Denna livegenskap tilltalade inte Companys och katalanisterna, som med alla medel ansträngde sig att återupprätta sin myndighet. Efter att avsevärt ha utvidgat Kataloniens självständighet gentemot Madrid, uppdrog Companys den 1 augusti 1936 åt Juan Casanovas, det katalanska parlamentets talman, att bilda ny regering. PSUC var med vid sidan av Esquerra, ”Katalansk aktion” och Arrendatorsförbundet. Men CNT krävde omedelbar avgång av de tre kommunistiska ”statsråden” (Juan Comorera, Estanislao Ruiz Penseti och Rafael Vidiella) för att undvika en förstärkning av staten. Några dagar senare, den 6 augusti, bildades ett nytt kabinett,²⁵ som skulle överleva till den 27 september, med 9 ”råd” från Esquerra (bland dem José Tarradellas, Luis Prunes och Ventura

catalanes en la Guerra de España, sid. 94) gör följande kommentar apropå repressionen och våldet i allmänhet: ”Redan första dagarna av den röda revolutionen började en skicklig kampanj som gick ut på att ge FAI skulden för vad man betecknade som ’revolutionära excesser’.” Och han tillägger (samma verk sid. 96): ”I själva verket var brottsligheten lika stor inom alla partier och stod i proportion till deras medlemsstyrkor ...” Man måste också beakta, att om repressionen ibland var godtycklig, så berodde detta till stor del på den kontrarevolutionära terrorismen, som nyttjade de mest försåtliga, de mest avskryvbara medel för att bringa oreda i det republikanska lägret. Låt oss nämna som exempel en mindre känd episod (berättad för förf. av en f. d. milissoldat) som ger en idé om den fruktansvärda atmosfär av misstänksamhet terrorismen kunde skapa: i Barcelona under inbördeskrigets första månader omkom ett antal kvinnor och barn som följde av att de blivit stuckna med förgiftade nålar av reaktionära provokatörer, som under torghandeln blandat sig med mängden.

²³ Broué och Témime (*La Révolution et la Guerre d'Espagne*, sid. 123) noterar: ”Revolutionsdomstolen i Lérida består helt och hållet av arbetare. En tredjedel är utsedd av POUM, en tredjedel av UGT-PSUC, en tredjedel av CNT-FAI. Ordföranden Larroca från CNT och åklagaren Pelegrín från POUM är bägge järnvägsmän.”

²⁴ Sålunda ”dekreterade” Generalitat upprättandet av Centralkommittén för miliserna den 23 juli, av CENU den 27 juli, av kontrollpatrullerna den 11 augusti, av Juridiska byrån den 17 augusti etc.

²⁵ Kommunisterna framställer saken på följande sätt (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 18-19): ”PSUC tvingades acceptera bildandet av Centralkommittén för miliserna i Katalonien men sökte motverka FAI:s inflytande i denna kommitté och i stället framhäva och förstärka Generalitats regering ... Det var därför som partiet accepterade Esquerras förslag att gå med i den katalanska regeringen ... Den 3 augusti infann sig en delegation från FAI hos Companys och krävde Casanovas-regeringens omedelbara avgång ... Esquerras representanter i regeringen, som var rädda för öppen strid med anarkisterna, beslöt då att dra tillbaka PSUC:s ministrar ... I sin önskan att behaga anarkisterna, gick Casanovas så långt som till att förelägga listan på den nya regeringen – utan PSUC – för Mariano Vázquez, som då var sekreterare för CNT:s regional federation. Först sedan denne givit sitt godkännande, vågade han offentliggöra den.” Det exakta händelseförloppet är följande: García Oliver och Aurelio Fernández begav sig till Companys och Casanovas. De meddelade dem utan omsvep att de inte kunde tolerera existensen av en regering som inte var rent fiktiv, och som bildats utan samtycke av ”Centralkommittén för miliserna”, och att CNT skulle avskaffa ”Generalitat” om den nya regeringen inte försvann inom kortast möjliga tidsfrist. Senare förelade Mariano Vázquez officiellt CNT:s diktat för Companys och – en detalj som visar i vilken grad syndikalisterna hade makten i Katalonien – Rafael Vidiella uteslöts utan vidare ur Miliskommittén för att inte ha underrättat de andra kommissarierna om sina avsikter.

Gassol), 1 från ”Katalansk aktion” (Martí Esteve), 1 från Arrendatorsförbundet (José Calvet) och militären Felipe Diaz Sandino.

Ekonomirådet

Det nya organ som verkligen avlastade ”Centralkommittén för miliserna” och möjliggjorde för den att ägna sig åt kriget²⁶ och över huvud taget få litet andrum, var ”Ekonomirådet för Katalonien”. Det skapades den 11 augusti 1936 på CNT:s initiativ.

Under de veckor som förflutit sedan den 19 juli hade en väldig socialiseringsrörelse tagit sin början och nått en ofantlig utveckling. Arbetare och tjänstemän hade satt sig i besittning av gruvorna, byggplatserna, verkstäderna, fabrikerna, järnvägarna (de tre privata bolagen exproprierades redan den 21 juli och järnvägsnätet samordnades), övriga transportmedel (flottan, Barcelonas tunnelbana, spårvägar, bussar), de allmänna tjänsterna (vatten, gas och elektricitet) etc.²⁷ På landsbygden bildades otaliga jordbrukskollektiv.²⁸ Allmänna arbetarmöten, arbetarråd, kontrollkommittéer, företagsnämnder, tekniskt-administrativa utskott, lokala industrinämnder, sektionskommittéer, förbindelsekommittéer, kommittéer för central ledning, fackföreningar och industriförbund var de nya organ som förvaltade de skilda verksamhetsgrenarna som byggbranschen, metallindustrin, textilindustrin, vatten och avlopp, möbelhandeln, stora företag som Transatlantiska kompaniet eller Hispano-Suiza, statsmonopol som CAMPSA. På samma sätt som i Barcelona gick det till i exempelvis Hospitalet de Llobregat, Tarrasa, Blanes, Granollers (mindre industristäder) eller i Amposta, Flix, Montblanch, Rubi (större köpingar) eller i Gerona (administrativt centrum). Dessa kollektiviseringar hade som första effekt att grundligt vända upp och ner på den gamla produktionsordningen, och det blev nödvändigt att bilda ett politiskt-ekonomiskt organ för att i någon mån samordna, ordna och reglera denna oerhörda omvälvning i Katalonien, en omvälvning – det måste starkt understrykas – som inte hade genomdrivits av någon organisation utan var frukten av massornas spontana handlande i revolutionär hänförelse.²⁹ Kapitalismen hade faktiskt sopats bort och man upplevde införandet av en socialistisk hushållning grundad på arbetarförvaltning och fackföreningskontroll. Revolutionen följdes på det sociala planet av en radikal utjämning, som på många platser och i ett mycket stort antal företag ledde till avskaffandet av all rangordning och fullständig likalön.

²⁶ Santillán (*Por qué perdimos la guerra*, sid. 86) bekräftar det: ”Medan Kommittén för miliserna, som i början var tvingad att styra och ställa med allt, mer och mer förvandlades till ett krigsministerium i krigstid, skapade vi ett Ekonomiråd för att avlasta sådana funktioner som endast kunde dra uppmärksamheten från Miliskommitténs egentliga uppgift ...”

²⁷ Till och med raksalongerna, till och med biograferna kollektiviserades. George Orwell utbrister i *Homage to Catalonia*, sid. 3: ”Varenda affär, vartenda kafé hade en skylt med meddelande om kollektiviseringen. Till och med skoputsarnas lådor hade kollektiviserats och målat i svart och rött!” Vi påminner i detta sammanhang om att svart-rött var CNT-FAI:s färger.

²⁸ Katalonien nådde kollektiviseringen av jorden inte samma omfattning och effektivitet som i Aragonien eller Levanten. Frank Mintz anmärker i ett ännu outgivet arbete (*La colectivización en España de 1936 a 1939*) att ”... kollektiv bildades framför allt i provinsen Tarragona” och att ”pengarna ... fullständigt avskaffades i flera kollektiv. De ersattes då med kuponger eller med lokalt mynt”.

²⁹ Vi har tidigare sett hur försiktiga de ledande syndikalisterna var. Ändå är det uppenbart att det katalanska proletariatet inte skulle ha kunnat åstadkomma allt detta, om det inte varit genomträngt av frihetliga idéer och om inte de aktiva syndikalisterna vid basen gripit in med entusiasm, utan att fästa sig vid ledarnas politiska hänsynstaganden. Det är också sant, att många arbetsgivare och direktörer som varit inblandade i den fascistiska resningen, flydde utomlands eller höll sig dolda och på så sätt övergav sina företag. Arbetarna hade då inget annat val än att tillsätta arbetarråd att leda företagen.

Denna sociala revolution, den kanske radikalaste genom tiderna,³⁰ som hade brutit ut utan CNT:s medverkan, fastän CNT senare ivrigt försvarade den mot alla dem som försökte göra slut på den, stötte snart på motstånd från medelklassen och de utländska stormakterna. Syndikalisterna hade ryggat tillbaka när det gällt att förverkliga den frihetliga kommunismen. Nu såg de sig tvungna att skydda en ansats till frihetlig socialism, som de inte velat ha, men som var mer än tillräckligt radikal för att den internationella kapitalismens bannstråle skulle drabba CNT, Katalonien och det antifascistiska Spanien i största allmänhet.³¹

I varje fall måste man reda ut denna oväntade och tragiska situation. Uppgiften att strukturera och rationalisera det nya näringslivet, att planera produktionen, organisera utbytet med det övriga Spanien och utlandet, möjliggöra finansiella operationer, förse befolkningen med allt den behövde och administrera det hela, kom på Ekonomirådets lott. Detta blev Kataloniens egentliga hjärna, den verkliga regeringen, som ersatte den numera rent representativa ”Generalitat”, och som efterträdde ”Centralkommittén för miliserna” vilken hädanefter koncentrerade sig på krigföringen. Det var i likhet med den sistnämnda sammansatt av lika antal representanter för varje politisk riktning. Ordförande blev dock ministern för ekonomin och de offentliga tjänsterna i ”Generalitats” regering (för tillfället José Tarradellas). Här följer Ekonomirådets sammansättning: 3 ombud för CNT (Eusebio C. Carbó, Cosme Rofes, Juan P. Fábregas) – 2 ombud för FAI (Antonio García Birlan, Diego Abad de Santillán) – 1 för PSUC (Estanislao Ruiz Ponseti) – 1 för POUM (Andrés Nin) – 3 för UGT – 3 för Esquerra – 1 för Arrendatorsförbundet och 1 för ”Katalansk aktion”. De syndikalistiska och anarkistiska ombuden hade hand om följande avdelningar: bränsle och energi (Santillán), byggnadsindustrin (E. Carbó), folkhälsan (C. Rofes), papper och tryck (García Birlan) och finanserna (J. Fábregas).

Ekonomirådet arbetade i nära förbindelse med ”Centralkommittén för livsmedelsförsörjningen” och med utskottet för krigsindustrin. Detta sistnämnda, som också stod under José Tarradellas ordförandeskap och som bildats redan den 7 augusti, lade om en stor del av fabrikernas och verkstädernas produktion för krigsändamål, fick dem att tillverka kanoner, tanks, gevär, sprängämnen, motorer, sökte reda på ingenjörer och tekniker, planerade krigsproduktionen och kontrollerade mer än 80.000 arbetare. Det leddes i själva verket av

³⁰ Endast bankerna undgick expropriering och ställde sig till förfogande för ”Generalitats” regering, ty deras anställda bildade kärnan i den lilla katalanska UGT. Syndikalisterna hade inte klart för sig hur viktigt bankväsendet var och vilken återverkan det skulle ha på socialiseringen på lång sikt. Därför tog de inte över denna viktiga sektor av ekonomin. Den tyske anarkisten A. Souchy (se *Collectivisations. L'Oeuvre constructive de la Révolution espagnole*, sid. 18) beklagade det: ”Kollektiviseringen borde inte ha förblivit partiell, den skulle ha kunnat utsträckas till hela det ekonomiska livet. Kollektiviseringsprocessen kan liknas vid byggandet av en samling hus. Sten forslas dit från många ställen och små fristående byggnader uppförs. Tack vare kollektiviseringen av bankerna hade det hela kunnat byggas efter en allmän plan. Tyvärr blev det inte så, och tillfället gick ur händerna.”

³¹ De stalinbundna kommunisternas fixa idé blev hädanefter att till varje pris försöka dölja de revolutionära insatserna av fruktan att republiken helt skulle överges av de västliga demokraterna. Bland CNT-militanterna blev en del bestörta över händelserna i Katalonien. Horacio Prieto (*El Anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 6) ger oss följande slående vittnesbörd: ”Jag befann mig i Bilbao när julihändelserna började ... Senare anlände Alfredo Martínez och en annan syndikalist från Barcelona och underrättade oss om läget i Katalonien. Deras berättelse gjorde mig bestört. Vi visste att Durruti var på frammarsch, vi kände till CNT-FAI:s framsteg, men vi kunde inte föreställa oss de socialistiska kollektiven, massexproprieringarna etc. När de skisserade upp för oss, vilken makt rörelsen hade i Katalonien, kunde jag inte låta bli att förklara för dem: Detta förefaller mig omöjligt. Ni har gått för långt och vi kommer att få dyrt betala det. Jag är nu fullt övertygad om, att vi kommer att förlora kriget, för det kommer att bli intervention utifrån.”

CNT, då båda dess sekreterare var CNT-medlemmar: Eugenio Vallejo, som hade ansvaret för metallindustrin, och Manuel Marti Pallares, som hade hand om den kemiska industrin.

Motiven till regeringsmedverkan. Två märkliga plenum

En ”Centralkommitté för miliserna”, som hade hand om de militära frågorna och krigföringen, ett Ekonomiråd som stod för samhällsekonomin, administrationen och de sociala angelägenheterna, en traditionell regering som ingen makt hade men låtsades utöva den för att hålla stormakterna lugna, revolutionskommittéer som alla handlade efter sitt huvud, partier och organisationer som bildade ”stater i staten” med egna väpnade styrkor, diverse andra mer eller mindre självständiga organ, som åtagit sig att sköta livsmedelsförsörjning, undervisning, utrensning av fascister ... Kunde man ha det så länge till i Katalonien? Det framstod som nödvändigt att smälta ihop alla dessa myndigheter, brassa dem, slå samman gamla och nya institutioner, få de lokala myndigheterna under viss kontroll och tvinga de politiska krafterna att foga sig efter vad man bedömde vara samhällsintresset. Det var också nödvändigt att legalisera de erövringar arbetarklassen gjort, att staka ut vad som skulle socialiseras och inte socialiseras, att reglementera förfarandet vid revolutionsdomstolarna.

Om detta var man i hög grad medveten inom CNT, eftersom det var denna organisation som fick bära nästan hela bördan av det nya samhällets uppbyggnad. Syndikalisterna var också medvetna om, att stormakterna inte låtit lura sig av komedin med ”Generalitats” marionettregering. Non-interventionsöverkommelsen visade klart, att fransmän och briter inte hade någon sympati för den spanska republiken, som de visste behärskades av yttersta vänstern. Vapen anlände i otillräcklig kvantitet trots omåttliga kostnader.³² Madridregeringen använde sina svaga krafter till att försvåra Kataloniens försvar genom att småsnåla med sin finansiella hjälp. Den accepterade för övrigt endast motvilligt att förhandla med de i dess ögon olagliga och odemokratiska revolutionsmyndigheterna.³³ Var det under dessa omständigheter möjligt att genomföra en maktcentralisering medelst en revolutionsregering? Ett sådant försök skulle på nytt ha väckt den fråga som debatterats vid plenumet den 20 juli: ”antingen frihetlig kommunism eller samverkan”, men denna gång med en tydligt ”bolsjevikisk” eller auktoritär nyans: ”antingen anarkistisk diktatur eller samverkan”.

Det var i varje fall så García Oliver ställde frågan vid ett ”plenum av lokala samorganisationer för den frihetliga rörelsen i Katalonien” i slutet av augusti 1936. Trött på de evinnerliga diskussionerna utbrast han: ”Antingen får vi samarbeta eller också får vi införa diktatur. Nu måste vi bestämma oss!” Det var sannerligen inte tal om att återknyta till den gamla apolitiska traditionen och den rena anarkismens idéer, som fullständigt sopats undan av händelserna, men som en del ändå envisades att försvara i alla väder. García Oliver yrkade för sin del på att

³² Redan den 8 augusti 1936 gav regeringen Léon Blum efter för de brittiska påtryckningarna och den franska högerens hotelser och förbjöd alla vapensändningar till Spanien. Den 9 september hölls efter segslitna förhandlingar non-interventionskommitténs första möte i London. Under tiden ökade Salazars Portugal, det nazistiska Tyskland och det fascistiska Italien dag för dag sin hjälp till rebellerna, medan Sovjetunionen tills vidare höll sig försiktigt avvaktande.

³³ Juan P. Fábregas (citerad av Peirats i *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 216) förklarade den 24 september 1936: ”Det finns stora lager av färdiga produkter, som inte kan exporteras på grund av kriget och den spänning som råder mellan Madrid och Barcelona ... Madridregeringen har vägrat oss allt stöd av ekonomiskt och finansiellt slag, för den känner uppenbarligen inte någon större sympati för det praktiska arbete som förverkligas i Katalonien ... Vi har sänt en delegation till Madrid för att hos regeringen begära en kredit på 800 miljoner pesetas, en annan på 30 miljoner för att köpa krigsmateriel och ytterligare en på 150 miljoner för att skaffa råvaror. Som säkerhet erbjöd vi en miljard pesetas deponerade i värdepapper hos riksbanken av sparkassorna. Man vägrade oss allt. Vi vet inte varför, i synnerhet om man tänker på att Spaniens finansiella läge är ypperligt ...”.

CNT skulle ta makten med allt vad detta innebar av risker och faror, och han kände (sig ha stöd i denna uppfattning av sina kamrater från aktionsgrupperna *Los Solidarios* och *Nosotros*).³⁴ Konkret uttryckt ville han skjuta åt sidan de politiska partierna, underordna UGT och avskaffa den katalanska regeringen. Den omorganiserade och med utökade befogenheter förstärkta "Centralkommittén för miliserna" skulle sen etablera sig som högsta myndighet. Att samarbeta, det betydde i nuvarande läge att gå med i den autonoma katalanska regeringen. Flertalet militanter ansåg att det inte längre fanns någon annan lösning, eftersom tillståndet var alltför rörigt för att kommittéerna skulle kunna fortsätta att verka på det sätt de hittills gjort, och eftersom en diktatur inte bara definitivt skulle kullkasta hela den frihetliga ideologin utan också med säkerhet skulle leda till total isolering för Katalonien och kanske till väpnad intervention av stormakterna. Santillán gjorde sig till talesman för regeringsdeltagande³⁵ gentemot ett stort antal ombud som bestämt motsatte sig det antingen av renlärighet eller av "bolsjevism".

Detta plenum i slutet av augusti är märkligt i mer än ett avseende. Det sammankallades efter det att Companys uppmanat syndikalisterna att gå in i regeringen, en uppmaning som framförts upprepade gånger till sekreteraren för CNT:s regionalkommitté Mariano Vázquez. Det var första gången som en sammankomst ägde rum med alla tre grenarna av den frihetliga rörelsen (CNT-FAI-FIJJL). Det gällde vid det tillfället endast de katalanska federationerna. En annan egenhet var att FAI:s "peninsulära kommitté" (dvs styrelse) deltog med konsultativ röst (tidigare skulle man aldrig tolererat detta vid en regional sammankomst). Slutligen var plenumet hemligt, vilket var ett helt onormalt förfaringsätt bland anarkister.

Det var alltså vid detta plenum, som inträdet i "Generalitats" regering blev beslutat efter långa och hårda debatter.³⁶ Frågan om FAI:s deltagande behandlades också, för Companys hade en

³⁴ Ricardo Sanz (*El sindicalismo y la política*, sid. 297) framlägger deras synpunkt: "Genom att vi samarbetade, vek undan och varje dag gjorde eftergifter, genom att vi uppträdde sansat och ansvarigt, hade läget ingalunda förbättrats utan tvärtom försämrats. Oansvarigt folk och fiender till den nya ordningen, som ingenting hade att förlora, saboterade allt fräckare den revolutionära förtruppens arbete, eftersom de förväxlade tolerans och ansvars känsla med feighet ... Gruppen *Nosotros* ansåg därför att man måste ta över det hela, vilka följderna än kunde bli."

³⁵ Man kan beträffande detta läsa referatet av ett inlägg av A. Souchy vid IAA:s VII:e kongress, där han intygar (*España libre* för den 3 juni 1951): "Vid detta omtalade möte krävde García Oliver hela makten för organisationen, under det att Santillán och andra kamrater var av meningen att man måste samarbeta med övriga sektorer. Man antog slutligen Santilláns synpunkt ..." Den sistnämnde förklarar (tid. cit. verk sid. 116) varför han gick in för regeringsdeltagande: "Kommittén för miliserna var en garanti för det beväpnade folkets herravälde, den var en garanti för Kataloniens självständighet, den var en garanti för att kriget inte urartade, den var en garanti för den spanska folksjälens återuppståndelse. Men man sade oss och upprepade det oupphörligen att så länge vi framhårdade i att garantera folkets makt, så skulle inga vapen anlända till Katalonien, vi skulle inte få någon valuta för att kunna förvärva dem utomlands och inga råvaror till industrin."

³⁶ Ytterligare preciseringar i *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional*: "Det utskott som utarbetade den av plenumet antagna resolutionen bestod av ombuden för Guixols och Hospitalet de Llobregat, CNT:s regionalkommitté och FAI:s styrelse. Detta var det första steget. Om organisationen inte hade beslutat på detta sätt, skulle den nya regeringen ha bildats utan CNT, och det Förenade socialistpartiet i Katalonien skulle ha fått fler platser. Det sistnämnda arbetade faktiskt mycket aktivt. De spekulerade i rysk hjälp och ställde sig i spetsen för initiativ ifråga om militär organisation, som vi måste motsätta oss av ideologiska betänkligheter som vi ännu inte övervunnit. Under dessa omständigheter kunde vi inte kämpa mot den regering som höll på att bildas, eftersom all kamp och all opposition innebar en försvagning. Att hålla oss utanför, det var att försätta oss i ett underläge. Det är sant att vi var herrar på gatan, att vi förfogade över en hel del vapen. Men kunde vi brottsligt utnyttja vapnen och vårt övertag på gatan för att kasta oss in i en intern kamp som kunde ha äventyrat det ännu osäkra resultatet av kampen vid fronten? Vad beträffar tanken att vi ensamma skulle tagit över det politiska, militära, ekonomiska och diplomatiska ansvaret, så var detta en orimlig dröm, som endast skulle lett till ödesdigra följder för oss alla, ifall vi gett oss in i detta äventyr."

extra portfölj reserverad för denna, ifall anarkisterna så önskade. Ombuden vid plenumet förkastade enhälligt detta förslag. De ansåg att medverkan av FAI, den specifikt anarkistiska organisationen, ”idéns” fackla, var otänkbart, för i så fall skulle den rena anarkistiska läran falla platt till marken. De kunde gå med på att CNT besudlade sig, för den var ju bara en facklig rörelse, visserligen med frihetliga och revolutionära tendenser, men i alla fall ingenting annat än en massorganisation, dit människor med skilda uppfattningar kunde ansluta sig. CNT:s kompromisser kunde inte smutsstänka anarkismen som sådan, tänkte de. FAI hade visserligen deltagit i eget namn i ”Centralkommittén för miliserna”, Ekonomirådet och andra kommittéer, men det rörde sig då om revolutionära organ som skapats av folket och verkat i nära förening med folket. Det rörde sig om institutioner av frihetlig typ eller av ”rådskaraktär”, som hela tiden drevs på och bars upp av milissoldater, bönder och arbetare i vapen. ”Generalitats” regering, det var däremot den gamla ordningen som på nytt steg upp till ytan, det var en traditionell borgerlig inrättning, det var den politiska myndigheten över huvudet på folket, godtycket, rangordningen, byråkratin. Eftersom så gott som samtliga katalanska CNT-militanter också var FAI-medlemmar, skulle FAI-ister komma att delta i regeringen, men det skulle ske i CNT:s namn, och FAI skulle förbli Obefläckad! Själva ordet regering väckte motvilja hos ombuden. De beslöt att i och med CNT:s deltagande skulle ”Generalitats” regering omvandlas till ”Rådet för Generalitat”.

Därefter måste man invänta, att CNT:s inträde i den katalanska regeringen definitivt godkändes av en regional kongress. Denna hölls i Barcelona den 24-26 september. Ett egendomligt förhållande: medan under denna kongress, i vilken 505 ombud för 327 ”samordnade syndikat” deltog, debatterna var offentliga, utförligt kommenterades i hela pressen och officiellt ägnades åt att studera de ekonomiska problem som Katalonien stod inför, var det inom stängda dörrar, vid en hemlig session, som det tidigare plenumets beslut ratificerades.

Den 27 september exploderade nyheten som en bomb: i den nya katalanska regeringen ingick tre CNT-medlemmar. ”Rådet för Generalitat”³⁷ var sammansatt på följande sätt:

José Tarradellas (Esquerra), ordförandeskap och finanser, *Ventura Cassol* (Esquerra), undervisning, *Artemio Ayguader* (Esquerra), inrikesärenden, *Juan P. Fábregas* (CNT), ekonomi, *José J. Domenech* (CNT), livsmedelsförsörjning, *Antonio García Birlan* (CNT), hälsovård, *Juan Comorera* (PSUC) offentliga tjänster, *Miguel Valdés* (PSUC), arbete och offentliga arbeten, *Andrés Nin* (POUM), rättsväsende, *Díaz Sandino* (militär), försvar, *José Calvet* (Arrendatorsförbundet), jordbruk, *Rafael Closas* (Katalansk aktion), utan portfölj.

Egentligen hade CNT ännu ett ”råd”, för bakom den partilöse översten *Díaz Sandino* stod *García Oliver*, som skulle utnämnas till generalsekreterare vid Försvarsdepartementet genast efter ”Centralkommittén för milisernas” upplösning (1 oktober 1936), och som alltså fortsatte att kontrollera allt som hörde till det militära på samma sätt som han gjort sedan krigets början.³⁸ CNT:s inflytande i detta ”råd” gav sig även tillkänna genom det stora antal av dess militanter som besatte höga administrativa poster.³⁹ Således blev *Aurelio Fernández*, som var

³⁷ Ordmagi eller barnslighet? FAI skulle senare erkänna (tid. cit. skrift): ”Den nya regering som just bildats fick benämningen ‘Rådet för Generalitat’ för att göra oss till viljes och för att bespara oss det sista språkhindret ... en barnslighet, kan man tycka, för vilket namn den än hade, så fungerade den som regering.”

³⁸ När *García Oliver* i november 1936 blev justitieminister i centralregeringen, ersattes han av *Juanel*.

³⁹ CNT:s övervägande inflytande bekräftades i *Informe de la Delegación de la CNT al Congreso Extraordinario de la AIT*, sid. 84: ”Den frihetliga rörelsen gick med i regeringen för Generalitat. Denna handling innebar utåt sett att den politiska makten överfördes från Revolutionen till en lagligt konstituerad och av de främmande makterna erkänd regering ... Självfallet innebar denna handling början till en betydlig tillbakagång för vår revolution. Likväl var det motstånd, som den spanska anarkismen satte upp mot reaktionen mycket stort och enastående i

chef för ”undersökningskommissionen”, generalsekreterare för ”Juntan för den inre säkerheten”. Han fortsatte alltså att vara det verkliga överhuvudet för polisen i Katalonien, medan ”rådet” för inrikesärenden Artemio Ayguader endast var nominell chef. Juntan, som skapats på anarkisternas initiativ i slutet av september månad, placerades under symboliskt ordförändskap av Ayguader och bestod av ombud för kontrollpatrullerna, republikanska nationalgardet, partierna och organisationerna och av syndikalisten Dionisio Eroles, som var ansvarig för polisväsendet.⁴⁰

Sättet på vilket de tre anarkistiska ministrarna utsågs är ganska förbluffande. CNT hade föreslagit Fábregas, Domenech och en läkare. Men Companys gjorde invändningar mot att den sistnämnde var medtagen. Han hade, tycktes det, tidigare varit inblandad i någon skandal. Mariano Vázquez motsatte sig inte Companys betänkligheter utan gick med på att välja en annan representant. Men vem? García Birlán, medlem av ”Ekonomirådet” och sedan i juli redaktör för *La Vanguardia* råkade helt och hållet av en slump gå förbi platsen för samtalet i ”Generalitat”. Vázquez ropade på honom och erbjöd honom att bli ”statsråd” i läkarens ställe. García Birlán accepterade, Companys likaledes. Det besynnerligaste är att García Birlán, en intellektuell anarkist som gjort sig känd som journalist under pseudonymen ”Dionysios”, aldrig hade tillhört CNT utom några få månader år 1917. Han var endast FAI-medlem. FAI hade ju avstått från att vara med i regeringen för att rädda sin anarkistiska ära. Nu blev det ändå en ren FAI-ist, en hundra procentig anarkist, som fick i uppdrag att representera CNT. Vad Juan Fábregas beträffar var han en nykomling: han hade tidigare varit nära lierad med affärskretsarna och Lligan och anslöt sig till CNT först i juli 1936, strax efter militärresningen. Hans ekonomiska kunnande, hans ambition och skicklighet gjorde att han på rekordtid blev en av förgrundsfigurerna i organisationen.⁴¹

revolutionernas historia, för även när den beslutat sig för att delta i en laglig regering så behöll den ändå, i praktiken fastän inte formellt, den revolutionära politiska makten genom att i Katalonien kontrollera och leda kriget, politiken och ekonomin.”

⁴⁰ Alla de övriga ministerierna kontrollerades på samma sätt av juntor, råd eller sekretariat, där syndikalister dominerade (undervisningsdepartementet var alltså även i fortsättningen underordnat CENU:s direktiv), med undantag av två eller tre, däribland finansdepartementet. Förhållandet är av betydelse, för det vittnar om CNT-männens politiska oskuld, eller om man så vill deras romantiska sinnelag: förakt för de tarvliga penningfrågorna, framhävande av den revolutionära renheten och bristande intresse för statsfinansernas komplicerade kuggverk, som de förresten i brist på sakkunskap skulle ha haft svårt att få att fungera (vi har redan nämnt att de för frihetliga idéer föga mottagliga, för att inte säga fientliga banktjänstemännen tillhörde UGT). Följden blev att syndikalisterna i sin övertygelse att äga maktens nycklar genom kontrollen över de väpnade styrkorna och näringslivet försummade att närmare övervaka finansministern, som efter eget tycke jonglerade med ”krigets nerv”. I själva verket gjorde Tarradellas allt för att dra in på anslagen när det gällde utrustningen av de syndikalistiska kolonnerna, och han kom alltid med undanflykter, när de självförvaltande kollektiven begärde subsidier. Likväl skulle Tarradellas komma att betyga CNT sin uppskattning år 1946 (orden citeras i boken *Libro de Oro de la Revolución Española*) och erkänna att trots alla mothugg så ”visade sig (den katalanska) arbetarklassens konstruktiva förmåga med sådan påtaglighet, att när kapitalisterna på nytt övertog ledningen av industrierna, återfann de dem i ett betydligt bättre skick än när de övergav dem, både vad beträffar maskinparken, hygienien i lokalerna och produktionsmetoderna”.

⁴¹ Omkring 1932 hade Fábregas varit direktör för ”Institutet för ekonomisk vetenskap” i Barcelona. Efter att ha blivit aktiv CNT-medlem tjänade han organisationen med ärlighet, kraft och intelligens (speciellt lyckades han hålla Tarradellas stängden). Detta ådrog honom katalanisternas och stalinisternas ovilja och dessa tog alla tillfällen i akt att påminna om hans gamla förbindelser med högern i syfte att misskreditera syndikalisterna i största allmänhet. Dessa såg sig moraliskt tvingade att byta ut honom mot Santillán som ekonomiminister (december 1936). Efter denna förödmjukelse levde Fábregas i ständig skräck för ett kommunistiskt attentat och efter majhändelserna 1937 flydde han till England.

CNT:s insatser i ”Rådet för Generalitat”. Pakten med kommunisterna

”Rådet för Generalitat” började med att högtidligen utfärda ett program som erkände det katalanska proletariats revolutionära insats och stadfäste den nya socialistiska ekonomin.⁴² Syndikalisterna behärskade ministeriet för livsmedelsförsörjning, dit hela personalen från Centralkommittén med samma namn flyttades över, och de grundade ”Bytesbyrån”. Med utgångspunkt i de krapotkinska idéerna om det helkommunistiska samhället utan myntsysteem, där handelsförbindelserna skulle utvecklas tack vare ett fulländat bytes- och statistiksystem, lyckades de genom förmedling av denna nya institution byta varor med övriga spanska regioner till ett sammanlagt belopp av 300 miljoner pesetas utan att använda en enda sedel eller ett enda mynt. Men det var i synnerhet inom ekonomidepartementet och det alltjämt fungerande ekonomirådet, som de gav prov på sin nyskapande förmåga och sin initiativkraft.

CNT:s medverkan blev avgörande när det gällde utarbetandet av ”Kollektiveringsdekretet för industrin och handeln”. Detta dekret, som utfärdades den 24 oktober 1936, var det bästa resultatet av det arbete syndikalisterna lade ner i regeringen. Det fick senare ingen motsvarighet på riksnivå. Fastän det i viss mån bara ratificerade något som redan skett, hade det förtjänsten att regionalt samordna arbetarkollektiven, förenhetliga självförvaltningsförsöken, legalisera egendomsöverföringarna och lägga grunden för ett planerat, väl förvaltad och samordnat näringsliv. Det lade i synnerhet stor vikt vid kommittéerna för arbetarkontroll i de privata företagen, företagsråden i den socialiserade sektorn (med en direktör som skulle godkännas av Ekonomirådet och en tjänsteman med rådgivande funktion, som skulle tillsättas av detsamma) och de allmänna industriråden. De sistnämnda skulle bestå av fyra representanter för företagsråden, åtta representanter för de olika fackliga organisationerna och fyra experter tillsatta av Ekonomirådet. De hade till uppgift att planera produktionen och distributionen i varje industrigren. De allmänna industrirådets beslut, som måste hålla sig inom en av Ekonomirådet utarbetad plan, ägde laga kraft både för de privata och de kollektiverade företagen. Detta dekret som bar CNT:s utplånliga märke och som var syndikalisternas största juridiska insats, såg dagen tack vare Juan Fábregas envetenhet: som ekonomiminister och ordförande i Ekonomirådet för Katalonien var han dess verkliga upphovsman. Redigeringen och godkännandet av de två första artiklarna väckte häftiga debatter inom detta råd: ombuden för de politiska partierna och UGT önskade i möjligaste mån begränsa antalet kollektiviseringar under det att CNT:s och FAI:s representanter energiskt talade för en fortgående utvidgning. Slutligen antogs en kompromiss, som delvis erkände småföretagens existensberättigande.⁴³

⁴² Här följer de viktigaste punkterna i detta program (fullständig text i Peirats, *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 218): ”Rådets omedelbara program är följande: a) Koncentrering av alla ansträngningar med sikte på kriget ... Gemensamt befäl, samordning av alla enheter i strid, skapandet av obligatoriska miliser och förstärkning av disciplinen. b) Ekonomisk uppräckning genom omedelbar tillämpning av Ekonomirådets program ... 1. Reglering av produktionen i enlighet med konsumtionens behov. 2. Kontroll av utrikeshandeln. 3. Kollektivisering av de stora jordegendomarna och respekt för äganderätten när det gäller de mindre jordbruket. 5. Kollektivisering av storindustrier, allmänna tjänster och transportväsendet. 8. Kontroll av bankernas förrättningar med sikte på en eventuell nationalisering av bankerna. 9. Arbetarkontroll över alla privata företag.”

⁴³ Här följer den slutgiltiga texten av artikel 2: ”Kollektivisering är obligatorisk för alla industri- eller handelsföretag som den 30 juni 1936 sysselsatte mer än hundra löntagare, och likaledes för dem som sysselsatte ett lägre antal arbetare men vilkas ägare förklarats för rebeller eller övergivit driften. Undantagsvis kan företag med mindre än hundra arbetare kollektiviseras efter överenskommelse mellan majoriteten av arbetarna och ägaren eller ägarna. Företag med över femtio arbetare och under hundra kan kollektiviseras efter beslut av tre fjärdedelar av arbetarna.”

Ekonomidepartementet hade också allvarliga problem av internationell räckvidd att ta ställning till. De utländska bolagen, som syndikalisterna absolut inte önskade socialisera⁴⁴ för att inte riskera att råka i farlig motsättning till de kapitalistiska stormakterna, intog i själva verket en så totalt avvisande och högdragen hållning gentemot de förslag om en teknisk och finansiell omorganisering, som arbetarna lade fram, att dessa kände sig kränkta och inte hade annat val än att exproprieras dem. För övrigt hade det katalanska proletariatet insett, att hur de än handlade så gjorde överklassen i de andra länderna sitt bästa för att bryta ner det kollektivistiska näringslivet och avskräcka från alla reformförsök.⁴⁵ Det bör kanske också framhållas, att CNT i Katalonien föga bekymrade sig om att hjälpa det övriga republikanska Spanien. I det avseendet gjorde organisationen gemensam sak med de katalanistiska partierna och med det Förenade socialistpartiet (PSUC), som trots sin stalinistiska ideologi i praktiken var regionalistiskt inriktat.⁴⁶ För katalanerna i allmänhet var hembygds känslan starkare än känslan för de nationella kraven och den höll den urgamla rivaliteten mellan Madrid och Barcelona vid liv, en rivalitet som skulle ytterligare skärpas under krigets lopp, för ”Generalitat” tenderade att betrakta Spanien som en nation för sig.⁴⁷

Ett annat dekret från ”Rådet för Generalitat” – likaledes av den 24 oktober – införde militarisering av miliserna. Denna åtgärd skulle framkalla häftiga reaktioner bland de stridande och bland ungdomen, som till största delen var emot återupplivandet av en

⁴⁴ CNT gjorde mycket för att företag tillhörande utlänningar skulle respekteras. Mariano Vázquez förklarade den 10 augusti under ett möte: ”På det internationella planet hotar man oss med intervention utifrån ... Vi vet att man söker en förevändning för att rättfärdiga denna intervention som i hög grad skulle gynna fascismen ... Men vi ger ingen förevändning för en sådan intervention och ingen ska kunna säga att vi skadat utländska intressen. När konsulerna kommit och sökt oss, har vi genast ställt oss som garant för de utländska företagen ... och när man uttryckt en önskan därom har vi till och med sänt vaktpersonal för att undvika att man lägger beslag på utländsk egendom.”

⁴⁵ Andrés Capdevila (*Mi intervención en el Consejo de Economía de la Generalidad de Cataluña*), som av direktören för det brittiska företaget ”Hiladuras Fabra y Coats” hört, att denna firma lydte en överenskommelse mellan storbolagen med intressen i Spanien, vilken gick ut på att strypa den katalanska ekonomin och på så sätt få kollektiviseringarna att stranda, hävdar: ”Detta avslöjande förklarade också den oförsonliga attityden hos det belgiska bolag som exploaterade pottaskegruvorna i Suria och Sallent, hos firma Berkel och andra utländska bolag, som avvisade alla förlikningsförslag från de anställda eller från ekonomidepartementet. Till råga på allt och för att beröva oss all valuta och göra storbolagens bojkott av det kollektivistiska näringslivet fullständig, blev våra exportvaror vid ankomsten till de utländska hamnarna beslagtagna på handelsdomstolarnas order under föregivande av att de stulits från sina rättmätiga ägare. För att göra tavlans fullständig lade de demokratiska ländernas regeringar embargo på alla för den republikanska armén avsedda vapen.”

⁴⁶ Det bör framhållas att i POUM, det andra marxistiska partiet, var inflytandet från katalanismen lika kraftigt, och slutligen att den latenta regionalismen hos de katalanska syndikalisterna mot slutet av inbördeskriget höll på att leda till bildandet av en katalansk CNT helt oberoende av spanska CNT, vilket i hög grad skulle ha tilltalat militanterna i Esquerra.

⁴⁷ Juan Peiró skriver (*Problemas y Cintarazos*, sid. 125): ”... Republiken behandlades i sina handelsförbindelser med Generalitat ... nästan som vilket främmande land som helst.” Han beskriver sedan hur ekonomidepartementet (som behärskades av syndikalisterna) krävde betalning i utländsk valuta för de produkter som såldes till centralregeringen. Slutligen förklarar han utan omsvep (samma verk sid. 127): ”Generalitat – och därvid tänker jag inte bara på katalanisterna och jag undantar inte CNT:s män, för inte ens de var helt fria från regionalism – lät sig invaggas i falska förhoppningar och glömde bort, att krig påtvingar alla folk ett reservationslöst erkännande av och hänsynstagande till dessa fundamentala och ofrånkomliga principer: samordning och enhetlig ledning i alla militära, ekonomiska och finansiella frågor.” Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 111) kritiserar med ännu större kraft den omedvetna katalanismen hos CNT och FAI: ”Det var de som begick det första separatistiska misstaget genom att monopolisera allt som rörde kriget i den katalanska zonen ..., de begick ett andra misstag genom att skapa katalanska handelsagenturer i vissa länder. De gav alltså en militär och ekonomisk relief åt separatismen, som den inte var värd, genom att undandra centralregeringen ledningen av kriget och genom att begränsa dess ekonomiska resurser ...”

institution, som endast hade medfört olyckor och förtryck för landet. De ville gärna bli ”folkets milissoldater”, ”frihetens milissoldater”, men inte ”soldater i kasern och uniform”. Att behöva förvandla sig till armé för att bekämpa sin fiende armén bar dem emot.⁴⁸

Men ett par dar tidigare, den 22 oktober 1936, undertecknades ”enhetspakten” mellan anarkister och kommunister i Katalonien⁴⁹ av Antonio Sesé och Rafael Vidiella i UGT:s regionalkommittés namn och Felipe García i PSUC:s namn å ena sidan, av Manuel Escorcia och Dionisio Eroles i CNT:s regionalkommittés namn och Pedro Herrera i FAI:s namn å andra sidan. Bägge rörelserna förpliktade sig att stödja och stärka ”Rådet för Generalitat”, att förvandla miliserna till en folkarmé, som skulle vara underkastad formell disciplin och gemensamt befäl, att sätta stopp för ”de okontrollerade grupperna” och att handla i nära förbindelse med regeringen i Madrid. Det var kort sagt slutet på slagorden om autonomi, federalism och frivillig krigstjänst av ett folk i vapen. De båda rörelserna förklarade sig också vara anhängare av kollektivisering av produktionsmedlen under ”Generalitats” ledning och kontroll. Hela pressen började sjunga lovsånger till den ”proletära revolutionspakten”. Den 27 oktober deltog 200.000 personer i Barcelona i ett jättelikt möte där ordet fördes av Vidiella, Sesé, Comorera, M. Vázquez, P. Herrera, Federica Montseny och den ryske generalkonsuln Antonov-Ovsejenko.

För syndikalisternas del fanns det flera motiv till denna pakt. I första hand gällde det erhålla en del av det ryska krigsmateriel, som dittills endast kommit PSUC:s miliser till del. Dessa fick därigenom större slagkraft, medan bristen på vapen var skriande i de syndikalistiska kolonnerna. I andra hand gällde det att stoppa upp den förtals- och lögnkampanj, som stalinisterna satt igång i Spanien och i utlandet för att bringa den frihetliga rörelsen i vanrykte och till sist likvidera den. Slutligen gällde det att lugna småföretagarna, en del av bondeklassen och vissa medelklassgrupper, vilka hade anslutit sig till den katalanska UGT efter dekretet om obligatorisk facklig anslutning av den 10 augusti 1936.

I själva verket var UGT i Katalonien mycket liten före 19 juli. Den omfattade endast tjänstemän och bankanställda. Sedan inbördeskriget brutit ut, råkade hantverkare, småfabrikörer, småbönder och affärsfolk i förskräckelse över de exproprieringar som genomfördes av det revolutionära proletariatet. De stalinistiska kommunisterna, som numerärt var mycket svaga i Katalonien, kunde inte utnyttja omständigheterna för att dra till sig arbetarklassen, eftersom denna redan vunnits för de radikala vänsterideologierna, d. v. s. syndikalismen och i mindre utsträckning den revolutionära marxismen i POUM. De uppträdde i stället som försvarare av småegendomen och den ”demokratiska och parlamentariska republiken”. Dessa slagord vann självfallet de hjälplösa medelklassgruppernas gillande. Trots att de nog misstänkte, att det hos kommunisterna rörde sig om en taktisk manöver med sikte på maktövertagande, eftersom ju dessa trots allt var ett revolutionärt arbetarparti, sökte de tillflykt inom UGT och PSUC. Man upplevde det besynnerliga och paradoxala fenomenet med ett parti och en facklig organisation av småborgare, styrda av kommunister, som för att kunna införa socialismen och proletariatets

⁴⁸ Antimilitarismen var en av den anarkistiska propagandans konstanter sedan 1869. Den vann stor genklang bland folkmassorna (före 1936 vimlade det i Spanien av värnpliktsvägrare och desertörer, som åtnjöt livlig sympati och medhjälp av olika slag) vilka retade sig på brutaliteten och arrogansen hos en armé, som aldrig gjort annat än lidit nederlag – på Kuba, på Filippinerna och i Marocko – och som mest dög till att slå ner arbetare och bönder, så snart de kom med några krav, eller att göra meningslösa statskupper, och som därtill levde i den mest uppenbara korruption. Fasan för kasernen, uniformen, den militära disciplinen och rangordningen skulle komma till häftigt utbrott efter den 18 juli och få blodiga efterverkningar, som generalerna bar hela ansvaret för.

⁴⁹ Egentligen hade det redan den 11 augusti 1936 bildats en förbindelsekommitté mellan CNT–FAI och UGT–PSUC med syfte att möjliggöra gemensam handling. Denna kommitté fick ingen praktisk betydelse.

diktatur bekämpade proletariatet och den sociala revolutionen. Den sovjetiska hjälpen (från och med början på oktober), en skicklig propaganda, stalinisternas fasta disciplin och deras sinne för auktoritet gjorde resten. Flertalet yrkesmilitärer, ämbetsmän, f. d. polistjänstemän och ett avsevärt antal republikaner strömmade till. Resultatet av allt detta var en oerhörd ökning av PSUC:s medlemsantal. Vid bildandet hade partiet bestått av endast några hundratal militanter. I oktober 1936 räknade det tiotusentals medlemmar.⁵⁰

En intensiv kamp pågick mellan UGT–PSUC och CNT–FAI, en kamp som blev allt bittrare men som måste bromsas upp på grund av det antifascistiska krigets krav. Genom pakten lättades spänningen avsevärt. Kommunisterna gjorde eftergifter ifråga om kollektiviseringen, medan syndikalisterna accepterade militariseringen och en ny förstärkning av staten. Detta samförstånd varade inte länge. Sammanstötningar förekom allt oftare och mynnade slutligen ut i de tragiska händelserna i maj 1937. I ”Rådet för Generalitat” blev det hädanefter syndikalisternas huvudbekymmer att hålla tillbaka kommunisterna, hindra att de begagnade sig av det statliga maskineriet för att strypa kollektiviseringen, och mera allmänt hindra att de gjorde sig till herrar över Katalonien.

CNT i det kommunala livet

Den 11 oktober 1936 publicerade tidningarna ett dekret från ”Generalitat” enligt vilket de organisationer, som dittills hade hållits utanför kommunalstyrelserna, hädanefter skulle ha rätt till representation.⁵¹ Omedelbart därefter deltog CNT överallt i Katalonien i den kommunala verksamheten. Detta dekret innebar de lokala revolutionskommittéernas upplösning. Efter detta förekom inte längre dubbla myndigheter på kommunal nivå. Emellertid hade redan från och med slutet av augusti enträgna framställningar gjorts till CNT, att organisationen skulle delta i den kommunala administrationen, speciellt i Barcelona. CNT hade avvisat dessa, då den ansåg *ayuntamientos*, kommunalstyrelserna, vara auktoritära och borgerliga organ som släpade på korruptionens och ”kazikismens” tunga börda.⁵² Fortfarande kände den en uppenbar motvilja mot dem, som kom till uttryck i en önskan att ändra namnet på dem till ”municipala råd” eller ”municipala kantoner”.⁵³

⁵⁰ Verkligheten är alltid mer invecklad än vad som kommer fram vid en oundgänglig generalisering. Här följer ett ”undantag som bekräftar regeln” med avseende på vad vi just framlagt: i övre Ampurdan tog de mestadels katalanistiska småbönderna med entusiasm itu med att slå samman sina jordlotter, ansluta sig till CNT och organisera ett nät av konsumentkooperativer. Och i Figueras, där det i juli 1936 fanns en sektion av kommunistpartiet, som naturligt nog gick upp i PSUC, gick de aktiva kommunisterna (ca. ett 50-tal) tre månader efter inbördeskrigets utbrott också över till CNT, ty de gillade inte PSUC:s reaktionära inriktning. Endast sex eller sju av dem förblev partiledningen trogna. Dessa ledde sedan den nya UGT, som blev ett hem för alla missnöjda.

⁵¹ Dekretets artikel 1. preciserade: ”Kommunalstyrelserna ska anpassa antalet medlemmar efter de politiska partiernas och fackliga organisationernas krav på representation i samma proportioner som gäller för Rådet för Generalitat i Katalonien ...”

⁵² Emellertid skrev A. Correa i *Solidaridad Obrera* för 1 september 1936: ”... det är nödvändigt i denna farans stund att tillföra den kommunala förvaltningen nytt blod genom att välja in dugligt folk från arbetarorganisationerna och Folkfronten. Med utgångspunkt från fackföreningarna, ’råden’ eller kommunalstyrelserna ... ska vi bygga upp ett nytt näringsliv. Vi ska nationalisera de allmänna tjänsterna, privatbankerna ... vi ska kontrollera de stora och små företag som ligger inom kommunens domvärjo och vi ska omfördela småegendomen ... CNT och FAI bör inte frukta att bli besmittade med borgerlighet om de deltar i kommunalpolitiken, för smitta beror på om individen i förväg är mottaglig eller inte och medlemmarna av dessa båda organisationer är immuna mot varje smitta.”

⁵³ *Solidaridad Obrera* (25 oktober 1936): ”... det finns ingenting kvar av de gamla kommunalstyrelserna ... det enda som har överlevat är namnet. Och om namnet fortfarande utgjorde ett hinder för oss, kunde man avskaffa det och ersätta det med den riktigare beteckningen kommunala råd ...”

Den 21 oktober trädde nya stadsfullmäktige i Barcelona i verksamhet under Pi y Suñer ordförandeskap. Det omfattade 33 "borgarråd": 9 från CNT med uppgift att sköta de offentliga tjänsterna, stadspolisen och stadsplaneringen, 9 från Esquerra som stod för ordförandeposten, finanserna och inrikesförvaltningen, 6 från UGT-PSUC för socialvård och kulturfrågor, 3 från POUM för hälsovårdsfrågor, 3 från Arrendatorsförbundet för livsmedelsförsörjningen och 3 från "Katalansk aktion" för statistiken. Bland de nio CNT-representanterna befann sig Juan Puig Elias, Alejandro G. Gilabert, Jaime Magriñá och V. Pérez "Combina".

Sammansättningen av de katalanska kommunalstyrelserna avspeglade i viss mån⁵⁴ de lokala politiska styrkeförhållandena. Här följer några exempel från städer och orter av varierande storlek:

GERONA: 14 "råd" från CNT, 9 från Esquerra, 6 från POUM, 3 från PSUC, 1 från Syndikalistiska partiet (med en CNT-medlem som "mär", E. Durán).

TARRAGONA och LERIDA (i den sistnämnda staden en CNT-medlem som "mär", Félix Lorenzo Paramo): 9 från CNT, 9 från Esquerra, 6 från PSUC, 3 från POUM, 3 från Arrendatorsförbundet, 3 från Katalansk aktion.

VALLS: 6 från CNT, 6 från Esquerra, 4 från PSUC, 2 från POUM (med en CNT-medlem som "mär").

VILLAFRANCA DEL PANADES och OLOT: 6 från CNT, 6 från Esquerra, 4 från PSUC, 2 från POUM, 2 från Arrendatorsförbundet, 2 från Katalansk aktion.

MANRESA: 9 från CNT, 9 från Esquerra, 6 från UGT-PSUC, 3 från POUM, 3 från Katalansk aktion (med en CNT-medlem som "mär", J. Corbella).

MATARO: 9 från CNT, 9 från Esquerra, 3 (?) från PSUC,

3 från POUM, 3 från Arrendatorsförbundet, 3 från Katalansk aktion (med en CNT-medlem som "mär", Ramón Molist).

SEO DE URGEL: 5 från CNT, 2 från Esquerra, 4 från UGT. GIRONELLA: 6 från CNT, 4 från Esquerra, 1 från POUM, 1 från Arrendatorsförbundet.

BELLCAIRE: 3 från CNT, 3 från Esquerra, 2 från UGT. PONS: 3 från CNT, 3 från Esquerra, 2 från UGT, 1 från POUM, 2 från "Estat Catalá".

PUIGCERDA: 3 från CNT, 3 från Esquerra, 3 från UGT (med en CNT-medlem som "mär", Antonio Martin).

FIGUERAS: 3 från CNT, 3 från Esquerra, 3 från UGT, 1 från POUM (med en CNT-medlem som "mär", José Viusa).

Varje plats hade särdrag som skilde den från de övriga. Sålunda fanns det platser, där de politiska partierna inte hade något ombud i kommunalfullmäktige. På andra håll var FAI officiellt representerad (vilket dock var ytterst sällsynt). På några platser lämnades posten som "mär" obesatt (därför att syndikalisterna var emot all rangordning). Här några konkreta exempel:

⁵⁴ I viss mån bara, för liksom tidigare när det gällde kommittéerna var sammansättningen inte resultatet av demokratiska val utan berodde på allmänna politiska hänsynstaganden. Det är mer än sannolikt, att CNT skulle fått ett betydligt större antal representanter om municipal-råden varit fullt representativa.

AMPOSTA: uteslutande representanter för CNT och UGT i kommunalfullmäktige.

TORROELLA DE MONTGRI: 5 från CNT, 7 från FAI, 2 från Esquerra, 2 från POUM, 1 från Arrendatorsförbundet.

VILLANUEVA Y GELTRU: 7 från CNT, 6 från Esquerra,

4 från PSUC, 3 från POUM, 2 från Arrendatorsförbundet (det fanns varken ”mär” eller ordförande).

Låt oss slutligen notera att under inbördeskrigets lopp bytte ”mär”-posten ofta händer, ibland till förmån för CNT. Det var fallet i Badalona där ”mär”-posten först innehades av Federico Xifre (Esquerra) och Vicente Roura (Katalansk aktion), men sedan, efter januari 1937 övertogs av anarkister (José Martinez, Juan Manent och Pedro Cane i nämnd följd). Och det var också fallet i Tarrasa, där Morera (Esquerra) lämnade plats för Sabat (CNT), etc. I nästan hela Katalonien genomförde de kommunala styresmännen kommunalisering av bostäder och andra fastigheter. Kommunerna övertog också olika tjänster, som först hade satts under facklig kontroll eller kollektiviserats, som exempelvis hälsovården, undervisningen, socialvården, offentliga arbeten och ibland transportväsendet. På vissa platser som Amposta blev jorden kommunaliserad och nyttjanderätten utlämnad åt jordbrukskollektiv eller individuella brukare.

Återverkningarna av regeringsdeltagandet i Katalonien

CNT:s inträde i ”Generalitat” hälsades med tillfredsställelse av befolkningen i allmänhet och CNT-medlemmarna i synnerhet. De flesta av dem omfattade visserligen frihetliga idéer, men var knappast djupare insatta i den anarkistiska teorin om staten och knappast benägna att göra subtila distinktioner mellan regering, stat, Centralkommitté för miliserna, revolutionskommittéer, kommunstyrelser, ”råd”, parlament etc. De hyste förtroende för militanterna och ledarna, men förstod inte mycket av deras attityd, deras skrupler och deras avsikter, som förresten inte alltid var så entydiga utan ganska skiftande.

Bland de syndikalistiska militanterna var entusiasmen betydligt mera dämpad. De var mestadels gynnsamt inställda till deltagandet⁵⁵ men kände sig obehagliga till mods, desillusionerade. De hade kämpat för en stor idé, de hade helhjärtat gått in för revolutionen utan eftergifter och taktiska hänsyn, och nu föll de pladask ner i den prosaiska vardagen, i kompromissernas, kohandelns värld, i hela den traditionella politikens svekfullhet. Detta obehag och denna besvikelse kom tydligt fram i den frihetliga pressen. Man undvek att tala om regeringsdeltagandet, och det fåtal artiklar som ägnades åt det frapperade genom sina förlägn, för-

⁵⁵ Den gamle och ansedde anarkisten Federico Urales, Federica Montsenys far, tvekade inte att förklara (*Solidaridad Obrera*, 29 september 1936): ”Anarkisterna engagerade sig i politiken, inte när de begärde att få vara med och bestämma över Spaniens öden, utan mycket tidigare: när de grep geväret för att inverka på dessa samma öden ... Det skulle vara mycket dumt att offra allt för principerna: detta skulle ju bara komma någon politisk sektor till godo ... Förr brukade vi säga: hellre proletär diktatur än borgerlig diktatur. Nu förkunnar vi: det är bättre att komma överens med dem som står oss nära även om de inte är med oss, än att fascismen ska segra.”

konstlade och sofistiska formuleringar och fraser.⁵⁶ Talarnas anföranden bar vittne om en liknande förlägenhet.⁵⁷

Men i stort sett hälsades i alla fall deltagandet med tillfredsställelse! Den enda oppositionen kom från vissa grupper i FAI och ungdomsrörelsen, från José Peirats i synnerhet.⁵⁸ Den tog speciellt fasta på militariseringen. Motståndet mot denna övergick till fiendlighet mot ”Generalitat” och mot CNT-ledarna som hade förbindelse med den, mot själva idén om regeringssamarbete. Medlemmarna i vissa FAI-grupper, de yngsta i allmänhet, gick så långt att de lämnade fronten, deserterade. Tidningen *Acracia* i Lérida skulle bli ett av de främsta språkrören för de ståndaktiga anarkisterna.

I varje fall gillades deltagandet av det stora flertalet syndikalister i Katalonien. Detta är väsentligt för att förstå CNT:s inträde i Largo Caballeros regering. Det var ju i Katalonien som rörelsens extremistiska flygel var starkast, det var i Katalonien som FAI verkligen var allsmäktig, och det var slutligen där som CNT var den starkaste, eftersom ingen annan organisation kunde tävla med den ifråga om inflytande över proletariatet. Ingen annanstans i det republikanska Spanien var anarkismen så trosviss och så inflytelserik: i Levanten hade ”trentisterna” många anhängare, i de kantabriska provinserna gjorde kontakterna med socialdemokraterna och annorlunda sociala förhållanden att anarkisterna blev mera benägna för moderation, anpassning och politisk samverkan. I Kastilien var CNT i minoritet. Vad Andalusien beträffar hade förlusten av Sevilla och Cadiz blivit ett svårt avbräck för anarkismen som fordom var så stark i denna region.

Om CNT i Katalonien inte hade deltagit i ”Generalitats” regering, om dess principfasthet inte i förväg hade luckrats upp genom detta beslut,⁵⁹ skulle organisationen kanske aldrig ha gått med på att medverka i Madridregeringen: CNT skulle då aldrig ha haft några ministrar. Och trots allt måste Nationalkommitténs sekreterare Horacio Prieto göra en extra resa till Barcelona för att övervinna de sista förbehållen katalanerna satte upp, medan alla övriga regionalfederationer av CNT stod på hans sida.

⁵⁶ *Solidaridad Obrera*, 29 september 1936: ”Ett nytt Råd för Generalitat har bildats. Regeringen, som hittills varit det exekutiva organet för Generalitat, har förvandlats till något slags junta eller råd.”

⁵⁷ Federica Montseny yttrade under ett möte i Murcia den 17 oktober 1936, apropå ”Generalitat för Katalonien”: ”Statens verkställande myndighet har brutit samman. Det finns inte längre någon verkställande myndighet för staten, ty numera är staten endast en fasad.”

⁵⁸ Peirats individualism och extremism var så överdrivna att han en gång vid ett möte utropade att fascism och frihetlig kommunism är samma sak!

⁵⁹ Vid det landsomfattande plenumet av 15 september, motsatte sig katalanerna häftigt ett resolutionsförslag från regionalfederationen för Levanten, som förordade CNT:s inträde i regeringen Largo Caballero.

Rådet för Aragonien

Zaragoza hade länge varit ett fäste för syndikalismen. Där hade många år CNT:s nationalkommitté sitt säte, och det var där som högkvarteret för upproret i december 1933 var förlagt. I Zaragoza genomförde proletariatet våren 1934 en generalstrejk, som var den mest omfattande som förekommit i Spanien och som totalt paralyserade staden under fem veckor. Och det var också i Zaragoza som CNT hade kongressat i en atmosfär av högsättning, knappt två månader före militärresningen.

Denna stad föll utan strid i fascisternas händer. Det är en av inbördeskrigets största psykologiska gåtor. Men var kanske den främsta anledningen till befolkningens apati, att man var trött på de direkta aktioner, de demonstrationer och upplopp som de aragoniska anarkisterna till övermått ägnat sig åt? Och att tröttheten kanske till sist angripit även de ledande själva? Bland dessa märktes i synnerhet metallarbetarna Miguel Abos och Antonio Ejarque, glasarbetaren Servet Martinez, järnvägsarbetaren Luís Montoliú, diversearbetarna Joaquín Ascaso och Miguel Chueca, folkskollärarna José Alberola, Avaristo Viñuales och Francisco Ponzán, akademiker som bröderna Alcrudo, och många andra dugliga militanter: Agustín Barrios, bröderna Muñoz, etc. Två av dem – diametralt olika till karaktären och idéerna – hade vunnit speciellt stort inflytande bland arbetarna. Det var å ena sidan Abos, en hygglig, kultiverad och mycket moderat person, som stod ”trentismen” nära och som hade fasta förbindelser med politiker av alla riktningar men var föga företagsam och alltför försonligt sinnad. Å andra sidan var det unge Ascaso, djärv, häftig, dynamisk men mindre nogräknad och ibland intrigant.¹

Mot CNT-syndikaten, som så att säga utgjorde befälskadern för en arbetarklass med god disciplin och osedvanligt stor politisk-ideologisk mognad, stod garnisonen med sina talrika och tungt beväpnade soldater, kommenderade av ärkereaktionära officerare. Dessa hade i nära samarbete med falangisterna förberett resningen in i minsta detalj, för Zaragoza var huvudnumret för denna genom sitt geografiska läge och sin strategiska betydelse.

Den gamle generalen Cabanellas, vars republikanska övertygelse var allmänt känd, hade i god tid före kuppen varskott allmänheten, att han var tämligen ensam om att vara lojal republikan bland de militära cheferna. Han hade till och med kontaktat personer inom vänstern, Abos bland andra, och varnat dem mot sina egna officerskamrater. Men den 18 och 19 juli kunde han ingenting göra, med all sannolikhet var han fascisternas fånge.² Hur som helst är det nödvändigt, för att förstå den genomgripande militära, politiska och sociala omvälvning som skakade Aragonien, och i synnerhet för att förstå anarkisternas attityd och deras utveckling vad maktfrågan beträffar, att först redogöra för hur det gick till när den aragoniska huvudstaden föll.

¹ Han var kusin till den berömde aktivisten Francisco Ascaso, som stupade den 20 juli 1936 i Barcelona under belägringen av kasernen Atarazanas.

² Hans fall liknade förmodligen general Campins i Granada. Medan den sistnämnde i det avgörande ögonblicket vägrade att bli rebellernas bulvan, upphöjdes Cabanellas till hedersordförande för Juntan i Burgos. Från och med oktober 1936 spelade han inte längre ens någon representativ roll, och han dog före inbördeskrigets slut som inspektör för sjukhusen. I *Crónica de la Guerra Española* (sid. 338 och 340) bekräftas det att ”överste Monasterio ... var själen i den militära sammansvärjningen och resningen i den aragoniska huvudstaden ... Cabanellas förbjöds av sina egna officerare att lyda regeringens order.”

Zaragozas fall

Under loppet av de första två veckorna i juli hade Abos och Chueca ett sammanträffande med civilguvernören Vera Coronel för att be honom att som en preventiv åtgärd lämna ut vapen till CNT:s män, eftersom det dag för dag blev alltmera uppenbart att en statskupp stod för dörren. Guvernören vägrade bestämt med motiveringen att garnisonen var pålitlig, att det inte fanns anledning att tvivla på militärernas trohet och hederskänsla. Dessutom låtsades han befara, att CNT skulle utnyttja tillfället och införa den frihetliga kommunismen, som ju organisationen försökt göra för inte så länge sedan. Abos lät sig så mycket lättare nöja med Vera Caronels förklaringar, som denne liksom han själv och general Cabanellas var frimurare. Hädanefter ägnade han stor möda åt att dämpa sina kamraters oro och övertyga dem att tålmod och ömsesidig förståelse är goda ting, och att man nog bäst skulle kunna nå en lösning genom förhandlingar.

Två eller tre dagar före den 18 juli sammankallade CNT:s regionalkommitté ett militanmöte i Zaragoza.³ Två radikalt motsatta uppfattningar diskuterades där. Den ena företrädde av Abos, som ansåg att man skulle avvakta och fortsätta kontakterna med de civila och militära myndigheterna, den andra av Chueca, som hävdade att man måste bereda sig på strid och snarast möjligt skaffa fram vapen, för man fick räkna med att guvernören i grunden föredrog fascisternas seger framför anarkisternas. Det var Abos⁴ överslåtande ord som vann: Antonio Ejarque, Servet Martinez och regionalkommitténs sekreterare

Francisco Muñoz ställde sig på hans sida och även handlingskraftiga FAI-ister som Joaquín Aznar, Adolfo Arnal eller Benito Esteban. En helt liten minoritet, bland andra Garayta, uttalade sig för Miguel Chuecas förslag.

Kontaktarna fortsattes alltså både med guvernören och med representanter för partierna och UGT. På kvällen den 18 juli kom den första överraskningen, när Vera Coronel meddelade sina häpnadsväckande besökare, att falangisterna just plundrat vapenförråden. Efter den nyheten och under rättelsen om resningen i Marocko greps republikaner, socialdemokrater och syndikalister av panik. Under natten samlades CNT-medlemmar i byggnadssyndikatets lokal. De beslöt att hålla sig på defensiven och att proklamera generalstrejk samt mobilisera kvarterskommittéerna för att organisera passivt motstånd. Således stod den 19 juli allt arbete, all trafik, all handel stilla i staden. En delegation från CNT, som vågade sig på en sista hemställan hos befälhavaren för "stormgardet", hotades med arrestering. Förräderiet var utan gräns, att gripa till vapen var inte längre möjligt enligt arbetarledarnas bedömning, eftersom nu också polisstyrkorna svängde över åt rebellägret.

Cabanellas uppträdde nu som upprorsrörelsens språkrör. Gång på gång försäkrade han republikens regering, de politiska partierna och CNT om garnisonens trohet och höll därmed förvirringen och förbistringen vid liv, medan trupperna ostört lämnade kasernerna och besatte staden. Därefter krävde han slut på generalstrejken och svor på att det varken skulle bli efterräkningar eller repressalier. Några ögonblick innan hade Bernardo Aladrén, sekreterare för

³ Joaquín Ascaso och Miguel Jiménez som blivit kvardröjda i Katalonien för någon tid, deltog inte i detta möte. Inte heller bröderna Alcrudo eller lektor Ramón Acín, vilka kort efter blev mördade av fascisterna i Huesca. Vad beträffar veteranerna Felipe Alaiz och Manuel Buenacasa (1886-1964), vilken var CNT:s generalsekreterare år 1918, så var de sedan länge verksamma inom den katalanska regional federationen.

⁴ Miguel Abos lyckades först i början av 1937 lämna Zaragoza. Han anklagades då för förräderi av såväl anarkister som kommunister och var nära att bli dömd till döden. Förföljd, skymfad, förtalad, vandrade han en lidandets väg som slutade först i ett flyktingläger i Sydfrankrike, där han dog 1939. Abos blev ett offer för sin lättrogenhet och sin avsky mot allt våld.

den minimala UGT i Aragonien,⁵ efter ett samtal på tu man hand med generalen förklarar, att han mer än någonsin var övertygad om militärernas lojalitet och att man följaktligen borde gå tillbaka till arbetet. Men strejken fortsatte och syndikalisterna höll sig stridsberedda i väntan på direktiv. I Barcelona hade upproret slagits ner av arbetarna. Genom radion uppmanade García Oliver Zaragozaborna att kämpa mot armén, att inte förlora ett ögonblick, att inte tro på Cabanellas löften.⁶ Men regional federationens styrelse vågade inte ta något avgörande initiativ och nöjde sig med att lugna proletariatet, råda det att fortsätta generalstrejken, att lugnt och behärskat invänta vidare instruktioner och att framför allt inte företa sig något som kunde bli ödesdigert. Så gick Zaragozas folk i fällan.

Allteftersom tiden gick fällde militärerna masken. Ett antal unga CNT-militanter drog i för-tvivlan ut på gatan. Det var för sent. Poliser, soldater, falangister tvingade först tjänstemännen, spårvagns- och bussförarna att återgå till arbetet under dödshot, därefter trängde de in i husen, ett efter ett, dödade folk på en slump och hotade ställa till massavrättning om inte allt återgick till det normala. Skräcken spred sig hastigt genom dessa fruktansvärda metoder och strejken bröts.⁷ Den hade i alla fall varat ett tiotal dagar. Jakten på vänsterpolitiker och fackföreningsfolk tog vid. De massakrerades systematiskt och tusentals människor fick med sina liv böta för att de var motståndare till fascismen.⁸ Få av dem lyckades gömma sig och sedan fly.

Zaragozas fall drog med sig nästan hela Aragonien. Styrkta av framgången bemäktigade sig rebellerna hastigt Huesca och Jaca i norr, Calatayud i väster och Teruel i söder (där CNT gjorde motstånd ända till den 27 juli). Överallt agerade myndigheterna, civilgardet och stormgardet i samförstånd med armén, Falangen och carlisterna. Överallt följdes segern av ett blodbad. Detta blinda och barbariska våld uppväckte en oerhörd vrede och en intensiv hämndlystnad hos bönder, arbetare och milissoldater. Det drev dem till ytterligheter, eldade dem till genomgripande revolutionära insatser, radikaliserade syndikalisterna, som inte mer ville höra talas om moderation, denna moderation som stått dem så dyrt. Skammen över den flathet och brist på förutseende de givit prov på, medvetandet att ha orsakat en ödesdigert katastrof som lett till att förbindelserna mellan de två stora industrizonerna (Baskiska provinserna och Katalonien) brutits och kommunikationerna mellan Madrid och Barcelona försvårats, väckte

⁵ UGT omfattade kontorsanställda, ett antal kommunaltjänstemän, tryckeriarbetare.

⁶ *Solidaridad Obrera* av den 23 juli 1936 publicerar ett radiotal av García Oliver, vars patetiska ton följande meningar ger en föreställning om: "Zaragozas stad kan aldrig härnäst betraktas som ett syndikalismens fäste, om den inte med blixstens hastighet slår ner fascisterna ... Arbetare, gå ur era hem, kasta er över fienden. Vänta inte en minut till ... Militanter i CNT och FAI, ni måste våga livet. Kom ihåg att om det katalanska proletariatet svarade som en enda man, så var det för att de mest kända militanterna befann sig på de farligaste platserna ... Vi ska iväg till Zaragoza. Vi säger er, att Durruti och den som talar till er – García Oliver – ska ge oss av i spetsen för expeditionskolonnen ... Ni måste kasta er över fienden som hyenor ... Vänta inte tills jag slutat tala. Överge era hus, bränn, förstör, slå ner fascismen!"

⁷ Den 24 juli anlände 1200 *requetés* till Zaragoza för att förstärka garnisonen och aktivera repressionen. *Requetés* eller de "röda baskarna" var soldater från "traditionalistiska samfundet", som leddes av Manuel Fal Conde och greve Rodezno. De var sannskyldiga korsriddare som slogs för "Gud, fosterlandet och kungen" och deras officerare kom från militärakademien i Pamplona, en privat institution som grundats i början av 1935. Dessa vältränade, disciplinerade spanska chouaner, som rekryterats bland Navarras bönder, bildade tillsammans med marockanska *tabors* och främlingslegionen kärnan i rebellernas armé.

⁸ Man kommer förmodligen aldrig att få reda på det exakta antalet mord, fastän siffror på från 15.000 till 30.000 döda brukar anföras. Detta kan vid första påseendet verka osannolikt i en stad på mindre än 200.000 invånare. Ändå kan man inte förvåna sig över ett sådant blodbad, om man jämför det med andra av frankisterna förövade massmord, exempelvis i Valladolid och Granada. Liknande dåd förekom under hela inbördeskrigets lopp och fortsatte efter "korstågets" seger.

hos de aragoniska militanterna en önskan att rehabilitera sig. De omvände sig över en natt till rättroghetens väktare, till obetingade anhängare av den hårda linjen.

För de katalanska syndikalisterna blev Zaragoza en fix idé. De ville återta staden kosta vad det kosta ville för att återställa förbindelsen med de kantabriska regionerna och rädda CNT:s ära. Bestörta och fyllda av harm ägnade Durruti och García Oliver all sin energi åt denna uppgift. Men rebellerna hade förvandlat staden till en verklig fästning. Dess hårt drabbade arbetarklass var maktlös. Utan militär utbildning och moderna vapen kunde milissoldaterna inte erövra den, trots sin hänförelse och sitt mod. Halva Aragonien lyckades de ändå ta tillbaka.

Kollektiviseringsproblemen. Krigets landsplåga

Överallt där CNT:s kolonner drog fram, i alla de befriade byarna, ägde revolutionära förändringar rum. Bönderna slog samman sina gårdar, bildade kollektiv, utsåg lokala kommittéer för att vaka över den allmänna ordningen, sköta administrationen, organisera produktionen etc. Flertalet, om inte samtliga, kommittémedlemmar var anarkister och syndikalister.⁹ Det fåtal republikaner som fanns saknade helt inflytande. Tiden hade gått dem förbi och de var utan sammanhållning och kampvilja. Kommunistpartiet var det heller inte mycket bevänt med – det bestod av en liten kadergrupp – och socialdemokraterna hade knappast några anhängare att tala om, annat än i Barbastro och Aliaga.

I Aragonien, en fattig landsdel utan industri (om man bortser från hantverket och brytning av brunkol i Utrillas, som skedde med ålderdomliga metoder), blev kollektiviseringen mer genomgripande än på annat håll och åtföljdes på de flesta platser av penningssystemets avskaffande.¹⁰ Det blev det område, som genom antalet kollektiv och genom den djupgående ekonomiska och sociala omvälvning som ägde rum, mest närmade sig den frihetliga kommunismen, och detta trots att landet härjades av krig. Men det fanns bara ganska lösa band mellan de skilda kollektiven, som levde i en mer eller mindre sluten ekonomi som spridda öar i en skärgård. En del styrdes demokratiskt med sina valda råd och allmänna möten, andra behärskades av en man eller en grupp. En del fungerade bra och andra dåligt, beroende på förmågan och kunskheten hos de aktivaste, eller beroende på jordens beskaffenhet i de områden som odlades. Vissa var ideologiskt samstämda (det vill säga alla var syndikalister), vissa andra lämnade plats åt UGT. På samtliga platser hade de gamla *ayuntamientos* försvunnit eller förlorat all makt.¹¹

⁹ Enligt anarkisterna var de politiska och ekonomiska omvälvningar som inträffade i Aragonien böndernas eget verk, ett verk som skyddades av de katalanska miliserna. Enligt kommunisterna blev dessa omvälvningar påtvingade med vapenmakt och CNT:s kolonner upprättade anarkistisk diktatur under sin framfärd. Tre fakta är emellertid oemotsägliga: 1. De aragoniska bönderna hade, i synnerhet i de steppartade zonerna (och med undantag för några få bevattnade områden i Ebro-dalen, där självägande småbrukare levde) mycket hårda arbetsvillkor, kände sig utsugna av godsägarna och var tungt skuldsatta. 2. Anarkismen var den enda ideologi som vunnit spridning bland dessa fattiga bönder. 3. Den traditionella bygemenskapen var vid denna tid fortfarande levande.

¹⁰ Avskaffandet av myntsystemet under krigets första stunder gav inga bra resultat och en utveckling mot återinförande av mynttecken började ganska snart. José Peirats *La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 320) erkänner att så skedde i Alcolea de Cinca (by i provinsen Huesca): "I början erhöll kollektivisterna ingen lön. Man producerade efter förmåga och konsumerade efter behov. Senare stimulerades de genom ett slags lön i form av kvitton ... När det officiella myntslaget återinfördes, blev lönen individuell." Beträffande Peñela (en plats nära Bujaraloz) skriver han (samma verk, sid. 322): "Pengarna avskaffades omedelbart. Senare införde man familjelön ..." Utan att tala om de svårigheter som uppstod vid varuutbyte och handelsförbindelser där sådana var möjliga, är det lätt att föreställa sig vilken ekonomisk-finansiell förvirring som måste ha rått i Aragonien med så många olika betalningsmedel, så mycket "kvitton" eller sedlar, varierande från kommun till kommun.

¹¹ På följande sätt gick det exempelvis till i Lecera, en by nära Belchite (enligt *Collectivisations. L'oeuvre constructive de la Revolution espagnole*, sid. 156 och följande): "Kommittén kallades revolutionär och antifascistisk och bestod av sju medlemmar, samtliga från den till CNT anslutna lokala samorganisationen ... Vi

Att åstadkomma en centralisering och samordning av produktionen var nödvändigt för att undvika återgång till nära nog medeltidsmässiga strukturer på landsbygden och i stället bygga upp ett socialistiskt samhälle enligt nutida krav. Denna nödvändighet tedde sig så mycket mer angelägen som truppernas ständiga förflyttningar riskerade att ruinera Aragonien. Olyckligtvis var det inte bara rebellernas armé som härjade landet under sina razzior och offensiver!

I själva verket uppförde sig de från Katalonien komna miliserna inte alltid tadelritt och det hände mer än en gång att de väckte livligt missnöje bland befolkningen. *Lenin*-kolonnen (senare 29:e divisionen), som José Rovira och Jordí Arquer förde befäl över, ägnade sig ibland åt plundring. Där den drog fram, samlade den byte: jordbruksmaskiner, socker, säd togs från bönderna och lagrades i Lérida, POUM:s speciella tillhåll. Den kommunistiska kolonnen *Carlos Marx* (senare 27:e divisionen), under befäl av Trueba och José del Barrio, och den katalanistiska kolonnen *Mariá-Companys* (senare 30:e divisionen), under befäl av Jesús Pérez Salas, uppförde sig inte bättre. De uppträdde som förmyndare för byborna, ägnade sig åt rofferi och ibland åt skövling, ställde till bråk och uppträdde provocerande. En detalj som kan förefalla obetydlig: katalanisterna retade aragonierna genom sina patriotiska sånger till Kataloniens ära och genom att vifta med sin separatistflagga. CNT:s milissoldater var inte heller bättre. I söder, från Belchite till Montalbán, opererade kolonnen *Södra Ebro* (senare 25:e divisionen), under befäl av Antonio Ortíz. Där hände det mer än en gång att soldaterna förföll till stöld och summariska avrättningar. På norra fronten framför Huesca, med kolonnerna *Roja y Negra* (senare blandade brigaden 127), *Los Aguiluchos*, som lydde direkt under García Oliver och senare Vivancos, samt *Ascaso* (senare 28:e divisionen), som stod under befäl av Gregorio Jover, var uppförandet mycket bättre. Där förekom endast enstaka övergrepp. Men endast *Durrutikolonnen* (senare 26:e divisionen), som efter att ha befriat Lérida, Fraga och Bujaraloz slog läger några kilometer från Zaragoza, var oförvitlig, då dess ledare med fast hand vakade över att endast överbevisade fascister blev dömda och ibland skjutna, och att minsta snatteri bestraffades.¹²

Önskan att rädda sin bygd från ekonomiskt kaos, behovet att få till stånd en administration (det fanns inga landsting längre, inga civilguvernörer, inga ansvariga myndigheter, inga administrativa förrättningar, för fascisternas seger i de tre residensstäderna Zaragoza, Huesca

valdes på ett allmänt möte och har samma befogenheter som en kommunalstyrelse vad beträffar administrationen och livet i byn. Det finns ett lokalt administrationsråd med fem medlemmar (CNT-anslutna de också), som har till uppgift att organisera arbetet på fälten och i Leceras industrier. Vi har tillsatt ett arbetsombud som i samarbete med tolv 'underombud' har ansvaret för det kollektiva arbetet och för att kolonnen som kämpar på det här frontavsnittet får vad den behöver ... Provanteringskommittén består av femton medlemmar plus en 'delegat för det allmänna' och en underlöjtnant vid intendenturen. Denna kommitté sysslar endast med frågor som gäller livsmedel och kläder och har ingenting varken med hälsovården eller krigföringen att göra." Man ser alltså att i Lecera fanns ett administrationsråd för kollektivet, skilt från revolutionskommittén. Det var inte fallet i Oliete (ett femtiotal kilometer väster om Alcañiz) där enligt Peirats (tid. cit. verk, del I, sid. 325) "kommittén för kollektivet ersatte kommunalfullmäktige".

¹² Senare lämnade Durruti och hans kolonn aragoniska fronten för att delta i försvaret av Madrid. De anlände dit den 12 november, det vill säga fyra dagar senare än de första Internationella brigaderna. Det är därför dessa som gått till historien som huvudstadens räddare. Emellertid hade sekreteraren för CNT:s nationalkommitté den 18 oktober uppmanat Durruti att omedelbart bege sig till Madrid med sina män, men Durruti, som var besatt av tanken att erövra Zaragoza, hade då vägrat. På så sätt gick CNT miste om en stor moralisk framgång. Durruti dog den 19 november under dunkla omständigheter (det är möjligt att den kula som dödade honom var en förlupen kula. Om inte är den enda trovärdiga hypotesen att han mördades av en kommunistisk agent för att hans prestige och militära begåvning inte skulle ställa Internationella brigadernas insats i skuggan). Hans kolonn, som kom under befäl av Ricardo Sanz, återvände till Aragonien i april 1937 sedan den republikanska segern vid Guadalajara över de italienska trupperna hade förbättrat läget för Madrid.

och Tereuel, hade medfört totalt sammanbrott för administrationen i länet) och slutligen hoppet att kunna få ett slut på de katalanska truppers godtycke, drev aragonierna till handling. Deras latent regionalism, som bevarat minnet av urgamla *fueros*, skulle leva upp på nytt i en ny vår.

Bildandet av en frihetlig kryptoregering. Dess legalisering

Mot slutet av september månad 1936 sammankallade CNT:s regionalkommitté ett möte i Bujaraloz i vilket aragoniska militanter och ombud för de syndikalistiska centurierna och kolonerna deltog. Regionalkommittén önskade skapa ett styrande organ med representanter för alla partier och organisationer, som kunde värna landets ekonomiska liv som råkat i oreda genom kriget, samordna det, planera det, bygga upp det genom en rationell utveckling samt befria Aragonien från beroendet av Katalonien.¹³ Man måste också enligt regionalkommittén skydda befolkningen som fick dras med försörjning och förläggning av de ständigt rörliga miliserna. Dessa levde ofta som i erövrat land utan att ålägga sig begränsningar och utan att kontrolleras av någon.¹⁴ Flertalet deltagare gillade detta initiativ, som stödde sig på alldeles färskt beslut, fattade vid ett landsomfattande plenum den 15 september, om upprättandet av autonoma regionala myndigheter, som skulle samordnas över hela Spanien genom ett "nationellt försvarsråd". Emellertid invände Gregorio Jover att bildandet av ett regionalt "Råd" skulle komma olägligt för de katalanska syndikalisterna, som just gått med i den katalanska regeringen. Antonio Ortiz ställde sig helt avvisande. Men de som var för "Rådet" – och bland dem befann sig Buenaventura Durruti – segrade med stor majoritet, i synnerhet sedan man framhållit att det var nödvändigt för CNT att motverka den marxistiska propagandan (från POUM likaväl som från PSUC) som hävdade att kollektiven var olagliga och saknade juridisk grund. För övrigt skingrades många betänkligheter genom att Joaquín Ascaso, som stod de katalanska anarkistledarna mycket nära, valdes till ordförande i den blivande revolutionsregeringen.¹⁵

De aragoniska syndikalisterna upptog omedelbart förhandlingar med socialdemokraterna och med de fåtaliga republikanerna. De förstnämnda visade sig misstroagna och till och med fientliga, de sistnämnda sade ja i princip men ville avvakta. CNT beslöt att ändå bilda "Rådet för Aragonien", och det var i Alcañiz, där regionalkommittén hade sitt säte, som "Rådets" sammansättning, uppgifter och arbetsordning bestämdes.¹⁶ Det förlades till Fraga, där det

¹³ Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 80) beskriver förhållandet mellan Katalonien och Aragonien som ett förhållande mellan kolonialmakt och koloni: "... Katalonien praktiserade ett slags importmonopol gentemot en annan ekonomisk underordnad region och exporterade sedan varorna till utlandet, där man hade upprättat några handelsagenturer. Man betalade bönderna i tämligen värdelösa pesetas och tog själv betalning i utländsk valuta, så att både producenterna och spanska staten blev uppskörtade."

¹⁴ "Rådet för Aragonien" motiverade sin tillkomst på följande sätt (cit. i Peirats, *Los anarquistas en la crisis política española*, sid. 289): "Man avsätter kommittéer som framgått ur folkliga val. Man tar vapen från människor som ger sitt liv för revolutionen. Man hotar att skjuta dem, att sätta dem i fängelse, att döma dem till kroppsstraff. Och sedan tillsätter man nya kommittéer, som bildats enligt dessa terroristers politiska credo ... Godtyckligt och utan någon som helst kontroll rekvirerar man livsmedel, boskap och alla möjliga saker. Dessa helt orimliga rekvisitioner kommer till slut att ruinera hela regionen ... Just nu borde man så i Aragonien, men det finns varken utsäde eller gödningsämnen eller maskiner."

¹⁵ Självfallet kunde det inte vara tal om att anarkisterna skulle använda det föraktade ordet regering. Dessutom föreföll det inte adekvat att tala om regering, när det bara gällde ett regionalt organ. Den nya autonoma myndigheten kallades alltså "råd".

¹⁶ Det preciserades på denna punkt (samma verk sid. 289-290): "De onormala omständigheter som råder i Aragonien har väckt medvetande om den trängande nödvändigheten att bilda ett organ som leder de politiska, ekonomiska och sociala verksamheterna i denna del av vårt land ... Landshövdingensämbetet och landstingen eller andra organ som reglerar verksamheten i de tre aragoniska provinserna existerar inte längre, och oredan ökas av att en del av detta område är ockuperat av (militära) kolonner som inte står under disciplin ... vilket allt lett till en situa-

första sammanträdet hölls omkring den 15 oktober. Det var uteslutande syndikalister som var med där och som stod för de olika departementen och kommissionerna. Deras namn följer här: Joaquín Ascaso (ordförande) – Adolfo Ballano (rättskipning och polis) – José Mavilla Villa (jordbruk) – Miguel Jiménez Herrero (information och propaganda) – Francisco Ponzán Vidal (Transport och handel) – José Alberola (undervisning) – Adolfo Arnal (ekonomi och försörjning) samt Miguel Chueca (arbete).

Vad de katalanska syndikalisterna inte hade vågat göra, det vill säga ta *hela makten*, det gjorde de aragoniska syndikalisterna, trots kriget som härjade på landsbygden, trots ständigt närvaro av betydande kontingenter av POUM-medlemmar, PSUC-medlemmar och katalanister, trots återverkningarna i utlandet, trots Madridregeringen och slutligen trots själva CNT (Nationalkommittén blev inte underrättad och ställdes inför fullbordat faktum).

Upprättandet av en rent frihetlig, autonom myndighet kunde självfallet inte tilltala en centralregering som bildats med representanter för samtliga partier och som snart skulle utvidgas med CNT-ministrar. Ännu mindre kunde det tilltala "Generalitat", där redan alla sektorer av antifascismen medverkade, och som dithills hade kontrollerat Aragonien, som om denna region endast var ett protektorat eller koloni till Katalonien. Ingen annanstans i den republikanska zonen fanns ett lokalt organ, som behärskades av en enda åsiktsriktning, eftersom principen om enhet och gemensam front överallt vunnit gehör utan större svårighet, med undantag för de baskiska provinserna, där CNT hölls utanför. "Rådet för Aragonien" blev en omtyckt skottavla för republikaner, socialdemokrater och kommunister, som inte tvekade att angripa det som kamouflerad diktatur och beskylla det för trångsynt lokalpatriotism. Ogillandet var så allmänt, att till och med CNT:s ledare förkunnade sitt missnöje. De tyckte att upprättandet av detta "Råd" var en belastning för dem vid underhandlingarna om regeringsinträdet, och därtill var det ogiltigt, för beslutet hade aldrig godkänts av Nationalkommittén och inte heller ratificerats av något plenum eller någon reguljär kongress.

De aragoniska syndikalisterna blev alltså snart medvetna om de problem som uppstått genom deras självrådiga beteende. De insåg, att för att kunna hålla sig kvar måste de till varje pris utverka samtycke, för att inte säga bemyndigande, från regeringen, "Generalitat", sin egen organisation och de olika politiska grupperingarna. Benito Pabón, en väl känd ledare inom det Syndikalistiska partiet och stor vän av CNT, gjorde stora bemödanden att övertala dem att ta första steget och öppet ansöka om legalisering av "Rådet för Aragonien", även om deras stolthet skulle bli lidande på det. Han bevisade för dem, att det komplicerade internationella läget krävde en fullständig ombildning av "Rådet", för stormakterna skulle inte hjälpa republiken, om man sådär demonstrativt skyltade med ultravänsterns dominans, och han övertygade dem om att det var nödvändigt att bevara vissa borgerliga demokratiska former.

Alltså begav sig redan ett par veckor efter "Rådets" bildande en delegation med bl. a. Benito Pabón, Joaquín Ascaso och Miguel Chueca till Barcelona för att vinna president Companys beivring. Det hade de ingenting för: han lät sitt ursinne explodera och skrek åt dem att de burit sig idiotiskt åt, att de allvarligt skadat det republikanska Spaniens anseende, och att det hela var riktat mot Katalonien, som de dock hade att tacka för allt. Den aragoniska delegationen reste då till Madrid, där den hade ett sammanträffande med regeringschefen Francisco Largo Caballero. Denne hade ingenting att invända mot idén att bilda ett autonomt regionalt organ, men han krävde att de politiska partierna skulle vara med. Sedan gjorde aragonierna ett

tion som hotar att störta länet i fullständig ekonomisk ruin ... (Det blev alltså nödvändigt att ta initiativ till) skapandet av ett organ som i första hand ska återupprätta alla de övergivna offentliga tjänster som nu inte fungerar ..."

besök hos Manuel Azaña, republikens president, som sade sig ha full förståelse för det tvingande behov som gällde just för Aragonien och ansåg att rådet skulle fortsätta sin verksamhet under förutsättning att det ombildades.

Omkring den 20 november 1936 erkändes "Rådet" officiellt av riksmyndigheterna, som delegerade ett visst antal civila och militära funktioner till "Rådet" (i synnerhet sådana som normalt hörde under landstingen och guvernörerna), innan ytterligare anordningar i detalj hade bestämts. Det skedde mot löfte att lämna tillträde åt de andra ideologiska riktningarna. Emellertid krävdes många formaliteter och många förhandlingar med partierna, UGT, CNT:s nationalkommitté och diverse personligheter, innan man kom fram till en formell legalisering (slutet av december 1936) och innan man kunde komma överens om den definitiva sammansättningen (januari 1937). "Rådet" överfördes till Caspe, placerades under ordförandeskap av Joaquín Ascaso som blev generalguvernör över Aragonien och var för övrigt sammansatt på följande sätt:

Miguel Chueca (CNT)	Vice ordförandeskap och arbete
Evaristo Viñuales (CNT)	Information och propaganda
Adolfo Ballano (CNT)	Allmänna ordningen
Adolfo Arnal (CNT)	Jordbruk
Luís Montoliu (CNT)	Transport och kommunikationer
Servet Martínez (CNT)	Finanser, ekonomi och livsmedelsförsörjningen
Pellicer (Republ. vänstern)	Rättsväsen
Manuel Latorre (UGT)	Kulturfrågor
José Ruiz Borao (UGT)	Offentliga arbeten
José Duque (KP)	Hälsa- och socialvård
Gustodio Peñarocha (KP)	Industri och handel
Benito Pabón (Synd. partiet)	Generalsekretariat

De aragoniska anarkisterna ville alltså först vara mer revolutionära, mer radikala än någon annan, men erkände sedan centralregeringens auktoritet, krökte ryggen under statens ok och passade in sig i dess ramar. Innan dess hade de redan kastat själva grunden för sin frihetliga och antistatliga, apolitiska och maktavvisande lära överbord genom att bilda embryot till en stat, göra CNT till ett enhetsparti vid makten och inrätta en totalitär regim (fastän inte diktatorisk i ordets banala mening).

Rådet i verksamhet

Den allmänna otrygghet som rådde i Aragonien gjorde "Rådets" uppgift svår och orsakade bekymmer. Därav kan man härleda ett karakteristiskt grunddrag hos detta organ: det var en sannskyldig krigsregering i miniatyr, som ofta tvingades gå under jorden och gömma sig som om det gällde att styra ett land som invaderats av främmande styrkor och organisera motståndet mot ockupationsmakten. Således var Fraga hela tiden officiellt "Rådets" säte, och där fanns alltid en eller två rådsmedlemmar i tjänst som kamouflage, men i verkligheten hade det knappt en månad efter bildandet installerat sig på en säkrare plats, närmare bestämt i Montejulia, en ort i Huesca-provinsen mellan Binefar och Albalate de Cinca. Men det hjälpte inte alltid med sådana försiktighetsmått. I december 1936 råkade exempelvis kommunistiska trupper "av misstag" bombardera det gamla medeltidspalats, där det höll till. Sedan "Rådet" legaliserats och accepterat den republikanska ordningen, installerades det som nämnts i Caspe, där det verkade öppet.

I varje fall hade Aragonien redan i oktober 1936 blivit så pass mycket självständig stat, att det underhöll direkta handelsförbindelser med utlandet. Tack vare försäljning av livsmedel och framför allt av saffran, tack vare beslagtagna juveler och andra värdeföremål, köpte det traktorer och andra jordbruksmaskiner, vapen etc. Handelsutbyte försiggick i synnerhet med Frankrike, Tjeckoslovakien och Jugoslavien genom förmedling av agenter som var installerade i dessa länder eller hade överenskommelser med import- och exportföretag. Kommissariatet eller ministeriet för ekonomin, som förestods av Adolfo Arnal och senare av Servet Martínez, hade överinseende över dessa transaktioner och blev i stort sett den axel som "Rådets" verksamhet rörde sig kring. Det tog initiativ för att gruppera kollektiven i en sammanhängande helhet och försökte planera produktionen, öka och rationalisera den.¹⁷ Resultaten motsvarade inte alltid förhoppningarna, kanske på grund av bristande kunskaper och förmåga, men mest för att man aldrig fick varaktig fred och aldrig tid på sig för att utvecklas. Icke desto mindre är det ofrånkomligt att de aragoniska syndikalisterna mot sin vilja (och för övrigt utan att lyckas) tvingades att i fullständig motsättning till sitt ideal om fri sammanslutning av fria producenter införa ett ekonomiskt system, som mera liknade krigskommunism än frihetlig kommunism.

Motsägelsen var inte mindre uppenbar när det gällde rättskipningen och repressionen. Adolfo Ballano och Francisco Foyo, som hade hand om departementet för den allmänna ordningen, tog itu med uppgiften att organisera en enhetlig polisstyrka i "Rådets" tjänst. De samordnade de milisgrupper som spontant bildats på varje plats för att spana efter förrädare och sabotörer eller hindra bråk och konflikter mellan enskilda. Dessa milismän, som på en del platser uppträdde hyggligt och återhållsamt, på andra terroriserade befolkningen genom sin brutalitet och sitt självsvald, underkastades disciplin, och ligorna av "okontrollerade" jagades och oskadliggjordes. överallt satte man stopp för godtyckligt våld, för ogrundade angivelser, för "försvinnanden" och summariska avrättningar. Endast folk från "undersökningen" och ordningsväsendet utövade hädanefter polisfunktioner över hela Aragonien och ersatte de gamla polis-kårerna som civilgardet och stormgardet, vilka hade ställt sig på rebellernas sida. Dock bar de nya poliserna varken gradbeteckningar eller uniform för att på så vis betona sin proletära tillhörighet och bevara en revolutionär karaktär. Brottlingar, reaktionära element, orosstiftare och misstänkta dömdes av folkdomstolar bestående av CNT-militanter och sattes, om de befanns skyldiga, i fängelse eller dömdes till straffarbete. Fascister, soldater som hade plundrat, drinkare, brottlingar, ibland till och med fackföreningsmän som hade överträtt sina rättigheter, hamnade bakom galler eller i arbetsläger, där de tvingades bygga vägar.

Däremot förfogade "Rådet" aldrig över någon armé: aragonierna enrollerade sig i de trupper som kom från Katalonien eller Levanten och de flesta kämpade i syndikalistiska divisioner. Det måste emellertid framhållas att "Rådets" inflytande var avsevärt i den antifascistiska

¹⁷ På initiativ av "Rådet för Aragonien" hölls den 14 och 15 februari 1937 i Caspe en konstituerande kongress för "Regional federationen av jordbrukskollektiven", i vilken 456 ombud för 275 kollektiv och 141.430 kollektivister (enligt *España Libre* av den 10 juli 1948) deltog av totalt 450 kollektiv och högst 300.000 kollektivister (den fria zonen av Aragonien hade knappt en halv miljon invånare). Det väsentliga i det antagna programmet kan sammanfattas på följande sätt: – Kollektiven bör sammanslutas i kantonfederationer med kantonkommittéer i spetsen som i sin tur ska krönas av en regional kommitté för kollektiven. – Penningsystemet avskaffas och ersätts med ransoneringskort (eller producent- och konsumentkort). – En regional fond för utbyte med utlandet inrättas. – Jorden blir kommunal egendom och man avskaffar gränsdragning inom de områden som förvaltas av kantonfederationerna. – Upprättande av statistik, samordning av produktionen, organisering av arbetslag, ekonomisk expansion, hjälp åt de fattigaste kollektiven, grundande av lantbruksskolor, förvärv av tekniker och agronomer. – Fördragsamhet mot småbönderna i den mån de själva odlar sin jord och inte stör den kollektivistiska ordningen. De får varken göra vinster eller åtnjuta någon av det nya samhällets förmåner.

armén, ty denna var i hög grad beroende av dess regelbundna sändningar av livsmedel och andra förnödenheter.¹⁸

Då ”Rådet” slutligen ombildats och breddats med representanter från andra sektorer, var det ändå CNT som fortsatte att regera Aragonien i stort sett ensam. Dess hegemoni var sådan att organisationen satt inne med både ordförandeposten, vice ordförandeposten och den absoluta majoriteten av portföljerna (sex av elva) bland dessa de viktigaste (ekonomi och inrikes). Dessutom kunde ”Rådets” generalsekreterare Benito Pabón betraktas som en syndikalist extra. Självfallet följde Ascaso och de andra syndikalistiska rådsmedlemmarna de riktlinjer som regionalkommittén och dess sekreterare Francisco Muñoz skisserade upp. Chueca var utsedd till permanent ombud för Regionalkommittén inom Rådet och detta visar i vilken grad ”Rådet för Aragonien” behärskades av CNT. Inte ens kommunisterna lyckades sätta upp något motstånd.¹⁹ I byarna fortsatte den syndikalistiska dominansen som förut, trots att man i december 1936 bildade kommunalnämnder som skulle ersätta revolutionskommittéerna.²⁰ Vissa kommunalnämnder tycks till och med ha bestått helt och hållet av CNT-medlemmar, som exempelvis i Maella, Ballobar, Albalate del Arzobispo, Alcolea de Cinca och eventuellt Fraga.²¹

”Rådet för Aragonien” fungerade ända till 11 augusti 1937, den olycksdag då ett dekret från regeringen Negrín brutalt avskaffade det.²² Det fanns då inte längre några CNT-representanter i konseljen som kunde hindra sådana åtgärder.

¹⁸ Ricardo Sanz (*El sindicalismo y la Política*, sid. 306-307) ger en idé om ”Rådets” inflytande bland de stridande: ”Många frivilliga, som gått in i de syndikalistiska kolonnerna, var aragoniska bönder, som under de långa perioder då ingenting hände vid fronten hjälpte till i kollektiven och ställde inte bara sin arbetskraft utan också mekaniska hjälpmedel till förfogande: traktorer, lastbilar och andra arbetsverktyg. I gengäld skänkte bondekollektiven till kolonnerna allt vad de behövde för att tillgodose intendentens behov. Vad som blev över av säd, boskap etc. – och det var inte litet – överlämnades till den allmänna intendenturen.”

¹⁹ Kommunistpartiet var obetydligt i Aragonien, och detta förklarar varför kritiken mot ”Rådet” inte i första hand kom från de kommunistiska rådsmedlemmarna eller från lokalavdelningarna i länet (som fått tillskott genom tillströmning av några storbönder, handlande och arrendatorer, som var motståndare till kollektiviseringen), utan från partiets centrala ledning.

²⁰ Revolutionskommittéerna fungerade olika på olika platser. Ibland skötte de allt, inklusive förvaltning av kollektiven. På andra ställen sysslade de bara med politiska och militära angelägenheter, medan andra kommittéer skötte de ekonomiska frågorna. När de nya kommunalnämnderna bildades genomfördes sådan uppdelning överallt. Gaston Leval (*Problèmes contemporains*, sid. 113) bekräftar det apropå Ballobar: ”Revolutionskommittén hade inte längre något existensberättigande och upplöstes. Funktionärerna hade skilts åt, och man tillsatte en förvaltningskommission för kollektivet, som hädanefter var skild från kommunalstyrelsen.”

²¹ Man kan hos Peirats (tid. cit. verk del I, sid. 323 till 326) finna sammansättningen av några kommunalnämnder: de i Lagunarrota (provinsen Huesca), i Alcañiz och Oliete, som CNT och UGT tillsammans ledde, den i Calanda, där endast militanter från CNT och Frihetlig ungdom var med. Vad beträffar Fraga, uppger José Alberola i *CNT* av den 17 juli 1960: ”Vår kommunalnämnd i Fraga var bildad på grundval av delegationer från produktionscentra och de offentliga tjänsterna. Följaktligen fanns inte rum för politiska partier och sektorer – för dem som mest är ägnade att söndra vad som enats genom arbetet.”

²² Horacio Prieto, som var avogt inställd till ”Rådet för Aragonien” erkänner dock (*El Anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 15): ”På de ställen där den frihetliga rörelsen dominerade – i Katalonien och i Aragonien – kom ett kollektiviseringsdekret till, som kan tjäna till mönster i framtiden, och detta är främst de katalanska syndikalisternas förtjänst. Och dessutom en stor mängd jordbrukskollektiv, under beskydd av det ganska löjliga ’Rådet för Aragonien’, vilka utgjorde det allvarligaste försök till frihetlig socialism som ett jordbruksfolk gjort.”

CNT och den baskiska regeringen

De revolutionära organen i de kantabriska områdena

Försvarsjuntorna i Vizcaya och Guipúzcoa

I de baskiska provinserna var allting annorlunda. Kriget fick där ett eget förlopp och den sociala och politiska miljön var en helt annan än i det övriga republikanska Spanien. Även den frihetliga rörelsen hade där utvecklats och verkat på ett alldeles särskilt sätt. Relationerna mellan CNT och den autonoma regeringen kan förefalla vara en sekundär fråga, men vid närmare påseende !befinns de vara av avgörande betydelse, både genom de problem som uppstod och dessas återverkningar på den spanska syndikalismen som helhet.

Ända tills 1917 fanns i baskiska provinserna endast några dåligt organiserade anarkistgrupper utan inflytande.¹ Men detta år bildades det första CNT-syndikatet i Baracaldo. Denna begynnande rörelse kom snart i konflikt med socialdemokraterna och UGT, som sedan länge hade organiserat de stora arbetarmassorna i denna industriregion (Eibar till exempel har alltid varit socialdemokratins starkaste högborg i hela Spanien) och med den kristna fackföreningsrörelsen som var patriotisk och konservativ och styrdes av de baskiska nationalisterna.² Ofta kom det till handgripligheter i kampen mot socialdemokratiska ungdomsklubbister, när dessa anställde jakt på syndikalistiska agitatorer, som vågat sig in på deras marker. Det förekom allvarliga personskador och till och med dödsfall. Dessutom fick CNT en betydande medtävlare i det alldeles nybildade kommunistpartiet, som satt sig fast i Bilbao. Där växte dess ledarkader fram (Oscar Pérez Solis, Facundo Perezagua, Jesús Hernández, "La pasionaria" ...) och därifrån strålade det sedan ut över resten av Spanien. Till sist kan det rent allmänt sägas, att prästerskapets grepp över befolkningen, medelklassgruppernas maktställning och de separatistiska stämningarna bland dessa, carlisternas inflytande i många byar, själva folklynnet hos baskerna, som knappast var lagda för revolutionär mystik trots sin kärlek till den personliga friheten och de demokratiska traditionerna – att allt detta knappast underlättade syndikalismens spridning.

CNT visade sig trots allt livskraftig och förstod att begagna sig av alla tillfällen för att göra sig känd och med kraft gripa in i alla arbetarkonflikter. I Galo Diez fann den en outtröttlig och modig agitator, en organisatör av första ordningen,³ och organisationen lyckades med tiden få

¹ Horacio Prieto preciserar på denna punkt i en outgiven skrift (*Semblanza y personalidad de Galo Diez*): "Fler-talet medlemmar var maquetos, d. v. s. främlingar, och man kunde räkna de baskiska anarkisterna på ena handens fingrar ... I Bilbao bestod hela arbetet i att sälja *Tierra y Libertad*, att spela domino på söndagarna och gå ut i skogen för att tala om abstrakta ting."

² De kontrollerade *Solidaridad de Obreros Vascos*, De baskiska arbetarnas solidaritet (SOV), till vilken framför allt kontorsanställda, kommunal- och statstjänstemän, småhandlare och bönder var anslutna. Adolphe de Falgairolle (*L'Espagne en République*) anför ett yttrande av en SOV-medlem, som ger en uppfattning om vad för slags facklig organisation det rörde sig om: "Våra baskiska pengar lämnar inte vårt baskiska land och ska endast användas för att lindra baskisk nöd ... Solidaridad har just inrättat en sparkassa för att medlemmarna ska kunna köpa aktier i de företag där de arbetar." Icke desto mindre radikaliserades SOV något från och med oktober 1934 och placerade sig till vänster om nationalistpartiet. I juli 1936 gjorde SOV bättre insatser än partiet vid försvaret av Republiken.

³ Galo Diez var arbetare i en vapenfabrik i Eibar. Han var stark som en Herkules och levde alltid ett föredömligt liv, arbetade hårt för att försörja sin stora familj och ägnade hela söndagarna och varje ledig stund åt propagandan och det fackliga arbetet. Han dog genom olyckshändelse år 1938, vid cirka femtiofem års ålder. Horacio Prieto skriver (*Semblanza y personalidad de Galo Diez*): "Galo tog del i allt som skedde i norr ... Han var den egentlige skaparen av den frihetliga rörelsen i Nordspanien. Pestaña, Mira, Buenacasa lämnade också sina bidrag vid kortare vistelser i detta baskiska land, där man måste anstränga sig mycket och blottställa sig ännu mer för att

någorlunda fast fot i San Sebastián, i Pasajes (fiskarsyndikat), i Vitoria och på några orter längs Nervions stränder.

När militärupproret bröt ut i juli 1936 var det inte många som tänkte att baskerna skulle bjuda motstånd. Kyrkans och den reaktionära basknationalismens inflytande, närheten till traditionalisternas fäste Navarra, ingav tvivel. Vitoria, där det fanns en stark garnison, föll också genast och drog omedelbart med sig förlusten av hela Alava. Men händelseutvecklingen i Vizcaya och framför allt i Guipúzcoa blev en stor överraskning.

I Bilbao strömmade folket spontant ut på gatan, när de fick kännedom om militärresningen, och omringade kasernen. Den imponerande synen med denna enorma och beslutsamma skara, beväpnad med buteljer, knivar, käppar, jaktgevär, gatstenar, gjorde intryck på soldaterna och kom modet att svikta hos officerarna. De förstod att allt motstånd skulle vara gagnlöst och att ett blodbad ingenting skulle tjäna till mot denna befolkning som var redo till allt. De föredrog att kapitulera.

Under de dagar av förvirring, som följde på den 19 juli, upprätthölls ordningen av ”Kommittén för folkfronten”, som förestods av civilguvernören José Echevarria Novoa och vars sekreterare var den baskiske vänsternationalisten Tomás de Etxabe. Något senare, mot slutet av juli, inbjöds CNT av landstingets ordförande, socialdemokraten Rufino Laiseca, att sända ombud till ett möte, där alla andra organisationer och de olika politiska partierna skulle delta. Man diskuterade det lämpliga i att bilda en hjälpregering med uppgift att få litet ordning på saker och ting, och således upprättades ”Försvarskommissariatet för Vizcaya”. Garbizu, som var medlem av Republikanska vänstern, blev ordförande och samtidigt innehavare av finansministerportföljen. Uppdraget som kommissarie för hälsovården tillföll Horacio Prieto. Den sistnämnde underströk, att CNT önskade samarbeta med alla antifascister, och detta på alla områden, men krävde skapandet av ett organ av klart verkställande karaktär för att kunna agera effektivt. Men kommissariatet nöjde sig med att spela rollen av en kommitté av politiska funktionärer, medan de verkliga besluten fortfarande fattades av Folkfronten, där republikaners och socialdemokraters ”kazikism” härskade.⁴

Emellertid inträdde snart en förändring av läget till följd av oundvikliga konflikter, som uppstod genom dubbelmakten, och framför allt genom de baskiska nationalisternas villkorliga anslutning till Republiken. De sistnämnda torpederade ”Försvarskommissariatet”, det vill säga främst finansdepartementet. De gav sig inte med mindre än att Garbizu avgick. Vid den tidpunkten upplöstes ”Kommissariatet” och ”Kommittén för folkfronten” och ersattes med en enhetlig provinsregering: ”Försvarsjuntan för Vizcaya”. Juntan dirigerade alla civila och militära angelägenheter från mitten av augusti till den 7 oktober 1936. Den förestods av civilguvernören, och representanter för samtliga ideologiska sektorer medverkade. Portföljerna fördelades på följande sätt:

José Echevarria Novoa (Republ. vänstern)	Ordförandeskap och inrikes
Ramón Maria de Aldasoro (Republ. vänstern)	Handel och livsmedelsförsörjning
Alfredo Espinosa (Republ. unionen)	Kommunikationer
Paulino Gómez Saiz (PSOE)	Försvar
Juan de Astigarrabia (KP)	Transport

uppnå märkbara resultat ... Alla framstående agitatorer, som kom till Euzkadi, blev snart modfällda och flydde Hals över huvud från vår stridszon. Den som alltid fanns var Galo, rörelsens främste och nästan ende talesman.”⁴ Självfallet hörde varken syndikalisterna eller basknationalisterna till Folkfronten. De mest inflytelserika männen i denna kommitté var republikanen Ramón Maria de Aldasoro och socialdemokraten Paulino Gómez Saiz.

Heliodoro de la Torre (PNV)	Finanser
Julio de Jauregui (PNV)	Industri
José Gorostiza (PNV)	Arbete
Juan Carlos de Basterra (Basknationalistisk aktion)	Hälsovård
Pablo Valle (CNT)	Socialvård

Det är lätt att se att PNV (Basknationalistiska partiet) måste komma att spela en dominerande roll i juntan, både på grund av de ämbeten det utövade och på grund av söntringen, för att inte säga den ömsesidiga fiendtligheten mellan de andra politiska och fackliga grupperna. Basknationalisterna omformade Juntan till en så gott som självständig myndighet, och hela Vizcaya kom snabbt under nationalisternas välde. Med utpressningsmetoder skulle de driva igenom självstyrelse för Euzkadi som en första milstolpe på vägen mot fullt oberoende samt bildandet av en regional regering som blev ett lydigt redskap för PNV.

I San Sebastian spelade CNT huvudrollen vid segern över fascistregeringen. I denna turiststad, där medelklassen dominerade, var falangisterna många och välorganiserade. De rusade utan att förlora någon tid till anfall mot CNT:s lokal, för de tänkte med rätta, att endast syndikalisterna, trots sitt ringa antal, utgjorde en farlig motståndskraft på grund av sin extremism och sin stridbarhet. Ohyggligt våldsamma strider ägde rum. Ankomsten av ett tåg fullpackat med vänstermilitanter, som sänts till förstärkning med vapen från Eibar, tvingade falangisterna och polisstyrkorna (nästan samtliga civilgardister och en del stormgardister) att slå till reträtt och förskansa sig i hotell María Cristina och i Kasinot. Flera timmars blodig belägring krävdes för att få rebellerna att ge sig. I det följande bildade CNT:s män förtruppen av de stridande som den 28 juli tvingade de upproriska militärerna att kapitulera. Dessa, som stod under befäl av överste Carrasco, hade stängt in sig i Loyolas kaserner, där en enorm kvantitet krigsmateriel fanns.⁵

Politiskt blev händelseutvecklingen ungefär densamma som i Bilbao. ”Kommittén för folkfronten”, som förestods av guvernören Jesús de Artola (från Republikanska vänstern) var den utövande myndigheten från och med den 19 juli. Sedan, efter rebellernas kapitulation, bildades ”Försvarsjuntan för Guipúzcoa” under Miguel de Amilibias ordförandeskap, med medverkan från CNT. Medan exempelvis nationalisten Telesforo de Monzón fick posten som inrikesminister och kommunisten Jesús Larranga åtog sig de militära angelägenheterna, fick syndikalist Miguel González Inestal kommissariatet för kommunikationer och transport på sin lott. Syndikalisterna medverkade även tillsammans med UGT:s och SOV:s representanter i arbetssektionen, som förestods av socialdemokraten Torrijos.⁶

⁵ A. de Lizarra, vilken i egenskap av basknationalist i görligaste mån försöker nedvärdera syndikalisternas insatser under dessa dagar, då det gällde det baskiska landets öde, lättar litet på den slöja han lagt över dessa händelser, när han skriver (*Los vascos y la República Española*, sid. 92): ”I San Sebastián var det i början extremisterna som härjade på gatan. Nästan alla var främlingar, som vid revolten hade vällt fram från de lägsta lagren av befolkningen och från utlandet.” Men mer ändå avslöjas, när Lizarra citerar Manuel Irujo, som senare blev minister utan portfölj i Largo Caballeros regering och till sist justitieminister i regeringen Negrín (samma verk sid. 53): ”Vi var praktiskt taget fångar hos dem som lagt sig till med bytet från Loyola ... Stadsbefolkningens svåra läge komplicerades ytterligare genom den prekära försvarssituationen i vår stad som behärskades av CNT, ty för att få tillgång till vapen och ammunition måste man vända sig till denna organisation, som var den enda som ägde några. I varje fall är det inte mer än rätt att tillstå, att organisationen också med tiden gav oss dem efter många böner, diskussioner och ansökningar.” Vi måste erinra om, att när Lizarra talar om ”främlingar” rör det sig om folk, som inte talar euzkara, det vill säga galiciska, kastiljanska eller aragoniska arbetare, som var aktiva inom CNT i Euzkadi.

⁶ Enligt Manuel Chiapuso (*Generalidades sobre Euzkadi y la CNT*, sid. 15) var det syndikalisterna som genomdrev denna speciella struktur vid arbetssektionen: ”Kommissariatet för arbetet och industrin bildades uteslutande

PNV genomdriver bildandet av den baskiska regeringen

Det basknationalistiska partiet eller mera exakt ”Baskiska nationalistiska samfundet” var ett högerparti som hade sina anhängare inom medelklassen och styrdes av affärsmän, industridkare, storborgare. Dess idéinnehåll gick utöver regionalismens och separatismens ram och fick en färgning av rasism, främlingskräck och hat mot det övriga Spanien. Dess devis: *Jaungoikoa eta Legi Zarra* (Gud och gamla lagar) uttryckte väl hur bundet det var vid det förflutna, traditionen och en påvetrogen och fanatisk katolicism. Nationalisterna hade inget socialt program. De avskydde alla vänsterorganisationer, men framför allt kände de fasa för CNT.⁷ Det är inte förvånande att PNV:s ställning till fascistupproret länge var obeslutsam och vacklande. Det var först efter cirka åtta dagar räknat från den 18 juli 1936, som partiet beslöt sig för att kämpa för Republiken, tack vare folkets kampvilja och vänsterorganisationernas, i första hand CNT:s kraftfulla ingripande. Detta enkla faktum visar, att hos basknationalisterna fanns det ingen ovillkorlig anslutning till republikens sak.⁸

När general Mola satte igång offensiven mot Irún, där situationen behärskades av CNT, föredrog de att överge staden hellre än att komma till de kämpande syndikalisternas hjälp, vilka var i förtvivlat behov av vapen (i ”noninterventionens” namn blockerade de franska myndigheterna i Hendaye en betydande sändning ammunition från katalanerna). Trots ett heroiskt motstånd föll Irún den 5 september 1936. Det var även politiska orsaker som bestämde evakueringen av San Sebastián. CNT-militanterna, dock med undantag för Galo Diez, hävdade att staden lätt kunde försvaras på grund av sitt läge och sin höjd över havet, så mycket mer som fiendetrupperna från Navarra var ganska fåtaliga och nya vapen snart skulle anlända från Vizcaya. Att ge upp San Sebastián efter att ha förlorat Irún, det skulle – försökte de också visa – betyda att man gav upp hela Guipúzcoa och riskerade ett hastigt sammanbrott i hela resten av Baskien. Men nationalisterna, som inte ville vara på släp efter CNT, och som var rädda att organisationen genom sin dynamism skulle vinna massornas anslutning – och även rädda för att staden och dess turistinrättningar skulle fördärvas under striderna – vägrade bestämt att göra motstånd och övertalade kommunisterna och socialdemokraterna att förena sig med dem. Fullständigt lämnad i sticket av de övriga organisationerna kunde CNT inte ensam hålla stand mot rebellarmén. San Sebastián föll utan strid den 13 september 1936. I ett enda slag ryckte fronten tillbaka ett trettiotal kilometer mot väster. Men det finns ännu gravare anmärkningar mot nationalisterna: det är i det närmaste säkert, att vid mitten av september, ungefär samtidigt med San Sebastián's fall, hade Monzón, som sedan blev inrikesminister i den baskiska regeringen, ett sammanträffande med fascisterna. Han föreslog dem de baskiska nationalisternas anslutning i utbyte mot viss självstyrelse för regionen. Förslaget tillbakavisades av rebelledarna.

med representanter för de fackliga organisationerna på förslag av vår organisation och trots vissa politiska partiers protester.”

⁷ Man bör inte förväxla militanterna i ”Nationalistiska Samfundet” med dem i ”Basknationalistisk aktion”. Dessa utgjorde vänsterflygeln i den Baskiska nationalismen. De var demokrater med socialiserande tendens, men svaga och få till antalet. De medlemmar som var arbetare tillhörde i många fall CNT.

⁸ Den första offentliga deklARATIONEN från PNV i Vizcaya till förmån för den republikanska legaliteten gjordes den 21 juli. Däremot anslöt sig basknationalisterna i Navarra och Alava till upproret. I *Crónica de la Guerra Española* (sid. 323) finner man ett brev daterat den 3 augusti 1936 från PNV-ledarna Francisco Javier de Landaburu och Manuel Ibarrodo till Aguirre, varur vi citerar denna betecknande mening: ”Om ni så länge de röda dominerar begränsar er till att skydda byggnader och personer, om ni inte griper till vapen mot armén, kommer ni att respekteras, när armén bemäktigar sig zonen.” Man ser alltså, att basknationalisterna nöjde sig med att följa med strömmen och ställa sig på segrarnas sida, vilka dessa än var, så att de under alla omständigheter skulle kunna rädda sina egna intressen.

Basknationalisternas hållning blev inte entydig förrän de erhållit en formell försäkran från Madrid, att statut om självstyrelse skulle beviljas dem. Strax efteråt blev Manuel de Irujo y Olo minister utan portfölj i Largo Caballeros regering (25 september 1936) och statuten godkändes av parlamentet i Valencia den 1 oktober.⁹ José Antonio de Aguirre y Lecube valdes till president för Euzkadis provisoriska regering av de disponibla ”mäterna” och kommunalfullmäktige i de baskiska provinserna och avlade eden under Guernicas heliga ek, ”ödmjukande sig inför Gud” och ”tänkande på förfäderna”. Därefter bildade *lendakari* omedelbart sin regering. Det blev ett slags presidentregim med klar dominans av PNV, den minst demokratiska och mest personliga regim, som existerat under Andra republiken.¹⁰ CNT ignorerades. Ingen post erbjöds den.¹¹

Åsidosättandet av CNT. Problemet FAI och reaktionerna inom den spanska frihetliga rörelsen

Före bildandet av den baskiska regeringen hade syndikalisterna i Euzkadi tagit kontakt med de olika politiska partierna med sikte på att komma med i regeringen liksom de varit med i försvarsjuntoma. Deras bemödanden var förgäves, för de stötte på hinder av framför allt nationalisternas ovilja och egenmäktighet. De tappade inte modet för denna första motgång utan fortsatte envetet sina framställningar, och efter den 4 november 1936 (datum för CNT:s inträde i centralregeringen) begärde de på nytt med större eftertryck att få medverka. Emellertid vägrade Aguirre alltjämt. Hans motivering var att en facklig organisation inte hade någon plats i en regering, som ju var ett organ enbart för partier. Följaktligen ville han under inga omständigheter veta av CNT, men sade sig vara beredd att ta emot FAT¹² och erbjuda den en portfölj, för enligt hans sätt att se var FAI den politiska organisation som kontrollerade CNT, på samma sätt som exempelvis socialdemokratiska partiet kontrollerade UGT.

Självfallet tillbakavisade de tillfrågade FAI-isterna Aguirres erbjudande i de anarkistiska principernas namn. Bland det fåtal militanter, som på detta sätt personligen fattade beslut för resten av den frihetliga rörelsen i Euzkadi, befann sig puritanska typer som Primitivo Rodriguez och Juan Frax. Flertalet CNT-medlemmar uppfattade detta handlingssätt som självsvaldigt

⁹ Det är oroande att konstatera, att redan vid bildandet av regeringen Largo Caballero den 4 september 1936 hade portföljen för de offentliga arbetena reserverats för en basknationalist. PNV väntade emellertid tre veckor, innan partiet engagerade sig i den spanska republikanska regeringen. Detta visar också i vilken utsträckning PNV spelade ett dubbelspel. Statuten för självstyrelse erkände euzkara som officiellt språk vid sidan av kastiljanskan över hela Vizcaya, Guipúzcoa och Alava. Den gav de nya baskiska myndigheterna fulla befogenheter ifråga om administration, rättskipning, polisväsen etc. Praktiskt taget bara utrikesärenden och militära frågor skulle lyda under den spanska staten.

¹⁰ För att rättfärdiga CNT:s kandidatur nämner den frihetliga pressen ingenting om särdragen i denna regering, som enligt deras åsikt ”... ingenting annat är än ett regionalt försvarsråd” som tidningen CNT av den 13 oktober hävdar, med användande av det sanktionerande språkbruket.

¹¹ Den baskiska regeringen hade följande sammansättning: José Antonio de Aguirre (PNV, regeringschef, försvar) – Heliodoro de la Torre (PNV, finanser) – Telesforo de Monzón (PNV, inrikes) – Jesús María Leizaola (PNV, rättskipning och kultur) – Santiago Aznar (PSOE, industri) – Juan Gracia (PSOE, sociala angelägenheter) – Juan de los Toyos (PSOE, arbete och kommunikationer) – Juan de Astigarrabia (KP, offentliga arbeten) – Ramón María de Aldasoro (Republikanska vänstern, livsmedelsförsörjning och handel) – Alfredo Espinosa (Republikanska unionen, hälsovård) – Gonzalo de Nardiz (Basknationalistisk aktion, jordbruk). Kommunisterna (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 86) trycker hårt på det faktum, att PNV:s ”dominans i Euzkadis regering inte motsvarade de reella styrkeförhållandena” och de erinrar om valresultatet i februari 1936, då nationalisterna inte kom upp till mer än fem valda på ett sammanlagt antal av femton riksdagsmän för Vizcaya och Guipúzcoa.

¹² Det är egendomligt att konstatera, att Largo Caballero tvärtom helst inte ville ha CNT-ministrar som var FAI-medlemmar i sin regering.

och olämpligt, och det gav anledning till häftiga sammanstötningar och dispyter.¹³ Säkerligen var Aguirres förslag bara en list, en skicklig manöver för att hålla syndikalisterna utanför ansvaret för statsangelägenheterna, för han visste mycket väl, att FAI inte i en handvändning kunde gå med på att förneka allt som den var till för, men de flesta inom CNT skulle trots allt ha velat utnyttja tillfället, om de så skulle behöva gå in i FAI för att kunna komma med i den baskiska regeringen.¹⁴ Det var således Aguirre, som redan 1936 för första gången tog upp frågan om FAI:s politiska representation och om dess omvandling till en legal organisation av traditionell typ.

Den bitterhet som syndikalisterna i Euzkadi kände över att man utestängde dem från de lokala styrelseorganen visar hur gärna CNT önskade ta del i de militära och politisk-administrativa organen över hela Spanien. De tvingades in i en oppositionsställning, som i grunden stämde väl överens med deras antiauktoritära och ultrarevolutionära doktrin, men kände under rådande omständigheter ingen tillfredsställelse med att upprätthålla traditioner, som kunde vara både skadliga för det republikanska försvaret och till förfång för deras handlingsfrihet, som framtiden snart skulle visa. Deras upprepade hemställningar, deras påtryckningar, deras protester, talar ett tydligt språk. På väggarna i Bilbao och i Vizcayas småstäder kunde man med enorma bokstäver läsa slogans av detta slag: ”Vi kräver CNT:s deltagande”. Men ännu mer betecknande var reaktionerna i det övriga Spanien. överallt kände CNT:s män irritation över den oförrätt man åsamkade deras kära organisation. Till och med i Katalonien, den ortodoxa anarkismens bastion, var man förbittrad. *Solidaridad Obreras* artiklar under månaderna november och december vittnar om vilken vikt de fäste vid det politiska samarbetet, vilken anslutning den nya linjen vunnit såväl inom CNT:s led som bland massorna i allmänhet.¹⁵ De trycker hårt på de baskiska syndikalisternas lojala och modiga arbete, på nödvändigheten av enighet och gemensamt ansvar, på hur viktigt det är att alla antifascistiska riktningar utan undantag är representerade i regeringen. Ofta blandar sig också varningar med förtrytelse-ropen.¹⁶

¹³ CNT:s nationalkommitté sände ett ombud, Antonio Moreno Toledo, för att begära förklaringar av Aguirre. Denne lyckades dock inte få honom på andra tankar. Moreno förklarade i *Solidaridad Obrera* (20 november 1936): ”Aguirre säger att Euzkadis regering grundligt undersökt frågan om det var lämpligt att acceptera arbetarorganisationernas medverkan, men med hänsyn till att regeringen är sammansatt på grundval av politiska partier och inte samhällsklasser, har han inte ansett det lägligt att tillåta CNT:s inträde. Men det står fortfarande fast, sade han, att hade FAI velat gå med, skulle vi inte ha sett någon olägenhet i att samarbeta med den.”

¹⁴ De baskiska syndikalisterna skulle inte glömma denna bittra erfarenhet. I oktober 1938, vid ett plenum för den frihetliga rörelsen, slöt de upp kring sin talesman Horacio Prieto, när han försvarade sin tes, att FAI borde ombildas till ett parti med uppgift att representera rörelsen politiskt. Horacio Prieto (*Actas del Pleno Nacional del Movimiento libertario ... de Octubre de 1938*, sid. 121-123) förklarade då: ”I Euzkadi var alla politiska organisationer överens om att den frihetliga rörelsen skulle vara representerad i den autonoma regeringen för denna region ... FAI kan ju gå med, sade man oss, eftersom den har samma medlemmar som CNT.” Och han drog slutsatsen: ”Eftersom regionalfederationen för Nordspanien har denna erfarenhet, eftersom den tror att detta problem också kan uppstå i det politiska livet på riksnivå, anser den att FAI bör gripa in i egenskap av ideologisk organisation. CNT bör endast syssla med frågor av ekonomisk art, vilket är alldeles nog för den.”

¹⁵ Till exempel *Solidaridad Obrera* av den 19 november 1936: ”I baskiska provinserna har en autonom regering bildats ... Varför har man lämnat CNT utan representation? I den nationella försvarsregeringen fullgör våra kamrater samvetsgrant allt vad de åtagit sig. I ’Rådet för Katalonien’ spelar CNT-männen en huvudroll ... Vi kan inte förstå varför man i Vizcaya gör ett undantag vad oss beträffar.”

¹⁶ I *Solidaridad Obrera* av den 21 november 1936: ”I Euzkadi har CNT gjort alla tänkbara eftergifter för att uppnå denna samverkan ... Det är inte rätta ögonblicket att utså tvedräkt ... Nu får de styrande själva ta följderna”, eller i numret av den 22 december 1936: ”Det katolska nationalistpartiet har i CNT inte sett den lojala och offervilliga antifascistiska organisationen, utan en fackföreningsrörelse som är ... kapitalisternas värsta fiende ... Vad som är beklagligt är att de socialdemokratiska och kommunistiska kamraterna gått i ledband hos nationalisterna.

Händelserna i de baskiska provinserna är också ett värdefullt vittnesbörd om CNT:s oreserve-
rade anslutning till den nya ideologiska linjen, en anslutning som egentligen var oundviklig.
Den komplicerade situation, som man nu befann sig i och som den revolutionära apolitismens
doktrinärer inte kunnat förutse, öppnade ingen annan utväg för den: på ena hållet därför att
den var en minoritetskraft som motståndarna hotade att förkväva utan förskoning, på andra
håll (i Katalonien, i Aragonien) därför att den hade makten.

Orsakerna till regeringens omedgörlighet. Aguirre ger till slut efter

Det var alltså i de baskiska provinserna som CNT fann sig utestängd från makten, fast den där
mer än på annat håll visat prov på disciplin och verklighetssinne, och där mer än på annat håll
var naturligt benägen att delta i det politiska arbetet.

Varför det? Var det därför att CNT inte spelat någon roll i händelserna, eller en rent sekundär
roll? Absolut inte! Det har ovan visats, att utan CNT:s energiska och djärva insatser skulle
hela Guipúzcoa ha fallit i fascisternas händer redan den 19 juli. Senare deltog CNT i försvars-
juntorna i Vizcaya och Guipúzcoa, tillsammans med de andra organisationerna. Vidare av-
reste Horacio Prieto den 21 augusti 1936 till Katalonien i spetsen för en handelsdelegation
med uppgift att skaffa livsmedel och andra varor till de baskiska provinserna. Han valdes där-
för att man visste, att i Katalonien hade syndikalisterna läget under kontroll, och han kunde
således göra nytta både som garant och kontaktman.¹⁷

Var det då för att CNT hade begått våldshandlingar? Avgjort inte. Till skillnad från vad som
inträffade i övriga delar av Spanien förekom ingen attack mot prästerskapet, ingen av dess
medlemmar ofredades. Endast en eller två kyrkor stacks i brand under inbördeskrigets första
dagar och absolut ingenting bevisar, att syndikalisterna bar ansvaret för detta. Tvärtom före-
kom det att CNT skyddade kyrkans folk och byggnader mot eventuella provokatörer.¹⁸

Var det då för att CNT understått sig att socialisera det mäktiga baskiska borgerskapets
egendom? Inte det heller. Även i det fallet skilde sig Baskien från det övriga republikanska
Spanien efter den 19 juli 1936: inte ett företag kollektiviserades. Organisationerna och
partierna nöjde sig med att utöva en begränsad kontroll över vissa krigsindustrier och över
finanserna för att undvika kapitalflykt.

Var det slutligen för att CNT endast representerade en alltför obetydlig del av den baskiska
befolkningen? Visserligen var syndikalisterna inte talrika, detta har tillräckligt understrukits,

Därmed skadar de inte CNT utan Revolutionen ... Men vi är inte benägna att tolerera att man gör minsta försök
att gå baklänges.”

¹⁷ Horacio Prieto beskriver i ett utgivet arbete (*Gobierno Vasco. Algunos antedecentes para el Libro Blanco de Euzkadi-Norte CNT*) det mottagande baskerna fick och följderna därav: ”När jag anlände till Barcelona, tog jag
den baskiska delegationen med till regionalkommittén för Katalonien och transportsyndikatet. Jag gjorde det-
samma i Valencia och i Alicante. Dessutom satte jag den brevledes i förbindelse med regional federationen för
Andalusien. överallt vidtog man med största välvilja åtgärder, så att de för Euzkadi nödvändiga livsmedlen
såldes utan restriktioner ... Allt detta var möjligt därför att CNT inte hade någon som helst politisk fördom mot
att förse Euzkadi med vad man där behövde för att inte duka under i förtid. Utan vår rekommendation skulle den
baskiska zonen inte klarat sig fyra månader utan att tillgripa import från utlandet med motsvarande valutaförlust,
eller utan att in-teckna naturtillgångar.”

¹⁸ De baskiska prästerna förblev republiken trogna. De stod i allmänhet folket nära, hade ett anspråkslöst lev-
nadssätt, var liberalare och vidsyntare än prästerskapet i andra regioner av Spanien, och därför hade ingen några
allvarliga motiv att hysa agg mot dem eller förfölja dem. Följden var att det religiösa livet fritt fortsatte som före
inbördeskriget. Exemplet Euzkadi visar att ett minimum av fördragsamhet och hygglighet samt en viss självstän-
dighet gentemot de privilegierade klasserna skulle ha bevarat den spanska kyrkan som helhet från de spontana
folkliga hämnadeaktionerna.

organisationen var ny och inte fullt utvecklad, men ändå var de numerärt starkare än republikanerna och de var tätt i hämlarna på kommunisterna. Deras antal hade stigit påfallande efter fascistresningen som följde av deras snabba och effektiva ingripande. Det antal bataljoner, som de olika politiska krafterna förfogade över i de militära operationerna mot Molas trupper, ger en ganska rättvisande uppfattning om styrkeförhållandena i de baskiska provinserna: Basknationalistiska partiet kontrollerade 22 bataljoner, socialdemokraterna och UGT 14 bataljoner, kommunistpartiet 7, ”basknationalistisk aktion” 2, republikanerna bara 1. Vad CNT beträffar kontrollerade organisationen 6 bataljoner (bataljonerna *Bakunin*, *Malatesta*, *Isaac Puente*, *El Celta*, *Sacco y Vanzetti*, *Rosa Luxemburg*) samt en blandad bataljon, som till hälften bestod av CNT-medlemmar och till hälften av medlemmar av olika partier. Det måste även i detta sammanhang framhållas, att de syndikalistiska trupperna var militariserade från början. De var organiserade enligt ett militärt reglemente, som redigerats av Horacio Prieto, med utnämningar, rangordning, disciplin och strikt lydnadsplikt. Det fanns alltså inte, till skillnad mot övriga Spanien, okontrollerade och självstyrande miliskolonner. De baskiska syndikalisterna accepterade utan svårighet militariseringen och ifrågasatte den aldrig.

Hur ska man då förklara Aguirres och hans medarbetares envisa vägran? Det finns ingen annan förklaring än det hat och den fruktan som basknationalisterna kände mot den revolutionära vänster som CNT representerade, trots den sans och disciplin organisationen givit prov på.¹⁹ Aguirre fann ett orubbligt stöd i sin föresats hos kommunisterna och socialdemokraterna, som inte uppskattade att ha en i deras tycke alltför företagsam medtävlare till vänster om sig. Således rådde en långvarig konflikt mellan CNT och baskiska regeringen: en etapp i denna var historien med tidningen *CNT del Norte*, vars tryckeri överlämnades till kommunistpartiet så att det kunde publicera sin tidning *Euzkadi Roja* där. Denna affär tog en så allvarlig vändning att sekreteraren för CNT i Euzkadi, Manuel Foyo, och hela regionalkommittén blev arresterade. Det uppstod då oroligheter i vissa syndikalistiska bataljoner, myndigheterna sände trupper för att avvärja dem och det var på ett hår när att det kommit till en blodig sammanstötning. Den undveks endast tack vare CNT:s medgörlighet och önskan att undvika en konflikt som skulle ha gynnat fascismen.

Flera andra skärmytslingar avslöjade hur till det yttersta spänt förhållandet var mellan syndikalisterna och nationalisterna vid makten: de förra anklagade de senare för att de av skumma anledningar förhållade rättegångarna mot fascisternas medbrottslingar, de senare gav order om beslag av de båtar som CNT:s fiskarsyndikat i Pasajes räddat vid invasionen av Guipúzcoa.

CNT fortsatte dock att utvidga sitt inflytande bland massorna och att enormt öka sitt medlemstal. Dessa framsteg, den sympati som organisationen i ökad grad väckte, berodde i första hand på dess anmärkningsvärda militära effektivitet och på dess brist på långsinthet. Det hände således att Aguirre anlät CNT för att underlätta förbindelserna med centralmakten.²⁰

¹⁹ Låt oss apropå denna fientlighet erinra om att av alla ministrarna i regeringen Largo Caballero var det just basken Manuel de Irujo, som mest gjorde svårigheter, när det gällde CNT:s deltagande i den centrala makten.

²⁰ Relationerna var inte särskilt goda som följd av nationalisternas strävan till politisk och ekonomisk självständighet. Aguirre krävde bland annat att centralregeringen skulle betala sina inköp av baskiska metallvaror i utländsk valuta (skrivelser från Aguirre till Horacio Prieto, som vid den tiden var generaldirektör för utrikeshandeln). Juan Peiró (*Problemas y Cintarazos*, sid. 125) bekräftar detta faktum och Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 244) anmärker att däremot ”begärde aldrig kollektiven sådan valuta i betalning för de livsmedel de sände till Nordspanien”. Manuel Chiapuso (tid. cit. verk, sid. 17) nämner ett annat tillfälle då de baskiska syndikalisterna hjälpte lendakari med ett problem av finansiell art: ”Den baskiska regeringen var i konflikt med republikens regering med anledning av det guld som fanns i Euzkadi ... Aguirre tillkallade då CNT för att förklara läget, uppmanade organisationen att stödja den baskiska regeringens tes och bad oss att lägga fram saken för våra

Och hela tiden fullföljde syndikalisterna sin kampanj för att komma med i regeringen: protester, utdelning av flygblad etc. Men en sådan situation, då CNT fick alltmer avgörande inflytande utan att ta del i det högsta ansvaret, kunde inte vara evinnerligen. CNT:s bataljoner började svikta och till och med överge ställningar de hade vid fronten. Dessa företeelser oroade de styrande och förmådde dem att rucka på principerna. Aguirre såg sig tvungen att tillkalla CNT och föreslå organisationen att komma med i hans regering. I maj 1937 ägde ett sammanträffande rum mellan Aguirre, CNT-representanterna Manuel Foyo och Manuel Chiapuso samt Rivera, som var befälhavare för den syndikalistiska bataljonen *Sacco y Vanzetti*, med syfte att nå en överenskommelse om formerna för syndikalisternas regeringsmedverkan.²¹ Det var då som Rivera till allas förvåning intog en dogmatisk attityd och hävdade att anarkisternas plats inte var i staten. Aguirre beslöt då att uppskjuta förhandlingen. Men strax efter denna oförutsedda händelse lanserades den stora fascistiska offensiven mot Bilbao.²² De militära kraven kom i detta läge i första rummet, och de politiska frågorna sköts på framtiden. Frågan om CNT:s medverkan i den baskiska regeringen blev aldrig mera aktuell. Den 19 juni 1937 föll Bilbao i rebellgeneralernas händer.

Rådet för Asturien och León

I Asturien blev inte resningen helt besegrad. Oviedo föll i upprorsofficerarnas händer tack vare överste Arandas list och trolöshet. Denne hade, samtidigt som han högt bedyrade sin obetingade trohet mot republiken, lyckats att först koncentrera till Oviedo och gruvområdet nästan alla de civilgardister, som annars var spridda ute i byarna, sedan att avsevärt försvaga arbetarmiliserna genom att sända flera tusen välbeväpnade gruvarbetare med tåg till Madrid under förevändning att de skulle försvara huvudstaden mot rebellerna. När detta tvåfaldiga mål väl uppnåtts, vände Aranda ut och in på rocken och bemäktigade sig Oviedo utan svärds slag. Liksom i Zaragoza skulle republikanernas och vänsterns överdrivna tilltro till militärernas lojalitetsförklaringar stå dem dyrt. Genom förlusten av Oviedo berövades milissoldaterna anseliga ammunitionsdepåer och möjligheten att exploatera stadens stora vapenfabriker, och de kunde därför aldrig återerövra staden utan riskerade livet i onödan och förlösade det krigsmateriel, som de i öppen strid erövat från garnisonen i Gijón. I denna hamnstad, som

fyra ministrar ... Efter att vi grundligt studerat frågan blev vårt svar att vi ställde oss till den baskiska regeringens förfogande för att försvara dess ståndpunkt.”

²¹ När gatustrider började i Barcelona, blev Aguirre rädd. Han fruktade att syndikalisterna, som han behandlat så otacksamt, skulle utnyttja läget för att göra en kupp i Bilbao, och han lugnade sig först när han mottagit formella försäkringar av den fulltaliga regionalkommittén för CNT. En viss Aristarco Yoldi (citerad av Robert Payne, *The Civil War in Spain*, sid. 232) upprepade den baskiska regeringens grundlösa farhågor: ”Anarkisterna ... försökte göra öppen revolt efter sina Barcelona-kamraters exempel ... Regeringen fick nys om konspirationen i tid och det var därför som vi fick i uppdrag att avvärja dem. Vi undgick därigenom en anarkistisk resning ... Vi fick inte förrän senare veta, att anarkisterna strömmat in i Bilbao efter att ha övergivit sina ställningar i Las Peñas de Udala. De var desertörer. Vi förlorade mycket folk när vi försökte slå tillbaka fienden som skyndat genom bräschan.” Men samme Yoldi (samma verk sida 321) erkänner att ”i den mån anarkisterna slogs för regeringen, slogs de bra”.

²² M. García Venero (*Historia de las Internacionales en España*, del III, sid. 264) hävdar att PNV i april 1937 på nytt övervägde att överge republiken: ”Nationalisterna i Euzkadis berömda regering begagnade sig av London och av vissa utlandsförbindelser för att erbjuda sig att till general Franco överlämna provinsen Vizcaya och den smala remsa av Guipúzcoa som de ännu hade kvar ... Samtidigt begärde de *jelkides*, som formulerade detta förslag utan att deras kamrater och medarbetare från Folkfronten visste det, att vissa friheter utöver den administrativa självstyrelse landet åtnjutit fram till 1936 skulle beviljas, exempelvis officiell undervisning i euzkaraspråket. Det kategoriska nej, som blev Salamancaregeringens svar till förhandlingarna, drev basknationalisterna till att erbjuda kapitulation mot fri lejd för jelkideaktivisterna, och straffrihet för dem som deltagit i motståndet mot den Nationella resningen ...”

Anm. De aktiva inom PNV kallades Jelkides eller anhängare av JEL (begynnelsebokstäverna för den redan nämnda devisen *Jaungoikoa eta Legi Zarra*, Gud och de gamla lagarna).

också är Asturiens största industristad, hade det CNT-organiserade proletariatet omringat trupperna i deras kaserner och hindrat dem från att komma ut för att besätta staden. Sappörregementet gav sig ganska snart, och sedan var det civilgardets tur. Endast Samancas-regementet, som överste Pinilla förde befäl över, försökte ända fram till mitten av augusti att med sin moderna vapenutrustning göra motstånd mot milissoldaterna, som djärvt gick till anfall fast de bara var utrustade med några gamla gevär, och en och annan jaktbössa de hittat i byarna, sprängämnen och till och med käppar, knivar och stenar. Tidigare hade civilgardet i Sama de Langreo kapitulerat efter hårda strider och överallt annars stod folket som segrare. Åt öster var vägen fri i riktning mot Santander. Åt väster började fascistzonen först vid Luarca, mot gränsen till Galicien.²³ Slutligen hade hela norra delen av provinsen León gått rebellerna ur händerna.

Just i Sama de Langreo uppstod i slutet av juli eller början av augusti 1936 ”Provinskommittén för Asturien”, som småningom under sin egid samlade de olika lokala revolutionskommittéerna i hela regionen med undantag för Gijón med förstäder och en bit omkring. Den arbetade med att försörja befolkningen med livsmedel, beväpna och organisera miliserna, garantera den allmänna ordningen. Den dominerades av socialdemokraterna (Belarmino Tomás som var kommitténs ordförande, Amador Fernández, Calleja etc.), fastän även två kommunister och två republikaner var med. Senare utvidgades kommittén med två representanter för CNT (José García och Marcial Cuesta). Mot slutet av september månad flyttades ”Provinskommittén” över till Gijón.

Den sistnämnda staden och dess bälte av industrier hade alltid varit en anarkistisk bastion. Efter Oviedos fall blev de Asturiens obestridda centrum, varvid också CNT:s inflytande kom i första planet. Ännu 1934 hade CNT stått tillbaka för UGT, men gick senare framåt, även vid de traditionellt socialdemokratiska stenkolsgruvorna och stod numera på samma nivå som den rivaliserande landsorganisationen. Det var alltså på syndikalisternas initiativ som ”Krigskommittén för Gijón” bildades. För att förstärka den antifascistiska enigheten och i gengäld möjliggöra sitt inträde i ”Provinskommittén”, gick de trots sin övermakt med på att alla politiska och fackliga krafter skulle medverka på likaberättigandets grund. Kommittén fick till ordförande CNT-militanten Segundo Blanco och för övrigt följande sammansättning:

Som representation för den frihetliga sektorn, Avelino G. Entrialgo (mobilisering), Ramón Alvarez (kommunikationer) och Carloz Díaz (sekretariat).

Som representation för PSOE-UGT, Eugenio (kassa), Corbato (hälsovård), Rafael Hernández (arbete).

Som representation för kommunistpartiet, José Gallardo (säkerhet), Emilio Fernandez (livsmedelsförsörjning) och Horacio Argüelles (mobilisering i samverkan med CNT).

Som representation för republikanerna märks bland andra Alberto Lera, som skötte bostadsfrågorna.

Kommittén kontrollerade ett område som sträckte sig bortom Avilés i väster och Villaviciosa i öster. Den upprättade kontroll över krigskommittéer som spontant hade bildats på alla platser och legaliserade på sätt och vis deras befogenheter. De bestod ofta av de gamla kommunal-

²³ De fyra galiciska provinsernas civilguvernörer lydte regeringens instruktioner och vägrade beväpna folket, som i stor utsträckning tillhörde CNT och vänsterpartierna. Trots detta gjorde fiskare, sjömän, arbetare och bönder heroiskt motstånd ända till den 29 juli mot talrika trupper: två regementen i La Corufia, tre regementen i El Ferrol, avdelningar av civilgardet etc. Bara i La Coruña arkebuserade rebellerna 7.000 personer (enligt Hernán Quijano, citerad i *Guerra y Revolución en España*, del I, sid. 167).

styrelserna i varje kommun, sedan de tidigare ”märrerna” hade avsatts. Ibland blev de utökade med CNT-medlemmar.

Under tiden hade industrin överallt socialiserats. Gruvorna, metallindustrin, järnvägarna förvaltades av arbetarråd och fackföreningarna. Till och med fisket och den hantverksmässiga produktionen genomgick en djupgående omorganisering. På landsbygden blev det däremot knappast några kollektiv, då den asturianska bondeklassen bestod av småbrukare som varken kände sig förtryckta eller utsugna.²⁴ Det fanns alltså inte något agrarproblem som krävde en omedelbar förändring i egendomsförhållandena. Detta hindrade dock inte att de revolutionära organen upprättade sträng kontroll över jordbruksproduktionen, och speciellt över försäljningen till utlandet och det republikanska Spanien av de viktiga asturianska jordbruksprodukterna (äpplen, cider, mjölkprodukter).

När ”Provinskommittén” installerade sig i Gijón, upplöstes inte ”Krigskommittén” för det. Asturianerna fick alltså i fortsättningen två skilda myndigheter, två slags regeringar: en med socialdemokratisk dominans och en med syndikalistisk. Emellertid gav denna dubbla makt inte upphov till några konflikter. De två organen underhöll utmärkta förbindelser. För övrigt utökades genast vid ”Provinskommitténs” överflyttning till Gijón antalet CNT-ombud till fyra: Eduardo Vazquez (ombud vid flottan och fisket), Eladio Fanjul (socialvård), Tourman (industri) och Francisco González Bedrriana (kommunikationer). De två revolutionskommittéerna förenade sina ansträngningar för att centralisera de militära operationerna och stärka disciplinen. Som nästan överallt annars i Spanien var milissoldaterna illa organiserade, dåligt beväpnade och fördes i strid av befäl, som ägde ett oerhört mod men inte minsta begrepp om krigskonst, eftersom ju milisledarna var arbetarmilitanter vilka över en natt hade måst förvandla sig till officerare.²⁵ Men i Asturien var centurier och kolonner inte strikt uppdelade efter ideologiska linjer. Anarkister och socialdemokrater, kommunister (föga talrika) och det fåtal republikaner som fanns samsades i samma enheter.

I varje stad eller by fanns miliser under befäl av ombud för partierna och de båda fackliga landsorganisationerna, som sörjde för att ordningen upprätthölls och utövade polisiära funktioner. Folkdomstolen för Asturien med säte i Gijón och med en jury sammansatt av representanter för de politiska partierna, för UGT, den socialistiska ungdomsrörelsen, CNT, FAI och Frihetlig ungdom, utmätte fängelsestraff och i många fall dödsdomar för rebellmilitanter, falangister och reaktionära element. Repressionen hårdnande allteftersom fascisternas excesser blev kända: massavrättningar, mord och massakrer som förövades i det angränsande Galicien och övriga delar av Spanien, och allteftersom bombardemangen intensifierades och

²⁴ Här följer två vittnesbörd om kollektiviseringens omfattning. Det första är av Koltsov (*Diario de la Guerra de España*, sid. 127) som noterar: ”... sedan ägarna till fabriker och gruvorna exproprierats, socialiserade de lokala myndigheterna även småindustrin, hantverket och detaljhandeln – allt inklusive skoputsarna.” Det andra härrör från A. Costales (*España libre* för 18 september 1949): ”I Asturien blev det inga kollektiv. Det blev socialisering. Inte av jordbruket, för jorden var styckad i hemman, men alla industrier och likaså handeln övergick till folket, representerat av fackföreningarna. Dessa överlät ledningen och administrationen till arbetarna genom förmedling av fabrikskommittéer eller de fackliga delegationerna.”

²⁵ Bland de improviserade befälhavarna märktes CNT-män som Escalón Onofre, Higinio Carrocera, Emetrio Díaz, Mario Cuesta, Taboada etc. Man får inte glömma att flertalet arméofficerare hade svikit Republiken genom att ta del i resningen eller genom att senare gå över till fienden vid första tillfälle. Den mest elementära försiktighet rådde dem som kämpade på republikens sida att vara på sin vakt mot officerare som av omständigheternas makt förmått göra gemensam sak med dem. Slutligen var bristen på vapen dramatisk: fronten vid Asturien försvarades huvudsakligen med hjälp av det materiel som tagits i kasernerna under augusti månad. Det enda tillskottet fram till sammanbrottet kom från fabriker som i all hast lagt om sin produktion och från några ytterst små leveranser från Sovjet, Tjeckoslovakien och Mexiko.

krävde otaliga offer bland barn, kvinnor och åldringar. Kyrkofientligheten bland folket ledde till stängning av kloster och kyrkor, eller också slutade man bara att besöka dem. Det hände att prästerna trakasserades, men inte att de dödades eller ens förföljdes. Under alla omständigheter var revolutionsmakten mån om att bestraffa anstiftare av våld och hålla tillbaka eventuella lidelseutbrott bland befolkningen.

Traditionen av samförstånd mellan asturianska socialdemokrater och syndikalister, bekräftad genom oktoberupproret 1934, svek bara två gånger, första gången under en konflikt mellan CNT och UGT om hur de båda stora landsorganisationerna skulle vara representerade i ledningen för gruvorna och i administrationsrådet för Duro-Felguera,²⁶ andra gången i början av år 1937 när socialdemokraterna försökte återställa vissa kollektiverade företag till deras forna ägare.²⁷ CNT-militanter, som motsatt sig detta blev då arresterade och de syndikalistiska rådsmedlemmarna hotade att avgå och bryta den antifascistiska solidariteten, om de anhållna inte ögonblickligen frigavs. Sedan begav sig Segundo Blanco och Ramón Alvarez till Valencia för att framföra sina protester till centralregeringen och vädja till den syndikalistiske industriministern Juan Peiró, som förklarade de av socialdemokraterna förordade åtgärderna olagliga. De gav därmed ett slående exempel på anarkisternas bemödanden att även med användande av staten skydda arbetarklassens revolutionära erövringar.

Det var först efter CNT:s inträde i regeringen Largo Caballero den 4 november 1936, som dubblingen av den politiska makten upphörde. Mot slutet av november månad beslöt ”Krigskommittén för Gijón” att upphöra. Dess funktioner övertogs delvis av nya stadsfullmäktige i Gijón, vars ”mär” var Avelino Mallada (CNT). Bland de frihetliga ”borgarråden” märktes Segundo Blanco, Ramón Alvarez. Trabanco, Ovidio García ... Samtidigt försvann de lokala kommittéerna, som omvandlades till kommunalnämnder. I Felguera, stamort för den anarkistiska puritanismen, där kommittén hade bestått uteslutande av anarkister och syndikalister, var det emellertid en republikan som fick ordförandeposten.

De underhandlingar mellan socialdemokrater och syndikalister

som följde på upplösningen av ”Krigskommittén för Gijón” ledde till bildandet av en regional regering som fick namnet ”Rådet för Asturien och León”. Detta enhetliga politiska organ undergick en mindre ombildning under loppet av december månad och legaliserades genom dekretet av den 23 december 1936, som gav de kantabriska regionerna en ganska vidsträckt självstyrelse, på grund av att de var avskurna från resten av det republikanska Spanien.

²⁶ Solano Palacio (*La tragedia del Norte*, sid. 81) skriver med avseende på detta: ”Trots den samarbetsöverkommelse som bägge landsorganisationernas regionalkommittéer undertecknat och det faktum att vi låtit dem delta i kontrollen av Gijóns industrier, trots en paragraf i denna samma pakt, som specificerade att endast där minoritetsorganisationen hade 10 % av de fackligt anslutna i en industri skulle den ha rätt till medverkan, vägrade UGT-representanterna oss rätten att vara med i ledningen för gruvorna under förevändning att i La Felguera vägrade man dem varje möjlighet till deltagande. Det var ju också sant, men kamraterna i La Felguera stödde sig på paragrafen i överenskommelsen och hävdade att hos dem kom de UGT-anslutna inte upp till 3 % före inbördeskriget, medan de CNT-anslutna i gruvorna uppgick till 33 %.”

²⁷ José Peirats (*La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 358) pekar på att redan i november 1936 publicerade det socialdemokratiska ”borgarrådet” för handeln, Amador Fernández ”en artikelserie i Avance där han försvarade småhandlarnas och småföretagarnas frihet”. Men det var i synnerhet kommunisterna som för att motarbeta CNT med iver ägnade sig åt att bekämpa socialiseringen. De själva erkänner (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 90) att de i Asturien gick in för att ”få småfabrikörernas, hantverkarnas och affärsinnehavarnas intressen respekterade”.

”Rådets” uppgift skulle vara att sköta det militära försvaret av Asturien samt leda ekonomin och administrationen. Det var sammansatt på följande sätt:²⁸

Belarmino Tomás (civilguvernör)	Ordförandeskap och kriget
Amador Fernández (PSOE)	Handel
Calleja (PSOE)	Flottan
Aquilino Rocas (UGT)	Kommunikationer
Rafael Fernández USU)	Finanser
Luis Sánchez Roca (JSU)	Rättskipning
Juan Ambou (KP)	Undervisning
Gonzalo López (KP)	Jordbruk
Antonio Ortega (Republ. vänstern)	Propaganda
José Maldonado (Republ. vänstern)	Offentliga arbeten
Segundo Blanco (CNT)	Socialvård
Onofre García Tirador (FAI)	Arbete
Ramón Alvarez (FAI)	Fiske
Ramón Fernández Posada (FIJL)	Hälsovård

Det är märkligt att FAI, en hemlig organisation, officiellt lät sig representera i ett ”Råd”, som sedan blev legalt och åtminstone teoretiskt infogat i den republikanska statsapparaten.²⁹ Nästan alla rådsmedlemmarna assisterades av expertkommissioner. Det var exempelvis fallet vid fiskeridepartementet, där en biträdande kommission bildad av tre ombud från UGT och tre från CNT hade hand om den tekniska ledningen, och vid industridepartementet, där ombud för fackföreningarna utarbetade ett utkast till ekonomisk planering.³⁰

De asturianska syndikalisterna var nöjda med CNT:s medverkan i centralregeringen. Pakten med UGT från mars 1934 och erfarenheterna under oktoberupproret gjorde dem avgjort benägna för ideologiska eftergifter och för politiskt samarbete. Redan i december 1919 vid kongressen i Madrid hade de talat för uppfattningen, att det spanska proletariatet borde återförenas i en enda facklig landsorganisation. Den enda oppositionen kom från Frihetlig ungdom som i Gijón hade tidningen *Acracia* till språkrör. Samma FIJL-grupper bekämpade

²⁸ Till följd av den syndikalistiska principen om maktfördelning var Silverio Tufion, regionalkommitténs sekreterare, inte med. Men inte heller den märkligaste av de asturianska syndikalisterna, folkskolläraren Eleuterio Quintanilla, fanns med. Denna högt bildade man och store talare, som var direkt lärjunge till den framstående teoretikern Ricardo Mella, nöjde sig med att ägna sig åt anspråkslösa uppgifter: han hade en underordnad syssla vid distributionstjänsten för livsmedelsprodukter. Efter Madridkongressen 1919, då han förgäves talat för nödvändigheten att bilda landsomfattande industriförbund, hade han sjunkit ner i passivitet och desillusion. Han flydde sedan till Frankrike och dog där i början av år 1966 vid åttiofyra års ålder.

²⁹ Det var ofta fallet även på annat håll i Spanien (i Valencia, i Santander etc.) men inte i Katalonien eller Aragonien.

³⁰ José Peirats (tid. cit. verk. del. I, sid. 358) beskriver fiskeridepartementets roll: ”Fisket var andra huvudnäring i Asturien. Såväl havsfiskeflottan som kustfiskeflottan socialiserades redan från början. Detsamma gäller hallarna, fryserierna, konservfabrikerna (de mest betydande i Spanien), handelshusen. Allt gick över i fackföreningarnas händer och kom senare under fiskeridepartementets kontroll. Detta hade delegationer i alla hamnar på den asturiska kusten, där det fanns fiskehandel och konservfabriker.” Beträffande de syndikalistiska arbets- och industri-”ministrarna” hävdar det spanska kommunistpartiet (tid. verk del II, sid. 89-90): ”Anarkisterna i arbetsdepartementet införde vad man kallade ’likalön’. Företagen ’socialiserades’ av fackföreningarna. I industrikommissarien Segundo Blancos första dekret förklarades det: ’Då den sociala revolutionen segrat ska alla industrier med sina arbetsinstrument överlämnas till fackföreningarna som ska leda och förvalta dem såsom tillhöriga arbetarna.’”

också häftigt militariseringen.³¹ Emellertid var deras hållning motsägelsefull: de var mycket ivriga att få medverka i det regionala ”Rådet”.

Socialdemokrater och syndikalister kom varandra ännu närmare under krigets lopp genom sin gemensamma motsatsställning till kommunisterna. När de sistnämnda försökte få herraväldet i den nya revolutionsarmén, omintetgjordes resolut deras försök.³² Kommunisternas dagliga tidning, *El boletín del Norte*, var den enda publikation som någon gång censurerades, medan Avance (organ för PSOE) och CNT, som Acracio Bartolomé redigerade, hela tiden kom ut i full frihet. Det redan före militärresningen svaga kommunistpartiet gjorde således inga framsteg att tala om och förblev maktlöst – ett enastående fall i det republikanska Spanien.

Den 24 augusti 1937 förklarade sig ”Rådet för Asturien och León” för suveränt, utan förbindelse med regeringen Negrín.³³ Det delade sig i två stora avdelningar: den ena rent militär, den andra med uppdrag att sköta de civila angelägenheterna (livsmedelsförsörjning, transport etc.) och att organisera evakueringen (”Rådet” lyckades tack vare brittiska fartyg evakuera cirka 10.000 personer: åldringar, kvinnor, barn, sårade). Det kunde trots detta inte förbättra det kritiska läget. Den 21 oktober 1937 trängde rebelltrupperna in i Gijón. Det blev alltifrån kvällen den 20 ett allmänt ”rädda sig den som kan” och den sista båten fullproppad med antifascistiska soldater lyfte ankar under fiendens eld. Den vita terrorn tog vid, ohygglig. De vänstermilitanter som inte kunnat fly, massakerades av segrarna, medan deras hustrur och familjerna till dem som lyckats fly blev fängslade, våldförda, förödmjukade och i många fall mördade. Men uppe i bergen fortsatte tusentals gerillamän kampen flera månader.

Interprovinsiella rådet för Santander-Burgos-Palencia

Generalstrejk proklamerades Santander vid underrättelsen om militärresningen. Grupper av beväpnade arbetare omringade civilgardets och infanteriregementets kaserner. De häpna officerarna fann för gott att ge sig utan strid. I Santona, som var provinsens andra betydande militärförläggning, vågade garnisonen inte heller företa sig något. Det var endast i Reinosa, där CNT var starkt, som civilgardet reste sig, men det slogs snabbt ner. Således gick hela provinsen Santander och några platser i provinserna Burgos och Palencia förlorade för fascismen redan första dagarna av inbördeskriget. Landförbindelsen fungerade ända från Galicien till franska gränsen, och kontakten mellan Asturien och de baskiska provinserna var obruten.

Vad kollektiviseringen beträffar utträttade man inte mycket i Santander, utom i de sällsynta fall då arbetsgivarna for sin väg och övergav sina företag. Det folkliga initiativet sänkades,

³¹ Antalet CNT-bataljoner (ett femtontal av inalles sextio) motsvarade inte alls organisationens verkliga styrka. Fastän motviljan mot militariseringen var mindre markerad hos de asturianska syndikalisterna än på andra håll i Spanien, fanns den ändå där, och detta gjorde att de gick miste om flera befälsposter, som de politiska partierna skyndade sig att lägga beslag på. På så sätt blev massor av CNT-medlemmar inkorporerade i militära formationer, som stod under befäl av exempelvis republikaner eller kommunister. Före dekretet av den 14 oktober däremot utgjorde de syndikalistiska kolonnerna nästan hälften av de asturianska milisernas totala styrka.

³² Samma fasthet när det gäller ungdomsrörelserna. I Asturien höll sig JSU absolut ogenomträngligt för kommunistisk infiltration och samarbetade i stället med FIJL, den frihetliga ungdomsrörelsen. (JSU, ”den förenade socialistiska ungdomen”, hade framgått ur sammanslagningen av det mindre kommunistiska ungdomsförbundet och det större socialdemokratiska i juli 1936. I det övriga Spanien blev JSU snabbt bolsjeviserat under sin generalsekretare Santiago Carillos ledning.)

³³ Suveränitetsförklaringen finns med i *Crónica de la Guerra Española*, del II, sid. 357. I inledningen angavs två huvudskäl: ”Å ena sidan svårigheten, för att inte säga omöjligheten att konsultera landets högsta politiska myndighet, å andra sidan den trängande nödvändigheten att fatta beslut på minuten ...”, och artikel 2 understryker att ”Rådet” ensamt ”skulle bestämma tidpunkten för upphävandet av sina suveräna funktioner”.

kanske för att det inte förekom någon väpnad kamp, kanske också därför att CNT hade obetydligt inflytande i det socialdemokratiska reservat som Montaña var.³⁴ I Santander hade CNT inte mer än 4.000 medlemmar, men underligt nog fanns det betydligt fler syndikalister inom själva UGT.³⁵ Detta sammanhänge med, att proletariatet i denna trakt höll styvt på den fackliga enhetens princip, och med att vänskapliga relationer rådde mellan syndikalister och socialdemokrater. Emellertid stördes det goda förhållandet något efter dekretet av den 11 oktober 1936 om obligatorisk anslutning till fackföreningarna. De flesta republikaner gick då in i CNT (i synnerhet de från ”Federala partiet” och ”Republikanska unionen”).

Det goda samförstånd som rådde i provinsen Santander kom också till uttryck genom skapandet av blandade miliser, där kommunistiska, anarkistiska, republikanska och socialdemokratiska militanter kämpade sida vid sida, något som inte var vanligt i Spanien. Det var först flera månader efter den 19 juli, som miliserna delades upp efter ideologi, det vill säga man ändrade ingenting i de redan existerande bataljonerna, som förblev blandade, men de nya enheterna blev politiskt homogena. CNT hade då två bataljoner (*Libertad* och *CNT-FAI*) medan de flesta syndikalisterna alltså stannade kvar i de ursprungliga militära formationerna.

Det var den utvidgade ”Kommittén för folkfronten” (med representation från CNT-FAI) som skötte förvaltningen och det militära försvaret av provinsen till i november 1936. Sedan, strax efter CNT:s inträde i centralregeringen, bildades ett ”Interprovinsiellt råd för Santander-Burgos-Palencia” som legaliserades genom ett dekret av den 23 december. FAI representerades av Teodor Quijano och CNT av Genaro de la Colina. Samtidigt medverkade syndikalisterna i kommunalfullmäktige på många platser. Redan tidigare hade Jesús González Malo blivit generalkommissarie för miliserna i Santander efter socialdemokraten Bruno Alonso, som utnämns till generalkommissarie för krigsflottan i Cartagena. ”Interprovinsiella rådet” ombildades i januari 1937, och fram till Santanders fall den 25 augusti samma år bestod det av nio socialdemokrater, två kommunister, tre republikaner och tre CNT-FAI-medlemmar med den socialdemokratiske civilguvernören Juan Ruiz Olazarán som ordförande. De tre CNT-FAI-medlemmarna var: Timoteo Chaperó Fernández (CNT) vid socialvården, Vicente del Solar (CNT) vid Folkbanken och Teodoro Quijano (FAI) vid propagandan.

Santander är beläget mellan Asturien och de baskiska provinserna, men då det är av naturen vänt åt havet fick det ingen större betydelse för förbindelserna mellan dessa två viktiga regioner, som förblev ganska isolerade från varandra. Visserligen kunde en del förstärkningar sändas i ena eller andra riktningen i kritiska ögonblick, men något fruktbart militärt och ekonomiskt samarbete blev det inte. Den nordspanska zonen, som av naturen är uppspaltad i småstycken och som var skild från det övriga republikanska Spanien genom hela Gamla Kastiliens yta, kunde inte bilda någon enad front mot rebellerna och underlättade således deras invasion, trots tillgångar som borde ha möjliggjort ett förlängt motstånd – som Asturiens kol, Vizcayas järn, Asturiens och Santanderprovinsens jordbruksprodukter, Gijóns och Bilbaos metallindustri. Basknationalisternas självtillräcklighet, deras obeslutsamhet och starka hat mot ultravänstern, socialdemokraternas initiativlöshet, den kantabriska befolkningens lokala isolering (en baskisk fiskare, som talade euzkara, kände sig mycket olik en asturisk bonde som

³⁴ Dock blev fiskeriindustrin i Laredo socialiserad och förvaltades av en ekonomisk kommitté med sex CNT-medlemmar och sex från UGT. Redare och mellanhänder kördes bort.

³⁵ Låt oss som exempel nämna hamnarbetarnas fackförening, som visserligen var ansluten till UGT men ändå var syndikalistisk med stadens mest framstående anarkist, Jesús González Malo som ordförande.

talade *bable* eller en santanderbo som talade kastiljanska), var faktorer som påskyndade sammanbrottet.³⁶

³⁶ Här följer två samstämmiga och förmodligen korrekta meningar om de kantabriska regionernas och de baskiska provinsernas fall: kommunisternas (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 97) och Horacio Prietos (*Posibilismo libertario*, sid 79). De förstnämnda hävdar: ”Hela tiden under flera månaders intensiv kamp gav tusentals stridande i de republikanska bataljonerna prov på exemplariskt hjältemod och fasthet. Olyckligtvis minskades effektiviteten och frukterna av dessa offer till följd av de isoleringstendenser som spred sig som ett kräftsår i den norra zonen och allvarligt skadade republikens sak. Denna tendens till politisk och militär isolering hindrade skapandet av ett gemensamt befäl, fördröjde samordningen och militariseringen av miliserna, omöjliggjorde bildandet av en folkarmé och åstadkom att norra zonen betydande industriella och mänskliga resurser föspilldes ... Vart och ett av dessa organ (baskiska regeringen, Rådet för Asturien, Juntan för Santander) ägnade sig åt att prägla mynt och fastställa ‘tullinjer’. Vart och ett hade sina egna miliser och sin militära ledning. Vart och ett förfogade över sin handelsapparat och sitt eget försörjningssystem. Vart och ett ställde upp konstgjorda hinder på den väg till ömsesidigt samarbete, som kriget ropade efter.” Den sistnämnde skrev: ”Nordspanien förblev isolerat från resten av landet, från Irún till gränsen mot Galicien. Den politiska och militära isolatismen hade väckts till nytt liv där och härskade oinskränkt. Ingen var överens med någon, ingen hade sinne för annat än den ståndpunkt som intagits av varje parti, varje landsorganisation, varje provins eller av den förgudade ledaren (syftar på Aguirre).”

Maktsplittringen i södra och centrala regionerna

Folkliga arbetsutskottet för Levanten

I Valencia, som var förläggningssort för en mycket stark garnison, bildades den 20 juli 1936 en revolutionskommitté med alla partierna i Folkfronten, medan CNT tillsatte en strejkkommitté för att hålla befolkningen beredd mot en eventuell attack från militärerna som höll sig instängda i Paterna-kasernerna. CNT hade utlyst revolutionär generalstrejk, och något senare anslöt sig den relativt obetydliga UGT-avdelningen till denna,¹ varpå en strejkkommitté CNT-UGT bildades den 21 juli. Den bestod av ett ombud för varje fackförening med syndikalisten Francisco Gómez som ordförande och socialdemokraten Guillén som sekreterare. Kommittén hade hand om livsmedelsförsörjning, sociala och administrativa frågor, vapenanskaffning etc. Några dagar senare ledde förhandlingar mellan de fackliga organisationerna och de politiska partierna till bildandet av ett samordnat revolutionärt organ, där alla organisationer var representerade. Det fick namnet ”Folkliga arbetsutskottet för Levanten”.

Men denna centralisering av revolutionsmakten förenklade inte i och för sig situationen. Under tiden hade nämligen centralregeringen sänt en ”junta” till Valencia med uppdrag att upprätthålla den republikanska statens auktoritet. Denna representation för statsmakten, som bestod av Martínez Barrio, Ruiz Funes, Echevarria och Carlos Esplá, kom omedelbart i konflikt med revolutionsmyndigheten. Med stöd endast av kommunistpartiet försökte den i legalitetens namn att få generalstrejken avblåst, underhandlingar med garnisonen inledda och ”Folkliga arbetsutskottet” upplöst. Dessa försök väckte genast förargelse hos den valencianska befolkningen, som inte trodde general Monja vid garnisonen på hans ord, när han be-
dyrade sin trohet men samtidigt krävde att generalstrejken och bojkotten av kasernerna skulle upphöra. Till slut struntade man helt enkelt i juntan efter det att denna – i syfte att bemäktiga sig Teruel – sänt iväg en kolonn bestående av tre civilgardister på en milissoldat (fast ”Arbetsutskottet tillrätt proportionen tre milissoldater på en civilgardist). Civilgardet dödade alla milissoldaterna och gick över till fienden.

De i Paterna instängda officerarna tvekade alltså att ge sig i strid. Men ”Arbetsutskottet” tvekade å sin sida att ge order om stormning av kasernerna. CNT:s metall- och transport-syndikat byggde pansarfordon, och vapensändningar från CNT i Madrid och från katalanerna började anlända. Upplopp bröt ut i kasernerna och Valentias stad sjöd av oro. Till sist, den 31 juli, gick arbetarna till anfall med stöd av de revolterande regementena. Efter hårda strider föll kasernerna med kavalleriets *Victoria Eugenia* som den sista.

Femton dagars oro, maktkonflikter och nervspänning var slut. Sedan militärmakten definitivt slagits ner, återvände ”den delegerade juntan” till Madrid med svansen mellan benen, och ”Folkliga arbetsutskottet” blev ensam herre på täppan. Det blev ett slags lokal regering under ordförandeskap av överste Arín, som utnämns till civilguvernör, och senare av socialdemokraten Zabalza. I oktober bestod det av följande kommissarier: Juan López och Juan Ripoll från CNT, Evangelista Campos från FAI, Pérez Carretero och Vicente Romero från UGT, Juan Tejón från PSOE, José Rabaza från POUM, Juan José Escrich från KP, Miguel San Andrés från ”Republikanska vänstern”, A. Sanchez Poveda från ”Republikanska unionen”, José Benedito från ”Esquerra valenciana”, F. Bosch Morata från ”Valencianska partiet” och J. Sanchez Requena från Syndikalistiska partiet. Var och en av dem stod för ett bestämt

¹ Metall-, transport- och byggnadsarbetarna samt hamnarbetarna i Grao var anslutna till CNT. Post- och banktjänstemännen tillhörde UGT.

departement. Sålunda stod Juan López för propagandan, Juan Ripoll för transportväsendet och José Benedito för försvaret.

”Folkliga arbetsutskottet” behärskade egentligen bara själva staden Valencia och dess omgivning. I det övriga Levanten var Utskottets myndighet helt symbolisk. De lokala revolutionskommittéerna utövade den verkliga makten. Efter omständigheterna var det syndikalister eller socialdemokrater som styrde: de förstnämnda dominerade i Alcoy, som alltid varit ett starkt fäste för anarkismen, och likaså i Sagunto, Jativa, Elche, Monovar eller i Callosa de Ensarria. I Alcira var det socialdemokraterna, och i Elda var båda riktningarna jämnstarka.² I Gandia bestod arbetsutskottet av 2 representanter för CNT, 2 för FAI och 2 för vart och ett av övriga partier och organisationer (UGT, PSOE, KP, ”Republikanska unionen” och ”Republikanska vänstern”). I Castellón de la Plana omfattade det 14 CNT-medlemmar, 7 från UGT, 7 från POUM och 7 republikaner. I Alicante blev civilguvernören Monzón, som var kommunist, ordförande, men ersattes snart med socialdemokraten Mella Serrán, som hade ett utmärkt samarbete med syndikalisterna: Ramón Llopis blev sålunda hans högra hand och obestridd ledare för alla polisstyrkor.

Särskilda, mycket självständiga organ specialiserade sig på bestämda uppgifter. Försörjningskommittéer, folkdomstolar, arriärgardesmiliser, ”antifascistiska folkgardet” (det bestod av män från CNT, UGT och de politiska partierna och stod under befäl av anarkisten Pérez Feliu och kommunisten Talens) samt arbetar- och soldatråd ägnade sig åt ekonomiska frågor, rättsskipning, vakthållning eller kontroll av de väpnade styrkorna. På landsbygden liksom i industriområden uppstod kollektiv, som styrdes av företagskommittéer CNT-UGT. I Valencia socialiserades varvsindustrin redan i slutet av juli, och senare vatten-gas-elektricitet, transportväsendet, den kemiska industrin och skofabrikerna, byggnadsindustrin etc., samt slutligen hotell och barer, biografer (i oktober) och till och med begravningsbyråerna (i november). I Alicante kommunaliserades de offentliga tjänsterna och bostäderna. Verkstäder och fabriker kollektiviserades av fackföreningarna. Textilindustrin i Alcoy, fisket i Villajoyosa, masugnarna i Sagunto gick också över i arbetarnas händer. Men det var inom jordbruket som de allra mest imponerande resultaten nåddes. Levantens kollektivisterna hade verkligen anledning att vara stolta över sin framgång.³ De förde noggranna räkenskaper och statistik samt arbetade efter gemensamma normer för hela regionen, vilka upprättats av CNT:s jordbrukarfederation.

² Cristobal Parra beskriver i *CNT* för den 18 juli 1959 den revolutionära process som startat i Elda, en liten industristad på 25.000 invånare, belägen i provinsen Alicante: ”Den nya revolutionära ordningen tar så småningom form. De officiella organen har blivit en fiktion utan någon reell makt. Efter första tidens improvisationer börjar man att bygga upp organ för revolutionen. Miliserna blir mer samordnade. Man rekviderar en lokal för dem och gör om den till kasern, och man bildar en kommitté bestående av ansvariga kamrater med uppgift att kontrollera och orientera deras verksamhet. Man upprättar en kommission för livsmedelsförsörjningen som ska inventera i staden lagrade livsmedel och fördela dem rättvist. Denna kommission träder i förbindelse med produktionscentra för att kunna garantera en regelbunden livsmedelsförsörjning. De reaktionäraste företagen har anhållits eller flytt. Deras fabriker lägger man utan vidare beslag på. Övriga fabriker och verkstäder sätts under arbetarorganisationernas kontroll... Frivilliga börjar ge sig av till fronten. Den första kontingenten syndikalister avreser i riktning mot Bujaraloz för att ansluta sig till Durrutikolonnen. Socialdemokrater beger sig till Madrid och stridszonen i Sierran. Andra avdelningar sluter sig till kolonnen *Del Rosal* och *Svart-röd*. Ännu andra far till fronten vid Granada med Maroto eller till Turuel med *Järnkolonnen*.”

³ En av orsakerna till deras framgång var det goda samförstånd som rådde mellan CNT- och UGT-medlemmar. Kommunisterna försökte sabotera deras verk genom att mobilisera småägarna, som tidigare varit anslutna till de katolska syndikaten. Men det var först sedan Negrín kommit till makten och det inte längre fanns några CNT-ministrar för att försvara de revolutionära lantarbetarna, som stalinisterna angrep kollektiven med vapenmakt (ungefär samtidigt som de gick betydligt våldsammare fram i Aragonien).

På syndikalisternas förslag beslöt ”Folkliga arbetsutskottet” att skapa ett ”ekonomiråd”, som skulle ha till uppgift att planera produktionen i hela den levantiska zonen (2 november 1936).⁴ Det kom att bestå uteslutande av medlemmar av UGT och CNT (bland andra Domingo Torres, Alandi, Higinio Noja Ruiz), men dess verksamhet blev aldrig av större betydelse, för centralregeringens överflyttning till Valencia hade till följd att ”Rådet” förkvävdes och aldrig lyckades åstadkomma någonting jämförligt med ”Ekonomirådet för Katalonien”. I deklARATIONEN av den 2 november, som bär CNT:s tydliga märke, krävde ”Arbetsutskottet” att staten skulle erkänna det och legalisera dess befogenheter, att regional självstyrelse skulle beviljas, och slutligen att CNT skulle vara med i centralregeringen. Men dennas installering i Valencia kom att betyda dödsstöten för den regionala makten.

När regeringen Largo Caballero installerade sig i Valencia, började ”Folkliga arbetsutskottet” att tyna bort och försvann i december månad. Det ersattes med provinsiella råd i var och en av Levantens sex provinser (Castellón, Valencia, Alicante, Murcia och Albacete). Dessa ”råd” var knappast något annat än de gamla landstingen, om man bortser från att FAI och de bägge landsorganisationerna var representerade.⁵ I själva Valencia tillsattes en ny stadsstyrelse. Inom denna var syndikalisternas övermakt förkrossande, inte bara därför att Domingo Torres blev dess ”mär” utan också för att antalet ”borgarråd” från CNT och FAI var ansenligt. Redan den 1 oktober 1936 hade syndikalisterna kommit med i stadsfullmäktige i Alicante med sju representanter för CNT och en för FAI. Från och med nu och till och med februari 1937 försvann de lokala kommittéerna en efter en och lämnade plats åt *ayuntamientos* där CNT och FAI var med.⁶

Anhängare och motståndare till regeringsdeltagande. ”Järnkolonnen”

Valenciabefolkningen i allmänhet och CNT-medlemmarna i synnerhet välkomnade nyheten om syndikalisternas inträde i regeringen. Det var ingenting förvånande i detta, för den extremistiska och revolutionära anarkismen, som så högt värderades av katalaner och andalusier, hade aldrig väckt någon hänförelse hos Valenciaborna, som dock var mycket mottagliga för frihetliga idéer, om dessa var konstruktiva och anpassade till verkligheten. ”Trentisterna” hade tidigare dragit med sig de främsta syndikaten i sin opposition (metall-, transport- och träarbetare etc.), och en reformistisk inriktning var vanlig bland militanterna. CNT:s regionalkommitté och de mest värderade ledarna var moderata frihetliga syndikalister (Juan López,

⁴ Kommittén förklarade bland annat (*Fragua social* av 3 november 1936): ”... Med hänsyn till de praktiska resultaten vad beträffar kollektiviseringen av industrin och jorden genom arbetarna själva, en verksamhet som till en del kontrollerades av de fackliga organisationerna, förklarar vi, att det är nödvändigt att skapa ett ekonomiråd, som reglerar alla de arbetande klassernas ekonomiska aktiviteter i provinsen Valencia och försöker göra det även i hela regionen ... Vi förklarar att vi är beredda att göra de största bemödanden för att bidra till en segerrik utgång av detta krig, och att vi önskar ett gemensamt befäl, som kan samordna kampen för alla de stridande enheterna, det vill säga vi anser att en *enhetlig milis* bör skapas, som kan bli en disciplinerad och för alla obligatorisk *folkarmé*. ... Därför är vi också anhängare av en regering, sammansatt av alla krafter som kämpar mot fascismen. ... De politiska och fackliga organisationer, som är med i *Folkliga arbetsutskottet*, förklarar att de anser att *Valencia-regionen* på samma sätt som övriga regioner av *Spanien* bör beviljas rätt till självbestämmande genom grundandet av lämpliga organ för självstyrelse, och detta bör ske i samförstånd med andra regioner av *Iberien*, som skall ha samma rätt.”

⁵ ”Provinsiella rådet för Valencia” med guvernören Zabalza som ordförande omfattade 3 representanter för CNT, (bland dem Francisco Gómez), 2 för FAI, 2 för UGT, 2 för PSOE och en representant för vart och ett av de andra partierna.

⁶ Kommunalnämnden i Gandia var en av de sista som bildades (februari 1937). Den behärskades av CNT och UGT, vardera representerad av 4 medlemmar. ”Mären” var socialdemokrat. Ett annat exempel: den kommunala styrelsen för Elda omfattade 5 ombud för CNT, 5 för UGT, 2 för Syndikalistiska partiet, 2 för ”Republikanska vänstern” och 1 för kommunistpartiet. Ordförande var en syndikalistisk ”mär”.

Domingo Torres, Francisco Gómez, José Pros, sekreteraren Pablo Monllor ...), och bland organisationens medlemsmassor fanns fullt upp med republikanska arbetare, som tillhörde ”Esquerra valenciana” (valencianska vänstern) eller andra republikanska partier.⁷ Förbindelserna var alltså mycket intima och hjärtliga mellan syndikalister och republikaner och även mellan syndikalister och socialdemokrater.⁸ Dessa förhållanden tillsammans förklarar varför CNT i Levanten var den första som önskade CNT:s regeringsmedverkan och stödde Horacio Prietos teser.

Emellertid var det också i Levanten, som det mest högljudda motståndet mot samarbetet lät höra sig. FAI hade ringa omfattning men utmärkte sig genom sin aggressivitet, kanske just i reaktion mot den frihetliga reformismen. Från början av inbördeskriget var det FAI som hade greppet om ungdomen. FAI-grupperna och ungdomsgrupperna gjorde tidningen *Nosotros*, som Abraham Guillén redigerade, till instrument för sin extremistiska propaganda. Men deras verkliga styrka kom av att ”Järnkolonnen” stödde dem med mänsklig arbetskraft och pengar.

De enheter som höll fronten vid Teruel var huvudsakligen syndikalistiska. ”Järnkolonnen”, den största av dem vid sidan av den likaledes CNT-kontrollerade kolonnen *Torres-Benedito*,⁹ bestod av unga hängivna milissoldater och idealistiska anarkister plus ett antal f. d. fängelsekunder.¹⁰ Omständigheterna gjorde att ”Järnkolonnen” fick en enorm publicitet. För en stor del av ungdomen var den inkarnationen av revolutionärt hjältemod medan den däremot blev en syndabock för kommunisterna, som beskyllde den för de värsta illdåd.¹¹ Milissoldaterna tröttnade på den svarta legend, som kommunisterna byggde upp omkring dem och som övriga partier upprepade i korus. De förlorade mer än en gång tålamodet. Under bataljen på Röda torget i Valencia gick CNT:s regionalkommitté emellan och räddade kanske KP från en svår pärs. Kring mitten av oktober 1936 spred ”Järnkolonnen” i Valencia ett manifest,¹² som krävde att det gamla borgarsamhällets krigsmakt och institutioner skulle avskaffas. Efter CNT:s inträde i regeringen utsatte den organisationen för en oupphörlig kritik, beskyllde den för att förstärka staten och trampa de frihetliga principerna under fötterna. Men framför allt blev ”Järnkolonnen” känd genom sin ihärdiga vägran att låta militarisera sig. När dess krigskommitté äntligen gav med sig i mars 1937 och ”Järnkolonnen” förvandlades till 83:e

⁷ Blasco Ibáñez hemstad var kanske det enda ställe i Spanien, där republikanerna alltid haft gehör hos folket och till och med hos proletariatet. ”Esquerra valenciana” var ett regionalt vänsterparti, vars aktiva medlemmar i stor utsträckning kom från syndikalismen. Det fanns också ett mer konservativt ”Valencianistiskt parti”, som vädjade till urgamla lokala traditioner.

⁸ Under inbördeskriget gjorde UGT och CNT gemensam front mot kommunistpartiet, som försökte infiltrera den socialdemokratiska landsorganisationen och ville åt kollektiven. UGT-medlemmarna i Valencia var ”Caballero-sossar”, som ideologiskt stod betydligt längre åt vänster än kommunisterna, och som sedan länge var fast rotade i regionen. UGT i Levanten kan inte jämföras med sin katalanska namne, som var en småborgerlig och artificiell organisation under stalinistiskt välde.

⁹ Kolonnen *Torres-Benedito* var den första kolonn som organiserades för Levantens försvar. ”Järnkolonnen” uppstod senare, när män som José Segarra, Rafael Pancho Villa, Pedro Molina, Pascual Rodilla, bröderna Pellicer etc. organiserade centurier med de milissoldater som tagit Paternosterkasernerna med storm.

¹⁰ Man har i syfte att misskreditera ”Järnkolonnen” betydligt överdrivit antalet ”straffade” i dess led. Dessa kom mestadels från fängvårdsanstalten San Miguel de los Reyes nära Valencia. I själva verket fanns det säkert inte många flera än i de andra kolonnerna, vilken politisk färg de än hade.

¹¹ Det är visst och sant att ”Järnkolonnen” begick många förseelser. Men det är också sant att namnet begagnades på ett lättvindigt sätt för att skyla över plundringar begångna av andra kolonnens medlemmar.

¹² Detta manifest förklarade bland annat: ”... Vi kämpar för att förverkliga den sociala revolutionen, och anarkin är vårt mål. Det är därför som vi nu och alltid kommer att försvara dem som strävar efter ett liv i större frihet och efter att kasta av det ok som trycker oss och utplåna spåren av det förlutna.”

brigaden, fanns det bara tre- till fyra tusen man kvar av de ursprungliga cirka 20.000. Alla de övriga hade föredragit att desertera framför att förvandla sig till soldatrobotar.

Murciansk kantonalism

I provinsen Murcia var ”Folkliga arbetsutskottet för Levanten” inte mer än ett namn. I dessa bygder är kantonalismen fast rotad. Man återknöt till traditionen från 1873 och införde full självstyrelse. Men denna gång inträffade ett bipolaritetsfenomen. Allt ekonomiskt och politiskt liv koncentrerades kring två centra: å ena sidan industri-, handels- och militärstaden Cartagena med omgivningar, där syndikalisterna dominerade. Å andra sidan staden Murcia, som var administrativt centrum och dessutom marknadsplats för det kringliggande jordbruksområdet med bevattnade åkrar och blomstrande fruktträdgårdar. Där var det socialdemokraterna som dominerade.

CNT härskade odelat i Cartagena och i gruvområdena, i Sierrans småstäder och i hamnar såsom La Unión, Llano del Beal, Alumbres, Portman. Ända sen den tid då den spanska regionalfederationen av Internationalen var verksam, hade syndikalisterna drivit ett stort antal försäkringskassor, föreläsningsföreningar, konfessionsfria skolor och konsumtionsföreningar. Senare hade de också byggt upp det mäktiga gruvarbetarsyndikatet och givit ut en mängd tidningar och tidskrifter. Ännu senare hade FAI-grupper uppstått bland de temperamentsfulla och kamplystna arbetarna. Genast vid underrättelsen om att upproret krossats av matroserna vid eskadern¹³ ställde sig vaktposterna vid arsenalerna och fästningarna, vilka först hållit sig avvaktande, till Republikens förfogande, varigenom en onödig sammandrabbning undveks. Gruvarbetarna och övriga arbetargrupper i Cartagena kunde alltså ta itu med revolutionen. Allt socialiserades: raxsalonger, biografer och teatrar, hotell, fabriker, verkstäder och manufaktur, konservindustrin, järn-, zink- och blygruvorna, stenbrotten etc. Offentliga tjänster och all produktion sköttes direkt av arbetarna och deras fackföreningar. Överallt hade syndikalisterna en förstaplansroll i de olika lokala kommittéerna och senare i kommunalstyrelserna. I själva Cartagena blev Lorente (CNT) ”mär” och bland de många kommunalfullmäktige som organisationen tillsatte märks Manuel Quesada och Elcano.

Medan alltså i Cartagena revolutionen fick ett dramatiskt förlopp, gick allting lugnt till i Murcia: där förekom inga strider den 19 juli, staden förskonades från lufräder och fronten låg långt borta. Tiden förflöt i en fredlig rytm ända till inbördeskrigets slut. De flesta fackföreningar tillhörde UGT, och socialdemokrater och ”federala republikaner”¹⁴ ledde spelet på den politiska arenan. Efter resningen ökade CNT betydligt sitt medlemsantal, tack vare att den utvecklade stor aktivitet, och organisationen lyckades få med sig största delen av transport- och textilarbetarna. Men en märklig sak inträffade: syndikalisterna deltog från början i den närmast symboliska ”Länskommittén för den antifascistiska Folkfronten” med fyra ombud, men blev däremot aldrig representerade i stadsfullmäktige, utom kanske indirekt genom det ”Federala partiet” som de samarbetade med för att motverka socialdemokraternas enpartitendenser (”mären”, civilguvernören, en mängd folk i ansvariga ställningar inom förvalt-

¹³ När sjöofficerarna ville ansluta sig till militärregimen, revolterade matroserna och sköt dem. Detta myteri, som var ett slags ”pansarkryssaren-Potemkin-historia” i större skala, hindrade i viss utsträckning transporten av de *harkis* och legionärer från Afrikaarmén, som var rebellgeneralernas stöttrupper, men flottisternas impulsiva handlande ledde till att krigsflottan förlamades. De begrep sig inte på navigering och lyckades inte spärra förbindelsen mellan Spanien och Marocko eller över huvud taget genomföra någon operation. Denna överksamhet varade ända till i mars 1939. Först då dök eskadern upp för första gången och ... flydde till Bizerte.

¹⁴ ”Federala partiet” var starkt i hela provinsen Murcia. Det höll minnet av Cartagena-kantonen levande och pläderade för en radikal federalism, som tilltalade många CNT-militanter.

ningen tillhörde detta parti). Murcia var alltså en av de få städer, där CNT inte deltog i ”politiken” utan uteslutande ägnade sig åt sociala och ekonomiska frågor.

Detta apolitiska ställningstagandet var inte till men för syndikalisterna i Murcia. I själva verket gjorde det goda samförståndet med UGT, de nära förbindelserna med ”de federala” och framför allt kommunistpartiets svaghet (kommunisterna hölls på avstånd av samtliga politiska och fackliga organisationer) att de precis som i trakten kring Cartagena kunde bygga upp ett nytt näringsliv grundat på självförvaltning. Transportväsendet, de olika livsmedelsindustrierna, siden- och exportindustrin, som var speciellt betydande i Cieza och Yecla, socialiserades. På landsbygden blev det djupgående revolutionära omvälvningar: storgodsen, som förekom i stort antal åt Carvaca- och Mulahållet, avskaffades och kollektiviserades. I Murcias ”huerta” (trädgård) slog en del arrendatorer och småbönder ihop sina gårdar, medan andra föredrog att fortsätta på gammalt vis. Aldrig förekom det allvarliga konflikter mellan de självägande bönderna och kollektivisterna i CNT eller UGT.

Huvuddragen av revolutionen i Andalusien

En seglivad legend vill göra gällande, att Andalusien varit ett reservat för anarkismen och till och med dess egentliga centrum. Det är riktigt att den frihetliga rörelsen ännu 1936 bevarade första platsen ifråga om antal, men den var ingalunda allena rådande. I provinserna Córdoba, Jaen och Granada var UGT lika stor som CNT alltsedan Primo de Riveras diktatur, som möjliggjort dennas expansion.¹⁵ Dessutom hade kommunistpartiet sedan 1934 lyckats avsevärt öka sitt inflytande. Det behärskade hamnarbetarna i Sevilla och en icke ringa del av Malagas arbetare. Slutligen var socialdemokraterna mäktiga i Sevilla, fastän den omgivande landsbygden förblivit CNT-trogen.¹⁶

Antal är bara en av flera maktfaktorer. Det krävs också att det finns dugliga kadrer, ledare med resning. Problemet för andalusiska CNT låg just i att militanterna var medelmåttor utan grepp över de fanatiska och okunniga massorna, som i sin djupa misär fann en avledare i hänförelsen för rent negativa idéer. Hela den andalusiska anarkismens historia är ingenting annat en lång rad förfelade uppror som kvävts i blod. Efter Salvocheas död 1907 uppstår ingen betydande gestalt ur dessa oroliga människomassor med oförnekliga anarkistiska böjelser. Denna brist på ledarbegåvningar var till stort förfång för den rent organisationsmässiga verksamheten. Det blev ett ständigt ”spring ut och in” i organisationen, och medlemstalet växlade på ett orimligt sätt. Den var också till förfång för den ideologiska medvetenheten. Häftiga utbrott av fientlighet mot överhet, polis, den etablerade ordningen och storgodsägarnas makt var inte nog för att lägga grunden till en frihetlig ideologi bland de olärda bönderna, som ofta var konservativa och djupt religiösa, trots övergående antiklerikala våldsutbrott och trots de upprepade stormningarna av storgodsen. Katalonien förblev syndikalismens bastion, plantskolan för revolutionärer. Om de andalusiska syndikalisterna hade måst lita helt till sig själva, är det mer än sannolikt att rörelsen snabbt skulle ha sjunkit ner i vanmakt eller försvunnit.

Denna kvalitativa otillräcklighet, som för övrigt tycks ha varit densamma inom alla sektorer av vänstern, förklarar utan tvivel Andalusiens söndersprängning i tusen små kungariket som på kalifernas tid.¹⁷ Varenda by blev självständig, ingen centralisering, ingen samverkan var

¹⁵ Socialdemokrater och syndikalister tävlande framför allt om ledningen för gruvarbetarnas fackföreningar i Huelva och Rio Tinto, i Carolina och Linares.

¹⁶ Cazalla Constantina, Utrera, Morón, Ecija, El Pedroso, Castilblanco etc. Alla dessa byar eller småstäder kontrollerades helt av CNT.

¹⁷ Låt oss understryka att andalusiern i motsats till basken, katalanen, asturienan eller aragoniern inte har något ”regionalt medvetande” utan i stället en mycket trångsynt lokalpatriotism. För invånarna i Cadiz exempelvis är

möjlig. Till skillnad mot i de andra stora regionerna av Spanien, bildades inget organ som tyglade, eller åtminstone försökte tygla de otaliga små lokala myndigheterna. I provinsen Granada exempelvis dröjde det ända till slutet av november 1936, innan ”Antifascistiska folkfronten” bildades, ett centralt organ under civilguvernören Antonio de Gracias ordförandeskap och under medverkan av samtliga ideologiska sektorer.¹⁸ Det var först då som nya kommunalnämnder med deltagande av CNT uppstod och som de allsmäktiga kommittéerna försvann. På många platser (speciellt i Málaga) tog syndikalisterna aldrig del i den traditionella kommunala förvaltningen och markerade på så sätt sin revolutionära och strikt apolitiska position.

Följden av detta var att rebellerna inte hade någon svårighet att ockupera platserna en efter en och besegra ett proletariat, som sannerligen inte saknade stridsvilja, men däremot ledning, vapen och en gedigen ideologisk skolning. Landets natur, dess bergskedjor (Sierra Nevada, Sierra Morena, Sierra Bermeja, Serrania de Ronda, Sierra de Aracena etc.), som fordom varit tillflykt för de sista muselmanerna, därefter tillhåll för rövare och för motståndet mot Napoleons invasion, hade kunnat möjliggöra organisering av gerillakriget, så mycket mer som den mänskliga förutsättningen för denna sorts krigföring var för handen, det vill säga en förtryckt bondeklass, som kontinuerligt kunnat förse gerillan med stridande. Det är en av inbördeskrigets stora paradoxer att guerilleron, denna ända sedan Viriatius tid (100-talet före Kristus) och ända fram till carlistkrigen (1800-talet) välkända spanska figur inte återuppstod år 1936 utom på några ytterst få ställen och då endast för kort tid. Men vi har sett att vid kongressen i Zaragoza vägrade anarkisterna att studera frågan om den väpnade kampen, och att allmänt talat antifascisterna tvingades till en defensiv taktik och sedan aldrig fick tid att söka effektiva militära lösningar, så att allt kom att ske improviserat och utan samordning.¹⁹

Andalusien urskilde sig också genom de häftiga strider som där förekom och de fasansfulla blodbad som drabbade det. Detta land, där lyx och misär levde sida vid sida, där grandernas högmod frodades och ett andligt sett medeltida prästerskap vräkte sig i överflöd, där polisbrutaliteten inte kände några gränser och tiggeriet, lösdriveriet och prostitutionen samtidigt bredde ut sig, detta rättslöshetens land, behärskat av sannskyldiga feodaltherrar, som ägde ofantliga områden, ibland ända upp till tiotusentals hektar,²⁰ odlade av arrendebönder och utsugna, utsvultna, förtryckta, en stor del av året arbetslösa lantarbetare – detta land blev skåde-

folk från Sevilla, Malaga eller Córdoba nästan ett slags utlänningar. Den bergiga naturen, landets underutveckling, förekomsten av med avseende på ordförråd och uttal mycket olika dialekter, den gamla kantontraditionen (vid kantonupproret 1873 föll Andalusien sönder i småstycken) är andra faktorer som man måste räkna med, om man vill förstå denna uppblomstring av envist isolerade kommittéer under inbördeskriget.

¹⁸ CNT deltog tillsammans med FAI och Frihetlig ungdom. Sammaledes i Jaen och i ”provinsiella rådet för Sevilla” som utövade myndighet i de spillror av denna provins som undgick fascistväldet.

¹⁹ Det revolutionära gerillakriget, som efteråt kommit till heders i Kina och sedan i Jugoslavien, på Kuba, i Algeriet, predikades redan på 1800-talet av Bakunin, just med hänvisning till Spanien och choanerna. Det praktiserades av de ukrainska och bulgariska anarkisterna. Santillán skulle senare beklaga, att CNT inte tänkt på det, men man kan likaväl förvåna sig över att antifascisterna i allmänhet inte tänkt på (eller inte velat tänka på) andra former av krig. Horacio Prieto föreslog en rekrytering av legosoldater (europeiska officerare och arabiska soldater), som enligt hans uppfattning skulle ha varit möjlig tack vare republikens penningreserver, och som skulle ha medfört att det sovjetiska trycket lättade. Hans förslag väckte allmän indignation. Låt oss också nämna att de frivilliga i Internationella brigaderna fick mycket begränsad hjälp av den spanska regeringen. De fick klara sig bäst de kunde. Problemet med vapenbristen skymde bort det faktum, att behovet av militära experter var ännu mer trängande och att tillgången på aldrig så välbeväpnade, aldrig så tappra män inte kompenserar bristen på teknisk skolning, träning och taktisk kunskap.

²⁰ Den mäktigaste av dessa herrar, hertigen av Medinaceli, ägde (den 25 juli 1934) exakt 79.146 hektar fördelade i Andalusien och Kastilien.

platsen för fruktansvärda hämndaktioner. Där upproret slogs ner²¹ dödade jordens parias ett stort antal godsägare, storbönder, arbetsledare, kaziker, poliser och präster. De satte eld på lyxvillor, kloster, religiösa institutioner, de reaktionära tidningarnas lokaler.²² Där resningen segrade begicks obeskrivliga grymheter av överklassynglingar, falangister, legosoldater i Främlingslegionen och de vilda moriska krigare som rekryterats bland stammarna i Rif: tiotusentals män, kvinnor och barn sköts ihjäl, torterades, utsattes för våld på olika sätt.²³ I by efter by, hus efter hus dödade upprorstrupperna alla det föll dem in att döda, utan försökning.²⁴ Detta vildsinta slaktande väckte en flammande vrede i de ännu inte invaderade zoner: när flyktingar från Sevilla, Cadiz, Jérez, Granada skildrade de ohyggligheter de varit vittne till, började proletariatet i förtvivlan och hämndbegär att söka efter ”misstänkta” och döda dem utan att ta reda på om de var skyldiga eller inte. Klasskriget nådde sin paroxysm. Alla som inte hade valkar i händerna var ”borgare” och alltså fiender som skulle bort. Munkar,

²¹ Provinserna Málaga, Almería, Jaen och Granada (med undantag för själva staden Granada). Man bör notera att upproret i själva verket misslyckades över nästan hela den andalusiska landsbygden. Låt oss ta som exempel vad som hände mellan de två stora städerna Córdoba och Sevilla: i varenda by firade man segern den 19 juli, överallt kollektiviserade lantarbetarna jorden efter att ha slagit ner ”fascisterna”, men de blev efter några dagar i sin tur nedgjorda av de väpnade styrkor som drog fram längs floden Guadalquivir. Miguel Jiménez sammanfattar i *CNT* för den 27 juli 1952 händelseförloppet i Posadas (sydväst om Córdoba): ”Den 19 juli strömmade falangisterna med civilgardet som stöd ut på gatan, men de besegrades snabbt av befolkningen. Det uppstod genast en lokal kommitté och man började förklara kazikernas ägodelar för kollektiv egendom. På så sätt beslagtogs markisen av Vianas palats liksom även jordegendomarerna Nubio, La Plata och andra. De olika anläggningarna gick över till kollektivet ... Men en vacker dag ... dök över 40.000 angripare upp (marockanska soldater och legionärer). Befolkningen försvarade sig hjältemodigt, tills all ammunition tagit slut.” Låt oss invända att siffran 40.000 angripare förefaller starkt överdriven.

²² Utrotningsaktionerna mot kyrkan och klostren har sin förklaring i kyrkans obetingade lojalitet mot den härskande klassen, i dess utmanande rikedom och dess anslutning till upproret. Kyrkobyggnaderna tjänstgjorde ofta som vapendepåer eller som fästningar för falangister som förskansat sig där. På många platser öppnade präster och munkar eld mot arbetarna. Det krigiska och fanatiska sinnelaget hos det spanska prästerskapet, korstågsandan (skulle inte kyrkan komma att döpa militärupproret till ”korståg”?) kunde inte undgå att framkalla en häftig reaktion från massorna. Det var trots detta ett misstag av CNT att inte energiskt ta avstånd från förföljelserna mot kyrkans företrädare, och att inte göra åtskillnad mellan fascistanhängare, liberala präster och sådana som inte alls tog befattning med politik. Dessa förföljelser kom att skada republikens sak, för de väckte fientlighet mot den i utlandet, där folk inte kände till omständigheterna utan lät lura sig av den reaktionära pressens överdrifter, och detta blev en orsak bland många andra till att Spanien lämnades i sticket av de västliga demokratierna. Syndikalisterna bär visserligen inte ansvaret för excesserna, men de bidrog till dem genom en oförsiktig och onyanserad propaganda. De begick därefter felet att hindra fri religionsutövning och blev inte medvetna om sitt misstag förrän 1938, då det var alldeles för sent. Låt oss till sist påpeka, att även rebellerna avrättade hundratals präster (och inte bara i baskiska provinserna där prästerskapet som helhet hade ställt sig på den republikanska sidan), därför att de misstänkte dem för liberalism.

²³ Resningen segrade i provinserna Cadiz, Huelva, Sevilla och Córdoba (med undantag för den norra kanten av de två sistnämnda). General Queipo de Llano fick övertaget i Sevilla genom en bluff, fast han inte förfogade över mycket trupper. Dock anlände redan den 20 juli de första legionärerna med flyg från Afrika, medan de första ”morerna” landsteg i La Linea. De gav sig omedelbart i kast med att erövra Triana och byarna på slätten kring Guadalquivir med civilgardets hjälp, varvid de för att skapa förvirring använde republikanernas trefärgade fana (kungadömetets röd- och guldfärgade fana hissades först den 15 augusti). Denna erövring gick lätt, för landsborna hade ingenting annat än jaktvapen eller gamla revolverar att försvara sig med. Enstaka pansarvagnar som tillverkats av gruvarbetarna i Rio Tinto kunde inte heller hejda de välutrustade rebellerna.

²⁴ I Granada, där arbetarna barrikaderat sig i stadsdelen Albaicin och gjorde motstånd ända till den 24 juli, blev skalden Carcía Lorca endast ett av de 10.000 offren för den fascistiska repressionen under inbördeskrigets första veckor (enligt Southworth, *El mito de la Cruzada de Franco*, sid 94). I Sevilla, som 1936 var en stad på 250.000 invånare, blev 20.000 personer mördade under och efter erövringen av arbetarförstaden Triana (enligt Southworth, samma verk sid. 178). I Carmona, en större by nära Sevilla, avrättade rebellerna 1.500 lantarbetare enligt uppgift av Queipo de Llano själv, i Jérez de la Frontera och i Morón över 3.000 (enligt f. d. falangisten F. Gonzáles Ruiz, citerad i *Guerra y Revolución en España*, del I, sid. 128) etc.

nunnor, överhetspersoner, statstjänstemän i stort antal fick med sina liv böta för sin samhällsställning.²⁵

Till sist måste vi nämna en egendomlighet för Andalusien (det gäller faktiskt också för Extremadura och Nya Kastilien om man undantar Madrid): att det inte fanns någon egentlig medelklass. Därav följer att den politiska rivaliteten bland republikens anhängare fick en speciell karaktär. Fackföreningar och partier hade alla en proletär bas. Kommunistpartiet kunde alltså inte mobilisera några medelklassgrupper för att bekämpa CNT. Inte heller förekom det något verkligt motstånd från någon politisk sektor mot socialiseringen av produktionsmedlen. Bonde- och arbetarkollektiven tycks ha varit en så allmän och spontan företeelse, att ingen vågade ifrågasätta dem.²⁶ Kampen mellan syndikalister och kommunister tog alltså andra och mindre utpräglade former. Det var mest fråga om olika taktiska förfaranden samt tävlan när det gällde militära insatser.

Låt oss för en mera ingående analys av de nya revolutionära institutionerna välja exemplet Málaga, den främsta av de städer som stannade i lojalisterna händer, och låt oss undersöka hur CNT där betedde sig med hänsyn till det politiska maktproblemet. Det faller sig naturligt att välja Málaga, eftersom den starkaste kärntruppen av bra syndikalistiska militanter fanns där: Miguel Ortiz, Antonio Chamizo, Bernardo López, Miguel Cobo, Francisco Millán ...

Välfärdskommittén för Málaga

General Patxots obeslutsamhet blev till undergång för rebellerna och deras medhjälpare (civilgardister, karabinjärer, falangister). Folket stormade kasernerna, under det att soldaterna, som insåg att de blivit lurade av sina chefer, gjorde myteri. En försvarskommitté CNT-UGT bildades omedelbart för att leda kampen. Några dagar senare enade sig vänsterpartierna med de två fackliga organisationerna om att bilda ett stadigvarande organ med uppgift att garantera ordningen, organisera miliserna och administrera staden. Den fick namnet ”Välfärdskommittén” och omfattade 1 ombud från ”Federala partiet”, 1 från ”Republikanska unionen”, 1 från ”Republikanska vänstern”, 1 från JSU, 2 från KP, 2 från PSOE, 2 från UGT, 1 från Frihetlig ungdom (Juan Santana Calero), 1 från FAI (Manuel Mole) 2 från CNT (Mariano Ose och Francisco Millán).

Inget ombud hade någon riktigt bestämd funktion. Alla sysslade litet grann med allt. Det var i själva verket CNT som ledde kommittén, för den levererade mest folk till miliserna, hade

²⁵ I Málaga blev *några hundratal* reaktionärer, fascistsympatisörer och präster arkebuserade under loppet av sju månader. Det är märkligt att rebellerna lyckades upprätta en i det närmaste fullständig förteckning över offren med deras namn, förnamn och yrke (se arbeten av Lluch F. Valls, Gómez Bajuelo, Gollonet och Morales). Detta enkla faktum visar hur blygsam den antifascistiska repressionen var i jämförelse med fascisternas. Vem kommer någonsin att kunna återfinna namnen på de tiotusentals bönder och arbetare, som massakrerades av armén och Falangen?

²⁶ Vi tror att knappheten på tryckta källor vad beträffar kollektiviseringen beror på de andalusiska ledarnas relativt låga bildningsnivå. De var inte inställda på att teckna ner sina minnen eller göra en översikt av sina upplevelser: de var inga skrivkarlar. Därtill kommer att fienden var mån om att utplåna alla spår efter revolutionen. Paradoxalt nog är det hos de falangistiska författarna som man märker hur djupgående de ekonomiska förändringarna var, om man bara förstår att läsa mellan raderna. Låt oss emellertid citera ett vittnesbörd av en anarkist, Antonio Guerrero, som gäller omvälvningarna i Ronda la Vieja i provinsen Málaga (*Ronda la Vieja. Unos días de régimen libertario*, i CNT för 14 och 21 febr. 1954): ”Fackföreningarna åtog sig att administrera och styra det ekonomiska och sociala livet på de skilda platserna. Omedelbart efter upprorets krossande hölls ett stort allmänt möte som *enhälligt* ... uttalade sig för fullständig kollektivisering av tillgångarna ... Det var också på ett allmänt möte som normer och regler för arbetet upprättades ... Pengarnas avskaffades ... Var och en tog vad han behövde, när det fanns gott om varor. Om de däremot inte fanns i överflöd, fördelade man dem rättvist. Samtidigt organiserades ett utbytessystem mellan angränsande kollektiv, vilket möjliggjorde för samtliga att förse sig med det mesta.”

grepp över massorna och det ekonomiska livet. Stadsfullmäktige avskaffades inte men rensades ut och omvandlades den 30 juli till ett arbetsutskott bestående av tolv medlemmar av de olika politiska partierna. Trots enträgna uppmaningar vägrade syndikalisterna att delta, för de ansåg att detta organ var värdelöst och inte ägnade sig för en revolutionär situation. Utan medverkan från CNT kom den nya formen av kommunalstyrelse inte att spela någon roll. Det blev samma sak med landstinget, som ersattes med ett ”utskott för förvaltning och offentliga tjänster”. Vad beträffar guvernören Antonio Fernández (medlem av ”Republikanska vänstern”) så nöjde han sig med att bevara skenet utåt, att tjäna som statist. Socialdemokraten Francisco Rodríguez efterträdde honom snart i funktionen som bulvan för ”Välfärdskommittén”.²⁷

Denna kommitté hade hela tiden stora svårigheter att göra sig gällande i provinsen (malaga-syndikalisternas bemödanden att få de nya bypamparna att ta reson stötte på ett envist motstånd som återopade sig på principerna om självstyrelse och sann federalism) och i varje fall kunde den aldrig utsträcka sin verksamhet utanför denna. Bara några tiotal kilometer österut var det den ”permanenta centralkommittén” i Motril²⁸ som behärskade kusten, och denna i sin tur stötte på kommittén i Almería. Västerut var det försvarskommittén i Ronda som bestämde.²⁹

Ordningens återställande efter så många dagars oroligheter och rebellkolonnernas framryckning från väster krävde omedelbara åtgärder, och andra organ skapades därför i Málaga på grundval av lika representation från alla antifascistiska partier och organisationer, varvid dock självfallet varje sektors inflytande stod i proportion till dess faktiska styrka. En folkdomstol under syndikalisterna Francisco Milláns ordförandeskap inrättades. Man ville undvika den sortens orättvisor som under revolutionens första timmar begåtts av ”okontrollerade”. En ”undersöknings- och övervakningskommitté” åtog sig polisväsendet och lät genom sina patruller, som bestod av milismän från alla olika riktningar, arrestera dem som gjort sig skyldiga till stölder, summariska avrättningar och prejeri. Redan i början av augusti månad utfärdades allvarliga varningar av denna kommitté och av CNT: varje individ som handlade på eget bevåg skulle utan förskoning skjutas. I ”Krigskommittén” (Enrique Ordoño representerade FAI i den och José Margalef CNT) ingick yrkesmilitärer som rådgivare. Den utrustade

²⁷ Louis Delapiée (*Mort en Espagne*, sid. 70) noterar: ”Här är det ett råd av arbetare och milissoldater, som har hela makten. Civilguvernören är i deras händer bara en maskin som undertecknar papper.”

²⁸ ”Permanenta centralkommittén” i Motril var sammansatt på följande basis: 2 ombud för CNT, 1 för FIJL, 2 för UGT, 2 för PSOE, 2 för KP, 1 för JSU, 1 för ”Republikanska vänstern”. Den *ayuntamiento* som fanns före militärresningen avskaffades inte, men den utövade inte längre någon riktig funktion.

²⁹ ”Försvarskommittén för Ronda” var helt i syndikalisternas händer. Pedro López beskriver dess befogenheter i en artikel i *España libre* för den 19 juli 1947: ”Den lokala samorganisationen av CNT i Ronda blev från början bestämmande på alla områden ... Man kollektiviserade inte, man delade inte ut jord, man *socialiserade* allt ... Man tjänade Revolutionen genom att organisera produktionen och konsumtionen, genom att instifta dödsstraff för tjuvar, genom att bilda miliser, genom att upprätthålla *revolutionär ordning* utan personliga hämndaktioner och genom att med ett penndrag avskaffa alla lagar, när Försvarskommittén tog på sig ansvaret för den civila, juridiska och militära makten.” J. Hiraldo (se *CNT* 7 augusti 1960) hävdar för sin del: ”I kantonen Ronda ... där syndikalisternas inflytande var utan gräns, organiserade man fria, sinsemellan sammanslutna kommuner. Varje by ordnade sitt liv som det bäst passade dess behov och vanor. Jorden, arbetsinstrumenten och de olika industriella verksamheterna socialiserades, blev folkets egendom. Pengarna ... avskaffades. Man ordnade också stora magasin, där man distribuerade livsmedel på rättvist sätt, så att var och en fick tillräckligt för att fylla sina behov ... Den svartröda flaggan vajade ... från stadshusets balkong ... För att kunna vidmakthålla den frihetliga regimen skapade man syndikalistiska miliser ... och placerade kamrat Pedro López i spetsen för dem.” Ronda lyckades bara i två månader (närmare bestämt till den 16 september) stå emot anfallen av general Varelas morer.

miliserna och fördelade befälen. Julián Arcas och Rafael Peña var ledare för två av de fem syndikalistiska centurierna (av sammanlagt ett tiotal centurier).³⁰

Dock fanns det aldrig något ”Ekonomiråd” fastän en fullständig omvälvning skedde i företagens förvaltning, och produktionsmedlen socialiserades. Verkstäder, fabriker samt odlingar i stadens omgivningar kollektiverades och sköttes av arbetarråd.³¹ Frånsett att inget försök till allmän planering gjordes, försvårades verksamheten också genom centralregeringens avoghet. Den gillade inte detta initiativ som låg utanför dess kontroll, och den lade ner mer intresse på att bekämpa syndikalisternas inflytande än på att hjälpa Málaga att stå emot rebellernas offensiv.³²

Bristen på vapen var tragisk. Dock vägrade regeringen att sända förstärkningar och materiel. Mot slutet av november månad fick ”Krigskommittén” per telegram svar på sina suppliker från Largo Caballero: ”Inte ett gevär, inte en patron till Málaga.” Inför en sådan förblindelse var det bara en fråga om veckor, ja dagar när staden skulle falla. De stridande fick uppåda all sin uppfinningsrikedom och allt sitt hjältemod för att lappa ihop vapen som gått sönder och – det förefaller otroligt – leta rätt på förlorade kulor under fiendens eld. Málaga, bojkottat som det var av de republikanska myndigheterna, bombarderat av fiendens flyg och flotta, övergivet, glömt av alla vänsterns krafter, höll stånd som genom ett under ända till den 8 februari 1937.³³ Den dagen trängde marockanska soldater, följda av italienska ”svartpilar” och till sist

³⁰ Efter militariseringen av miliserna kontrollerade CNT fyra bataljoner medan KP endast hade en enda. Som överallt i Spanien var yrkesofficerarnas förräderi och desertering ett svårt handikap i försöket att åstadkomma ett effektivt republikanskt försvar.

³¹ De falangistiska författarna har intygat kollektiviseringens omfattning. Gil Gómez Bajuelo (*Málaga bajo el dominio rojo*, sid. 176) skriver: ”Kontroll upprättades endast i detaljhandeln ... I industrin var det endast Los Larios som blev satt under kontroll, de andra kollektiviserades ... Jordbruket kollektiviserades likaså i hela zonen av bönderna själva.” A. Gollonet och J. Morales (*Sangre y Fuego. Málaga*, sid. 173 och 178) bekräftar: ”Industrin kollektiviserades av arbetarna. Bara Larios-företagen sattes under arbetarkontroll... Jorden gick över till de kollektivistiska odlarna.” Man avskaffade radikalt alla privilegier: exempelvis infördes likalön. Gómez Bajuelo (tid. cit. verk sid. 161) meddelar om förhållandet inom pressen: ”Under den röda epoken fick alla samma lön med undantag av chefsredaktören. Andre redaktören och redaktionssekreteraren tjänade inte mer än springpojken.” Lägg märke till att Málagas största tidning, *Faro*, som redigerades av Santana Calero, var organ för CNT.

³² Kommunistpartiet förde en intensiv kampanj mot CNT:s miliser. I sina bemödanden att lägga beslag på de militära befälen uppnådde det i första hand att general Asensio, som kom alltför väl överens med syndikalisterna, avlägsnades från Málaga (Asensio blev senare undersekreterare vid krigsministeriet under regeringen Largo Caballero), men hans ersättare överste Villalba var knappt vänligare sinnad mot stalinisterna. Enligt Gómez Bajuelo (cit. verk, sid. 188) ”fanns i Málaga före ’rörelsen’ 2.000 medlemmar av kommunistpartiet, men senare steg antalet till 15.000 á 20.000, för alla som ville rädda sitt skinn gick in i partiet. Man sökte upp en kamrat och för tjugo duros fick man medlemskort. Massor av högerfolk anslöt sig till kommunismen!” Samma författare talar om ”ofta förekommande skottväxling mellan anarkister och kommunister”. Allt detta är möjligt. Men man måste alltid ta falangisternas ”vittnesbörd” med en nypa salt. De är alltför ofta ”arrangerade” med syftet att misskreditera dem som kämpade på republikens sida. Málagas fall gjorde det möjligt för kommunisterna att ta revansch: Asensio tvingades avgå från sin post som statssekreterare. Villalba ställdes inför krigsrätt, anarkisten Francisco Morato, vars kolonn kämpade i närheten av Granada, arresterades för ”medbrottslighet med fienden”. Då inget bevis för de sistnämndas ”förräderi” kunde företes, måste de militära myndigheterna frikänna dem.

³³ Det förefaller som om de syndikalistiska ministrarna – eftersom de underlät att energiskt träda emellan hos Largo Caballero och Indalecio Prieto – inte förstod att rätt utnyttja alla de möjligheter till ingripande som deras ställning erbjöd. Gil Gómez Bajuelo (tid. cit. verk sid. 177 och 181-182) hävdar: ”Under denna period av sju månader förekom ingen import, inte ens av krigsmateriel, för Indalecio Prieto hade inget förtroende för FAI. Han visste att det var FAI som förde befälet i Málaga. Vi kunde konstatera, när vi kom in i staden, att det inte ens fanns något att äta. FAI:s maktställning besvärade regeringen. När en delegation av socialdemokrater, republikaner och kommunister for till Valencia för att begära militär hjälp hos regeringen, svarade denna genom Indalecio Prietos mun: I Málaga har ni ju FAI. Det räcker väl!”

av legionärer, requetés och falangister, in i Málaga efter att ha sopat bort de sista anarkisternas förtvivlade motstånd. Fyratusen personer avrättades under ockupationens första vecka, medan flyktningsströmmen österut besköts med kulsprutor av italienskt-tyskt flyg. Förlusten av Málaga var otvivelaktigt ett av de allvarligaste symptomen på den republikanska regeringens församlighet och ett av de värsta utslagen av folkfrontpartiernas trångsynta avoghet mot syndikalisterna.

Provinsrådet för Badajoz

Extremadura klövs i två delar den 19 juli. Provinsen Cáceres, där högern satt fast i sadeln på nästan alla platser, föll i rebellernas händer med undantag för Navalmodal de la Mata, det enda ställe där CNT lyckats slå rot. Provinsen Badajoz däremot förblev republiktrogen. Där var socialdemokraterna mäktiga: de stod för två tredjedelar av vänsterns sammanlagda styrka, men det förefaller föga sannolikt att de kunnat segra utan energiska insatser från den sista tredjedelen, som bestod av POUM-kommunister,³⁴ stalinister och syndikalister. Dessa tre organisationers militanter struntade i de tveksamma socialdemokraterna, ställde sig i spetsen för proletariatet och stormade civilgardets kaserner i Badajoz och Mérida efter att först ha bemäktigat sig vapenaffärerna. De överrumplade gardisterna gav sig nästan genast.³⁵

PSOE och UGT blev alltså på efterkälken redan från början. I många byar gick *Casas del Pueblo* (socialdemokratiska centra) helt och hållet över till CNT, medan kommunisterna tog makten i UGT. Dag för dag trängdes socialdemokraterna alltmer undan av ultravänstern: dels väckte syndikalisternas initiativ på det ekonomiska området (kollektivisering av produktionsmedlen) entusiasm bland de UGT-organiserade bönderna och arbetarna, som inte lyssnade på sina ledares maningar till försiktighet utan anslöt sig till revolutionen,³⁶ dels fick stalinisterna genom sin militära effektivitet befälet över största delen av miliserna. Socialdemokraterna förlorade alltså folk till både de ena och de andra, hade till slut förlorat all auktoritet på såväl det militära som det ekonomiska området och vägde inte tyngre i vågskålen än republikanerna.³⁷ De var ledare utan följe och dömda till att spela en rent representativ roll.

Söderut, nära provinserna Huelva och Sevilla, där CNT var starkt, avskaffade syndikalisterna de gamla kommunalstyrelserna och ersatte dem med försvarskommittéer. Socialdemokraterna

³⁴ Trotskisterna i POUM skulle snabbt krossas genom kommunistpartiets terrorism och förtal, efter samma mönster som i Katalonien.

³⁵ Därefter utnyttjade de varje tillfälle för att gå över till fienden. Detsamma gäller officerare som tog tjänst i miliserna. Särskilda domstolar måste inrättas i de militära enheterna för att döma officerare som gav dåliga råd eller som kunde misstänkas för förräderi. Dessa domstolar var på sätt och vis en motsvarighet till "arbetar- och soldatråden" i Katalonien och Levanten. Låt oss nämna att "stormgardisterna" däremot förhöll sig lojala. De var sedan länge "bearbetade" av socialdemokraterna.

³⁶ Utbredningen av jordbrukskollektiven i Extremadura har sin grund i samma förhållanden som i Andalusien: social orättvisa, misär, storgods. Dock fanns i Extremadura en kategori av jordlösa bönder som var okänd i den stora grannprovinsen: *yunteros*. *Yunteron* ägde en plog och ett par mulåsnor, men trots att han förfogade över denna ringa ägodel, var hans hat mot storgodsägarna minst lika stort som den andalusiske lantarbetarens. Det var helt naturligt, att dessa människor, som den andra spanska republiken i sin oförmåga att genomdriva en ordentlig jordreform helt försummat trots deras ständiga upplopp, själva skulle ta för sig och i bästa samförstånd med de övriga lantarbetarna ta itu med kollektiv exploatering av de oändliga områdena åkerjord och betesmark. Fanns det någon bättre lösning? En uppdelning av jorden skulle ha varit meningslös och nästan omöjlig (inga familjegårdar, inga inhägnade åkrar etc.). Inte desto mindre gjorde stalinisterna sitt bästa för att sabotera kollektiviseringen och sedan likvidera den med förstärkningar komma från Kastilien. Men de kunde inte mycket åstadkomma mot dessa bönder, som äntligen fått vad de så länge eftertraktat.

³⁷ Republikanerna sopades bort av händelserna, förlorade allt inflytande och blev marionetter som man tog fram när det gällde att för utlandet dölja ultravänsterns makt. Vi har sett att sådant kamouflage var regel överallt i det antifascistiska Spanien.

fick plats där trots sitt ringa antal och sin låga aktivitet. Det var också fallet i Mérida med omgivningarna: *yunteros* och syndikalistiska järnvägsarbetare bildade den försvarskommitté som tog på sig uppgiften att administrera kommunen, organisera miliserna och garantera den offentliga ordningen. På de platser där den snabbt bolsjeviserade UGT dominerade fick de gamla *ayuntamientos* vara kvar. Syndikalisterna blev därigenom automatiskt utestängda från den politiska makten i själva Badajoz, i Almendralejo, i Zafra, i Villafranca de los Barros etc. överallt organiserades bevakningspatruller bestående av medlemmar i de olika partierna och fackliga organisationerna, och dessa skötte polisfunktionerna och bevakade byarnas utkanter. Liknande samarbete förekom inte inom stridsenheterna: anarkisterna bildade ”centurier”, kommunisterna ”röda miliser”, socialdemokraterna ”socialistiska miliser”.

Ganska snart uppstod konflikter mellan syndikalister och stalinister, de två riktningar som blivit dominerande. Denna skarpa rivalitet, tillsammans med bristen på samordning och på vapen jämnade vägen för general Yagües rebellarmé, som söderifrån snart lyckades erövra Badajoz och sedan etablera förbindelse med Cáceres och därigenom med den centrala och norra fascistzonen (León, Gamla Kastilien, Galicien och Navarra). överallt där Yagües kolonn passerade förövades ohyggliga blodsdåd: i Fuente de Cantos, bastion för CNT i Extremadura, föll en tiondel av befolkningen för legionärernas och *harkis* kulor. I Badajoz förekom en av de mest fruktansvärda slaktningarna under inbördeskriget. Den kostade cirka 15.000 personer livet.³⁸ Dessa omänskliga dåd drog automatiskt med sig repressalier från antifascisternas sida. Folkdomstolarna, där representanter för Folkfronten och för CNT satt till doms liksom på andra håll i Spanien, utfärdade dödsdom på dödsdom: godsägare, falangister, präster, fascist-sympatisörer, som man dittills nöjt sig med att sätta i fängelse, blev nu i massor avrättade för att tillfredsställa den hämndlystnad som fiendens oförsvarliga barbari väckt hos folket.

Av det republikanska Extremadura fanns bara en tredjedel av provinsen Badajoz kvar. De vänstermiliter som lyckats fly koncentrerades där och fronten stabiliserades ända fram till 1939. För att söka klara det förtvivlade läget bildade antifascisterna slutligen organ för politisk och militär ledning och centraliserade så verksamheten inom detta sista stycke land. Fram i november 1936 bildades ”Provinsrådet för Badajoz” under ordförandeskap av civilguvernören, socialdemokraten Casado. Tre syndikalister deltog: Carmona i CNT:s namn, Suárez i FAI:s namn och en tredje i Frihetlig ungdoms namn. Samtidigt deltog syndikalisterna i de nya kommunalstyrelserna på alla platser. Motsättningen mellan CNT-UGT:s försvarskommittéer och de av folkfrontspartierna sammansatta kommunalfullmäktige var övervunnen. Parallellt blev miliserna omgrupperade till två regementen. Kommunisterna hade befäl över det ena och det andra delades mellan socialdemokrater, kommunist, republikaner och syndikalister (CNT hade sin bataljon där, som döptes till *Pio Sopena* och placerades under Olegario Pachóns ledning). I en andra fas militariserades de båda regementena och förvandlades till brigader.³⁹

³⁸ I Badajoz skedde blodbadet i två omgångar: den 14 augusti vid truppernas inträngande i staden, och därefter när Salazar åt rebellerna utlämnade de flyktingar som tagit sig över gränsen till Portugal. Aktiva vänstermän, milissoldater, revolutionärer, bönder genomborrades av bajonethugg, arkebuserades eller mejades ner med kul-spruteeld på arenorna. Vissa historiker har i den så kallade ”objektivitetens” namn hävdade att de ohyggligheter som begicks i bägge lägren var ungefär av samma omfattning. Ingenting är felaktigare: utan att vilja urskulda republikanernas excesser, kan man bara konstatera att de var obetydliga i jämförelse med motståndarnas. Det finns sanningar man inte nog ofta kan upprepa.

³⁹ Andra regementet för Extremadura hade en politisk kommitté bestående av en kommunist, en republikan, en socialdemokrat och en syndikalist (Olegario Pachón) som avgjorde disciplinära frågor. Det förvandlades till 91:a sammansatta brigaden, under befäl av förste kommandanten Pina, sedan Olegario Pachón.

När syndikalisterna i Extremadura fick vetskap om CNTs inträde i regeringen Largo Caballero, kände de stor tillfredsställelse. Dessa få krigsmånaders fruktansvärda mardröm i deras region hade fört dem till uppfattningen, att ideologiska skrupler ingenting betydde inför detta fysiska krav: att överleva.

Kort översikt av läget i Kastilien

Medan Gamla Kastilien och León-regionen med lätthet erövrades av rebellerna,⁴⁰ stannade Nya Kastilien i republikens händer. Den avgörande händelsen var att upproret krossades i Madrid. Madridbefolkningen, som sedan två dagar befunnit sig i alarmtillstånd, kastade sig i striden på morgonen den 20 juli. Med hjälp av flyget och stormgardet, som förblivit lojala, och under skydd av civilgardets överksamhet, bemäktigade sig syndikalister, socialdemokrater och kommunister hastigt Campamento de Carabanchel, kasernerna Saboya, Wad Ras, Pacífico och Getafe, liksom även den berömda Montaña-kasernen, där general Fanjul förskansat sig.⁴¹ Partierna och de fackliga organisationerna beväpnade och organiserade omedelbart det stora antal frivilliga som var ivriga att spärra vägen för de trupper som kom från norr för att ockupera huvudstaden. Medan de första milissoldaterna gav sig av till Sierra de Guadarrama och Somosierra, drog andra ut för att befria Toledo, Alcalá de Henares, Sigüenza och Guadalajara.⁴²

Låt oss, innan vi i detalj sysslar med Madrid, kasta ett öga på CNT:s roll i Nya Kastilien. De politisk-sociala styrkeförhållandena var ungefär desamma där som i Extremadura före den 19 juli: det fanns syndikalistiska centra i Ciudad Real och Cuenca, men för övrigt var UGT majoritetsorganisationen. Kommunistpartiet var mycket svagt och räknades knappast. Efter militärresningen blev socialdemokraterna förbigångna av de mer företagsamma stalinisterna och syndikalisterna. De förstnämnda tog snart ledningen i UGT. De sistnämnda gick i täten vid alla initiativ av ekonomisk art. De drev igenom kollektivisering av de stora jordegendomarna och drog med sig de radikalaste UGT-militanterna.⁴³ Ciudad Real, Alcázar de San Juan, Tomelloso, Valdepeñas, Membrilla, Puertollano (det starkaste syndikalistiska fästet i Kastilien tack vare kolgruvearbetarnas föredömliga disciplin), Almadén, där arbetarna i de

⁴⁰ Det förekom inga strider annat än i Valladolid, som var falangisternas citadell, men där även socialdemokraterna var mycket starka och där CNT existerade fast den var obetydlig. På några dagar tog repressionen 9.000 arbetares och vänstermilitanters liv. I Lorgono och Rioja hade syndikalisterna stort inflytande, men närheten till det carlistiska Navarra, till det reaktionära Alava och rebellhärden Burgos förlamade dem. Zaragozas fall skulle beröva dem den sista handlingsmöjligheten. Överallt annars (Burgos, Zamora, Salamanca, Avila etc.) segrade högern därför att inga motståndare fanns, för CNT och UGT var alltför obetydliga i dessa konservativa provinser, där ingen industri existerade och agrarproblemet trots fattigdomen inte var påträngande.

⁴¹ Den enorma garnisonen besegrades genom den så gott som vapenlösa befolkningens hjältemod (det fanns på sin höjd några gevär som tagits i vapenaffärerna eller hållits gömda sedan oktober 1934), för regeringen, som både tvivlade på militärupproret och misstrodde massorna, hade vägrat att lämna ut vapen till folket. De republikanska styresmännen var närmast groteska i sin ängslan och tvehågsenhet. I *Crónica de la Guerra Española*, sid. 205, kan man läsa: "Det låter otroligt, men den centralistiska rutinen i Madrid fortsatte att fungera de första ögonblicken. Då det gällde att fatta avgörande beslut, ägnade sig Azáña och Casares Quiroga – landets regeringschef, som då han på natten den 17 juli fick höra att militärerna 'rest sig' skämtsamt svarade att han för sin del tänkte lägga sig – åt att avsätta en massa folk, som om det rörde sig om en strejk av lägre tjänstemän vid departementen."

⁴² Rebellerna kapitulerade hastigt i Guadalajara. I Toledo däremot skulle det i Alcázar förskansade civilgardet hålla stånd ända tills general Varelas morer anlände (27 september).

⁴³ I Belvis de Jarama bildades en LS i mars 1936. I Perales de Tajúria bildades ett lantarbetarsyndikat först den 11 augusti 1936 och ett för "skilda yrken" den 25 november. Dessa två exempel från två byar i Madridprovinsen visar att syndikalismen i Kastilien var ny, men på tillväxt.

berömda kvicksilvergruvorna tillhörde CNT,⁴⁴ La Mancha som helhet, Cuenca med omgivningarna kom snabbt under CNT:s inflytande. Syndikalisterna var aktiva i otaliga lokala revolutionskommittéer, organiserade det militära försvaret, avskaffade ofta all penningomsättning och socialiserade jordbruket.⁴⁵

Dessa initiativ drog andra med sig. Kollektiviseringen blev regel både på de platser där syndikalisterna dominerade före inbördeskriget och på de platser där katoliker och socialdemokrater alltid varit starkast i antal och inflytande. Under påverkan av madridsyndikalisternas militser och genom en intensiv aktivitet bland militanterna på platsen blev Toledo, som ursprungligen kontrollerades av UGT, väckt ur sin dvala av en revolutionär stormvind: över 80 % av bönderna beslöt sig för kollektiv odling av jorden. Enligt ”La Pasionarias” påstås förvandlas själva staden Toledo till en frihetlig kommun. I Almagro (en stor by sydost om Ciudad Real) hade de kollektiviserade anläggningarna betecknande namn: *Durruti, Ascaso, FAI, Isaac Puente, Urales, Ukraina ...* I mars 1937 upprättade CNT och UGT ett reglemente, som skulle vara gällande för alla kollektiv i provinsen Cuenca. De socialdemokratiska ledarna var inte gynnsamt inställda till denna revolution på landsbygden, men det var under rådande omständigheter omöjligt för dem att vinna gehör hos de egna medlemmarna. Alltför obeslutsamma, alltför försagda, förlorade de helt ledningen och blev tvungna att traska efter i de andras spår.

Kommunisterna ensamma gjorde motstånd mot den syndikalistiska expansionen. På vissa ställen bildade de eller snarare återbildade UGT för att bekämpa syndikalisternas inflytande med samma metoder som i Aragonien eller Katalonien, men på andra platser kom de i stället i motsättning till en UGT som samarbetade med CNT som fallet var i Levanten.⁴⁶ Våren 1937

⁴⁴ I Almadén, där doktor Pedro Vallina, Salvocheas lärlunge, blev obestridd chef, startade revolutionen redan tidigt i juni 1936. Till följd av en svår konflikt mellan gruvbolagets ledning och arbetarna, bemäktigade sig dessa anläggningarna efter att ha fördrivit stadens reaktionära stadsfullmäktige. Regeringen hade inte vågat ingripa snabbt, och så kom det sig att Almadén den 19 juli fortfarande var i syndikalisternas händer. Dessa sände omedelbart kolonner av med dynamit utrustade gruvarbetare i riktning mot Pozo Blanco (provinsen Córdoba) och Ciudad Real, som var hotad genom närvaron av över 400 civilgardister.

⁴⁵ Liksom på annat håll i Spanien var i dessa kommittéer partierna och de fackliga organisationerna representerade på en tämligen konstlad ”paritär” basis, ibland med obestridd dominans av UGT och CNT. Efter november 1936 deltog syndikalisterna i de nya kommunalstyrelserna. Enligt *Collecticisations. L'oeuvre constructive de la Révolution espagnole* sid. 163 och följande, bestod kommunalfullmäktige i Membrilla (en köping med cirka 8.000 invånare öster om Ciudad Real) av ”15 medlemmar, varav 10 var från CNT och 5 från Republikanska vänstern. Fyra kommittéer styr livet i kommunen. En för livsmedelsförsörjningen, en annan för försvaret, en för jordbruket och slutligen en för bostadsfrågorna ... I oktober 1936 har några småföretagare bildat en UGT-avdelning. Den har idag 100 medlemmar. Motståndarna till den nya regimen organiserar sig i UGT, speciellt forna ägare som hoppas få tillbaka sin egendom.” I *Boletín CNT-FAI* för 11 december 1937 läser man apropå Brihuega (i Guadalajara-provinsen) där kommunalstyrelsen bestod av 5 fullmäktige från CNT, 5 från UGT och en syndikalistisk ”ordförande”: ”Alla industriföretag och jordbruk på platsen gick över i producenternas händer. Det var CNT som tog initiativet till exproprieringen, men UGT deltog också ... Mellan CNT och UGT råder fullt samförstånd. Kommunisterna går in för att försvara småägarna.”

⁴⁶ Adolfo Alvaro (CNT för 11 oktober 1953) anför några detaljer om kampen mellan CNT och KP i provinsen Cuenca, där fattiga småbönder och skuldsatta torpare slöt sig samman med lantarbetarna för att bilda CNT-UGT-kollektiv och försvara sig mot intrång från det kommunistdominerade ”Institutet för agrarreformen”: ”Bondekollektiven i provinsen ... kunde inte utvecklas som man önskat, för den marxistiska propagandan (det vill säga stalinisterna och PSOE-ledarnas propaganda) ... gjorde det kollektiva livet otryggt och skapade ett tillstånd av spänning. När republikaner och kommunister vädjade till jordbrukarnas ägarinstinkt handlade de på samma sätt som de kamouflerade fascisterna, det vill säga de komplicerade och trasslade till problemen för att söndra och förvirra människor som saknade politisk skolning... Men provinskommittén för CNT koncentrerade ständigt sina ansträngningar för att bönderna skulle få igenom sina krav, och kamrat Reyes Torres stora organisationsförmåga lyckades med hjälp från propaganda- och organisationsgrupper i många fall besegra de oöverstigliga svårig-

skulle de komma att tillgripa våld (förstörelse av de kastiljanska kollektiven genom Listers och Valentin González "El campesinos" trupper), men redan i november 1936 hade de lyckats bemäktiga sig höga offentliga poster och utnyttjade sin ställning för en oavslutlig propaganda. I Cuenca exempelvis⁴⁷ blev stalinisten Jesús Monzón efter att ha lämnat Alicante civilguvernör och började omedelbart att lägga hinder för "Revolutionskommittén", som dominerades av syndikalister. Han hade med sig flera kända kommunister, som i all hast organiserade en lokalavdelning av partiet – dittills okänt i den fattiga kastiljanska staden – mobiliserades tjänstemän för att klistra affischer på husväggarna och Stalinporträtt på de offentliga byggnaderna, gav ut otaliga broschyrer, infiltrerade de äldre organisationerna och skapade täckorganisationer, där tvivelaktiga personer ofta vann insteg. I början stod Cuenca-syndikalisterna handfallna inför de utifrån kommande kommunisternas febrila agitation. Men snart tog de sig samman och lyckades både genom direkta påtryckningar och genom de legala politiska medel de genom sitt tillträde till den gamla administrationens beslutscentra förfogade över sätta stopp för kommunistpartiets enväldesanspråk, ty detta hade visserligen stora ekonomiska resurser, som möjliggjort dess skapande ur intet och dess onaturligt snabba utveckling, men det saknade reellt inflytande bland befolkningen.

Mot slutet av år 1936 medverkade ombud för CNT i "provinsråden", de nya institutioner som motsvarade landstingen före inbördeskriget.⁴⁸ Dessa "råd" gjorde ett blygsamt försök till politisk-administrativ centralisering i Kastilien. Däremot hade varken centralregeringen eller "Försvarsjuntan" i Madrid någon som helst auktoritet utanför huvudstaden och dess förstäder.

Försvarsjuntan för Madrid

I juli 1936 var syndikalisterna i Madrid svaga i jämförelse med socialdemokraterna, men deras stridbarhet uppvägde i stor utsträckning vad som brast i antal. Byggnadsarbetarna utgjorde huvuddelen av proletariatet och var nästan samtliga anslutna till CNT, men UGT

heterna och uppfylla proletariatets verkliga intressen. Vissa jordbrukskollektiv ... kunde alltså med framgång fortsätta sin verksamhet..."

⁴⁷ Enligt Juan de Cuenca omringade de CNT-anslutna i Cuenca, som till största delen var kroppsarbetare, tillsammans med ungsyndikalister och några UGT-anslutna tjänstemän och ett antal republikaner de 400 civilgardister som koncentrerats till staden och tvingade dem att ge sig tidigt på morgonen den 19 juli. Sedan beskriver Juan de Cuenca i *CNT* av den 15 oktober, 12 och 26 november samt 10 december 1950 den plötsliga maktorganisationen fick, hur den växte med flera tusen medlemmar på några dagar, hur den bokförde de enorma rikedomar som fanns hopade i katedralens skattkammare, hur den sände agitatorer till byarna: "Sedan fascisterna besegrats, blev CNT och Frihetlig ungdom situationens absoluta herrar ... De predikade revolution till förtret för sina bundsförvanter, som var mer försagda och höll sig i syndikalisternas kölvatten ... Vi behärskade praktiskt taget alla aspekter av det lokala livet. Man kunde ingenting göra utan oss, och ännu mindre mot oss. Politikerna hade sopats bort. Civilguvernören och övriga representanter för staten var bara dekorationsfigurer, som funnit sig i en påtvingad reträtt."

⁴⁸ Adolfo Alvaro (se *CNT* för 25 oktober 1953) preciserar att i Cuenca "som i hela den lojala zonen var CNT representerad i flertalet politiska organ. Vi hade landstingsmän, ledamöter i kommunalfullmäktige, jurymän i folkdomstolarna ... sista tiden var till och med civilguvernören CNT-medlem ... Till landstinget i Cuenca sände vi veteraner ... Vi innehade fem provinskommissariat, bland annat det för boskapsuppfödningen och det för livsmedelsförsörjningen." Adolfo Alvaro dröjer sedan vid de motsägelser som genom det antifascistiska samarbetet uppstod inom CNT. Ibland längtade man tillbaka till den tid då CNT varit en revolutionär fackföreningsrörelse, som helt och uteslutande stod i tjänst hos proletariatet på platsen, ibland var man helt inställd på att agera som politiskt parti vid makten och ta ansvar för hela befolkningens väl och ve i samråd med rikets myndigheter: "Vår kommissarie för boskapsuppfödning till exempel, bestred CNT:s rätt till boskap som de syndikalistiska brigaderna tagit från fienden, fastän denna boskap var avsedd att berika våra jordbrukskollektiv ... Ännu oftare blev det sammanstötningar med den kamrat som var provinskommissarie för livsmedelsförsörjningen. Denne måste nämligen kontrollera och distribuera produkterna efter stränga instruktioner som ofta blev till men för våra kollektiv och våra konsumtionsföreningar."

hade ändå betydligt högre medlemsantal, för i administrationsstaden Madrid var löntagarna till största delen tjänstemän och kontorsanställda.⁴⁹ Kanske i reaktion mot den reformistiska socialdemokratins övertag var huvudstadens syndikalister – med murarna Cipriano Mera, David Antona och Teodoro Mora – i spetsen ovanligt ”bråkiga”. De hade alldeles nyligen ännu en gång visat detta genom den våldsamma byggstrejken, som börjat den 1 juni och ännu inte var avslutad den 18 juli. Det fanns även andra dugliga militanter inom denna arbetarklass, som så att säga dränktes av medelklassen och serviceyrkenas anställda. Låt oss nämna bagaren Mauro Bajatierra,⁵⁰ journalisterna José García Pradas och Eduardo Guzmán, hotellkyparen Eduardo Val, försäkringstjänstemannen Manuel Salgado och tjänstemannen vid gas- och elektricitetsverket Antonio Moreno.

Bortsett från PSOE var de politiska partierna föga betydande. Kommunisterna var aktiva men hade ett begränsat inflytande. POUM var helt utan betydelse. Men efter militärresningen blev det en kraftig förändring av de politisk-fackliga styrkeförhållandena. Ultravänstern levde upp i denna atmosfär av revolutionär hänförelse. Den ägde också den beredskap som krävdes för att klara de oförutsedda svårigheterna. Dess medlemsskaror växte enormt på bekostnad av de moderata socialdemokraterna och dess inflytande ökade på alla områden, så mycket mer som de styrande, det vill säga främst republikanerna, hade förverkat allt anseende när de i sitt oförstånd vägrade lämna ut vapen till befolkningen och in i det sista förnekade faran. Casares Quiroga föll, och därpå Martínez Barrio. Republikens president Azaña var endast en skugga, och den nye premiärministern Giral var oförmögen att klara läget. Det var alltså vänsterorganisationerna, KP och CNT-FAI främst, som styrde Madrid, skötte försvaret och de civila angelägenheterna, medan regeringen hade rent representativa funktioner.⁵¹

Under inbördeskrigets första veckor spelade CNT obestriddigen den främsta rollen. Genom sitt avgörande bidrag till erövringen av Montaña-kasernen hade organisationen lyckats komma över en hel del vapen och tack vare snabba insatser av försvarsgrupperna hade den lyckats mobilisera ett avsevärt antal milissoldater. De syndikalistiska kolonnerna under befäl av Cipriano Mera, Feliciano Benito Alaya, kommandanten Juan Perea, överste del Rosal, Teodoro Mora, gav sig av för att kämpa i Somosierra, i Toledo, i provinserna Cuenca, Albacete, Teruel. Syndikalisterna skapade en krigsskola, Escuela de Salas, där yrkesmilitärer sattes att utbilda officerare för CNT:s räkning. De levererade också mesta folket till den nya revolutionära polisen, ”miliserna för arriärgardesbevakningen”, som bevakade infarterna till staden, kontrollerade passersedlar och upprätthöll ordningen. Slutligen upplevde den syndikalistiska pressen en fenomenal utveckling och uppnådde stora upplagor med dagstidningarna *Castilla*

⁴⁹ Den lokala samorganisationen i Madrid hade 3.000 medlemmar år 1931 (UGT i Madrid hade vid samma tid 150.000), 66.000 i juli 1936 (varav 30.000 i byggnadssyndikatet) och 110.000 vid slutet av samma år på ett sammanlagt medlemsantal av 230.000 i det centrala Spanien. Att CNT i Kastilien var så svagt år 1931 sammanhänger med att socialdemokraterna under Primo de Riveras diktatur hade full frihet att bygga ut sin organisation, medan syndikalismen var förbjuden, och de grundade under tiden det stora lantarbetareförbundet. De kastiljanska syndikalisterna var helt inriktade på industrin och började inte agitera bland lantbefolkningen förrän 1934, i samband med att PSOE:s rykte var i fallande.

⁵⁰ De syndikalister som arbetade i bagerierna var anslutna till UGT, för de var inte tillräckligt många för att bilda ett särskilt CNT-syndikat. Inte heller tillät de monopolistiskt sinnade socialdemokraterna att de utövade sitt yrke som oorganiserade. Den fackliga rivaliteten var så skarp i Spanien, att brott mot den personliga friheten, våldsmetoder och alla slag av påtryckningar tycks ha hört till ordningen för dagen när det gällde relationerna mellan olika ideologiska riktningar. Den gamle Bajatierra dog hjältedöden i mars 1939, då han med kulspruta besköt Francos segertrupper, som defilerade i Madrid.

⁵¹ Så representativ att G. Munis (*Jalones de Derrota*, sid. 260) obarmhärtigt skriver: ”För att ge intryck av att de regerade, klädde sig ministrarna i milisuniformer och lät fotografera sig i Sierra de Guadarrama. Deras funktioner stannade vid detta.” N. B. ”Milisuniformen” var ingenting annat än ett blåställ.

Libre, CNT och Frente Libertario, redigerade av respektive Eduardo de Guzmán, José García Pradas och Mauro Bajatierra.⁵²

CNT:s supremati varade emellertid inte länge. Det fanns ingen plan för maktövertagande, och den syndikalistiska dominansen var inte lika obestridlig som i Katalonien, Aragonien eller Málaga. Det faktum att den visserligen maktlösa men ändå alltjämt existerande regeringen samt styrelseorganen för partierna och organisationerna befann sig i Madrid, verkade hämmande på CNT:s rörelsefrihet och Regionalfederationen för Centralspanien förmådde inte ta initiativ till ett självständigt revolutionärt samarbetsorgan liknande dem som verkade på andra håll i Spanien. Den kunde heller inte direkt eller indirekt få till stånd en samordning av de militära operationerna, polisväsendet och rättskipningen eller en förändring i de ekonomiska strukturerna. I det sistnämnda avseendet omöjliggjordes alla revolutionära experiment av sådana faktorer som frånvaro av industri, medelklassgruppernas dominans, byråkratins stora omfattning samt det absoluta företräde som tillkom det väpnade försvaret. Byggnadsverksamheten var avstannad, tunnelbanan fungerade inte, och hur skulle man ha kunnat socialisera bankerna, när de behärskades av UGT, som lydte regeringens minsta vink (det mäktiga banktjänstemannaförbundet leddes av en stalinist, Amaro del Rosal), eller kollektivisera statsförvaltningen, som CNT snarare skulle velat avskaffa? Förhållandena var alltså knappast gynnsamma för syndikalisternas verksamhet och propaganda, sedan den första ”boomen” var över.

Följden var att en obeskrivlig oordning rådde i Madrid. Varje ideologisk sektor bildade en stat i staten, var och en hade sina miliser, sina domstolar, sina ”tjekor”, sina fängelser, sina privata tillgångar, sina livsmedels- och ammunitionslager, och var och en förde kriget på sitt sätt och bekymrade sig bara om sina behov. En sådan situation kunde självfallet inte vara i oändlighet. Men regeringen var oförmögen att fylla den samordnande uppgift som tillkom den. Eftersom socialdemokraterna inte hade kraft att ta initiativet, eftersom syndikalisterna till följd av ideologiska betänkligheter inte kunde eller ville göra det, var det ofrånkomligt att någon annan skulle göra det i deras ställe. Det blev kommunistpartiet som installerade sig.

Redan från början hade stalinisterna organiserat sig efter militärt mönster. Deras trupper hade disciplin och rangordning samt fullt utbyggd underhållstjänst. De visade också snabbt sin överlägsenhet över de andra miliserna.⁵³ Yrkesofficerarna blev imponerade och skyndade sig att ansluta sig till dem, och detsamma gäller en stor del av ungdomen, som framför allt var mån om effektivitet. Vidare fick kommunisterna snabbt kontrollen över UGT och trängde undan de socialdemokratiska ledare som inte lyckades hänga med i händelserna. Deras skickliga och med moderna metoder förda propaganda, deras förmåga att alltid hitta motståndarens svaga punkt, deras politiska intuition gjorde resten. Från och med september–oktober hade de gått om syndikalisterna, drog med sig övriga partier i sitt kölvatten och framstod som huvudstadens bästa försvarare.

Faran för att Madrid skulle bli totaldominerat av KP tvingade syndikalisterna att tänka om. För att undgå att krossas av det stalinistiska maskineriet omvände de sig i sin tur till disciplin

⁵² *Frente Libertario* (som delades ut gratis) och *Castilla Libre* trycktes i medeltal i 40.000 ex. vardera, *CNT* i över 25.000 ex. Som jämförelse följer här några andra upplagesiffror för syndikalistiska tidningar: i Barcelona *Solidaridad Obrera* (den största tidningen i det revolutionära Spanien), 220.000 och *La Vanguardia* (som togs över av regeringen efter maj 1937), 135.000. I Valencia *Fragua social*, 40.000. Dessa siffror är tagna ur en rapport av H. Rüdiger till Nationalkommittén, daterad april månad 1937.

⁵³ Det berömda ”5:e regementet av miliserna” som skapades av KP i början av augusti med en ursprunglig kontingent av 600 man, omfattade 60.000 soldater den 15 december 1936, det datum då det upplöstes. Enrique Castro Delgado (som senare skulle komma att förneka stalinismen och slutade sina dagar 1964, försonad med frankismen!) var dess förste befälhavare. Lister efterträdde honom i september.

och auktoritet. Försvarskommittén för CNT i Centralspanien, som var i händerna på ”troikan” Val-Salgado-García Pradas och fungerade ända fram till 1939, gick in för att samordna den syndikalistiska verksamheten och administrationen, att utfärda instruktioner till underkommittéerna, upprätthålla sträng lydning och fullfölja en politik, som kunde hålla kommunismens framsteg inom rimliga gränser. Den blev ett slags allsmäktig revolutionär generalstab inom CNT, tog över hela den verkställande funktionen och förvisade Regionalkommittén till andra planet, trots att den i princip bara var ett bihang till denna.

Fruktan för att helt skjutas åt sidan tvingade dessutom madridsyndikalisterna att försvara sig med brutala motstötter. Kvarters- och stadsdelskommittéerna samt milismännen vid ordningsvakten vände sig att ge igen lika för lika, när kommunisterna attackerade, och dessa föredrog till slut att undvika strid med människor som var beredda till alla ytterligheter. Omständigheterna gjorde det alltså möjligt för CNT, trots att den var i minoritetsställning, att fortsätta på den revolutionära vägen. Man var ju sen tidigare van vid våldsamt opposition, skillnaden var bara den att motståndaren nu var en annan: kommunisterna hade kommit i stället för socialdemokraterna. Från och med november månad kunde syndikalisterna inom ”Försvarsjuntan” – den sista autonoma myndighet som uppstod i det republikanska Spanien – bekämpa KP även med politiska medel. Å andra sidan föranledde 5:e regementets framgångar CNT i Centralspanien att militarisera sina miliser med de kommunistiska bataljonernas organisation som mönster, och att sedan låta dem uppgå i den nationella armén.⁵⁴ Redan i oktober sammanfogades den 39:e brigaden, där alla soldater och allt befäl tillhörde CNT. Mot slutet av november hade de syndikalistiska kolonnerna försvunnit.⁵⁵

CNT:s energiska hållning och disciplin förhindrade att huvudstaden blev totalbehärskad av kommunisterna. Alla som var missnöjda med stalinistväldet, vänstersocialister, republikaner, ja även politiskt likgiltiga människor tog skydd bakom CNT och gick i många fall in i organisationen. På sätt och vis inträffade i Madrid samma fenomen som i Barcelona, fast förhållandena var omvända. I Barcelona var det PSUC, som saboterade syndikalisternas initiativ och kontinuerligt växte på deras bekostnad, i Madrid var det CNT som undergrävde KP:s makt och till slut besegrade kommunisterna 1939. Betyder det att dessa båda politiskt sett likartade rörelser var det även socialt? Avgjort inte. I det industriella Katalonien mobiliserade

⁵⁴ Kommunisterna (*Guerra y Revolución en España*, del I, sid. 294–295) visar hur 5:e regementets framgång indirekt åstadkom en hastig omorganisering av de syndikalistiska miliserna i Madrid: ”Dessa miliser hade låg prestationsförmåga i strid eller ingen alls, i synnerhet när det inte bara rörde sig om skärmytslingar i bergen, eller gatubataljer, utan om strid på öppen mark mot en välutrustad armé. ... Motsägelsen mellan de anarkistiska uppfattningarna och krigets verklighet blev uppenbar: militarisera sig eller försvinna, det var alternativen ... Ställda inför 5:e regementets exempel ... insåg CNT-miliserna att om de inte införde vissa militära principer, kunde de inte göra någon riktig insats i kampen mot fascismen, och inte bara det: de skulle hamna i ett läge av alltmer uppenbar underlägsenhet.”

⁵⁵ Detta resultat uppnåddes inte utan heta diskussioner bland de syndikalistiska ledarna. Extremismen och den häftiga antimilitarismen inom CNT i Centralspanien (personifierade av Cipriano Mera, som blivit ledare för en kolonn) böjde sig endast motvilligt för den politiskt-militära nödvändigheten. Så sent som den 27 oktober skrev *Frente Libertario*: ”För oss är allt militärt nära förbundet med fascismen. Armén är tyranniets verktyg framför andra. Att avskaffa armén är att avskaffa den möjlighet att förtrycka folket som armén utgör. Vi fortsätter att ropa som vi gjorde innan detta klasskrig började: ”Bort med kedjorna! Armén är tyranniets symbol. Ner med armén!” Syndikalisterna var framför allt rädda för att armén skulle bli en ny privilegierad kast, som i längden skulle förråda sitt proletära ursprung. Denna fruktan hade fog för sig och kan styrkas med exemplet från historien (franska och ryska revolutionerna). Till och med CNT-trupperna själva skulle senare komma att bekräfta att den inte var obefogad: det dröjde inte länge förrän vissa nyblivna officerare, f. d. bergsprängare, metallarbetare eller järnvägsmän, började finna behag i sina galoner, tycka att de stod över vanliga dödliga och kräva allt större rättigheter.

kommunisterna den oorganiserade medelklassen för att sätta in dem mot det CNT-organiserade proletariatet. I Madrid, en stad för statsförvaltning, kontrollerade CNT redan största delen av kroppsarbetarna. Om organisationen fick ett betydande tillskott av statstjänstemän, av kontorsanställda, av medelklassfolk, får man inte glömma att kommunisterna redan genom UGT hade kontrollen över merparten av dem som tillhörde dessa samhälls- och yrkeskategorier. I Madrid var alltså inte kampen mellan minoritet och majoritet på samma gång en klasskamp. Det blev ingen radikal polarisering

kring den ena eller den andra. CNT ledde inte samtliga arbetare mot ett småborgerligt KP, och ännu mindre samlade den medelklassen mot ett proletärt eller proletariserat KP. Konflikten uppstod bara på det politiska, ideologiska, militära planet, så mycket mer som det knappast förekom några revolutionära insatser av ekonomiskt slag, som kunde skapa atmosfär av socialt krig. Med den gemensamma fiendens närvaro vid stadens portar, de oupphörliga bombardemangen, det allmänna bristtillståndet, tedde sig all annan klasskamp än den som de arbetande massorna förde mot aristokratin och det högre borgerskapet meningslös.

När regeringen installerade sig i Valencia den 7 november 1936, ”delegerade” den sina befogenheter för Madrids vidkommande till en ”Försvarsjunta”. Den förestods av general Miaja, och syndikalisterna medverkade.⁵⁶ Juntan bestod av ett ombud för vart och ett av partierna och organisationerna (med undantag för POUM och FAI), och ministerierna eller kommissariaten fördelade sig på följande sätt:

General José Miaja	Ordförandeskap
Fernando Frade (PSOE)	Sekretariat
Antonio Mije (KP)	Kriget
Pablo Yagüe (UGT)	Livsmedelsförsörjning
Santiago Carillo (JSU)	Offentliga ordningen
José Carreño España (Republikanska vänstern)	Kommunikationer och transport
Enrique Jiménez (Republ. unionen)	Finanser
Francisco Caminero (Syndikalistiska partiet)	Evakuering
Amor Nuño (CNT)	Krigsindustri
Mariano García (FIJL)	Information

”Försvarsjuntan” blev en ny lokal myndighet, nästan helt oberoende av Valencia-regeringen.⁵⁷ Madrid fick den självstyrelse, som Valencia vid samma tid förlorade. Den 2 december ombil-

⁵⁶ Egentligen var det inte första gången som madridsyndikalisterna medverkade i ett officiellt organ. Regeringen Giral hade genom dekret av den 23 augusti skapat ”Folkdomstolen i Madrid” i avsikt att få slut på den privata rättsskipningen och ”tjekorna” (politisk polis i tjänst hos de skilda organisationerna). Denna specialdomstol skulle bara döma i mål som gällde uppror, uppvigling och brott mot statens säkerhet. Den var sammansatt av tre yrkesdomare och fjorton jurymän, det vill säga två från varje parti och landsorganisation (PSOE, KP, UGT, JSU, ”Republikanska unionen”, ”Republikanska vänstern” och CNT-FAI). Sådana domstolar ersatte så småningom revolutionsdomstolarna i hela det republikanska Spanien. I Madrid blev det fler offer för den antifascistiska repressionen än på någon annan plats. Enligt G. Jackson (*The Spanish Republic and the Civil War*, sid. 532) orsakade den cirka 6.000 personers död. Om man betänker att Madrids befolkning översteg en miljon invånare, förefaller siffran trots ohyggligheten låg i jämförelse med de blodbad som förövades av rebellerna. Alltjämt enligt Jackson (samma verk sid. 539) avrättade lojalisterna 20.000 personer sammanlagt under de tre krigsåren, medan rebellerna avrättade 200.000 Enligt vår åsikt är dessa siffror inte övertygande och ligger långt under det verkliga antalet, men det förefaller ändå sannolikt, att proportionen 1 till 10 är riktigt.

⁵⁷ Largo Caballero (*Mis Recuerdos*, sid. 19) skriver: ”Försvarsjuntan i Madrid bildades i direkt opposition mot regeringen tvärtemot givna order ... Den stod inte alls under Miajas kommando, det var tvärtom han som kommenderades av den ... Vem kunde göra något åt Juntans disciplinlöshet?” *El Socialista* för 8 november 1936 låter också förstå, att regeringen mot sin vilja tvingades acceptera Juntan: ”På organisationernas begäran och i

dades Juntan och döptes om till "Delegerade juntan för Madrids försvar". Det var bara fråga om administrativa omplaceringar utan politisk innebörd. Kommunisterna bevarade övertaget med tre portföljer, eftersom de redan kontrollerade UGT och ungdomsrörelsen (JSU). Departementet för krigsindustri, som en syndikalist fortfarande hade hand om, var rent symboliskt, för Madrid hade vid den tiden ingen industriell infrastruktur. Ännu en gång ombildades Juntan två månader senare utan förändring i styrkeförhållandena, och varade sedan till den 21 april 1937, då den lämnade plats för en kommunal styrelse på 31 fullmäktige, varav 5 var CNT-medlemmar och en tillhörde FIJL. Orsaken till Juntans försvinnande var de ständiga meningsskiljaktigheter som rådde mellan Kommunistpartiet med satellitorganisationer och blocket av socialdemokrater, republikaner och syndikalister, som endast hölls ihop av viljan att avvärja stalinisternas manövrer. Tvistigheterna undergrävde Juntans moraliska auktoritet och gjorde det möjligt för centralregeringen att återta kontrollen och upplösa Juntan. Det skedde så mycket lättare, som vid den tidpunkten fascisthotet (det var hotet om inringande som motiverade Juntans självständighet) för tillfället avvärjts genom segrarna vid Jarama och Guadalajara.

samråd med regeringen har en Försvarsjunta bildats i Madrid." CNT i Centralspanien uttryckte sin tillfredsställelse genom affischer: "Madrid, befriat från ministrar och kommissarier, ska bli fascismens grav. Framåt, milissoldater! Leve det regeringsfria Madrid! Leve den sociala revolutionen!" I själva verket hade idén att bilda Försvarsjuntan inte uppstått plötsligt, efter ministrarnas brådstörtade avfärd, den låg i luften sedan mer än en månad till följd av regeringens passivitet. Den 7 oktober publicerades ett manifest, som undertecknats av representanter för alla politiskt-fackliga formationer i Madrid (för CNT:s räkning Gregorio Gallego). Det framhävde nödvändigheten att skapa ett lokalt styrelseorgan och proklamerade: "Denna junta bildades inte för att bli ännu ett organ till alla andra som redan finns. Den skall och bör vara den enda att handlägga allt som direkt eller indirekt rör Madrids försvar ... Det är vår sak att inrikta dess arbete på så sätt att en absolut disciplin införes såväl vid fronten som bakom den, och absolut lydning mot befälskadern åläggs."

CNT går med i den republikanska regeringen

Om man tar en överblick över syndikalisternas politiska handlande i olika delar av det republikanska Spanien, konstaterar man att de överallt hade ett nära samarbete med övriga antifascister – om man bortser från det baskiska området från och med bildandet av Euzkadi-regeringen i oktober 1936 – att de överallt spelade en förstaplansroll i de lokala revolutionära organen och satte sin prägel på de nya administrativa, ekonomiska och sociala institutionerna.

Där CNT kom att behärska situationen obestridd, framför allt i Aragonien och Katalonien, fick den sedan undan för undan ge vika: ett ”råd” av uteslutande syndikalister förvandlades till ett ”råd” som representerade samtliga antifascistiska riktningar, ”Centralkommittén för miliser-na” avvecklades till förmån för en breddad katalansk regering. Senare förlorade CNT som vi ska se hegemonin till kommunisterna, som förstod att samla kring sig diverse CNT-motståndare – missnöjda småborgare och småägare – och med tiden tränga undan syndikalisterna från nyckelposterna. I Aragonien kunde de hålla sig längre kvar vid makten än i grannprovinsen Katalonien. I bägge regionerna gick de emellertid successivt tillbaka – dock utan att elimineras eller helt förlora inflytandet – vilket säkert var en följd av den naivitet och politiska tafatt-het som rått inom CNT: syndikalisterna hade av ideologiska skäl aldrig utarbetat något rege-ringsprogram. En annan orsak till syndikalismens tillbakagång var det ogynnsamma inter-nationella läget.

På andra håll, där syndikalisterna från början var svaga och av den orsaken, eller till följd av andra riktningars sekterism, tvingades in i en oppositionsställning, lyckades de däremot öka sitt medlemsantal och hålla kommunistpartiet och andra politiska riktningar stängna. Det var fallet i Madrid och i Baskiska provinserna: i huvudstaden kom de slutligen att tränga undan stalinisterna år 1939, i Vizcaya stod de just i begrepp att gå in i en regering som man tidigare med alla medel sökt utestänga dem ifrån. Bilbaos fall omintetgjorde denna triumf.

I Nya Kastilien, i Extremadura, där en reformistisk, byråkratisk och mycket trångsynt social-demokrati av gammalt var förhärskade, kom syndikalisterna, som – förmodligen av reaktion mot denna – alltid haft en extremistisk karaktär, att stå i förgrunden samman med kommu-nisterna. Båda grupperna stärkte kontinuerligt och parallellt sina ställningar på bekostnad av ett undanträngt och splittrat UGT och bekämpade varandra direkt utan subtila manövrer.

I de regioner där CNT och UGT i stort sett var jämnstarka (Levanten, Asturien) var däremot relationerna mellan de två landsorganisationerna utmärkta, åtminstone på bottenplanet. Följ-den blev att det politiska och sociala livet förflöt i relativt lugn, och omvandlingen av de eko-nomiska strukturerna kunde genomföras på ett grundligt och välordnat sätt, och dessutom att stalinisterna förblev svaga och inte så lätt kunde bryta upp den revolutionära sammanhåll-ningen bland arbetarna, det vill säga söndra för att härska. Syndikalisterna var relativt mode-rata och socialdemokraterna relativt radikala och detta underlättade det goda samförståndet inom arbetarklassen. (I Valencia var ju syndikalisterna starkt påverkade av ”trentismen” och i Asturien hade de alltid varit övertygade försvarare av fackligt samarbete. Socialdemokraterna i Levanten var kollektiveringsanhängare och Asturiens socialdemokrater var stridbarare än på något annat håll.)

Det är svårt att urskilja en utveckling vad beträffar Andalusien, som efter februari 1937 var begränsat till praktiskt taget bara provinsen Almería. CNT dominerade visserligen, kommu-nistpartiet tycktes gå framåt, men de militära katastrofer som drabbade de republiktrogna gör det omöjligt att gissa sig till vad som skulle ha hänt, ifall man lyckats hålla stånd längre. Vad beträffar provinsen Santander, kan man där endast konstatera, att den försonligt och moderat

inställda CNT-gruppen gick tillbaka och helt anpassade sig efter socialdemokraterna, som till sista ögonblicket bevarade en förkrossande övermakt. Inte ens kommunisterna kunde göra dem denna stridig.

Efter denna snabba översikt ska vi gå över till att granska problemen av nationell räckvidd, analysera de spanska syndikalisternas attityd till centralmakten och skildra hur de kom att få tillträde till maktens roder. En monografisk studie av revolutionen region för region var nödvändig för att bättre förstå sammanhangen. Spanien är ett mycket växlande land, såväl geografiskt och ekonomiskt som med avseende på seder, språk och befolkning. Att inte fästa sig vid de regionala särdragen, det skulle vara att hamna i det abstrakta och riskera felaktiga historiska tolkningar. Denna studie hade dessutom till syfte att påvisa ett karakteristiskt grunddrag i den spanska revolutionen, nämligen den traditionella statsapparatusens sönderfall. Slutligen var den även nödvändig för att förklara CNT:s infogande i det sviktande maskineriet och det bidrag den lämnade till dess förstärkning.

I själva verket skulle syndikalisterna säkerligen aldrig ha kommit att dela regeringsansvaret, om de inte redan tidigare dagtingat med sin antipolitiska ideologi, sin revolutionära direktaktionstaktik, sina stränga filosofiska och moraliska principer, om de inte först spontant kommit att inlåta sig på maktutövning och politisk verksamhet. De accepterade, eller snarare krävde, delaktighet, inte bara för att krigets kuggverk drev dem till det, utan också därför att de redan hade kommit att regera i provinserna, därtill nödda och tvungna av försvarshänsyn, därför att de redan utövade rättskipning, förde befäl över trupper, ledde polisstyrkor, kontrollerade näringslivet, lagstiftade på lokal nivå, utfärdade tillstånd, slöt avtal, administrerade. CNT:s deltagande i den republikanska regeringen innebar inte ett stort språng, en till förräderi gränsande ideologisk helomvändning, utan sista stegpinnen vid en lång klättring, den slutliga bekräftelsen på ett samarbete som växt fram alltifrån den minsta bykommittén till de sannskyldiga regeringar som Kataloniens "Generalitat", "Rådet för Aragonien" eller "Välfärdskommittén i Málaga" var, och som åstadkommit en djup förändring i de aktiva syndikalisternas tänkande, löst upp deras dogmer och smält ner regler och principer. Regeringsdeltagandet började egentligen i samma ögonblick som CNT:s män kastade sig i striden mot rebellerna utan annat mål än att spärra vägen för fascismen och utan en i förväg uppgjord revolutionär plan. Vad som sedan hände var bara den logiska följderna av detta första engagemang i improvisationens tecken.

Alltså måste den logiska följderna av maktutövningen på provinsiell och regional nivå bli att CNT-representanter kom med även i de centrala styrelseorganen såsom ministrar och högre ämbetsmän. Likväl skedde detta inte utan inre strider, utan uppslitande diskussioner. Det är detta vi nu ska se. Därefter ska vi försöka göra en sammanfattning av de allmänna orsaker och även de syften som gjorde denna principiella omsvängning absolut nödvändig. Vi återkommer alltså inte mer till de särskilda problemen för varje region, men man måste alltid ha denna fondmålning i minnet, för utan den kan mycket av det som kommer att framföras verka stympat, dunkelt, för att inte säga obegripligt.

De första kontakterna med Largo Caballero. Landsomfattande plenum av den 3 september 1936

Den första antydning CNT gjorde om en eventuell medverkan i centralmakten förekom i en artikel i *Solidaridad Obrera* den 28 augusti 1936. Man krävde där bildandet av en "Centralkommitté för de antifascistiska miliserna" för att styra det republikanska Spanien. Den skulle bildas efter mönster av den som regerade i Katalonien. Men redan innan hade Nationalkommittén tagit kontakt för att på ett eller annat sätt ingripa i regeringsaffärerna.

Någon av de sista dagarna i augusti begav sig Antonio Moreno Toledo, vice sekreterare i CNT:s nationalkommitté,¹ till krigsministeriet, för CNT behövde tilldelning av ammunition för att fullfölja belägringen av Alcázar i Toledo. Moreno fick företräde hos krigsministern general Sarabia och regeringschefen José Giral. Strax innan han släpptes in, talade Giral med mycket hög röst och uttryckte sig ungefär i följande ordalag: ”Allt befinner sig i CNT:s händer! Det är CNT som för kriget efter sitt huvud och ändå delar den inte det högsta ansvaret! Det vore lika bra om organisationen regerade, om den tog makten!” Begäran om vapen och materiel avslogs. CNT blev då övertygad om Giral-regeringens vanmakt och oförmåga. Nationalkommittén hade ett sammanträde med UGT:s arbetsutskott och man kom överens om att en annan regering måste bildas. Frågan om CNT:s deltagande berördes. Socialdemokraterna uppmanade syndikalisterna att medverka direkt. När sedan Largo Caballero och Folkfronten beslutat att Giral måste gå, inlämnade denne sin avskedsansökan till republikens president.

Folkfronten bildade den nya regeringen som förestods av Largo Caballero. En ministerpost utan portfölj reserverades för CNT. Vid ett plenarmöte accepterade Nationalkommittén detta erbjudande och utsåg Antonio Moreno till kommande CNT-minister. Men David Antona, CNT:s provisoriske sekreterare, och Antonio Moreno varskodde Largo Caballero, att Nationalkommitténs beslut inte ägde giltighet utan att organisationen först tillfrågades.²

Ett landsomfattande plenum av regionalfederationer hölls alltså i Madrid den 3 september för att dryfta frågan. Nationalkommittén tog ställning för regeringsdeltagande med en minister utan portfölj, varvid den stödde sin argumentering på de beslut som fattats vid sessionerna under den regionala CNT-kongressen i Katalonien, som några dagar tidigare hållits i Barcelona för att möjliggöra organisationens medverkan i ”Generalitat”. Men ombuden förkastade obetingat denna lösning.³ Flera av dem var emot varje samarbete med Largo Caballero, under det att katalanerna talade för bildandet av ett centralt organ bestående uteslutande av UGT- och CNT-representanter, med andra ord en revolutionsregering som skulle förestås av Largo Caballero. Debatterna var långa och tumultartade och utmynnade i en kompromiss. Principen om ingripande godkändes, det beslöts att katalanernas förslag skulle bordläggas och slutligen

¹ Efter Zaragozaskongressen i maj 1936 hade Horacio Prieto avgått från sin post som sekreterare för CNT:s nationalkommitté för att understryka sitt totala avståndstagande från de antagna resolutionerna, som han ansåg sakna allt verklighetssinne. Vid ett militantmöte som hölls i juni utsågs han dock på nytt till sekreterare, men i väntan på att denna utnämning skulle godkännas eller förkastas av en omröstning tillsatte David Antona som interimssekreterare. CNT:s medlemmar bekräftade sedan vid omröstningen valet av Horacio Prieto. När inbördeskriget bröt ut, befann sig denne i Baskiska provinserna och han kunde inte tillträda sitt uppdrag förrän andra veckan i september.

² Largo Caballero förklarade den 2 oktober 1936 i Cortes (parlamentet): ”Den tidigare regeringen ansåg det riktigt att råda republikens president att bilda en regering, där alla de partier som kämpar mot fascismen skulle vara representerade. Republikens president accepterade detta förslag och uppdrog åt mig att leda den nya regeringen. Jag visste vilket ansvar jag påtog mig när jag accepterade, och därför har jag bemödat mig om att alla de politiska krafter som för närvarande försvarar republiken, alltifrån socialdemokraterna till de baskiska nationalisterna, skulle bli representerade. Jag har också vidtagit åtgärder för att få representation från denna andra sektor av proletariatet, som är fast förankrad i landet. Erbjudandet accepterades först, men sedan avvisades det i högre instanser.”

³ Man kan läsa i CNT:s ledare för den 5 september: ”Många kommer kanske att fråga sig, av vilka skäl som CNT inte är med i denna regering, trots att organisationen är en av de främsta faktorer som förbereder folkets seger på de skilda fronterna och bakom dem, eftersom den modigt kämpar på ena hållet, och ihärdigt ägnar sig åt ekonomiskt uppbyggnadsarbete på det andra. Det är onekligen så, att om CNT var inställd på politik borde dess medverkan i regeringen vara av minst samma betydelse som UGT:s och socialdemokraternas. Men CNT bekräftar ännu en gång sin orubbliga anslutning till de antiauktoritära principerna och anser att omvandlingen till ett fritt samhälle endast kan äga rum tack vare proletariatets förvaltning av det ekonomiska livet och statens avskaffande.”

att CNT för ögonblicket skulle nöja sig med att för den allmänna opinionen lägga fram ett förslag om ombildning av regeringens och statens själva struktur. Den antagna resolutionen hade tre huvudpunkter⁴: 1. Fullt stöd av CNT åt den nya regeringen. 2. Skapandet av en ”hjälpkommissionen” i varje ministerium, bestående av representanter för CNT, UGT, Folkfronten och ett regeringsombud. 3. Icke-inblandning från statens sida i de företag som kollektiviserats av arbetarna.

Den 4 september meddelade pressen att den nya regeringen bildats. Ingen syndikalist var med.⁵ Den 5 september framlade Antonio Moreno, Federica Montseny och ett annat CNT-ombud plenumets resolution för Largo Caballero. Regeringschefen förklarade, att han skulle studera den och diskutera saken med de politiska partierna. Den 8 september tog Largo Caballero emot David Antona och delgav honom avslag på CNT:s förslag. Detta var knappast förvånande, för de biträdande kommissionerna eller juntorna skulle ha varit maktens verkliga organ, medan ministrarna skulle ha förvisats till rollen av rena verkställare av de två stora landsorganisationernas vilja.

Avgörande ingripande av Horacio Prieto. Plenum av den 15 september, 28 september och 18 oktober 1936

Under tiden avslutade sekreteraren för CNT:s nationalkommitté Horacio Prieto ett uppdrag för baskernas räkning och tillträdde sedan sin post. Han satte igång en systematisk kampanj för att få CNT med i regeringen. Alltifrån inbördeskrigets första dagar hade han varit övertygad om denna nödvändighet och ansåg nu att ingen tid fanns att förlora.

När Horacio Prieto fick kännedom om plenum-resolutionen den 3 september, bedömde han den som verklighetsfrämmande, meningslös och nästan löjlig. Han gick inte heller med på att CNT skulle nöja sig med en enkel ministerpost utan portfölj. Vid ett militantmöte, som hölls i Valencia, kritiserade han därför häftigt de fattade besluten och krävde att organisationen skulle delta i regeringen, direkt och utan blygsel, med flera ministrar. Militanterna, som övertygades av hans argumentering, utnämnde en kommitté med uppdrag att utarbeta ett resolutionsförslag som regional federationen för Levanten skulle lägga fram för det landsomfattande plenum, som sammankallats till den 15 september i Madrid. Kommittén bestod av Domingo Torres, Juan López, Juan Monserrat och Horacio Prieto, men det var den sistnämnde som helt

⁴ Flera tidningar den 6 och 7 september 1936 publicerade David Antonas meddelande: ”... ett landsomfattande plenum för CNT som hölls den 3 dennes har efter att ha dryftat ett förslag från UGT:s arbetsutskott om direkt medverkan i den nya regeringen beslutat att det trots de svåra omständigheterna inte finns anledning att överge vår organisations linje. Men som bevis på vår samarbetsvilja har plenumet – efter att ha försäkrat den nya regeringen om vårt moraliska stöd – till denna framfört vår brinnande önskan att i alla statliga departement få till stånd ’biträdande juntor’, där man skulle bevilja vår organisation det deltagande som tillkommer den. I dessa juntor kunde fördelningen av posterna göras på följande sätt: två representanter för UGT, två för CNT, två för Folkfronten (för att ingen organisation som ingår i denna ska bli utan representation) samt en av regeringen utnämnd bisittare ...” CNT:s provisoriske sekreterare slutade med följande ord: ”Självfallet ingår det i CNT:s ställningstagande att i alla lägen stödja den nya regeringen. Dock utan att någonsin förlora vår organisations ideologi ur sikte.”

⁵ Här följer regeringens sammansättning: Francisco Largo Caballero (PSOE, krigs- och statsminister) – Julio Alvarez del Vayo (PSOE, utrikesminister) – Juan Negrín (PSOE, finansminister) – Indalecio Prieto (PSOE, marin och flyg) – Angel Galarza (PSOE, inrikesminister) – Anastasio de Gracia (PSOE, Industri och handel) – Jesús Hernández (KP, undervisning och konst) – Vicente Uribe (KP, jordbruk) – Mariano Ruiz Funes (Republikanska vänstern, kommunikationer och handelsflotta) – José Tomás y Piera (Esquerra, arbete och hälsovård) – José Giral (Republikanska vänstern, utan portfölj). Den 16 september blev Julio Just (Republikanska vänstern) minister för offentliga arbeten (en portfölj som ursprungligen reserverats för Aguirre) och den 25 samma månad blev Manuel Irujo (PNV) minister utan portfölj.

och hållet författade motionen. Denna text innehöll ett helt politiskt program. Den berörde militariseringen av miliserna, det enhetliga befälet, reformer inom rättskipningen, förbindelserna med främmande makter etc. Men framför allt föreslog den skapandet av ett riksomfattande ekonomiråd,⁶ sammansatt av ombud för CNT och UGT och med uppgift att planera produktionen enligt demokratiska normer.⁷

Den 14 september lades detta program fram för ett plenum med de lokala samorganisationerna i Levanten. Juan López föredrog det och försvarade det. Han hävdade framför allt, att man inte borde låta skrämman sig av ordet ”regering”, för, i själva verket hade ju CNT sedan inbördeskrigets början utövat regeringsfunktioner på kommunal, provinsial och regional nivå, och om den frihetliga rörelsen hade tagit makten helt och hållet skulle man ha måst bilda en central revolutionskommitté, som i praktiken skulle ha blivit en verklig regering. Att inte ta del i statens ledning, understök han också – det vore att överlåta makten åt den marxistiska sektorn, som sedan skulle begagna den mot anarkisterna. CNT kunde inte ty sig till någon annan, för alla politiska partier bekämpade den och önskade inget hellre än att försvaga, ja förinta den. Ombudet från Cieza vidareutvecklade dessa argument och framhöll särskilt, att eftersom man befann sig mitt upp i en revolution måste syndikalisterna kontrollera landets förvaltning, så att de andra inte kunde bemäktiga sig den och släppa loss kontrarevolutionen. Ett katalanskt ombud erinrade om hur centralregeringen blockerade inköp av råvaror som CNT gjort i utlandet, och han hävdade att regeringsdeltagande skulle innebära fullföljandet av det verk, som redan påbörjats i Katalonien. Ombudet för Gandia (Bernardo Merino) motsatte sig däremot resolutionsförslaget. Han talade om att förstöra de ”arkaiska institutionerna” utan att därför införa en rent anarkistisk regim. Slutligen antogs CNT-sekreterarens motion med överväldigande majoritet (en enda röst emot: Sagunto-delegationens. Två nedlagda röster: Alicante och Elda). Man utsåg Juan López, José Pros och Bernardo Merino för att representera Levanten vid det landsomfattande plenumet i Madrid.

Vid detta landsomfattande plenum av 15 september 1936 blev debatterna mycket stormiga. Å ena sidan krävde ombuden från Levanten, att CNT skulle gå med i regeringen, å andra sidan motsatte sig katalanerna radikalt detta (de representerades av Francisco Isgleas, Federica Montseny och Mariano Vázquez). De sistnämnda tog på nytt upp den idé som de lagt fram vid plenumet den 3 september, det vill säga att man skulle bilda ett revolutionärt organ med UGT och CNT, utan de politiska partierna. Asturierna tvekade mellan dem båda, men ingen förkastade i varje fall längre totalt själva principen om politiskt samarbete. För att komma fram till ett beslut tillsattes en kommitté med representanter för de tre tendenserna och med

⁶ Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 193) preciserar i detta avseende: ”Varken ifråga om näringslivet eller de sociala och militära frågorna eller på det politiska planet hade vi någon grundval eller norm. Vi fick treva oss fram i mörker, i ett läge som vi inte förutsett. Kollektiveringar, socialiseringar, höga murar kring varje lokalt näringsliv eller varje yrkesgren, samhällssolidaritetsens fullständiga sönderfall, moralkänslans och principernas förslappning, och till slut uppenbara förebud om en ‘krasch’ som hotade störta oss alla i uppgivelse och olycka: sådana var orsakerna som förmådde mig att vid ett militantmöte i Valencia i början av september månad 1936 föreslå som en tvingande nödvändighet utarbetandet av ett minimiprogram för politiskt handlande på riksnivå, vilket skulle vara förutsättningen för vårt direkta ingripande i den officiella politiken. Av det resolutionsförslag som jag författat återstod ingenting annat än de stympade och förvrängda idéer som finns i stadgarna för ”Nationella försvarsrådet”, som så olägligt återuppväcktes i februari 1939. Men därifrån kommer idén om ett riksomfattande ekonomiråd (Juan López hittade på namnet och jag förvandlade det till förslag ...).”

⁷ Denna idé, som inte hade någon omedelbar framgång, skulle senare, 1937 och 1938, tas upp igen inom CNT och bli dess politiska huvudkrav. Idén låg också bakom en första insats: ”Landsrådet för krigsindustrierna”, som upprättades mot slutet av 1938 och bestod av representanter för CNT, UGT och staten. Det hade till uppgift att kontrollera och organisera krigsproduktionen. Idén var till och med nära att förverkligas: när sammanbrottet kom hade åtgärder vidtagits för att upprätta ett ”allmänt ekonomiråd”.

uppdraget att söka en kompromisslösning. Den bestod av Juan López för Levanten, Federica Montseny för Katalonien och Aurelio Álvarez för Asturien. Denna kommitté författade en resolution, som plenumet godkände och som sedan omedelbart offentliggjordes. Den publicerades i alla tidningar i det republikanska Spanien och diskuterades allmänt, både av CNT-medlemmar och andra.

CNT krävde i korthet skapandet av ett ”nationellt försvarsråd”, sammansatt av fem ombud för CNT, fem för UGT och fyra republikaner. Ordförande skulle vara Largo Caballero, medan Azaña skulle stå kvar som republikens president. Detta ”råd” skulle ingenting annat vara än en sammanslutning på högsta nivå av de olika regionala ”råd” som redan fanns och man skulle alltså på det sättet bygga ett samhälle grundat på sann federalism, som skulle fungera nerifrån och upp och uppifrån och ner enligt den frihetliga uppfattningen. Självfallet skulle produktionsmedlen socialiseras, företagen kontrolleras eller förvaltas av arbetarna själva, de väpnade styrkorna förenhetligas och underställas ett enda militärt befäl och ett krigskommisariat. Sakerna kallades inte längre vid namn: ministerierna, polisen, armén, officerarna, ja regeringen också, döptes om och blev avdelningar, folkmilis, krigsmilis, militära tekniker, nationellt försvarsråd! Men uppenbarligen var det CNT:s avsikt att bygga upp ett nytt politiskt system, en ny maktapparat, vad man kanske skulle kunna kalla en rådsregim.⁸

Det är egendomligt att konstatera, att det enda parti som tog notis om CNT:s förslag och behandlade det med sympati och omsorg var Republikanska vänstern (Azañas och Girals parti). Alla de andra kunde visserligen göra offentliga uttalanden i positiv anda men underlät att avge något svar. Kommunisterna speciellt var fientligt inställda, eftersom det knappast fanns någon plats för dem i ”nationella försvarsrådet” och eftersom det viktigaste av allt enligt deras mening var att till varje pris upprätthålla de traditionella institutionerna, att visa att man slogs för parlamentarismen och demokratin och inte för socialismen.

CNT:s sekreterare deltog inte i plenumet den 15 september. Han blev kvarhållen för en del angelägenheter i Valencia och anlände inte till Madrid förrän vid mötets slut. Han blev ytterst besviken när han såg att man gjort om hans program till ett projekt för ett ”nationellt försvarsråd”, som närmast var en hybridartad blandning av hans egna och katalanernas förslag eller snarare en förvrängd version av hans idéer. Icke desto mindre tog han genast itu med uppgiften att förstärka Nationalkommitténs auktoritet. Hädanefter skulle CNT:s nationalkommitté inte utses av den lokala samorganisationen på förläggningssorten utan den skulle bestå av permanenta ombud för regionalfederationerna (distrikten) samt av flera ”administrativa” medlemmar än tidigare med speciella funktioner. Vidare ombildades den landsomfattande ”försvarskommittén för CNT-FAI” med därtills ganska obestämda befogenheter. Den förlorade sin självständighet och förvandlades till en militär sektion av Nationalkommittén. CNT hade nu ett utbyggt och effektivt centralt organ, som stod självständigt gentemot militanterna på platsen.

Den 28 september, då ett nytt plenum hölls i enlighet med det föregående mötets beslut, angrep Horacio Prieto oupphörligen förslaget om ett ”nationellt försvarsråd”, vilket enligt hans mening endast kunde förhålla tiden, för det var oantagligt för de politiska partierna och

⁸ Syndikalisterna föreslog även ”avskaffandet av kommunalfullmäktige, landsting och prefekturer” och ”planifiering av storindustrin och de viktigaste odlingarna”. I inledningen konstaterade de: ”I det nuvarande tillståndet finns det ingen möjlig lösning utan en effektivare samordning och skapandet av ett samordnande organ, som är i stånd att slå ner fascismen på alla fronter och vaka över det ekonomiska uppbyggnadsarbetet bakom fronterna. Följaktligen anser CNT att det är av största vikt att vara med i ett nationellt organ som har till uppdrag att utöva ledning i försvaret och det politiska uppbyggnadsarbetet.”

bar därför vittne om en fullständig brist på verklighetssinne, speciellt som man dessutom måste räkna med de utländska stormakterna och krigets internationella aspekt. Han utvecklade på nytt sina argument för ett villkorslöst deltagande i regeringen, krävde att det skulle bli ett slut på alla dessa betänkligheter, dessa moraliska och politiska fördomar, denna vägran att se verkligheten i ögonen, detta manipulerande med språket. Han visade till slut, att läget inte medgav någon tvekan, att man måste handla snabbt, att varje dag som förflöt försvårade CNT:s ställning. Ombuden vid plenumet skakades av dessa ord, men kunde ändå fortfarande inte bestämma sig. Ett manifest offentliggjordes.⁹ Det underströk CNT:s samarbetsvilja, nödvändigheten av antifascistisk sammanhållning och av en ny politisk struktur i samhället.

Horacio Prieto var fast besluten att göra slut på det sista motståndet. Han sammankallade ett nytt landsomfattande plenum av regionalfederationer till den 18 oktober. Denna gång lyckades han få igenom sin synpunkt och regeringsmedverkan godkändes.¹⁰ Endast katalanerna uttryckte reservation och anslöt sig inte helt till majoritetens beslut. I varje fall gav plenumet generalsekreteraren fullmakt att efter eget sinne föra underhandlingar och vidtaga nödvändiga åtgärder för CNT:s inträde i regeringen.

Underhandlingarnas förlopp: CNT motsätter sig evakueringen av Madrid. Horacio Prietos åtgärder

Den 17 eller 18 september kallades Horacio Prieto till krigsministeriet av statsministern. Vid sin ankomst fann han Largo Caballero redan omgiven av en del ombud för alla partier och antifascistiska rörelser.¹¹ Largo Caballero sade sig vara övertygad om att samtliga osjälviskt skulle stödja hans regering. Han tillade att kriget artade sig illa, att fienden ryckte fram på flera punkter, men att detta var ganska naturligt som en följd av överrumplingen. Läget skulle snart ändras. Nu gällde det Madrid. Eftersom staden var i fara och egentligen inte hade någon strategisk eller ekonomisk betydelse (Madrid var bara en mage, sade han), så avsåg regeringen att evakuera huvudstaden. Man skulle ta det sakta och först evakuera barn, åldringar, invalider och kvinnor, sedan skulle man överföra organisationerna och själva regeringen till

⁹ Detta manifest publicerades i flera tidningar. Här följer några avsnitt (CNT av 29 september 1936): ”Man måste få till stånd en enhetlig milis och ett enhetligt befäl, men innan dess måste allas deltagande i styrelseorganen garanteras, så att den sammanhållning mot fascismen vi talar för får en fast grund ... Att utesluta en rörelse av CNT:s vidd och betydelse från kampens ledning, skulle vara detsamma som att göra denna samma ledning partiell, att beröva den dess landsomfattande karaktär och följaktligen att minska dess verkningskraft ... Utan denna CNT, som nu ser sig utestängd från ledningen av det spanska livet på riksplanet, skulle fascismen ha segrat ögonblickligen och obönhörligt ... Varför ska CNT nöja sig med att vara en chockstyrka utan rättigheter som motsvarar de gjorda insatserna? ... Det är nödvändigt att bilda nya organ, liknande dem som redan bildats på kommunal och regional nivå, men som nu bör utsträckas till riksplanet, och det är nödvändigt att dessa organ stöder sig på den nya politisk-sociala verkligheten, som är resultatet av den våldsamma omvälvningen den 19 juli.

¹⁰ De enda upplysningar som sipprat ut om detta plenum gavs av Domingo Torres i El Grao vid ett möte den 19 oktober, ett möte där även representanter för Folkfronten talade. Hela pressen publicerade den valencienske syndikalistledarens yttranden: ”Den lösning som man kan ana för det rådande läget är att CNT tveklöst och beslutsamt tar del i regeringsansvaret såsom det skett i Katalonien och kommer att ske i de Baskiska provinserna ... Vid CNT:s senaste plenum har man redan beslutat om medverkan. Vi avstår från vår önskan att bilda en nationell försvarsjunta och vi accepterar ordet regering ... Man måste förstå, att CNT:s regeringsmedverkan äger rum för att vi är medvetna om det internationella läget ... och även för att det rör sig om en verklig revolutionsregering. Vi gör inte vår regeringsmedverkan till en namnfråga.”

¹¹ Allmänheten fick aldrig veta vad som hände vid detta sammanträde bakom stängda dörrar. Pressen kunde bara nämna själva faktum att det ägt rum. CNT av 18 september förklarade exempelvis: ”Regeringschefen Largo Caballero har efter att ha samtalat med H. E. presidenten återvänt till krigsministeriet. Där har han haft ett sammanträffande med CNT:s nationalkommitté och andra fackliga organisationers styrelser. Efter detta har han konfererat med sovjetambassadören Rosenberg.”

en annan region för att undvika farliga överraskningar och slippa ta till brådstörtade åtgärder. Slutligen bad Largo Caballero de församlade ombuden att framföra sina råd, förslag eller synpunkter, och han började med att konsultera dem som stod mest till höger i politiskt avseende för att sluta med den yttersta vänstern, med påföljd att det blev CNT:s sekreterare som sist fick ordet. Det ena ombudet efter det andra anslöt sig i huvudsak till regeringens förslag och förklarade att hans organisation obetingat ställde sig på regeringens sida. Inte den minsta invändning formulerades.

Slutligen kom turen till Horacio Prieto. Han yttrade sig i ungefär följande ordalag: ”Jag är mycket glad att vara bland er och att konstatera en så skön endräkt. Men jag representerar en organisation, som fungerar på ett annat sätt än alla de andra, en organisation som inte är van att gå till väga på detta sätt. Dessutom har jag inte rätt att tala i dess namn utan att frågan först behandlats, men jag ska framlägga min personliga synpunkt, som är denna. Jag motsätter mig Madrids evakuering, ty den psykiska chock som denna åtgärd kommer att innebära för befolkningen, det tvivel, det missmod och den förvirring, som kommer att träda i stället för den ännu rådande hänförelsen, får säkert en mer negativ effekt och blir till större skada än som kan uppvägas av den militära och ekonomiska fördel som Madrids uppgivande möjligen kan ha. Antifascisternas stridsmod kommer att bryta samman. Man bör till varje pris inte ge intrycket att huvudstaden ska övergivas.” Largo Caballero utbrast då, överraskad och irriterad: ”CNT ger prov på total oförståelse. Förresten är CNT-styrkorna i Aragonien odugliga till att slåss. De fördriver tiden i sysslolöshet!” Horacio Prieto behärskade sin häftiga indignation och nöjde sig med att svara att han stod fast vid vad han tidigare sagt. Efter avslutat sammanträde kom UGT:s ombud Felipe Pretel, och likaså Syndikalistiska partiets ombud, fram till Horacio Prieto och gav honom fullständigt rätt. Och ingen talade sedan mer om att evakuera Madrid.

I början av oktober månad ägde ett första sammanträde rum på tu man hand mellan Francisco Largo Caballero och Horacio Prieto. Samtalet kom in på de Baskiska provinserna, som man just hade beviljat statut för självstyrelse, sedan talade CNT:s sekreterare om hur angeläget det var att få CNT med i regeringen. Largo Caballero svarade, att han för sin del inte såg någon olägenhet däri, och att han skulle framlägga saken för PSOE och övriga partier, så att de kunde ta den under övervägande.

Den 18 oktober på kvällen, omedelbart efter det landsomfattande plenum som godkänt deltagandet, gjorde en delegation från CNT bestående av Horacio Prieto, Juan López och Pedro Falomir officiell visit hos Largo Caballero för att delge honom detta beslut. Det var Pedro Falomir som redogjorde för CNT:s motiv med brio, kraft och klarhet. Largo Caballero nöjde sig med att säga, att det fanns ett starkt motstånd inom PSOE och de övriga politiska sektorerna, men att han lovade att göra allt han kunde för att övervinna alla hinder.

Några dagar senare (förmodligen 27 eller 28 oktober) hade CNT-sekreteraren på nytt ett samtal med regeringschefen. Largo Caballero erbjöd CNT en ministerpost utan portfölj. Han rättfärdigade det snåla erbjudandet genom att påpeka att antalet ministrar inte var avgörande. Det enda som betydde något var tyngden, styrkan hos den representerade organisationen. Det viktiga var enligt hans mening att ha stämman i ministerkonseljen. Horacio Prieto ville för ögonblicket varken säga ja eller nej till Largo Caballeros förslag. Han framställde inget krav med avseende på portföljernas beskaffenhet och antal.¹²

¹² Den 29 oktober förklarade Largo Caballero för Daily Express utsände medarbetare att CNT hade krävt fem portföljer: för finanserna, kriget, de offentliga arbetena, arbetet, industrin eller handeln eller jordbruket. Men i sina memoarer (*Mis Recuerdos*, sid. 182 och sid. 186) hade han ökat på till sex.

Sedan begav sig Horacio Prieto till Barcelona för att höra sig för hos republikens president, Manuel Azaña. I sällskap med tre ombud för CNT (Isabelo Romero, som representerade Regionalfederationen för Centralspanien, Juan López, som representerade Regionalfederationen för Levanten och en annan militant, som representerade Katalonien) hade han ett sammanträffande med de två ministrar utan portfölj, som var statschefens officiella sändebud. Den baskiske nationalisten Manuel Irujo försökte motsätta sig CNT:s inträde i regeringen. Han förklarade att han inte insåg att de kunde bli till nytta för någon och rådde dem att avstå. Då hans ord inte lyckades rubba den syndikalistiska delegationen i dess föresats, föreslog han en enda ministerpost utan portfölj åt CNT. José Giral, som var Azañas förtroendeman, ingrep då. Han ansåg det riktigt att CNT borde bli rättvist representerad och utlovade fyra ministerposter. Horacio Prieto försökte inte att uppnå mer utan gick med på det sistnämnda förslaget. Efter att ha erhållit statschefens samtycke återvände han till Madrid.

Vid ett nytt sammanträffande bad Horacio Prieto statsministern att inte framhärda i tanken att CNT kunde nöja sig med en ministerpost utan portfölj, för republikens president var med på att organisationen skulle medverka på ett värdigt sätt. Largo Caballero verkade först häpen men förklarade sig mycket belåten och började genast planera för ombildning av kabinettet: ministeriet för industri och handel skulle exempelvis delas upp i två, medan generalstyrelsen för hälsovården skulle förvandlas till ministerium. Horacio Prieto ansåg dessa frågor tämligen sekundära, bara CNT med myndighet kunde ta plats i ministerkonseljen. Han gjorde ingen invändning utan accepterade justitie-, handels-, industri- och hälsovårdsministerposterna.

Efter att ha fått Nationalkommitténs godkännande av de fyra namn han valt, for Prieto på nytt till Barcelona för att övertala de tre berörda som bodde i denna stad. Efter återkomsten till Madrid kallades han en sista gång (den 2 november 1936) till Largo Caballero, som hade invändningar att göra mot att två FAI-medlemmar skulle sitta i regeringen. Detta skulle knappast tilltala Azaña, menade han.¹³ Horacio Prieto svarade då, att republikens president inte hade någon befogenhet att motsätta sig ett fattat beslut, att det var CNT och inte FAI, som var representerad, och att förresten ingen kunde bevisa att García Oliver och Federica Montseny tillhörde FAI. Han tillfogade även: ”Hur vet ni att inte jag också är med i FAI?” Largo Caballero blev tvungen att böja sig.

Låt oss nu gå några dagar tillbaka för att se hur Prieto på nytt fick kämpa inom organisationen för att fullgöra sina åtaganden. Den 19 oktober for han till Barcelona för att slutgiltigt söka övervinna de katalanska syndikalisternas betänkligheter. De hade ännu inte kunnat bestämma sig för att ratificera de beslut som fattades av de högre instanserna inom CNT. Det var Nemesio Gálvez, nationalkommittéledamot för Katalonien, som Horacio Prieto gav i uppdrag att försvara plenumbeslutet om regeringsdeltagande. Katalanerna måste till slut gå med på att regeringsdeltagande var ofrånkomligt och anslöt sig nu enhälligt till beslutet med undantag för Juan Fábregas, som häftigt avvisade det.

Eftersom Largo Caballero hade erbjudit organisationen posterna som justitie-, industri-, handels- och hälsovårdsminister, återstod nu endast att förse dem med lämpliga personer. När personfrågan behandlades vid plenarmöte med CNT:s nationalkommitté, föreslog Prieto García Oliver, Federica Montseny, Juan Peiró och Juan López.¹⁴ Han hävdade att bägge

¹³ Largo Caballero (*Mis Recuerdos*, sid. 188) påstår att Azaña i sista ögonblicket vägrade att gå med på att fyra anarkister skulle sitta i regeringen. Enligt Alvarez del Vayo (*Freedom's Battle*) motsatte sig Azaña bara att två FAI-medlemmar var med.

¹⁴ Horacio Prieto tänkte också på Pestaña och kontaktade denne vid mitten av oktober. Utan att säga rent ut att han tänkte föreslå honom som minister, bad han honom upplösa Syndikalistiska partiet och på nytt gå in i CNT.

tendenserna inom syndikalismen, den revolutionära och den reformistiska, borde vara representerade, så att det nypåtagna ansvaret delades av alla. Man borde enligt honom utse framträdande personligheter från bägge sektorerna, sådana som å ena sidan de f. d. ”trentisterna” Juan López och Juan Peiró, å andra sidan FAI-medlemmarna García Oliver och Federica Montseny (den förre som ”putschisternas” ledare, den andra som de rena anarkisternas Egeria). Men Nationalkommittén beslutade att som första namn sätta upp Horacio Prieto själv och att man sedan skulle utse de tre andra. Horacio Prieto motsatte sig kategoriskt detta och invände att en frihetlig organisation som CNT inte borde tillåta, att uppdragen som generalsekreterare och minister samlades på en hand, som det var fallet i andra rörelser. CNT borde upprätthålla sina demokratiska principer och undvika all personalisering eller maktkoncentration, principer som inte var tomma ord som i de politiska partierna utan själva kärnan i anarkismen, dess dagliga praktik. Nationalkommittén bedömde dessa ord som riktiga: bara på det sättet kunde man för framtiden undvika en inre urartning i CNT, byråkratisering och auktoritär centralisering. De personer Horacio Prieto föreslagit till att besätta ministerposterna valdes sedan.

Horacio Prieto ringde till Juan López, som befann sig i Valencia. Denne gick omedelbart med på att bli minister. Sedan begav sig CNT-sekreteraren till Barcelona för att ta kontakt med de andra tre. Sedan Juan Peiró också utan vidare accepterat, började svårigheterna med de två sista. Juan García Oliver blev häftigt indignerad: han påminde om att han redan åtagit sig att vara generalsekreterare vid det katalanska försvarsdepartementet, ett mycket viktigt uppdrag som det var omöjligt för honom att lämna, och förklarade att som FAI-medlem och revolutionär syndikalist skulle han aldrig sitta i en regering.¹⁵ Efter en lång diskussion gav han likväl slutligen med sig, men motvilligt. Vad Federica Montseny beträffar, så vägrade hon kategoriskt. Hon, Federico Urales och Soledad Gustavos dotter, hon som ända från barndomen hade insupit anarkismens ideal, hon som av hela sitt hjärta tillhörde FAI, skulle aldrig förneka sitt förflutna och sina övertygelser! Vilken vanära! Horacio Prieto svarade henne att han då skulle utse en annan kvinna i stället, för avsikten var att göra intryck på opinionen. En kvinna som minister i Spanien, vilken sensation! Och en anarkist till på köpet! Det gjorde verkan, Federica Montseny bad om betänketid. Horacio Prieto gav henne tjugofyra timmar. Dagen därpå sade hon ja, då hennes far (Federico Urales) livligt tillrätt henne att gå med i regeringen.

Han förklarade för honom att det måste bli slut på splittringen i den frihetliga rörelsen och att viktiga saker höll på att hända, som krävde enighet inom CNT. Han sade till och med att han ansåg idén med ett parti vara riktig, men att man måste uppskjuta den till senare, när tiden var mogen. För ögonblicket var det absolut olägligt med ett parti, och det kunde inte tjäna till annat än att utså tvedräkt och försvaga CNT. Pestaña tycktes inte förstå vad det rörde sig om utan gömde sig bakom partistyrelsen och påstod sig inte kunna företa sig något utan dennas tillstånd.

¹⁵ Man kan förundra sig över den plötsliga apolitismen hos denne ”anarko-bolsjevik” som sedan 1926 aldrig upphört att tala om maktövertagande och syndikalistisk diktatur. Men saken är den att García Oliver, trogen sina gamla uppfattningar, ansåg att om CNT gjorde Katalonien till ett ointagligt frihetligt fäste, kunde den påverka centralregeringens politik med större effekt än genom att medverka i den. Med andra ord: García Oliver, som vid den tidpunkten var den ”starke mannen” i Katalonien, tvivlade på att de katalanska syndikalisterna i hans frånvaro skulle hålla kommunisterna stången (tiden skulle visa att hans oro var berättigad, men hade han varit i stånd att ändra utvecklingen?).

FAI:s inflytande i 1930-talets Spanien var mera mytiskt än reellt: i själva verket var ju Anarkistfederationen bara ett bihang till CNT. Falangister, republikaner, kommunister har alla med förkärlek odlat myten om FAI. Den framställdes av dem som en hemlig organisation med långa tentakler, härskande över det skändligen lurade och manövrerade CNT-proletariatet. Efter 1945 slutligen, återupplivade ”Rödskinnen” i sina tidningar, i ett tiotal utomlands publicerade broschyrer och böcker myten om en FAI-istisk ”förtrupp”, som de ofta aldrig tillhört. Det är en företeelse som ofta återkommer i historieskrivningen, att de mest skilda krafter har intresse av att överbetona vissa fakta av diametralt motsatta bevekelsegrunder.

Varför CNT inträdde i den republikanska regeringen

De motiv som nödvändiggjorde CNT:s medverkan i centralregeringen framhövdes av Horacio Prieto i ett antal föredrag, tal, debatter och diskussioner. Man kan sammanfatta dem sålunda:

Syndikalisterna var varken psykologiskt eller materiellt förberedda för att ta ledningen i den republikanska zonen. De var det ännu mindre för att vinna kriget mot fascismen. Men om de mot all sannolikhet skulle segra både över fascisterna och de övriga antifascisterna, så skulle de utländska stormakterna kväva revolutionen genom ekonomisk bojkott och väpnat ingripande. Å andra sidan var det tydligt, att den republikanska regeringen inte bara förde antifascisterna mot sammanbrott genom sin politiska förblindelse och sin militära oförmåga utan också ägnade sina krafter åt att bekämpa proletariatet, dess miliser och dess revolutionära verk. Man måste alltså rädda socialiseringens landvinningar inom ramen för en avancerat demokratisk stat, centralisera ledningen av de militära operationerna och neutralisera trycket från stormakterna. Dessutom borde syndikalisternas medverkan i alla kommunala och regionala myndigheter, deras faktiska politisering sedan inbördeskrigets första dagar och folkmassornas önskan att se en sann antifascistisk enhet förverkligad logiskt leda till delaktighet i det högsta ansvaret.

Detta var de argument som utvecklades under sommaren och hösten 1936, och det var argument som övertygade de flesta genom sin gedigenhet och sin självklarhet.¹ Låt oss titta litet närmare på dem.

Varför en anarkistisk revolution var omöjlig: bristande beredskap och invasionsrisk

En frihetlig revolution i Spanien skulle endast ha varit möjlig, ifall minst 90 % av befolkningen varit gynnsamt inställda till de idéer som CNT:s och FAI:s militanter propagerade för. I så fall skulle CNT ensam ha omfattat hela arbetarklassen och huvuddelen av bondeklassen (lantarbetare, jordlösa bönder, utsugna och skuldsatta arrendatorer, fattiga småbrukare), FAI skulle ha haft ett stort antal intellektuella, akademiker och tekniker i sina led, och FIJL skulle ha dragit till sig den stora massan av ungdom och studenter. Vidare hade även medelklassgrupperna, hantverkarna, småföretagarna, måst känna sympati för anarkismen, så att denna betydande socialgrupp inte blev en plantskola för sabotörer och kontrarevolutionära aktivister. Men till olycka för den frihetliga rörelsen hade en stor del av proletariatet vunnits för UGT:s reformism eller för andra revolutionära ideologier som POUM:s eller kommunistpartiets marxism. En stor del av jordbrukarna hade aldrig nåtts av den anarkistiska propagandan och många stod under inflytande av prästerskapet, kazikismen och i vissa trakter av carlismen. Akademikerna och studenterna, som nästan samtliga kom från borgerlig miljö, var anslutna till de republikanska partierna, någon gång till den moderata socialdemokratin (före 1939 var klyftan djup mellan intelligentsian och arbetarklassen i Spanien), och småborgargrupperna, slutligen, avskydde CNT, dess proletära inriktning, dess direkt-aktions-taktik, dess extremism. Alltså var det inte bara överklassen, kapitalisterna, storgodsägarna, som var CNT:s förklarade fiender, utan också de politiska partierna i allmänhet, UGT (Largo Caballeros lagar 1931-1932 var vittnesbörd om detta och likaså de ofta blodiga sammanstötningarna mellan social-

¹ J. García Pradas skrev i en pamflett mot Horatio Prieto (*Tres Epístolas a Horacio*, sid 22): "... det var framför allt du som var skuld till 'nyordningen' att infoga vår CNT i politiken 1936." Och han tillade (samma verk sid. 31): "Du kan säga – texterna gör stor affär av det – att nästan hela det CNT-organiserade proletariatet godkände, eller åtminstone fann sig i, beslutet att jaga in CNT i regeringens ryssja... Du hade större inflytande än någon annan, men inte lika stort som vår egen oerfarenhet och de fruktansvärda omständigheter som Madrid befann sig i.

demokratiska och syndikalistiska arbetare), medelklassgrupperna, statstjänstemännen etc. Alla dessa politiska eller sociala grupper utgjorde sammanlagt ett antal personer som avgjort översteg CNT:s medlemstal.

För att införa den frihetliga kommunismen hade det alltså varit nödvändigt att utöva tvång mot många människor, att hindra dem sabotera, kritisera, provocera. Det hade varit nödvändigt att arresteras deras ledare, upplösa deras organisationer, sätta munkorg på deras press. Att införa den frihetliga kommunismen skulle alltså ha varit liktydigt med att införa frihetligt kommunistisk diktatur, med andra ord att förneka, döda, själva det väsentliga i denna kommunism, som innebär ett förkastande av all politisk makt, allt förtryck, all polis och armé, det skulle ha varit att återuppbygga staten, förvandla den organiserade anarkismen till ett slags kast, som skulle övervaka resten av befolkningen och som skulle bli i ökande grad tyrannisk och privilegierad (Bakunin, Krapotkin, Malatesta hade ju påvisat maktens risker).

Men hade de spanska syndikalisterna, om de nu inte hållits tillbaka av dessa teoretiska hänsyn och troheten mot idealet, verkligen kunnat ta makten? Det är mycket tvivelaktigt. De hade löpt risken att släppa loss ett nytt inbördeskrig inom inbördeskriget och skulle därigenom ha erbjudit fascisttrupperna möjlighet till en snabb och lätt seger. Att ta makten var bara möjligt för ett parti där järndisciplin rådde, ett militärt organiserat parti med generalstab och rangordning, en fast ideologisk linje och kampgrupper med obestridda ledare. I CNT hade var och en sin mening, var och en gjorde som han själv tyckte var riktigt, ledarna kritiserades och ifrågasattes ständigt, regionalfederationernas självständighet var något nästan heligt (liksom de lokala samorganisationernas och syndikatens självbestämmande inom dessa också var något nästan heligt). För att få ett beslut godkänt, för att övertyga om att den eller den åtgärden var nödvändig, måste en militant öda tid på tal, personliga kontakter och resor. I den frihetliga rörelsen tyckte man inte om röstning. Den enhällighet man sökte krävde oändliga debatter. Hur skulle CNT under sådana omständigheter ha kunnat ta makten, även om "ledarna" önskat det? Anarkisterna saknade effektiv kamporganisation: upproren 1932 och 1933 hade visat det.

Om CNT mot förmodan hade velat och kunnat etablera sitt välde i den republikanska zonen, hade den då sedan varit i stånd att besegra de fascistiska trupperna? Det är föga sannolikt.

Upplopp, gatustrider, generalstrejker var kända saker för syndikalisterna. Ingen överträffade dem på detta område. Men krig på öppna fältet är något annat. Det kräver noggrann organisation, disciplin, tekniska specialkunskaper. Självfallet hade syndikalisterna inga militära kadrer, medan däremot fiendesidan hade gott om officerare. Dessutom var den långa traditionen av antimilitarism och kamp mot myndigheten ett hinder, CNT:s män var genomträngda av den och deras anpassning till det moderna kriget gick inte lätt.² I Levanten och framför allt i Katalonien, där det var syndikalisterna som bildade de första miliserna, låg CNT-milisernas brister i öppen dag för alla. Endast de första Bågarnas mod och hänförelse räddade dem från ett förkrossande nederlag. Män utan disciplin, utan vapen, föll i tusental. Det fanns inget enhetligt och obesträtt kommando. Vad värre var: det var omöjligt att ge order. Milissoldaterna var alla jämlikar, de dryftade gemensamt vad som borde göras, de diskuterade

² I *Solidaridad Obrera* av den 2 augusti 1936 kan man läsa följande lovprisade av insubordinationen, som är avslöjande för de frihetliga kämparna: "Mot ledarnas strategi, som lät stackars marionetter evoluera i en enda riktning, satte man upp tusentals strategier. Varje frihetens försvarare är en strateg, för alla initiativ är till nytta under denna viljornas anspänning för det gemensamma bästa. Den militära strategin bryter samman och misslyckas ynkligen, när massornas icke-akademiska och intuitiva strategi ges fritt lopp. Man anpassar sitt handlande till varje ögonblick och varje situation, man kan besvara alla attacker och agera med en rörlighet och en säkerhet som är okända där allt handlande är underkastat en röst, en order, ett hot."

allt vad de erfarnaste och klarsyntaste militanterna föreslog, de valde varje dag sina ledare. De mest elementära militära kunskaper saknades och dessa ”ledare” följdes av sina män bara om de marscherade med obetäckt bröst i täten. Hundratals framstående militanter stupade på så sätt som offer för de idéer de själva spritt bland människor, som inte nådde upp till dem, moraliskt och intellektuellt.

Anarkisterna satt fast i ett dilemma: om de sade nej till armén, till militariseringen, förlorade de kriget, och om de byggde upp en armé, förrådde de anarkismen.³ Som fiender till armén och kriget blev de ändå tvungna att organisera en armé och att föra krig.

För övrigt behövde CNT inte ta makten i den republikanska zonen för att märka, att de fåtaliga vapen som anlände till Spanien i första hand gick till fascisterna och i andra hand till de republikanska, socialdemokratiska och kommunistiska kolonnerna (vapen från Italien och Tyskland till de förra, från Frankrike, Mexiko eller Sovjetunionen till de senare). Men vilket land hjälpte CNT:s milissoldater? Vem försåg dem med ammunition och krigsmateriel? Kommunisterna hade ryssarna, Komintern, mäktiga broderpartier i utlandet som kunde undsätta dem, stödjade dem moraliskt och materiellt. Även socialdemokraterna kunde räkna på partikamrater i andra länder. Republikanerna slutligen åtnjöt sympatier hos en stor del av allmänna opinionen i västdemokratierna. Men vem stödde anarkisterna? Det fanns bara frihetliga smågrupper utan inflytande i Frankrike och Latinamerika (om man bortser från Argentina) eller obetydliga syndikalistiska styrkor i Sverige. De spanska syndikalisterna var medvetna om att de var ensamma, tragiskt ensamma.

I 1930-talets värld, dominerad av de borgerliga demokratierna som Frankrike och England, i denna värld där fascismen redan slagit rot i Italien och Tyskland, där Sovjetunionen ännu var svag, isolerad och underkastad en järndiktatur, kunde ett anarkistiskt Spanien överleva där? Spanien förfogade inte över oändliga områden som Ryssland. Det var litet och nedsänkt i det kapitalistiska västerlandet. Det hade inga hinder att möta en landsättning av främmande trupper med, och det ägde inga stora, orörda skogar eller oändliga stäpper som kunde uppsluka invasionstrupperna: ett motstånd á la machnovist-armén var inte tänkbart, och en gerilla som i början på 1800-talet var det inte heller, nu när det fanns tanks, flygplan, tunga vapen och moderna transportmedel.

Ett anarkistiskt Spanien skulle alltså snabbt ha blivit invaderat, krossat, underkuvat.⁴ Var det ens nödvändigt med en invasion? Det skulle ha räckt med en enkel blockad för att få spanjorerna på knä, för landet var fattigt, det förfogade bara över obetydliga malmresurser, det

³ Enligt den uppfattning spanjorerna hade om anarkismen! Ändå hade Bakunin skrivit (*Oeuvres*, del II, sid. 297-298): ”När kampen tagit sin början, delas helt naturligt rollerna upp efter var och ens lämplighet, som den värderas och bedöms av hela kollektivet: en del leder och befäller, andra utför befällningarna.” Cornelissen hävdade för sin del (*En marche vers la société nouvelle*, sid 132): ”Där revolutionen måste försvaras med vapen i hand blir de (frihetliga kommunisterna) tvungna att tillfälligt tolerera *lydnaden* och den *kategoriska befällningen*.” Slutligen påminde den kände franske anarkisten Gaston Leval i *Fragua social* för den 21 november 1936 om hur de ukrainska anarkisterna förde krig: ”Makhno, som hade sin stab, krävde också disciplin och mer än en gång avrättade han med egen hand dem som hade brustit i lydnad. På samma sätt var alla guerilleros ledare som trupperna blint lydde.”

⁴ *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional* (FAI:s rapport till den internationella frihetliga rörelsen, stencilerad text): ”Vi kunde inte tillintetgöra regeringen, för om vi störtat den i Madrid och den i Barcelona, så skulle hela världen i samma ögonblick ha erkänt den i Burgos. Varför inte? Ett anarkistiskt Spanien utan regering, utan juridiskt ansvar, utan existens enligt den internationella rättens uppfattning, ett revolutionärt Spanien, som skulle ha utgjort en fara för alla kapitalismens, över- och medelklassens, reaktionens och demokratiernas etablerade intressen, det skulle alla europeiska stormakter ha motsatt sig. Till och med hjälpen från Mexiko och Ryssland skulle då ha blivit omöjlig.”

var beroende av utlandet för huvudparten av sin försörjning, det saknade en stark industriell infrastruktur. Vem skulle köpa apelsinerna, olivoljan, korken etc.? Vem skulle sälja det man ville ha i utbyte, maskiner, fordon? Och hur skulle det förresten gå till att sälja utan pengar, eller utan ett erkänt myntslag? Och framför allt, hur skulle förbindelserna skötas med andra länder som fortfarande befann sig under kapitalismens ok? Hur skulle ett land utan stat kommunicera med stater? Det skulle inte kunna undgå att rekonstruera en ny politisk överbbyggnad, som genom själva sin existens skulle förkväva den frihetliga kommunismen.

Kort sagt, anarkismen skulle inte kunna överleva i Spanien om inte den sociala världsrevolutionen kom till dess undsättning. Om den frihetliga revolutionen skulle inträffa en dag, skulle den vara internationell eller inte vara alls.

De makthavande republikanernas oduglighet. Allmän koalition mot CNT

Eftersom syndikalisterna inte kunde göra revolution eller ta makten helt, satt regeringen kvar med makt att styra landet och föra kriget efter gottfinnande. Men olyckligtvis visade sig denna regering (eller dessa regeringar: fyra på kort tid) överksam och oduglig.⁵ Den hade varken förutsett kapitalflykten eller företagit åtgärder för att kontrollera utrikeshandeln, eller på lämpligt sätt ordnat med vapenköp. Framför allt hade den underlåtit att företa en ordentlig internationell propagandakampanj för republiken och att genomföra en skicklig diplomatisk offensiv mot fascismen.⁶

Regeringen hade i själva verket helt överrumplats av händelserna. Den slets mellan ängslan för fascismen och ängslan för en social revolution, och följden blev att den varken kunde hindra fascismen eller den sociala revolutionen. Republikanerna vid makten (en Casares Quiroga, en Azaña, en Giral, en Martínez Barrio etc.) hade varit de enda i Spanien som inte sett katastrofen komma och som låtit sig duperas av generalernas försäkringar. Efter meddelandet om militärresningen hade de vägrat dela ut vapen till arbetarna, och de hoppades kunna ordna allt genom underhandlingar. I själva verket fruktade de framför allt uppkomsten av ett proletärt samhälle – att de avskydda vänsterorganisationerna skulle störta den etablerade ordningen. Men folkmassornas enorma reaktion hade krossat fascismen i mer än hälften av Spanien och smulat sönder den republikanska legaliteten.⁷ På ena hållet segrade reaktionen, på andra hållet segrade socialismen. Mellan de bägge var republikanerna bara vrakspillror, som kastades hit och dit.

⁵ Efter Casares Quirogas avgång tidigt på morgonen den 19 juli och efter den flyktiga regeringen Martínez Barrios fall (den varade mindre än 24 timmar) kom José Girals av utslutande republikaner bestående regering, som höll sig kvar till den 4 september. Socialdemokraterna skulle dominera det nya kabinettet.

⁶ Låt oss påminna om de viktigaste data i den fransk-engelska interventionspolitiken: den 25 juli 1936 gör den franska regeringen, efter samtal mellan Blum och Baldwin, sitt första uttalande om non-intervention. Den 8 augusti bryter den handelsavtalen av december 1935 med den spanska republiken och förbjuder all export av vapen och flygplan till Spanien, medan Tyskland och Italien redan levererade krigsmateriel till rebellerna. Den 9 augusti stänger Frankrike gränsen mot Spanien. Den 9 september sammanträder non-interventions-kommittén i London. Detta sammanträde och de påföljande hade inget annat resultat än detta: att det "lagliga" Spanien övergavs men upprorsmännen fortsatte att åtnjuta italiensk-tysk hjälp. Låt oss till sist nämna att Förenta staterna förklarade sig "neutrala" och hindrade all privat vapenförsäljning till republikanerna, medan Sovjetunionen förblev passiv till i oktober. Mexiko ensamt gjorde efter fattig förmåga vad det kunde för att undsätta antifascisterna.

⁷ Burnet Bolloten (*The grand camouflage*, sid. 42) gör en utmärkt sammanfattning av läget: "Utan polis och armé hade regeringen José Giral den nominella makten men ingen faktisk makt, för denna var uppsplittrad i otaliga fragment och utspridd över tusentals städer och byar, där revolutionskommittéerna hade tagit herraväldet över post och telegraf, radiostationer och telefoncentraler, organiserat polisgrupper, domstolar, patruller för bevakning av vägar och gränser, transport- och försörjningssystem, skapat milistrupper för att kämpa vid fronterna. Kort sagt, kabinettet José Giral utövade ingen reell myndighet på någon plats i Spanien."

Likväl spelade dessa spillror fortfarande en betydande roll: de tjänade som kuliss gentemot utlandet, de ägde en representativitet som visserligen var konstlad men ändå oumbärlig för CNT för att maskera dess välde. Framför allt hade de fortfarande också tillgång till maktapparatens transmissionsanordningar, som ingen hittills hade tagit från dem, denna maktapparat som visserligen för tillfället var tillbucklad, blockerad, ur funktion, men inte hade förstörts. Dessa transmissionsanordningar var riksbanken, valutan, guldets. Det var också den diplomatiska apparaten och möjligheten att sanktionera, dekretera, legalisera. Det var kontrollen över vapenköpen och högsta ledningen av kriget.

Men vad gjorde regeringen för att vinna kriget? Den lät Irún falla och norra zonen isoleras från den franska gränsen utan att med kraft intervensera hos den franska regeringen som blockerade de vapen de katalanska syndikalisterna sänt. Den befallde att de 10.000 milis-soldater från CNT och POUM, som kämpade på Mallorca, skulle dra sig tillbaka från Balearerna under förevändning att dessa öar var utan intresse, och utan att inse att de skulle tjäna som bas åt fascisterna för att falla republikanerna i ryggen, bombardera Barcelona och Valencia. Den orsakade Teruels fall genom sitt blinda förtroende för civilgardet, och den insåg inte Extremadura-frontens betydelse.⁸ Slutligen bojkottade regeringen Katalonien, därför att den visste att Katalonien behärskades av syndikalisterna. Den svarade inte på katalanernas enträgna böner om vapen, ammunition, varor, och den intresserade sig inte för den aragoniska fronten. Höjden av orimlighet: den föredrog, när läget blev kritiskt i det belägrade Madrid, att sätta spanska riksbankens guld ”i säkerhet” i Sovjetunionen i stället för i Barcelona eller Valencia, och utlämnade således detta guld till Stalin den 25 oktober.

Den stora exproprierings- och kollektiveringsrörelsen som hade följt på den 19 juli kunde självfallet inte tilltala republikaner och socialdemokrater, som representerade medelklassen, småägarna, småföretagarna, tjänstemännen, de fåtaliga militärer som förblivit lojala, tekniker och akademiker. Den tilltalade inte heller kommunistpartiet, som med hänsyn till det internationella läget ansåg den förhastad och riskfylld. När arbetarna och bönderna i UGT, framför allt i Levanten, spontant gick samman med syndikalisterna för att socialisera produktionsmedlen, så gick de därvid emot sina ledare och satte sig över den interna disciplinen i sin organisation.

Endast syndikalisterna hade anslutit sig till kollektiviseringen. De hade inte uttryckligen önskat den, de hade inte framkallat den, men de hade tagit den i försvar, för de ansåg att även om den kanske inte kom lägligt, så måste man försvara den till varje pris, eftersom den var ett resultat av lantarbetarproletariatets och arbetarklassens initiativkraft och ett äkta uttryck för folkets vilja och spontanitet. För CNT var proletariatets initiativ heligt, inga inrikespolitiska eller utrikespolitiska hänsyn betydde något mot detta. Således kom CNT inte bara att acceptera kollektiviseringen, utan drev senare på till det yttersta, för organisationen uppfattade den som ett verk i frihetlig anda, även om det inte var anarkismen som direkt hade inspirerat den.

De politiska partierna och medelklassen förstod då att för att hejda kollektiviseringen och sedan göra slut på den,⁹ måste man samtidigt bryta CNT:s makt. Att angripa kollektivise-

⁸ *Solidaridad Obrera* (29 oktober 1936): ”CNT:s ingripande i ledningen för kriget är grundvillkoret för segern ... Folkets stora massa börjar misstänka att förlängningen av kriget inte beror på fascisternas motståndskraft utan på Madridregeringens oförklarliga överksamhet.”

⁹ I ett outgivet arbete utan titel skriver Horacio Prieto: ”Genom alla propagandans och tvångsmaktens medel försökte man förmå arbetarna att överge sina socialiseringsinitiativ. Man gav dem ett formellt löfte, att så snart kriget var över, skulle de djärvaste reformer genomföras av staten. Men ingen sade vad man skulle sätta i stället för den avdunstade kapitalismen, eller vad man skulle ta sig till med de kapitalister som stannat kvar och som till

ringen var hädanefter detsamma som att angripa CNT och omvänt: att bekämpa CNT, det var att bekämpa kollektiviseringen.

Men hur skulle man kunna besegra syndikalismen, eftersom denna var herre på gatan, på åkrarna, i fabrikerna? Ett enda vapen återstod: den politiska makten, denna makt som anarkisterna föraktade eller struntade i, detta vapen vars mördande verkan de underskattade. Detta vapen var för ögonblicket naggat och rostigt, man måste alltså blanka och slipa det. Republikaner, socialdemokrater, kommunister tog itu med den dryga uppgiften.

Eftersom inte något dekret eller någon lag hade påbjudit, att proletariatet skulle ta över produktionsmedlen, så var detta övertagande olagligt, det störde den allmänna ordningen. Eftersom ingen officiell utnämning hade bekräftat ledarna för kolonnerna, och eftersom miliserna inte hade institutionaliserats, så var dessa ingenting annat än beväpnade horder utanför samhället, friskytte- eller rövarband. Med ett ord, eftersom syndikalisterna varken hade upphävt eller erövrat lagen, var de ingenting annat än en hop fredlösa, som alltså borde förföljas av lagen, det vill säga av dem som innehade Lagen.¹⁰ Regeringen och partierna började alltså sin stora offensiv mot CNT. Tålmodigt återuppbyggde de staten, de reorganiserade de traditionella polisstyrkorna och utrustade en armé av klassisk typ. Samtidigt underlät de att ge finansiellt stöd till de industriella och agrara kollektiven och lät dem tyna bort av kapitalbrist,¹¹ de hindrade deras handelsförrättningar genom att försvåra förbindelserna med utlandet (den statliga garantin saknades), genom att blockera deras import och export medels en skicklig fördelning av licenser.¹² De ville gärna återge de forna ägarna deras egendom,¹³ de försökte med alla medel sabotera den ekonomiska omvandlingen. Samtidigt vägrade de systematiskt CNT-kolonnerna vapen, medan de genom en intensiv propaganda försökte vanhedra dem

största delen psykologiskt stod på 'andra sidan' ... Vad beträffar staten var dess fullständiga oförmåga att förvalta industrierna eller ge dem en ny inriktning uppenbar från första ögonblicket."

¹⁰ Juan García Oliver (*Mi gestión al frente del Ministerio de Justicia*, sid 15-16) förklarade senare: "Vi legaliserade. Kamrater, vet ni vad det betyder? Vad vi varit naiva i vårt liv som män och medborgare! Om vi hade legaliserat tjugofyra timmar efter att ha bemäktigat oss verkstäderna, fabrikerna, produktionsmedlen, skulle det idag inte finnas någon anledning till oro, eftersom allt detta rättmätigt skulle tillhöra oss. Så länge ni inte legaliserar, tro inte att ni äger något längre än till dess man tar det ifrån er. En fånge som har blivit frisläppt men inte låtit legalisera sin frihet, han kan förföljas och fängslas på nytt, så att alla Spaniens tukthus och fängelser riskerar att fyllas på mindre än en månad... Bara vad som är skrivet, vad som är lagligt, vad som uppträder i lagens form, bara det kan äga bestånd."

¹¹ G. Munis (*Jalones de Derrota*, sid. 344-345) hävdar: "Man vidtog en serie åtgärder som var avsedda att förkväva kollektiven, tvinga dem att erkänna sig oförmögna att fortsätta, och följaktligen överlämna sig åt regeringen. Redan Largo Caballeros regering beställde kläder för armén i utlandet i stället för att beställa hos de katalanska textilkollektiven. Kollektiven stötte ständigt på svårigheter vid alla åtgärder som krävde stöd eller hjälp från regeringen, vilken ju hade hand om finanserna. För att inte ha bemäktigat sig dessa fick nu kollektiven leva på sitt eget kapital. Flertalet av dem hade behov av lån, som regeringen alltid sade nej till. På så sätt uppstod myten om kollektivens produktiva och administrativa oförmåga ..." Juan López (*Evolución del sindicalismo español i Comunidad Ibérica* för november-december 1964, sid. 32) hävdar också: "Kollektivens utveckling saboterades envetet av de småborgerliga och s. k. marxistiska partierna med utnyttjande av de administrativa och militära poster de innehade. De blockerade krediter som kollektiven behövde för att kunna fungera med full kapacitet, trots att krigets börda vilade på dem, liksom även det mesta av utgifterna för befolkningens försörjning."

¹² Till regeringens försvar må nämnas, att många kollektiv (i synnerhet på landsbygden) vägrade betala skatt eller att underkasta sig kontroll från uppboordsverket. Peirats (*La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 203 till 379) nämner minst tre: de i Granadella (provinsen Lérida), Alcolea de Cinca och Lagunarrota (provinsen Huesca).

¹³ Andrés Capdevila (*Mi intervención en el Consejo de Economía de la Generalidad de Cataluña*) bekräftar det: "Det mål som alla politiska partier och UGT strävade efter var att återlämna fabrikerna, verkstäderna, fastigheterna och jorden till de forna ägarna och att slutligen ställa revolutionens kvarlevor under statsbyråkratins ledning och förvaltning."

inför opinionen genom att orda om ”CNT:s och FAI:s okontrollerade grupper” eller också genom att göra syndikalisterna ansvariga för alla plundringar, alla mord, alla mordbränder.

Och på så sätt försvagades de syndikalistiska miliserna dag för dag i förhållande till miliserna under kommunistiskt befäl,¹⁴ och dag för dag löpte det kollektiverade näringslivet allt större risk att dö kvävningssdöden.¹⁵ CNT befann sig i ett ohållbart läge: den hade varken kunnat förinta makten eller bemäktiga sig den. Den samexisterade med makten, men denna samexistens blev ett sannskyldigt krig, som endast kunde upphöra i och med att någon av dem försvann. Eftersom det inte var möjligt att beseгра makten, var CNT dömd till nederlag. En enda utväg återstod för syndikalisterna: att dela makten, gå in i staten för att hindra den att uppsluka allt, ta del i regeringen för att skydda miliserna och kollektiven med hjälp av den republikanska myndigheten och legaliteten. Med andra ord: att smälta in i statsmaskineriet för att inifrån hindra det från att mala sönder allt, för att åtminstone bromsa upp det.¹⁶ CNT borde ta del i den politiska makten, inte för att lägga beslag på den, utan för att hindra andra att lägga beslag på den och använda sig av den mot den frihetliga rörelsen.

Nödvändigheten av centralisering och delaktighet i det högsta ansvaret

Kollektiviseringen led av väsentliga brister. I en del fall hade den givit upphov till nya former av exploatering: de rika företagen brydde sig inte om de fattiga företagen, de av naturen mest gynnade områdena hjälpte inte de områden som var kargare eller saknade industri. En socialistisk ekonomi kan endast fungera om den är noggrant planerad, och denna planering kunde inte ske utan ett minimum av tvång riktat mot lokalegoism och skråegoism. Men CNT kunde inte gå i land med detta centraliseringsarbete om staten och de andra ideologiska sektorerna inte hjälpte till utan tvärtom ytterligare förvärrade det ekonomiska kaoset. Det var alltså nödvändigt att först tvinga fram legalisering av det revolutionära verk som genomförts och sedan driva igenom en samordning och rationalisering. Och när de revolutionära landvinningarna väl förvandlats till institutioner så att ingen kunde ifrågasätta dem, vem skulle då stå som garanti för den nya ordningen och bli det effektiva instrumentet för nyuppbyggnaden i landet,

¹⁴ I så hög grad att i september 1936 Federica Montseny och Durruti begav sig till Madrid enkom för att beklaga sig hos Largo Caballero, men de lyckades inte få regeringen att gå med på att ställa garanti åt en grekisk vapenhandlare som inte ville leverera utan denna säkerhet. I mildrade ordalag erkänner Juan López (tidigare citerade artiklar i *Comunidad Ibérica* av juli-augusti 1964, sid. 33) med grämlse, att det endast var ”som följd av en viss negativ inställning hos CNT gentemot politiken, som följd av att anarkisterna hade svårt att komma ifrån sina ideologiska betänkligheter, som kommunisterna kunde uppnå en viss grad av inflytande i armén och av kontroll över det militära befälet ...”

¹⁵ Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 242) skriver: ”Om det i vårt krigs historia finns något som skiljer sig från det vanliga i andra liknande historiska händelser, är det de syndikalistiska arbetarnas kollektivistiska insatser, besittningstagandet av jorden, av verkstäderna och handeln genom fackföreningarna och arbetarnas direkta förvaltning av företag av varje slag. Politikerna vid makten förstod inte detta problem och inte den starka socialistiska och frihetliga instinkten hos vårt folk. Och i stället för att sända administratörer, ingenjörer och agronomer till kollektiven för att hjälpa dem få en maximal avkastning – vilket borde varit självklara åtgärder för att få möjlighet att fortsätta kriget – i stället för att samråda med arbetarna om sättet att legitimera deras spontana insatser genom att skapa en officiell apparat för ekonomisk samordning på riksnivå, ägnade sig staten åt att förstöra genom att slå omkring sig i blindo.”

¹⁶ Kommunisterna (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 4041) sätter fingret på den ömma punkten: ”I ekonomiskt avseende var den katalanska industrin på undergångens rand. Den saknade råvaror och resurser. Faran för en total förflamning av produktionen var överhängande ... Anarkisterna vill förinta staten. Men det visade sig att de hade behov av den, även för att fullfölja sina experiment med ”frihetlig ekonomi” och bevara de industrier de hade hand om. Det var ett katastrofartat sammanbrott för de anarkistiska teorierna, för det totala avvisandet av staten och politiken. En av de faktorer som skulle bli avgörande för FAI:s och CNT:s inträde i den katalanska regeringen (och strax efteråt i republikens regering) var just denna: avsikten att utnyttja staten, ministerposterna, för att kunna behålla de många företag som de bemäktigat sig.”

am inte en stat där alla antifascister samarbetade?¹⁷ Endast en sådan demokratisk stat med CNT:s delaktighet kunde ge vissa kollektiv den hjälp de behövde, skatte- eller avgiftsbelägga andra företag, organisera utrikeshandeln, betala utländska tekniker och ingenjörer, hindra missbruk etc.

Vem annan än denna stat skulle kunna genomdriva först samordningen av miliserna, sedan deras militarisering och en centraliserad ledning av operationerna? Varje facklig organisation, varje parti hade sina trupper och intresserade sig bara för sina egna framgångar. Vad gjorde det att en viss kolonn drabbades av svåra förluster, när de stridande tillhörde POUM! Vad gjorde det att en viss annan hade kanoner men inga granater, när det var anarkister som kontrollerade den! Vad gjorde det slutligen att ännu en annan hade granater och inga kanoner, när den var republikansk! En sådan partiskhet var vanlig bland milissoldaterna. Det var också nödvändigt att skapa en central stab, för om varje region förde kriget på sitt sätt utan helhetsplan, skulle fienden utan svårighet bryta igenom fronterna, en efter en. De olika organisationernas egoism måste brytas och endast staten kunde sammansmälta så många olika beståndsdelar. Syndikalisternas deltagande i regeringen skulle tillåta dem att ingripa i armén med av alla respekterade militära ledare, att ha reguljära trupper och ta del i viktiga beslut och i strategin, i annat fall skulle republikaner, socialdemokrater och framför allt kommunister lägga beslag på alla poster och CNT skulle få nöja sig med att tillhandahålla soldater.¹⁸

Slutligen skulle endast en demokratisk stat, där alla ideologier var representerade, där ansvaret delades av alla och där de olika politiska krafterna balanserade varandra, ha möjlighet att bli godtagen av stormakterna. Dessa hade ingenting till övers för mängden av författningsstridiga och av ytterlighetsriktningar behärskade lokala myndigheter och ännu mindre för den utbredda kollektiviseringen. De visste att vänsterorganisationerna innehade den verkliga makten, medan den lagliga regeringen agerade liksom i ett tomrum. Genom att gå in i regeringen skulle CNT visa, att den avstod från sin radikalism, att den hade mognat och blivit klokare. Kanske den internationella kapitalismen då skulle ge med sig.¹⁹ Vad CNT hade gjort

¹⁷ Broué och Témime (*La Révolution et la Guerre d'Espagne*, sid. 144 not 18) har klart formulerat problemet: "Regeringen kontrollerar genom UGT:s banktjänstemannaförbund bankerna och förfogar över krediten, liksom den förfogar över guld. Dessa två vapen gör det möjligt för den att efter sitt tycke bromsa och hämma de kollektiviserade företagens utveckling. För de ekonomiska problemen fanns inte heller här, åtminstone för tillfället, någon annan lösning än genom regeringsmakten." Dessa båda författare (samma verk sid. 205) framhåller också att det var nödvändigt för syndikalisterna att legalisera kollektiviseringen av jorden: "Uribes dekret av den 7 oktober ... talar om expropriering utan gottgörelse och till statens förmån av jordegendomar tillhöriga personer som haft förbindelse med upproret ... Godsägare som ingalunda haft något med upproret att göra har fått sina ägor exproprierade. Andra också, som betraktas som fascist sympatisörer, men som en domstol kan rentvå. Vissa arvingar kan slutligen göra sin rätt gällande. Tusentals bönder kommer hädanefter att fråga sig om de inte kommer att bli tvungna att lämna tillbaka den jord de tagit sommaren 1936."

¹⁸ *Solidaridad Obrera* (23 september 1936): "Det är mycket besvärligt för de tusentals anarkister och CNT-medlemmar som kämpar vid fronten att inte ha del eller ansvar i ledningen av kriget. I det Nationella försvarsrådet eftersträvar CNT inte någon privilegierad ställning, men den önskar påta sig ansvar för ledningen av kriget mot fascismen. Den har full rätt till det, för den är den organisation som tillhandahåller största antalet milissoldater." *Solidaridad Obrera* (28 oktober 1936): "Den av politiker bestående socialdemokratisk-republikanska regeringen tänker föra det proletära kriget på sitt sätt. Den dirigerar det efter sitt tycke, medan arbetarna inte har annan uppgift än att låta sig dadas." Slutligen måste man enligt *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional* (FAI:s rapport till den internationella frihetliga rörelsen) "få till stånd en fullständig förändring av krigspolitiken och ... garantera våra kamrater samma behandling som andra stridande, det vill säga se till att våra kolonner får vapen och att armén inte får en sådan uppbyggnad att den i framtiden kan användas till att förgöra den frihetliga rörelsen ..."

¹⁹ Vicente de Sebastián (*La masa en acción*, sid. 120-121) redogör för kapitalisternas reaktion med hänsyn till kollektiviseringen: "De affärsmän och industriidkare som lyckades lämna Spanien använde ... de små eller stora

i Katalonien då den upplöste den alltför revolutionära ”Centralkommittén för miliserna” och böjde sig under legalitetens ok, det måste den göra också på riksnivå genom att avskaffa kommittéernas makt och infoga sig i den etablerade ordningen.

CNT hyste ju redan inom organisationen militära ledare, polismän (”undersökningskommisioner”, kontrollpatruller, antifascistiska folkgardet etc.), domare (folkdomstolar), politiska representanter som var ett slags ministrar i de regionala ”råden”, regeringsmedlemmar (i Aragonien och Katalonien speciellt). CNT hade gått in i den katalanska regeringen och hade ivrigt åtrått att komma med i den baskiska. Varför då göra skillnad mellan regional myndighet och riksmyndighet? Varför ta säte vid Companys sida och inte vid Largo Caballeros? En stadsfullmäktig eller en domare eller en polisman utgjorde ju en beståndsdel, en bit av staten lika mycket som en minister. Att regera i en by var varken mer eller mindre oanarkistiskt än att regera i ett land. Ett vidsträckt territorium kan förvaltas helt demokratiskt, medan en småstad kan vara utsatt för tyranni. Hade inte Bakunin uttryckligen förkastat kantonalismen, hade han inte varnat för regionalismen, som han betecknade som bakåtsträvande och ansåg vara ett hinder i en modern ekonomi? Den frihetliga federalismen var av rent ekonomiskt slag. En politisk federalism var motsatsen till anarkism i lika hög grad som centralismen.²⁰ Varför då på detta sätt förvränga den frihetliga betydelsen av ordet ”federalism”? Kantonalismen ledde inte till anarkism, till frihetlig socialism, utan till ”anarki”, till oordning och kaos.

Men Spanien levde i kaos. De regionala myndigheterna kom i motsättning till varandra, såg bara sina egna problem och sysslade bara med sina egna intressen. De ignorerade eller avvisade den centrala makten. Om det fortsatte på det sättet, skulle den republikanska zonen snart störta samman. För att föra kriget på effektivt sätt, för att återuppbygga näringslivet, för att omorganisera administrationen, måste man snarast möjligt ha ett samordningsorgan för hela landet, ett organ med förmåga att häfta ihop alla dessa olika myndigheter. Vem skulle kunna genomföra denna nödvändiga uppgift, om inte en nationell samlingsregering, vare sig man ville ha den eller inte och vilket namn man än satte på den?²¹

penningssummor de lyckades rädda till propaganda. De sökte tillfälle att bli intervjuade av pressen. De gjorde resor i detta syfte och besökte sina kunder och de företag de samarbetade med för att i detalj underrätta dem om de revolutionära hordernas vilda framfart ... Och eftersom dessa händelser ... direkt berörde ... utländska intressen i Spanien, förmedlade telegrafan och telefonen uttryckliga order för att hindra all utväxling av varor eller kapital med Spanien. Bank, handel och industri intog internationellt en hållning av öppen fiendtlighet gentemot allt som kunde gynna en revolution, som olyckligtvis inte kunnat eller velat respektera de etablerade intressena.”

²⁰ Den spanska anarkismen var starkt påverkad av Pi y Margalls federalistiska idéer (denne hade i själva verket bara upprepat Proudhons uppfattningar i boken *Du principe fédératif*). Bakunin motsatte sig bestämt sådana teorier. I sin pamflett med titeln *Les Ours de Berne et l'Ours de Saint-Petersbourg* (Björnarna i Bern och Björnen i S:t Petersburg) där han också analyserade den schweiziska nationens utveckling i ekonomiskt och politiskt avseende, skrev han (*Oeuvres*, del II, sid. 34) : ”Det (Schweiz) kan inte vilja återvända till sin forna regim, till den politiska självstyrelsen för kantonerna, som gjorde Schweiz till en federation av politiskt skilda och från varandra oberoende stater. Återupprättandet av en sådan konstitution skulle ovillkorligen medföra att Schweiz utarmades, det skulle hejda de stora ekonomiska framsteg som det gjort sedan den nya centralistiska konstitutionen raserat de barriärer som skilde och isolerade kantonerna. Den ekonomiska centraliseringen är ett av huvudvillkoren för ekonomisk utveckling, och denna centralisering skulle ha varit omöjlig, om man inte hade avskaffat kantonernas politiska självstyrelse.”

²¹ Ramón Liarte (*España Libre* av 7 februari 1948) skulle senare påminna om de olika alternativ syndikalisterna hade att räkna med: ”Vi accepterade samarbetet, för antingen måste vi lämna... Spanien i våra fienders händer och återigen bli en permanent oppositionsrörelse, i det ögonblick då det gällde att bygga upp, göra revolution, eller också måste vi tvärtom bli ett av de viktigaste kugghjulen i den väpnade kampen, i den politiska ledningen och i förvaltningen av det spanska samhället.”

CNT hade genom deltagande i ”Rådet för Asturien”, i ”Arbetsutskottet för Levanten”, i den katalanska regeringen, genom sin absoluta dominans i ”Rådet för Aragonien”, genom sina insatser i rätts- och polisväsendet samt förvaltningen, infogat sig i staten. Den hade blivit ett kugghjul i staten. Eftersom CNT bedrev politik på alla nivåer, återstod bara det sista steget. Eftersom syndikalisterna överallt hade samarbetat med socialdemokrater, republikaner, kommunister, borde de inte tveka att ärligt och öppet ta konsekvenserna och även medverka i statspyramidens topp. Den ideologiska principfastheten hade sopats bort. Folkets uttryckliga önskan att se en sann antifascistisk union förverkligad dominerade allt.²² CNT-medlemmarna själva förstod inte, varför de syndikalistiska militanterna inte delade det högsta ansvaret, eftersom de nu lokalt och regionalt gav prov på sitt verklighetssinne, sin förmåga och sin ärliga vilja.

Omständigheterna var för allvarliga för att man skulle låta sig fördröjas av sekteristiska betänkligheter. När militanterna ansträngde sig att bevisa, att en viss myndighet var revolutionär, medan en annan inte var det, när de trasslade in sig i resonemang om skillnaden mellan sovjeter, juntor, kommittéer, institutioner, författning, stat, folklig myndighet, liknade deras ord snarast spetsfundigheter. Arbetare och bönder ansåg, att de ideologiska grälen borde komma i andra hand, och att de dugligaste människorna borde styra landet. Man frågade sig varför dessa CNT-militanter, som ju tillhörde proletariet, som varit förföljda och suttit i fängelse för att ha försvarat de förtryckta, som aldrig hade förvandlat sig till byråkrater, som var energiska, rättskaffens och modiga, skulle lämna platsen åt folk av borgerligt ursprung, som ingenting visste och ingenting ville veta om arbetarklassens strävanden, som dessutom var slappa, svaga, inkompetenta? Varför lämnade de dugligaste fältet fritt för oduglingar eller förrädare?²³ Hade inte Bakunin själv visat vägen med klarsyn och smidighet, när han tillrådde politiskt och till och med parlamentariskt²⁴ agerande i allvarliga tider?

”I själva verket” – förklarade David Antona, José Xena, Mariano Vázquez och Horacio Prieto i sin rapport till IAA:s extraordinarie kongress i december 1937 – ”hade CNT stigit ut ur sin egen ram, och allt predikande mot strömmen skulle ha varit olägligt och meningslöst. Vi hade helt engagerat oss i politiken, utan att först ha beslutat om den saken, utan att ha tänkt igenom den, utan att ha beräknat följderna av den, utan att ens ha förutsett den. Vad det gällde var att besegra fascismen med alla tillgängliga medel, och vi gav prov på en utomordentlig intuition och andlig smidighet som förbluffade övriga antifascister. Det fanns sen inget annat val än att

²² Federica Montseny (*Mi experiencia en el Ministerio de Sanidad*, sid. 7) förklarar: ”Om det är sant att vi inte kunde eller borde äventyra den antifascistiska kampens enhetsfront genom att kasta oss in i försök att helt förverkliga våra ideal, så är det även sant att vi inte heller kunde stanna utanför ledningen av revolutionen och Spaniens öden.”

²³ Horacio Prieto (*El Anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 12) skriver: ”Medan vi i augusti månad hade kunnat ha sex ministrar, fick vi bara fyra i november, medan vi som regeringsdeltagare kunnat utnyttja tillfället för att *erövra Balearerna* och flytta fram den aragoniska fronten, så gick vi miste om denna möjlighet att ge kriget en gynnsammare vändning. Medan vi, ifall vi haft möjlighet att genomföra militariseringen sex månader tidigare, hade kunnat få övertag i ledningen av kriget, var det i stället *mindre förtjänta personer som fick övertaget och som sedan oavlatligt utnyttjade det emot oss ...*”

²⁴ Anhängarna av regeringsdeltagande skickade omkring ett brev från Bakunin till Gambuzzi av den 16 november 1870, där den store revolutionären skrev: ”Kanske det förvånar dig att se att jag som är övertygad antiparlamentariker nu uppmanar mina vänner att bli riksdagsmän. – Det är för att omständigheterna och tiderna har förändrats. Först och främst är mina vänner, och framför allt du, så starkt befästa i våra principer, att det inte finns någon risk för att ni ska glömma dem, förvränga dem, offra dem och återfalla i gamla politiska vanor. Slutligen lever vi i en svår tid, faran som hotar alla länders frihet är så överhängande, att alla människor av god vilja ständigt måste gå i bräsch och framför allt att alla våra vänner måste vara i en sådan ställning, att deras inflytande blir så stort som det någonsin är möjligt.”

offentligen påta oss regeringsuppdrag, vilket var nödvändigt för att höja stridsmoralen bland de stridande, ge liv åt hoppet om framgång och förstärka de för segern oundgängliga faktorerna. Det var detta organisationen förstod och med den det spanska folket, som med glädje tog emot nyheten om vårt av omständigheterna betingade införlivande i staten.

... Man kallade på oss i den stund då Madrid löpte allvarlig fara att falla i rebellernas händer. Det ideologiska helgerådet fullbordades. CNT hade begått en kättersk handling, som vi inte ångrar. Vi hade dittills kämpat helt ensamma mot kapitalismen och staten. När sedan kapitalismen störtades, tvingades vi ta hand om styrelsen och förvaltningen av en ansevärd del av vårt land och kunde då inte undvara den statliga makten för att bevara våra landvinningar, regularisera fabrikerna, kollektivens, transportväsendets och handelns verksamhet, som vi måste utveckla för att sörja för de hundratusentals familjers behov, som var beroende av oss. Och vi måste oundvikligen infoga oss i staten. Det kunde inte få finnas en stat i staten, för då skulle dessa stater ha fört en meningslös men ändå grym kamp mot varandra.”

Syndikalisternas korta samarbete med makten

Den första ministerkonseljen CNT-sekreterarens avgång

På kvällen den 4 november 1936 meddelades den sensationella nyheten: fyra CNT-ministrar ingick i den nya regeringen. Denna var sammansatt på följande sätt:

Francisco Largo Caballero (PSOE)	Stats- och krigsminister
Julio Alvarez del Vayo (PSOE)	Utrikesminister
Juan Negrín (PSOE)	Finansminister
Indalecio Prieto (PSOE)	Minister för flyget och flottan
Angel Galarza (PSOE)	Inrikesminister
Anastasio de Gracia (PSOE)	Arbetsminister
Juan García Oliver (CNT)	Justitieminister
Juan Peiró Belis (CNT)	Industriminister
Juan López Sanchez (CNT)	Handelsminister
Federica Montseny Mane (CNT)	Hälso- och socialminister
Jesús Hernández (KP)	Undervisningsminister
Vicente Uribe (KP)	Jordbruksminister
Julio Just (Republikanska vänstern)	Minister för offentliga arbeten
Carlos Esplá (Republikanska vänstern)	Propagandaminister
Bernardo Giner de los Rios (Republikanska unionen)	Kommunikationsminister
Jaime Ayguader (Esquerra)	Utan portfölj
Manuel de Irujo (PNV)	Utan portfölj
José Giral (Republikanska vänstern)	Utan portfölj

Händelserna kommenterades utförligt i pressen, men det var de frihetliga tidningarna som talade minst om dem. Detta är betecknande för det obehag många militanter kände: de hade intrycket att ha förnekat sitt ideal eller att ha tagit fel, att ha kämpat för delvis felaktiga principer. De försökte förklara, att eftersom allting höll på att förvandlas, så hade statens själva natur förändrats, att den tid var förliden då människan härskade över människan, och att det tack vare revolutionen och CNT:s insatser inte fanns andra statliga institutioner kvar än de nödvändiga administrativa tjänsterna.¹

När de fyra syndikalistiska ministrarna anlände till Madrid, sökte de upp Nationalkommitténs sekreterare och ville rådgöra med honom om hur de borde agera. Horacio Prieto svarade dem, att de hade tillräckligt mycket erfarenhet som militanter för att veta vad som var lämpligt att göra i CNT:s intresse. En syndikalist kunde aldrig, även om han var organisationens sekreterare, ge instruktioner åt andra syndikalister eller ställa dem under någon sorts disciplin. CNT var inte kommunistpartiet. Ministrarna skulle handla efter bästa förstånd och enligt egen bedömning av omständigheterna och de frågor som uppstod.

¹ I *Solidaridad Obrera* av den 4 november 1936 kan man läsa: ”CNT:s inträde i den centrala regeringen är en av de märkligaste händelser som vårt lands politiska historia har inregistrerat. CNT har alltid av princip och övertygelse varit emot staten och fiendlig mot varje form av regering. Men omständigheterna, som nästan alltid är starkare än den mänskliga viljan, fast de bestäms av den, har ändrat den spanska statens och regeringens natur. I dagens läge har regeringen... upphört att vara ett instrument för förtryck av arbetarklassen, liksom staten inte längre är det organ som delar upp samhället i klasser. Båda kommer desto hellre att upphöra förtrycka folket, när de nu har CNT-folk i sina organ. Statens funktioner kommer genom överenskommelse med arbetarorganisationerna att inskränkas till reglering av landets ekonomiska och sociala liv, och regeringen kommer endast att syssla med att leda kriget väl och samordna det som revolutionen åstadkommit.”

Den beviljade handlingsfriheten skulle emellertid snart drabba Horacio Prieto själv. Vid det första regeringssammanträdet, som CNT deltog i, diskuterades frågan om regeringens överföring till Valencia. De fyra syndikalistiska ministrarna godkände flyttningen utan att rådfråga vare sig Nationalkommittén eller dess sekreterare, utan att ens underrätta dem per telefon: CNT ställdes inför fullbordat faktum. Horacio Prieto kunde inte under dessa tragiska omständigheter kräva de fyra ministrarnas avsättning för deras självrådiga handlande och på så sätt framkalla en regeringskris. Regeringens avfärd till Valencia, som drog med sig även Nationalkommittén,² väckte vrede bland CNT:s aktiva folk. De ställde Horacio Prieto till svars, beskyllde honom för feighet och kallade honom ”likviderare”. Inför den våg av kritik som drabbade honom, fast beslutet att lämna Madrid fattats utan hans vetande, avgick Horacio Prieto från sin post som Nationalkommitténs sekreterare.³ Den frodige Mariano Vázquez, atletisk med svallande hår och tordönsröst, skulle efterträda denna lilla magra, stränga och stolta människa med sitt sirliga tal, och blev sedan kvar på posten som sekreterare under hela inbördeskriget.⁴

I början av december månad 1936 var de fyra av CNT ledda ministerierna färdigorganiserade. Det var i handelsdepartementet som CNT kom att råda mest oinskränkt, för Juan López hade hjälp av Alandi (statssekreterare), Sigfrido Catalá (generaldirektör för inrikeshandeln) och Horacio Prieto (generaldirektör för utrikeshandeln). I industridepartementet däremot hade visserligen Pedro, Cané från CNT posten som statssekreterare, men generaldirektörsposten tillföll socialdemokraten Agustín Redondo. Statssekreterare i justitiedepartementet var republikanen Mariano Roca och statssekreterare i hälsovårdsministeriet en kvinnlig läkare vid namn Mestre (UGT).

CNT:s insatser i regeringen

Bortsett från vissa åtgärder för att bekämpa den korruption som rådde bland tjänstemännen vid justitiedepartementet och i domarkåren, blev García Olivers insats obetydlig:

Dekret av den 24 november 1936: varje anklagad skulle själv få åta sig sitt försvar utan att vara tvungen att anlita advokat.

Dekret/lag av den 12 december 1936: långa fängelsestraff infördes för spekulanter, ockrare, smugglare, ohederliga handelsidkare och profitörer.

Dekret av den 22 december 1936: amnesti för alla brott begångna före den 15 juli 1936.

Dekret av den 28 december 1936: upprättande av arbetsläger avsedda för fascister.

² Alla styrelseorgan för de politiska partierna och de fackliga organisationerna lämnade Madrid ungefär samtidigt, den 7 november, datum för regeringens avfärd.

³ Detta skedde den 18 november 1936 under ett riksomfattande plenum sammankallat av generalsekreteraren själv. I *España libre* (3 juli 1949) publicerades ett öppet brev från Horacio Prieto till Federica Montseny, där han preciserade: ”I kallelsen till plenumet nämnde jag som huvudpunkt på dagordningen ‘sekreterarens oåterkalleliga uppsägelse’. Följaktligen hade regionalfederationerna redan diskuterat frågan om efterträdare ... Ombuden (och bland dem Marianet som talade med stor häftighet) ville tvinga sekreteraren och Nationalkommittén att stå kvar på sina poster ... och sekreteraren å sin sida stod orubbligt fast vid att han inte önskade komma ifråga.” Horacio Prieto tillade: ”Det faktum att den nya Nationalkommittén (... Mariano var redan dess sekreterare) gick med på att Juan López tog mig i sin tjänst som generaldirektör vid handelsdepartementet, ett arbete som jag skulle inneha till 17 maj 1937, visar ju att varken sanktioner eller agg mot mig förekom ... Juan López fick den nya Nationalkommitténs formella bemyndigande under loppet av de två första veckorna i december och det var då som jag tillträdde mitt ämbete ...”

⁴ Mariano Rodríguez Vázquez var född 1909. Han var byggnadsarbetare innan han i juni 1936 blev sekreterare för katalanska CNT:s regionalkommitté. Han var länge García Olivers skyddsling men frigjorde sig från denne från och med 1937 och visade att han inte gick i ledband hos någon.

Dekret av den 25 januari 1937: allmän amnesti (det gällde i praktiken att få igenom i de baskiska provinserna vad som redan var en realitet i det övriga Spanien).

Dekret av den 13 april 1937: legalisering av fria äktenskap med milissoldater som stupat i kampen mot fascismen (tidigare erhöll ogifta kvinnor och utomäktenskapliga barn ingen hjälp från staten).

Dekret av den 13 maj 1937: folkdomstolarnas verksamhet breddades och institutionaliserades. Högsta straffet för vanliga brott begränsades till femton års straffarbete.

García Olivers övriga projekt möttes av motstånd i ministerkonseljen: han lyckades exempelvis inte få igenom kommunalisering av bostäderna. Som medlem av "högsta krigsrådet"⁵ organiserade han officerssskolor på olika platser i landet.

Men Juan Peirós lagstiftningsinsats var ännu mer begränsad och inskränkte sig till ett enda dekret av den 22 februari 1937, som uppställde regler för kollektivisering och kontroll av sådana industriföretag, som var nödvändiga för kriget. Peiró beskyllde senare den dåvarande finansministern Juan Negrín för att systematiskt ha saboterat hans försök att hjälpa olika arbetarförvaltade industrier. Han omtalade också att regeringen förkastade hans plan att nationalisera elektriciteten. Vad beträffar Juan López, lyckades han inte genomdriva monopol för utrikeshandeln utan endast statskontroll. Federica Montseny nöjde sig för sin del med ett dekret, enligt vilket det blev obligatoriskt att ta emot flyktingar, som flydde undan fascisterna (på många platser vägrade man nämligen att ge asyl åt flyktingar och skyllde på att de var smutsiga eller sjuka).

I de offentliga anföranden de före detta CNT-ministrarna höll efter Largo Caballeros fall, beklagade de enständigt att de inte kunnat förverkliga en tiondel av vad de önskat. De beskrev hur under ministerkonseljen kommunister, moderata socialdemokrater och republikaner gaddade ihop sig mot syndikalisternas initiativ, då de ansåg dem alltför vågade, alltför revolutionära. De skyllde det magra resultatet av sitt konstruktiva arbete på de andra ministrarna, som var fientliga mot varje radikal reform och mot arbetarklassen.⁶ I varje fall var det inte möjligt att i centralregeringen åstadkomma någonting jämförligt med det kollektiviseringsdekret, som de katalanska syndikalisterna genomdrivit.⁷ Förresten vägrade regeringen

⁵ Detta "råd", som skapades den 9 november 1936 och hade överinseende över alla militära frågor, bestod av Largo Caballero, Indalecio Prieto, Uribe, Julio Just, García Oliver och Alvarez del Vayo. Låt oss nämna att den 15 oktober, alltså innan syndikalisterna kommit med i regeringen, instituerades "allmänna krigskommissariatet" med Alvarez del Vayo som ledare. Här följer namnen på de politiska överkommisarierna: Antonio Mije (KP), Crescenciano Bilbao (PSOE), Felipe Pretel (UGT), Angel Pestaña (Syndikalistiska partiet) och Angel Gil Roldan (CNT). Genom att gå in i detta viktiga officiella organ hade syndikalisterna tagit ett avgörande steg mot regeringssamarbete.

⁶ I inledningen till Peirós anförande (*De la fábrica de vidrio de Mataró al ministerio de industria*) kan man läsa: "Bland de fyra CNT-ministrarna hade Peiró och López de flesta svårigheterna att kämpa med, och eftersom de mer än de andra kom i konflikt med etablerade intressen, blev de ständigt ansatta i ministerkonseljen. Om García Oliver och Federica Montseny trots allt ändå kan visa upp konkreta resultat av sin tid vid makten i form av dekret och genomförda reformer, kan man däremot om man granskar Peirós insats i industridepartementet inte annat än konstatera en rad misslyckanden. Han kunde praktiskt taget ingenting göra. Man beviljade inga anslag, man förkastade alla hans förslag, som ständigt stötte emot det motståndsblock som bildades av republikaner, kommunister och moderata socialdemokrater. Bara någon enstaka gång gick någonting igenom efter långa debatter och efter påtryckningar av statsministern, som ändå var medveten om sitt ansvar som revolutionär socialist."

⁷ Peirats (*Los Anarquistas en la Crisis Política Española*, sid. 263) skriver: "När Juan Peiró blir industriminister försöker han utarbeta ett kollektiviseringsdekret för alla industrier. Lago Caballero får honom att avstå: han varskor honom om att England, Frankrike och Belgien, som har stora ekonomiska intressen i Spanien, inte längre skulle diplomatiskt erkänna den republikanska regeringen. Peiró ändrar program och utarbetar ett dekret om

alltjämt att officiellt erkänna dekretet ifråga, som den envisades att betrakta som författningsstridigt.⁸

Men på samma sätt som republikaner, kommunister och moderata socialdemokrater torpederade CNT, så torpederade syndikalisterna i sin tur dessa samma republikaner, kommunister och moderata socialdemokrater. De hindrade dem att tillämpa reaktionära lagar och dekret. Och det var framför allt denna obstruktionsverksamhet av syndikalisterna i regeringen, som verkligen var positiv. Om de inte kunde göra något i sina respektive departement, så var deras betydelse mycket stor i ministerkonseljen. De slog envist vakt om proletarietets revolutionära landvinningar, de avvisade varje åtgärd som var avsedd att återge de gamla jord- och industriägarna deras egendom, de tillät inget angrepp mot jordbrukskollektiven och fackföreningarnas makt, mot den sociala demokratin och arbetarnas självförvaltning.⁹ De syndikalistiska ministrarna såg också till att CNT inte blev utan vapen och ammunition eller hölls borta från de militära befälen. De lyckades undvika att de syndikalistiska trupperna försvagades och motsatte sig varje oförrätt gentemot CNT, varje slag mot den makt den förvärvat före november 1936.¹⁰

De politiska partierna och medelklassen kunde aldrig vid något tillfälle komma åt att likvidera den frihetliga rörelsen. Däremot hade CNT möjlighet att med maktens hjälp knäcka reaktionära organisationer som bildats. Det var exempelvis fallet när kommunisterna satte upp ett lantbrukarsyndikat i Levanten för att sabotera kollektivisterna. Dessa jordägare skingrades av polisen, när de demonstrerade framför handelsdepartementet. Exportlicenser och andra handelsprivilegier var faktiskt reserverade för CNT:s och UGT:s kollektiv som på det sättet klarade sig utmärkt.¹¹

nationalisering och statskontroll av industrin. Ministerkonseljen motsätter sig det och gör om det. Dekretet remitteras sedan till ett regeringsutskott som förvandlar det till ett skelett.”

⁸ Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 77) anmärker: ”Dekretet ... hade inget juridiskt värde inom ramen av den spanska författningen, som ju aldrig blivit avskaffad. Följden var att de nya företagen stötte på svårigheter i sina förbindelser med andra företag, inom och utom landet.”

⁹ Kommunisterna (*Guerra y Revolución en España*, del II, sid. 276) hade goda möjligheter att iaktta ett agerande, som gick tväremot deras planer: ”Syndikalisterna Juan Peiró och Juan López, som förestod de två viktigaste ekonomiska departementen, de för industrin och handeln, försökte med alla medel att legalisera och konsolidera CNT:s dominans över större delen av det ekonomiska livet genom att utnyttja statliga fonder för att finansiera ’syndikaliserade’ företag i bankrutt. I januari 1937 hade redan 11.000 ansökningar från företag om ekonomisk hjälp från staten inkommit till industridepartementet.”

¹⁰ I alla andra länder kritiserade anarkisterna (som var få till antalet men ofta ideologiskt och även intellektuellt överlägsna sina spanska kamrater) häftigt CNT:s politiska samarbete, och de inte bara kritiserade det utan vägrade se något som helst positivt i det (med undantag för några mer fördragsamma individer som Helmut Rüdiger och Emma Goldman). För dem som mestadels dömde a priori efter sina filosofiska och sociala uppfattningar och inte kände till den invecklade situationen i Spanien, var alltihop bara korruption, ohederlighet, slapphet och feghet. CNT-ledarna kom nesligen till korta, ansåg de, och gick ner sig i förborgligandets och byråkratiseringens dy, medan militanterna på basplanet bevarade läran ren och revolutionens fana obefläckad.

¹¹ Horacio Prieto (*El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 15-16) skriver: ”... kollektiv och socialiserade industrier beskyddades och hade frihet att bedriva utrikeshandel på clearingbasis när de saknade kapital för att betala råvaror och livsmedel. Man praktiserade en specialpolitik för fördelning av licenser till CNT:s och UGT:s produktionsgrupper och man förhindrade uppståendet av ”socialistiska” täckorganisationer, bakom vilka de mest reaktionära borgerliga element dolde sig, genom att helt enkelt dra in alla exportmöjligheter för dem ... Tack vare detta tillvägagångssätt kunde kollektiven arbeta och befolkningen få livsmedel från utlandet. Den kommunistiska regeringen, där CNT inte längre fanns med, avskaffade med ett penndrag denna protektionism... Genom samma lagliga medel som vi begagnat oss av för att underlätta den kommersiella utvecklingen för kollektiven, kvävde man dessas utvecklingsmöjligheter och gjorde dem beroende av maktens godtycke ...”

Händelserna i Villanosa i mars 1937 är ett annat uppenbart vittnesbörd om CNT:s agerande. Ett bråk som av en händelse uppstått i en danslokal i denna valencianska by gav anledning till att betydande kontingenter polistrupper sändes dit, och dessa började under förevändning att återställa ordningen att attackera CNT-syndikaten och arrestera aktiva syndikalister i hela regionen. Syndikalisterna beväpnade sig och beredde sig på kamp med polistrupperna, som då frigav de arresterade och drog sig tillbaka. Vad skulle ha hänt om CNT inte varit representerad i regeringen, om den inte haft möjlighet att hindra att man sände andra trupper? Förmodligen detsamma som hände flera månader senare: förstörelsen av jordbrukskollektiven, jakten på syndikalister och likvideringen av CNT:s makt. Eller med andra ord ett inbördeskrig i inbördeskriget, som syndikalisterna skulle fått skulden för.¹²

Problemen inom "Rådet för Generalitat": undanröjandet av POUM. Öppen kamp mellan CNT och kommunisterna

Efter CNT:s inträde i centralregeringen skakades "Rådet för Generalitat" av en häftig konflikt. Det rörde sig om en närkamp mellan de två marxistiska partierna, POUM¹³ och PSUC,¹⁴ som slutade med det senares seger. De stalinistiska ledarnas plan bestod nämligen i att först eliminera de partier eller organisationer, som stod till vänster om dem, och som kontrollerade proletariatet.

För att lyckas åstadkomma detta organiserade de medelklassen och de förmögna bönderna, som var fientliga mot kollektiviseringen och redo att hålla med vem som helst som försvarade deras intressen. Stalinisterna försäkrade sig således om det breda stöd de behövde för sitt handlande.

Syndikalismen var vid slutet av år 1936 fortfarande alltför starkt förankrad i folket för att det kunde bli tal om att anfälla den framifrån. Med POUM var det annorlunda, det var visserligen det enda parti som dittills lyckats utöva inflytande på en liten del av den katalanska arbetarklassen, men det var ändå ett betydligt lättare byte. Stalinisterna gick alltså till offensiv mot de revolutionära marxisterna och anklagade dem för att hysa fascister i sina led, att stå i förräda-

¹² Det fanns förvisso en otrevlig avigsida av deltagandet. Fidel Miró (*Revision de las tácticas de la CNT de España*, sid. 7) skriver: "När vi efter 1936 deltog i ledningen av de offentliga angelägenheterna, måste vi söka rätt på alla kamrater som ägde den ringaste förmåga att utföra ett skrivbordsarbete ... Följaktligen uppstod en svårartad byråkrati inom vår organisation och gjorde sig bred där. Varje kompetent kamrat måste fullgöra en eller flera uppgifter, och när han avsåg sig ett uppdrag, fanns det tio andra som man försökte få honom att åta sig ... För den oduglige var det mycket bekvämt att sätta sig framför ett skrivbord, för eftersom han inte kunde utföra ett effektivt arbete, fördrev han tiden med att göra ingenting eller med att intrigera. Hans åligganden fullgjordes i praktiken av en yrkesbyråkrat, som han hade till sekreterare, och som ofta var den verkliga innehavaren av sysslan. Men de odugliga klamrade sig fast vid sina platser som gav skenet av personlig prestige och gjorde att de slapp gå tillbaka till fabriken."

¹³ POUM eller "Arbetarpartiet för marxistisk samverkan" bildades i september 1935. Det var resultatet av en sammanslagning av "arbetar- och bondeblocket", som Joaquín Maurín var ledare för, och den "kommunistiska vänstern", där Andrés Nin var den ledande (f. d. sekreterare för Röda fackföreningsinternationalen och Kominterns verkställande utskott). Flertalet av de första spanska kommunisterna hörde dit, och fastän medlemsantalet var lågt (POUM hade endast tre- till fem-tusen medlemmar före kriget), utmärkte det sig genom den höga kvaliteten på de aktiva medlemmarna. Juan Andrade, Julián Gorkín, Pedro Bonet, Luís Portela, David Rey, Luís García Palacios var dess mest kända ledare. POUM har oriktigt betecknats som "trotskistiskt". Det hade brutit med Trotskij och Fjärde internationalen.

¹⁴ PSUC eller "Förenade socialistpartiet i Katalonien" såg dagen först efter den 19 juli 1936. Det samlade ihop diverse smågrupper (det katalanska "Proletära partiet", "Socialistiska unionen i Katalonien", som Juan Comorera var ledare för, den katalanska avdelningen av PSOE, där Rafael Vidiella var aktiv, den katalanska "Socialistiska rörelsen", den katalanska avdelningen av kommunistpartiet, etc. Detta hastigt hopkomna, vagn marxistiska parti anslöt sig till Komintern.

ren Trotskijs tjänst, att baktala Sovjetunionen, som dock stödde den spanska republiken, att så tvedräktens frö bland antifascisterna. Med suverän skicklighet genomförde de första etappen i POUM:s likvidering. De petade bort alla POUM-medlemmar, som hade ledande poster inom UGT och fullbordade så omvandlingen av denna fackliga organisation till en gruppering för småhandlare och hantverkare. Därefter övergick stalinisterna till nästa etapp: de avlägsnade POUM från regeringsmakten. Detta var innebörden i den kris i "Rådet för Generalitat" som bröt ut den 13 december 1936.

CNT ställde av flera skäl inte upp till POUM:s försvar. Först och främst hade förhållandet aldrig varit särskilt bra mellan syndikalister och POUM-ister, som framgår av de forna striderna om kontrollen av fackföreningarna, eller av Joaquín Mauríns skrifter före inbördeskriget (i dessa skrifter beskyllde POUM-ledaren CNT för alla tänkbara försyndelser). Vidare ville syndikalisterna inte komma i opposition till kommunisterna av fruktan att Sovjetunionen skulle suspendera all vapenhjälp. Slutligen ansåg sig CNT inte själv i fara. Den lät alltså saken ha sin gång och nöjde sig med att kräva att bägge marxistpartierna skulle dra sig tillbaka från "Rådet för Generalitat" och lämna platsen åt UGT ensam. Men eftersom UGT behärskades av PSUC, erbjöds CNT som kompensation att ta hand om ytterligare ett departement.¹⁵ Den nya regeringen hade alltså fyra syndikalister med i stället för tre och tre kommunister i stället för två:

José Tarradellas (Esquerra)	Ordförandeskap och finanser
Artemio Ayguader (Esquerra)	Inrikes
José Maria Sbert (Esquerra)	Undervisning
Juan Comorera (UGT)	Livsmedelsförsörjning
Rafael Vidiella (UGT)	Rättsväsen
Miguel Valdés (UGT)	Arbete och offentliga arbeten
Pedro Herrera (CNT)	Hälso- och socialvård
Diego Abad de Santillán (CNT)	Ekonomi
José J. Domenech (CNT)	Offentliga tjänster
Francisco Isgleas (CNT)	Försvar
José Calvet (Arrendatorsförbundet)	Jordbruk

CNT försökte göra gällande, att denna nya regering var en seger för arbetarklassen. Den fria pressen förkunnade, att de politiska partierna hade eliminerats till förmån för fackföreningsrörelsen, eftersom ju Esquerra bara var den organisation, som representerade medelklassen.¹⁶

Allt detta var tomma ord. När POUM väl var utmanövrerad från makten, började kommunisterna sin kampanj mot CNT. I själva verket hade Juan Comorera, PSUC:s generalsekreterare och "minister" för de offentliga tjänsterna, redan i oktober 1936 öppnat fientligheterna mot det mäktiga transportsyndikatet och förgäves försökt att ta makten över det, att avsätta dess

¹⁵ Efter den nya regeringens bildande meddelade *Solidaridad Obrera* av 18 december 1936: "Den regering som nu bildats i Katalonien ... är resultatet av den överenskommelse som gjordes mellan CNT och UGT den 22 oktober." Och *La Révolution prolétarienne* för den 25 december 1936 avslöjar att CNT vann en pyrrhusseger: "Den har som koncession erhållit det viktiga krigsministeriet, som anförts till Isgleas ... För övrigt böjer sig CNT för det ryska inflytandet i sin fruktan att få vapenhjälpen indragen." Behovet av ryska vapen hade i själva verket varit den främsta orsaken till att alliansen mellan CNTFAI och UGT-PSUC kom till.

¹⁶ *Solidaridad Obrera* (17 december 1936): "Från och med idag har Katalonien en regering utan partier ... De partier utan fackligt underlag som medverkade i "Rådet för Generalitat" har avlägsnats från regeringsfunktionerna, för det är inte dem det tillkommer att leda det offentliga livet utan fackföreningarna, hörnstenar i det nya näringsliv som håller på att växa fram ... Denna riktiga och idealiska ordning är den som vi sedan månader tillbaka har föreslagit."

ledare, att konfiskera fordon för egna ändamål.¹⁷ Sedan han i december fått hand om departementet för livsmedelsförsörjning, skyndade han sig att avskaffa ”Utbytesbyrån”¹⁸ och sedan sätta igång en intensiv propaganda, dels mot föregångaren José Domenechs verk, dels för Sovjetunionen, vars frikostiga hjälp enligt hans utsago räddade Barcelonas folk från hungersnöd.¹⁹ Men de viktigaste episoderna i kampen mellan syndikalister och kommunister var följande: Händelserna i Fatarella (slutet av januari 1937), där av CNT och polisstyrkor beskyddade kollektivlantbrukare och av UGT beskyddade självägande lantbrukare utkämpade en blodig strid. Fackliga konflikter av alla slag (inom en mindre verkstad kunde exempelvis CNT-arbetare komma i motsättning till en UGT-organiserad arbetsgivare). Sabotage. Vapenstöder (till exempel i början av mars 1937 då PSUC stal tolv tanks som förvarades i ett CNT-nederlag). ömsesidig torpedering av olika Generalitat-ministrars insatser,²⁰ etc.

Kommunisterna stöddes av katalanisterna, som för att bromsa eller till och med förrinta proletariats revolutionära verk gärna gick i förbund med vem som helst som var villig att försvara medelklassgruppernas och den liberala borgerlighetens intressen, även med risk att sen få en alltför besvärlig bundsförvant att tas med. Esquerra, ”Katalansk aktion”, ”Arrendatorsförbundet” började från och med januari 1937 att sabotera tillämpningen av kollektiviseringsarbetet.²¹ Tidigare hade de lyckats hindra utfärdandet av dekret om kommunalisering av bostäderna och därefter behandlingen av ett förslag till dekret om kollektivisering av all jord. Båda dessa texter hade omsorgsfullt utarbetats av CNT. Den förstnämnda antogs av ”Ekonomirådet”, men blev sedan ”bortglömd” i något kontorsrum på ”Generalitat”.²² Den sistnämnda kom knappast över den slappa diskussionens och de låsta positionernas skede. Men om de

¹⁷ En PSUC-anhängare, Benavides (*Guerra y Revolución en Cataluña*, sid. 26), meddelar om detta: ”Inom transporten var det de anarkistiska bröderna Alcón, som höll i tyglarna, i post och telegraf var det en åt anarkisterna prisgiven federal republikan, Arcos. Kampen för att få bort dem var frenetisk.” I själva verket misslyckades denna första offensiv av Comorera.

¹⁸ Andra kompletterande detaljer (*Los sucesos de Barcelona*, sid. 67): ”Han strök ett streck över sin föregångares hela politik. Monopolet för inrikeshandeln avskaffades och likaså maximipriser för livsmedel... Comoreras politik bestod i att tillintetgöra fackföreningarnas makt. I det syftet försökte han ordna så att kooperativen fick hand om livsmedelsförsörjningen. Det var då småföretagarna, småhandlarna och småbönderna som blev i tillfälle att göra bättre vinster genom att höja priserna.”

¹⁹ José Peirats hävdar (*Los anarquistas en la crisis política española*, sid. 237): ”Ransoneringen av de viktigaste födoämnen blev hårdare, särskilt av bröd. Man skyllde på att det rådde brist på brödsäd (till följd av föregående ’ministers’ försumlighet) och kaos inom bageriindustrin (till följd av den totala kollektiviseringen av denna gren).” Han tillägger (*La CNT en la Revolución Española*, del I, sid. 267): ”Kommunisterna åstadkom att det första gången blev brist på bröd... de organiserade demonstrationer med kvinnor som anföll de kollektiviserade bagerierna ... Ett av syftena med denna offensiv ... var att hetsa upp stämningen före ankomsten av ryska båtar lastade med livsmedel.” Låt oss påpeka att förhandlingarna om dessa leveranser avslutats före Comoreras tillträde till departementet för livsmedelsförsörjningen och svarade mot leveranser av spanska produkter till Sovjetunionen.

²⁰ Stalinisterna valde särskilt till skottavla försvarsdepartementet och dess bihang ”kommissionen för krigsindustrierna”, som de beskyllde för att sabotera de militära operationerna på aragoniska fronten. Deras angrepp, som av spanska kommunistpartiet fördes över på riksnivå, siktade ofta in sig på CNT-soldaterna direkt. De utsattes för beskyllningen för att vara pultroner och ”skubbare”.

²¹ Andrés Capdevila (*Mi intervención en el Consejo de Economía de la Generalidad de Cataluña*) skriver: ”I början av 1937 då de politiska partierna återhämtat sig från det sammanbrott de drabbades av under revolutionsdagarna i juli 1936, började representanterna för ’Katalansk aktion’, understödd av Esquerras ombud och i enlighet med inom respektive partier fattade beslut, att genomföra en systematisk och småsint obstruktion i syfte att hindra godkännandet av kollektiven och de industriella grupperingarna.”

²² Denna detalj visar i vilken grad ”Ekonomirådet” som var en rent syndikalistisk skapelse och vars beslut den katalanska regeringen i princip endast kunde stadfästa, hade försvagats efter några månaders förlopp genom de katalanska partiernas och UGT-PSUC:s gemensamma agerande.

politiska partiernas obstruktion hindrade varje positiv och skapande insats från syndikalistiskt håll, på samma sätt som i centralregeringen, så hindrade syndikalisterna i sin tur att industrialiseringen naggades i kanten, och de tolererade inget ingrepp i den nya ordningen medelst lagar, dekret eller förordningar. Även här var de negativa attityderna lösnande för dem.²³

Den 26 mars 1937 bröt krisen ut i öppen dag: Syndikalisterna vägrade godkänna ett dekret som förordnade om upplösning av kontrollpatrullerna, ”juntan för den inre säkerheten” (denna junta skulle ersättas med ”Nationella rådet för den inre säkerheten” som endast skulle blivit ett instrument för inrikesdepartementets chef) samt arbetar- och soldatråden, och som förbjöd gardister och polisofficerare att vara politiskt och fackligt anslutna och civila att bära vapen. I själva verket skulle sådana åtgärder betygt slutet på all effektiv makt för CNT – gatans herre och milisernas själ. Den nya regeringen kunde först bildas den 26 april. Politiskt hade jämvikten inte rubbats: den nya regeringen hade fortfarande fyra syndikalistiska och tre kommunistiska ”statsråd”:

José Tarradellas (Esquerra)	Ordförandeskap och finanser
Artemio Ayguader (Esquerra)	Inrikes
José Maria Sbert (Esquerra)	Undervisning
Juan Comorera (UGT)	Rättsväsen
Rafael Vidiella (UGT)	Arbete och offentliga arbeten
José Miret (UGT)	Livsmedelsförsörjning
Francisco Isgleas (CNT)	Försvar
José J. Domenech (CNT)	Offentliga tjänster
Andrés Capdevila (CNT)	Ekonomi
Aurelio Fernández (CNT)	Hälso- och socialvård
José Calvet (Arrendatorsförbundet)	Jordbruk

CNT höll fortfarande sin ställning. Det hade inte lyckats att få bort den. Men den lösning krisen fick var rent artificiell, orsakerna som framkallat den hade inte försvunnit. De tragiska majhändelserna skulle visa detta. Mordet på Roldán Cortada (en mycket känd PSUC-militant) den 25 april gav anledning till hotfulla demonstrationer. Den 29 april dödade katalanistiska och kommunistiska styrkor, som fått i uppdrag att ta kontrollen över gränsen mot Frankrike, Antonio Martin och andra anarkister efter att ha ockuperat Puigcerda. Överallt förekom sammanstötningar och provokationer i ökande grad.

Innebörden av majhändelserna 1937

Det kan inte bli tal om i detalj beskriva dessa händelser som förresten aldrig blivit föremål för ett allvarligt studium. Endast deras allmänna innebörd och den verkan de fick intresserar oss här. Egentligen har det ringa betydelse, om det var kommunisterna, POUM-isterna eller syndikalisterna som inledde den väpnade kampen på eftermiddagen den 2 maj. Denna kamp var följden av den starka spänning som rådde mellan den revolutionära sektorn (CNT-FAI-FIJL-POUM) och den moderata och reaktionära sektorn (PSUC-UGT-”Estat Catalá”-diverse katalanistiska eller republikanska element). Dessa båda sektorer representerade ju ideologiskt skilda sociala klasser eller skikt: å ena sidan proletariatet, å andra sidan småborgerligheten och medelklassgrupperna. Spänningstillståndet som markerades av allt allvarligare sammanstötningar, måste till slut leda till en uppgörelse.

²³ Låt oss nämna ett undantag: ett dekret som legaliserade aborter utfärdades den 26 april 1937 av ministern för hälso- och socialvård.

Striderna begränsades inte till Barcelona, de spred sig till Tortosa, Ametlla de Mar, La Cenia, Amposta, Tarragona samt städer och byar i norra Katalonien (Vich, Montesquiu ...). Läget blev så allvarligt, att det nästan gav upphov till ett nytt inbördeskrig. Centralregeringen sände trupper, men syndikalistiska brigaderna gjorde sig beredda att rycka mot Barcelona. Hatet mellan syndikalister och kommunister hade nått en kritisk punkt och skulle ta sig uttryck i en avgörande, blodig kraftmätning.²⁴

Men om ett nytt inbördeskrig bröt ut, skulle det inte oundvikligen leda till att bägge parterna krossades av de fascistiska arméerna? Medvetandet om detta förmådde ledarna för de skilda politiska och sociala grupperingarna att till varje pris släcka eldsvådan.²⁵ CNT:s nationalkommitté och de syndikalistiska ministrarna utfärdade förtvivlade maningar till lugn och fattade beslut om uteslutning av ”Durrutis vänner”. Efter 7 maj normaliserades läget så småningom och partier och organisationer återtog sina positioner.

Man bör ställa sig denna fråga: om CNT inte hade varit med i regeringen vid detta tillfälle, vad skulle då ha hänt? Vem skulle då med maktens hjälp ha kunnat hindra, att polis och militär gjort en storoffensiv mot den frihetliga rörelsen, anklagad för uppror? Skulle anarkisterna då – åsidosatta och förföljda – ha satt allt på ett kort som de revolutionära marxisterna och extremisterna i ”Durrutis vänner” önskade? Många frihetliga militanter ansåg i varje fall, att om Franco inte segrade sommaren 1937, så berodde det till stor del på CNT:s medverkan i regeringen.²⁶

Omvänt är det utom tvivel, att om syndikalisterna hade bestämt sig för att kasta sig in i äventyret, skulle de utan svårighet ha besekrat stalinisterna i PSUC och deras bundsförvanter. Det hade räckt med att mobilisera Barcelona-milisen, att sätta sig i spetsen för de revolterande arbetarna, i nödfall att kalla förstädernas försvarskommittéer till undsättning och i allra värsta fall Ricardo Sanz’ välbevärnade soldater, som just anlant från Madridfronten och väntade på sin överföring till Aragonien. Men även om deras seger i Katalonien varit lättvunnen (man får heller inte glömma att CNT och POUM kontrollerade fyra av de sex divisioner som belägrade Zaragoza), så var förhållandena inte desamma på andra håll, speciellt inte i Madrid, där KP

²⁴ De arbeten som hittills publicerats har aldrig riktigt fått fram det allvarliga i majhändelserna, förmodligen för att inte visa den djupa söndringen bland antifascisterna. Enligt officiella beräkningar blev det ungefär 500 dödade och 1.000 sårade, men man kan på goda grunder anta att dessa siffror ligger lägre än de verkliga. Den italienske anarkistiske teoretikern Camillo Berneri och den välkände FIJL-militanten Alfredo Martínez blev mördade, medan Mariano Vázquez och Federica Montseny med knapp nöd undgick döden.

²⁵ Natten till den 3 maj sammanträdde POUM-ledarna (Andrés Nin, Julián Gorkín och Pedro Bonet) med syndikalister i ansvarig ställning (Alfredo Martínez och Valerio Más bland andra) och föreslog dem att bilda ett gemensamt organ för att leda kampen, krossa stalinisterna, utöva påtryckningar på regeringen och i yttersta nödfall ta makten. De fick nej. Gorkín (*Canibales políticos*, sid 69-70) sammanfattar denna överläggning: ”POUM:s verkställande utskott hade ett sammanträffande med CNT:s och FAI:s samt Frihetlig ungdoms regionala styrelser. Vi framställde problemet i klara ord: ‘Varken ni eller vi har kastat Barcelonas folk ut i denna rörelse. Den var bara ett spontant svar på en provokation av stalinismen. Det är nu det rätta ögonblicket att göra revolution. Antingen tar vi ledningen för att tillintetgöra den inre fienden eller också går rörelsen i kvav och vi blir tillintetgjorda. Vi måste välja mellan revolutionen och kontrarevolutionen.’ De (syndikalister och anarkister) bestämde sig inte för något. Deras främsta krav var att den kommissarie som framkallat konflikten (kommunisten Eusebio Rodríguez Salas) skulle avsättas. Som om det inte skulle stått krafter bakom honom, som det var mycket viktigare att knäcka!”

²⁶ Detta är Horacio Prietos mening (*El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 13): ”Intrigerna frodades utan att CNT i regeringsställning kunde hindra det. Men ärligt talat: vad skulle ha inträffat om CNT inte varit i regeringen? Ett extra inbördeskrig skulle med all sannolikhet ha åderlåtut antifascismen och jämnat vägen för en militär promenad av Francostyrkorna ... Inför historien skulle Rörelsen officiellt förklarats som ansvarig för katastrofen genom sin politiska förblindelse och sin ideologi.”

dominerade. Spanien skulle ha löpt fara att falla sönder i flera fientliga block och som vi redan sagt bli ett lätt byte för Francos armé. Dessutom skulle en seger för den spanska anarkismen och därmed den republikanska legalitetens sammanbrott med all säkerhet haft till följd att en internationell koalition bildats mot den, omfattande både Sovjetunionen (inställande av vapenhjälpen) och västdemokratierna (omedelbart erkännande av den fascistiska regeringen, ekonomisk blockad).

Det var det gamla problemet som uppstod på nytt: den sociala revolutionen ville fram, men kvävdes skoningslöst av ogynnsamma omständigheter: kapitalismakternas motstånd, Spaniens ogynnsamma geografiska läge, dess svaga befolkningsresurser och otillräckliga industriella infrastruktur, obefintligheten av en internationell frihetlig rörelse, som indirekt kunnat hjälpa. Och på nytt ryggade CNT tillbaka. Men detta tillbakaryggande var likvärdigt med nederlag och flykt, för organisationen opererade för *status quo* utan att använda sin styrka – inte för att ta makten, men för att försöka förbättra en belägenhet som kontinuerligt försämrats för den, genom att inleda underhandlingar med sina motståndare, genom att ställa villkor, genom att utnyttja händelserna på ett klokt sätt och med ett bestämt mål.²⁷ Fast man inte kunde sluka hela kakan, kunde man kanske ha skurit sig ett bra stycke. Men syndikalisternas politiska oskuld, deras totala brist på strategiskt sinne och diplomatisk slughet dömde dem olyckligtvis till en ”allt eller intet”-position (i praktiken till passivitet). Kommunisterna däremot, som hade utarbetat en detaljerad plan för att bemäktiga sig staten, förstod att utnyttja omständigheterna med machiavellisk slughet och nöjde sig minsann inte med att låta saker och ting återgå till ett föregående tillstånd.

”Durrutis vänner”

En del anarkister engagerade sig helhjärtat för POUM, och i synnerhet för partiets vänstra flygel (den bolsjevikisk-leninistiska sektionen som leddes av trotskisten G. Munis och vars tidning bar titeln *La Voz Leninista*). Det var till största delen opåverkbara element, som var fientliga mot militariseringen av miliserna, fientliga mot CNT:s regeringsdeltagande, fientliga mot all kompromiss. Dessa ståndaktiga bildade grupperingen ”Durrutis vänner”²⁸ där FAI-ister som Carreño, Pablo Ruiz, Eleuterio Roig och framför allt Jaime Balius dominerade.

”Durrutis vänner” kämpade på barrikaderna mot kommunister och katalanister och vägrade lägga ner vapnen även sedan Mariano Vázquez, Valerio Más (katalanska regionalkommitténs sekreterare sedan november 1936), García Oliver och Federica Montseny vädjat om stridernas upphörande.²⁹ De eggade Barcelonas proletariat att fullfölja kampen till dess kommunist-

²⁷ Dess närvaro i regeringen innebar en värdefull trumf, men önskan att undvika en regeringskris förlamade organisationen och ledde till en resignerad oföretagsamhet, som samtidigt på ett egendomligt sätt var förbunden med ett blint självförtroende och en uppenbar underskattning av motståndaren: ibland, i farans stund, finns inget bättre försvar än anfall.

²⁸ Durrutis personlighet hade snabbt blivit mytisk i de frihetliga miljöerna. För en del symboliserade han hjältemodet, den revolutionära hängivelsen och det anarkistiska idealets renhet. För andra var han mannen som utan vidare skulle ha fattat hur invecklat allting var, och som därför skulle gått in för politisk samverkan och ideologisk revisionism. Egentligen har man ägnat Durruti en betydelse som han inte hade före sin död. Durruti var en handlingens man, modig och human, men även om man måste tillerkänna honom stor militär förmåga var han knappast någon ledarbegåvning och ännu mindre någon inflytelserik teoretiker (hans idéer överensstämde med *Nosotros*-gruppens).

²⁹ I ett manifest som delades ut den 8 maj 1937 förklarade ”Durrutis vänner”: ”Vi visste i förväg att CNT:s ansvariga kommittéer skulle ställa hinder i vägen för proletariatets frammarsch. Vi är Durrutis vänner och vår auktoritet är stor nog för att desavouera dessa individer som av oförmåga och feighet svikit arbetarklassen. När vi inte längre hade några fiender framför oss, lämnade de på nytt makten till Companys, polismakten till den reaktionära regeringen i Valencia och försvarskommisariatet till general Pozas. Sveket är oerhört.”

partiet och de katalanska partierna krossats, men då CNT-ledarnas instruktioner följdes, stod de snart ganska ensamma. De lade då ner vapnen men fortsatte flera veckor framåt sin revolutionära propaganda och publicerade *El Amigo del Pueblo* (Folkets vän) för att sprida sina idéer. Dock avtog verksamheten gradvis och efter sommaren 1937 lät de inte mer tala om sig.

”Durrutis vänner” var egentligen bolsjeviserade anarkister. Det var knappast med rätt som de återopade sig på den stupade folkhjälden. De krävde inte längre myndighetens och statens avskaffande utan maktövertagande, proletariats diktatur och en skoningslös revolutionsledning.³⁰ Deras åskådning låg mycket nära nytrotskisternas i POUM. De skilde sig bara till ursprunget från dessa. Medan POUM-isterna var äkta marxister, var ”Durrutis vänner” gamla FAI-medlemmar som predikade närmast leninistiska metoder utan att för det omfatta marxism-leninismen.

Därför framstår deras lära som en underlig röra av motsägelser.³¹ De ville upprätta en revolutionsjunta, där bara arbetare, bönder samt front- och barriärkämpar skulle vara med (med andra ord de revolutionära marxisterna och de ståndaktiga anarkisterna) och de förordade obligatorisk anslutning till fackföreningarna, arbetsplikt, mobilisering av hela bondebefolkningen, avskaffande av den fria religionsutövningen, av småföretagarklassen och av de politiska partierna, men å andra sidan försvarade de de fria kommunerna och ville ha bort all klasskillnad, de ville upplösa polisen och avskaffa armén. I grunden var ”Durrutivännernas” position rent negativ: med en sällsynt häftighet i uttrycket angrep de kommunister, katalanister, socialdemokrater, Negrín och Caballero, politikerna, staten, parlamentet och även CNT:s och FAI:s ledare, de frihetliga reformisterna och Syndikalistiska partiet.³²

Även om ”Durrutis vänner” hade en mycket begränsad anhängarskara är de i alla fall ett egendomligt exempel på hur vissa anarkister reagerade inför den politiska verkligheten och CNT:s regeringssamarbete.

³⁰ Man kan jämföra ”Durrutivännernas” auktoritära revolutionsuppfattningar med dem som företrädde av ”verkställade utskottet för den frihetliga rörelsen i Katalonien” i mars-april 1938. Vi har tidigare sett att Durruti, Ascaso, García Oliver etc. betecknades som ”anarko-bolsjeviker”. Men Durrutis riktiga vänner, med andra ord de överlevande från de gamla grupperna *Los Solidarios* och *Nosotros*, var i maj 1937 emot ”Durrutis vänner”. Det var inte bara det att de sistnämnda gick mycket längre ifråga om ”bolsjevism”, utan också att de tolkade den politiska konjunkturen på ett helt annat sätt. Slutligen var de förra beprövade militanter och obetingat trogna CNT, måna om dess enhet och prestige, medan de senare som okända demagoger inte tvekade att i ögonblickets överhettning och häftiga trots öppet frondra mot organisationen och ställa sig i POUM:s släptåg.

³¹ Enligt de fåtaliga numren av *El Amigo del Pueblo*, där man kan läsa ledmotiv av detta slag: ”En revolutionsjunta har bildats i Barcelona. Alla de personer som är ansvariga för omstörtningförsöken och som manövrerar under regeringens beskydd skall skjutas. POUM bör tas med i revolutionsjuntan, för det har ställt sig på arbetarnas sida.”

³² I början av juni 1937 spreds ett *Manifest för kommunistisk union*, som talade i ”Durrutivännernas”, POUM:s och delar av Frihetlig ungdoms namn. *Kommunistisk union* förklarade bland annat: ”Det är García Olivers, Federica Montsenys och CNT-ledningens svek som gjort det möjligt för stalinisterna och stormgardisterna att fegt mörda Camillo Berneri och den unge Francisco Ferrer ... Sedan den 19 juli har de anarkistiska ledarna redan flera gånger kapitulerat inför borgarklassens fodringar och i den antifascistiska enighetens namn har de gått så långt som till att öppet svika arbetarklassen. Den antifascistiska enigheten har ingenting annat varit än underkastelse under borgarklassen. Den har dragit med sig militära segrar för Franco och kontrarevolutionens seger bakom fronterna ... För att slå Franco, måste man slå Companys och Caballero. För att besegra fascismen måste man krossa överklassen och dess stalinistiska och socialdemokratiska bundsförvanter. Man måste i grunden förstöra den kapitalistiska staten och upprätta *en arbetarmakt som vilar på arbetarnas baskommittéer. Den anarkistiska apolitismen har slagit fel...* För att besegra borgarklassens och dess bundsförvarters block: stalinister, socialdemokrater och CNT-ledare, måste arbetarna bryta all förbindelse med förrädarna av alla riktningar. Deras förtrupp, det vill säga de revolutionära militanterna i ’Durrutis vänner’, POUM och ungdomsrörelsen måste gå samman för att utarbeta den proletära revolutionens program.”

Largo Caballeros fall. CNT:s vägran att delta i Negrín-regeringen

Händelserna i Katalonien var den direkta orsaken till krisen i den centrala regeringen. Kommunisterna utnyttjade det till det yttersta. De kom med häftiga angrepp på CNT-FAI. POUM beskyllde de för att vara den huvudansvariga för upploppen och krävde partiets upplösning och ledarnas bestraffning.³³ Largo Caballero vägrade att böja sig för dessa krav och att slå i blindo innan bevis fanns för vilka som var de verkligt skyldiga. Kommunisterna lämnade då ministerkonseljen, följda av de moderata socialdemokraterna (Negrín, Indalecio Prieto ...) och av republikanerna. De syndikalistiska ministrarna och de vänstersocialdemokratiska blev ensamma kvar (15 maj 1937).

CNT försäkrade Largo Caballero om sitt fulla stöd. Men denne försökte bilda en ny regering med deltagande av UGT, där han samtidigt skulle ha statsminister- och försvarsministerposterna, medan syndikalisterna bara skulle få två ministrar. Dessa förslag förargade CNT lika mycket som de förargade kommunistpartiet. Negrín fick då i uppdrag att bilda den nya regeringen. Han erbjöd CNT att delta med två portföljer (den 17 maj).

Syndikalisterna avvisade detta erbjudande av solidaritet med Largo Caballero.³⁴ Men många ledande syndikalister ogillade detta beslut. De hävdade att CNT:s intressen inte borde offras genom ett stolt och politiskt orealistiskt partitagande för den gamle UGT-ledaren. Alla kände ju till dennes grundmurade fientlighet mot syndikalismen, och nu hade han ännu en gång visat sin otacksamhet mot CNT, som varit hans starkaste stöd mot Indalecio Prieto och kommunisterna, genom att bara erbjuda organisationen två ynkliga ministerposter. Varför – sade de – avsäga sig en handlingsfrihet, som uppnåtts med så stor möda? Varför lämna fältet fritt för CNT:s värsta fiender? FAI-isterna ville inte veta av dessa argument. Enligt dem borde nu anarkismen åter bli sig själv, två sig ren från all den smuts som samlats under ministersarbetet, försvara Revolutionen på gatan, och inte längre korrumpera den eller svika den genom att styra staten.³⁵ De lyckades få sin synpunkt igenom, och det var på så sätt kommu-

³³ Kommunisterna drog sig inte för att beskylla POUM och CNTFAI för samröre med Francos högkvarter. I sina anföranden började de stalinistiska ledarna att systematiskt sammanföra termerna "trotskism" och "fascism", att kalla POUM-medlemmarna för "Mussolinis och Hitlers agenter", för "provokatörer", "förrädare", "spioner i Gestapos tjänst", "kriminella", att förolämpa dem på det råaste sätt. George Orwell (*Hyllning till Katalonien*, sid. 54) utbrister i vredesmod: "POUM var en 'trotskistisk' organisation och 'Francos femte kolonn'. Detta innebar att tusentals människor från arbetarklassen, däribland åtta eller tiotusen soldater som frusit sig igenom vintern i första linjens skyttegravar ... ingenting annat var än förrädare i fiendens sold. Och denna historia spreds över hela Spanien, genom affischer och på annat sätt, och upprepades till leda i den kommunistiska och prokommunistiska pressen världen över."

³⁴ Svaret från CNT:s nationalkommitté (utdrag): "CNT vidhåller sitt ställningstagande att inte gå med på något direkt eller indirekt samarbete med en regering, som inte förestås av kamrat Largo Caballero och där den sistnämnde inte är krigsminister. Kamrat Negrín har av H. E. republikens president fått i uppdrag att bilda ny regering. CNT har nu uppmanats att delta i en regering bildad av en representant för varje parti, nio sammanlagt ... men avböjer att medverka i denna ... Det är inte fråga om någon fientlighet mot den avgående finansministern. Det är endast den handlingslinje som organisationen bestämt sig för. Vi har inte framkallat denna beklagliga, olägliga och för kriget och den antifascistiska sammanhållningen skadliga kris. Vi ställer oss solidariska med statsministern och krigsministern Francisco Largo Caballeros sätt att sköta regeringsuppdraget, och vi kan inte godta orättfärdig kritik, som vittnar om brist på nobless och samarbetsvilja. Stark och enig uttalar CNT sin förhoppning, att eftertanken skall hindra att flera misstag begås, så att inte den svåra belägenhet som uppstått genom oförstånd ytterligare försämrats." Detta dokument blev inte publicerat i tidningarna till följd av censuren.

³⁵ *Actas del Pleno Nacional del Movimiento Libertario ... de Octubre de 1938*, sid 181: "Om FAI inte hade varit omedgörlig i krisens ögonblick, skulle den frihetliga rörelsen kanske haft två ministrar idag." Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 144) skriver: "Den nye statsministern erbjöd CNT tre ministerier, som politiskt betydde mer än de fyra den tidigare haft. Men statsministerns person tilltalade inte CNT och organisationen

nister och moderata socialdemokrater utan att mena det kom att slå två flugor i en smäll: skaffa bort både Largo Caballero³⁶ och syndikalisterna från makten. Den nya regeringen utan CNT skulle kanske lugna västdemokratierna genom sin moderation och utan tvivel behaga Moskva. I varje fall skulle den med kraft kunna ägna sig åt att ”återställa ordningen”.³⁷

Negrín hade väddjat till syndikalisterna. Då hans närmanden inte uppskattades, var brytningen fullbordad. Eftersom CNT ställde sig utanför antifascisternas ”heliga förbund” blev organisationen de facto en fiende, som man inte längre behövde skona. Efter att stolt ha avvisat ett slags ”omfamning vid Vergara”,³⁸ gick den med på att portarna öppnades för kontrarevolutionen. Den offrade sina intressen för sina impulser. Inom organisationen var man väl medveten om att framtiden inte skulle bli någon dans på rosor, att hårda duster var att vänta.³⁹ I början av maj månad hade man inte förmått dra fördel av händelserna, man ville till varje pris upprätthålla ett omöjligt status quo. I slutet av samma månad lät man sista tillfället gå sig ur händerna att rädda vad som räddas kunde. Efter att ha avstått från strid, drog sig CNT tillbaka från slagfältet och lämnade kvar där en god del av sina vapen.

Emellertid räcker händelserna i Katalonien inte till för att förklara vräkningen av CNT. Det psykologiska kriget, de ständiga friktionerna mellan syndikalisterna (ibland stödda av Largo Caballero) och de av moderata socialdemokrater stöttade kommunisterna, hade jämnat marken under lång tid. Det gick till på ungefär samma sätt i Valencia-regeringen som i ”Rådet för Generalitat”, det vill säga de olika ministrarna saboterade varandra ömsesidigt. Den ena otrevliga händelsen följde på den andra (affären med ”tjekorna”, Cazarla-affären, Maroto-affären etc.) och var endast det synliga tecknet på en mycket djupare motsättning.

vägrade att medverka. Ett år senare deltog den i samma regering med en enda minister, och likväl hade statsministern knappast ändrat sin personlighet.”

³⁶ Självfallet har vi här inte gått in på de djupare orsakerna till Largo Caballeros fall (kontrovers med anledning av förlusten av Málaga, friktioner med de ryska militära ”rådgivarna”, som var mera måna om att dra ut på kriget enligt Stalins instruktioner än att företa avgörande ingripanden i Extremadura eller annorstädes, etc.). Detta skulle gå utanför ramen för vår framställning.

³⁷ Här följer sammansättningen av den regering som bildades den 18 maj 1937: Juan Negrín (PSOE, stats-, finans- och ekonomiminister) – Indalecio Prieto (PSOE, försvarsminister) – Julián Zugazagoitia (PSOE, inrikesminister) – Vicente Uribe (KP, jordbruksminister) – José Giral (Republikanska vänstern, utrikesminister) – Jesús Hernández (KP, undervisning och hälsovård) – Bernado Giner de los Rios (Republikanska unionen, minister för offentliga arbeten och kommunikationer) – Manuel de Irujo (PNV, justitieminister) – Jaime Ayguader (Esquerra, arbets- och socialminister).

³⁸ Spanskt uttryck som syftar på en fred utan segrare och besegrade, som i själva verket är en maskerad kapitulation. Vid Vergara i augusti 1839 ingick tronpretendenten don Carlos’ anhängare och regenten Maria Cristinas anhängare försoning i stället för att slåss. I verkligheten var det så att de förstnämnda gav upp och kapitulerade efter sex års strider.

³⁹ Följande den 20 maj utsända meddelande från Nationalkommittén bär vittne om oron bland syndikalisterna: ”Då regeringen Negrín bildats utan vårt deltagande, kommer vi inte på något sätt att samarbeta med den. För närvarande är vår roll att klargöra för det i CNT organiserade proletariatet, att det nu är nödvändigare än någonsin att noga uppmärksamma de ansvariga styrelsernas utfärdade meddelanden. Endast ett konsekvent och samordnat handlande kan möjliggöra för oss att besegra kontrarevolutionen och undvika ett ‘Vergara’. Kamrater: följ de ansvariga styrelsernas anvisningar! Må ingen spela provokatörernas spel! Lugn, fasthet och enighet! Leve den fackliga sammanhållningen!” I ett annat dokument från början av juni (se *Los sucesos de Barcelona*, sid 55) förutsåg CNT till och med etapperna i en kontrarevolution, som inte skulle skona Aragonien: ”Man kommer att försöka likvidera kollektiviseringen och socialiseringen. Kommunisterna kommer att gå i täten (för repressionen) ... De kommer inte att begränsa sig till Katalonien utan de kommer att sikta mot kollektiviseringen i andra regioner också. De kollektiviserade jordområdena i Levanten kommer att bli den nya regeringens nästa offer. Aragonien är den enda region, som reaktionen hittills inte kunnat nå. Där har socialiseringsprocessen gått längre än någon annanstans, och anarkisternas politiska dominans är ännu obestridlig där.”

I stort kan man hävda, att kommunisterna ville bli av med CNT, därför att denna genom att beskydda de socialiserade industrierna och jordbrukskollektiven, genom att bekämpa storbönderna och småborgarna, genom att på legal väg bemäktiga sig ett stort antal militära befälsposter och penetrera polismakten, framstod som det främsta hindret för deras eget partis maktövertagande.⁴⁰

I motsatt riktning gjorde syndikalisterna sitt bästa för att korsa kommunisternas planer. De visste, att dessa utgjorde den enda organisation och den enda ideologi som kunde ställa upp i tävling med dem, att endast de hade disciplin, propagandamedel, skicklighet och energi nog för att ifrågasätta den syndikalistiska hegemonin och till och med tränga undan dem, genom att locka med den ryska hjälpen, prisa det sovjetiska paradiset och dra nytta av en frikostig hjälp i pengar och människor (ledare av betydelse som Togliatti, Vidali eller Codovila, internationella brigadernas till största delen kommunistiska kämpar, Säpo-agenter, ryska tekniker och militärer, bland dem de blivande marskalkerna Rodion Malinovskij, Jukov, Rokossovsky och Koniev).

En episod bland många andra belyser denna bittra motsättning: tvisten kring det ”Förenade rådet för export av citrusfrukter i Levanten” (CLUEA), ett mäktigt UGT-CNT-kollektiv som hade monopol på utrikeshandeln för Valenciaregionen. Stalinisterna, som behärskade jordbruksministeriet, hade försökt torpedera detta organ genom att föra fram ett ”bondeförbund”, som de själva skapat och som samlade kristligt sinnade jordbrukare av det slag som tidigare brukat rösta på yttersta högern,⁴¹ men deras ansträngningar hade varit fåfänga, för handelsdepartementet, som låg i syndikalisternas händer, gynnade lantarbetarna och de kollektivistiska bönderna. Därför hade de insett, att för att få bort CLUEA måste de först få bort CNT från regeringen.⁴²

Largo Caballeros fall var på sätt och vis endast en fas i kampen mellan syndikalister och stalinister. Stalinisterna ville manövrera ut syndikalisterna från statsapparaten för att senare ta kål på dem helt. De segrade över hela linjen vid denna första stora dust. Men CNT:s reella makt var fortfarande obruten.⁴³

⁴⁰ Låt oss påminna om att kommunisterna prisade fosterlandet, medan anarkisterna var internationalister, de försvarade den borgerliga demokratin och parlamentarismen gentemot arbetarnas kommittéer, de predikade respekt för privategendomen gentemot kollektiviseringen, nationalisering av krigsindustrin i stället för socialisering av produktionsmedlen, nationellt befrielsekrig i stället för revolutionärt krig. Vi lämnar några provbitar på den sortens stalinistiska propaganda, som syftade till att hetsa städernas småborgare och landsbygdens självägande bönder mot det CNT-organiserade proletariatet, POUM och Largo Caballeros anhängare (se särskilt José Diaz, *Tres años de lucha*, sid. 258 till 273, sid. 295. sid. 317 och följande): ”Vårt krig är ett nationellt krig, ett krig för oberoende ... en nationell kamp ledd av en nationell regering ... en kamp för nationellt oberoende ... Vi kämpar för en demokratisk och parlamentarisk republik av ny typ ... Respekt för bonden! Respekt för småhandlaren! ... Bondens egendom är helig ... Respektera medborgarna av medelklassen ... Det är inte alls fråga om att införa socialismen i Spanien ... Vi kämpar inte för den socialistiska revolutionen.”

⁴¹ Detta typiskt antiproletära och reaktionära ”bondeförbund” var den levantiska motsvarigheten till det ”Katalanska förbundet av småhandlarnas och småfabrikörernas korporationer och sammanslutningar” (GEPCI) i det industriella Katalonien. Det behöver knappast sägas att GEPCI, som inte existerade före inbördeskriget, också var en ”skapelse” av kommunisterna med syfte att undergräva socialiseringen och ge dem nycklarna till makten.

⁴² Den kommunistiske ministern Jesús Hernández (*Negro y Rojo*, sid. 374) erkände senare: ”För att få slut på CLUEA, för att rycka Levantens apelsinodlingar (som var republikanernas guld) ur anarkisternas klor, måste man få bort regeringen Largo Caballero. Det var denna uppgift som kommunistpartiet satte sig före och som det fullgjorde i maj 1937 med folkets entusiastiska stöd.”

⁴³ Enligt *Cirkulär nr. 12* från CNT:s nationalkommitté hade organisationen i april 1937 2.178.000 medlemmar fördelade på följande sätt: 39.000 i Baskiska provinserna och Santander, 50.000 i Extremadura, 64.000 i Asturien, 100.000 i Aragonien, 225.000 i Kastilien, 250.000 i Andalusien, 450.000 i Levanten och 1.000.000 i

CNT lämnar ”Rådet för Generalitat” (juni 1937)

Gatustriderna i Barcelona medförde också en grundlig ombildning av ”Rådet för Generalitat”. Den 5 maj avgick rådsmedlemmarna och man beslöt att bilda en ny regering som skulle fungera till dess att det sociala och politiska livet på nytt kommit i normala gängor.⁴⁴ Denna provisoriska regering skulle för husfridens skull bara bestå av sekreterarna i de fyra främsta organisationerna, men mordet på UGT-ledaren Antonio Sesé komplicerade på nytt läget.

Slutligen bildades under Companys ordförandeskap ”Verkställande rådet för Generalitat”. Varje rådsmedlem stod för flera departement samtidigt. Valerio Más, som lämnade sekretariatet för CNT:s katalanska regional federation åt Dionisio Eroles⁴⁵ skötte ekonomidepartementet, de offentliga tjänsterna och folkhälsan. Rafael Vidiella,⁴⁶ som hade ersatt Antonio Sesé, åtog sig polisväsendet, justitie- och arbetsdepartementen, medan J. Jons (Arrendatorsförbundet) hade översyn över livsmedelsförsörjningen och jordbruksfrågorna och Carlos Martí Faced (Esquerra) över finanserna.⁴⁷ Detta ”verkställande råd” fungerade som en normal regering oaktat sin provisoriska karaktär. Det varade så länge som man ansåg att spänningen i samband med majhändelserna ännu inte lagt sig. Den 26 juni avgick regeringen på gemensam överenskommelse.

Vid underhandlingarna mellan syndikalisterna och Companys envisades denne att vilja bredda ”Rådet för Generalitat” med en ministerpost utan portfölj, som var vikt för skriftställaren Pedro Bosch Gimpera, medlem av ”Katalansk aktion”.⁴⁸ CNT accepterade inte denna för-

Katalonien. Enligt samma *Cirkulär nr. 12*, och fortfarande i april månad, kontrollerade syndikalisterna 125.000 soldater (utan att räkna de syndikalistiska trupperna i norra zonen). Som jämförelse anför vi här siffror för det spanska kommunistpartiet i mars 1937 (enligt *Informe pronunciado en el Pleno del CC del PC celebrado en Valencia los días 5 á 8 de marzo 1937*, dvs rapport vid partiets centralkommittés sammanträde den 5 till 8 mars): 249.140 anslutna förutom de 45.000 i PSUC. Vidare hade enligt G. Orwell (tidigare citerat verk sid. 54). POUM ungefär 40.000 medlemmar vid samma tidpunkt.

⁴⁴ Apropå detta återger vi några anekdoter som säger en del om syndikalisternas fumlighet: den retade även de katalanska republikaner som annars var vänskapligt inställda till dem. Companys ville tillsätta bara tre ministrar (Tarradellas för Esquerra, Comorera för PSUC och Domenech för CNT). Syndikalisterna tillbakavisade skyndsamt detta förslag, för de kunde inte tåla minsta initiativ från presidentens sida. Det är alltså inte förvånande att Companys inför sådana händelser mer och mer tog avstånd från syndikalisterna, som betraktade honom som en leddocka. Kommunisterna däremot smickrade honom jämt och ständigt och gjorde reklam för honom bland allmänheten. Så här yttrade han sig en gång, när en CNT-delegation beklagade sig över det stalinistiska inflytandet: ”Hur kan ni begära att jag ska ta avstånd från folk som alltid sätter in mitt porträtt i sina tidningar och berömmar mig allt de kan, medan era tidningar aldrig gör annat än kritiserar mig?” En annan gång utbrast han i något grova ordalag, som vi här dämpar: ”Ni är nog modiga människor, men ni är urusla politiker. Ni gillar Esquerra men kastar den på dynhögen vid minsta anledning.”

⁴⁵ Enligt en syndikalistisk regel (införd i oktober 1936) var det omöjligt att förena en regeringspost med funktionen som sekreterare. Dionysio Eroles ersattes snart med J. J. Domenech, som stannade kvar som sekreterare för regionalkommittén till slutet av år 1938. Francisco Isgleas efterträdde honom då.

⁴⁶ Låt oss påminna om att Rafael Vidiella hade varit en framträdande syndikalist (redaktör för *Solidaridad Obrera* 1922 och ombud för CNT i San Sebastián år 1936). Hans fall var inte alls enastående, för många kommunistiska ledare debuterade i de syndikalistiska leden. Låt oss nämna Ramón Casanellas, Roldan Cortada (mördad i april 1937), Manuel Adame, KP:s generalsekreterare José Diaz, José Moix, Eusebio Rodríguez Salas, Enrique Lister, Antonio Sesé etc. Omvänt var syndikalister som kommit från kommunistpartiet mycket sällsyntare. Bland kända militanter kan nämnas Teodoro Mora (dödad i de första striderna under inbördeskriget).

⁴⁷ Vad beträffar försvarsministerposten, så existerade den inte längre. Negrín-regeringen, som inte tyckte om Kataloniens långtgående självstyrelse, tog således första steget mot avskaffandet av de regionala friheterna och mot statens centralisering.

⁴⁸ ”Katalansk aktion” var ett regionalt parti, mer högerinriktat än Esquerra, mer konservativt. Det omfattade ett stort antal intellektuella, men också gamla ”Liga”-medlemmar, som tagit sin tillflykt dit. Proffessor Nicolau d’Olwer var partiets ledare.

stärkning av katalanismen, men då man märkte att presidenten inte var benägen att ge med sig, begav sig en delegation till Valencia för att rådgöra med Nationalkommittén. Mariano Vázquez uppmanade de katalanska syndikalisterna att inte framhärda i sin vägran. Men Companys talade sedan inte mer om Bosch Gimpera och krisen löstes på grundval av tre ombud för CNT, tre för PSUC, tre för Esquerra och ett för arrendatorerna, varvid presidenten för ”Generalitat” också skulle vara regeringschef. CNT accepterade endast motvilligt att bli jämställd med kommunisterna men utsåg sina tre representanter. Companys vägrade godkänna en av dem. Syndikalisterna böjde sig och utsåg en annan person.⁴⁹ Den 28 juni var krisen slutligen löst. De för CNT reserverade departementen var: hälso- och socialvård (Roberto Alfonso Vidal), offentliga tjänster (Juan García Oliver) och ekonomi (Germinal Esgleas).

Men i sista ögonblicket, och utan att ha underrättat CNT, tillfogade presidenten namnet Bosch Gimpera på förteckningen över det nya kabinettet. Syndikalisterna förstod, att katalanister och kommunister satt sig i sinnet att avlägsna dem från makten och eftersom de kände motvilja mot politiskt intrigs spel, drog de sig tillbaka från ”Rådet för Generalitat” (29 juni 1937).⁵⁰ I själva verket var de inte bara trötta på allt detta smusslande och solkiga köpslände, som de genom sin ideologi och sin erfarenhet som revolutionära militanter inte var beredda för, utan de insåg också att den katalanska regeringen numera bara var en fasad och att den enda effektiva myndighet som hädanefter existerade var Negríns.⁵¹

Hela denna historia med ministerportföljer hit och dit var endast den yttre, synliga aspekten av en mycket allvarligare kamp. Det rörde sig alltså om denna konflikt som var en väsentlig företeelse i den republikanska zonens inre historia under hela inbördeskriget. Efter att ha avlägsnat från makten de mot CNT minst fientliga riktningarna (vänstersocialdemokrater och tidigare, i Katalonien, de antistalinistiska marxisterna) efter att ha avlägsnat CNT själv från centralregeringen, tog stalinisterna hem en sista poäng: bortmotandet av syndikalisterna från ”Rådet för Generalitat”.⁵² PSUC var nu herre i Katalonien, liksom KP var det i det övriga Spanien, men endast i den meningen att dessa partier kontrollerade statsapparaten och hade makten över en ansenlig del av UGT. Man måste nu också angripa syndikalismen på de ställen där den ännu ägde överväldigande styrka, det vill säga på gatan, i fabriker, i jordbrukskollektiven och vid fronterna.

⁴⁹ Companys önskade Peirós medverkan. Självfallet satte katalanska CNT en ära i att inte bifalla hans önskan. Vad beträffar det refuserade ”ministerämnet” rörde det sig om José Xena, en individualanarkist av samma halt som Peirats (detta hade inte hindrat honom från att bli ”mär” i Hospitalet de Llobregat), som för övrigt blev glad att slippa vara med i regeringen.

⁵⁰ Den katalanska regeringen drabbades sedan inte av någon mer kris ända fram till inbördeskrigets slut. Men den sönderslets av inre stridigheter mellan kommunister, som eftersträvade odelad makt, och katalanister på defensiva. Här följer dess sammansättning: Luis Companys (Esquerra, regeringschef) – José Tarradellas (Esquerra, finansminister) – J.M. Antonio Sbert (Esquerra, inrikes- och socialminister) – Carlos Pi y Suñer (Esquerra, undervisningsminister) – Pedro Bosch Gimpera (Katalansk aktion, justitieminister) – José Calvet (Arrendatorsförbundet, jordbruksminister) – Rafael Vidiella (PSUC, arbetsminister) – Juan Comorera (PSUC, ekonomiminister) – Miguel Serra Pamies (PSUC, livsmedelsförsörjning).

⁵¹ Det gäller i synnerhet från och med den 30 oktober, det datum då centralregeringen flyttade över till Barcelona. En bitter kamp skulle utkämpas mellan Companys och Negrín, och Companys var den ständige förloraren. Det bör nämnas att de ledande syndikalisterna trots allt såg till att banden mellan dem och Generalitat inte helt kapades. Man kom överens med Companys, att om CNT någon mer gång skulle komma att delta i den katalanska regeringen, skulle den representeras av Vidal, García Oliver och Germinal Esgleas.

⁵² Syndikalisterna fortsatte dock att medverka i Ekonomirådet, där de skulle sätta käppar i hjulet för Comorera.

Huvudetapperna i den frihetliga rörelsens utveckling efter maj 1937

Landsomfattande plenum för CNT i juni 1937 och för FAI i juli 1937

Den 3 juni 1937 höll CNT ett landsomfattande plenum i Valencia. Det ägnades åt utarbetandet av ett politiskt program, som publicerades i alla tidningar. Efter att ha kraftigt understrukt, att detta program helt och hållet var underordnat krigets nödvändighet framställde CNT följande krav:

I fråga om försvaret:

- Samordnat befäl, absolut lydnessplikt och militär rangordning.
- Upprättandet av ett riksomfattande ”råd för krigsindustrierna”, bestående av representanter för regeringen och för de bägge landsorganisationerna (detta ”råd” kom sedan till stånd år 1938).

I fråga om den inre säkerheten:

- Samordning av polisväsendets verksamhet och bildandet av ett ”råd för den allmänna ordningen” bestående av marxistiska, republikanska och syndikalistiska ombud, ”som när konflikter utbryter eller när ordningsmakten måste ingripa mot något parti eller någon organisation alltid ska bege sig till platsen för att förhindra partiska ingripanden och övervaka att myndighet utövas på ett rättvist sätt.”
- En rättvis fördelning av guvernörsposterna mellan de tre stora ideologiska sektorerna.

I fråga om ekonomin:

- Skapandet av ett ”ekonomiråd” bestående av ombud för de båda fackliga landsorganisationerna och för regeringen. Detta råd skulle ha i uppdrag att utarbeta en plan för ekonomisk utveckling och dess beslut skulle vara bindande och omedelbart sättas i verket.
- En effektiv organisering av handelsmonopolet för utlandet ”genom de producentorgan som skapats för detta ändamål”.
- Kommunalisering av bostäderna.
- Kommunalisering av jorden.
- Legalisering av de kollektiverade industrierna, både de fackligt kontrollerade och de statligt kontrollerade.
- CNT och UGT upprättar en arbetsinspektion med uppdrag att ”verka för att största möjliga avkastning erhålles på produktionsplatserna.”

I fråga om utrikespolitik:

- De tre ideologiska sektorernas medverkan vid konsulat och ambassader.

I fråga om undervisningen:

- Upprättandet av ett riksomfattande ”råd för undervisningen”. CNT krävde också att det i jordbruks-, undervisnings-, arbets-, social- och kommunikationsdepartementen skulle inrättas ”biträdande råd” bestående av CNT- och UGT-representanter i lika antal.

Självfallet betydde detta program att syndikalisterna var ivriga att på nytt medverka i regeringen. De gjorde en indirekt framstöt hos Negrín, knappt fjorton dagar efter att ha sagt nej till allt samarbete med honom.

Den ”specifika organisationen” (dvs FAI) stod inte CNT efter ifråga om revisionism, vilket beslutades vid ett plenum i Valencia den 4-7 juli 1937 bar vittne om. Man beslutade där om en fullständig omorganisering av FAI, som dittills (den var nästan på dagen tio år) inte varit annat än ett löst förbund av fullt självständiga frändskapsgrupper. Dessa grupper, som mestadels bestod av något tiotal militanter med liknande böjelser, läggning eller intresseinriktning, var sammanslutna lokalt, sedan regionalt och till slut på ”iberisk” nivå (dvs över hela halvön, portugiserna var också med). Grupperna vilade på ganska flytande personliga förbindelser och hade alltså ingen legal status. Så gott som alla FAI-medlemmar var också CNT-anslutna.

Nu avskaffade man frändskapsgrupperna. FAI skulle organiseras enligt en strikt geografisk indelning. På varje mindre plats, och i varje stadsdel eller kvarter när det gällde större städer, skulle det finnas en ”gruppering” (*agrupación*) som kunde bestå av flera hundra medlemmar. Nykomlingar skulle noggrant kontrolleras, och de skilda grupperingarna skulle vara sammanbundna med starka band. FAI förvandlades således till en massorganisation, den steg fram ur löndomen, den utarbetade stadgar¹ och interna ordningsregler och upprättade en central ledning.

FAI förkastade sin tidigare taktik och erkände sin officiella medverkan i olika politiska och administrativa organ.² *Den förkastade inte längre staten i allmänhet, utan endast totalismen och diktaturen.* Den upphörde att vara en extremistisk och puritansk sekt. Kort sagt, den avskaffade FAI-ismen och politiserades.³ FAI tog faktiskt ett jättesteg mot sin förvandling till politiskt parti.

Katalanerna ville inte gärna gå med på det ”iberiska” plenumets beslut. Vid ett regionalt plenum med de katalanska grupperna, som hölls i början av augusti, lämnade ett stort antal ombud demonstrativt mötet under ropet ”leve anarkin”.⁴

¹ Egentligen inlämnades stadgarna redan i slutet av juni månad. José Peirats (*Los anarquistas en la crisis política española*, sid. 282) förklarar vad som var den direkta anledningen till att FAI:s legalisering nu tycktes oundgänglig. ”Då folkdomstolarna skulle omorganiseras, beslöt den nye justitieministern, Irujo, att utesluta FAI-medlemmarna från dem. Enligt ministern var FAI en hemlig organisation utanför lagen och alltså obefintlig. Med samma motivering kunde FAI uteslutas ur alla den antifascistiska Frontens arrangemang. Just då krävde CNT och FAI representation i proportion till sin styrka i alla politiska, ekonomiska, militära och andra organ. Men om FAI sköts åt sidan, skulle CNT råka i underläge gentemot de andra politiska sektorerna, som intervenerade på två plan (kommunister och socialdemokrater hade ju sin dubblätt i UGT). Lösningen på detta problem var att förvandla FAI till en erkänd organisation, att anpassa den till legala former.”

² Se *Memoria del Pleno Peninsular de Regionales celebrado en Valencia los días 4, 5, 6 y 7 de Julio de 1937*: ”... vi anser, tvärtemot vårt tidigare negativa ställningstagande, att det är alla anarkisters plikt att medverka i alla officiella institutioner som kan vara till nytta för att skydda och förstärka den nya samhällsordningen ... Med den nya organisation FAI nu fått är frändskapsgruppernas organisatoriska roll förbi ... FAI:s ombud i de officiella organen är hädanefter förpliktade att lämna redovisning för sina uppdrag och sin verksamhet till styrelserna och de bör stå i ständig kontakt med dessa för att alltid kunna följa givna direktiv i varje enskilt fall. Varje FAI-medlem, som utsetts till ett politiskt uppdrag ... kan olämpligförklaras och tvingas lämna sin post, ifall behörigt organ inom organisationen så beslutar ...”

³ FAI hade faktiskt redan vid sitt februari-plenum godkänt principen om politisk medverkan. Denna hemligstämplade resolution förklarade: ”Plenomet anser det vara till gagn att FAI medverkar i alla folkliga råd och alla statliga organ, så snart tillfälle erbjuder sig och lokala eller allmänna behov kräver det.”

⁴ FAI, som hade ungefär 30.000 medlemmar före inbördeskriget (enlig Peirats) kom upp till 150.000 i slutet av år 1937 (enligt Santillán).

Landsomfattande plenum i september 1937 och "ekonomiskt plenum" i januari 1938

I början av september månad 1937, vid ett regionalt plenum för Katalonien, lyckades Horacio Prieto trots en mycket stark opposition få igenom ett resolutionsförslag som han redigerat. Han valdes att representera den katalanska regional federationen vid det landsomfattande plenum som ägde rum i Valencia från den 15 till den 17 september och fick sällskap med García Oliver, som regionalkommitténs utsända. Horacio Prieto förslög att CNT skulle delta i regeringen på följande grundvalar:

- Antifascistisk sammanhållning i politiken och ekonomisk samordning genom facklig samordning.
- Ett politiskt program som preciserar vad som bör kollektiviseras, förstatligas eller kommunaliseras.
- Kollektiven måste skyddas genom lagstiftning.
- Förföljelserna mot syndikaten måste upphöra och alla antifascistiska fångar frigges.
- Alla partier och organisationer bör ta del i regeringen i proportion till sin reella styrka.

Horacio Prieto tillade också, att man måste knyta fastare band med UGT för att möjliggöra facklig samordning. Helst borde man bilda en regering, där de två stora arbetarorganisationerna dominerade. Han betonade vidare att CNT måste inta en avvaktande hållning mot de politiska partierna och hålla sig på sin vakt mot sin största fiende, kommunistpartiet. Han slutade sedan med en lång redogörelse för de regeringsdekret som syftade till att förstöra de revolutionära landvinningarna.

Plenumet (där ombud för de tre grenarna av den frihetliga rörelsen och för portugisiska CGT deltog) godkände de idéer Horacio Prieto framlagt och hans resolutionsförslag. En kommitté bestående av ombud för CNT:s nationalkommitté, FAI:s och FIJL:s styrelser, för CNT:s regional federationer för Centralspanien, Andalusien och Katalonien ratificerade förslaget text. Det beslöts likväl att motionen inte skulle publiceras utan hållas i beredskap för framtiden. Här följer huvudpunkterna:

- CNT och UGT slås samman.
- En demokratisk och federal socialistisk republik byggs upp med utgångspunkt från allmänna val. Syndikalisterna deltar i dessa.
- Revolutionens landvinningar blir lagligt erkända.
- En regering bildas, där alla antifascistiska organisationer deltar i proportion till sin styrka.
- Ett ekonomiskt system utarbetas, som förlikar skilda ideologiska uppfattningar: CNT föreslår för sin del nationalisering av de stora industrierna, utrikeshandeln, gruvorna, storbankerna samt kollektivisering av de mindre industrierna och en del av jordbruket och kommunalisering av bostäder, offentliga tjänster och sjukhus. Privat ägande kan accepteras i småindustrier, detaljhandeln och vissa odlingar.

Detta landsomfattande plenum av september 1937 innebar alltså en viktig ideologisk etapp. Syndikalisterna hade helt kommit ifrån Zaragoza-kongressens program. De accepterade nationalisering, ekonomisk centralisering, bibehållandet av en klass av småföretagare, aktiv politisk medverkan såväl i regering som parlament. Likväl följde de inte Horacio Prieto ända fram, de godkände ännu inte officiellt hans förslag att skapa det som skulle vara instrumentet

för denna medverkan, det vill säga ett politiskt parti som skulle vara den frihetliga rörelsens utåtriktade representation. Detta förslag hade första gången formulerats vid ett militantmöte som hölls strax innan (augusti 1937).⁵

Plenomet bestämde också att ett nytt plenum skulle sammankallas för att noggrant och ingående studera de ekonomiska frågorna och söka sig fram till effektiva lösningar. Detta beslut hade sitt ursprung i en artikel av Horacio Prieto, som då var teknisk-administrativ sekreterare för byggnadsförbundet. Artikeln som var publicerad i syndikatets bulletin förklarade hur ett tekniskt-administrativt råd borde fungera. De framställda förslagen intresserade ett stort antal ledande syndikalister och föranledde CNT:s nationalkommitté att sammankalla ett ekonomiskt plenum i januari månad 1938.

För att ge publicitet åt denna sammankomst och framför allt för att förbereda de aktiva syndikalisterna och informera dem om de viktiga frågor som skulle debatteras, åtog sig Prieto att hålla en serie föreläsningar. Det var i samband med detta som CNT:s f. d. sekreterare den 6 januari, i Nationalkommitténs lokaler i Barcelona, punkt för punkt utvecklade de frågor, som var uppsatta på dagordningen, i ett mycket långt och med tekniska termer späckat anförande. Men inledningsvis och avslutningsvis förklarade han, att politiskt och ekonomiskt handlande är oskiljaktiga, att den frihetliga kommunismen bara var en utopi, att CNT själv var en sorts stat med sitt reglemente, sina stadgar, sin verksamhet som fungerade enligt moraliska och ideologiska normer, sin administrativa apparat och sina styrelseorgan. Han framhävde de politiska nycklarna till den ekonomiska makten (guldets i all synnerhet) samt betydelsen av lagstiftning, och han visade att syndikalisterna inte skulle kunna åstadkomma något av varaktigt värde inom näringslivet, om de inte hade tillgång till dessa nycklar.

Prieto förklarade ävenledes: ”Den kollektivism vi har i Spanien är inte lika med den anarkistiska kollektivismen. Den är snarare ett slags ny kapitalism, ännu mer osammanhängande än det gamla kapitalistiska systemet som vi just gjort slut på. Det är fråga om en ny form av kapitalismen, som har kvar alla dess fel, hela dess omoral, som avspeglas i den medfödda egoismen, i den bestående egoismen hos de arbetare som förvaltar ett kollektiv. Det är fullt ut bevisat i dag, att det bland oss inte existerar något iakttagande av, någon kärlek till, någon respekt för den frihetliga moral som vi säger oss stå för. De rika kollektiven är inte alls intresserade av att uppfylla sin plikt mot de fattiga kollektiven, att handla i samråd med dem, att hjälpa dem. Ingen har några insikter i nationalekonomi, ingen har minsta idé om de ekonomiska sammanhangen, ingen har satt sig in i det ömsesidiga beroendet mellan industrierna. Och till sist: ingen bryr sig om att ekonomin är en och odelbar, trots att man en längre tid ihållande upprepat detta. Man kan faktiskt inte handla ‘kantonalistiskt’, i fullständigt oberoende, och tro att världen slutar utanför fabriksportarna.”

Efter att ha återkallat i minnet det sabotage som UGT och de politiska partierna begått mot revolutionen (speciellt att man nyligen till högerpolitikern Portella Valladares återlämnat de fabriker han ägde i Katalonien) samt påmint om, hur man i Sovjet tog kapitalistiska bolag till hjälp utan att låta sig behärras av dem, slutade talaren sitt anförande på följande sätt: ”Så länge som motsättningarna mellan samhällsekonomin och de enskilda företagen består, kan vi inte åstadkomma någonting positivt. Det finns inte bland CNT-medlemmarna någon förståelse

⁵ Horacio Prieto (*El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 40) skriver: ”Vid en sammankomst med militanter från de högre organen (Nationalkommittén, FAI:s styrelse, regionalkommittén för Katalonien, styrelsen för Barcelonas lokala samorganisation och FIJL:s ‘iberiska kommitté’), som hölls kring mitten av år 1937, framlade vi klart och koncist vår uppfattning, att det var oundgängligt att organisera ett politiskt parti, som kunde företräda den frihetliga rörelsen.”

för att man måste arbeta för gemensamma mål ... Människan utvecklas inte alltid i takt med händelserna, och den ägandementalitet, som uppstått bland det stora flertalet CNT-organiserade arbetare, gör att man känner sig löst från alla förpliktelser eller kanske snarare att man anser att det inte finns några förpliktelser och i varje fall inte låter sig hämmas av de avtal organisationen sluter. Och därför måste man tyvärr ta staten till hjälp för att skapa respekt för nödvändiga regler i arbetslivet ...

Vi som redan fastnat i det politisk-ekonomiska maskineriet i Katalonien, vi kan inte i framtiden säga nej till att ingripa på samma sätt i staten, för det finns i staten sammanhang av ekonomisk art som fackföreningarna svårligen kan klara direkt: utrikeshandeln exempelvis, råvaruförsörjningen också, eller helt enkelt exploateringen av de främsta exportprodukterna, som är den källa varifrån valutan kommer Och vi måste alltså sköta allt sådant genom förmedling av detta centrala organ för allmän kontroll, som staten är. Det finns alltså saker som man måste centralisera och som normalt löper genom statens centrala organ. Men denna stat, som vi fordom bekämpade, därför att den var ett kapitalismens verktyg, är idag inte längre den kapitalistiska staten. Den är den stat som representerar arbetarna och gynnar dem avsevärt i förhållande till medelklassgrupperna. Och proletariatet kommer alltid att bevara hegemonin i denna stat genom de demokratiska institutioner som finns, men om CNT inte får tillträde till makten i proportion till sin styrka, kommer vi att regeras av de andra i koalition mot oss ... Det står i varje fall klart att vi inte åtnjuter allas sympati, att vi inte kan vinna den. Och vad vi under inga omständigheter kan tillåta oss, det är att framhärda i våra misstag eller att dra löje över oss offentligt och inför historien genom att gå vidare på fel väg.”

Dessa drastiska ord väckte stor förundran bland militanterna, men de gav honom i stort rätt. En liten minoritet med José Xena i spetsen opponerade sig dock häftigt och satte igång en kampanj mot Horacio Prieto. Denna kampanj blev ett misslyckande, för Xena hade inga övertygande argument att komma med och lyckades bara indirekt bestyrka Prietos argumentering.

Den 15 januari, slutligen, tog CNT:s ”utvidgade ekonomiska plenum” sin början.⁶ Det hölls i Valencia och varade till den 23 samma månad. Mer än åtta hundra ombud deltog i debatterna. Alla beslut fattades enhälligt utom tre som blev föremål för votering.⁷ Dessa beslut kan sammanfattas sålunda:

- Skapandet av en kår av arbetsinspektörer med befogenhet att besluta om sanktioner mot arbetare, företagsråd eller tekniskt-administrativa råd.
- Upprättandet av en löneskala (exempelvis skulle inte längre en utbildad agronom och en lantarbetare ha samma lön) och ett system för familjebidrag.
- Skapandet av en iberisk ”fackföreningsbank”.
- Skapandet av ett fackligt försäkringsbolag (med filialer i alla provinser).
- Minskning av antalet frihetliga tidningar och tidskrifter.
- Utveckling av konsumtionsföreningarna (dessa skulle underställas en centraliserad ledning).

⁶ Det benämndes så därför att det inte bara samlade ombud från regional federationen utan också för de lokala samorganisationerna och industriförbunden. Industriförbunden hade yttranderätt men inte rösträtt, precis som Nationalkommittén. Den sistnämnda tog sig vid detta plenum rätten att ingripa i alla debatter.

⁷ Enligt det så kallat ”proportionella” röstningsförfarande, som varit gällande sedan ”konservatorie-kongressen” 1931. Det gynnade systematiskt de små syndikaten på de storas bekostnad, de svagaste federationerna på de starkares bekostnad. Således hade organisationsenheter med upp till 500 medlemmar en röst, från 500 till 1.500 medlemmar 2 röster, från 1.500 till 3.000 3 röster, från 3.000 till 6.000 4 röster etc., från 25.000 till 35.000 8 röster, från 35.000 till 45.000 9 röster, etc. från 160.000 till 200.000 19 röster, mer än 200.000 medlemmar bara 20 röster.

- Administrativ samordning av alla CNT-kontrollerade industriföretag och jordbrukskollektiv. Effektiv planering av den syndikaliserade sektorn av näringslivet genom ett syndikalistiskt ekonomiråd (medan man väntade på det fackligt-statliga ekonomiråd som syndikalisterna för länge sedan föreslagit).
- Planering av en landsomfattande sammanslutning av alla industriföretag med tekniskt-administrativa, ekonomiska och statistiska organ.
- Allmänna arbetsnormer.

Plenumbesluten fick dock begränsad praktisk verkan, framför allt på grund av att kriget slukade alla krafter och ofta hindrade allt konstruktivt arbete. Men de betydde i alla fall ett steg framåt i nytolkningen av de anarkistiska teorierna.⁸ De gick inte så långt som det hemligstämplade programmet från plenumet i september 1937. Det sistnämnda skulle icke desto mindre tas upp för att tjäna som plattform vid utarbetandet av pakten mellan de båda landsorganisationerna.

Pakten mellan CNT och UGT (mars 1938)

I februari 1938 inleddes förhandlingar mellan de båda fackliga landsorganisationerna i syfte att åstadkomma en samordning. UGT⁹ föreslog ett program, som publicerades i pressen den 9 februari. Den 13 februari tillkännagav CNT sitt kontraprogram,¹⁰ som redigerades av Horacio Prieto. CNT föreslog:

- Förstärkning av den reguljära armén för att vinna kriget och kunna möta internationella konflikter.
- Nationalisering av gruvorna, järnvägen, den tunga industrin, bankväsendet, flyget, telefonförbindelserna (CNT gick längre än UGT ifråga om nationaliseringar).

⁸ Enligt Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 189) led dessa beslut av det felet, att de saknade allt politiskt innehåll: "Vid det utvidgade ekonomiska plenumet i Valencia (januari 1938) justerade man på papperet (de gamla ideologiska principerna), men bara på papperet, för med sådana beslut engagerade man sig inte att bygga upp en ny stat, det vill säga att förstöra den gamla statsapparaten och ersätta den med en ny, av syndikalisterna behärskad. För övrigt hade man varken möjlighet eller önskan att pålägga själva organisationen något tvång och därför innebar dessa beslut ingenting annat än en revision av rörelsens teorier och principer, som ingen kände sig bunden av. Man avskaffade jämlikheten mellan producenter, man införde kontroll och planering, man föreslog inrättandet av en central bank och ett landsomfattande ekonomiråd. Vidare förklarade man de av syndikalisterna kontrollerade företagen för CNT:s egendom och förberedde en landsomfattande planering av ekonomin."

⁹ "Negrín-socialisterna" (krypto- eller prokommunister) hade mot slutet av år 1937 lyckats ta ledningen i UGT och POSE och till och med på vissa platser slå samman PSOE med KP (i Jaen bildades exempelvis ett "förenat socialistparti"). Med regeringens stöd hade de också lyckats oskadliggöra Largo Caballero. Det var alltså med en kommunistdominerad UGT-styrelse som CNT:s nationalkommitté skulle försöka få till stånd en överenskommelse. Att de lyckades var en av de verkliga paradoxerna under inbördeskriget: efter så många misslyckade ansatser till allians mellan de båda landsorganisationerna nådde man slutligen resultat vid en tidpunkt, då efter majhändelserna, efter angreppen mot kollektiven och förföljelserna mot syndikalister klyftan som skilde UGT och CNT tycktes djupare än någonsin. Men det allvarliga krigsläget – Teruel-offensivens svidande nederlag (15 december 1937 – 7 januari 1938), Franco-styrkornas segerrika motoffensiv (17 januari – 22 februari) följd av offensiven i Aragonien, som började den 9 mars – gjorde ett omedelbart inställande av alla stridigheter antifascisterna emellan tillrådligt.

¹⁰ CNT-programmet publicerades i pressen i ofullständigt skick efter behandling av censuren. Det avsnitt, där frigivningen av antifascistiska politiska fångar och större åsiktsfrihet krävdes, finns inte med. Caballero-socialisten Luís Araquistain skrev i *Solidaridad Obrera* för den 20 februari 1938: "CNT har blivit socialistiskt i den meningen att den erkänner statens nödvändighet som instrument för konsolidering av de revolutionära landvinningarna inom och utom landet. Vilken glädje för en socialist att läsa det nationaliserings-, kommunaliserings- och kollektiveringsprogram som finns med i CNT:s förslag! ... Bakunin och Marx kunde räcka varandra handen över detta CNT-dokument."

- Upprättandet av ett landsomfattande ekonomiråd (med deltagande av CNT och UGT) för att planera produktion, distribution och kredit.
- Upprättandet av ett landsomfattande råd för krigsindustrierna (med deltagande av UGT och CNT).
- Kommunalisering av bostäderna och de offentliga tjänsterna.
- Nationalisering av jord och alv, varefter nyttjanderätten överlämnas till de båda landsorganisationerna.
- Utveckling av konsumentkooperationen.
- Erkännande av kollektiviseringarna i de icke nationaliserade sektorerna av näringslivet.
- Monopol för utrikeshandeln.
- Statligt erkännande av ”iberiska fackliga banken” (som CNT:s ekonomiska plenum i januari 1938 beslutat om).
- Arbetarkontroll i icke kollektiviserade företag.
- Avskaffande av den gamla borgerliga lagstiftningen.

Sist men inte minst krävde CNT ombildning av regeringen med deltagande av de båda landsorganisationerna.¹¹

Underhandlingarna, som för UGT:s räkning fördes av Amaro del Rosal, Cesar Lombardia och Edmundo Domínguez och för CNT:s räkning av Mariano Vázquez, Federica Montseny och Horacio Prieto, avslutades den 18 mars 1938 med undertecknandet av ett gemensamt handlingsprogram. Sedan bildades omedelbart en ”förbindelsekommitté”: ordföranden i den blev Horacio Prieto (CNT) och sekreterare Rodríguez Vega (UGT).

CNT hade (i enlighet med sina förslag från den 13 februari) krävt att båda organisationerna skulle söka inträde i regeringen i syfte att neutralisera partiernas politik, men UGT hade bestämt motsatt sig detta. Organisationens ställning var försvagad till följd av uppslitande inre strider (triangeldramat mellan ”caballerister”, ”prietister” och ”negrinister”) och till följd av att de med kommunisterna allierade ”negrinsocialisterna” skändligen misslyckats i sina försök att med vapenmakt slå ner den frihetliga rörelsen, något som ingenting annat tjänat till än att irritera arbetarklassen och demoralisera en stor del av dem som kämpade vid fronten. I varje fall accepterade UGT i princip, fast bara i princip, de fackliga organisationernas deltagande i makten och erkände officiellt kollektiviseringarna. Vad således de rent politiska punkterna i programmet beträffar, innebar pakten att UGT inte skulle motsätta sig CNT:s inträde i regeringen och att båda skulle ingå i Folkfronten.¹²

¹¹ Se *Bases que la CNT presenta a la UGT para unificar la acción de las dos organizaciones*: ”1. UGT och CNT förbinder sig att genomdriva proletariats införande i ledningen för den spanska staten utan att därför utesluta de icke-proletära krafterna, som bör bli representerade i den proportion som tillkommer dem. 2. Nu och alltid förbinder sig CNT och UGT att försvara en sant demokratisk social regim och bekämpa varje totalitärt anspråk från någon klass eller något parti ...” Längre fram preciserades det: ”... när stunden är inne bör man gå vidare och sammanfatta folkets strävanden inom ramen för en socialistisk republik, som ska vara demokratisk och federal ... Det tillkommer de båda proletära organisationerna att ingripa i landets administrativa ledning, antingen direkt eller genom förmedling av dem som har befogenheter att representera dem. CNT och UGT hyser en fast önskan att alla punkter i detta dokument omedelbart tillämpas, att den antifascistiska folkfronten omedelbart bildas och regeringen snarast omorganiseras. Man bör se till att både i Folkfronten och regeringen varje parti eller organisation blir representerad i förhållande till sin numerära styrka.”

¹² Se *Programa de unidad de acción entre la UGT y la CNT*: ”UGT och CNT har granskat den sistnämndas förslag beträffande landsorganisationernas inkorporering i regeringsfunktionerna. Efter att ha diskuterat denna fråga har de enats om följande: 1. UGT, som alltid ansett att den varit representerad i regeringen av det socialdemokratiska partiet och kommunistpartiet, anser att det tillkommer landets konstitutionella myndigheter och de politiska partier som bildar Folkfronten att slutgiltigt avgöra denna fråga. 2. UGT erkänner att CNT:s belägenhet

På övriga områden gällde de viktigaste avstegen från de syndikalistiska förslagen bankväsendet (man talade inte om att förstatliga det, och ingen häntydning gjordes till den ”iberiska fackliga banken”), kommunaliseringen (fastigheterna betraktades som statsegendom med nyttjanderätt för kommunerna), upprättandet av ett ”högsta ekonomiråd” (socialdemokraterna accepterade principen om ett landsomfattande ekonomiråd, men ändrade namnet), kollektiviseringarna (UGT krävde strängare statskontroll). Allmänt talat jämkades de båda programmen ihop på så sätt att socialdemokraternas demokratiserades och radikaliserades (UGT framhävde från början mer statens roll, samtidigt som den var mer moderat ifråga om ekonomiska och sociala reformer) och syndikalisternas något förtunnades.

Syndikalisterna kunde alltså inregistrera en stor framgång, ty för första gången gick en annan rörelse med på att betrakta kollektiviseringarna som ett etablerat faktum, ett obestridligt kännetecken för det nya Spanien och ställde i utsikt deras formella legalisering. I gengäld avstod de från sin avsikt att få bägge landsorganisationerna med i statens ledning.¹³ Emellertid gick CNT med i regeringen tre veckor efteråt och drog då faktiskt också med UGT. Socialdemokraterna fick alltså faktiskt ge efter över hela linjen och gick med på alla syndikalisternas krav. För en gångs skull hade dessa påfallande väl förstått utnyttja omständigheterna (krigsläget, den politisk-ekonomiska konjunkturen, allmänna opinionens utveckling) och visa prov på taktisk skicklighet, diplomatisk slughet och politiskt förstånd.

Verkställande utskottet för den frihetliga rörelsen i Katalonien

Den 2 april 1938 hölls i Barcelona en regional sammankomst med representanter för CNT-syndikat och katalanska FAI- och FIJL-grupper. García Oliver var första talare. Han framhöll att det trots militariseringen ofta brast i disciplin vid fronterna, att de olika kommittéerna och syndikaten agerade utan kontroll, att UGT oupphörligen ökade sitt medlemsantal, att partierna och regeringen i bästa samförstånd fullföljde sitt tålmodiga arbete på att tränga undan CNT. Sedan förklarade han att man en gång för alla måste få slut på denna disciplinlöshet och oreda. Hans förslag var att man skulle bilda ett verkställande utskott som skulle ha *full myndighet*, som skulle kontrollera och leda allt: pressen, de syndikalistiska trupperna, näringslivet. García Olivers förslag godkändes enhälligt av ombuden. En kommitté bestående av J. J. Domenech, Manuel Escorza, Federica Montseny, García Oliver m. fl. avfattade den resolution som gav upphov till ”verkställande utskottet för den frihetliga rörelsen i Katalonien”.

Detta utskott som bestod av bara tio medlemmar¹⁴ hade rätt att utesluta personer, kommittéer, syndikat, federationer, som inte böjde sig för dess beslut. Dess verkställande makt gällde såväl

är en annan och förklarar att den inte kommer att ställa något hinder i vägen för CNT:s inkorporering i regeringsfunktionerna. De båda organisationerna ska snarast möjligt studera frågan om sitt inträde i Folkfronten.”

¹³ Det är intressant att ta del av den främste anstiftarens, Horacio Prietos, tolkning (*Posibilismo libertario*, sid 77-78): ”... under första månaderna av år 1938 undertecknade CNT och UGT (som då styrdes av kryptokommunister) ett alliansfördrag, där man krävde juridiskt erkännande av kollektiven, ett avtal som regeringen sedan skulle ha tvingats ratificera genom dekret ... Det fackliga alliansfördraget mottogs med stor tillfredsställelse av arbetare och soldater. Det var en seger utan motstycke för den spanska anarkismen ... och på samma gång dess definitiva sammanbrott som apolitisk ideologi ... (syndikalisterna) erkände officiellt nationalstaten. Principerna offrades för omständigheterna, för en folklig opinion som inte bryr sig om teoretiska spetsfundigheter ... Det var inte lätt att upprätthålla kollektiviseringen på grund av det med fruktan blandade hat som republikaner, socialdemokrater och kommunister hyste mot den. Och om den ändå upprätthölls, så berodde det på de senares uppenbara oförmåga att hitta på ett bättre alternativ. Kollektivens bristande ekonomiska effektivitet var som vi redan framhållit notorisk, men de var i alla fall en av de få saker som fungerade i Spanien, och deras officiella fiender kunde inte annat göra än att försöka kanalisera kollektiviseringsrörelsen. Därav uppstod pakten CNT-UGT.”

¹⁴ Fidel Miró, före detta FIJL-sekreterare, sedan ordförande i de anti-fascistiska ungdomsrörelsernas allians, blev sekreterare för Verkställande utskottet (där för övrigt så renlära anarkister som Xena och G. Esgeas var med).

vid fronterna som bakom. Det satte som sin uppgift att skoningslöst tillämpa militariseringen, intensifiera produktionen med alla medel och arbeta för CNT:s inträde i centralregeringen, i ”Generalitat” och i den statliga administrationen. Till att hjälpa utskottet i dess verksamhet utsågs en militär kommission och en politisk kommission.¹⁵

Men CNT:s nationalkommitté var inte benägen att tolerera ett organ av detta slag, som kasta- de alla frihetliga principer överbord. När Francisco Isgleas begav sig till Nationalkommittén som ombud för verkställande utskottet, förklarade Horacio Prieto för honom att det bara var CNT:s regionalkommitté som räknades och att han inte kände till detta verkställande utskott, som ingen kongress hade godkänt. Nationalkommitténs motstånd ledde till snabbt samman- brott för detta försök av katalanerna att påtvinga organisationen en central myndighet med absolut makt. I ett ögonblick av förvirring hade de ”renläriga” katalanerna hoppat från den ena ytterligheten till den andra, från anarki till diktatur.

Diskussion om FAI-förslag om bildandet av ett frihetligt-socialistiskt parti

I oktober månad 1938 publicerades i tidskriften *Timón*, som Diego Abad de Santillán¹⁶ redigerade, en serie artiklar av Horacio Prieto. De idéer, som denne redan omkring ett år tidigare hade lagt fram vid ett militäntmöte, kom nu till hela CNT:s kännedom.

Enligt Horacio Prieto kunde den frihetliga kommunismen endast vara ett avlägset mål, en strävan, och anarkismen endast en moral och en filosofi. För att nå fram till denna kommunism var en lång övergångsepok nödvändig, och under den kunde en hel del åstadkommas i frihetligt socialistisk riktning, men inte på ett systematiskt sätt. Man måste visa prov på opportunist, smidighet och inte tveka att medverka i regeringen och i statsförvaltningen, ja till och med delta i parlamentarisk verksamhet med sikte på maktövertagande.¹⁷ Man måste bedriva politik fortlöpande, och inte bara tillfälligtvis, när omständigheterna så krävde. Den revolutionära apolitismen var död.¹⁸ Vad näringslivet beträffar hävdade Horacio Prieto att det var nödvändigt att utveckla den kooperativa rörelsen och acceptera kollektivism, förstatligande och privategendom sida vid sida.

Han önskade också att FAI skulle bli en rent spansk organisation med tanke på att den politiska situationen var så olika i de båda iberiska nationerna.¹⁹ I Spanien borde FAI påta sig den

¹⁵ Horacio Prieto (*Marxismo y Socialismo Libertario*, sid. 75) skriver: ”Detta verkställande utskott tilldelades av plenumet absoluta befogenheter för att tillsätta och avsätta syndikatens och anarkistgruppernas styrelser, för att kontrollera den militära apparaten, ekonomin och till och med personernas uppförande. Dessa kunde utsättas för kännbara sanktioner. Man hade tagit ett jättesteg mot ett diktatorsystem och gjort sig kvitt traditionella normer och hänsynstaganden. Man gick längre än bolsjevismen och fascismen i uppfattningen om ett elitstyre med absolut makt.”

¹⁶ Santillán hade som vi sett spelat en avgörande roll när det gällde CNT:s medverkan i den katalanska regeringen, där han var ekonomiminister (december 1936–mars 1937). Detta hindrade inte att han senare blev ”chefs-ideolog” för FAI och försvarare av den rena anarkistiska läran. Hans verkliga namn var Sinesio García Fernández. Han var född i Burgos omkring 1898 men hade mest levat i Argentina, där han hade stort inflytande inom FORA (Argentinska regionala arbetarfederationen, en mäktigt facklig organisation, som leddes av anarkister och som stod på höjdpunkten kring 1922).

¹⁷ Jämför *Timón*: ”Regeringssamarbete med antifascismens övriga sektorer under kriget medan man samtidigt förbereder erövringen av den politiska makten med de medel som varje tillfälle råder en att använda och även tar plats i parlamentet tack vare ett direkt och öppet ingripande i valkampanjen (i det framtida Frihetliga partiets namn).”

¹⁸ Samma källa: ”Fordom måste vi bekämpa kapitalismen och staten och var alltså *orubbligt apolitiska*. Nu är vi fångna i plikten att leda staten och förbättra den, och därför måste vi bli *orubbligt politiska*.”

¹⁹ *Timón*: ”FAI bör förspanskas, upphöra att vara iberisk, för Spanien och Portugal lever inte under samma omständigheter, och det skulle rimma illa om FAI gick in för samarbete i Spanien och direkt aktion i Portugal.

politiska representationen för den frihetliga rörelsen, den borde förvandla sig till parti. Det fanns bara två alternativ. Antingen höll FAI sig utanför politiken och då var den överflödig,²⁰ eftersom CNT var sig själv nog, eller också blev FAI ett parti som skulle föra den frihetliga rörelsens talan. CNT, som var en facklig organisation, en klassorganisation dit arbetare med skilda ideologiska uppfattningar var anslutna, hade en ekonomisk²¹ och lönepolitisk roll att spela. Den kunde inte på samma gång regera i nationens namn och försvara proletariats intressen på gatan.

När kriget en gång var slut och livet kommit i normala gängor, skulle anarkisterna ingripa i politiken och ta del i valkampanjen. Hur skulle man kunna ställa upp kandidater i CNT:s namn, då det ju fanns en del republikanska eller marxistiska arbetare i organisationen som självfallet, skulle rösta på sina partier? Skulle dessa arbetare rösta två gånger? Om de inte röstade på sina partier skulle de ju svika dessa, de skulle ta ställning utanför dem eller mot dem. I motsatt fall, om de inte röstade på CNT, skulle de svika organisationen och förtjänade uteslutning. Genom att ta del i val skulle ju CNT bli ett politiskt parti och skulle upphöra att vara en facklig organisation. Det var alltså inte möjligt att CNT gjorde två saker på en gång. För att bedriva politik med kraft och klokhet krävdes obetingat ett lämpligt verktyg, som inte kunde vara annat än ett parti, och målet för varje parti med självaktning var att ta makten, att upprätta sitt välde. Utan detta bestämda mål, utan ett väl definierat program, är ett parti bara ett tomt ord. Eftersom den frihetliga rörelsen hade tagit ställning för politiken, borde den skapa ett parti, i annat fall skulle den gå från motsägelse till motsägelse och från misslyckande till misslyckande.

FAI var som ideologisk organisation – och inte klassorganisation – bäst lämpad att fungera som parti. Deltog inte FAI redan i kommunalfullmäktige, i landstingen, i ledningen av alla civila och militära angelägenheter? Varför följde den inte vägen ända fram och gick in i själva regeringen? Varför gå med på att vara general, polisman eller ”mär” men inte minister eller riksdagsman? De som var både CNT- och FAI-medlemmar, varför bedrev de politik i den förras namn och antipolitisk propaganda i den andras? Hur kunde de vara anarkister på ett håll och acceptera politiska kompromisser på annat håll? Allt detta var orimligt, utan minsta logik, utan minsta sammanhang. Det var lämpligt att en gång för alla sätta var sak på sin plats och handla vettigt: ge den fackliga verksamheten tillbaka till CNT och politiken till FAI.

Horacio Prietos artiklar väckte uppror i de frihetliga kretsarna.²² Det var i första rummet de som var orsaken till att ett landsomfattande plenum av regionalfederationer i den frihetliga

Varje land har sina egna behov och den frihetliga rörelsen kommer att kunna lämpa sina handlingar efter dessa. Må man förstå oss rätt, vi har sagt att FAI bör förspanskas, men inte att den ska förneka sin internationalism.”

²⁰ Samma källa: ”Det har uppstått ett verkligt ovanligt fenomen vad beträffar CNT och FAI, nämligen att sedan en tid tillbaka FAI, den så kallade *eliten*, den ’specifika organisationen’, alltid följt i kölvattnet på CNT, den heterogena massorganisationen. CNT har modifierat sin ideologi och förändras långsamt i samma riktning som samhällsutvecklingen. FAI däremot dras fortfarande med hela tyngden av en dogmatisk anarkism, som tiden gått förbi ... Idag mer än någonsin är FAI en skenbild, ett stridsrop, en skylt för den revolutionära infantilismen.”

²¹ Samma källa: ”Genom att skapa ett frihetligt socialistiskt parti skulle vi förstärka den fackliga självständigheten, vi skulle underlätta proletariats enande i en enda landsorganisation. CNT skulle omedelbart befrias från en enorm börda och kunna begränsa sin verksamhet till frågor av facklig och ekonomisk art plus den viktiga uppgiften att medverka i statens ekonomiska organ och ge kollektiven allt tänkbart stöd på det tekniska och administrativa planet.”

²² Santillán replikerade skarpt i *Timón*: ”Vi har ingenting att rätta till i den storslagna lära vi bekänner oss till och inte heller i de taktiska förfaranden som vi alltid har propagerat för. Vi nöjer oss idag med att försäkra, att om vår uppfattning hade minsta punkt gemensam med Prietos, skulle vi anse oss stå utanför den frihetliga rörelsen.”

rörelsen sammankallades till Barcelona (6-30 oktober 1938). Alla debatterna rörde sig kring följande fråga: skulle CNT, ja eller nej, fortsätta att politiskt representera rörelsen, eller skulle FAI förvandlas till ett frihetligt socialistiskt parti?

Striden stod het dels mellan CNT:s nationalkommitté och FAI:s ”iberiska kommitté” (sekreterare för den var portugisen terminal de Sousa), dels mellan regional federationen för Nordspanien (CNT) som Horacio Prieto ledde och FAI:s katalanska federation. Prieto stöddes av syndikalisterna från Levanten och Asturien. De katalanska FAI-isterna fick stöd av katalanska syndikalister och FIJL-medlemmar samt av FAI:s ”iberiska kommitté”. Övriga delegater stod tveksamma mellan de två ytterligheterna.

Horacio Prieto angrep FAI med stor häftighet. Han upprepade de argument, som han redan skriftligen utvecklat i tidskriften *Timón* och påminde om vad som hänt i Baskiska provinserna, när Aguirre hade erbjudit FAI plats i regeringen. Han till och med anklagade FAI för jesuitism²³ och satte de anarkistiska teoretikerna, deras tänkande och handlande, ifråga. Han framhöll att allt ansvar föll på CNT, medan FAI tvådde sina händer och därmed trodde sig rädda den rena anarkistiska läran. Allt detta, sade han, var barnsligt och feget. FAI var bara en dödvikt i rörelsen, ett hinder. Den borde försvinna eller förvandla sig till politiskt parti.²⁴

Den stora massan av ombuden vågade dock inte följa Horacio Prieto ända fram. De bedömde saken så, att politiskt samarbete visserligen var ofrånkomligt, men uteslutande på grund av exceptionella omständigheter. De uttalade sig inte för ett permanent samarbete, som enligt deras åsikt definitivt skulle ha smulat sönder anarkismen. De ansåg också att det för ögonblicket tillkom CNT att politiskt representera rörelsen, men medgav samtidigt, att det möjligen en dag kunde bli FAI som gjorde det.²⁵ Dörren stod alltså hädanefter öppen för FAI:s inträde i regeringen, för dess omvändelse till politiken. Den ”specifika” anarkismen var död.

Knappt åtta år senare skulle det bli annat ljud i skällan, och Santillán angreps då av sina trogna från 1938 (G. Esgles, Federica Montseny, etc.).

²³ Horacio Prieto (*El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 42) skriver: ” ... vi förklarade för medlemmarna i FAI:s ’iberiska kommitté’ att deras hållning var obegripligare än den heliga treenighetens mysterium, att vi inte förstod hur man kunde ha varit minister i CNT:s namn och samtidigt FAI-medlem, men däremot inte ville vara det i FAI:s namn, hur man nu på nytt kunde vara beredd att bli minister i ena organisationens namn och inte i den andras ... med ett ord att vi inte förstod den amfibiemänniska som på samma gång var minister i CNT och motståndare till politiken i FAI, men att människan är vad hon är och är värd vad hon värd i sig själv, oavsett vilken mask hon bär eller vad hon tror sig vara.” Men han tillägger längre fram: ”I själva verket förstod vi att allt detta bara var ren vidskepelse, rädsla för vad folk skulle säga, rädsla att förneka sitt förflutna genom att förneka de gamla anarkisternas skolastiska stränghet, som bär den analytiska ofelbarhetens och den protesterande, non-konformistiska kritikens prägel.”

²⁴ Samma verk, sid. 9: ”... jag ställde FAI inför följande dilemma: regera eller under hedersbetygelser förpassas till historiska museet.”

²⁵ Här är resolutionen ifråga: ”Den frihetliga rörelsen ... anser att den kan fortsätta att tillfälligtvis ingripa i politiken, i de fall då ett gemensamt landsomfattande plenum för de tre grenarna av rörelsen bedömer detta som nyttigt och nödvändigt för att bättre försvara folkets intressen, för att lättare uppnå den friheliga rörelsens kortsiktiga eller långsiktiga mål utan att i förväg binda oss för något som kan bli till hinder för revolutionen. Denna bör förbli öppen för alla omvandlingsmöjligheter. Så länge som inga avgörande förändringar skett i den politiska utvecklingen – så avgörande att de tvingar den frihetliga rörelsen att vid reguljära plena bedöma dem som sådana – anser vi att det tillkommer CNT att representera den frihetliga rörelsen i dess helhet i regeringen, samtidigt som vi medger att övriga grenar också kan ingripa, om detta befinner sig nödvändigt för att den frihetliga rörelsen ska få en politisk representation, som står i proportion till dess betydelse i förhållande till de marxistiska och republikanska sektorerna.”

De politiska kommissionerna. CNT:s ändrade struktur

Sedan juni eller juli månad 1937 hade den syndikalistiska organisationsapparaten utvidgats med de s. k. CAP (comisiones auxiliares políticas, det vill säga ”politiska hjälpkommissioner”). Deras roll var i teorin rent rådgivande: de skulle informera militanterna om alla de frågor som gick utöver den rent fackliga ramen och råda dem om det bästa sättet att agera i politiken. Men eftersom de i praktiken kom att bestå av de mest kända ledarna, fick de ett enormt inflytande och kom att utgöra CNT:s egentliga ledning. Nationalkommittén hade sin CAP (där Horacio Prieto och organisationens generalsekreterare Mariano Vázquez var med) och varje regionalkommitté hade sin (Juan García Oliver, Germinal Esgleas och Francisco Isgleas var de tre CAP-medlemmarna i Katalonien) och likaså varje lokal samorganisation. Dessa kommissioner skötte kontakterna med partierna, förde förhandlingar för att möjliggöra CNT:s medverkan i Negrín-regeringen och ”Generalitat”, tog sig rätten att i brådskande fall fatta beslut utan att invänta sammankallande av plenum, och utfärdade i största allmänhet förhållningsorder till syndikaten.

Det var en ofrånkomlig utveckling, ty krigets hårda krav, organisationens stora ansvar på det ekonomiska området och i landets administration, gjorde att det inte längre var möjligt att diskutera allt på stormöten och att hålla på principen, att beslut i de mest skiftande och ofta svårbedömda frågor måste underställas samtliga militanternas godkännande. Det framstod för var dag som allt nödvändigare, att det fanns en elit som kunde agera frigjord från trycket av en medlemsmassa, som inte var insatt i de invecklade nationella och internationella problemen, som var oansvarig, ibland svartsjuk på de dugligare männens inflytande.²⁶ Den tid var förliden då vilken som helst grupp kunde blockera organisationens maskineri eller agera efter eget huvud även om de därmed utsatte övriga medlemmar för risker och drog dem med in i strider de velat undvika.²⁷

Bildandet av dessa CAP får ses mot bakgrunden av en allmän utveckling inom CNT mot centralisering och förstärkning av de verkställande organen. Valet av generalsekreterare genom allmän omröstning (juni 1936), konsolideringen och utvidgningen av Nationalkommittén (september 1936), rätten för funktionärer inom organisationen att rösta vid plenum och andra

²⁶ I *Actas del Pleno de Secretarios regionales de la CNT-ML, celebrado en España, los días 30 de noviembre, 1 y 2 de diciembre del año 1946* finner man denna kritik av det forna ”pöbelväldet” inom syndikalismen: ”Ofta har påverkan från vissa personer eller vissa grupper gjort att vi fått se okunniga eller moraliskt tvivelaktiga individer placerade på höga ansvarsposter, byråkrater spela rollen av politiska ledare, folk som knappt kunde räkna på fingrarna leda komplicerade administrativa organ etc., etc. Det nyttar föga att fullfölja uppräknigen, för vi har alla kunnat konstatera detta med sorg i hjärtat och iaktta den prestigeförlust som detta medförde för det frihetliga blocket, som likväl så väl försvarades av andra kamrater, som var osjälviska och intelligenta men alltför ofta blev undanträngda av fruktan (för deras överlägsenhet) och på grund av medelmåttigheten hos dem som faktiskt bestämde.”

²⁷ H. Prieto (*El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 66) anser att dessa CAP eller politiska råd blev förfelade: ”Vi känner till erfarenheten med de politiska råden under inbördeskriget: fullmakt att besluta i brådskande angelägenheter, oförmåga att – utan disciplinära befogenheter – sätta sig i respekt hos en organisation utan politisk uppfostran. Närmast diktatorisk makt när det gällde att fatta beslut, påtaglig oreda, när besluten skulle tillämpas inom organisationen.” I ett annat sammanhang (*Posibilismo libertario*, sid. 148-149) hävdar han: ”De var ett slags politbyrå, inspirerad av marxismen men antimarxistisk. Organisationen hade ingen möjlighet att undandra sig deras kontroll eller förkasta deras beslut, trots att beslutanderätten normalt låg hos de fackliga kommittéerna. Å andra sidan fanns det ingen form av beroende mellan ’kommissionerna’ på nationell, regional eller lokal nivå. De var alltså skenorgan, organisatoriska jantor som behärskade organisationen, om det verkligen är möjligt att behärska, när var och en gör vad han ’ärligen’ anser bäst.” Enligt Prieto (samma verk, sid. 149) skulle man behövt ”reglementera rådets funktioner, etablera hierarkisk förbindelse mellan dem, avgränsa deras befogenheter och samordna dem på riksnivå.”

möten (slutet av år 1936), förekomsten av ”slutna sammanträden” (från och med augusti 1936), allt detta hade bara varit de första etapperna i denna utveckling. FAI:s omorganisering, den fortgående struktureringen av den frihetliga rörelsen från och med år 1937, att Nationalkommittén vid det ”ekonomiska plenumet” i januari 1938 hade avfattat svaren på dagordningens frågor i förväg (så att ombuden bara hade att rösta ja eller nej, ett förfarande som aldrig tidigare hade tolererats), katalanernas försök att upprätta en diktatorisk myndighet inom CNT (april 1938) var andra symtom på en allvarlig organisatorisk kris, som skulle leda till en fullständig omstöpning. Behovet blev mer än någonsin kännbart efter den 15 april, den dag då det republikanska Spanien klövs i två zoner i jämnhöjd med Vinaroz (provinsen Castellón) och inför den hotande katastrofen.

Det var mot denna politisk-militära bakgrund som Horacio Prieto i december 1938 på Nationalkommitténs begäran utarbetade en plan med sikte på att omorganisera CNT från grunden. Han tog upp de teser, som ”reformisterna” hade talat för vid kongressen 1931, men utvecklade dem till de yttersta konsekvenserna. Bland annat föreslog han en så kraftig förstärkning av de landsomfattande industriförbunden, att dessa blev den fackliga organisationens egentliga grundvalar precis som i UGT och de flesta landsorganisationer utomlands. Med andra ord, han ville sätta en industriellt baserad federalism i stället för den gamla regionalistiska federalismen av politisk typ och satte regionalfederationernas företrädare i fråga. Således var det inte de sistnämnda som skulle ha beslutanderätt vid plenum och kongress utan industriförbunden, vilka dittills endast haft rådgivande röst. Enligt Prieto skulle den nya strukturen erbjuda följande delar:

- Bryta provinsialismen, lokalegoismen. Inordna de lokala intressena under hela det spanska proletariats intressen.
- Skänka en bättre överblick över samhällsproblemen och göra det möjligt att betrakta dem på ett mer tekniskt, mindre känslösbetonat sätt.
- Undvika meningslösa våldsutbrott som ofta blir följderna av omåttligt självbestämmande och personlig självrådighet, undvika att arbetsnedläggelser beslutas genom ett ja eller nej utan hänsyn till politiska och ekonomiska realiteter och utsikterna till framgång, för att i stället organisera strejker av landsomfattande karaktär, med stöd av betydande medel, med bestämd målsättning och noga beräknade risker.
- Möjliggöra bättre administration av den kollektiverade sektorn och konsolidering av arbetarförvaltningen i förstatligade företag, ingripande i fastställandet av priser och löner, översyn över produktionen och distributionen av varor.
- Möjliggöra medverkan i de officiella medlings- och skiljedomsorganen och utövandet av en effektiv indirekt politisk påtryckning. Underlätta CNT:s roll och inflytande i det framtida Ekonomirådet.
- Undvika faran för korporatism, bevara solidariteten mellan skilda yrkesgrupper, hindra eventuell byråkratisering och moraliskt sammanbrott (genom ren reformism utan annat mål än att förbättra de materiella existensvillkoren). Detta skulle möjliggöras genom bibehållandet av regionalfederationerna och de lokala samorganisationerna, genom kraftfull revolutionär propaganda och en ständigt levande ideologisk debatt.

Planen godkändes av CNT:s nationalkommitté som beslöt att publicera den i broschyrform för att ”preparera terrängen” och avlyssna meningar bland militanterna. Det gällde ju grundliga omvälvningar, som endast en kongress kunde godkänna eller förkasta. Men förlusten av Katalonien (i slutet av januari 1939) hindrade den att komma ut. Det var nu för sent att uppehålla sig vid en sådan fråga.

CNT och regeringen Negrín

Kontrarevolutionen på frammarsch. Syndikalisterna bönfäller Negrín och Companys

Följderna av CNT:s tillbakaträdande från regeringen blev snart kännbara. Det fanns inte längre någon som bromsade kommunisterna, de blev snart maktens verkliga herrar och begagnade den för att eliminera yttersta vänstern, som ännu bevarade inflytandet över arbetarklassen och den fattiga delen av jordbrukarklassen.

De antistalinistiska marxisterna i POUM blev de första offren. Hela den enorma propaganda- och polisapparat, som kommunisterna byggt upp, kastade sig över dem. De anklagades för samarbete med Franco och Nazi-Tyskland, för sabotage, spioneri och terrorism. Den 28 maj drogs POUM:s tidning *La Batalla* in. Den 16 juni arresterades medlemmarna i partiets verkställande utskott. Stalinisterna krävde, att ledarna snabbt skulle avrättas, och hade redan påbörjat den systematiska massakern på militanterna. De fick för övrigt god hjälp i denna uppgift av till ”tekniker” kamouflerade NKVD-agenter.¹ POUM-isterna bad i sin förfäran CNT att skydda dem, men syndikalisterna måste i första hand försvara sig själva. Redan visade sig de första förebuden om vad som komma skulle: mord på aktiva syndikalister, många arresteringar, kidnappningar, dekret om upprättande av specialdomstolar, FAI:s uteslutning ur folkdomstolarna, avvärjning av arbetarna, avskaffandet av kontrollpatrullerna, ”arriärgardesmiliserna”, av de arbetar- och soldatråd som övervakade de väpnade styrkorna (tillämpning av de dekret av mars 1937, som katalanska CNT hade tillbakavisat), ombildning av många kommunalfullmäktige för att få bort syndikalisterna, undanträngande av syndikalister från ledningen av vissa kollektiv, indragning till staten av CNT-FAI:s radiostationer, förbud att hålla allmänna möten utan att först ha tillstånd av regeringen, allt strängare censur.

Det tog inte mer än fjorton dagar för syndikalisterna att inse att de begått ett allvarligt misstag genom att med förakt tillbakavisa Negríns erbjudande.² Det landsomfattande plenumet av den 3 juni röjde genom att utarbeta ett politiskt program CNT:s önskan att på nytt medverka i regeringen, och den 28 juni krävde Galo Diez, Mariano Vázquez och Domingo Torres vid ett möte i Valencia eftertryckligt att syndikalismen skulle införlivas i statens ledning.³

¹ Detta beteende av stalinisterna bör inte förvåna. Det var bara en återverkan av vad som skedde i Sovjetunionen vid samma tid. Låt oss påminna om de stora etapperna i likvideringen av Lenins kamrater: ”zinovievisternas” process i januari 1935, Nikolajev-processen i början av år 1936, avrättningen av Zinovjev, Kamenev, Smirnov i augusti 1936, processen mot Pjatakov, Radek, Sokolnikov i januari 1937, processen mot Bucharin och Rykov i april-maj 1937, Tuchatjevskijs avrättning i juni 1937, Bucharins avrättning i mars 1938 etc., utan att tala om Tomskijs och Ordjonikidzés självmord, Dybenkos försvinnande, och slutligen avrättningen av NKVD-cheferna själva (Jagoda, Jejev). Låt oss också nämna att en stor del av de ryssar som sändes till Spanien senare blev offer för de fruktansvärda utrensningarna. Det räcker med att nämna de mest kända: Antonov-Ovsejenko, Rosenberg och Koltsov.

² Enligt García Venero (*Historia de las Internacionales en España*, del 11I, sid. 313) underhandlade syndikalisterna med Negrín redan den 1 juni: ”Negrín kallade till sig CNT-representanter den 1 juni för att diskutera deras eventuella ministersamarbete. Den officiella kommuniké om sammanträffandet, som statsministerämbetet utfärdade, antydde att CNT:s nationalkommitté erbjudit Negrín sitt stöd ’för att rädda republiken’. Nationalkommittén bekräftade att dess närvaro i kanslihuset berodde på en kallelse från Negrín. Samtalet ledde inte till någon överenskommelse.”

³ Talarna (se Peirats, *La CNT en la Revolución Española*, del 11, sid. 306) framförde dessa krav: ”1. Bildandet av en regering, där alla antifascistiska krafter skulle vara proportionellt representerade och som helt skulle ägna sig åt kriget. 2. Den politiska censurens avskaffande. 3. Återkallandet av det dekret som inrättade specialdom-

CNT i Katalonien å sin sida hade knappt åkt ut ur ”Generalitat” förrän den inledde diskreta underhandlingar med Companys för att fastställa grundvalarna för ett nytt samarbete. Regionalkommitténs CAP tog med stor iver itu med denna uppgift och bemödade sig vid strängt hemliga förhandlingar att föra uppgiften i hamn. Den mötte emellertid ett envist motstånd. Under hela denna tid förklarade ledarna offentligt att de inte längre *ville* medverka, fast de i själva verket inte *fick* göra det, eftersom ingen önskade deras återkomst till makten. De katalanistiska republikanerna skulle visserligen ha behövt syndikalisterna som motvikt mot det växande inflytandet från PSUC, som uppenbart försökte underkva Esquerra för att en vacker dag ta över regeringschefskapet, men de tidigare kontroverserna hade efterlämnat alltför stor bitterhet i de moderata kretsarna. Stalinisterna skulle förresten inte tolerera att man gjorde dem deras dyrt förvärvade maktställning stridig. Att komma på kant med dem skulle innebära oenighet med centralregeringen, där de höll i tömmarna, och livligt missnöje från Sovjetunionen – vapenleverantören. I sin oro över kommunismens snabba tillväxt sökte katalanisterna trots allt att komma sams med CNT och besvor organisationen att göra ytterligare eftergifter. Således förefaller det, som om de mot slutet av juli månad lät de katalanska syndikalisterna förstå, att om de tog avstånd från ”Rådet för Aragonien”, vars förestående avskaffande med vapenmakt man viskade om, så kanske de skulle ha ett enastående tillfälle att komma tillbaka in i ”Generalitat” och motväga PSUC, ja till och med tränga ut det från de ställningar det erövrat. Dessa en smula skumma och för de inblandade föga hedrande anbud ledde inte till något resultat.

Ett märkligt faktum: mitt under utrensningstågen utfärdade kommunisten Vicente Uribe – jordbruksminister i centralregeringen – ett dekret, som tycktes gå mot strömmen. Han legaliserade faktiskt jordbrukskollektiven, bara för ”innevarande jordbruksår” visserligen,⁴ och ställde till på köpet i utsikt en teknisk och ekonomisk hjälp, som dittills vägrats dem. Denna provisoriska åtgärd var i själva verket bara en list (bland många andra, ska vi se) för att förmå bönderna att helt ägna sig åt arbetet på åkrarna och invagga dem i säkerhet. Raseringen av bondeklassens revolutionära verk var nära förstående. Just när kollektivbönderna äntligen fått ro i sin själ överrumplade man dem och smulade sönder de fagra löften som erbjudits på en papperslapp.

Upplösningen av ”Rådet för Aragonien”. Skälen till syndikalisternas passivitet

Det var först den 11 augusti 1937, strax efter skörden, som förstörelsen med våld av syndikalisternas ekonomiska, politiska och fackliga makt tog sin början. Den dagen upplöste ett dekret från Indalecio Prieto ”Rådet för Aragonien”. Det var resultatet av en lång och hätsk kampanj av republikaner, moderata socialdemokrater och framförallt kommunister (kommunistpartiet anklagade de aragoniska anarkisterna för samröre med fienden, stöld, plundring, blodig diktatur, mord på bönder osv).⁵ Samtidigt med utfärdandet gick 11:e divisionen under befäl av

stolen, för det rör sig om ett diktatoriskt vapen i händerna på en minoritet. 4. Frihet för alla dem, som arresterats i preventivt syfte, och offentliga rättegångar med alla rättsliga garantier för dem som åtalats.”

⁴ Artikel 1 i dekretet: ”Med sikte på hjälp och stöd från ’Institutet för jordreformen’ betraktas alla kollektiva anläggningar som bildats efter den 19 juli 1936 som lagligt konstituerade under innevarande skördeår ...”

⁵ Efter att ha lyckats samla ihop inom aragoniska UGT en massa exproprierade godsägare, individualistiskt sinnade bönder, småfabrikörer, stats- och kommunaltjänstemän, folk ur medelklassen (notarier, byapotekare, veterinärer etc.), kort sagt alla mot kollektiviseringen fientliga element och alla som drabbats i sina privilegier av lantproletariatets frigörelse, blev kommunisterna allt djärvare för varje dag som gick efter Largo Caballeros fall, och de vågade till och med tillråda förstörelse av kollektiven. Vidare hölls kring den 1 augusti i Barbastro ett möte med Folkfronten i Aragonien (som bestod av KP, UGT och Republikanska vänstern, men som helt kontrollerades av stalinisterna som hade infiltrerat de republikanska grupperna) där ombuden utan omsvep kritiserade ”Rådets” politik och krävde tillsättandet av en annan guvernör, medan i det övriga Spanien de

kommunisten Enrique Lister till aktion. Med stöd av 27:e divisionen (PSUC) och 30:e (katalanister) installerade den Ignacio Mantecón som ny generalguvernör, arresterade hundratals frihetliga militanter (bland andra Joaquín Ascaso, övriga syndikalistiska rådsmedlemmar samt medlemmar av CNT:s regionalkommitté), uteslöt syndikalisterna ur kommunalfullmäktige och ersatte dem med kommunister, förstörde CNT:s lokaler, anföll jordbrukskollektiven, konfiskerade deras maskinpark, plundrade deras förråd, skingrade de socialiserade företagens förvaltningskommittéer och delade upp jordområdena mellan de forna ägarna.

De syndikalistiska divisionerna vid aragoniska fronten (de 25:e, 26:e och 28:e divisionerna, utan att räkna återstoden av den 29:e f. d. POUM-divisionen, som hade placerats under syndikalisten Miguel García Vivancos befäl), skulle de störta sig över de kommunistiska trupperna? Soldaterna önskade det brinnande, men CNT:s nationalkommitté och FAI:s ”iberiska kommitté” ingrep för att hindra dem släppa loss ett nytt inbördeskrig. De bad dem att hysa tålamod och ingenting företa sig utan att organisationen beslutat det, för en förtvivlans handling skulle kunna betyda att den republikanska zonen utlämnades åt Franco. De syndikalistiska trupperna rörde sig alltså inte ur fläcken.⁶

I själva verket hade regeringen Negrín gått till väga med stor skicklighet. För att invagga befolkningen i säkerhet hade den synkroniserat likvideringen av aragoniska CNT:s makt med förberedelsen av en större militär operation⁷, som man gjorde stor affär av och som gick ut på att försöka befria Zaragoza eller, om detta inte lyckades, åtminstone lätta trycket mot Santander, som hårt ansattes av rebellarmén, och indirekt hindra det kantabriska fästets omedelbara fall.⁸ Valet av Lister till att fullfölja aktionen mot syndikalisterna har utan tvivel sin förklaring i det faktum, att han redan utmärkt sig genom sin ovilja mot kollektiven i Kastilien. I själva verket hade han redan i april månad begått övergrepp (förstörelse av skördarna i några byar i provinserna Guadalajara och Toledo, avrättning av anarkistiska militanter, våldshandlingar mot de kollektivistiska bönderna) under förevändning att rensa upp bakom fronten där fascister lyckats hålla sig undan tack vare den förvirring som rådde i stridszonerna.⁹ Affären hade likväl inte fått någon större omfattning, för de syndikalistiska ministrarna hade utfärdat

kommunistiska och negrinistiska tidningarna fördubblade sina attacker och regeringsmedlemmarna (alldeles speciellt inrikesministern Zugazagoitia och de båda KP-representanterna Jesús Hernández och Vicente Uribe) försäkrade att klagomål mot Joaquín Ascaso i allt större antal strömmade in till deras ämbetsrum.

⁶ *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional*: ”Vi hade lätt kunnat krossa Lister och hans män, om våra divisioner vid ett givet ögonblick hade övergivit fronten och kastat sig över dem som förstörde kollektiven och förföljde våra kamrater bakom fronten. Vi sade till dem: ‘Håll er lugna. Om ni ska ingripa, så blir det bara i yttersta nödfall, och i så fall slutgiltigt.’”

⁷ Enrique Lister (*Nuestra Guerra*, sid. 152) berättar om ett samtal han hade med Indalecio Prieto på morgonen den 5 augusti: ”Han förklarade för mig, att regeringen hade beslutat upplösa ‘Rådet för Aragonien’, men att han var rädd för att anarkisterna skulle vägra böja sig för denna order ... därför hade han föreslagit i ministerkonseljen, som accepterat det, att man skulle sända militära styrkor för att se till att regeringens beslut tillämpades ... Han förklarade för mig att det inte skulle bli någon skriftlig order beträffande det uppdrag som anförtroddes mig ... att det rörde sig om en hemlighet mellan regeringen och mig och att jag utan tvekan och utan byråkratiska eller legala formaliteter skulle likvidera vilka jag fann för gott, för jag hade en enig regering bakom mig ... Officiellt skulle divisionen bege sig dit för att vila och reorganiseras ...”

⁸ Omkring den 1 augusti började de första enheterna att dras ihop till Aragonien. Den 25 augusti sattes offensiven mot Belchite igång, som skulle sluta med nederlag.

⁹ Låt oss påminna om att i mars, april och början av maj 1937 inträffade i tur och ordning slaget vid Guadalajara (nederlag för italienarna), sedan operationerna i södra Tajo-zonen (preludium till offensiven i Extremadura, som omöjliggjordes genom ryssarnas opposition).

stränga varningar.¹⁰ I stort var Listers division en totalt kommunistdominerad trupp, trots att den också omfattade några kamouflerade syndikalister, som för att rädda sitt skinn hade anslutit sig till partiet.¹¹

För övrigt kunde regeringen tillåta sig i Aragonien vad den inte kunde tillåta sig i Katalonien, för ”rådet” vilade inte på någon laglig, konstitutionell grundval. Medan katalanerna hade en av Cortes antagen och av folket godkänd statut, medan de hade ett valt parlament och en erkänd exekutivmakt, hade aragonierna endast uppnått ett osäkert erkännande av sin nya självstyrelse genom ett dekret av regeringen Largo Caballero. De kunde inte ta skydd bakom den legitimitet, som ur folkliga val framgångsrika regionala institutioner gav. Det var alltså lätt för Negrín och Prieto att upphäva detta medgivande av den föregående regeringen genom ett nytt dekret, som juridiskt hade samma giltighet som det föregående.

Vad beträffar CNT:s nationalkommitté och FAI:s ”iberiska kommitté” är deras passiva hållning förklarlig i den mån de saknade intresse för ett organ, som hade bildats utan deras bemyndigande och utan iakttagande av organisatoriska former. Den var också förklarlig med tanke på att de på nytt önskade samarbeta med Negrín och följaktligen ville undvika allvarliga konflikter, som kunde förbittra förhållandena. Det bör slutligen nämnas att de aragoniska syndikalisterna inte stod eniga sinsemellan: när exempelvis den nye guvernören Ignacio Mantecón (en krypto-kommunist som tillhörde Republikanska vänstern och inte kastade masken förrän efter 1939) talade med medlemmar av rådet, accepterade vissa av dem som Montoliú och Servet Martínez att hjälpa honom i hans uppgift och böja sig för regeringens befallningar, medan andra som Miguel Chueca absolut vägrade att göra det.

De aragoniska syndikalisterna var alltså fångade i ett nät av ogynnsamma omständigheter. Ifall de syndikalistiska divisionerna och de kollektivistiska bönderna kallats till strid, skulle man ha beskyllt dem för att ha hindrat Zaragozas befrielse och orsakat frontens sammanbrott. De saknade en legal grundval för att försvara sig inför opinionen och angripa regeringens godtycke (”rådet” hade ingen plats inom författningens ram). Detta verkade förlamande och de kunde inte nå enighet om hur man borde handla. De lät sig alltså skjutas åt sidan utan motstånd.

Man kan ändå fråga sig om det verkligen inte fanns andra alternativ för CNT än att antingen ge vika över hela linjen eller också framkalla ett inbördeskrig inom det republikanska lägret. Syndikalisterna hade kanske med en smula skicklighet kunnat manövrera pjäserna på det politiska schackbrädet till sin fördel (mot-propaganda, militär påtryckning, förhandlingar i syfte att erhålla kompensation, press- eller affischkampanjer). Men de gav ännu en gång prov på denna övermodiga rättframhet, denna osmidighet, som dömde dem till att antingen kasta sig in i farliga äventyr eller också att låta sig slås ner utan att ge igen. Erfarenheten från maj 1937 tycktes inte ha lärt dem den politiska strategins grunder, konsten att dra fördel av ett tillfälligt återtag, att skenbart effacera sig för att vinna på poäng, att kombinera fasthet med smidighet, att vika undan på ett håll för att slå till på ett annat.¹² Trots att de frivilligt lämnat

¹⁰ Dessa händelser nämndes inte i pressen, för såväl regeringen som CNT ansåg det för ögonblicket bättre att tysta ner saken. Det var först flera månader senare som vissa tidningar (Confederación, Campo Libre) gjorde antydningar om dem.

¹¹ Frihetliga soldater och officerare i 11:e divisionen lyckades ta kontakt med ”Rådet för Aragonien” och lovade göra myteri mot Lister, om CNT beslöt sig för motanfall.

¹² Horacio Prieto (*El Anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 14) visar hur desorienterade syndikalisterna var, att de gärna ville komma in i politiken igen men var ur stånd att besluta sig för någon som helst handling: ”När krisen kom den 17 maj, begick CNT ett ödesdigert fel genom att inte försöka bagatellisera den nya regeringen ... CNT förstod sig inte på politik ... Kommunisterna och prokommunisterna kände sig inte längre hämmade av

regeringen, hade de ännu en del trumf på hand men begagnade dem inte. Varför skulle deras fiender inte utnyttja detta för att reta, pikera, tappa blodet ur den syndikalistiska tjuren, stolt och tung som den var? Man hoppades att den skulle förbli passiv, att den för evinnerlig tid skulle hålla tillbaka det blinda vredesutbrott, som med säkerhet skulle leda till sammanbrott.

Att ”Rådet för Aragonien” så där ögonblickligen bröt samman, gav stalinisterna, som alltid var snara att utnyttja sina motståndares svagheter, möjlighet att i efterhand rättfärdiga ordern om upplösning och hävda, att deras tidigare anklagelser varit befogade. Om syndikalisterna hade böjt sig utan att protestera, utan att avlossa ett enda skott, så visade väl detta, att deras makt var konstlad, att de tyranniserade folket och hade tvingat på det en kollektivisering, som alla avskydde.¹³ Men de katastrofala följderna av de kommunistiska militärstyrkornas ingripande skulle snart visa sig. Aragonien var ekonomiskt ruinerat där arméerna dragit fram, bönderna visste inte vem de skulle lita till, de utplundrade kollektivisterna vägrade att som tidigare arbeta för godsägarna, de syndikalistiska trupperna hade tappat stridsmodet, tusentals människor hade flytt till Katalonien. Den kommunistiske jordbruksministern Vicente Uribe måste slå till reträtt och på nytt tolerera kollektiven, för skörden måste ju räddas. Det var ett gripande vittnesbörd om jordbrukskollektivismens livskraft i Aragonien, att bönderna återupprättade flertalet kollektiv. De flesta arresterade anarkister frigavs och tog nya tag. Efter att ha riskerat ett inbördeskrig, ruinerat Aragonien, enerverat de syndikalistiska divisionerna, dödat hundratals människor, fick den kommunistkontrollerade regeringen slå till reträtt.¹⁴

Förföljelser mot den frihetliga rörelsen

Upplösningen av ”Rådet för Aragonien” var bara en etapp i undanröjandet av syndikalismen. Under sommaren 1937 blev även Kastilien skådeplatsen för våldshandlingar: chefen för de

CNT:s närvaro i regeringen och tog hem en större seger än de hade hoppats. Det var då som de ostraffat kunde sätta igång den kampanj, som bestod i att förstöra jordbrukskollektiven, att beröva de socialiserade industrierna deras arbetsmöjligheter, att anfälla och stänga syndikaten, att fängsla och fysiskt likvidera syndikalisterna vid fronten och bakom, att utsätta vår press för en avskyvärd censur. I Katalonien, och i Aragonien i synnerhet, gick den frihetliga rörelsen starkt tillbaka. Den beundran, respekt och sympati, som folket i början känt för vår rörelse, förbyttes så småningom i fientlighet. Militanterna stod rädlösa, och i allmänhet var en häftig önskan att återvända till regeringen förhärskande hos dem. Man talade inte om annat. Man hade inga andra planer.”

¹³ Enrique Lister riktar följande tirader till anarkisterna (tidigare citerat verk, sid. 15): ”1:e divisionen anlände till Aragonien med cirka 7.000 man. Ni skröt med att ha tre anarkistiska divisioner till ert förfogande, en ’regering’ med en ’statlig’ administration och enligt ert eget påstående ett folk som med glädje följde er. Hur är det då möjligt att med ett sådant styrkeförhållande ’Listers kommunistiska bataljoner’ kunde ’genomföra sitt förstörelseverk’ och krossa den ’storslagna frihetliga revolutionen’ i Aragonien? Jo, detta var möjligt, herrar anarkister, därför att i Aragonien existerade ingen revolution utan i stället en kontrarevolution.” Han tillägger (samma verk, sid. 159): ”Varför dementerade inte anarkisterna då våra anklagelser och varför beskyllde de oss inte för att komma med lögnar? De gjorde det inte därför att alla invånare i Alcañiz,, Caspe och andra aragoniska platser kunde vittna om att vad vi påstod var sant. Man kan lätt förstå, att trots vad anarkisterna påstår hade vi ingenting att upplösa, för deras brott och deras rofferi räckte till för att den ’frihetliga staten’ skulle ramla ihop under tyngden av folkets hat.”

¹⁴ Daniel Guérin (*Anarkismen*, sid. 134) förklarar orsakerna: ”Men trots dessa brutala ingripanden lyckades stalinismen i det stora hela inte förmå de aragoniska bönderna att bli privatägare. Så snart division Lister givit sig iväg, förstördes de flesta egendomskontrakt, som bönderna under pistolhot tvingats underteckna, och kollektiven rekonstruerades. Som G. Munis skriver var det en av de mest upplyftande episoderna i spanska revolutionen. Bönderna bekräftade en andra gång sin socialistiska övertygelse trots regeringsterror och den ekonomiska bojkott de var föremål för. Återställandet av kollektiven i Aragonien hade också en mindre heroisk orsak. Det hade i efterhand gått upp för kommunistpartiet, att lantbruksproduktionen drabbats på sin ömmaste punkt, att skörden riskerade slå fel av brist på arbetskraft, att de stridande vid aragoniska fronten tappat modet, att den jordägande medelklassen fått ett farligt övertag. Kommunisterna försökte alltså reparera de skador de själva anställt och väcka till liv en del av kollektiven.”

kommunistiska gerillaförbanden ”El Campesino” spred skräck i trakterna kring Toledo och Ciudad Real. Han överträffade Lister i brutalitet: hundratals kollektivbönder dödades, åkrar ödelades, hus stacks i brand. CNT måste hota honom till livet och sända trupper mot honom för att försöka sätta stopp för dessa blodiga excesser. Liknande sammanstötningar, fast av mindre omfattning och allvarlighetsgrad, inträffade även i andra regioner, Levanten i synnerhet (även där blev kollektivjordbruk attackerade, plundrade, uppbrutna). Samtidigt bemödade sig regeringen att i städerna och industriområdena störa de socialiserade industrierna i deras verksamhet genom att dra in finansiell hjälp och hindra avsättningen, försvåra eller omöjliggöra verksamheten på ett och tusen sätt.¹⁵ Syndikalisternas lokaler besattes av polis vid minsta tillfälle. Många stängdes med vapenmakt. Censuren låg tung över den frihetliga pressen och all frihet försvann så småningom under kommunisternas järngrepp. Dessa hade bemäktigt sig ledningen av polisstyrkorna och höll på att smussla sig fram till ledningen av armén.¹⁶

Det var inte bara kollektiviseringen som utsattes för kontrarevolutionens anlopp: armén blev i själva verket den ”antifascistiska utrensningens” vändskiva. Frihetliga militanter mördades i hundratals vid fronten, terroriserades till att gå med på att ansluta sig till kommunistpartiet,¹⁷ andra kidnappades och hölls fängslade av SIM,¹⁸ misshandlades, torterades, inspärrades i koncentrationsläger.¹⁹ De syndikalistiska divisionerna, som alltid hade haft det knappt med tillgången på krigsmateriel, berövades hädanefter all hjälp, utsattes för onödiga förluster vid Francoarméns anfall och placerades ofta under kommunistiskt kommando.²⁰

¹⁵ Horacio Prieto (*Posibilismo libertario*, sid. 75-76) framhäver kollektivens motståndsförmåga: ”Med stöd av alla politiska sektorer bekrigade regeringen på ett fruktansvärt sätt jordbruks- och industrikollektiven och de socialiserade företagen. Man lade alla slag av lagliga hinder i vägen för dem, för att strypa deras utrikeshandel, för att hindra dem importera arbetsmaterial. Man vägrade dem kredit och garantier, bensin och bränsle. Där det fanns möjlighet, fullbordades förtals- och sabotagekampanjerna mot den revolutionära ekonomin med rekvisitioner och med att kollektiven upplöstes med vapenmakt. Kommunisterna utmärkte sig speciellt vid detta förstörelseverk. Och likväl kunde flertalet kollektiv, detta bonde- och arbetarmassornas ’egna verk’, hålla stånd till sista ögonblicket.”

¹⁶ Låt oss påminna om att förföljelse också drabbade vänstersocialdemokraterna och Largo Caballero. En häftig kamp om ledningen av UGT pågick, markerad av en följd makabra mord. Den slutade med att förre regeringschefen förlorade allt inflytande.

¹⁷ Denna mycket speciella metod att skaffa medlemmar, som syndikalisterna långtifrån var de enda offren för, har bekräftats av alla som deltog i kampen utom naturligtvis kommunisterna. Dock kom även Jesús Hernández (*La Grande Trahison*, sid. 122-123) att senare bekräfta förekomsten av korrupcion (favörer, lindrigare tjänstgöring och befordran för sympatisörer eller karriärjägare) och utpressning (hot mot tredskande att skickas i eldlinjen eller att flyttas ner i grad) i de av KP kontrollerade divisionerna och även att det förekom mord på ideologiskt opåverkbara eller omutliga personer.

¹⁸ SIM eller ”militära undersökningstjänsten” hade bildats den 15 augusti 1937 och var teoretiskt en tjänst för kontraspionage. Den gled emellertid snabbt ur händerna på försvarsministern för att bli ett bihang till ryska säkerhetspolisen NKVD och ett hjälporgan för det spanska kommunistpartiet. Tusentals SIM-agenter spred skräck i armén och bakom fronterna med stöd av de politiska kommissarierna, som till största delen var kommunister, och under högsta beskydd av säkerhetstjänstens generaldirektör Ortega, senare efterträdd av Cuevas, bäge kommunister.

¹⁹ Flertalet fängslade var inte fascister utan militanter från yttersta vänstern (antistalinistiska kommunister, anarkister, caballeroanhängare, medlemmar av Syndikalistiska partiet). Samtidigt återvände högermän som Portela Valladares från utlandet, togs emot med öppna armar av myndigheterna och fick tillbaka sin egendom.

²⁰ Inte nog med att kommunisterna paralyserade CNT:s trupper, utan de förebrådde dem sedan denna påtvingade överksamhet (som de i stor utsträckning var skuld till) på det mest kränkande sätt. Den 11 september 1937 (se *Delegación del CN de España en el exterior. Memorias sobre la CNT y la FAI en la guerra. Documento No. 3*) gav syndikalister, som kämpade vid aragoniska fronten, uttryck för sin indignation på följande sätt: ”Medan andra divisioner i marxisternas händer blir avlösta, får sin beväpning helt förnyad och alltid har den utrustning de behöver ... får divisionerna 25, 26 och 28 stanna kvar på stridsplatserna. De har fortfarande samma materiel som

Ett gränslöst hat började visa sig bland CNT:s folk mot kommunisterna. Skulle de inte efter alla dessa provokationer en vacker dag spränga fördämningarna och ge sin blinda vrede fritt lopp, med sammanbrott för den republikanska zonen som följd? Skulle inte kommunisternas lek med elden framkalla en förödande explosion av anarkismen?

Den 21 september 1937 var en allvarlig episod nära att sätta eld på krutet. Trots att polisen påpassligt fullföljde arbetarklassens systematiska avvärjning, hade CNT för alla eventualiteter bevarat talrika vapen- och ammunitionsdepåer. Det var speciellt fallet i Barcelona. Casa de los Escolapios, där livsmedelssyndikatet hade sina lokaler, innehöll en hel arsenal.²¹ Då myndigheterna fått nys om detta, lät Regionalkommittén begrava vapnen i själva lokalen under ett tjockt lager betong. Men när polisen kom för att inspektera platsen, ville de FIJL-medlemmar, som vaktade byggnaden, hindra dem från att fullgöra vad som säkert hade stannat vid en symbolisk visit. Skottlossning bröt ut och tog hastigt oroande proportioner på grund av att förstärkningar anlände från olika håll, stödda av tanks, artilleri och tunga vapen. Domenech och García Oliver måste kasta sig in i stridsvimlet och lyckades med knapp nöd undvika en upprepning av majstriderna. Händelsen blev katastrofal för den frihetliga rörelsen, för de oansvariga ungdomarna i *Casa de los Escolapios* hade för att kunna försvara sig grävt fram vapen och förrådade på så sätt hemligheten, vilket fick en ny arresteringsvåg och en ny hetskampanj från kommunistpartiet till följd. Den olycksdigra anarkistiska självrådigheten ställde ännu en gång de ledande inom CNT inför hopplösa problem. Den äventyrade deras mödosamma försök att förvandla CNT till en organisation med inre sammanhållning, oförvitligt uppträdande utåt och en stabil politisk linje, som kunde göra det möjligt att effektivt motverka de stalinistiska planerna.

CNT är beredd till statskupp

Mot slutet av mars 1938 började ryktet om Indalecio Prietos väntade avgång från posten som försvarsminister att cirkulera i de högre politiska sfärerna. CNT oroades av detta och sände en delegation bestående av Galo Diez, Segundo Blanco och Horacio Prieto för att höra sig för hos den socialdemokratiska ledaren.²²

Indalecio Prieto medgav, att han verkligen hade för avsikt att lämna regeringen, och han förklarade varför han fattat detta beslut. Kommunisterna begick det ena allvarliga övergreppet efter det andra (det begicks mord på socialdemokratiska militanter, på officerare eller soldater som vägrade ansluta sig till kommunistpartiet, militära operationer underordnades rent politiska mål, som gynnade kommunisternas prestige och trånga partiintressen, etc.) och det var tydligt att de förberedde ett maktövertagande. Som försvarsminister hade han inte längre makt och myndighet i sitt eget departement, som helt fallit i kommunisternas händer. Man

i början. De äger varken automatvapen eller mörsare. Man skickar inga förstärkningar ... Dessa enheter är satta under befäl av odugliga chefer, som inte har andra meriter än att de tillhör kommunistpartiet.”

²¹ Det skulle vara meningslöst att kritisera syndikalisterna för att de inte sänt dessa vapen till fronten, då CNT-divisionerna ju hade så förtvivlat ont om dem. Det var ett nödvändigt försiktighetsmått att bevara dessa vapen. Om de inte hade handlat så, skulle de snabbt ha blivit utrotade av stalinisterna, som minsann var välbeväpnade *både vid frontherna och bakom*, som tjänade som transmissionsrem för den sovjetiska hjälpen och sedan maj månad kontrollerade polisen.

²² Angående detta sammanträffande mellan CNT och Indalecio Prieto skulle denne nöja sig med att säga (se *Epistolario Prieto y Negrín*, sid. 15): ”När jag mottog anslutning från betydande delegationer av de antifascistiska krafterna – i det avseendet kan man faktiskt bara notera ett undantag: kommunistpartiet, ty vid detta tillfälle saknades inte ens solidaritetsbevis från CNT – rådde jag dem alla att inte motsätta sig min avgång.”

handlade stick i stäv mot vad han bestämt och saboterade hans arbete.²³ Negrín var fientligt inställd och gynnade hela tiden kommunisterna, som han mer och mer blev fånge hos. Dessutom höll den internationella situationen på att bli katastrofal för republiken: non-interventionen var ingenting annat än ett avskyvärt narrspel, Hitler hotade att ockupera Tjeckoslovakien om Frankrike och England hjälpte till att rusta upp antifascisterna (genom vapenleveranser, genom att sända tekniker etc.), det sovjetiska trycket blev allt hårdare,²⁴ det krigsmateriel som ryssarna expedierat var trots den omåttliga kostnad det betingat under all kritik.²⁵ Kort sagt, kriget var förlorat, hävdade Indalecio Prieto, och den republikanska zonen kom mer och mer under Sovjetunionen, som ju fullföljde en internationell politik, i vilken Spanien endast var en pjäs på schackbrädet. Man borde alltså förhandla om fred, medan ännu tid var.

Horacio Prieto svarade honom, att han fullständigt delade hans uppfattning, men att det vore ett allvarligt missgrepp att avgå. Visst var läget allvarligt, men skulle det inte bli ännu sämre, om han övergav allt? Säkert höll kommunisterna på att erövra makten, men om han inte var där för att motsätta sig dem, vem skulle då hindra dem att lyckas med sin statskupp? Man borde till intet pris lämna dem fria händer. CNT var beredd till allt för att spärra vägen för dem, den var redo för en slutgiltig kraftmätning. Syndikalisterna hade tröttnat på att se sina kamrater mördade vid fronterna, i SIM:s fångelser eller på gatan, de hade fått nog av att vara förföljda, att få sina fackföreningslokaler och sina kollektiv skövlade, det ena efter det andra, men de kunde inte ensamma störta Negrín. De hade behov av moderata republikanska personligheter, som kunde dämpa den internationella kapitalismens fientlighet genom att nominellt ta makten.²⁶ För ögonblicket borde Indalecio Prieto stanna kvar i regeringen för att hålla kommunisterna stången, och om Negrín gjorde något försök att göra sig av med honom, skulle CNT inte tillåta det, och det skulle betyda slutet på den nuvarande halv-kommunistiska regimen.

Indalecio Prieto sade sig vara djupt rörd och utgöt sig i lovord över CNT, men trots allt vägrade han att ändra sitt beslut att lämna regeringen. Han sade att han kände sig trött och nedstämd, och att det framför allt var för sent att ändra på krigets förlopp, vad man än företog sig.

²³ Ingen hade gjort så mycket som Indalecio Prieto för att öka kommunisternas inflytande. Hans roll var avgörande vid Largo Caballeros fall, och han förordade nära samarbete mellan PSOE och KP. Den 3 mars 1937 förklarade han till och med för Pietro Nenni, att man borde slå samman de socialdemokratiska och kommunistiska partierna för att göra slut på anarkisternas självrådighet och erhålla ett mer effektivt stöd från Sovjetunionen (se P. Nenni, *La Guerre d'Espagne*, sid. 67). Han insåg senare att han låtit sig utnyttjas.

²⁴ Jesús Hernández, som vid den tiden var Indalecio Prietos huvudfiende skulle senare bekräfta (*La Grande Trahison*, sid. 118), hur ihållande detta tryck var: ”De sovjetiska vapnen beviljades oss enligt en noggrann beräkning, en sträng ransonering som var beroende av Kremls hemliga taktik och inte hade något samband med de svårigheter den internationella kontrollen innebar. Beviset finns i det faktum, att de sovjetiska leveranserna till Spanien var synkroniserade med den internationella situationen och politiken i vårt land. När våra ’tovaritch’ mötte gensträvighet i den republikanska regeringen, blev leveranserna sparsammare. När samförstånd rådde, när de trilskande hade stukats, ökade sändningarna av förnödenheter. Det var ett konstant tryck mot den plågade spanska republiken, som av fruktan att förlora sin enda möjlighet att skaffa sig krigsmateriel måste underkasta sig de ryska kraven.”

²⁵ Detta Indalecio Prietos påstående stämmer med vad icke-kommunistiska antifascistiska frontkämpar och ledare så gott som enhälligt uppgivit. Dock är det ofrånkomligt att Sovjetunionen även levererat vapen av god kvalitet (fast ändå i stort sett underlägsna de tyska vapen som Franco-trupperna förfogade över). Enligt vår mening är motsägelsen endast skenbar och skulle kunna förklaras således: de av stalinisterna kontrollerade divisionerna var hyggligt utrustade, medan däremot övriga divisioner bara fick avskrapet (när de fick något alls), till och med materiel som härrörde från första världskriget.

²⁶ Låt oss nämna att Léon Blums återkomst till makten den 13 mars 1938 hade väckt nytt hopp bland de spanska antifascisterna. Bildandet av regeringen Daladier den 10 april skingrade denna flyktiga illusion.

Strax efter detta sammanträffande mellan Indalecio Prieto och ombud för CNT godkände ett landsomfattande plenum, som sammankallats till Barcelona, enhälligt beslutet att ge försvarsministern CNT:s fullt stöd, ifall denne skulle önska det, och att göra slut på Kommunistpartiets välde genom en kraftmätning. Men om alla syndikalister var överens när det gällde att störta Negrín, fanns däremot inget samförstånd i frågan om hur kriget lämpligast borde föras.

Horacio Prieto försökte bevisa, att den republikanska zonen snart skulle komma att klippas av på mitten, att den internationella opinionen blev mer och mer fientligt inställd till republiken, att de ekonomiska störningarna blev allt allvarligare och till slut och framför allt: att antifascisterna numera bara var lekbollar för Sovjetunionen. Han hävdade följaktligen, att man måste försöka rädda vad som räddas kunde, överge tanken på motstånd till det yttersta och låta *dem förhandla*, som ville förhandla. Inom kort skulle Francos militära överlägsenhet vara obestridd, hans seger säkrad, och rebellernas ledare skulle kräva kapitulation utan villkor.²⁷

Dessa ord gav upphov till ett obeskrivligt tumult. Katalanska regionalkommitténs sekreterare J. J. Domenech utbrast häftigt: ”Så länge det finns ett träd i Katalonien med en FAI-man bakom så är kriget inte slut!” Men Mariano Vázquez tog den hotade Horacio Prieto i försvar med hela sin enorma kraft, och Ramón Alvarez förklarade i den asturiska regional federationens namn, att man borde ta i beaktande det som han vågat säga. Det slutade med att plenumet avvisade varje möjlighet att genom förhandling eller på diplomatisk väg vinna en hedersam fred.

CNT:s inträde i regeringen Negrín

Eftersom CNT inte kunde störta Negrín och kommunisterna och för övrigt var överens med dem om att fortsätta kriget till seger, återstod ingenting annat än att till varje pris komma med i regeringen. Negrín kunde å sin sida inte längre undandra sig syndikalisternas medverkan, för den militära belägenheten var alltför allvarlig (offensiven i Aragonien). Dessutom hade han faktiskt behov av att ha dem vid sin sida. Han hade givit stalinisterna fria tyglar och motarbetat den socialiserade ekonomin med alla medel, men förfelat sitt mål. Förutom att kollektiven hållit stånd så gott sig göra lät, hade förföljelsen mot syndikalismen inte åstadkommit mycket annat än att försvaga stridsmoralen vid fronterna och ytterligare reducerat det republikanska Spaniens ekonomiska potential och göra folket besviket – folket som framför allt önskade se en sann antifascistisk enighet förverkligad, och vars sympatier för CNT bara ökade i den mån den försågs med martyrgloria.

Den 18 mars 1938 undertecknades pakten mellan CNT och UGT och bildades förbindelsekommittén för de båda landsorganisationerna. Socialdemokraterna förband sig att inte motsätta sig syndikalisternas medverkan i regeringen och godkände UGT:s eventuella medverkan. Ett av syndikalisternas syften var att öppna sig en väg till statens transmissionsanordningar. Att den Negrín-trogna UGT sent om sider erkände kollektiviseringen var tecken

²⁷ I ett brev från Horacio Prieto till CNT:s nationalkommitté i Spanien, daterat den 14 augusti 1946, finner man andra detaljer: ”Jag förklarade att kriget var förlorat, att CNT måste begagna sig av republikanernas och socialdemokraternas krigströtthet för att komma fram till en hedersam fred. Man måste upphöra att omedvetet spela med i ryssarnas spel. Dessa hade intresse av att man fortsatte med detta krig, som ruinerade Spanien och tog kraften ur vår rörelse för en sak som numera endast skenbart var vår ... Jag förklarade, att det inte var CNT som borde åstadkomma freden, men däremot borde vi uppmuntra till den. Vi skulle på så vis rädda många liv, vi skulle bespara våra män många lidanden och vi skulle kunna återuppbygga vår rörelse med mindre förluster än om vi fortsatte att göra motstånd av fåfänga. Vid den tidpunkten erbjöd Paris, London och Washington sin medling för fred och våra arméer var fortfarande en garanti ...”

på en ändrad inställning hos de makthavande och lät skymta en möjlighet till försoning inom snar framtid.

Den 29 mars gick CNT med i Folkfronten. Den 31 följde UGT och FAI efter.²⁸ Folkfrontens nationalkommitté var ett slags underregering vars beslut ofta påverkade debatterna i ministerkonseljen. Mariano Vázquez och Horacio Prieto valdes som ombud för CNT i denna kommitté, under det att Santillán och terminal de Sousa representerade FAI. Redan från början meddelade syndikalisterna sitt beslut att medverka i regeringen, vilket accepterades av de övriga partierna.

Den 2 april avfattades vid ett sammanträde i ”förbindelsekommittén” för CNT-UGT (ordförande för den var Horacio Prieto och sekreterare socialdemokraten Rodríguez Vega) en skrivelse till Negrín vari officiellt krävdes de bägge organisationernas inträde i regeringen.²⁹

Den 3 april hölls ett landsomfattande plenum av regionalfederationer, som godkände CNT:s medverkan i regeringen, även om det bara skulle bli fråga om en ministerpost utan portfölj. Nationalkommittén skulle ha frihet att utse lämplig person. Plenumet bekräftade på nytt CNT:s avsikt att fullfölja kriget till slutet.

Negrín erbjöd CNT (liksom också UGT) en ministerpost, men han krävde att själv få välja från en lista på tre man. Ett militanträde för de tre grenarna av den frihetliga rörelsen föreslog regeringschefen: Horacio Prieto, Juan García Oliver och Segundo Blanco. Den sistnämnde valdes och den nya regeringen bildades den 6 april:

Juan Negrín (PSOE)	Stats- och försvarsminister
Julio Alvarez del Vayo (PSOE)	Utrikesminister
Paulino Gómez Saiz (PSOE)	Inrikesminister
Ramón González Pena (UGT)	Justitieminister
Antonio Velao Oñate (Republ. vänstern)	Minister f. offentliga arbeten
Francisco Méndez Aspe (Republ.vänstern)	Finans- och ekonomiminister
Bernardo Giner de los Rios (Republ. unionen)	Kommunikationsminister
Vicente Uribe (KP)	Jordbruksminister
Segundo Blanco (CNT)	Undervisnings- och hälsovårdsminister
Jaime Ayguader (Esquerra)	Arbetsminister
José Giral (Republ. vänstern)	Utan portfölj
Manuel de Irujo (PNV)	Utan portfölj

För första gången utövade UGT ministerfunktioner utan att därför avstå från Socialdemokratiska partiets förmynderskap. Kommunisterna hade nu endast en minister, men Jesús

²⁸ När Syndikalistiska partiet sökte inträde i Nationalkommittén för den antifascistiska folkfronten, var det bara CNT som motsatte sig detta. Den ansåg att detta parti inte tjänat till annat än att så tvedräkt och förvirring i de frihetliga miljöerna. FAI däremot stödde Syndikalistiska partiets inträdesansökan för att rörelsen skulle få en pålitlig bundsförvant. Men ingenting kunde rubba CNT:s beslut och Syndikalistiska partiet vann inte inträde.

²⁹ I ett brev till författaren meddelar Horacio Prieto intressanta detaljer om hur det hela gick till: ”När UGT och CNT undertecknade en anhållan om direkt medverkan i regeringen, spelade de egentligen bara teater. Det var Negrín som bad UGT att övertala CNT att kräva inträde i regeringen på samma gång som den. Denna kunde på så sätt rädda ansiktet: i första hand genom att uppnå att CNT officiellt ansökte om deltagande, i andra hand genom att förläna regeringen ett sken av politisk vidsynthet. I själva verket hade man behov av CNT:s medverkan och eftersom man inte gärna kunde be om ursäkt för ‘negrinisternas’ kriminella villfarelser, tog man sin tillflykt till ‘UGT:s kapitulation’ för att återvinna CNT.”

Hernández utnämndes till generalkommissarie för centrala-södra zonen.³⁰ Indalecio Prieto lyste med sin frånvaro. Låt oss slutligen notera att Segundo Blanco placerade flera syndikalister på ledande poster i sina departement: Puig Elias blev statssekreterare vid undervisningsdepartementet, Horacio Prieto vid hälsovården. Antonio González blev generaldirektör vid folkskoleundervisningen, Martinez Alconchel generaldirektör vid hälsovårdsdepartementet.

I ett cirkulär som utsändes till syndikaten den 8 april försäkrade Nationalkommittén, att genom sitt samarbete med Negrín skulle syndikalisterna återerövra den politiska ställning, som de hade förlorat i maj 1937, sätta stopp för undertryckandet av den frihetliga rörelsen och proletariats intressen, och verka för motstånd till det yttersta. Den uppmanade militanterna att visa disciplin och acceptera vissa beslut från regeringen, som kunde förefalla auktoritära eller egenmäktiga, men som vore nödvändiga med hänsyn till det allvarliga krigsläget. Om CNT liksom kommunistpartiet bara hade en enda minister, tillade den, var det av hänsyn till de borgerliga demokratierna och för att undvika att Frankrike stängde sina gränser och därigenom hindrade införseln av utomlands inköpta vapen. Av den anledningen hade republikanerna majoritet i regeringen, fastän ledningen av kriget låg i andra händer.

Det verkliga motivet till CNT:s deltagande i doktor Negríns regering var att man ovillkorligen måste sätta stopp för kommunistpartiets ränker, hejda dess framfart, hindra det från att ta makten, bekämpa det med samma vapen som det självt nyttjade. De ideologiska skruplernas tid var förliden. För syndikalismen gällde det inte längre att undvika att bli åsidosatt eller försvagad, det gällde nu helt enkelt att komma undan fysisk förstörelse och rädda livet på sina aktiva medlemmar. Alla medel var nu tillåtna: statskupp eller samarbete.

CNT återvinner sitt inflytande

Efter CNT:s inträde i regeringen förbättrades syndikalisternas ställning avsevärt. Förföljelserna upphörde både vid fronterna och bakom dem, och censuren blev mindre kännbar för pressen.

I början av augusti upprättades ett ”arbetsråd”, bestående av 6 representanter för CNT, 6 för UGT, 12 för arbetsgivareföreningen och 7 statstjänstemän. Det hade till uppgift att ingripa i eventuella konflikter mellan arbetsgivare och arbetare. För första gången accepterade CNT ett sådant organ. Tidigare hade organisationen häftigt bekämpat alla slags samrådsnämnder. Man ruckade således på sin dogmatiska klasskampsinställning och erkände borgerlighetens existensberättigande. Något senare skapades det landsomfattande ”Rådet för krigsindustrierna”, bestående av två ombud för CNT, 2 för UGT och av representanter för staten. Dess uppgift var att planera och utveckla produktionen av krigsmateriel. Det kom till stånd först sedan syndikalisterna energiskt bearbetat socialdemokraterna och regeringen.³¹

³⁰ Jesús Hernández innehade således en ännu mer betydande post än när han var minister, för han kontrollerade nu alla väpnade styrkor i centrala-södra zonen.

³¹ ”Rådet för krigsindustrierna” framstår som en första ansats till bildandet av ett landsomfattande ”ekonomiråd” eller en ”ekonomisk och social kammare”, detta gamla krav som CNT framställt redan i september 1936, tagit upp igen i juni 1937 och som sedan behandlats av UGT i mars 1938. Mot slutet av år 1938 utsågs tre syndikalistiska militanter (Santillán, Cardona Rosell och H. Prieto) till att utarbeta ett förslag, som skulle läggas fram för regeringen. Här följer de stora dragen av det: ”Rådet” skulle bestå av representanter för arbetarorganisationerna, arbetsgivarna och staten. Det skulle ha regionala, provinsiala och kommunala förgreningar och skulle byggas upp på grundval av de skilda industrigrenarna. Det skulle ha till uppgift att utarbeta en plan för ekonomisk utveckling och en social lagstiftning. Republikens nederlag satte stopp för nämnda arbeten.

I december 1938 inrättades ett "kommissariat för kulterna". Det innebar ett definitivt erkännande av religionsfriheten. Syftet var att visa för de utländska makterna, att det inte fanns någon fiendlighet mot katolicismen i den republikanska zonen, och att vinna de spanska katolikernas stöd mot fascismen.³² När CNT fick reda på detta blev följden ett våldsamt utbrott av harm. Nationalkommittén uttryckte under ett plenarmöte sin avsikt att tvinga regeringen att annullera dekretet eller åtminstone avge en försäkran att det inte skulle träda i kraft. Horacio Prieto motsatte sig resolut övriga styrelsemedlemmar och förklarade att han inte bara godkände dekretet utan även beklagade att en sådan åtgärd inte hade företagits redan vid krigets början.³³ Han tillade att syndikalisterna borde ompröva sitt ställningstagande till religionen och kyrkan.³⁴ Horatio Prietos inlägg förmådde CNT att godkänna Kommissariatet för kulterna. Ett blad hade vänts: anarkisterna, som alltid häftigt hade bekämpat såväl präster som biskopar, såväl tron som teologin, såväl den uppriktiga fromheten som den sortens dogmer, vilka bara tjänade som ett rättfärdigande för den borgerliga ordningen, insåg slutligen att man måste nyansera sina ställningstaganden. Utan att riktigt veta det återvände de till källorna för sin egen lära.³⁵

Kallt krig mellan syndikalister och kommunister

Även om CNT och FAI i maj 1938 gav sitt samtycke till Negríns ryktbara "Tretton punkter" (i syfte att ställa sig in hos de västerländska demokratierna garanterade regeringen all "på lagligt sätt förvärvat" egendom samt ägodelar tillhöriga utlänningar, uppmuntrade småegendomens utveckling, föreslog vidsträckt amnesti för rebellerna och att en folkomröstning skulle ordnas, bekräftade sin vilja till fred, etc.), var förhållandet mellan syndikalisterna och statsministern långt ifrån bra, beroende på att denne fortfarande beskyddade kommunisterna. Dessa hade nu

³² Här följer de viktigaste punkterna i dekretet: "Den spanska författningen respekterar uppfattningar och känslor av religiös art ... fast ställer uttryckligen samvetsfriheten och rätten att bekänna och utöva vilken som helst religion ... *Artikel 1.* – Man upprättar i kanslihuset ett Allmänt kommissariat för kulterna, som handlägger information, formaliteter och förslag beträffande religionsutövning och all religiös verksamhet i Spanien. *Artikel 2.* – I ledningen för Kommissariatet skall placeras en generalkommissarie, som tillsätts genom dekret på förslag av statsministerämbetet. Han skall ha vid sin sida en rådgivande junta, som tillsätts av samma myndighet. *Artikel 4.* – Finans- och ekonomiministern skall ställa nödvändiga medel till förfogande för 'kommissariatet för kulternas' verksamhet!" Låt oss påminna om att regeringen redan i augusti 1937 hade givit bemyndigande för privat katolsk religionsutövning i hemmen.

³³ Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 72) förklarar varför: "Vi skulle ha förhindrat uppkomsten av många fiender i våra egna led och i Franco-zonen."

³⁴ Horacio Prieto (samma verk, sid. 73) skriver: "Jag slutade mitt inlägg med att säga att vi hade begått stora misstag i vår propaganda, misstag som vi i framtiden borde undvika, för jag var övertygad om att vi aldrig skulle kunna komma åt katolicismen genom att anfälla den framifrån. Alla våra dialektiska vapen och allt vårt pungslående av katolicismen hade inte haft annan följd än att denna tvåtusénåriga inrättning ökat sin anhängarskara och sin motståndskraft ... Man måste avväga propagandan och inte längre skära över en kam de troende och kyrkan, det högre och det lägre prästerskapet, fanatiska katoliker och liberala katoliker etc."

³⁵ Genom att vilja förbjuda all religionsutövning och genom att angripa prästerskapet som sådant hade den spanska anarkismen överträtt sina egna principer. Bakunin framhöll ofta de band som fanns mellan folket och det lägre prästerskapet och hävdade att det var nödvändigt för de revolutionära socialisterna att skaffa sig en bundsförvant i dem. Han motsatte sig till och med all förföljelse mot kyrkan (*Oeuvres*, del II, sid. 225): "Ni kan vara förvissade om att även bönder som inte är särskilt troende kommer att ta parti för kulterna och prästerna, om det så sker bara av motsägelselusta och därför att det hos varje människa finns en berättigad, naturlig känsla – själva frihetens grund – som gör uppror mot varje tvångsångripande, även om detta har friheten till mål." På ett annat ställe (citerat av François Munoz, *Bakounine, La Liberté*, sid. 267) förkunnade han: "Absolut frihet att tänka och sprida sina tankar för envar, inbegripet obegränsad möjlighet att bygga så många tempel man vill åt sina gudar, vilka de än är, och att försörja sin religions präster."

ända upp till 80 % av de militära befälen,³⁶ medan däremot syndikalistiska befälhavare av-sattes (det var fallet med Yoldi, som förde befäl över 24:e divisionen). CNT hade svårt att finna sig i att dess argaste fiender skaffade sig kontroll över armén och fruktade att följderna med tiden kunde bli besvärliga.³⁷ Stalinisterna kunde ju inte uteslutande stödja sig på medelklassgrupperna för att besegra det CNT-organiserade proletariatet. Denna mobilisering av småborgerligheten och de självägande småbönderna räckte inte ensam till för att möjliggöra ett maktövertagande, och dessutom var det ju fara värt att dessa grupper skulle vända sig mot dem eller bli dem övermäktiga. Det rörde sig bara om en tillfällig allians mellan två helt skilda världar, som oundvikligen skulle komma i konflikt med varandra från det ögonblick då KP började driva igenom kollektivisering, statssocialism och ”proletariatets diktatur”. För att stå beredda den dagen ville kommunisterna förfoga över en kraft som var säkrare och i stånd att bryta ett oundvikligt motstånd: krigsmakten.³⁸ Därför gick de redan från krigets början in för att förvandla den till ett lydigt redskap, de sökte vinna de militära kadrenas för sin sak genom att fjäska för dem och föra fosterlandskärlekens och disciplinens talan,³⁹ de lyckades tränga undan sina medtävlare genom att placera sympatisörer eller aktiva partimedlemmar på nyckelposter och i synnerhet genom att lägga beslag på posterna som politiska kommissarier, vilkas auktoritet var ännu större än officerarnas. De drog sig inte ens för att likvidera dem som stod dem emot. Med krigsmakten helt i sin hand skulle så KP ha fria händer att göra en statskupp och krossa sina forna bundsförvanter och självfallet CNT, som med oro kände att ett avgörande stundade.

Under tiden fortsatte de katalanska syndikalisterna envetet att begära deltagande för CNT i ”Generalitats” regering. I november 1938 höll Domenech en rad offentliga föreläsningar för att öva påtryckning på Companys. Men PSUC hade ytterligare förstärkt sina positioner: sedan Esquerra-representanten i centralregeringen i augusti månad avgått i protest mot Negríns centralistiska politik, var det en PSUC-militant, José Moix, som tog hand om den ministerpost som var vikt för det ”autonoma” Kataloniens ombud. Detta betydde att katalanisterna defini-

³⁶ Enligt *Informe del CP de la FAI al Pleno Nacional de Regionales del Movimiento Libertario de Octubre 1938*, citerad av Peirats (*Los Anarquistas en la Crisis Política Española*, sid. 355 och följande). Låt oss också påminna om att general Miaja och generalstabschefen Vicente Rojo (båda f. d. medlemmar av den ytterligt konservativa grupperingen ”spanska militärunionen”) hade anslutit sig till kommunistpartiet och att kommunistiska militanter hade lagt beslag på nyckelposterna i arméledningen (Antonio Cordon var statssekreterare för armén, Nuñez Maza statssekreterare för luftförsvaret, Hidalgo de Cisneros överbefälhavare vid flygvapnet, Prados generalstabschef vid marinen, Cuevas generaldirektör för säkerhetstjänsten, Marcial Fernández generaldirektör för karabinjärerna etc.).

³⁷ Enligt flera CNT-dokument (*Delegación del CN de España en el exterior. Memoria sobre la política comunista en el ejército – doc. num. 6. Memorias sobre la CNT y la FAI en la guerra – doc. num. 1. Samma – doc. num. 2*) fortsatte kommunistpartiets påtryckningar och provokationer under hela slaget om Ebro (25 juli-15 november 1938).

³⁸ Låt oss inte glömma att kommunisterna hade flera järn i elden: de höll också på att infiltrera UGT och under-minera PSOE. 1938 hade detta förstörelsearbete redan gått ganska långt (Largo Caballero och Prieto var borta, kommunisterna kontrollerade den socialdemokratiska landsorganisationen).

³⁹ Att de förde disciplinens talan var nog i och för sig bra, men deras tal dolde detta andra syfte. Detta dubbelspel var uppenbarligen endast möjligt på grund av den antimilitaristiska förblindelsen hos anarkisterna, som därigenom förlorade många sympatier. Ett uttalande av Hidalgo Cisneros (*Memorias*, del 11, sid. 315, 317 och 361), en antifascistisk officer som blev chef för flygvapnet och medlem av kommunistpartiet, är belysande: ”Kommunisterna var fiender till kaos och oordning som skadade vår sak. Med ett ord: de var de bästa patrioter som jag känt. Och eftersom jag också ansåg mig vara god patriot och ville vinna kriget ... sökte jag inträde i spanska kommunistpartiet. Inte ett ögonblick föll det mig in att tänka på socialismen och jag bekymrade mig på intet sätt om Partiets slutmål ... Jag blev kommunist för att jag var övertygad om att det var kommunisterna som mest bidrog till kampen ... 70 % av flygarna omvände sig till kommunismen av samma orsaker ...”

tivt hade förlorat spelet såväl inom sin region som gentemot spanska staten. Companys var nu kommunisternas bulvan i stället för syndikalisternas. Dock hade CNT lyckats haka sig fast i en institution av en viss betydelse: Ekonomirådet. Genom sin närvaro i detta organ kunde CNT förhindra avskaffandet av kollektiviseringsdekretet. De politiska partierna önskade nämligen avskaffa detta, med den motiveringen att det skulle behaga de demokratiska staterna och göra dem mer benägna att hjälpa Spanien. Redan i augusti hade stalinister och katalanister misslyckats i sina ansträngningar att återställa vissa fastigheter i städerna till deras tidigare ägare. Syndikalisternas veto hindrade alltjämt Comoreras initiativ. Han kunde nämligen inte handla utan Ekonomirådets borgen (åtminstone inte i frågor av vikt). Det kämpade för att revolutionen skulle överleva. Vad skulle det ha blivit av de katalanska kollektiven, om syndikalisterna hade begått oförsiktigheten att dra sig tillbaka från Ekonomirådet samtidigt som de lämnade "Generalitats" regering?

I början av december 1938 gjorde García Birlan, Santillán och Federica Montseny ett besök hos republikens president i FAI:s namn. De begärde att han skulle avsätta Negrín och bilda en ny regering, som vore i stånd att rensa ut de kommunistiska officerarna ur armén. Azaña förklarade att han också livligt önskade att få Negrín avlägsnad, men att han inom författningens ram ingenting kunde göra.⁴⁰

Syndikalisternas missnöje skärptes också ju mer det visade sig att inställsamhetspolitiken gentemot Frankrike och England (det var i stor utsträckning den som motiverat offensiven mot yttersta vänstern, attacken mot jordbrukskollektiven och undertryckandet av en stor del av arbetarklassens revolutionära erövringar) inte hade lett någon vart.⁴¹ Den tillfredsställelse den internationella kapitalismen kunde känna över att Negrín gick reaktionens ärenden och tryckte ner syndikalisterna, uppvägdes i själva verket mer än väl av den fruktan kommunisternas inflytande över den republikanska zonen väckte. Ingen var ovetande om att kommunisternas försvar av småegendomen, av patriotismen och den parlamentariska demokratin var en taktik som skulle föra dem till makten, och att de när de väl blivit herrar i sin tur skulle övergå till att förstärka produktionsmedlen, kollektivisera jorden och avskaffa de borgerliga institutionerna. Därför hade inte heller kommunismens uppstigande på något sätt hindrat, att Spanien övergavs av de demokratiska nationerna. Slutligen hade tillbakadragandet av de internationella brigaderna börjat i slutet av september 1938, den sovjetiska hjälpen minskades gradvis⁴² eller stötte på allt större hinder, och militära katastrofer inträffade i snabb följd.

⁴⁰ Det som förvånar är att FAI ansett det vara någon mening med att vända sig till Azaña. Alla visste ju att denne man alltifrån inbördeskrigets början varit fullkomligt förkrossad av händelserna, att han endast varit en lekboll för olika grupper och att han hade varit helt ur stånd att ta egna initiativ. I oktober 1936, då Azaña flyttade från Madrid till Barcelona, hölls han en tid i ett slags husarrest av de katalanska anarkisterna, som fruktade att han skulle fly till Frankrike (enligt *Informe de la FAI al movimiento libertario internacional*). I augusti 1938 hotade Negrín med statskupp, ifall Azaña försökte få bort honom som regeringschef (enligt Araquistain, citerad av Peirats i *La CNT en la Revolución Española*, del III, sid. 318). I februari 1939 avgick Azaña från sin post. Han var en bruten man och dog strax efteråt.

⁴¹ I ett tidigare nämnt utgivet verk skriver Horacio Prieto: "Varken i kanslierna eller i de borgerliga kretsarna i utlandet tog någon människa minsta notis om lögnpropagandan från våra regeringar, som helt naivt inbillade sig kunna dölja det som var klart som dagens ljus: Å ena sidan hade vi det CNT-organiserade proletariatet med sina sporadiska försök i socialism. Å andra sidan alla dem som höll med marxisterna och som väntade på segerns stund för att bolsjevisera Spanien. Och mitt emellan republikaner och socialdemokrater, maktlösa i sin längtan tillbaka till det demokratiska salighetstillståndet ..."

⁴² Sovjetunionens planer på allians med de demokratiska stormakterna mot fascismen hade strandat, och Stalin prövade nu ett närmande till Hitler. Den omsvängning, som skulle leda till tysk-sovjetiska pakten i augusti 1939 tog sig uttryck i minskat intresse från rysk sida för kriget i Spanien.

Negríns agerande hade alltså inte förbättrat situationen. Tvärtom hade läget aldrig varit så allvarligt. Den 23 september började Francos offensiv mot Katalonien. Den republikanska armén, som var underlägsen både ifråga om män och eldkraft, trängdes tillbaka. Efter Barcelonas fall den 26 januari 1939 och massflykten till Frankrike av en halv miljon soldater, militanter, kvinnor och barn spred sig modlösheten bland de republikanska soldater, som nu fann sig instängda i vad som varit centrala-södra zonen. De kände sig fångade i ett getingbo och trodde sig inte längre kunna fortsätta kriget efter förlusten av Katalonien, det enda industriområdet, och efter avstängningen från Frankrike, som satte stopp för alla vapensändningar till lands. Till råga på allt erkände England och Frankrike regeringen Franco den 27 februari: automatiskt frös de i dessa länder deponerade republikanska fonderna in. Azaña avgick som republikens president, när han fick underrättelse om detta (28 februari). Misär, hungersnöd, svartbörshandel härjade bland civilbefolkningen, soldaterna deserterade i massor, pessimismen var allmän och femte kolonnen blev för varje dag mer märkbar.

Nationella försvarsrådet. Anarkismen trampas under fötterna

Negrín hade återvänt till den republikanska zonen den 10 februari 1939 (samma dag som Franco-armén nådde franska gränsen och ön Menorca gav sig) utan att längre backas upp av republikens president.⁴³ Han avsåg att fortsätta kriget så länge som möjligt i hopp om att en världskonflikt skulle möjliggöra Englands och Frankrikes ingripande mot Franco, men inga andra än kommunisterna stödde honom i denna avsikt.⁴⁴ Den 2 mars genomförde han en grundlig omläggning av de militära befälen, som nästan kunde likställas med en prokommunistisk statskupp. Det var droppen som kom bägaren att rinna över. Den 4 mars utbröt en mot Negrín riktad motkupp och en regering bildades under namn av "Nationella försvarsrådet". Den omfattade:

General José Miaja	Ordförandeskap
Överste Segismundo Casado	Försvar
Julián Besteiro (oberoende socialdem.)	Utrikesärenden
Wenceslao Carrillo (PSOE)	Inrikesärenden
Antonio Pérez (UGT)	Arbete
Miguel San Andrés (Republ. vänstern)	Rättskipning
José del Río (Republ. unionen)	Undervisning
González Marin (CNT)	Finanser och jordbruk
Eduardo Val (CNT)	Kommunikationer och offentliga arbeten
Sánchez Requena (Synd. partiet)	Sekretariat

⁴³ Diego Martínez Barrio, Azañas efterträdare som president från och med mars månad, kom inte heller att stödja Negrín. Presidenterna Aguirre och Companys intog samma negativa hållning.

⁴⁴ Dolores Ibarruri (*Mémoires de la Pasionaria*, sid. 406), ifrågasätter Negríns ärlighet: "Säkert hade Negrín själv förlorat alla illusioner om stridens utgång ... Han ordade hela tiden om sin vilja att göra motstånd, men han gjorde ingenting för att organisera motståndet ... Negrín, som innerst inne önskade göra sig fri från statens börda och sökte en förevändning som kunde rättfärdiga nödåtgärder, uppträdde vid första regeringssammanträdet i Madrid kärvt och hotfullt mot kommunisterna. Vår minister Vicente Uribe ingrep och fick honom att ta reson ... Negrín verkade vara en bruten man ..." Lister (tidigare citerat verk, sid. 254) skriver också: "Kanske att Casado och Co:s statskupp gav Negrín en förevändning att överge krigsskådeplatsen med den orättfärdigt angripnes och förråddes värdighet."

Slaget började den 5 mars i gryningen mellan armékårerna I, II och III, som kommunisterna kommenderade, och armékår IV under Cipriano Meras befäl. Det slutade först den 12 mars med kommunisternas nederlag.⁴⁵ Flera tusen människor fick sätta livet till i denna drabbning.

Historiker, som relaterat dessa händelser, har särskilt dröjt vid Casados, Miajas och andra militära eller politiska ledares roll. Enligt vår mening har de underlåtit att tillräckligt framhålla vad det var för trupper som utförde den antinegrinistiska statskuppen. Dessa trupper stod nämligen under kontroll av CNT, den enda organisation, som hade ett betydande antal stridande utom kommunisterna. Det var CNT:s 150.000 soldater⁴⁶ som bestämde utgången av striderna och ”Nationella försvarsrådets” seger. Casado hade ingenting kunnat göra utan Cipriano Mera och syndikalisterna. Miaja, Casado, Besteiro, Wenceslao Carillo och andra socialdemokratiska eller republikanska personligheter var bara staffage-figurer. Den verkliga makten innehades av CNT, dess medlemmar och dess trupper.

Det var för övrigt regionalfederationen för Centralspanien som tog initiativet till att störta Negrín och som anstiftade komplotten i största hemlighet utan att underrätta andra ledande syndikalister, varken ministern, Segundo Blanco, eller generalsekreteraren, Mariano Vázquez, som var kvar i Frankrike, eller de medlemmar av Nationalkommittén, som ännu fanns i Spanien, såsom Avelino G. Entrialgo, Serafín González Inestal eller Juan López. Förberedelserna, kontakterna med andra grupper, upprättandet av ett informationsnät, planeringen av upproret, genomfördes och utarbetades av den omtalade ”försvarskommittén för Centralspanien”, som bestod av trion Val-Salgado-García Pradas men nyligen utvidgats med Benigno Mancebo, Melchor Baztán, Manuel Amil och González Marin. Denna handfull män började konspirera genast efter Barcelonas fall⁴⁷ och vann snabbt anslutning från Casado och sedan – genom dennes förmedling – från de främsta icke kommunistiska officerarna. De drog också med sig ledarna för de republikanska partierna och socialdemokrater av både vänster- och högerkaraktär (caballerister och Besteiros-trogna). De bestämde slutligen sammansättningen av den framtida regeringen och även benämningen på den.⁴⁸ Den var bara till för att ge intryck av att det rörde sig om ett koalitionsorgan för antifascistisk enhet, och för att inför utlandet kamouflera det anarkistiska maktövertagandet med hjälp av moderata personligheter.⁴⁹

⁴⁵ Det förefaller som om ett direkt sammanbrott av kommunistpartiet blev följd. Den oräkeliga massa människor, som anslutit sig till detta parti av ovilja mot revolutionen, av fruktan, av kärlek till ”ordningen”, av politisk opportunist, av karriärlystnad, hade ingen riktig ideologisk skolning, ingen kunskap i marxism. Alla dessa människor övergav partiet, så snart det kom i svårigheter, och kommunisterna hade åter blivit vad det var i början av inbördeskriget: en handfull ”kadrer” utan verklig förankring i befolkningen. Kommunistpartiet hade genom omständigheterna svällt ut på ett konstlat sätt. Det var en koloss på lerfötter.

⁴⁶ Av sammanlagt cirka 500.000 man som försvarade sista biten av den republikanska zonen. Denna betydande siffra bör inte inge några illusioner: bristen på vapen, ammunition, fordon etc. var katastrofal.

⁴⁷ M. García Venero (*Historia de la Internacionales en España*, del 11I, sid. 395) skriver: ”Vid den tidpunkten sammankallade den frihetliga rörelsen i den centrala-södra zonen ett plenum i Valencia, där man talade om möjligheten för en resning mot regeringen. Syndikalisterna skulle skapa ett nationellt försvarssekretariat och en ”välfärdsdomstol” eller ”kontra-tjeka” för att kväsa kommunisterna. Under debatten nämndes överste Segismundo Casado som möjlig verkställare av de syndikalistiska planerna.”

⁴⁸ García Pradas (*La traición de Stalin*, sid. 66) påstår det: ”Namnet på detta organ föreslogs av oss ... Sedan benämningen godkänts accepterade man också den av oss föreslagna strukturen, och det var den frihetliga rörelsens regionala försvarskommitté, som ’fördelade portföljerna’. Det blev bara en omändring, som gällde Besteiros roll.” Syndikalisterna tog alltså på nytt upp den gamla idén om ett nationellt försvarsråd, som de utan att vinna gehör framlagt redan den 15 september, fast den gången med en helt annan innebörd.

⁴⁹ Syndikalisterna påtog sig de viktigaste funktionerna i den nya administrationen. Melchior Rodríguez blev exempelvis ”mär” i Madrid och David Antona guvernör för Ciudad Real.

CNT åvägabragte i mars 1939 vad den kunnat göra i mars 1938, hösten 1937 eller redan i maj 1937, nämligen en kraftmätning med stalinisterna. (Den hade ju ständigt skjutits upp av fruktan för en fascistisk blixseger och brist på ett ens symboliskt stöd från republikaner och socialdemokrater.) Händelserna i mars 1939 var enligt vårt förmenande den uppgörelse mellan de fientliga bröderna, som länge varit väntad. CNT kastade sig in i äventyret, därför att vänstersocialdemokrater och republikaner för första gången, men alldeles för sent, gick med på att ställa sig vid syndikalisternas sida och tjäna som bulvan åt dem. Casado vågade göra vad Indalecio Prieto inte hade vågat göra och vad Largo Caballero eller Giral inte hade velat göra under sommaren 1937. CNT tog således makten, men allt var militärt sett förlorat. Dess inhopps var gagnlöst och skedde i ett olyckligt ögonblick. CNT slutade där den kanske bort börja ..

Kort sagt, syndikalisterna var äntligen maktens obestridda herrar, men de behöll den bara några dagar. Striderna mot de kommunistiska divisionerna hade sprängt sönder det lilla som fanns kvar av republiken, skapat upplösningstillstånd vid fronten, skingrat det redan vacklande hoppet att rädda om det så bara vore soldatäran genom en fredsuppgörelse i anti-kommunismens tecken. Franco krävde kapitulation utan villkor och besvarade ”Rådets” förtvivelade vädjanden med en oemotståndlig offensiv.⁵⁰ Allt brakade ihop: soldater deserterade i massor, ingen lydde längre order, femte kolonnen var i full verksamhet, statsförvaltningen låg nere, befolkningen försjönk i hopplöshet, de politiska och militära ledarna tänkte inte längre på annat än att rädda sitt eget skinn. Den 28 mars trängde fascisterna slutligen in i Madrid, den 30 ockuperade italienarna Alicante och tillfångatog tusentals militanter som inte lyckats komma ombord på något fartyg. De gjorde därvid inte skillnad på ”Rådets” anhängare och negrinisterna.

”Nationella försvarsrådet” misslyckades alltså fullständigt i att nå sitt syfte. Det lyckades inte uppnå minsta eftergift från Francos sida och fick därför stå där med skammen att ha gjort slut på kriget under sämsta möjliga betingelser: oreda, upplösning och ynkedom.

Allting var förlorat. Ingen utom möjligen några exalterade KP-militanter trodde längre på möjligheten av ett motstånd som skulle vara fram till en världskonflikt.⁵¹ Soldaterna var utmattade, bristen på krigsmateriel bedrävlig och den internationella konjunkturen alltjämt lika ogynnsam (München-överenskommelsen, Sovjetunionens mattade intresse, stormakternas erkännande av Francoregimen). CNT avsåg att fortsätta kampen till slutet, ifall fascisterna avvisade fredsförslagen, men genom att störta Negrín och kommunisterna, försvagade den på ett ödesdigert sätt den redan starkt reducerade potentialen. Dessutom tjänade CNT på sätt och

⁵⁰ Här följer de av Nationella försvarsrådet föreslagna grundvalarna (se Broué och Témime, *La Révolution et la Guerre d'Espagne*, sid 495): ”1. Oförändrade gränser och full suveränitet för Spanien. 2. Alla stridande med ’ärligt’ och ’hedervärt’ uppsåt ska respekteras. 3. Garantier lämnas för att inga repressalier utanför det reguljära rättsförfarandet får förekomma, och att politiska brott ska skiljas från vanliga brott. 4. De militärer, milissoldater och kommissarier, som inte begått någon brottslig handling ska respekteras till liv och frihet. 5. Yrkesmilitärernas liv, frihet och karriär ska respekteras. 6. Samma garantier för statstjänstemännen. 7. Tjugofem dagars frist för alla som frivilligt vill lämna Spanien. 8. Inga italienska eller marockanska soldater i den f. d. republikanska zonen.”

⁵¹ Vissa kommunistiska ledare talade senare om ”hänförelsen” hos massorna, som var redo till de mest heroiska offer. Dessa starka uttryck har med åren mildrats och ”La Pasionaria” medger (tid. cit. verk sid. 339): ”Man måste erkänna att en stor trötthet hade gripit folket, och att invånarna i den katalanska huvudstaden var knäckta av försakelser, brist på föda och de fruktansvärda och oupphörliga bombningarna.” Vad ska man då säga om folket i Madrid, där levnadsomständigheterna under hela kriget var ännu svårare än i Barcelona, och om känslan av inringning utan annan undanflykt än havet? ”La Pasionaria”, som den 7 mars i största hast avvek per flyg samman med partiets stab, föredrar idag diskretion.

vis också kommunistpartiets intressen. Kommunisterna slapp ifrån en utsiktslös kamp och kunde sedan fritt påstå, att förrädare och defaitister hade fördärvat en sak som det ännu varit möjligt att försvara, och att dess egna modiga, fosterlandsälskande, uthålliga militanter blivit offer, martyrer. Med ett ord, stalinisterna drog sig ur spelet med rena händer och med hedern i behåll, medan syndikalisterna fick ta på sig kapitulationens skam.⁵²

Varför kastade sig då de kastiljanska syndikalisterna in i detta äventyr? Av rädsla att bli nedgjorda av kommunisterna? För att inte lämna sista ordet åt dem?⁵³ Kanske, men reaktionen kom för sent och vid en olycklig tidpunkt. Eftersom de visste, att allt var förlorat och de i grunden inte kunde göra sig stora illusioner om Caudillions barmhärtighet, kunde de ha låtit kommunisterna reda upp saken, kämpa vidare i sin dypöl, som de säkert var glada att kunna ta sig ur med minsta möjliga skada. De hade då i varje fall undvikit att rasera det lilla som fanns kvar av den frihetliga ideologin och räddat den omtalade syndikalistiska ”äran”. De skulle ha bevarat martyrskapets segerplan och den helgongloria som omger dem som förmår dö för en idé. Genom att bilda en försvarskommitté med auktoritär, ja diktatorisk struktur begravde de i stället sina frihetliga principer och ställde sig på kommunisternas nivå genom att ta efter deras organisation och deras metoder.⁵⁴ Vad värre var, genom att göra en statskupp och sedan utöva obestridd makt, smulade de sönder anarkismens antistatliga uppfattningar. Vad tjänade det till att förneka allt, när det i rådande läge ändå var fullständigt gagnlöst? CNT ådagalade en sista gång sin brist på politiskt medvetande, den visade att den alltjämt saknade taktisk smidighet, strategi, en fast handlingslinje, och att den som vanligt handlade på intuition och impuls i stället för efter moget övervägande.

Det allvarligaste var kanske att ”Nationella försvarsrådet”, som vi förut framhållit, hade varit ett verk av regionalfederationen för Centralspanien. CNT som helhet hade ingenting att göra med denna historia. Men de till Frankrike emigrerade syndikalisterna, som kunde ha tagit avstånd från detta för dem misskrediterande företag, som genomförts på ett organisatoriskt oriktigt sätt, eller som åtminstone kunde ha tvätt sina händer, skyndade sig i stället att uttrycka

⁵² Kommunisternas snabba nederlag inför de syndikalistiska eller ”ca-sadistiska” trupperna förblir på många sätt en gåta. Enligt vår mening skedde en upplösning inom partiet, vars styrka ju var mer skenbar än verklig. Men andra författare har uttryckt en avvikande uppfattning. Broué och Témine (tidigare citerat verk, sid. 494, not 9) säger: ”Det förefaller, som om Sovjetunionen inte hade intresse av att förlänga en förlorad kamp, som besvärade den i det redan påbörjade närmandet till Tyskland, och som om KP i verkligheten var för krigets upphörande och förstod att begagna sig av madridkommunisternas reaktion (även om de inte uppväckte den). Det finns i varje fall anledning att tro, att partiledningen samtidigt var noga med att inte riskera ’förlusten av ledarna.’” Victor Alba (tidigare citerat verk, sid. 252) skriver med samma innebörd: ”Det är förvånande, att kommunisterna, som hade huvudparten av de militära styrkorna och av befälen i centrala-södra zonen, ingenting gjorde för att stödja Negríns kupp. För Moskva gällde det då att få slut på kriget i Spanien – det var en gåva man erbjöd Hitler – utan att behöva ta på sig ansvaret att vara med vid sammanbrottet. Manuïlskij rättfärdigade senare denna politik ... genom att framföra det typiska argumentet, att det som gynnade Sovjetunionens diplomatiska intressen på lång sikt gynnade alla världens folk.” Ett betydelsefullt precedensfall skulle också kunna stödja denna tes: fallet med de tyska kommunisterna, som 1932-1933 ingenting gjorde för att hindra Hitlers maktövertagande *trots sin reella styrka*, därför att Komintern bland annat önskade socialdemokratins krossande. Spaniens KP skulle alltså ha accepterat sin egen likvidering genom att bara bjuda ett symboliskt motstånd.

⁵³ Enligt García Pradas (tidigare citerat verk, sid. 53) var kommunisternas syfte ”att lägga beslag på evakueringsmedlen, mörda och vanära sina politiska medtävlare och framstå som de enda som inte firat motståndets fana.”

⁵⁴ García Pradas (tidigare citerat verk, sid 47) avslöjar i vilken grad denna kommitté stred mot de frihetliga normerna: ”Plenumet beslöt att bilda en regional försvarskommitté, som alla hädanefter villkorslöst måste underkasta sig och som skulle omfatta följande sektorer: militär organisation, statistik, politisk polis, propaganda, kontroll över vår ekonomiska makt, transport och tekniska tjänster ... Denna kommitté, som med tanke på omständigheterna fick en klart verkställande karaktär, hade utomordentliga maktbefogenheter.”

sin solidaritet. Även de trampade alltså de sista spillrorna av sin ideologi under fötterna genom att godkänna statskuppens teknik och en diktaturstat som behärskades av några av deras egna. Dessutom: det övre organ, som högtidligen komprometterade CNT, ”Rådet för den spanska frihetliga rörelsen i Frankrike” var självt en skymf mot de frihetliga idéerna. Låt oss se litet närmare på detta.

I slutet av februari – början av mars 1939 samlades ledande syndikalister i Perpignan och beslöt att upprätta styrelseorgan för FAI, CNT och FIJL.⁵⁵ Mariano Vázquez, Germinal de Sousa, Germinal Esgleas, Federica Montseny, Pedro Herrera, Valerio Más, Francisco Isgleas var med i detta ”Råd för den frihetliga rörelsen”,⁵⁶ som skulle ha till uppgift att hjälpa de emigrerade militanterna, bespara dem en lång vistelse i ”omgrupperingslägren” i Sydfrankrike (Le Boulou, Le Barcarès, Saint-Cyprien, etc.), skaffa dem lägenhet till Mexiko och ekonomiskt stödja dem som hade lyckats ta sig till Nordfrankrike eller andra länder. Detta ”råd” skapades utan att på minsta vis konsultera organisationens ”bas” det tog hand om hela beslutanderätten och fungerade helt uppifrån och ner, auktoritärt, med åsidosättande av alla federalismens regler.⁵⁷ Genom att således tillsätta en kommitté, som ifråga om centralism och auktoritär uppbyggnad inte stod KP:s styrelseorgan, efter, och genom att erkänna ”Nationella försvarsrådet”, förnekade även de emigrerade syndikalisterna sig själva. Den spanska anarkismen tycktes vara ohjälpligt död, begravnen och förnekad. Men det bara föreföll så.

⁵⁵ Med största sannolikhet den 12 mars. ”Rådet för den spanska frihetliga rörelsen” skingrades 1940 vid tyskarnas invasion i Frankrike.

⁵⁶ Horacio Prieto uppmanades att gå med i ”rådet” men avböjde. Han var likaledes en av de få ledande syndikalister, som tog avstånd från CNT:s agerande i Madrid. Han skriver (outgivet arbete): ”Vapnen talade som i maj 1937 och kommunisterna fick vidkännas ett fullständigt nederlag. Det var i första rummet CNT som besegrade dem, utan större ansträngning ... Sedan underhandlade antikommunisterna med Franco om kapitulation och det historiska ansvaret för detta faller på CNT. Så slutade fanatikernas översvallande statsfientlighet, fria kommunism etc.” På ett annat ställe (*Posibilismo libertario*, sid. 144) kritiserar han skarpt denna ”försvarsjunta som gjorde en ynkelig parodi på fredsförhandlingar med Franco” och slutligen hävdar han (*A todos los libertarios españoles*): ”Det tredje regeringsingripandet var det olyckligaste av alla: det som gjorde slut på kriget.”

⁵⁷ Rådet för den spanska frihetliga rörelsen i Frankrike hade en tvillingbror i Spanien. Juan López blev generalsekreterare för den frihetliga rörelsens nationalkommitté, som bildades den 7 mars 1939, medan slaget mot kommunisterna ännu rasade, genom sammanslagning av styrelseorganen för CNT-FAI-FIJL, och som även den genast ställde sig bakom madridsyndikalisternas kupp. Låt oss tillägga att UGT:s generalsekreterare Rodríguez Vega samt emigrerade socialdemokrater och republikaner (Fernando de los Rios, Trifón Gómez, Julián Zugazagoitia, Nicolau d’Oliver ...) också stödde ”Nationella försvarsrådet”.

De första åren av exil och underjordisk kamp. Den stora schismen i CNT

De första tecknen på splittring

År 1939 förflöt under ändlösa diskussioner.¹ Syndikalisterna liksom övriga organisationers militanter dryftade i det oändliga nederlagets orsaker. Hade militariseringen av miliserna varit ett misstag, eller borde den ha skett tidigare? Var det riktigt av CNT att delta i regeringen, eller skulle det ha varit bättre att stanna i oppositionsställning? Hade man varit för undfallande mot kommunistpartiet? Hade man varit för tolerant eller för intolerant? Var CNT i samma mån som de politiska partierna ansvarig för fascisternas seger eller var den bara ett oskyldigt offer för de andras trolöshet? Kort sagt, två huvudtendenser började urskiljas: en som skyllde bakslaget för revolutionen på att man övergivit de anarkistiska principerna, en som tvärtom ansåg att den frihetliga rörelsen låtit klavbinda sig av ideologiska skrupler.

Den sistnämnda tendensen hade en framstående företrädare i García Oliver. Han hade ju ända sedan 1926 varit *för* maktövertagande och grubblade nu över hur ett sådant syfte skulle kunna nås. Därvid insåg han att en facklig organisation inte var ett lämpligt redskap, att man kanske måste tänka sig att bilda ett politiskt parti. Från sin uppehållsort i Sverige satte han sig under loppet av sommaren 1939 i brevförbindelse med militanter som fanns inhysta i de sydfranska lägren (J. J. Domenech, Gil Roldán, Vivancos, Gregorio Jover ...). Vad föreslog då förre justitieministern? Han återupptog i stort sett de idéer, som tidigare framförts av Pestaña och som enligt hans åsikt hade bekräftats genom inbördeskrigets erfarenheter. CNT borde efter en djupgående omorganisering förbli apolitisk, inte blanda sig i val eller regeringsbestyr utan lämna denna uppgift till ett arbetarparti med initialerna POT (Partido Obrero del Trabajo), som för CNT skulle vara vad PSOE var för UGT.

POT kom inte längre än till förslagsstadiet. De nya ”puritanerna” harmades över denna fixering vid det politiska, som ju erfarenheten visat vara ett misstag, medan de flesta av dem som trodde på samarbete ändå avvisade tanken på ett nytt parti. Inte heller Horacio Prieto, den ivrigaste förespråkaren för CNT:s ideologiska och organisatoriska omstöpning, tyckte om García Olivers uppslag. Han förebrådde honom att han bortsåg från Syndikalistiska partiets misslyckande, att han föll tillbaka i samma misstag, och framför allt att han valde ett olämpligt ögonblick och försvagade CNT i stället för att hjälpa dem på fötter, då han ju genom egna ingripande ville få till stånd en radikal omorientering, en sak som utan föregående tålmodig propaganda och grundliga debatter endast kunde leda till en katastrofal klyvning av den frihetliga rörelsen.

Misslyckandet med POT avskräckte inte García Oliver, som framför allt var ivrig att på nytt ta upp kampen mot Franco på effektivt sätt och detta med kortast möjliga uppskov. Det för-

¹ För att inte betunga detta arbete ska vi inte behandla de invecklade problem som rör ”de spanska republikanernas evakueringsjänst” (SERE), upprättad av Negrín i april 1939, och ”juntan för hjälp åt de spanska republikanerna” (JARE), organiserad av Indalecio Prieto i juli 1939. Dessa båda finansieringsorgan, som åtog sig överföringen av flyktingar till Latinamerika och deras omskolning, gav anledning till en del schackrande och försmällning. De blev ett otrevligt utslag av rivaliteten mellan Negrín, som fortfarande betraktade sig som regeringschef, och Prieto, som önskade ta ledningen i exilen. Syndikalisterna fortsatte samarbetet med de politiska partierna och deltog både i SERE och JARE. De kände sig inte berörda av konflikterna och ville få del av de ekonomiska resurser, som republikaner och socialdemokrater försökte behålla för sig själva. Det stora flertalet CNT-militanter fick ändå ingen som helst hjälp. De fick klara sig bäst de kunde i Frankrike, medan andra vänsterorganisationers medlemmar i stort antal fördes över Atlanten.

anledde honom tvärtom att söka en ny taktik som var bättre avpassad till stämningen bland emigranterna. Efter att år 1940 ha slagit sig ner i Mexico iakttog han med smärta den atmosfär av split och det kottariväsen som var rådande bland hans landsmän, deras rent negativa kritik, deras oförmåga att enas kring uppgiften att fördriva Falangens och militärkastens blodiga tyranni från Spaniens jord. Då han ansåg att det hastade – för så snart världskriget var över skulle det vara för sent att förmå Förenta nationerna till ett ingripande och för sent att utnyttja de spanska emigranternas insatser i kriget på de allierades sida – och tyckte det var oriktigt att undvika improvisationer i sista stund, blev han den förste som bland CNT-militanter och de spanska antifascisterna i allmänhet propagerade för att man skulle utarbeta ett gemensamt minimiprogram och bygga upp ett konstruktivt samarbete, som skulle möjliggöra upprättandet av en demokratisk regim med en revolutionärt socialistisk orientering. Såvitt vi vet var han också den förste som offentligt beklagade att det inte fanns något organ att representera antifrankismen hos de demokratiska staterna, ett organ som redan före axelmakternas sammanbrott kunde vidta åtgärder för Spaniens befrielse. Han var kort sagt den förste som talade för bildandet av en republikansk exilregering.

Vad speciellt syndikalisterna beträffar hävdade García Oliver att inbördeskriget inte var slut utan fortsatte på världsnivå, och att följaktligen CNT, efter att först ha grundligt omorganiserats för att kunna uppträda som en väldisciplinerad, samordnad och stark organisation, borde fortsätta på den samarbetslinje, som ratificerats av flera ordinarie möten åren 1936-1939. Han uppmanade militanterna att bli handlingsenhetens apostlar hos de republikaner, kommunister och socialdemokrater, som uppehöll sig i Mexiko, det enda land där spanjorerna för ögonblicket hade möjlighet att rådslå i full frihet.

Om många syndikalister som Cardona Rosell, Margalef, Pedro Cané och Aurelio Fernández ställde sig bakom García Olivers motion av den 18 april 1942, som försvarades med ett maratontal på nära sju timmar, så fanns det olyckligtvis andra, som ogillade hans ståndpunkter – och dessutom stötte sig på hans auktoritära sätt att uppträda, något som inte precis värderades högt inom CNT.² De förklarade att samarbetets väg var spärrad i och med mars 1939. De som tänkte så bildade en apolitisk gruppering kallad ”Nya FAI”, där gamla ”trentister” (Joaquín Cortes, Progreso Alfarache ...) och gamla FAI-ister (Marcos Alcón, Eusebio Carbó, Fidel Miró ...) samsades sida vid sida. García Oliver hade således ingen framgång: han ville ena, men förvärrade i stället splittringen av brist på takt och lyckades, tillsammans med sina anhängare, allt som allt bara få till stånd en ”allians för Katalonien” med katalanister och PSUC, som i hans uppfattning var första maskan i en bred demokratisk spansk allians. Alltså klövs redan 1942 spanska CNT i Mexico i två rivaliserande organisationer, en apolitisk och en som var inställd på politiskt ingripande. Det skulle dröja till 1945, innan de på nytt förenades tack vare återknutna förbindelser med syndikalisterna i Frankrike, Nordafrika och Spanien. Den enheten skulle dock bli av kort varaktighet, för som vi ska se sprängdes CNT i sin helhet några månader senare.

Den 9 september 1944 förklarade García Oliver ännu en gång i Mexiko, att man omedelbart måste bilda en koalitionsregering, som syndikalisterna skulle vara med i. Dess uppgift skulle vara att ersätta de tre organ som sinsemellan grälade om ledningen inom det antifrankistiska lägret: det skelettartade kabinettet Negrín, ”befrielsejuntan” och ”högsta juntan för nationell

² García Olivers auktoritära sätt gjorde alltid att hans utmärkta initiativ slog fel. Han var energisk, djärv, outtröttlig, en ledarbegåvning av betydelse, men inom CNT blev hans öde att vara en ständigt kritiserad stortalare utan egentliga handlingsmöjligheter. Anarkisterna reagerade mot honom i Mexiko på samma sätt som de hade reagerat i Paris 1926.

enhet”. Denna regering skulle inte isolera sig i diplomatisk verksamhet utan skulle själv leda den väpnade kampen inne i Spanien och sända några av sina koryféer till gerillan.

Fruktlösa förhandlingar med falangister

Knappt hade POT begravts förrän, omkring 1940-41, andra syndikalister – både bland emigranter och de kvarvarande – på nytt nappade på den politiska kroken. Men denna gång var deras bevekelsegrunder andra och det område de verkade inom annorlunda. Medan García Oliver med karakteristisk otålighet genast ville förfoga över ett effektivt redskap för att bekämpa frankismen och störta den, hoppades medlemmar av syndikalistiska partiet och gamla trentister som Ricardo Fornells, José Corbella, Corrons, Sebastian Clara, finna möjlighet till förlikning med den sektor inom falangismen som var mest tolerant och inte direkt komprometterad i repressionen.³ Enligt deras mening skulle det vara moraliskt förkastligt att ställa till ett nytt blodbad i ett försök att störta Franco, vilket för övrigt bara kunde sluta med sammanbrott för antifascisterna. Det vore därför bättre att med fredliga medel demokratisera regimen genom att arbeta inom den ”nationalfackliga” landsorganisationen CNS:s ”vertikala syndikat”, bland människor med ”ärligt uppsåt”.

Det är otvivelaktigt att dessa frihetliga militanters inställning närmade sig rena förräderiet. Det är dock viktigt att förstå deras själstillstånd och den politiska situationen i Spanien. Främjarna av ett samarbete med Falangen handlade mest av uppgivelse, av nöd, av förtvivlan. En del satt fortfarande i franska koncentrationsläger, som numera kontrollerades av Vichy-myndigheterna: materiell nöd, utmattande tvångsarbete, polisbrutalitet fogade sig till ett djupt moraliskt betryck inför ett krig som hade börjat ganska illa för demokratierna och lovade bli långt. Andra utstod i Spanien svåra lidanden med mer eller mindre säker utsikt att en vacker dag hamna framför exekutionsplutonen eller i strypstocken. Hundratusentals vänstermän fick göra bekanskap med fängelse, tukthus, tortyr, minst 200.000 av dem miste livet under tre års fascistregim, och över två miljoner arbetare, kvinnor och barn satt inspärrade i koncentrationsläger (Albatera, Los Almedros, San Marcos de León, Santa Eulalia del Campo, etc.). Falangistgrupperna sökte överallt envist efter dem som gömde sig för att skjuta ner dem på fläcken, spioneri och angivelser av futtiga, ofta personliga motiv gjorde den sociala atmosfären tung att andas, de unga flydde upp i bergen, mera för att överleva än för att föra en organiserad gerillakamp.

Å andra sidan hade de falangistiska ledarna råkat ut för ett besvärligt dilemma: de hade skapat ”vertikala syndikat”,⁴ avsedda att hålla arbetarklassen under kontroll, tvångsorganisera den, så

³ Det var Pedro Herrera som redan i mars 1939 för första gången föreslog upprättandet av kontakt mellan CNT och Falangen. ”Rådet för den spanska frihetliga rörelsen i Frankrike” tillbakavisade detta förslag. Låt oss nämna att José Antonio Primo de Rivera före 1936 utan framgång sökte kontakt med Syndikalistiska partiet och vissa FAI-medlemmar, Santillán bland andra. Vid den tiden hade Falangen en ”revolutionär” karaktär (med nationaliseringar, jordreform etc. på sitt program), som år 1939 var fullständigt glömd. Ledaren var då borta (José Antonio avrättades av republikanerna i november 1936) och Falangen hade svällt upp genom okontrollerad tillströmning av medlemmar. Den tvingades i april 1937 att bli ”Falange Española Tradicionalista” (FET) och att i sina led ta emot carlister och konservativa av alla schatteringar. De äkta falangisterna eller ”gammelskjortorna” förlorade med åren allt inflytande, medan carlisterna från och med år 1939 började dra sig undan. FET blev slutligen ett viktigt kugghjul i den ”nationalsyndikalistiska” staten i tjänst hos bankirer, godsägare, präster och caudillon, en väldig förtryckarapparat, en uppsamlingscentral där parasiter utan ideologi var redo till alla skändligheter ”för en linssoppa”.

⁴ Falangisten Sanz Orrios definition av den vertikala fackföreningsrörelsen: ”Samhället är ett väldigt rutat blad, de vågräta (horisontella) linjerna skiljer klasserna åt, de lodräta (vertikala) skiljer yrkena. När man handskas med detta galler, växlar intrycket beroende på från vilket håll man ser det. Vi placerar oss i vertikal ställning, marxisterna i horisontell ... I det liberala och marxistiska samhället finns det klasser, som är uppdelade i yrken, i

att den utan knot skulle finna sig i att behärras av arbetsgivarklassen och den totalitära staten, men de saknade fullständigt folk med facklig erfarenhet. Inte kunde Falangens *señoritos* och karriärjägare få sin enorma LO att fungera, inte heller officerarna. Det gällde att dra till sig de arbetande massorna genom en på ytan arbetarvänlig demagogi, ge regimen en folklig förankring, som kunde garantera dess bestånd. De enda som förstod sig på facklig verksamhet, de enda som ägde förmåga att dra till sig massorna, befann sig på andra sidan, i antifascismen. Det fanns ingen annan råd för dessa falangistiska ledare och i synnerhet för arbetsministern José Antonio Girón (i tjänst från 1941 till 1957) än att söka rekrytera kunnigt folk bland CNT:s militanter. Varför just CNT? Antagligen för att den var den enda fackliga organisation som inte var beroende av något politiskt parti, den enda autonoma organisationen, den enda klart proletära organisationen, förutom att den också hade fullt upp med erfarna fackföreningsmän. Det var en välkänd metod Girón använde sig av för att genomföra rekryteringen: metoden med käppen och moroten. Hemliga agenter besökte alltså fängelserna. De träffade syndikalister och erbjöd dem, förutom friheten, höga och välavlönade fackliga poster, samtidigt som de antydde att ifall de vägrade kunde man inte svara för deras liv. Andra agenter begav sig till Frankrike, där de förledde vissa militanter och även fick vissa kända ledare utlämnade av Gestapo eller Vichy-polisen.

Fornells, Corbella med flera nappade på kroken i hopp om att kunna utnyttja de ställningar man erbjöd dem för att skydda antifascisterna i deras verksamhet och samtidigt liberalisera CNS (den ”vertikala” landsorganisationen) genom ett försiktigt arbete på lång sikt. Några syndikalister gav efter av fruktan. Några andra, förnekade sitt förflutna och grep tillfället att få leva ett bekvämt liv. Men flertalet tillbakavisade med förakt erbjudandet. De blev skjutna eller fick tillbringa år efter år i mörka hålor. Juan Peiró, som Vichy-regeringen låtit arresteras och utlämna till Spanien, föredrog döden framför vanäran. Men han var bara den mest kända bland många ståndaktiga.

Men låt oss återvända till dem som accepterade att samarbeta med falangisterna i politiskt syfte och inte bara under inverkan av hot, mutor eller förtvivlan. De förde långa underhandlingar med Girón och beslöt att bilda ett ”labour-parti” (*Partido laborista*) för att samla alla dem som trodde sig med tiden kunna ändra CNS:s orientering och för att så smått motverka Falangens inflytande. Detta ”arbetsparti” föddes år 1944 med en majoritet av f. d. syndikalister, men även republikaner och marxister var med.⁵ Frankismen tolererade det mer eller mindre, för när nu världskriget led mot sitt slut och nazismen stod inför sitt sammanbrott, började man oro sig för framtiden och ville få de allierade att tro att Spanien inte levde under

vår ”nationalfackliga” uppfattning, finns det yrken, inom vilka man urskiljer olika klassnivåer.” Självfallet var – och är fortfarande – de vertikala syndikaten, med obligatorisk anslutning av alla arbetare och arbetsgivare, dirigerade av aktiva falangister, som utsågs av regeringen enligt en mycket sträng rangordning.

⁵ POT och *Partido laborista* var bara de mest synliga vittnesbörden om den politiska feber som härjade bland CNT-militanterna från 1939 till 1944. Tyvärr är skriftliga dokument mycket sällsynta eller oåtkomliga. Vi skall alltså för att inte riskera äventyrliga påståenden nöja oss med att konstatera faktum och citera ett litet stycke ur manifestet *A todos los libertarios españoles* (23 mars 1948): ”Omkring år 1942 hävdade den som anses vara den frihetliga journalismens främste gestalt (Felipe Alaiz) på fullt allvar att om vi organiserade det Frihetliga partiet skulle vi politiskt vara Spaniens herrar. En mycket känd aragonisk militant (Miguel Chueca) skrev ett program för ’Pådrivarna’, som ingenting annat var än ett regionalistiskt parti för Aragonien, prytt med en frihetlig frans. Familjen X (Esgleas-Montseny) och andra som idag är fanatiskt apolitiska diskuterade frågan om det var bättre att bilda ett eget parti för rörelsen eller att villkorligt ansluta sig till det Federala partiet. Men i förbigående studerade de också möjligheterna för ett regionalistiskt parti som de själva skulle utforma. Slutligen föddes år 1944 *Partido laborista*, som syndikalisterna hittat på, men där alla missnöjda från CNT, POUM, Esquerra, Syndikalistiska partiet, Federala partiet etc. blandades. I Nordspanien ägnade sig ett frihetligt federalt iberiskt parti åt propagandaverksamhet.”

järndiktatur. Detta nya parti kunde alltså vara ett bra alibi för dem. Och därför invaggade de också Corbella och hans vänner i förhoppningar.⁶ Den stora massan av CNT-militanter såväl i Spanien som exilen tog harmset avstånd från partiet och kallade initiativtagarna förrädare, kapitalistdrängar, fascister. ”Arbetspartiet” fick aldrig mer än ett fåtal medlemmar och kunde inte föra några konstruktiva förhandlingar med falangisterna. Samtalen ledde ingenstans, det blev allt längre mellan sammanträdena och från och med slutet av 1947 hörde man inte längre talas om dem.

Vissa syndikalister tog inte lärdom av ”Arbetspartiets” misslyckande. Ett tjugotal år efter dess försvinnande, år 1965, skulle de fastna i en liknande fälla genom samma personers förvållande, som i oktober 1947 stolt hade avvisat de frankistiska dignitärernas storslagna erbjudanden.⁷ Vi ska senare titta på detta, men låt oss först – efter denna korta översikt av de misslyckade kompromissförsöken med Falangen – återgå till händelserna 1941 och undersöka hur det gick för dem som inlät sig med CNT:s andra stora fiende, kommunistpartiet.

Syndikalisterna och ”Nationella unionen”

Koncentrationsläger i östra Pyrenéerna, i Aude och Ariège eller förintelsläger i Tyskland, ”arbetarkompaniernas” kaserner, milisens fängelser eller Gestapos tortyrkammare – detta var vistelseorterna för tiotusentals antifascistiska spanjorer, som ”funnit en tillflykt” i Frankrike åren 1940-44 (mer än 8.000 av dem dog bara i Mauthausen-lägret). Tiotusentals andra slöt sig till motståndsrörelsen: de spelade en betydelsefull roll vid befrielsen av Foix, Mende, Alès, Nîmes, Perpignan, etc. De slogs vid Vercors, i Ardèche, i Dordogne, på Pyrenéernas sluttningar. Åter andra var med i expeditionskåren till Narvik, i *Pioneers' Corps*, i *Queen's Regiment*, i de trupper som Lattre de Tassigny förde befäl över, i Leclercs pansardivision. Såväl socialdemokrater som syndikalister och republikaner grep till vapen mot tyskarna för att försvara demokratin och bekämpa denna nazism, som hjälpte Franco krossa den spanska republiken.⁸

Kommunisterna var emellertid den enda spanska grupp som – från och med år 1941⁹ engagerade sig i den franska motståndsrörelsen som parti. Endast de lyckades vidmakthålla en fast

⁶ Under demagogen Giróns inflytande uttalade sig den ”nationalfackliga” kongressen i november 1946 för arbetarnas deltagande i företagets förvaltning. Tjugo år senare uttryckte sig arbetsministern José Solís i ungefär samma ordalag.

⁷ Den 23 november 1947 begav sig höga funktionärer till det fängelse där Lorenzo Iñigo och Enrique Marco Nadal, som vid sin arrestering i maj 1947 var CNT:s generalsekreterare, avtjänade sina straff och framställde detta märkliga förslag (se Marco Nadal, *Condenado a muerte*, sid. 56-59): ”Det finns vid justitiedepartementet en betydande grupp framstående personer, bland dem ministern själv, som ... har ansett det angeläget att ta kontakt med er för att säga er att vi är benägna att göra en överenskommelse med CNT och till organisationen överlämna CNS, som då tar det traditionella namnet CNT ... Propagandan i de syndikalistiska miljöerna, som ska få militanterna att godkänna detta förslag, ska anförtros åt er ... Sedan uppgörelse skett, ska undertecknande äga rum i själva caudillions ämbetsrum, han känner till vad vi håller på med och väntar på resultatet. Så snart överenskommelsen undertecknats, ska caudillon hålla ett anförande och upplysa folket om det nya läget... ett anförande som ni sedan ska återupprepa och bekräfta genom ett manifest, där ni för Spanien och omvärlden förkunnar CNT:s inkorporering i Spaniens offentliga liv. Som bekräftelse på den politiska utvecklingen i Spanien ska CNT:s och caudillions anförande följas av ett dekret om amnesti, som ska frigiva alla politiska fångar med undantag för kommunisterna.”

⁸ CNT utmärkte sig i synnerhet i Cantals ”maquis” och under striderna vid Grave-udden (Gironde) med den syndikalistiska bataljonen *Libertad*. Förresten var nästan samtliga de åtta hundra spanjorer som stupade i Narvik CNT-militanter.

⁹ Först från och med juni 1941, när Hitler bröt den tysk-sovjetiska pakten. I ett manifest daterat december 1939 förkunnade spanska kommunistpartiet att ”inte en enda av det heroiska spanska proletariatets söner, inte en enda bonde, inte en enda arbetare kunde bli frivillig i detta roffarkrig”. Det tillade, att tyvärr hade ”ledarna för de olika

organisation under krigsåren, medan CNT, PSOE och republikanerna inte gick i land med att återupprätta förbindelserna ”under jorden”. Detta berodde, om man bortser från den betydande hjälp de fick av franska partibröder, otvivelaktigt på den disciplin och den ideologiska sammanhållning utan vank som var utmärkande för stalinisterna. De stod i ständig kontakt med varandra tack vare ett sinnrikt nät av förbindelser och fick på så vis ett enormt försteg framför andra mer isolerade antifascister. De förstod också att vinna många franska ledares sympatier och skaffa sig mycket betydande penningmedel. Det är alltså inte förvånande att kommunisterna vid Befrielsen 1944 hade tagit över initiativet i kampen mot Francoregimen i det ögonblick då övriga organisationer knappt började få igång sitt maskineri som stått stilla i fyra år.¹⁰

Under loppet av sommaren 1944 hörde man plötsligt talas om en viss ”spansk nationell union” (UNE), som tycktes vara en omfattande, mot Francoregimen riktad upprorsrörelse. Kommunisterna påstod att i november 1942 hade ombud för vänsterpartierna, för CNT och UGT och för olika katolska grupper (”katolska folkpartiet”, katolska jordbrukssyndikat) samlats till en konferens i Grenoble. De hade beslutat att skrinlägga alla åsiktskillnader och uteslutande ägna sig åt kampen mot fascismen, såväl den spanska som den internationella. UNE skulle alltså ha bildats genom en gemensam överenskommelse och småningom byggts upp under krigets lopp, så att snart det stora flertalet flyktingar tillhörde rörelsen, som 1943 fick en hemlig styrelse, kallad ”högsta juntan”. I denna ingick alla antifascistiska organisationer. Den dolde sig någonstans i Spanien.

UNE:s avsikt var enligt programmet att störta Franco, helst innan Nazi-Tyskland slutgiltigt krossades, så att en provisorisk regering kunde tillsättas med uppgift att ”skapa och förbereda de nödvändiga betingelserna för anordnandet av val, vid vilka spanjorerna på demokratisk väg ska utse en konstituerande församling” efter att ha röjt upp inom statsapparaten och återställt de grundläggande friheterna. Den förkunnade att över trettio tusen gerillakrigare redan kämpade i Andalusien och att tiotusentals andra gått till aktion i Asturien, i Galicien, i Extremadura, i Aragonien. Den predikade ”fosterländsk samling” av alla samhällsklasser och alla ideologiska sektorer, från carlister till anarkister med Gil-Robles-anhängare och republikaner däremellan, mot den gemensamma fienden: Franco och ”hans” Falang. Den uppmanade alla emigranter, som ännu inte anslutit sig, att göra detta och att tränga in i Spanien över Pyrenéerna för att starta ett folkuppror, där arbetsgivaren och arbetaren, aristokraten och småbonden, prästen och ateisten skulle kämpa sida vid sida, för alla var ju, hävdade UNE, offer för Francoregimens förtryck.

spanska partierna och organisationerna, från anarkisterna till socialdemokraterna och republikanerna, inte tagit ställning på samma sätt som kommunisterna utan tvärtom gjort ett ställningstagande, som gick rakt emot arbetarklassens och det spanska proletariats intressen”, vilket var förklarligt med tanke på att de redan under inbördeskriget hade kämpat för en ”borgerlig demokratisk republik, behärskad och styrd av storkapitalisterna” och tjänat som ”redskap för den fransk-brittiska reaktionen” (sic). Den nazistiska offensiven mot Sovjetunionen tvingade kommunisterna till en piruett, som var lika besvärlig att genomföra på inrikesplanet som på utrikesplanet. De blev plötsligt på nytt försvarare av 1931 års republikanska författning och av det vänsterdominerade parlamentet efter valen i februari 1936. Ett år senare, 1942, ny omsvängning: de talar inte längre om republiken.¹⁰ Kanske med undantag för syndikalisterna, som redan hade bildat embryot till en organisation, som omfattade nära 4.000 man. Då ”rådet för den frihetliga rörelsen” inte längre gav livstecken från sig (Esgleas satt i fängelse, Federica Montseny var strängt bevakad, andra medlemmar rekviderade för tvångsarbete) företog sig några militanter, som var sysselsatta med dammbygge i Cantal, att i hemlighet återuppbbygga CNT. Den 6 juni 1943 hölls ett första CNT-plenum i Mauriac, där ombud för grupper i den fria zonen rådpläggades. Detta plenum tillsatte en förbindelsekommitté för den spanska frihetliga rörelsen i Frankrike, vars förste sekreterare var José German. I slutet av 1943 bildades en ”underkommitté” i den ockuperade zonen.

UNE knusslade inte med medlen: den satte upp en hjälporganisation, ”Spansk solidaritet”, publicerade en stor mängd tidningar av alla tendenser, utrustade brigader och divisioner, som förlades på den franska sidan av Pyrenéerna. I november 1944 anordnade den i Toulouse en storstilad konferens, där syndikalisterna Miguel Pascual och Diego Ruiz y Arnau talade. Den öppnade samlingslokaler i alla Frankrikes städer. Kort sagt, UNE visade alla yttre tecken på att vara en imponerande kraft, men det var just bara yttre tecken, under låg ett enda partis maktsträvan, stora penningresurser och en utmanande sekterism, som de spanska anti-fascisterna snart genomskådade.

Vilka satt i den ”högsta juntan”? Existerade den ens? Det är i varje fall säkert, att de lokala juntorna, och kommittéerna för departement och regioner, bestod av aktiva KP-medlemmar och av kryptokommunister försedda med ”socialdemokratisk”, ”katolsk” eller ”syndikalistisk” etikett samt av några godtrogna eller bestuckna socialdemokrater och syndikalister. Den verkliga ”högsta juntan” var i själva verket kommunistpartiets ledning, som sedan 1939 befann sig i Sovjetunionen, och de militära befälen innehades också av stalinister. Man fick snart reda på att exempelvis den syndikalistiska tidningen *Solidaridad Obrera* tog order från partiet. Man viskade om att ett stort antal syndikalister och andra antifascister, som protesterade mot kommunisternas absoluta monopol, hade mördats upp i bergen. Även i själva Toulouse omkom några syndikalister på outrett sätt. Man frågade sig, om carlisterna verkligen var ärliga antifascister och undrade över sämjan med Gil Robles, denne gamle arbetarfiende och antirepublikanske konspiratör.¹¹ Man hörde ledarna för CNT, för PSOE, för UGT, för de republikanska partierna hävda en efter en att de inte blivit kontaktade vid bildandet av UNE. Man frågade sig varför hundratals *guerilleros* omedelbart greps av civilgardet och armén så snart de passerat Pyrenéerna. Man fick veta att UNE:s omtalade brigader och divisioner ofta inskränkte sig till ett tiotal personer. Mycket annat var också dunkelt och alltsammans vittrade snart bort. De 3.000 till 4.000 syndikalister som *personligen* engagerat sig i UNE skyndade sig att lämna den, och partiernas och CNT:s styrelseorgan förklarade, att alla militanter som inte ögonblickligen lämnade ”Nationella unionen” skulle bannlysas.

Det skulle emellertid vara oriktigt att tro, att alla syndikalister, som inlät sig på detta äventyr, var lättlurade personer. Några var klart medvetna om kommunistpartiets roll men accepterade den, eftersom de hyste en brinnande önskan att få slut på frankismen och ansåg att allt annat måste underordnas detta mål och att det betydde mindre om man ”gick djävulens ärenden”. De hänvisade till de ord som Durruti lär ha uttalat i början av inbördeskriget: att man måste ”avstå från allt utom segern”. En del gick så långt att de skaffade sig partikort. Dessa renegater ångrade sig emellertid snart, och var ivriga att återvända till fadershuset, när de sett de smärtsamma följderna av ett brådstörtat företag utan utsikt att lyckas vare sig politiskt eller militärt. Å ena sidan ville carlister, monarkister och borgare i allmänhet inte höra talas om denna UNE, som de visste var i kommunisternas händer. Å andra sidan hade ett större försök att tränga in på spanskt territorium ynkligen misslyckats (i september 1944 togs tre till fyra tusen *guerilleros* tillfånga i Val d’Aran). Strax efter blev även den hjältemodige Cristiano

¹¹ Syndikalisten Victor Sanz (*Qué es la Unión Nacional?*, sid. 14-15), f. d. medlem av UNE, skrev: ”Den spanska fascismen, det är inte bara Falangen, det är även och framför allt de konstitutionella monarkisterna, anhängarna av kungligt envælde och Gil Robles påvetrogna. Det var framför allt dessa som organiserade resningen och medverkade till Franco-statens bildande ... Både i de arméer som kämpade mot oss ... och i de exekutionsplutoner, som lät våra martyrs blod flyta, och bland sadisterna som i fångelser och koncentrationsläger pinat våra kamrater på det ohyggligaste sätt, fanns det förutom falangisterna carlister, monarkister och CEDA-medlemmar (det vill säga Gil Robles anhängare) ... Den spanska kapitalismen som helhet solidariserade sig med Franco och det är som helhet man måste bekämpa den ...”

García och hans män tillfångatagna eller dödade (med största sannolikhet hade de blivit angivna).

De spanska kommunisterna, som alltjämt underordnade sig Stalins vilja, visade fullständig brist på verklighetssinne. Utan att ta hänsyn till att Spanien nyligen upplevt ett fruktansvärt klasskrig, rättade de sig urskillningslöst efter den formel om allians med den ”fosterländska” högern, som gällde i alla andra länder under kampen mot ockupationsmakten. De inbillade sig kunna göra åtskillnad mellan falangisterna och de högermän som hjälpt Franco till makten, mellan Falangen och de ägande klasserna, fast den förstnämnda bara var det politiska uttrycket för de sistnämnda. De brydde sig inte alls om de särdrag som fanns i den spanska vänstern, utan trodde att alla vänstermiliter kunde bli viljelösa redskap för deras partis ambitioner, och att de lätt skulle låta lura eller skrämma sig. Detta grova misstag hade bara till resultat att alla antifascismens sektorer tog avstånd från KP. Men UNE:s misslyckanden hade även andra orsaker: den begick ett enormt taktiskt misstag genom att försöka med en massinvasion över Pyrenéerna när en försiktig och långsam infiltrering hade varit riktigare med hänsyn till de 300.000 soldater som Franco hopat vid gränsen. En annan oförsiktighet var den högljudda kampanj, som fördes i Frankrike och som automatiskt medförde en intensifiering av förtrycket i Spanien vid en tidpunkt då vänsterns folk ännu inte haft tid att på allvar reorganisera sig i Spanien. Slutligen kastade UNE sig in i den väpnade kampen utan att i förväg ha försäkrat sig om de allierades stöd i fråga om vapen. Ända fram till 1946 stod kommunisterna utanför samarbetet, fast ”Befrielsejuntan” och ”Demokratiska alliansen” hade bildats redan 1944 genom en överenskommelse mellan syndikalister, republikaner och socialdemokrater. De envisades att hålla liv i en tynande UNE, som definitivt avled först i september 1950, då all verksamhet i Frankrike för spanska kommunistpartiet förbjöds.

Syndikalisternas samarbete med republikanerna. Apolitismens återuppdykande bland de emigrerade anarkisterna

I november 1943 beslöt i Mexiko bosatta socialdemokrater och republikaner att bilda ett slags förberedande regering i exilen, som skulle ha till uppgift att på diplomatisk väg verka för Franco-regimens störtande samt företräda de över hela världen spridda flyktingarnas intressen. Indalecio Prieto var den främste tillskyndaren av ”Spanska befrielsejuntan” (JEL), vars sekreterare han blev, medan Diego Martinez Barrio i början stod för ordförandeskapet. Basknationalistiska partiet sade nej till deltagande. Varken kommunisterna eller syndikalisterna, som i Mexiko var ganska fåtaliga och sedan 1942 delade i två stridande fraktioner, inbjöds att vara med. JEL underminerades genom bittra konflikter av personlig art, men kunde i alla fall berömma sig av att ha åstadkommit ett resultat: att Spanien inte godkändes som medlem av FN. Med hänvisning till Atlantdeklarationen och Jaltakonferensens beslut gjorde sig den mexikanska delegationen vid Francisco-konferensen (april-juni 1945) till tolk för den spanska republikens sak och visade på Francos samröre med Hitler och Mussolini. Strax efteråt upplöstes JEL, för socialdemokrater och republikaner gick nu in för bildandet av en exilregering.

Vid Befrielsen kom de spanska flyktingarna i Frankrike överens om att stödja JEL i Mexiko. PSOE, UGT, den frihetliga rörelsen och de republikanska partierna bildade ”spanska demokratiska alliansen”¹² som var uppbyggd efter ett federativt mönster med lokala junter som grundenhet, vilka sedan var sammanslutna först inom varje län, sedan inom varje region

¹² Uppslaget att bilda ”demokratiska alliansen” kom från syndikalisterna (beslut vid plenumet i Marseille december 1943, ratificerat av ett plenum i Muret den 12 mars 1944). ”Demokratiska alliansen” döptes om till ”spanska befrielsejuntan i Frankrike” mot slutet av år 1944.

och till sist i en ”förbindelsekommitté för de demokratiska krafterna”. Förbindelsekommittén, som bestod av ett ombud för varje parti eller landsorganisation (Republikanska vänstern, Republikanska unionen, Federala partiet, Esquerra, PSOE, POUM, UGT och CNT-MLE) med undantag av kommunistpartiet och PNV, var en motsvarighet till JEL, som fortfarande internationellt skulle representera det republikanska Spanien.

Vad ville JEL och ”demokratiska alliansen”? De hoppades slå ner frankismen, både med hjälp av en kraftfull diplomatisk offensiv och genom väpnad kamp, i syfte att återupprätta den spanska republiken av den 14 april 1931.¹³ För dem var det alltså inte tal om att underhandla med monarkister, kyrkan eller avhoppade falangister som UNE tänkte sig, inte heller tal om någon övergångstid under vilken det spanska folket sedan Franco störtats skulle välja den politiska regim det ville ha. Det gällde rätt och slätt att återupprätta Andra republiken utan någon som helst kompromiss med de forna motståndarna. En livlig polemik, späckad med giftiga personliga beskyllningar och skymford, började därför mellan ”demokratiska alliansen” och ”nationella unionen”, med andra ord kommunistpartiet. Emigranterna slösade sina krafter på den, till stor glädje för den gemensamma motståndaren, som började bli orolig för framtiden och därför sökte vidga regimens bas i avsikt att lura den internationella opinionen. Den försökte i detta syfte att dra till sig vissa monarkistiska element, vilka å sin sida sökte tvinga Franco till eftergifter genom att hota sluta sig till emigranterna i annat fall.

CNT-MLE¹⁴, som i ”förbindelsekommittén” representerades av Federica Montseny, ägnade sig utan restriktioner åt den republikanska politiken.¹⁵ Vid det plenum för den frihetliga spanska rörelsen i Frankrike, som hölls i Toulouse omkring den 10 oktober 1944, stadfäste syndikalisterna samarbetet med alla de traditionella antifascistiska sektorerna, de förklarade sig redo att delta i vilken som helst strängt republikansk regering före och efter det att frankismen ryckts upp med rötterna ur Spaniens jord. De förband sig att medverka vid arméns och administrationens utrensning, liksom vid bestraffningen av de ansvariga för inbördeskriget. Kort sagt, CNT:s militanter bekräftade på nytt sitt fasthållande vid den nya ideologiska linjen från juli 1936.

Samma inställning hade de syndikalister, som fullföljde den underjordiska kampen i Spanien. De kungjorde den redan i mars 1944 vid ett landsomfattande plenum, omsatte den sedan i praktiken i juli månad samma år genom att ta initiativet till att bilda en organisation som omslöt vänsterpartierna och UGT: ”de demokratiska krafternas nationella allians” (ANFD). Innerspanska CNT (det vill säga den hemliga syndikalistiska organisationen inne i Spanien) som var utsatt för en fruktansvärd förföljelse och en för en förlorade sina militanter i förfelade

¹³ I januari 1945 bildades ”alliansen för de spanskrepublikanska väpnade styrkorna” (AFARE), som yrkesmilitärer och f. d. milisledare förde befäl över. AFARE försvann år 1947 utan att ha lyckats företa någon operation av betydelse.

¹⁴ MLE är lika med *Movimiento libertario español*, den spanska frihetliga rörelsen. Denna beteckning användes från och med 1939, eftersom FAI inte längre existerade.

¹⁵ Dock inte så helhjärtat som republikanerna önskade, om man får tro en artikel av f. d. riksdagsmannen Benito Artigas Arpón (*En el guirigay de la emigración española i España* av 25 juli 1945): ”De alternativ vi erbjuder de segrande demokratierna, det var igår kommunismen med UNE, det är idag, med JEL i Frankrike, en besynnerlig blandning av socialism och anarkism. Republiken finns inte med bland dessa alternativ.” Kanske inte, men vad representerade en handfull äkta republikaner bland massan av socialdemokrater, kommunister och syndikalister? Den spanska republiken har alltid varit en republik utan republikaner, en fasadrepublik, som aldrig ingivit stormakternas välinformerade diplomater några illusioner, en republik som före 1936 var grundad på jämvikten mellan yttersta högern och yttersta vänstern och efter denna tidpunkt tjänade som kamouflage för anarkister eller marxister.

gerillaoperationer,¹⁶ insåg ju, att även om den var antifranksmens ryggrad, kunde den inte bekämpa den totalitära staten ensam. Den hade behov av de andra vänsterkrafternas moraliska och materiella stöd. Det blev emellertid inga förbindelser, ingen samordning mellan den av emigranterna uppbyggda ”demokratiska alliansen” och den i Spanien skapade ANFD. Det var fråga om ett sammanträffande, en samtidighet av parallella företeelser, orsakade av axelmakternas militära sammanbrott vilket framkallade en våg av hopp och aktivitet: man var övertygad om att de allierade inte skulle låta den spanska fascismen överleva. Det var först i september 1944, som de första förbindelserna kunde upprättas mellan inner-Spanien och exilen.

Vi ska senare mera i detalj syssla med ANFD, innerspanska CNT:s skapelse och redskap.¹⁷ Men låt oss först återvända till emigranterna för att konstatera att de i början av 1945 levde i ett tillstånd av eufori: världskriget närmade sig sitt slut och de var övertygade om att Francos fall och deras egen triumflika återkomst till Spanien var nära förestående. Skulle det ske genom en allmän folkresning eller genom de allierades ingripande? De visste inte riktigt, men de var säkra på att något märkligt skulle hända. Denna optimism drog dem snabbt med in på tvedräktens väg. De tänkte mindre på att ingripa i händelserna än att disputeras om de olika organisationernas roller och inflytelsezonernas fördelning i ett Spanien, som de trodde redan var praktiskt taget återerövrat. Skulle republiken vara likadan som 1931? Det var vad republikanerna ville. Skulle den vara mer orienterad åt vänster? Socialdemokraterna krävde detta. Skulle den slutligen, som på regeringen Largo Caballeros tid, ha ett kollektivistiskt näringsliv, en revolutionär uppbyggnad och en proletär ledning? Många syndikalister ansåg detta vara ett minimikrav. Kontroverserna urartade givetvis till fientlighet. Varje rörelse höll fast vid sina ställningstaganden, slöt sig inne i sin lilla sektaristiska värld och grubblade på hur man skulle få makten över de andra. Kort sagt, man tänkte sälja björnfällen innan man skjutit björnen. Medan UNE långsamt tynade bort, bröts ”demokratiska alliansen” sönder,¹⁸ och planerna på att bilda en exilregering ledde till ytterligare söndring i stället för, som meningen var, till enighet.

I en sådan atmosfär av framtidshopp och partisk maktlängtan är det alltså inte förvånande, att vissa anarkister också allt högre började tala om att man måste få tillbaka allt det som erövrats den 19 juli 1936, och att man inte skulle lyssna på de moderata politikerna som ju på sätt och

¹⁶ Från 1939 till augusti 1943 sprängdes sex på varandra följande nationalkommittéer för CNT av polisen, liksom även flera tiotal regionalkommittéer (den förste generalsekreteraren för underjordiska CNT, Pallarols, arkebuserades i slutet av år 1939). Vad gerillan beträffar utvecklades den framför allt i Galicien (den region där syndikalisterna ständigt varit den främsta politiska och fackliga kraften) och i Asturien. Det är omöjligt att uppskatta dess omfattning, därför får man nöja sig med att påpeka dess existens och tillägga, att den varade mycket länge.

¹⁷ CNT:s övervikt i ANFD berodde på att den hade så mycket mer aktivt folk än socialdemokraterna och speciellt republikanerna. Den hängde också samman med den handlingskraft som alltid utmärkt syndikalisterna – endast kommunisterna kunde mäta sig med dem i det avseendet, men som vi sett hade dessa under UNE:s standar engagerat sig i ett utsiktslöst företag. Det var alltid en syndikalist som hade hand om sekreterarskapet för ANFD (Sifrido Catalá var den förste som åtog sig uppdraget som generalsekreterare) och i alliansens nationalkommitté i Madrid satt ständigt två ombud för CNT (Juan José Luque från bildandet till 1947, Amil till oktober 1944, sedan Leiva till i september 1945 ...).

¹⁸ Republikanska unionen, Martínez Barrios parti, hotade att dra sig tillbaka, om de spanska befrielsejuntorna inte gav befrielse rörelsen en strängt republikansk inriktning och rättade sig efter förebilden i Mexiko. CNT däremot ville varken segla i kölvattnet på de politiska partierna eller på JEL i Mexiko. Den ville ha en antifascistisk motståndsrörelse med direkt aktion, utan kostbara diplomatiska förfaranden och önskade anslutning från kommunisterna samt UNE:s avskaffande. Esquerro å sin sida drog sig tillbaka vid bildandet av en Generalitat-regering i exilen, vilket väckte ont blod hos många antifascister som redan tidigare var uppbragta över basnationalisternas egensinne.

vis var skuld till militärupproret, ja även till antifascisternas nederlag genom sin ovilja mot socialismen, mot CNT och proletariatet. Dessa anarkister, som fick öknamnet ”rödskinn” på grund av sin återvunna stridslystnad och sitt aggressiva sätt att uttrycka sig, som förde tanken till den gamla FAI:s ”stammar” eller ”örnungar”, vägrade att gå tillbaka till situationen före 1936 som tiden gått förbi. De talade till och med – som under Zaragozaskongressens ljuva dagar – om att införa den frihetliga kommunismen med ens. Efter att ha riktat bannstrålen mot de revisionistiska fältrop, som fortfarande var på modet, men som de efter åtta års oavbrutna motgångar för antifascismen ansåg färdiga för avskrivning, krävde de att CNT ”helt ensam” – utan att bry sig om socialdemokrater och republikaner - skulle göra upp räkningen med Franco och sedan våga ”bemäktiga sig allt”.

Således förbereddes en total psykologisk omsvängning bland CNT:s militanter i exilen: i slutet av 1944 godkände den frihetliga rörelsen utan förbehåll ett politiskt samarbete som i olika former hade försiggått alltsedan inbördeskrigets början. I början av 1945 dök den revolutionära apolitismen åter upp till ytan och drog med sig en växande massa emigranter som var förbittrade på de politiska ”höjdarnas” lika dunkla som ofruktbara intriger. Snart hade många av de mest kända ledarna smittats av den. Vissa av dem hade ju faktiskt begått svåra misstag (anslutning till UNE exempelvis) andra hade varit inblandade i trassliga affärer (fördelning av JARE:s eller SERE:s fonder, det illa organiserade hjälparbete som f. d. ”rådet för den frihetliga rörelsen i Frankrike” försökte utföra) och ville nu rehabilitera sig inför medlemmarna genom revolutionär hängivenhet. MLE:s nationalkommitté, som var fast övertygad om nödvändigheten av samarbete, utsattes för en korseld av allt skarpare kritik, en kritik som var så mycket farligare som den inte bara kom från fanatiker eller sådana som kunde ha nytta av den, utan också från skolat folk som journalisten Felipe Alaiz, f. d. redaktör för *Solidaridad Obrera*. Det märkliga är att denne nyss anslutit sig till oktoberplenums beslut och tidigare, vid ett kollokvium år 1942, uttryckt sin tro på ett framtida frihetligt parti.

I detta blåsväder beslöt Nationalkommittén och dess dåvarande sekreterare Juanel att sammankalla en kongress i syfte att utjämna meningsskiljaktigheterna och helst medan tid var sätta stopp för den extremistiska vågen. De hade gott hopp om att klara det, för de åtnjöt oreserverat stöd från den underjordiska frihetliga rörelsen i Spanien, som helhjärtat gick in för samarbete och som hade stort moraliskt inflytande på emigranterna. Men i själva verket var det redan för sent. Vid den kongress med lokalfederationer i Frankrike, som hölls i Paris från den 1 till den 12 maj 1945, stöddes ”rödskinnen” av cirka 20.000 röster mot 6.000 för de ”politiska syndikalisterna”,¹⁹ det vill säga de som ansåg att det antifascistiska samarbetet skulle fullföljas. Ledningen för den frihetliga rörelsen i exilen gick alltså över till Germinal Esgleas, fanatisk företrädare för den traditionella anarkismen.²⁰

Emellertid vann inte dessa ”ultras” en så fullständig seger som de räknade med, för ombuden i allmänhet var måna om att jämka samman de skilda ståndpunkterna och få fram en kompromisslösning. De utarbetade därför ”svart-vita” resolutioner, som antogs enhälligt och som i praktiken godkände den revisionistiska linjen trots ordrika inledningar där den direkta ak-

¹⁹ Med sina 26.000 militanter (kanske 35.000 till 40.000 allt som allt, för man bör inte glömma, att CNT-kongresserna aldrig representerade hela antalet anslutna) var CNT ensam otvivelaktigt lika stor som övriga spanska vänsterorganisationer i Frankrike sammantagna. I Nordafrika tycks styrkeförhållandet ha varit detsamma, men inte i Latinamerika, där socialdemokrater och republikaner var fler till antalet (det är omöjligt att få fram tillförlitliga siffror när det gäller de antifränkister som installerat sig utanför Europa). Efter 1945 lyckades dock ett stort antal av de syndikalistiska emigranterna i Frankrike ta sig över Atlanten.

²⁰ Germinal Esgleas var född i Marocko 1903. Han var arbetare i träindustrin, senare i textilindustrin och började först från och med 1939 bli allmänt känd i de frihetliga miljöerna.

tionen, antiparlamentarismen och CNT:s revolutionära förflutna lovprisades. Kongressen ställde visserligen upp de under inbördeskriget företagna kollektiviseringarna som förebild, men gick i sitt framtidsprogram med på så många övergångsåtgärder, så många avsteg från den absoluta frihetens och den absoluta jämlikhetens ideal, att man nästan kan säga att den ratificerade besluten vid det ”utvidgade ekonomiska plenumet” av januari 1938.²¹ På det politiska området krävde den att falangistiska ämbetsmän skulle avsättas och de vänstermän som intill år 1939 innehållit poster inom statsförvaltningen etc. skulle återinsättas.²² Den förklarade sig mån om att Spaniens territoriella integritet och oberoende bevarades, avvisade alla monarkistiska lösningar men utlovade stöd åt den republikanska regim som respekterade proletariatets intressen och ville verka för folkets materiella och sociala framsteg. Den fördömde diktaturen med samma kraft som plenumet av oktober 1938 och förband sig att försvara de iberiska folkens krav på självstyrelse och att bekämpa centralismen. Slutligen krävde den, efter att ha förklarat att den frihetliga rörelsen fullföljde sitt samarbete med alla antifascister i syfte att störta Franco, att kommunisterna skulle tas upp i JEL, erkände inner-spanska CNT:s företrädare och förkunnade sin föresats att alltid agera i intim förbindelse med denna.

Detta var Pariskongressens stora paradox: majoritetens företrädare besegrades under diskussionerna av minoritetens företrädare tvärtemot det mandat de borde försvara. Det var ingen lycklig utgång, för medlemmarna väntade sig inte detta och dröjde inte med att ge sitt ogillande tillkänna. Varför detta oväntade nederlag för ”rödskinnen” eller snarare denna pyrrhusseger för de ”politiska” syndikalisterna? Orsaken var antagligen att de sistnämnda, när de nu hade möjlighet att uttrycka sig i största frihet, hade en välförsedd arsenal av argument till sitt förfogande, medan ultra-anarkisterna snarare satsade på massornas lättantändlighet och deras bristande kännedom om problemen, varvid de använde medel som helt stod i motsättning till anarkismens principer om tolerans (absolut lydnad mot oppositionens hemliga nationalkommitté, förfälskning av röstsedlar vid val av ombud, våldsmetoder och hot). ”Rödskinnen” förmådde elektrifiera massorna genom eldiga tal och oskadliggöra motståndare genom diverse påtryckningar, men vek undan i lugna och sakliga diskussioner. De var nu fångna i den revolutionära hänförelse som de själva väckt och hade svårt att driva igenom kongressbesluten utan att förlora ansiktet. Följden blev att dessa beslut, som alla på ett eller annat sätt besudlade den rena läran, blev fruktlösa, att problemen kvarstod och att trots skenbar försoning klyftan mellan de båda tendenserna blev djupare.

I själva verket var enigheten beroende av några personers förmåga eller oförmåga att tysta sin rivalitet, dämpa sin fanatism, sin ärelystnad eller avund, övervinna sitt agg. Samarbetsanhängarna i Frankrike, som mest fruktade att någon åtgärd mot organisationen i inner-Spanien planerades, var knappt skickligare spelare än ”rödskinnen”. De ökade spänningen genom att försöka vinna över de ännu ganska många militanter som under tystnad avvaktade utgången

²¹ Horacio Prieto (*Anarquismo relativo*, sid. 98) kommenterar vasst de resolutioner som gäller den ekonomiska ordningen: ”Parisprogrammet är mer socialistiskt och mer rationellt än Zaragozaprogrammet, med en avgjort mindre anarkistisk tendens. Dock har det mindre förtjänster än andra CNT-beslut från inbördeskriget, som det bara är ett ofullständigt sammanplock av. Man skulle kunna uttrycka det så, att Parisprogrammet bara har ett enda litet fel: om man i en kort parentes hade förklarat att tillämpningen av och respekten för föreliggande programs föreskrifter ska garanteras av lagen, skulle vi med glädje avhålla oss från att formulera någon anklagelse för uppgivelse och verklighetsflykt.”

²² Se *Memoria del Congreso ... de Mayo de 1945*, sid. 19. Det räcker med att påminna om att en hel del syndikalister hade politiska, administrativa eller militära uppdrag för att förstå räckvidden av denna text och inse att principförklaringen som föregick den (jfr. sid. 18) – där CNT på nytt bekräftade sin direkt-aktions-taktik och sin revolutionära och antistatliga tradition – endast var en dimridå.

av konflikten, redo att sluta sig till dem som till sist fick vind i seglen. De beslöt att till varje pris återta ledningen och sätta den nyvalda styrelsen i karantän. I det syftet tillsatte de mycket snart en hemlig ”kontra-nationalkommitté”, som de svor tro och lydnad. De tillgrep alltså i sin tur samma antifrihetliga förfaranden, som de apolitiska ledarna nyss använt för att skaffa sig makten i organisationen vid Pariskongressen.

De politisk-personliga tvisterna skulle alltså splittra CNT till förfång för antifrankismens gemensamma intressen och det spanska folkets frihet, som de redan hade splittrat den andra landsorganisationen i en kommunistisk UGT och en socialdemokratisk UGT, som i sin tur var delad i flera stridande fraktioner. MLE:s kris var en yttring av den allmänna kris som drabbat den spanska vänstern, besegrad som den var, sjuk, oförmögen att ta till vara de möjligheter till revansch som erbjöd sig.

CNT:s inträde i regeringen Giral. Den frihetliga rörelsens sprängning

Den 10 januari 1945 samlades den spanska republikens Cortes i Mexiko för första gången sedan den 1 februari 1939. Under mellantiden hade en ständig parlamentarisk kommission varit i verksamhet för att förläna kontinuitet åt de demokratiska institutionerna. Den 17 augusti samma år höll de en extra-session om en fråga av största vikt. De republikanska parlamentsledamöterna – det vill säga de av dem som överlevt inbördeskriget och världskriget – tillmötesgick den önskan som majoriteten av antifrankisterna hyste (med undantag för ultravänstern i CNT och för KP som klamrat sig fast vid sin idé om nationell samling), att ersätta JEL med ett på författningsenligt sätt bildat verkställande organ, i syfte att förbättra emigranternas moraliska belägenhet vis å vis stormakterna. De utsåg Diego Martínez Barrio till republikens interimspresident och uppdrog åt honom att utnämna en premiärminister.²³ Några dagar senare, den 26 augusti avgick Juan Negrín, som med stöd av endast en handfull anhängare under sex år framhärdat i att påstå sig vara fungerande regeringschef (i sanning en spökregering), och lämnade därmed fältet fritt för sin efterträdare, doktor José Giral Pereira, att bilda en samlingsregering.

ANFD uttalade genast sitt villkorliga stöd åt regeringen Giral, till vars förfogande den – åtminstone på papperet – ställde sitt motståndsnät, sina män och sina vapen. Dess aktivaste grupp, innerspanska CNT, som höll fast vid sitt beslut att helhjärtat samarbeta med alla antifrankismens sektorer, skyndade sig att kräva syndikalisternas medverkan med största möjliga antal portföljer, i överensstämmelse med de beslut som fattats vid ett i Spanien i juli månad avhållet landsomfattande plenum. Men Giral krävde att få välja två ministrar från en lista på fem namn, som skulle tillställas honom av CNT:s nationalkommitté i inner-Spanien. CNT:s kongress i maj 1945 hade ju erkänt denna som den frihetliga rörelsens högsta instans såväl i Spanien som i exilen. Girals val föll på José E. Leiva,²⁴ som direkt representerade de i Spanien kämpande syndikalisterna, och på Horacio Prieto. Efter att kommunistpartiet sagt nej till deltagande fick det nya kabinettet sin definitiva sammansättning den 21 september 1945 och fick sedan, den 7 november, förtroendevotum från parlamentet som alltjämt hade säte i

²³ Katalaner och basker hade varit tidigare ute: de förra genom att återupprätta ”Rådet för Generalitat” med José Irla som president, de senare genom att reorganisera regeringen för Euzkadi, som alltjämt stod under José Antonio de Aguirres ledning. CNT medverkade inte i något av dessa organ, men var däremot sedan mars 1945 med i ”baskiska konsultativa rådet”, som var ett underorgan under Euzkadiregeringen med uppgift att leda kampen mot frankismen i baskiska provinserna.

²⁴ José Exposito Leiva hade år 1944 sluppit ut ur de frankistiska fångelserna, där han suttit sen april 1939, efter att ha undsluppit döden endast på grund av sin ungdom (han var född 1918 i Ubeda i provinsen Jaen). Från oktober 1944 till september 1945 hade han varit medlem av CNT:s nationalkommitté och ANFD:s nationalkommitté.

Mexikos huvudstad tack vare de mexikanska myndigheternas gästfrihet. Portföljerna, som nästan alla var symboliska, eftersom ingen territoriell grund fanns, var fördelade på följande sätt:

Juan Hernández Sarabia (general, partilös)	Försvar
Fernando de los Rios (PSOE)	Utrikesärenden
Trifón Gómez San José (UGT)	Emigration
Augusto Barcía Trelles (Republ. vänstern)	Finanser
Alvaro de Albornoz (Republ. vänstern)	Rättskipning
Manuel Torres Campaña (Republ. unionen)	Inrikesärenden
Horacio Prieto (CNT)	Offentliga arbeten
José Exposito Leiva (MLE)	Jordbruk
Miguel Santalo (Esquerra)	Undervisning och konst
Manuel de Irujo (PNV)	Flottan, industrin
Lufs Nicolau d'Olwer (Katalansk aktion)	Utan portfölj
Angel Ossorio y Gallardo (vänsterinriktad kristlig demokrat, partilös)	Utan portfölj

Syndikalisterna innehade alltså två ministerposter, en i CNT:s namn och en i MLE:s namn. Det hela var naturligtvis bara en konstruktion. Syndikalisterna blev jämställda med socialdemokraterna, som var representerade både genom PSOE och UGT. Detta arrangemang, som redan praktiserats i befrielsejuntorna, tilltalade inte de övriga antifrankisterna: ”Varför ska det vara MLE, som är en samlingsbeteckning, i stället för FAI, som är en regelrätt organisation?” undrade de. Visserligen existerade inte längre FAI, men man hade kunnat återuppfinna den för ändamålet. Utan tvivel tyckte syndikalisterna det var bättre med denna lösning på grund av det tabu, som fordom hade hindrat dem att gå in i regeringen i FAI:s namn.

Regeringen Giral hade för avsikt att uppnå erkännande från samtliga demokratiska stater och diplomatiskt isolera Franco-regimen, innan den avslöjade på vilket sätt den räknade med att kunna ta makten i Spanien. Tills vidare försäkrade den, att den inte skulle gripa till våld annat än i yttersta nödfall, ifall alla möjligheter till en fredlig lösning under stormakternas beskydd skulle stranda. Vidare planerade den att, väl installerad i Madrid, organisera en omfattande ”rådföring” av folket, som i fria val på normalt sätt skulle godkänna vad republiken då redan hunnit fullborda: självstyrelse för Katalonien, Galicien och Baskiska provinserna, kyrkans skiljande från staten, nedskärning av krigsmakten, jordreform, smidig planering av näringslivet med de fackliga landsorganisationernas medverkan, skapandet av ett avancerat socialförsäkringssystem, solidaritet med det förtryckta Portugal etc. Exilregeringens uppträdande på scenen skedde vid en läglig tidpunkt. Redan den sjunde november hade tre latinamerikanska stater (Guatemala, Panama och Venezuela) erkänt den och Mexiko, Jugoslavien, Polen, Tjeckoslovakien och andra östeuropeiska och sydamerikanska länder skulle snart följa efter.

Det hindrar inte att CNT:s deltagande i exilregeringen, eller närmare bestämt Girals val av ministrar, blev den detonator, som kom den spanska frihetliga rörelsen att sprängas. Hur kan man annars förklara, att Federica Montseny, som inte hade dragit tillbaka sitt namn från den av Nationalkommittén i Spanien föreslagna listan, som inte hade uttalat ett enda ord av protest, plötsligt förkunnade att hon var motståndare till CNT:s regeringsdeltagande, just samma dag som man kungjorde Horacio Prietos utnämning till minister för offentliga arbeten? ”Lejoninnans” återomvändelse till den ortodoxa anarkismen medförde automatiskt uppseendeväckande offentliga ställningstaganden av hennes vän Germinal Esgleas och hans

trogna, som sedan i maj innehade den ”verkställande makten” i exilorganisationen. ”Rödskinnen” hade äntligen fått beslutsamma ledare, vilkas prestige i fortsättningen skulle bestämma utvecklingen, så mycket lättare som Horacio Prieto utgjorde en idealisk måltavla. Var han inte den huvudansvarige för den ideologiska avvikelse som skett i november 1936? Hängav han sig inte med ihärdighet åt att i grunden förstöra den anarkistiska läran genom att vilja bilda ett parti, efter att vid slutet av inbördeskriget ha ivrat för FAI:s politisering? Med ett ord, var han inte en enveten förfäktare av den mest utmanande revisionism? En sådan man kunde inte representera CNT, han var ju närmast en försåtlig fiende till organisationen. Repulsionseffekt orsakad av Prietos välbalanserade, verklighetsförankrade personlighet bland militanter som var fulla av hänförelse för sin sak, men naiva, lättpåverkade, föga medvetna om läget i Spanien och säkra på att snart få återvända till sitt land på triumfvagnar. Attraktionseffekt utövad av paret Esgleas-Montseny, som förhärligade de idéer tusentals unga kämpande syndikalister givit sitt liv för, som just nu flertalet anarkister i landsflykten kände sitt hjärta slå för, dessa idéer som hade givit deras liv en mening och utan vilka de medvetet eller omedvetet trodde sig falla i en moralisk avgrund, i kaos. Tärningen var kastad, det enda som återstod var bekräftelsen på brytningen vid en formell sammankomst.

Det var ett plenarmöte med nationalkommittén för MLE-CNT i Frankrike (det hölls från den 30 september till den 1 oktober 1945 i Toulouse) som gjorde CNT:s klyvning offentlig genom att uppfordra organisationen i inner-Spanien att böja sig för dess beslut. Nationalkommitténs sekreterare Germinal Esgleas utropade, att aldrig skulle den spanska frihetliga rörelsen i Frankrike acceptera att spela den enkla rollen av en regionalfederation, för det var ju den som kontrollerade största antalet militanter. Malsand bjöd över och försäkrade att CNT i Spanien inte vägde tyngre än vilken som helst regionalfederation. Men Federica Montseny angav tonen genom sina tvärsäkra formuleringar: ”Om republiken återupprättas i Spanien”, förklarade hon, ”så är det för att den internationella kapitalismen har förtroende för den. Det är alltså bättre att detta aldrig sker ... Vi måste förhållas oss avvaktande ... Samarbete betyder kompromiss, vi bör hålla oss strängt isolerade, för det är bättre att vara en liten rörelse, om man bara håller hoppet levande ... Giral representerar yttersta högern.” Förgäves yttrade José Leiva, som talade för den i Spanien kämpande underjordiska CNT, att syndikaten inte kunde leva utanför den aktuella verkligheten, att det speciella läge som uppstått genom militärkuppen den 18 juli 1936 fortfarande var rådande, och att om syndikalisterna inte aktivt samarbetade med övriga vänsterorganisationer skulle dessa sammangadda sig mot dem. Nationalkommittén antog resolutioner som fördömde innerspanska CNT:s handlande och ogiltigförklarade alla åtgärder företagna av de kamrater som blivit ministrar.

Organisationen inne i Spanien, som ju var medlem av ANFD, och dess meningsfränder i Frankrike tillbakavisade givetvis ”rödskinnens” ultimatum under hänvisning till Pariskongressens beslut. Den svarade med samma mynt, visade själv samma orubblighet och bannlyste ”apolitikerna” på samma sätt som dessa bannlyst ”politikerna”. Det fanns hädanefter två CNT, vilka bägge förklarade sig vara den enda och sanna och beskyllde motparten för ”splittringsverksamhet”.

”Rödskinnen” var visserligen de numerärt starkaste i exilen, men de befann sig i minoritet i Spanien, där de hårda existensvillkoren och törsten efter frihet till varje pris varken gav plats för principrytteri elleroreflekterad optimism. Ändå drog de sig undan från den övriga vänstern och bestämde sig för att hädanefter agera ensamma, mot alla andra. De skadade därigenom demokratins sak. Ultraanarkisterna berövade antifrankismen dess mest betydande reservoar av människor, när de vek av på samma isoleringens väg, som stalinisterna nyss

tagit, och efterliknade dessa ifråga om sekterism, men inte ifråga om slughet och framåtanda. Genom att föra småkrig var och en på sitt håll, liksom friskyttar som vägrar ta order från en av andra stridande fritt accepterad stab, kom ”rödskinn” och kommunister i praktiken att ställa sig utanför, ja stå med armarna i kors i en svår kamp, som i betraktande av motståndarens polisiära och militära makt och de sympatier den gemensamma fienden åtnjöt i vissa kapitalistiska kretsar i väst krävde allas aktiva solidaritet.

Vi ska inte mer syssla med apolitiska CNT, eftersom den hädanefter inte företog sig något av betydelse utan nöjde sig med att då och då sända någon kommandogrupp med terrorister in i Spanien. Dess medlemmar levde på klingande ord, revolutionär fraseologi och vanvettiga drömmar. José Peirats, Roque Santamaría, Juan Sans Sicart, Felipe Alaiz, Juan Ferrer, Miguel Chueca, Pedro Vallina, Miguel Jiménez satte fart på mötena tillsammans med Esgleas-Montseny, de ledde kommittéerna, skrev år efter år artiklarna i de främsta i Frankrike utgivna ”apolitiska” tidningarna (*CNT, Solidaridad Obrera*) samt gav ut mängder av böcker och broschyrer som försvarade de traditionella anarkistiska idéerna. I april 1947 samlades ombud från världens fyra hörn (i synnerhet från Nordafrika, Latinamerika, Storbritannien och Frankrike) till en interkontinental konferens, som preciserade de rena spanska anarkosyndikalisters position: samhällsomvandling genom våld, statens avskaffande, självförvaltning, revolutionär allians med UGT och så vidare. Konferensen beslöt att ett centralt organ skulle skapas för att administrera den över hela världen spridda CNT. Detta skulle ha sitt säte i Toulouse under beteckningen ”interkontinentala kommissionen för den spanska frihetliga rörelsen”. I oktober 1947 bekräftades den apolitiska doktrinen av en kongress med lokala samorganisationer i Frankrike.

Emellertid lät vissa militanter, som inte trivdes med att leva i ett slutet kärll, något senare (från och med 1948) locka sig av den ”municipalism”, som svenskar och tyskar (Albert Jensen, Souchy, Rüdiger etc.) propagerade för under inflytande av Rudolf Rocker. Det rörde sig om en moderat tolkning av den rena anarkismen. Man avstod från all revolutionspropaganda, tolererade röstning till förmån för uppriktigt demokratiska vänsterpartier och talade för att syndikalister och anarkister skulle ställa upp i kommunalval, som individer snarare än som representanter för rörelsen. Denna strömning tillrådde även skapandet av ett nät av kulturella föreningar, försäkringskassor, inbördes sammanslutna kooperativa företag, alltsammans uppfattat som en ny form av ”propaganda genom handling”. Förhållandet mellan dessa militanter (till vilka man med vissa reservationer skulle kunna räkna Felipe Alaiz) och fanatiker av Esgleas sort, som med avsky avvisade till och med beteckningen ”frihetlig socialism”, blev, allteftersom skaran växte, ganska spänt. Dolt under en skenbar helgjutighet började apolitiska CNT:s sönderfall mycket snart för att vid pass femton år senare leda till brytningen mellan Esgleas-Montseny och José Peirats, som till sist tröttnat på att ständigt hålla tal till samma åldrande och för var dag glesnande åhörarskara, som kände sig äcklad av en evinnerlig organisationsrutin utan annat syfte än att vårda minnet av ett för evigt förlorat förflutet, och som alltså omärkligt börjat glida ifrån sina ursprungliga stränga övertygelser.

”Politiska” CNT samlade flertalet av de mest erfarna ledarna, bland andra: Diego Abad de Santillán, Juan López, Acracio Bartolomé, Domingo Torres, Juanel, Ramón Alvarez, J. J. Domenech, Ricardo Sanz, Cipriano Mera, Manuel Buenacasa. Varför? Otvivelaktigt därför att dessa män ägde en erfarenhet av politisk och militär art, som militanterna vid basen inte hade kunna förvärva. Dessutom hade den på sin sida så gott som samtliga syndikalister i Spanien,

med den perfekt fungerande informations- och transmissionsapparat fångarna satt upp, samt de vitala cellerna i ANFD och förmodligen de främsta gerillahärdarna.²⁵

I gengäld förfogade denna CNT inte över några teoretiska vapen, något allmänt program som stod över de taktiska nödlösningarna. Den hävdade, att då omständigheterna fortsatte att vara exceptionella, måste man för ögonblicket lämna de stora principerna åsido, men medan ”rödskinnen” stödde sig på klara texter, skrivna av framstående teoretiker, kunde ”realisterna” inte hänvisa till någon teoretiker och inte heller själva fylla detta tomrum med en egenhändig tillverkad ideologi, som kunnat vara till ledning för dem i en mera långsiktig verksamhet. De var inte längre riktiga anarkosyndikalister och avgjort inte anarkister. Men för det hade de inte blivit fackliga reformister, socialdemokrater eller revolutionära marxister. De var närmast människor som tagit sig en ideologisk vilopaus, som levde i ett provisorium, utan att veta när pausen skulle ta slut eller provisoriet upphöra. De förnekade till en del de frihetliga idéerna, men kunde inte besluta sig för att frigöra sig från dem, de slets mellan det närvarande och förflutna utan att ha kraft eller mod att konkretisera sitt tänkande, att företa en uppdelning mellan vad som var bra eller dåligt, giltigt eller föråldrat i de frihetliga teorierna, att skapa något nytt med utgångspunkt i det förgångnas lärdomar.

En liten minoritet bland dem med Juan López som ledande namn kapade förtöjningarna till anarkosyndikalismen. De upphöjde det politiska samarbetet till rang av system och talade för att de fackliga organisationerna borde ersätta partierna och regera i deras ställe, för på så sätt skulle arbetarna utöva makten utan mellanhänder av något slag, utan att föras vilse av specialiserade organ, som trots sin revolutionära storordighet endast tänkte ersätta den borgerliga diktaturen med sin egen diktatur till förfång för det lurade och i onödan splittrade proletariet. De predikade även Kooperation, fördömde våldet och förvisade den frihetliga kommunismen till en dimmigt avlägsen framtid. Dessa ”permanentister” eller anhängare av fackföreningarnas permanenta ingripande på det offentliga livets alla områden stoltserade med att ha upptäckt en ny väg till socialism: deras uppfinning skulle leda till en enad fackföreningsrörelse, direkt proletär demokrati och en ”facklig stat”, grundad på funktionell federalism, med en enkel förvaltningsapparat som skulle gå upp i den industriella organisationen och där byråkrater och skrivbordsmänniskor inte skulle få tillfälle att breda ut sig. Den sortens kätterska meningar var yttringar av ett djupt illabefinnande, men de fick ingen större anslutning och väckte inte någon omfattande diskussion. För de flesta militanter var och förblev de fackliga organisationernas ingripande, deras representation i parlamentet, deras framtida inblandning i valkampanjen, endast ett tillfälligt avsteg, motiverat av en undantagssituation som

²⁵ Här följer några utdrag ur en artikel av Jules-Albert Jaeger i *Le Monde* av den 2 mars 1946, som ger en idé om den atmosfär som gjorde det möjligt för antifascisterna att föra en aktiv kamp: ”Knappheten på mat är alltså svår, ibland förtvivlad för de fattiga klasserna. Om en arbetare tjänar från 9 till 20 pesetas, måste han ge ut 4 pesetas för ett kilo potatis, 10 för ett kilo kikärter och finna sig i lika stränga begränsningar som under vintern 1940-41, då Spanien på sitt sätt var med i kriget på axelmakternas sida genom att exportera mängder av livsmedel till Tyskland och Italien ... Den republikanska (och även monarkistiska) oppositionen yttrar sig i Spanien på två mycket olika sätt. Dels genom en underjordisk verksamhet ...: antifränkistisk propaganda från mun till öra, spridning av hemliga tidningar, framför allt CNT, som tågen och postverket egendomligt nog bär ända fram till den avlägsnaste bergsby! Man har svårt att fatta i Frankrike vilka framsteg detta slags ”fronde” gjort i Spanien de senaste två åren: i Alcalá de Henares, där 5 % av alla politiska fångar är inspärrade, är det rent otroligt vilka möjligheter fångarna lyckats skaffa sig ... Francoregimens största svaghet ligger i att vanligt folk av alla riktningar tar parti för regimens offer ... Därav de förstärkningar i moriska trupper, som hämtats från andra sidan Medelhavet. Den andra formen av opposition är gerillan. Liksom var fallet i Frankrike 1943-44 krävs det gynnsamma fysiska betingelser för gerillakrig. Dessa har man hittills endast funnit i två provinser, *Asturien* och *Galicien*. I dessa båda områden finns, detta är obestridligt, en hel del välbeväpnade oppositionskontingenter som behärskar en del av landet ... Franco-polisen är oupphörligen utsatt för deras stötar. Ofta flyter blod.”

aldrig skulle komma tillbaka, och ett obehagligt mellanspel. I sinom tid skulle man återvända till källorna.

”Realistiska” eller ”anpassade” CNT behöll den innerspanska nationalkommittén som centralt organ.²⁶ För de till Frankrike emigrerande militanternas räkning tillsattes en ”underkommitté” som skulle vara underordnad nämnda nationalkommitté i Spanien. Sekreterare för den blev Ramón Alvarez. Redaktörerna för de två veckotidningarna *España libre* och *Hoy* ägnade mycken kraft åt att motverka ”rödskinnens” propaganda. Dessutom försåg man alla kommittéer (nationalkommittén, ”underkommittén”, de regionala kommittéerna etc.) med politiska kommissioner, ledda av sekreterare med stort inflytande. De påminde om de forna CAP, som spelade en så avgörande roll under inbördeskriget.

Vi ska litet närmare studera vad de ”politiska” syndikalisterna företog sig,²⁷ vi ska följa dem i den labyrint av motsägelser de råkade in i, vi ska iakttä hur de ibland ofrivilligt sjönk ner i de tvetydiga kompromissernas dy av brist på en ideologisk linje, politiskt förstånd, på plan och metod. När vi i fortsättningen talar om CNT menar vi ”politiska” CNT utan att för ett ögonblick glömma att den andra CNT, den apolitiska, ändå existerade, fast den var isolerad och passiv. Isolerad och passiv hur mycket den än skränade, hoppade och bråkade i den bur där den frivilligt stängt isig inne. Men innan vi i detalj går in på ”den anpassade syndikalismens” slingriga historia, ska vi tala om en särskild grupp militanter, som visserligen organisatoriskt hörde till de ”politiska” syndikalisterna, men som till följd av sina klart revisionistiska uppfattningar och sin skarpsynthet i taktiska frågor – som dock ständigt kom till korta genom kamraternas brist på förståelse – råkade i en skarp kontrovers med dessa, en kontrovers med många intressanta episoder. Det rör sig om Horacio Prieto och hans anhängare.²⁸

Det frihetliga partiet som aldrig blev av

Vi ska inte syssla med Horatio Prietos filosofiska tänkande, trots dess obestridliga originalitet. Endast hans politisk-sociala idéer, som efter en lång vandring med utgångspunkt från den rena anarkosyndikalismen 1931 slutgiltigt utformats år 1944, intresserar oss här genom den inverkan de haft på CNT:s historia.

Horatio Prietos fundamentala plan, som klart formulerades redan i augusti 1937, är att komma fram till bildandet av ett politiskt organ, som skulle komplettera den frihetliga rörelsen och samtidigt befria den från en tung börda: Spanska frihetliga partiet. Detta organ skulle ställa sig till CNT:s tjänst och företräda den i parlament och regering, där det skulle kunna hindra reak-

²⁶ Kommittémedlemmarna arbetade i strängaste hemlighet, jagade av polisen, och har till största delen förblivit okända. De på varandra följande sekreterarna hade pseudonymer eller undertecknade papper med symboliska initialer. I Madrid hade Nationalkommittén alltid sitt sekretariat förlagt till någon agentur, som tjänade som betäckning.

²⁷ Eftersom vi begränsar oss till rent politiska frågor, kommer vi självfallet inte att syssla med vad de utträttade i kampen mot Franco i själva Spanien. Det skulle behövas en särskild bok för att skildra deras väpnade kamp, deras bedrifter, deras misslyckanden, deras propagandaverksamhet och deras martyrium.

²⁸ Vissa militanter som García Oliver och Aurelio Fernández höll sig på avstånd från bägge CNT, i hopp om att deras neutralitet skulle underlätta återföreningen, genom att de kunde spela en medlande roll. Deras ansträngningar förblev fåfänga, och 1956 anslöt de sig till de ”politiska” syndikalisterna. Dessa hade åtminstone i motsats till ”rödskinnen” visat en god vilja (de sistnämnda tillbakavisade alla planer på att återställa enheten). García Oliver var ju i själva verket samarbetsanhängare i enlighet med sitt ställningstagande 1942 – men han ansåg att regeringen Giral gjorde fel i att försumma den väpnade kampen i Spanien till förmån för en diplomatisk verksamhet som ingenstans ledde, att man i stället borde ha bildat ett organ som var inriktat på politisk-militär ledning av motståndsrörelsen och på att tvinga de demokratiska nationerna till ingripande i stället för att bönfälla dem.

tionära åtgärder och kanske till och med genomdriva en lagstiftning, som kunde gynna anarkismens utbredning. Det skulle kämpa för en radikal omvandling av samhället, för kapitalismens avskaffande – men alltid med hänsyn tagen till realiteten – och vara ett revolutionärt och possibilistiskt parti. Samtidigt skulle det vara frihetligt både till sin inre struktur (federativ uppbyggnad, omröstningsförfarande, ingen likriktning) och i den meningen, att det skulle motarbeta näringslivets förstatligande och byråkratins utbredning,²⁹ samt även i den meningen, att det skulle rätta sina ställningstaganden efter ett ”råd för politisk orientering”, vilket fortlöpande skulle bestämma rörelsens allmänna strategi. Detta råd skulle således vara samordnande centrum för den omfattande, frihetligt inspirerade helhet, som de fyra stora grenarna skulle bilda: CNT, FIJL, FAI och Partiet. Det skulle stå för dessa fyra grenars – i varje fall moraliska – enhet. För övrigt skulle samtliga grenar ha särskilda uppgifter och agera självständigt sinsemellan.

CNT skulle återknyta till sin traditionella apolitism. Den skulle vara en facklig organisation, trogen sitt heroiska förflutna, genomträngd av en revolutionär mystik, och den skulle inte under några omständigheter delta i regeringen eller befatta sig med val och parlamentarisk verksamhet. Den skulle ägna sig åt klasskamp genom direkt aktion, både av defensiv-offensiv karaktär (strejker, bojkott, demonstrationer) och konstruktiv karaktär (kooperation, hjälpföreningar) och skulle i morgondagens socialistiska Spanien uteslutande ägna sig åt ekonomiska och sociala angelägenheter (kontroll av företagen, ekonomisk planering, medverkan i Ekonomirådet). Som absolut självständig arbetarorganisation skulle den varken stå i beroende till FAI eller Frihetliga partiet, fastän självfallet medlemmarna i båda dessa skulle ha all rätt att verka inom organisationen.³⁰

FAI skulle spela rollen av ideologisk förtrupp (1938 ansåg Prieto att FAI skulle förvandla sig till politiskt parti eller försvinna). Den skulle förhålla sig strängt apolitisk, antiparlamentarisk och utgöra en intellektuell och moralisk elit, inriktad på kulturell och pedagogisk verksamhet samt anarkistisk propaganda. Den skulle ha ansvaret för att de frihetliga idéerna fördjupades, fulländades och anpassades till nya förhållanden. Medlemmarna borde alltså ägna sig åt

²⁹ Idén om ett parti som ska försöka kontrollera statsapparaten för att tämja dess tendens till totalism, byråkratisering och imperialism, för att minska dess omfattning till minsta möjliga, vänder givetvis upp och ner på den klassiska anarkistiska uppfattningen om staten. Den bevarar emellertid många av dennas kritiska aspekter och det ur sociologisk synpunkt väsentliga i den. Enligt Prieto är staten evig, oskiljaktig från människans villkor. Om dess roll hade varit rent negativ, hade den inte kunnat överleva länge. Eftersom det är resultat av alla deras mentalitet, som behärskar eller stöder den, förvandlas den ständigt alltefter civilisationsgrad, ideologier, teknisk-ekonomisk utveckling, men den finns alltid kvar i egenskap av sammanhållande och riktninggivande organ och som garanti för privilegier, en speciell grupps makt ... eller för medborgerliga friheter, jämlikhet etc. alltefter omständigheterna. Därför gör det detsamma om man ger staten ett annat namn, om man döper den till ”administration”, ”federation”, eller ”anarki”, dess historiska roll kommer att bestå som följd av människornas intellektuella och moraliska olikhet, deras psykologiska skillnader, oöverensstämmelsen i deras intressen och böjelser. Detsamma gäller lagen, den rem som förenar statsmaskineriets skilda delar. Stadgar, normer, reglemente, tradition, ideologisk linje är endast pryda ord avsedda att beslöja en verklighet de anarkistiska doktrinärerna inte gillar. En frihetligt socialistisk stat skulle alltså vara återspeglingsen av ett frihetligt socialistiskt samhälle. Den skulle legalisera, garantera och beskydda självförvaltningen, arbetarorganisationernas hegemoni, den religiösa och kulturella friheten, federalismen. Kort sagt uppfattar Prieto den minimala staten på följande sätt (*Posibilismo libertario*, sid. 156): ”Det är inte orimligt att i en obestämd framtid föreställa sig ett samhälle utan kapitalistiska och teknokratiska privilegier, utan imperialistiska krig och inbördeskrig. Det är redan mycket svårare att föreställa sig det utan över- och underordning och utan politiska maktstrider. Men helt omöjligt är att tänka sig det utan plikt eller tvång, lag eller rättsväsen.”

³⁰ Prieto uttryckte sig på följande sätt i ett brev till CNT:s nationalkommitté (12 juli 1946): ”De som anser att CNT bör ingripa direkt i politiken är i färd med att gräva sin egen grav. Jag föredrar en apolitisk, traditionell CNT med alla dess fel och brister framför en CNT som förvandlat sig till parti och sysslar med valintriger ...”

filosofiska och sociologiska studier, föreslå nya idéer, hålla kritiken vaken och främja en fri granskning av alla problem utan att böja sig för påtryckningar och fördomar varifrån de än kom. De skulle vara en ständig stimulans för rörelsen, hindra den att förstelna eller avvika från den rätta vägen. De skulle uppmana människorna att lösa sina problem direkt och inte gå och vänta på den manna som faller från myndigheternas himmel, den skulle hålla levande det värdefullaste i anarkismen: förkastandet av varje definitivt system, humanismen och försvaret av individens rättigheter. På så sätt skulle den nya FAI bli ett mönster av moraliskt mod och renhet, den skulle vinna inflytande genom sin självständighet, genom en konstruktiv, oegennyttig ”handlingens propaganda” utanför staten, och inte som förr genom äventyrliga bravader.

FIJL skulle samla den frihetliga ungdomen, antingen den var ”politisk” eller ”renlärig”. Den skulle vara en härd för fortlöpande fri diskussion och den degel där de framtida militanterna skulle formars, och den skulle inte stå under någons förmynderskap. Vad det frihetliga partiet beträffar skulle det vara ensamt ansvarigt för sina egna politiska framgångar eller motgångar. Om det lyckades bra, skulle hela den frihetliga rörelsen ha nytta av det. Om det misslyckades, skulle varken CNT eller FAI ha ont därav. Det skulle alltså bli partiet som tog på sig den svåraste, mest grannliga uppgiften.

Prieto avser inte att skapa Partiet över en natt, för detta skulle bara leda till ny splittring inom CNT och till att en ny smågrupp sällade sig till de övriga i den brokiga spanska vänstern. Han har Syndikalistiska partiets, POT:s och ”arbetarpartiets” öde i gott minne, och eftersom han önskar stärka CNT och inte försvaga den, anser han att Frihetliga partiet endast bör komma till om CNT, FAI och Frihetlig ungdom bedömer det som nödvändigt, och endast om syndikalisterna godkänner dess bildande vid ett allmänt konstituerande möte och officiellt erkänner det. Prieto respekterar den organisatoriska disciplinen och vill ha bort allt ledarvälde. Han nöjer sig med att kritisera, förklara och komma med förslag. Om han återupptar och utvecklar sina teser om skapandet av ett landsomfattande ”ekonomiråd” (teser som han för första gången lade fram i september 1936), om han utarbetar stadgar, om han med hänvisning till kollektiveringsdekretet av oktober 1936, ”utvidgade ekonomiska plenumets” beslut i januari 1938 och pakten CNT-UGT av mars 1938 skisserar ett program med demokratiska nationaliseringar, hjälp åt självförvaltande företag, regional federalism ... om han föreslår djupgående sociala reformer och en neutralistisk utrikespolitik, så är allt detta bara menat som riktlinjer. Det är endast CNT:s militanter själva, som när de blir medvetna om nödvändigheten av ett parti kan fastställa stadgar och ett program och ge nämnda parti det ansikte som de anser att det bör ha. Slutligen vänder sig Prieto till ”rödskinnen” och de ”politiska” syndikalisterna på samma gång. Enligt hans mening borde det Frihetliga partiet underlätta återföreningen, eftersom båda har delvis rätt och delvis fel.³¹ Han föreslår i slutet av inbördeskriget en fullständig omstöpning av CNT och försöker lansera den första planen för en lösning av schismen (januari 1946).

Men Prieto vänder sig inte bara till anarkosyndikalister av alla riktningar. Han glömmer inte de antistalinistiska marxisterna, vilkas splittring han konstaterar. Dessa som kommer från POUM, från PSUC, från PSOE:s vänstra flygel, från trotskismen, borde ha sin plats i ett

³¹ Brev till CNT:s nationalkommitté (12 juli 1946): ”Den dag då CNT organiserar sitt parti, kommer anhängarna av Syndikalistiska partiet, av ”arbetspartiet”, av García Oliver och alla andra slag av ”anhängare” att gå upp i det. Intellectuella och tekniker, som idag försmår oss, kommer då till oss ... Ett frihetligt parti kommer lättare att godtas av politikerna (det är redan godtaget i samtal och viskningar) än en politisk CNT. För om CNT (definitivt) förvandlas till en politisk facklig landsorganisation, kommer en (annan) apolitisk CNT automatiskt att uppstå.

frihetligt parti i stället för att kivas inbördes och bilda grupper utan framtid. Eftersom de ville kämpa för en demokratisk och revolutionär socialism skild från stalinismen och socialdemokratin, eftersom de påstår sig vara vidsynta, varför skulle de då inte sluta sig till en frihetlig rörelse som övervunnit sin forna dogmatism? Det viktigaste är ju att bygga ett nytt Spanien, som är sig självt, och inte en karikatyr av en utländsk förebild. Det frihetliga partiet ska ta emot alla sant revolutionära och odogmatiskt patriotiska idéströmningar och människor, som vill ansluta sig och hjälpa till att göra det till en kraft för förnyelse, anpassad efter de oerhörda förändringar som skett i världen sedan Första internationalens tid och efter falkmentaliteten i Spanien. Marxism och anarkism är båda föråldrade som riktlinjer för praktiskt handlande (som filosofi står det var och en fritt att försvara den ena eller andra), och det har skett genom en utveckling som de själva haft ett avgörande inflytande på, hävdar Prieto efter att ha granskat de lärdomar man kan dra av inbördeskriget, bolsjevismen, socialdemokratin, franska CGT:s och de brittiska trade unions historia samt olika revolutioners framgångar och misslyckanden.³²

Sedan Horacio Prieto börjat att offentligen framlägga sina idéer efter Befrielsen, fick han stå till svars vid ett plenarmöte med nationalkommittén för MLE i Frankrike den 30 december 1944 för att närmare förklara vart han egentligen ville komma. Han tvekade inte att utan förskoning gissla apolitismen, varvid han i förbigående påpekade faran i att återropa sig på de under inbördeskriget uppnådda revolutionära framgångarna, för en sådan propaganda kunde enligt hans mening endast leda till att stärka Francos makt genom att uppväcka en fientlig reaktion hos den västerländska kapitalismen. Han kritiserade även skarpt CNT:s politiska samarbete och utnyttjade därvid vad han i september 1944 skrivit i en då ännu outgiven broschyr med titeln *El Movimiento libertario español y sus necesidades urgentes* (Den spanska frihetliga rörelsen och dess trängande behov) där han föreslog bildandet av ett Frihetligt parti.

Nationalkommittén uttalade inte någon förkastelsedom över Prietos ställningstagande. Den tog ingen notis om det, men skvallret kom snart igång och ryktet spreds att CNT:s förre generalsekreterare var en kamouflerad fascist, en avhoppad syndikalist som sålt sig till kapitalisterna, en kryptokommunist som inlåtit sig med UNE. Före det stora mötet i Toulouse den 14 april 1945 till minnet av Andra spanska republikens utropande, hotade medlemmar av Frihetlig ungdom Prieto för att hindra honom tala. Trots detta beklagade denne ännu en gång från talarstolen det "absurda" i att återropa sig på de "så kallade" sociala erövringarna av

³² *El anarquismo Español en la Lucha Política*, sid. 107-108: "Socialism i frihet är anarkistisk till sitt ursprung ... varken Marx eller Bakunin hade helt och hållet rätt gentemot varandra. Det enda experimentet med socialism i frihet har ägt rum i Spanien. Det startades av anarkister, leddes av anarkister och fullföljdes av anarkister under en långsam anpassningsprocess (som förde fram till pakten mellan CNT och UGT i mars 1938) ... Allt som bidrar till att sporra folket att fritt organisera sig enligt en humanistisk moral och med syfte att begränsa statens makt är frihetlig socialism ... Den totalitära marxismen (totalitär betyder här: som eftersträvar enhetlighet, som vill förklara allt, omfatta allt, kontrollera allt) förverkligas under trevande åt skilda håll, genom terrorism och en grym diktatur utan motstycke i historien. Den bygger upp en monstruös klasstat som står i full motsättning till socialismens messianska grundtanke. Den totalitära bakuninismen med sin antistatlighet har inte lyckats i sina försök och innesluter, även den, risken för att en 'de antiauktoritärars diktatur' kan uppstå som följd av svårigheten att skapa ordning genom övertalning. Marx och Bakunin leder bägge till permanent diktatur utan att ha förutsett det: den tyske tänkaren för att ha velat nå friheten medelst den vetenskapliga despotismen, den ryske för att ha velat nå samma syfte medelst social improvisation utan laglig reglering.

Den spanska frihetliga rörelsen är en syntes av vad som är ändamålsenligt i marxismen (känsla för organisation, för disciplin och för staten som garanti) och vad som är ändamålsenligt i bakuninismen (känsla för den folkliga demokratin, den individuella friheten och förvaltning genom fackföreningarna)."

1936³³ och talade för en moderat republik, medan andra talare kastade all försiktighet överbord och tävlade i revolutionär eldighet, trots att *amerikanska och franska observatörer* var närvarande. Prieto var nu bojkottad av såväl ultra-anarkister som samarbetsanhängare (det plenum av regionalfederationer som hölls Spanien i juli 1945 tillbakavisade bildandet av ett frihetligt parti), hans yttranderätt begränsades till tio minuters inlägg, han blev utbuad när han talade – men trots allt detta valdes han att figurera på den lista som lades fram för Giral och kom att representera CNT i regeringen!

Förhållandet mellan den nya CNT-ministern och organisationens övre instanser var inte direkt behagligt. En permanent oenighet rådde såväl på det taktiska som det teoretiska planet. Prieto vägrade ståndaktigt att förklara polemiken i lärofrågor avslutad, fast han av disciplin accepterade Nationalkommitténs och ”underkommitténs” politiska direktiv. Att i detalj redogöra för denna tvist skulle bli tradigt. Låt oss bara stanna vid den viktigaste aspekten: de politiska syndikalisterna anklagar Prieto för att förgifta atmosfären, att vilja åstadkomma en andra klyvning, att sätta sig över organisationens beslut, att skada rörelsen genom att skriva pamfletter. I sina repliker hänvisar Prieto till den tankefrihet, som varje frihetligt inriktad människa borde ivra för, och till sin fruktan att CNT är på väg mot undergången. Han hävdar att ett systematiskt bedrivet samarbete kan leda till den syndikalistiska staten, till diktatur eller ... till ingenting. Som massorganisation och inte parti (en massorganisation är ju oundvikligen heterogen och mest inriktad på omedelbara resultat, medan ett parti är en ideologisk elit som offerar det omedelbara för ett ofta avlägset mål) skulle CNT komma i kläm mellan nödvändigheten att tjäna staten till förfång för arbetarklassen, som då skulle desertera till andra fackliga organisationer, och plikten att vid varje tillfälle ställa upp på proletariats sida.

I alla händelser tog ett stort antal militanter upp Prietos teser, medan andra som Diego Abad de Santillán, FAI-ismens f. d. teoretiker, blev sympatisör. Pro-parti-grupper bildades i öppen tävlan med andra riktningar. Den andre CNT-ministern, José Leiva, anslöt sig med tiden till ”partianarkisterna”. I mars 1948 kristalliserades Horacio-Prieto-tendensen i ett manifest, som var riktat till de politiska fångarna i Spanien.³⁴ Förutom av Prieto själv och Leiva undertecknades det av femton ledande syndikalister (några var medlemmar av ”underkommittén”), bland dem Candido Armesto, Francisco Foyo, Juan Bernat, Manuel Chiapuso, Carlos Calpe.

Det blev en ny kris, nya konflikter skakade samarbets-CNT, som dock trots allt bevarade sin organisatoriska enhet. Syndikalister inne i Spanien, som var besvikna på åratals politiska sicksackrörelser som ingenstans hade lett, uttalade sig utan omsvep för att man skulle bilda detta parti, medan andra önskade en radikal förnyelse av CNT. Klyftan mellan tendenserna blev djupare, men omkring 1948 var läget stabiliserat. De ”politiska” syndikalisterna höll hädanefter sina positioner (om man bortser från att några militanter greps av missmod och sjönk ner i passivitet) och parti-syndikalisterna lyckades inte vinna fler anhängare.

³³ Det rörde sig om ett *taktiskt fördömande*, som inte uttryckte Prietos verkliga mening om saken. Han skrev senare, i november 1946 (jämför *Anarquismo relativo*, sid. 190): ”Låt oss ännu en gång upprepa att det kollektivistiska försöket i Spanien genom sin rättframhet, sitt rena uppsåt (om man bortser från ett fåtal otrevliga fall) och genom sin kraft var det enda beundransvärda som julirevolutionen frambragt som konstruktiv insats, tack vare denna skock entusiaster och utopister som vi är, vi i CNT.”

³⁴ Det rör sig om: *A todos los libertarios españoles. Dedicado especialmente a los presos en España.*

Krisen i regeringen Giral. Kaos och mörker

De första symtomen på krisen. Syndikalisterna underhandlar med monarkisterna

Exilregeringens kris började redan dagen efter riksdagens förtroendevotum. Den 8 november 1945 höll Indalecio Prieto ett tal till de deputerade och antydde att kabinettet Giral hade utsetts i strid med författningen. Det borde alltså egentligen avgå, men PSOE kunde ju vara med provisoriskt, till dess ett annat sätt att reglera det spanska problemet tog form. När han strax därpå uttalade sig för pressen och senare, den 7 december, talade till den socialdemokratiska ungdomen, framlade han en klart formulerad plan: efter att ha störtat Franco och bildat en regering med neutrala personer, som aldrig varit inblandade i förföljelserna mot republikens anhängare, skulle man upplösa Falangen, befria alla politiska fångar, kalla tillbaka flyktingar, återupprätta yttrande-, församlings- och föreningsfriheten för att sedan organisera en allmän folkomröstning under kontroll av ett interamerikanskt organ. Detta skulle se till att omröstningen förlöpte normalt och förhindra en eventuell väpnad resning med syfte att förkväva folkviljan.

Prieto hävdade att folkomröstningen med säkerhet skulle leda till republikens återställande. Men han kunde inte närmare precisera hur det skulle gå till att kuva caudillon och hans klick. I stort återupptog han kommunistpartiets gamla idé, dock med den Skillnaden att UNE avsåg att segra genom vapenmakt. Prieto förkastade våldet men antydde inte ens vilka påtryckningar som skulle kunna förmå Franco att släppa taget eller att gå med på folkomröstning. Prietos förslag möttes av ett ramaskri från antifascisterna. En del tålde inte att man ifrågasatte den republikanska legitimiteten (folkomröstningen förutsatte ju ett val mellan republik och monarki och alltså en föregående uppgörelse med monarkisterna). Andra insåg inte vilket under som skulle förmå de prästerliga och militära ”höjdarna”, den falangistiska nidingshopen och den ”nationalfackliga” landsorganisationens ymniga byråkrati att beskedligt finna sig i att skjutas åt sidan.

Prietos utspel vann emellertid gensvar hos den gamle Largo Caballero, som även han underströk att exilregeringen blivit en belastning och påstod att den tog råd från Vincent Auriol och Léon Blum. Han föreställde sig dock ett annorlunda mönster för folkomröstningen. Den imponerande folktribunen Indalecio Prieto räckte ju ensam till för att med sin mäktiga personlighet trycka ner de övriga socialisterna. När nu den andre ”store”, Largo Caballero, för en gångs skull var överens med sin rival, fanns inget annat val för PSOE än att följa dem i hälarna. Ett undantag utgjorde Rodolfo Llopis’ klart pro-republikanska fraktion. Partiet instämde alltså troget i Indalecio Prietos oupphörliga angrepp på regeringen Giral.¹ Resultatet blev att denna redan från första stund kom i konflikt med sig själv, eftersom den hade två socialdemokratiska ministrar, Fernando de los Rios och Trifón Gómez, som ifrågasatte dess politik, ja dess existensberättigande.

¹ Det har ofta sagts, att det var av skumma personliga motiv som Prieto borrhade regeringen Giral i sank. Man kan inte helt bortse från dessa illvilliga påståenden, om man påminner sig hans tidigare kontroverser med de republikanska ledarna inom JEL (Martínez Barrio i synnerhet) och hans många gånger ådagalagda långsinthet. I efterhand verkar också hans vädjan till de svaga och instabila latinamerikanska staterna löjeväckande, nu när man vet att de stod på randen av blodiga upprorsrörelser och ekonomiska katastrofer och skulle dränkas av en våg av diktaturer. Lika löjligt verkar Largo Caballeros förslag om skiljedom genom de maktlösa Förenta nationerna.

I Spanien tog syndikalisterna genast upp Indalecio Prietos teser på tillskyndelse av en besynnerlig person: José Luque. Redan i november 1945 inledde de underhandlingar med vissa monarkister, på de senares anmodan, tycks det. Något senare (i slutet av januari 1946) flyttade tronföljaren Don Juan av Bourbon, greve av Barcelona, från Schweiz till Lissabon – efter diskreta brittiska påtryckningar på Salazar – för att kunna agera i full frihet och utan hinder ta kontakt med dem som uthalade sig för folkomröstning.

Monarkisterna, vad var det för folk? Vad ville de? När man vet att de stora adelsfamiljerna uppväckte och stödde militärresningen, att Gil Rabies gjorde mer än någon annan för att sabotera Andra republiken, att tronföljaren kämpade i rebellarmén, verkar det ju förbluffande att de tog kontakt med oppositionsrörelsen. I själva verket var de djupt splittrade. En vagt demokratisk tendens var *för* en överenskommelse med ANFD. Bland dem fanns några pensionerade eller av polisen övervakade generaler, som utövade stort inflytande på Don Juan.² En annan tendens med Gil Robles som skyddspatron förfasade sig över tronföljarens ”vänstervridning” samtidigt som de påstod sig vara Francomotståndare. Dessutom fanns en ultrakonservativ tendens, som ville ha en av krigsmakten skyddad auktoritär monarki, och till sist carlisterna, dessa eviga motståndare till den mest moderata demokrati.

Alfons XIII:s son verkade närmast besviken att inte ha mottagit kronan ur caudillons händer (en sista anhållan gjordes utan resultat i mars 1945). Då han insåg att han först i en avlägsen framtid skulle kunna uppnå sina önsknings mål, ifall han överksam väntade på en nådens nyck från Franco, inbillade han sig förmodligen att om han närmade sig vänstern och de liberala riktningarna och framställde sig som en blivande konstitutionell monark, skulle detta oroa de fascistiska pamparna och samtidigt förskaffa honom folkets sympati. Franco skulle då förmås att återupprätta kungadömet för att undvika att hans diktatur brakade ihop under tyngden av en koalition, som sträckte sig från yttersta vänstern till den traditionella högern. Den hypotes, som vi här framför, grundar sig på tronföljarens hållning från 1945 till 1948, då han som vi ska se i tur och ordning kontaktade syndikalister, republikaner i allmänhet, socialdemokrater och Franco själv.³ Den hjälper oss att få reda i den tilltrasslade härvan av underhandlingar mellan ”riktiga” francomotståndare och monarkister. Don Juan saknade initiativkraft och politisk begåvning. Han slets mellan skilda anhängare och försökte dupera samtliga grupper för att till slut upptäcka att han räknat fullständigt fel.

I varje fall upptäckte han i Luque ett utomordentligt redskap för sina planer. I slutet av år 1945 representerade Luque CNT i ANFD:s nationalkommitté.⁴ Luque var väg- och vatteningenjör. Man kommer förmodligen aldrig att få veta om han var en uppriktig syndikalist eller en rojalistisk agent som nästlat sig in i CNT, om han var en ärlig person som led av storhetsvansinne, eller en djävulskt skicklig bedragare. Före inbördeskriget var han en ivrig ”uppvigglare” vid strejker och demonstrationer. Var han redan då en provokatör i arbetsgivarnas tjänst eller var han en ”engagerad” intellektuell, som brann av revolutionär iver? Han var kultiverad, elegant, älskvärd och hal, och blev i varje fall från och med 1944 de innerspanska syndikalisternas ”grå eminens”, den som ledde allt bakom kulisserna och vars skugga svävar

² Låt oss bland folk av denna tendens endast nämna före spanske ambassadören i Frankrike Quiñones de León, markisen Luca de Tena, generalerna Aranda och Kindelán.

³ Vid sin ankomst till Lissabon hade han ett samtal med Nicolás Franco, caudillons bror och Spaniens ambassadör i Portugal. Litet senare (mitten av februari 1946) talade hans sändebud i Galicien med Martín Artajo, Spaniens utrikesminister. I mars 1946 for prästerna Herrera och José Maria Oriol i skytteltrafik mellan tronföljaren och general Franco...

⁴ Han var även med i CNT:s nationalkommitté som permanent ombud för Regionalfederationen för Kanarieöarna. Under inbördeskriget hade han varit medlem av CNT:s centrala försvarskommitté.

över förbindelserna mellan CNT och tronföljaren. Dunklet kring såväl hans djupare motiv som hans mångahanda förbindelser förblir ogenomträngligt. Han blev senare politiskt ombud för CNT:s nationalkommitté i utlandet, men återvände sen plötsligt till Spanien och försvann i det okända utan att besväras av någon. Det räcker här med att ständigt hålla i minnet, att han agerade i kulisserna, att det var han som drog i trådarna, att han – antingen det skedde med vett och vilja eller i god tro – vilseledde CNT:s och ANFD:s militanter fram till 1948.

Så mycket är säkert att syndikalisterna, som kände stor besvikelse över att de franska förslagen till USA och Storbritannien (14 december 1945) om avbrytande av de diplomatiska förbindelserna med Spanien hade avvisats, och var övertygade om att anglosaxarna hädanefter endast skulle acceptera en monarkistisk lösning, bemödade sig att få med ANFD i underhandlingarna. Republikaner och kommunister⁵ anslöt sig till dem, men socialdemokraterna satte sig i sista stund på tvären. Det hela var en trasslig härva: en riktning var för folkomröstning i Spanien och fanatisk försvarare av den republikanska legaliteten i exilen, en annan försvarade republiken på ena sidan Pyrenéerna, men förnekade den på den andra! Förstå det den som kan! Inför denna orubbliga hållning hos de innerspanska socialdemokraterna, som plötsligt var beredda att sätta ANFD på spel av trohet mot republiken, slog syndikalisterna till reträtt. Sammanträffandet med monarkisterna, som var bestämt till den 3 januari 1945 sköts upp på obestämd tid, och det utkast till överenskommelse, som Luque avfattat och som bland annat föreslog tillsättandet av en provisorisk regering med oinskränkta fullmakter, hamnade i papperskorgen. CNT fortsatte dock att propagera för folkomröstning och en överenskommelse med den francofientliga delen av högern, men under tiden bildade Gil Robles' i Portugal installerade agenter "den monarkistiska högerns spanska förbund" med syftet att bromsa tronföljarens "demokratiska ytterligheter".

Gentemot regeringen Giral intog även ANFD från och med januari 1946 en alltmer högdragen hållning. Folkomröstningsfrågan blev ett nytt konfliktämne bredvid den ursprungliga striden om hegemonin, om vem som skulle bestämma. Giral ville att alliansen bara skulle vara ett lydigt redskap för hans regering, och Alliansen såg i Giral ingenting annat än ett underordnat organ, som den kunde göra sig av med ifall så befanns lämpligt.

Krisen mognar (mars–december 1946)

Trestatsnoten av 4 mars 1946, som undertecknats av Georges Bidault, James Byrnes och Ernest Bevin, aktualiserade på nytt folkomröstningsidén. I denna gemensamma deklaration uttryckte de franska, amerikanska och brittiska regeringarna sin önskan om en övergångsregim, som skulle efterträda Franco utan blodsutgjutelse, och som skulle ta på sig uppgiften att på demokratiskt sätt organisera en konstituerande omröstning. Det framgick att med hänsyn till den internationella konjunkturen, som tycktes luta mot ett tredje världskrig, borde de "fosterländska och liberala ledare" noten talade om, vara borgerligt folk, ytterst moderata personer, som vare sig de var monarkister eller republikaner var beredda att ansluta Spanien till västvärldens försvarssystem – Spanien åtnjöt redan ekonomisk hjälp från USA – och att på sitt eget territorium kväva "den röda faran" i sin linda. Å andra sidan var det självklart, att de enda som kunde tänkas få till stånd denna förändring på fredlig väg var francomotståndarna inom armén, genom att som påtryckningsmedel använda hotet om en statskupp, som de aldrig skulle behöva utföra. De var också de enda som kunde garantera "ordningens upprätthållande" mot ett eventuellt vänstergenombrott. Genom denna not minskades Giral-regeringens chanser avsevärt: stormakterna vägrade ju erkänna den. I stället ökade möjlig-

⁵ Kommunistpartiet höll fast vid folkomröstningsidén, men gick inte längre in för väpnat uppror. Det anslöt sig till ANFD i början av 1946.

heterna i motsvarande grad för en koalitionsregering enligt det mönster som skisserats upp vid samtalen mellan CNT och monarkisterna.

Trestatsnoten hade den ögonblickliga effekten att på nytt skapa enhällighet inom ANFD, då republikanerna övergav sitt orubbliga ställningstagande. Syndikalisten García Durán begav sig ögonblickligen till Paris, dit exilregeringen i februari hade flyttat, för att informera den om den innerspanska oppositionens önsknings och sondera de diplomatiska ”möjligheterna”. Trots denna påstötning ville Giral och de republikanska ministrarna varken rucka på sitt ställningstagande eller höra talas om folkomröstning: ingen påtryckning, svarade de, kunde få dem att överge sin fasta avsikt att till varje pris försvara den enda rätta, moraliska och legitima lösningen på det spanska problemet, nämligen att republiken skulle återupprättas och därmed punkt. De gick med på att representanter för högern infogades i regeringen, men de accepterade inte att diskutera på jämlik fot med monarkisterna.

I början av april blev kommunisten Santiago Carrillo och den galiciske regionalisten Castela minister utan portfölj. Några veckor senare breddades exilregeringen ytterligare genom upp- tagning av Rafael Sánchez Guerra, en hängiven katolik och konservativ republikan.⁶ Men när femtonde årsdagen av Andra republiken skulle firas, deltog inga socialdemokratiska talare i ceremonierna och detta kastade en mörk skugga över den uppvisning i enighet som Giral ville lysa med inför de tveksamma stormakterna och en allt likgiltigare internationell opinion.

Storbritannien (där arbetarpartiet satt vid makten) och USA hade redan visat ovilja mot regeringen Giral, under det att Frankrike, som var beroende av dessa nationer, inte vågade eller snarare inte kunde agera på självständigt sätt. Sovjetunionen kunde inte besluta sig för att erkänna den, trots alla de anklagelser den utslungade mot Franco (antagligen därför att den inte hade för avsikt att återlämna spanska riksbankens guld, som regeringen Largo Caballero så oförsiktigt anförtrott den år 1936) och i FN spelade Sovjetunionen ett spel som knappast gynnade antifrankisterna: den ingrep endast om det var förenligt med dess av kalla kriget dikterade politisk-strategiska intressen, vilket emellertid inte hindrade den reaktionära pressen i väststaterna att upprepa den falangistiska skräckpropagandan om kommunisterna som stod redo att kasta sig över Spanien. Ingen ekonomisk bojkott blev beslutad, motståndsmännen fick inga vapen, ingen gav något finansiellt stöd ... För om man bortser från den naturliga mot- viljan mot en överlevande fascistdiktatur, hur uppfattade axelmakternas besegrare i grund och botten läget? Man visste i kanslierna alltsedan 1936, att det bland republikens försvarare endast fanns ett obetydligt antal äkta republikaner. Statsmännen ansåg, åtminstone sedan i november 1945, att splittringen bland flyktingarna var så stor, att det fanns risk för ett nytt inbördeskrig, om demokratin återställdes. Den internationella kapitalismen fruktade, att den revolutionära rörelsen skulle ta fart på nytt. Anglosaxarna hade inte hittat någon, som bättre än Franco kunde garantera den politiska stabilitet i västra Medelhavet, som de hade behov av. Han stöddes ju i alla fall av en lojal armé, av polisen, ämbetsmannaklassen, aristokratin, kyrkan, andra över- och medelklassgrupper. Sovjetunionen gjorde sig inga illusioner om det spanska folkets förmåga att resa sig som en man mot regimens kolossala polisapparat, och inte heller om sina egna möjligheter att göra någon form av inbrytning på ett område inom den amerikanska inflytelsezonen.

För övrigt måste det sägas, att regeringen Giral genom sin formalism på bedrövligt sätt förlösade de fonder den förfogade över (resterna efter SERE och JARE). Den envisades att

⁶ Socialdemokraterna var de enda som inte ville ha med någon kommunistisk minister, för västmakterna skulle inte tycka om det, menade de. I slutet av april 1946 tog Giral själv hand om portföljen för utrikesärenden, sedan Fernando de los Rios avgått. I juli blev Enrique de Francisco, PSOE:s ordförande, ekonomiminister.

vidmakthålla en symbolisk, men ändå kostsam apparat med omfattande personal: cirka 150 riksdagsmän, den ständiga deputationen för Cortes (21 ledamöter), Cortes' regeringskommission (5 ledamöter), en president, 3 vice presidenter och 4 sekreterare vid Cortes, ett orimligt antal tjänstemän i vissa ministerier, etc. Horacio Prieto tog upp denna fråga i flera omgångar i ministerkanseljen. Han underströk det gagnlösa med ett låtsasparlament, där förresten CNT inte var med, fordrade förgäves att pengarna skulle gå till de kämpande inne i Spanien, till hjälporganisationerna och inte till sysslolösa och välbetalda parasiter, krävde utan framgång att sträng sparsamhet skulle genomföras och att man skulle bygga upp en verklig kampregering, befriad från en gagnlös juridisk-administrativ apparat.

Exilsyndikalisterna i Frankrike förlorade med tiden all tro på att det var någon mening med ett organ, som klamrat sig fast vid stela konstitutionella principer, som fastnat i självbelåtenhet och tydligen var fast besluten att stänga dörren för andra lämpliga lösningar. En motion med krav på institutionell folkomröstning, anordnad med betryggande garantier beträffande maktöverföringen, som undertecknats av bl. a. H. Prieto, Leiva, José Penido (permanent ombud i utlandet för innerspanska CNT:s nationalkommitté), Juan Lopez och Domenech, godkändes vid ett plenarmöte med ”underkommittén”, som hölls i Toulouse den 3 juli 1946. Denna motion skulle några dagar senare förmå ANFD att riskera det stora språnget. Den lyckades däremot inte rubba den omedgörlige Giral.

Hittills hade nämligen Alliansen avhållit sig från att öppet kritisera exilregeringen. Bör man tolka denna tystnad som tecken på inre meningsskiljaktigheter inom spanska motståndsrörelsen, på att Girals orubblighet kom den att tveka? Eller på att underhandlingarna med monarkisterna kört fast? Eller berodde den på de svåra polisförföljelserna, som genom att på några månader bryta upp flera CNT-kommittéer och kasta de flesta socialdemokratiska, kommunistiska och republikanska ledarna i fängelse hindrade ANFD från att föra en konsekvent politik.⁷ Den 9 juli uppmanade ANFD i varje fall officiellt monarkisterna att ansluta sig till en bred koalition i syfte att störta Francoregimen och sedan organisera en folkomröstning. Ett manifest publicerades strax efteråt i vilket ANFD – samtidigt som den förklarade republiken sin trohet – avslöjade de syften den sedan länge arbetade för och i hemlighet redan sökt uppnå. CNT trumfade igenom de teser den försvarade sedan i november 1945, fick med sig även de övriga vänstergrupperna och drog definitivt in dem i förhandlingarna. Frågan flyttades alltså från kulisserna ut på offentlighetens scen och fick därmed nya dimensioner, som ställde regeringen Giral mot väggen.

Samtalen med monarkisterna kom på nytt igång omkring den 25 juli under för ANFD betydligt ogynnsammare omständigheter än i november–december 1945, för tronföljarens ombud utnyttjade det faktum att motparten tagit första steget. Man arbetade på att

⁷ I april 1946 gjorde polisen ett jättesvep. Det blev en ny våg av misshandel, tortyr, arkebuseringar och garroteringar, nedskjutningar ”under flykt”. Tiotusentals personer fogades till de några hundratusen andra, som satt i fängelse eller levde under polisbevakning. Hela tiden fortsatte nära 400.000 soldater, falangistisk milis, legionärer, harkis, karabinjärer och civilgardister att intensivt bevaka den pyreneiska gränsen för att hindra gerillasoldater att ta sig in, budbärare att passera och dem som inte kunde uthärda hungern, misären, den evinnerliga terrorn, att fly ur landet.

Fransmännen hade å sin sida från och med februari stängt sina gränser till Spanien (Pyrenéerna och Marocko) som tecken på solidaritet med francomotståndarna, men det var bara en politisk-ekonomisk halvmesyr. *Le Monde* av 1 mars 1946 underströk, när den citerade *Washington Posts* ledarskribent, att Franco knappast behövde ta notis om de franska påtryckningarna ”så länge han är säker på att varken Storbritannien eller Förenta staterna kommer att lyfta ett finger mot honom” och den 20 mars påvisade *Le Monde* genom André Blanchets penna att ”stängningen av gränsen i stort sett bara varit ett av dessa värjhugg i vattnet, som givit Franco-propagandan tillfälle att slå an patriotiska strängar utan att alls lyckas komma åt Franco.”

åstadkomma ett gemensamt program. Ett "nationellt råd för motståndet" skulle bildas och likaså en övergångsregering bestående av lika antal monarkister och alliansrepresentanter. Man tänkte sig sedan en folkomröstning med två alternativ: konstitutionell monarki och demokratisk republik. Den skulle ske samtidigt med val till konstituerande Cortes. Innan hade monarkisterna insisterat på två väsentliga punkter: att den katolska religionen skulle ha företräde, vilket skulle bekräftas genom ett konkordat med påvestolen, och att arbetarorganisationerna skulle avstå från strejkrätt under den nationella uppbyggnadsperioden. Alliansen gick med på detta, men krävde att Falangen skulle upplösas, allmän amnesti utfärdas, alla kommunalstyrelser och landsting ombildas och att partierna och de fackliga organisationerna skulle återfå sina ägodelar. Dessa underhandlingar ledde dock inte till någon formell överenskommelse, förmodligen till följd av motstånd från kommunistpartiet, som av skäl som är svåra att urskilja oupphörligen kom med invändningar mot de olika förslag som togs upp. ANFD var på nytt nära att brytas sönder. För övrigt splittrades vänsterns insatser mellan de två stora monarkistiska fraktionerna: den i inner-Spanien med Aranda som chef och den i Portugal som Gil Robles ledde. Den lättpåverkade tronföljaren pendlade mellan bägge och kunde inte bestämma sig för att klart ta ställning för den ena eller den andra.

Gil Robles' kumpaner hade övertaget från september till november. De sökte möjlighet att genom en statskupp införa ett konservativt kungadöme, baserat på 1876 års författning, och mer eller mindre tvingade Vicente Santamaría, CNT:s politiske sekreterare och Alliansens generalsekreterare, att underteckna ett dokument, daterat den 6 november 1946, som legitimerade återupprättandet av kungadömet som en inledande åtgärd. CNT avsatte sitt befullmäktigade ombud, så snart han återvänt från Portugal, och den 13 november avbröt ANFD, som inte kunde gå med på att "man med våld upprättade en regim utan att folket först fått fritt uttrycka sin mening vid valurnorna", underhandlingarna med Gil Robles, men fortsatte att hålla kontakt med monarkisterna inne i Spanien, som var liberalare än de i Lissabon och uppenbart benägna till en fast överenskommelse med vänstern. Juan José Luque tog då hand om underhandlingarna i egenskap av ny politisk sekreterare för CNT:s nationalkommitté.

Vid det landsomfattande plenum för den spanska frihetliga rörelsen, som hölls den 30 november och den 1-2 december 1946, antogs den av Luque framlagda motionen. Den bekräftade syndikalisternas ställningstagande för folkomröstning, deras önskan att sända syndikalistiska ombud till den konstituerande församlingen, och deras förakt för Giral.

Giral tog ingen notis om ANFD:s politiska manöver. Han förkunnade att ingenting i världen kunde rubba hans fasta avsikt att återställa den legalitet som kränkts 1936, att han varken tänkte acceptera en kompromiss med högern eller några övergångslösningar. Eftersom statsministern stöddes av republikanerna, av Manuel de Irujo och Santiago Carrillo, ratificerade alltså ministerkonseljen den 9 augusti förslaget om ett omedelbart publicerande av en offentlig deklARATION som skulle bekräfta (samma gamla visa) regeringens obetingade trohet mot Andra republikens institutioner. De två socialdemokratiska ministrarna röstade emot. De två syndikalisterna lade ner sina röster, då de inte lyckades få igenom ett ändringsförslag, som skulle öppna vägen för framtida jämkningar. De handlade i enlighet med de instruktioner CNT:s sekreterare⁸ utfärdade. CNT ville för ögonblicket inte framkalla kris. Det stod klart att

⁸ Från maj 1946 till maj 1947 var CNT:s sekreterare järnvägaren Enrique Marco Nadal, född i Valencia 1914. Han arresterades i maj 1947, dömdes till döden men benådades och tillbringade sju ton år i fängelse, sedan han i början av den långa fångenskapen avvisat falangisternas närmanden. 1965 beslöt han sig ändå för att underhandla med dem.

PSOE nu tagit ledningen. De verkliga eller konstlade meningsskiljaktigheter som partiet hade visat upp sedan i november 1945, var nu övervunna. Det förklarade sig hädanefter som förkämpe för folkomröstningstesen och ville få bort Giral, medan den frihetliga rörelsen ännu hoppades på det förestående FN-mötet, innan den definitivt uttalade sig.⁹

Även bortsett från de internationella frågorna blev bokslutet efter Giralregeringens första verksamhetsår skralt. Förgäves bemödade sig Horatio Prieto att höja regeringens prestige genom att intressera den för konstruktiva uppgifter. Han utvecklade sina idéer om ett landsomfattande ekonomiråd och skapandet av en kår av sociala attachéer vid ambassaderna, så att francomotståndarna kunde visa för världen, och framför allt för det spanska folket, att de bekymrade sig om sitt folks framtid, intresserade sig för dess ekonomiska utveckling och studerade olika alternativ till det ”nationalfackliga” systemet och inte nöjde sig med att återgå till perioden före inbördeskriget, som ju inte precis kunde skryta med några djärva sociala insatser. Hans förslag väckte inget gensvar hos regeringen. Den ansåg dem vara olämpliga eller förstod inte nyttan av en positiv propaganda som öppnade andra perspektiv än de diplomatiska, andra än en ren återgång till det förflutna. Den begränsade sig till en negativ propaganda som brännmärkte falangismens barbari. Prieto kände en djup beklämning som inte precis blev mindre genom de motsägande instruktioner som utgick från CNT. Han kände att organisationen saknade en stabil politisk linje, fasthet gentemot de andra grupperna inom motståndsrörelsen (den gav alltför lätt efter för socialdemokraternas påtryckningar) och att den var utsatt för vissa olycksdiga inflytelser (i synnerhet från de monarkistiska agenterna). Om man till bedrövelserna i samband med dessa frågor lägger kontroverserna beträffande Frihetliga partiet, så är det inte förvånande, om han mer än en gång hos Nationalkommittén anhållit om att bli löst från sitt uppdrag. Men han fick alltid nej.

Lösning på krisen (januari 1947)

Den 12 december 1946 förkastade FN:s generalförsamling Francoregimen och rekommenderade medlemsstaterna att omedelbart kalla hem sina ambassadörer från Madrid, men den uttalade sig emot principen att erkänna den republikanska exilregeringen. Detta innebar å ena sidan att anglosaxarna hade påtvingat de små satellitstaterna sin vilja,¹⁰ å andra sidan att Indalecio Prietos anhängare (som förde en ihållande kampanj mot Giral) och paret Negrín-del Vayos anhängare (som sedan en tid tillbaka slogs för ett blygsamt ”moraliskt fördömande” av

⁹ Debatten i FN började illa, som H. Prieto skriver i ett brev till José Penido den 25 oktober 1946: ”Vid sitt sammanträffande med Molotov hade Giral i uppdrag att hos denne anhålla att Ryssland skulle överge sin vetoattityd när det gällde den spanska frågan, så att denna kunde bli diskuterad av FN:s generalförsamling Molotov lovade det ... Innan Giral talade med Molotov hade han haft ett långt samtal med FN-ordföranden Spaak. Man kan utläsa av Girals rapport, att det inte finns någon tro på möjligheten till ett erkännande av vår regering, men att man i stället gärna skulle se att *något annat* än en definitiv regering bildades, det vill säga ett övergångs- och samförståndsorgan. överallt utomlands behandlar man den spanska frågan på så sätt.”

¹⁰ *Le Mondes* ledarskribent (5 december 1946) kommenterar överläggningarna på följande sätt: ”I grunden är ingenting ändrat: de anglosaxiska stormakterna vill inte bryta med Francospanien. Utanför detta faktum, som dominerar läget, finns det bara föreställning och vanmäktigt tal.” Avgjort hade FN inte ändrat ståndpunkt sen den första generalförsamlingen hölls i London i januari-februari 1946. Engelsmän och amerikanare hävdade oföränderligt att den republikanska exilregeringen inte var tillräckligt representativ, att det kunde leda till en förstärkning av den avskyvärda Franco-regimen (sic), ifall man avbröt de diplomatiska förbindelserna med den, att ekonomiska sanktioner endast kunde drabba småfolket, att de skulle framkalla ett nytt inbördeskrig... Vad fanns det bakom dessa hycklande ord? *Le Monde* för den 15 mars 1946 svarade: ”Spanien är en bastion för det amerikanska Atlantförsvaret. Fastän fullständig tystnad råder om de amerikanska aktiviteterna på detta område, kan man förmoda att Franco i medvetande om sin prekära situation har givit London och Washington säkerheter. För närvarande gäller det för amerikanerna, oroliga som de är över Sovjets framstöt i öster, att få säkert fotfäste i västra Medelhavet ...”

Franco) hade segrat över Giral. Denne ville inte släppa taget trots motgången, han upprepade ännu en gång att vad som än hände skulle han hålla fast vid den politiska linje han följt sedan över ett år tillbaka.

FN-resolutionen påskyndade, som man kan vänta, underhandlingarna mellan ANFD och de innerspanska monarkisterna, vilka genom Luques bemedling utövade en kraftig påtryckning på tronföljaren, som Gil Robles höll i ett fast grepp. Don Juan inbjöd då (den 20 december) MLE att sända ombud till Lissabon för att dryfta frågan direkt med honom. Luque svarade honom den 28 december genom ett långt snirklat brev, Frihetligt budskap till tronföljaren, där han i CNT:s namn tillbakavisade tanken på ett sammanträffande, där inte representanter för alla de franco-fientliga rörelser var med, som sammanslutit sig för att arbeta för en institutionell folkomröstning (ANFD och de skilda monarkistiska fraktionerna). Han bönföll honom också att definitivt klargöra sin ställning genom att publicera ett politiskt manifest och försäkrade honom att monarkin skulle segra vid referendum.

Don Juan kom aldrig personligen att avge något svar. Hans rådgivare fördröjde ända till i februari 1947 det svar som de enligt vanan avfattade i hans ställe. I själva verket förlorade monarkisterna ingenting på att dra ut på tiden, och de kunde ju också tillåta sig att göra det, för deras situation var en helt annan än ANFD-militanternas. De var rika och blev inte i någon högre grad besvärade av polisen, medan de besegrade i inbördeskriget var fattiga och skoningslöst förföljda. Dessutom hade monarkisterna nu lärt känna sina tillfälliga medspelares fel, svagheter och inbördes motsättningar: erfarenheten hade lärt dem, åtminstone sedan i november 1945, att syndikalisterna var klena politiker, att socialdemokraterna mest tänkte på att dominera bland sina allierade och samvetslöst bekämpade allt som de inte själva hade tillfälle att leda, att de fåtaliga innerspanska republikanerna saknade "personligheter" och viljelöst följde än den ena än den andra gruppen och slutligen att dessa tre sektorer av alliansen alla var rädda. För den sistkomne medlemmen, kommunistpartiet, vars kraftresurser och politiska förfärdighet man fruktade. Monarkisterna kunde alltså tillbakavisa vänstergruppernas förslag, för de visste med sig, att tiden arbetade för dem, att motparten kunde förmås till allt flera eftergifter och till sist ge upp. Genom att manövrera skickligt, hålla osäkerheten vid liv genom vaga löften, ständigt skjuta upp alla avgöranden, genom att kontakta syndikalister, socialdemokrater eller republikaner separat hellre än ANFD som helhet tagen, underblåste de rivaliteten bland franco-motståndarna, deras ömsesidiga miss-tankar. De räknade med att plocka av dem alla deras trumfkort, till att börja med den högsta trumfen: den republikanska exilregeringen. När denna regering väl var borta, eller när den förlorat allt anseende i världens ögon genom sina ständiga kriser, sina evinnerliga ombildningar, eller genom det klander, de skymfer den utsattes för från skilda vänstergrupper, då skulle vänsterns francomotståndare inte ha något påtryckningsmedel till hands för att förmå Don Juan att slå av på sina anspråk, för att tvinga honom att lägga korten på bordet.

Det var för att de var vagt medvetna om hur ömtåliga dessa frågor var (mycket tack vare de analyser som Horacio Prieto förmedlade till dem) som syndikalisterna trots bakslaget för regeringen Giral i FN inte ansåg det lämpligt att fälla den alltför brådstörtat. Socialdemokraterna däremot ville gärna göra sig av med den ju förr dess hellre. De började på nytt låta sina krav följas av hot om en brytning med ANFD, utan att för övrigt på övertygande sätt motivera sin brådska, vilket förmådde deras obetvingliga lust att med kortast möjliga dröjsmål ta ledningen i exilen och i motståndsrörelsen. Det var svårt för CNT:s nationalkommitté att veta hur den skulle ställa sig till denna skamlösa utpressning. Den var osäker om PSOE:s verkliga avsikter och försökte sikta på två tavlor samtidigt. Man beslöt därför vid ett plenarmöte med

Nationalkommittén den 11 januari 1947 att fortfarande stödja regeringen Giral, under förutsättning att detta ställningstagande inte riskerade att spränga Alliansen. Nationalkommittén uppdrog åt Antonio Ejarque, f. d. politisk kommissarie vid 25:e divisionen och en av ledarna för upproret i december 1933, att bege sig till Frankrike för att underrätta ”underkommittén” och CNT:s båda ministrar om de antagna resolutionerna. De gav honom fullmakt att fatta alla de avgöranden, som händelsernas utveckling kunde motivera.

Att beskriva alla de skiftande episoder och tumultartade debatter som efter detta ledde till Girats fall skulle bli tradigt. Det räcker med att framhålla de respektive huvudpersonernas ställningstaganden. Ejarque och Penido fruktade att socialdemokraterna skulle spränga ANFD, om inte CNT solidariserade sig med dem. Det vore bättre att undvika denna fara genom att böja sig för PSOE:s vilja och offra regeringen. Horatio Prieto däremot accepterade inte att MLE underordnade sig en annan rörelse, att dess brist på politisk linje skulle tvinga den att gå andras ärenden av fruktan eller eftergivenhet, och han hävdade att om syndikalisterna uppträdde med fasthet, skulle socialdemokraterna bli tvungna att ge vika. Giral, som troget stöddes av Santiago Carrillo och republikanerna, förklarade att han inte hade ringaste tanke på att avgå.

Allt hängde nu på CNT. Horatio Prieto böjde sig av disciplin för de instruktioner den vankelmådige Ejarque slutligen bestämde sig för att ge och talade motvilligt i ministerkonseljen den 22 januari. Han utdömde i samma grad republikanernas, monarkisternas och francoanhängarnas anspråk på att företräda legitimiteten, klandrade försöken att underkuva Alliansen, krävde en snar utvidgning av exilregeringen och en radikalt ändrad politik. I annat fall skulle syndikalisterna inte längre samarbeta med detta organ. De följande dagarna, under loppet av en rad rådplågningar mellan socialdemokrater och syndikalister vågade han ensam opponera sig mot socialdemokraterna och hävda att om man avlägsnade Giral, skulle folk tänka att antifascismen var i full upplösning, och att ingen annan regering skulle vinna gehör hos de mot republiken fientliga utländska stormakterna. Men hans kamrater var av en annan mening och beslöt att utlösa regeringskrisen och lägga fram ett förslag till ny regering för socialdemokraterna. Dessa ville inte ha någon kommunist med, för de hävdade att ”så länge det finns kommunister i regeringen kommer västmakterna inte att räcka oss handen”. Horatio Prieto, som då han inte kunnat rädda Giral, önskade en regering utan vare sig anarkister eller marxister, lyckades ändå övertyga dem att de hade fel. Han förklarade att ”med eller utan kommunister kommer västmakterna att sätta alla slags oöverstigliga hinder i vår väg för att republiken inte ska bli återupprättad” och att ”kommunisterna utgör en kraft som man måste räkna med”. De gav med sig till slut på villkor att det inte blev någon representant för MLE och att de själva fick två portföljer.

Ministerkonseljen den 27 januari blev mycket kort. Den varade exakt sjutton minuter. Av efterlåtenhet hade CNT likviderat regeringen Giral, medan PSOE fick sin dröm om att ta ledningen inom antifraskismen förverkligad med oväntad lätthet.

CNT i regeringen. Llopis. Anarko-monarkister

Med undantag för enstaka personer var varken syndikalister eller socialdemokrater medvetna att de just givit antifraskismen dödsstöten. Hädanefter blir allt sämre och sämre, det går allt hastigare utför och man får bevittna ett totalt sönderfall av vänsterkrafterna i inner-Spanien, motståndsrörelsens sammanbrott och exilens intellektuella och moraliska avsmnande. En naturlig följd blev att den spanska frågan internationellt sett avfördes från dagordningen och att Francodiktaturen slutgiltigt stabiliserades som ett förspel till dess diplomatiska rehabilitering.

Vi ska studera detta litet närmare genom att följa CNT:s gradvisa avtynande, dock utan att uppehålla oss vid detaljer, för det skulle inte vara mödan värt att dröja vid alla de tusen och ett förbund som knöts och knöts upp och till ingenting ledde, vid de många kortlivade rörelser som dök upp vid den ständigt lika mörka politiska horisonten, vid alla dessa högtidliga uttalanden, där man inte förnimmer annat än ordberusning, omtuggningar och andligt stillastående, vid strejker och demonstrationer, som är i oavbrutet avtagande fram till 1960. Vad som händer efter 1947 är bara den ofrånkomliga följderna av de tre föregående åren, de år då antifascisterna haft möjlighet att handla om de varit sin uppgift vuxna i stället för att villa bort sig i futtiga tvister, vilka efter regeringen Girals fall skulle nå bottenivån.

Visst kan kalla kriget, konflikten mellan imperialismerna, den amerikanska strategin, till en del förklara det fascistiska Spaniens överlevande (skulle inte ett enkelt embargo på oljeprodukter och bomull ha tvingat Franco på knä?), men de utgör inte hela förklaringen. Denna internationella situation skulle vara länge och därför kom stormakternas politik gentemot Franco inte att variera mycket. Låt oss endast säga, att genom att för alla blotta ”republikanernas” söndring skulle Girals fall (den internationella opinionen ansåg honom trots en Indalecio Prietos och en Negríns tarvliga angrepp som den samlande kraften för de spanska demokraterna) få till följd att den spanska demokratins uppriktiga vänner började tröttna och så småningom i sin besvikelse upphörde att genom sin penna, sitt personliga inflytande eller genom massaktioner hjälpa den.

Regeringskrisen löstes den 11 februari 1947. Den nya regeringen fick ungefär den sammansättning, som syndikalister och socialdemokrater hade bestämt vid samtalen före den 27 januari, det vill säga socialdemokraterna fick (tack vare UGT:s deltagande) övermakt, kommunistpartiet var med, men däremot inte MLE:

Rodolfo Llopi (PSOE)	Stats- och utrikesministerposterna
Trifón Gómez (UGT)	Emigration
Julio Just (Republ. vänstern)	Försvar och inrikesärenden
Fernando Valera (Republ. unionen)	Finanser
Miguel Santala (Esquerra)	Rättsväsen
Vicente Uribe (KP)	Ekonomi
Luis Montoliú (CNT)	Press, information och propaganda.

Regeringen Llopi avsåg att få med monarkisterna, som även om de inte fick tronföljarens borgen ändå genom sin närvaro skulle bidra till att minska anglosaxarnas misstro. Dessa envisades ju att förväxla republik och social revolution. Regeringen hoppades att kunna ta upp direkta förhandlingar med den francofientliga delen av högern men avvisade ett regimskifte genom statskupp utan föregående diskussion om formerna för den kommande omröstningen. På Trifón föll uppdraget att inleda samtal med auktoriserade representanter för Don Juan, som exempelvis förre spanske ambassadören i Frankrike Quiñones de León och López Olivan, men ingen överenskommelse framgick ur dessa samtal som pågick från slutet av mars till början av maj, för monarkisterna använde alltså samma utnötningstaktik och siktade på att det internationella läget skulle gynna deras avsikter. Under tiden smickrade de socialdemokraterna genom att gå med på att diskutera med dem och inte med regeringen som sådan. Detta knep lyckades: i juli 1947, i Toulouse, fattade PSOE beslutet att lämna regeringen för att komma fram till en begränsad överenskommelse med dem. Llopi's politik, som gick ut på att vidga regeringens grundval, hade alltså fullständigt strandat, liksom hans kontaktförsök

med falangisterna hade strandat.¹¹ I stället hade Indalecio Prieto, som var lika frän och giftig mot Llopis som förr mot Giral, lyckats i sin politik, tack vare att flertalet socialdemokratiska flyktingar i Frankrike nu på nytt kunde samlas kring hans person. Syndikalisterna följde förstås blint socialdemokraterna. En eftergift till, en omsvängning mer eller mindre, spelade inte längre någon roll. Deras inflytande i ministerkonseljen hade för övrigt varit obetydligt: Luís Montoliú var en ordinär CNT-militant, en bra karl, men knappast vuxen ett ansvar han inte var förberedd för, och han gjorde inte mycket väsen av sig, tog inget initiativ, kom inte med några egna uppslag.

I själva verket bar regeringen Llopis inom sig fröet till sin egen förstörelse genom de olyckliga omständigheter under vilka den bildats: den var en skapelse av socialdemokraterna, och socialdemokraterna borrhade den i sank så snart de fann den besvärande. ANFD som alltjämt hemsöktes av interna stridigheter (ständiga sammanstötningar mellan republikaner-syndikalister och socialdemokrater, permanent konflikt mellan dessa tre sektorer och kommunistpartiet) motarbetade den i hemlighet, som den hade motarbetat Giral, när den märkte att även denna regering strävade till att behärska ANFD i stället för att tjäna den. Fast de övergivits av syndikalister, kommunister, socialdemokrater och backnationalister, höll de republikanska partiernas ledare ändå fast vid sin fingerade regering, som hädanefter hade en rent borgerlig sammansättning utan folklig förankring. De var mestadels mycket gamla människor och hade stelnat i sin orubbliga hållning. I stolt isolering höll de fast vid sina symboliska institutioner till sista andetaget. Från augusti 1947 till juli 1957 leddes ”regeringen” av Alvaro de Albornoz, sedan fram till 1960 av Félix Gordón Ordas, sedan av general Emilio Herrera, etc. Vid Martínez Barrios död i januari 1962 blev Jiménez de Asua ”Republikens president”.

I slutet av år 1947 underhöll sig Indalecio Prieto i London med utrikesminister Ernest Bevin och med Gil Robles, under det att Trifón Gómez begav sig till Washington, där han förgäves försökte få amerikanska UD att stödja den koalitionsregering som socialdemokraterna drömde om. Allt eftersom tiden gick och underhandlingarna verkade ha kört fast, gav PSOE mer och mer efter för monarkisternas krav. De avstod från den omtalade folkomröstningen och kom att underförstått godkänna principen att en konstitutionell monarki skulle återupprättas som en inledande åtgärd.¹² Syndikalisterna hade å sin sida i mars månad låtit locka sig av ”De spanska monarkisternas förbund”, som erbjöd dem en överenskommelse på grundval av *Frihetligt budskap till tronföljaren*, att återuppta underhandlingarna med Don Juans representanter, vilka nu när de först gjort sig av med den republikanska exilregeringen och sedan utnyttjat söndringen i ANFD för att underhandla separat med varje sektor, kunde få sina villkor igenom mot isolerade människor, som inte längre förfogade över något påtryckningsmedel. Luques inflytande över CNT nådde sin höjdpunkt 1947-1948. I själva verket hade denna grumliga person lyckats övertyga Nationalkommittén, att den politiska konjunkturen hade utvecklats därhän, att det nu bara fanns en möjlighet att reglera det spanska problemet

¹¹ I februari för den republikanska generalen Menéndez, som var statssekreterare vid försvarsdepartementet, till Spanien där han hade ett samtal med general Yagüe, men frankisterna avbröt underhandlingarna till följd av den växande internationella spänningen som främjade deras intressen (händelserna i Grekland, Trumandoktrinen, Moskvakonferensen).

¹² I augusti 1948 antog PSOE ett program, som offentliggjordes två månader senare (undertecknat av Indalecio Prieto, Trifón Gómez, Antonio Pérez och Lufs Jiménez de Asua) som stadgade politisk amnesti, strängt upprätthållande av ordningen, förbud mot Falangen och Kommunistpartiet (ordagrant: ”Avlägsna varje totalitär grupp och totalitär inflytande från landets politiska ledning”), Spaniens infogande i det västerländska blocket, den katolska religionens företrädare, etc.

och forcera Don Juans betänkligheter: ett direkt återupprättande av kungadömet, utan övergångsregering, utan institutionell folkomröstning. Således hade monarkisterna genom att utnyttja den omständigheten, att det internationella läget successivt minskade republikens chanser, genom att dra fördel av splittringen inom vänstern, lyckats få de äkta antifascisterna på knä.

Vem hade år 1936 kunnat föreställa sig en monarkivänlig CNT? Om verkligheten överträffar dikten, så finner detta talesätt sin bekräftelse i den häpnadsväckande psykologiska utvecklingen bland de syndikalister som man 1948 gav öknamnet ”anarkomonarkister”. Luque, som vid den tidpunkten var Nationalkommitténs ombud i utlandet, vann över många av exilsyndikalisterna i Frankrike, bland andra Juan López och José Penido (men inte Horacio Prieto, Leiva och de militanter som var för bildandet av ett frihetligt parti). Han förde dem in på en slött reformistisk samarbetspolitik. Det var också han som mot slutet av år 1947 talade med Gil Robles i Paris och formulerade CNT:s timida motförslag till de monarkistiska förslagen.¹³ Frammot juni 1948 hade Juan López, vid den tiden hans trognaste adjutant, ett sista officiellt sammanträffande i London med förre CEDA-ledaren.

Dessa kontakter förbittrade självfallet förhållandet mellan PSOE-UGT och den frihetliga rörelsen, då båda önskade slå motparten ur brädet, överrumpla honom, och då man ömsesidigt beskyllde varandra för opålitlighet och falskhet. Resultatet kunde bara bli ett: ANFD gick upp i rök i början av 1948. Monarkisternas (och francoanhängarnas!) önskningar var uppfyllda. Från och med april 1948 började i alla fall den nya ”underkommittén” (Domenech hade efterträtt Ramón Alvarez i december 1947) att fatta allvarliga misstankar mot Luque, som litet för mycket missbrukade den myndighet som tilldelats honom. Dessutom blev förhållandet till Nationalkommittén (i Spanien) ganska spänt. ”Underkommittén” i Frankrike önskade en öppnare redovisning av dess verksamhet.

Allt skulle emellertid klarna i augusti 1948: det var då som Don Juan utan att ta minsta hänsyn till den hemliga pakten med socialdemokraterna och den inte mindre hemliga överenskommelsen med syndikalisterna sade ja till ett möte med Franco ombord på en jakt i Gascognebukten. De godtrogna som hoppats på ett fruktbart samförstånd med Don Juan insåg en smula sent att de låtit lura sig. Tronföljaren återvände efter tre års intriger till den punkt han utgått från i början av år 1945: att bönfalla caudillon om kronan. I själva verket hade Franco, som väl kände sina höger- och vänstermotståndares skröpligheter och svaga punkter, skött sina kort ytterligt väl. Efter att formellt ha gjort de inflytelserika monarkisterna (höga officerare, kyrkliga dignitärer, högadeln) till lags genom att utfärda ”tronföljdslagen”, som antogs genom ”referendum” i juli 1947 och gjorde Spanien till ett kungadöme, vars suverän Franco förbehöll sig rätten att utse, lovade han att en dag sätta antingen Don Juan eller hans son Juan Carlos på tronen. Indalecio Prieto återvände nedslagen till Mexiko år 1951, Luque försvann i det blå 1952, och Don Juan satt i Portugal omgiven av sitt kostsamma hov och väntade i tjugo år på en ynnest från en listig, oböjlig och maktgalen man, som efter att från tid till annan ha förnyat sina ”utfästelser” till slut skulle sätta Don Juan på undantag, den 29 juli 1969, genom att ”inrätta” en ur fascistresningarna den 18 juli 1936 utgången monarki och upphöja prinsen av Asturien¹⁴ till rang av blivande konung av Spanien.

¹³ Gil Robles förslag skilde sig inte mycket från dem han avfattat ett år tidigare, Luques motförslag hade en egendomlig likhet med det ovan citerade socialdemokratiska programmet.

¹⁴ När tronföljaren år 1956 i Barcelonas befälhavare Juan Bautista Sánchez fann en aktiv militär, som var beredd att sätta sig upp mot Franco, vågade han inte ge honom grönt ljus. General Sánchez dog förgiftad strax därpå (i början av 1957).

Den traditionella spanska vänsterns förfall (1948-1968). CNT:s bräckliga återförening

År 1949 började illa för antifascisterna. Med ANFD hade den gemensamma fronten försvunnit för att ge plats åt ett myller av inbördes kämpande organisationer:

- En republikansk regering som slöt sig inne i sin ”legitimitet”. Den hade varken representativitet eller gehör. En katalansk regering som slets i bitar av ynkliga familjegräl. Och en baskisk regering som bara bestod av nationalisterna och socialdemokrater.
- Republikanska partier som var splittrade i tusen rivaliserande fraktioner. I smågrupper uppspaltade katalanister som följde hela skalan från måttfulla självstyrelsekrav till separatism. Galiciska regionalister som bara intresserade sig för sina små angelägenheter.
- Ett PSOE som numera bara var några tomma bokstäver de olika ledarnas anhängare svartsjukt slogs om: pro-monarkisten Indalecio Prieto, pro-kommunisten Negrín, pro-republikanerna Llopi och Enrique de Francisco, företrädarna för en sorts överenskommelse med frankisterna som Trifón Gómez och Araquistain. Ett PSUC som slets sönder av våldssamma konflikter mellan skilda tendenser. Ett POUM som var i full upplösning. Ett KP som övergivits av en del av sina mest kända ledare (Jesús Hernández exempelvis) och som bojkottades av alla andra vänsterkrafter. Flera stycken UGT som återspeglade splittringen i de marxistiskt inspirerade partierna.

Antifascismens söndersmulning var ingalunda en tillfällig företeelse. På samma gång orsak till och följd av Francodiktaturens stabilisering,¹⁵ uppväckte den ingen kraftfull reaktion från militanternas sida. De var oförmögna att ärligt övervinna sin sekterism och komma ifrån sin naiva optimism som i lika grad vilade på bristande insikt om utvecklingen under nittonhundratalets andra hälft och på en orimlig förväntan om något slags under. Men inget under skedde, tvärtom förvärrades förhållandena oupphörligen till den grad, att om vi inventerar alla partier, fackliga allianser och flyktiga och kortlivade rörelser, som – vid sidan av de gamla sönderfallande organisationerna eller härrörande från dem – uppstår, försvinner eller släpar sig vidare under åren 1948-1968, vågar vi utan risk för överdrift föreslå den ungefärliga siffran av 150 skilda grupperingar. Vi skulle nämligen kunna tala om Katalanska nationalrådet, Socialistiska rörelsen i Katalonien, Revolutionära arbetarpartiet, Folkets befrielsefront, den baskiska rörelsen ETA, spanska revolutionskommittén i Alger, Unionen för de demokratiska krafterna ... och även om avvikare från Falangen eller carlismen, kristliga demokrater, illegala studentföreningar, kinakommunister, men ... låt oss återvända till syndikalisterna.

Från 1948 till 1962 visade den direkta aktionen mot diktaturen en konstant nedgång. Gerillan dog bort 1949-1950 efter hårda strider i Galicien och sydöstra Andalusien (guerilleron och

¹⁵ Februari 1948: fransk-spanska gränsen öppnas. Maj-juni 1948: handelsavtal med Frankrike, England och Sverige. November 1950: FN:s generalförsamling upphäver beslutet av december 1946 och Spanien tas in i FAO. November 1952: inträde i UNESCO beviljas. December 1955: inträde i FN beviljas. Maj 1956: Inträde i ILO beviljas. Från och med 1951: USA inleder intimt samarbete med regimen innebärande finansiell hjälp och upprättandet av amerikanska militära baser på halvön. Från och med 1960 ungefär: det går äntligen framåt med ekonomin (bruttonationalprodukten växer med 7 % 1964, med 8 % 1965, den industriella produktionen med 11,6 % 1964). Därtill kommer turistströmmen (852 miljoner dollar tillfördes av turisterna 1964, 1.100 miljoner 1965, 1.245 miljoner 1966) och amerikanska, tyska, japanska etc. investeringar samt emigrationen (1967 levde över 1.300.000 spanska emigranter i Europa och 1.430.000 i Latinamerika enligt uppgift från spanska emigrationsinstitutet, som har preciserat att ”de belopp som dessa emigranter skickar till Spanien utgör en av den spanska ekonomins viktigaste källor”). Till sist kan nämnas upprättande av handelsförbindelser med Kuba och öststaterna (förbindelser som speciellt medfört varvsindustrins utveckling). I dagens läge: utsikter till anslutning till EEC och till återtagandet av de diplomatiska förbindelserna med Sovjetunionen.

CNT-militanten Barnabé López Calles' död). Några grupper okuvliga motståndskämpar fanns kvar uppe i bergen, men de liknade mer jagade djur än gerillakrigare. 1951 var det sista år då det folkliga motståndet yttrade sig i form av strejker med klart politisk syftning, i Baskiska provinserna (denna region hade redan blivit ett föredöme i maj 1947, tack vare samförståndet mellan UGT, CNT och STV), i Madrid och i Pamplona. I Katalonien blev den allmänna strejken av den 12 mars, som från början underblåstes av missnöjda falangistpampar (missnöjda med den politiska nyorienteringen i Spanien, som innebar att partiet gradvis sköts åt sidan), snart kanaliserad av CNT-militanter som utnyttjade missnöjet med prishöjningar och alltjämt rådande fattigdom för att ge den en revolutionär och ... antifalangistisk karaktär. Det blev sammanstötningar med döda och sårade, flera hundra tusen strejkade, matvaruaffärer plundrades, tusentals människor arresterades. Aldrig mer skulle man i Spanien få uppleva en massrörelse av sådan omfattning, framför allt skulle CNT aldrig mer stå som ledare för en stor demonstration. Vad terrorismen beträffar, avtog även den mer och mer för att praktiskt taget försvinna när den siste av de hjältemodiga bröderna Sabater – anarkistiska veteraner – stupat år 1960 med vapen i hand. Folkliga motståndsrörelsen, en syndikalistiskt inspirerad gruppering med mycket begränsade styrkor kunde efter 1960 bara genomföra några blygsamma aktioner. Otaliga syndikalister blev avrättade fram till 1963 (då Joaquín Delgado och Francisco Granados garroterades).

År 1952 upprepades samma misstag som 1941-1946: militanter tog åter upp kontakten med Girón för att skörda i det närmaste samma resultat: antingen kapitulerade de och skötte snällt de uppdrag de åtog sig i CNS, eller också råkade de ur askan i elden, ifall de mopsade sig mot de maktavandandes stövelslickare. Vare sig de var godtrogna eller opportunister förlitade de sig på arbetsministrarnas rent verbala framstegsvänlighet och såg i regimens blygsamma ”liberalisering”,¹⁶ i de sociala reformer som dekreterats sedan 1946 men till största delen stannat på papperet tecken på vissa falangistpampars goda vilja. I stället för att tålmodigt verka bland arbetarna, på verkstadsgolvet, inbillade de sig att kunna omvandla det spanska samhället genom att nöta mattorna i ministrarnas korridorer och mottagningsrum. De var för övrigt inte ensamma om det, för UGT-militanter föll också för frestelsen.

Perioden från 1954 till 1960 var den mörkaste i hela CNT:s historia. Militanterna inne i Spanien var trötta på allt virrande hit och dit, utmattade av långa fängelsevistelser, utleda på att ständigt ha polisen över sig. De längtade efter en smula vila och drog sig tillbaka från kampen en efter en. Emigranterna anpassade sig i stort till det land som tagit emot dem: de i Frankrike slet hårt och snålade för att låta sina barn studera (och barnen intresserade sig sen i allmänhet varken för Spanien eller anarkismen). De i Latinamerika lyckades ibland komma sig upp, eller också ägnade de sig åt kampen för indianernas och de jordlösa böndernas sak.

Med tiden ärrades det fula såret efter klyvningen, vissa militanter i de bägge organisatoriska blocken återknöt vänskapliga förbindelser och [började sedan, när de såg sin kära CNT vid avgrundens rand, att arbeta på återförening. Det var i själva verket de ”politiska”

¹⁶ I en artikelserie i *Le Monde* från början av februari till slutet av mars 1947 under rubriken *Spanien söker en regim* noterade André Blanchet de första etapperna (partiell amnesti, mildring av censuren etc.) av en liberalisering, som efter många återtaganden, bakslag, följda av nya försök, nya utfästelser ... knappast gått framåt på tjugo år! Man talade alltså redan 1947 om liberalisering, men det hindrade inte att det enligt ett syndikalistiskt dokument (*Al Comité Intercontinental. Sin campaña, sin escandalo y sin réplica*) fortfarande fanns 25.000 CNT-militanter i fängelse år 1949.

syndikalisterna som gav efter, ingenting kunde rubba ”rödskinnens” trosvishet.¹⁷ I slutet av 1960 återfann den frihetliga rörelsen sin förlorade enhet. Det skedde successivt och ”underifrån” genom sammanslagning av lokalfederationer vid gemensamma möten. I toppen skedde återföreningen genom absorbering, för den upplösta ”underkommitténs” tillgångar gick över till Interkontinentala sekretariatet, ”rödskinnens” centrala organ. De ledande ultra-anarkisterna var inte intresserade av en återförening utan segrare och besegrade, de ville få det till att ”splittrarna” kapitulerat, att de vilseförda återvänt till fadershuset, och faktum är att de vid kongresserna i Limoges (augusti–september 1961) och sedan i Toulouse (oktober 1963) tvingade igenom sina synpunkter tack vare rösterna från de lokalfederationer som de kontrollerade (ungefär 74 % av det totala antalet). Det ”interkontinentala sekretariatet” för MLE-CNT i exilen behärskades alltjämt av paret Esgleas-Montseny, fastän genom mellanhänder (Roque Santamaría, José Peirats, José Borraz, etc.).

Liksom vid Zaragoz kongressen 1936 trycktes de moderata ner av de hårda, men liksom i Zaragoza dök de djupa meningsskiljaktigheterna upp på nytt vid första konfrontationen med verkligheten, som alltid är starkare än de starkaste dogmer. Verkligheten, det var nu vetenskapens och teknikens blixtnabba utveckling mot atom-, data- och rymdåldern. Det var den ekonomiska expansionen, ”folkkapitalismen” och Tredje världens tragedi med dess psykologiska följdverkningar i högindustrialiserade eller lagom industrialiserade länder (Spanien exempelvis, som man inte kan hänföra till de underutvecklade länderna). Massorna förborgerligades, struntade i politiken och intresserade sig bara för bekvämlighet, television och motorfordon (det skedde också i Spanien fast senare än på annat håll i Västeuropa), de gamla revolutionära kadrerna isolerades, en allmän ”ideologiernas kris” inträffade i både högern och vänstern, i både religionen och de socialistiska läroren. I Spanien hade en ny generation växt upp, som inte upplevt inbördeskriget, som inte mindes de fruktansvärda åren 1939-1948.

Återföreningen möjliggjorde bildandet av ASE, det vill säga den spanska fackliga alliansen mellan CNT, UGT och STV (”de baskiska arbetarnas solidaritet”)¹⁸ men fransett detta hade återföreningen den paradoxala effekten att de ”renlärliga” ledarnas skenbara sämja bröts. Peirats, Boticario, Paulino Malsand, Roque Santamaría, José Borraz började bekantgöra sin oenighet med Germinal Esgleas, som de ohämmat skymfades, och i sin tur svänga mot revisionism. Den nya krisen inom CNT ledde emellertid inte till klyvning: Peirats och hans vänner var ganska isolerade, de fann inget stöd bland ”rödskinnen” som, förstenade och fjättrade av sin misstänksamhet, sin skräck för tvivlet, förblev Esgleas’ vasaller. De ”politiska” syndikalisterna blandade sig inte i denna konflikt. De flesta av dem önskade ingenting högre än att bättra på förgyllningen på den syndikalistiska vapenskölden, även om det betydde att man upphörde med all aktivitet eller förlade den utanför organisationen. De vägrade att ha med alla dessa ynkliga konflikter och rivaliteter att göra. Från och med 1963 blev ”interkontinentala sekretariatet” på nytt ”familjens” monopol, antingen direkt eller genom förmedling av trogna undersåtar som valdes ur leden, medan nästan samtliga militanter av något värde sköts i bakgrunden eller själva drog sig undan. ”Interkontinentala sekretariatet” blev ett slags starkt centraliserad mikroregering och utgjorde genom själva sin existens en avvikelse från den frihetliga federalismen. Denna ”regering” publicerar bara vad den anser renlärligt, informerar bara om sin egen ståndpunkt, bannlyser alla som den har lust att bannlysa och

¹⁷ Från mars till maj 1949 hade ”politikerna” redan företagit officiella åtgärder med sikte på att återförena CNT. Initiativtagare var bl. a. Cipriano Mera, den mest ”renlärlige” av de militanter som höll fast vid Nationalkommittén inne i Spanien. Förhandlingarna strandade mot ultra-anarkisternas orubblighet.

¹⁸ ASE spelade en viss roll under strejkerna i Asturien och Baskiska provinserna 1962-63. Den har ännu stort inflytande i de kantabriska områdena.

hjälpes fram det som den finner värt att hjälpa fram, utan risk att någon opponerar sig, för ingen vill bli störd i sin dagliga rytm, alla vill ha kvar sina vanföreställningar, och exil-CNT:s organisatoriska rutin får inte rubbas.

För övrigt upphävde återföreningen inte på något sätt den traditionella motsättningen mellan exilsyndikalisterna och den underjordiska organisationen inne i Spanien, för vilken upplösningsprocessen endast påskyndades. Två uppseendeväckande företeelser skulle klart belysa det sistnämndas fenomen: ASO och "Madrid-gruppen".

ASO eller "Fackliga arbetaralliansen" bildades 1962, utan att ledningen för den officiella Alliansen i Toulouse hade vetskap om det. Initiativtagarna var katalanska militanter från CNT och UGT, till vilka unga fackligt inriktade katoliker anslöt sig. ASO åberopade "Första internationalens principer" och gick fram med ett revolutionärt program. Den bredde snabbt ut sig i hela Spanien med finansiellt stöd från utländska reformistiska fackliga organisationer eller internationaler, men efter att ha spelat en betydande roll i de sporadiska strejkrörelserna 1963-1966, visade den tecken på att vilja absorbera eller tränga ut stiftarorganisationerna, som ju bara var kvarlevor från en svunnen epok, för att framställa sig som den fackliga monopolorganisationen i ett framtida demokratiskt Spanien. Socialdemokrater och syndikalister i exilen retade sig på att ASO illojalt konkurrerade med ASE, och att den hade givit upp allt ideologiskt innehåll. Motståndet från ASE och därtill från kommunistpartiet hade till följd att ASO:s utbredning stannade av. En annan orsak till avmattning var att ASO:s ledning, som alltid förebrått exilen dess okunnighet om den nya spanska verkligheten, själv flyttade över till Perpignan och i sin tur beskyldes för att vilja dirigera verksamheten i Spanien utan att känna till fluktueringarna i det sociala läget. Kort sagt, interna meningsskiljaktigheter, fiendtlighet från övriga sektorer av antifascismen och polisförföljelser hade snart brutit sönder ASO, som avsomnade 1966.

Vad affären med "Madridgruppen" beträffar, så var den endast en upprepning av de kontakter som förekommit från 1941 till 1952 mellan några syndikalister och "höjdare" inom de vertikala syndikaten. Kända syndikalister i Madrid¹⁹ inledde i april 1965 diskussioner med några "vänsterfalangister" som åtnjöt *Rörelsens*²⁰ generalsekreterare José Solís Ruiz' förtroende. Ämnet för samtalen var hur man på fredlig väg skulle kunna demokratisera det fackliga livet i Spanien, övervinna det hat och den fiendskap som inbördeskriget avlat. Det behöver knappast sägas att dessa "dialoger" väckte stor förargelse bland antifascisterna, från de sovjettrogna kommunisterna till "rödskinnen" med vänsterkatoliker och "partisyndikalister" däremellan. Man underströk att Madridgruppen hade handlat utan att konsultera organisationen som helhet, man ansåg att den godtyckligt hade upphöjt sig till Nationalkommitté för CNT, framhöll att det var dålig strategi att förlänga regimens dödskamp, då den ju enligt de syndikalistiska förhandlarnas egna ord låg i själåtåget. Man kritiserade också Madridgruppens huvudmotiv för "förhandlingarna": att de var ett motdrag mot det ortodoxa kommunistpartiets infiltration i de vertikala syndikaten. Men framför allt upplevde man som chockerande, att

¹⁹ Låt oss endast nämna Lorenzo Iñigo, Eduardo de Guzmán, Enrique Marco Nadal och Gregorio Gallego. De uppmuntrades på platsen av Manuel Lizcanos "kristna syndikalister" och stöddes från exilen av män som Diego Abad de Santillán, Pedro Herrera, Manuel Villar, Jaime R. Magriñá och Juan López (de två sistnämnda återvände i samband med detta till Spanien). Man gav dem öknamnet FAI-falangister, men det var i stort sett samma personer som "anarkomonarkisterna" från åren 1945-1948.

²⁰ Annat namn på Falangen. Generalsekreteraren för *Rörelsen* (El movimiento) vars ordförande Franco är, är samtidigt minister utan portfölj och representant i regeringen för de "vertikala syndikaten", som löntagare och arbetsgivare är obligatoriskt anslutna till. År 1964 omfattade "den nationalfackliga landsorganisationen" (CNS) 3.265.000 företag med 9.500.000 arbetare, fördelade på 25 landsomfattande och 1.300 provinsiala "syndikat".

syndikalisterna förde dialog med samma personer som studenterna, de unga prästerna, arbetarkommittéernas anhängare kämpade ansikte mot ansikte med på gatan, i fabrikena, vid universitetet.²¹

Syndikalisterna i Spanien år 1969

Madridgruppens motsats är den nya ungdomsrörelsen (FIJL) som samlar söner till flyktingar samt yngre emigranter. Medlemmar av FIJL har kastat sig in i terroristisk verksamhet. Man får se detta som en reaktion mot innerspanska CNT:s förfall och exil-”rödskinnens” tomma prat, en ansats att ruska upp veteranerna ur deras håglöshet och uppgivelse, ett försök att sätta fingret på larmklockan. I varje fall visar kidnappningen av biskop Ussia i april 1966, Luís Andrés Edos och hans fyra kamraters arrestering i Madrid i oktober samma år (då de förberedde en liknande aktion), bombattentaten mot flera spanska ambassader och konsulat från och med mars 1968 och Franco-polisens jakt på unga anarkister, att en ny revolutionär anarkistisk strömning oväntat gått i dagen. Den ledande tycks vara Octavio Alberola.

ASO:s och Madridgruppens fiasko tillsammans med FIJL-aktivisternas relativa misslyckande hade till följd att vissa militanter väcktes ur sitt letargiska tillstånd och insåg hur allvarligt läget var för CNT. Dessa militanter har sedan början av år 1968 börjat organisera sig på nytt. Både i exilen och inne i Spanien bildade de ”grupper för syndikalistisk närvaro” som har till uppgift att värna MLE mot ideologiska förvillelser av typ ASO eller mot förräderi av Madridgruppens sort, att hjälpa den komma ur både exilens överksamhet och FIJL-medlemmarnas äventyrliga revolutionism. De bemödar sig att ge organisationen en ny stomme, att verkligen ena den kring ett program, som är tänjbart men ändå slår vakt kring det väsentliga i syndikalismen. De vill få igång en frihetlig rörelse, som är anpassad till det moderna Spanien men ändå trogen sina traditioner, en rörelse som förmår dra till sig dagens proletariat, men ändå bevarar det grundläggande i den anarkistiska läran.

Om det i dagens läge finns tiotusentals människor i alla åldrar, som säger sig tillhöra CNT och agerar i dess namn, andra som väntar på lämpligt tillfälle att ansluta sig eller ansluta sig på nytt, åter andra som är starkt påverkade av den, så finns det däremot inte längre någon CNT, som självklart är den ”riktiga”. För vem är för närvarande CNT? Interkontinentala sekretariatet? Någon av de tre eller fyra nationalkommittéerna i Spanien? ”Närvarogruppernas” förbindelsekommitté? De grupper av unga emigranter som nyligen bildats framför allt i Tyskland? De anarkistiska studentgrupper som är i farten vid universitetet? De militanter som öppet eller i hemlighet verkar inom den spanska Kooperationen? Om CNT inte längre är en fast organiserad rörelse, är den dock fortfarande en levande mystisk kraft, som man kanske en vacker dag får se välla fram överallt som genom självalstring, för att sedan hastigt återta sin organisatoriska form.

Tills vidare kan syndikalisterna i någon mån trösta sig med att deras medtävlare inom oppositionen på samma sätt som de hemsöks av typiskt spanska plågor: övermodig individualism, otaliga småpåvars inbilskhet, fanatism, disciplinlöshet. Man vet just inte hur många UGT som tävlar med varandra under jorden. Katolikerna har satt upp en mängd fackliga grupper som ofta bekämpar varandra inbördes. Själva kommunisterna är splittrade i

²¹ Den 4 november 1965 undertecknade höga funktionärer inom vertikala syndikaten och f. d. CNT-ledare en preliminär överenskommelse i fem punkter: 1. Bibehållandet av en enda landsorganisation, dit alla arbetare skulle vara automatiskt anslutna utan hänsyn till politisk eller religiös åskådning. 2. Fackföreningarnas oberoende gentemot administrationen, regeringen, partierna och arbetsgivarna. 3. Fackföreningarnas deltagande i beslut gällande den sociala och ekonomiska ordningen, i den ekonomiska planeringen och i kontrollen av företagen. 4. Erkännande av strejkrätten. 5. Stöd åt producent- och konsumentkooperationen.

flera fraktioner: moskvakommunister, kinakommunister, castrister, nytrotskister, regionalister, oberoende ... Republikaner och företrädare för de regionala självständighetsrörelserna bekantgör varje månad bildandet av något nytt organ.

De omkring 1962-63 av ”vänsterfalangister”,²² katoliker och moskvakommunister²³ bildade arbetarkommissionerna gör på stället marsch efter den förföljelseväg de drabbades av i oktober 1967. Fastän illegala tolererades de tidvis. Arbetarkommissionerna söker lätta på halsjärnet i de vertikala syndikaten, de bemödar sig att förbättra arbetarnas villkor genom att kräva blygsamma reformer och i varje företag förhandla direkt med arbetsgivaren i konkreta frågor. De underhåller likaledes oavbrutna förbindelser med höga funktionärer inom CNS och ministerierna och går in för att så långt det är möjligt utnyttja den officiella lagstiftningen. Många katoliker har emellertid redan dragit sig tillbaka, då de tyckt att kommissionerna alltför mycket fallit under det ortodoxa kommunistpartiets hemliga ledning och då de fruktat att partiet vill utnyttja kommissionerna för utomfackliga mål – som medel att få kontroll över massorna.²⁴ De söker nu i stället komma överens med syndikalisterna för att återställa jämvikten. Det försiggår en hård underjordisk kamp mellan otaliga kamarillor. Allianser bildas och upplöses, de mest fantastiska rykten cirkulerar i vänstergrupperna, som alla kämpar om inflytandet, fast i grund och botten alla går fram med samma krav: facklig enhet, pressfrihet, strejkrätt.²⁵

I jämförelse med denna vänstermosaik på folkhavets yta (under går människorna i sitt dagliga slit, halvt bedövade av trettio års intensiv reaktionär propaganda och fångna i en av makten skickligt underblåst fruktan för ett nytt blodbad) förefaller frankisterna ensamma stå eniga. Det är dock en enighet på ytan, för under finns personliga motsättningar, skumma intressekonflikter, skarpa politiska meningsskiljaktigheter, men den är stark ändå, för den vilar på en diffus rädsla. Rädsla att man ska få nys om deras skumma förehavanden, att man offentligen ska avslöja de förbrytelser de begått, rädsla för folkets vrede, för skandal, för vad som kan hända om trycket lättar, rädsla att få sina privilegier ifrågasatta, sin auktoritet bespottad, rädsla för att se de myter de skapat kring sig gå upp i rök. Dock behöver de maktavande knappast känna sig allvarligt oroade vare sig av de revolutionära noviserna, som hämtar sin inspiration hos oöverflyttbara utländska modeller, eller av studenter, som ju kommer från över- eller medelklassen och mestadels återfaller i sin ursprungsmiljös konservativa traditioner sedan de väsnats en tid, eller av de unga officerare som gått i krigshögskola och ser ner på de gamla ”olärda” generalerna eller av de grupper inom prästerskapet som i andra vaticankonciliet och

²² Dessa ”vänsterfalangister” (klubbarna *Manuel Mateo* och *José Antonio*) kritiserar ”högern vid makten”, men betygar caudillon sin trohet.

²³ Om man får tro vissa nyare skrifter från kommunistpartiet, skulle det endast finnas två revolutionära krafter i Spanien: kommunisterna och de katolska arbetarna. Samtidigt har kommunistpartiet på nytt startat en våldsam förtalskampanj mot socialdemokrater, syndikalister och oberoende marxister, vilka svarar med samma mynt. Man kan fråga sig om kommunisterna, efter att under tjugo år utan framgång ha propagerat för ”nationell försoning” verkligen kan lyckas med denna politik, som innebär att man stänger dörren för organisationerna till vänster och öppnar den för de progressiva katolikerna. Det kan ifrågasättas om dessa verkligen har det inflytande inom det spanska proletariatet som den myckna uppståndelsen kring deras verksamhet ger vid handen. De spanska moskvakommunisternas ledare är förmodligen mer än något annat partis i världen beroende av Kreml, och ännu en gång har man intrycket att de – ofta kanske motvilligt – följer instruktioner utifrån, som inga viljeinsatser kan föra till framgång, om de går mot strömmen.

²⁴ Arbetarkommissionerna under kommunistisk kontroll tycks bara ha någon större aktivitet i Madrid och Andalusien. I Katalonien lär de kontrolleras av syndikalister och katalanister.

²⁵ Kommunistpartiet och nästan alla marxistiska partier, ASO, arbetarkommissionerna, den syndikalistiska Madrid-gruppen, de progressiva kristliga sammanslutningarna, ”vänsterfalangisterna” som vill ha ”dialog” med CNT eller med kommunisterna, propagerar samtliga för ”arbetarnas stora demokratiska enhetsorganisation”.

de sista encyklikornas anda gör uppror mot den inkvisitoriska och högröstade katolicism, som rebellerna den 18 juli 1936 införde på bajonettspetsarna. För de makthavande kommer den verkliga faran från proletariatet och dess klassiska organisationer: från UGT-PSOE, från CNT, från det ortodoxa kommunistpartiet. Så länge dessa lever kvar, kan de inte sova lugnt, för de vet att endast där finns det trots all splittring, alla gräl och svagheter, människor som verkligen representerar det förtryckta Spanien. De är dess kollektiva minne, de är förbindelse-länken mellan revolutionens svunna storhetstid och den framtid som med säkerhet kommer att återuppväcka den (med nödvändiga förändringar), om regimen alltför hastigt lossar på sitt grepp. De utgör den enda del av oppositionen, som har folk med erfarenhet, uthållighet och fasta principer, trots några enstakas desertering.

Men så länge Franco finns i livet, kan frankisterna känna ett slags villkorlig trygghet. Caudillon är deras skärm. Han förblir symbolen för "korståget", en skiljedomare som genom en försiktig gungbrädespolitik mildrar stötarna mellan fientliga klaner och påtryckningsgrupper. Han är den mästare som i kraft av sin gudomliggjorda personlighet håller de intrigerande subalternerna i schack.

När Franco en gång går bort, vad kommer den psykiska chocken av denna händelse att få för verkan? Regimens arvtagare kommer inte ens att kunna åberopa konstruktiva insatser av någon betydelse. Landets tämligen slumpmässiga ekonomiska expansion har endast varit en återverkan, en biprodukt av uppsvinget i Europa. Om Spanien absolut sett är rikare än 1936, har det relativt sett (och endast detta har betydelse) snarare gått tillbaka, vid en tidpunkt då Japan, Italien, vissa förr så efterblivna öststater och många av Tredje världens länder upplever en hisnande utveckling. Förespråkarna för det "enade, stora och fria Spanien" har ingenting annat att visa upp än en stat, som saknar allt inflytande i internationella sammanhang och står under Förenta Staternas förmynderskap militärt och finansiellt, ett land vars främsta naturtillgångar kontrolleras av utländskt kapital och där motsättningarna från före 1936 finns kvar (motsättning mellan de yttre provinserna och Kastilien, ansvällning av byråkratin och korruption inom förvaltningen med hämmande effekt på den industriella utvecklingen, föråldrade strukturer inom lantbruket, oerhörda inkomstskillnader, etc.), en nation, som efter årtionden av åsiktsförtryck och censur saknar både kulturell utstrålning och moralisk prestige, ett folk av utvandrare och flyktingar, vars enda lockelse är lämningarna från en ärofull, men ack så avlägsen forntid.

När Franco går bort? Högern darrar inför denna ofrånkomliga utsikt. Den söker möjlighet att upprätthålla frankismen utan Franco genom att inrätta en konservativ monarki, som på obestämd tid skulle förlänga ett efterblivet politiskt system, utsatt för attackerna från en värld i allt hastigare utveckling.²⁶ Parallellt räknar den kallt med emigrationens fortgående

²⁶ Hoppet om en förnyelse, som regimens skenbara utveckling mot demokrati höll vid liv hos många spanjorer fram till omröstningen om den nya författningen den 14 december 1966, har sopats bort av en rad bakslag:

- Nederlag för arbetarna i valsverket Echeverri i deras långa strid mot företagsledningen (mars 1967).
- Strafflagsreformen i april 1967, som begränsade verkningarna av den våren 1966 införda presslagen.
- Bekräftelse på *Movimientos* politiska monopol (juni 1967).
- Upptrappning av repressionen mot arbetare från och med oktober 1967.
- Pesetans devalvering i november med skärpning av övervakningen såväl på det ekonomiska som det politiska planet.
- Polisens inbrytning i fakulteterna (början av 1968).
- Införande av undantagstillstånd i Guipúzcoa i augusti 1968 och arrestering av ett stort antal basknationalister.
- Skärpning av straffsatserna för brott mot "allmänna ordningen", likaledes i augusti.
- Införande av undantagstillstånd i hela Spanien i januari 1969 och arrestering av flera hundra revolutionära

avtappning, som är en säkerhetsventil för överbefolkningen, för arbetslösheten och knappheten. Den satsar på en omärklig övergång från tvångsorganisering till en mera fri facklig verksamhet. Denna skulle bli möjlig genom en höjning av löntagarnas levnadsstandard och genom att man fångar upp överlöpare från UGT och CNT. Avsikten är att stärka greppet om det avpolitiserade proletariatet, som man tror sig kunna muta med att ge det del av den ekonomiska expansionens frukter, ja till och med ”del i vinsten och ledningen” (denna gamla falangistiska käpphäst). Väcker man bara den borgerliga anda som slumrar hos många arbetare, låter de nog leda sig som får. Men kommer högern utan Franco, denna symbol, att kunna bevara sin bräckliga enhet eller kommer den att falla sönder i en öppen kraftmätning mellan höga officerare, falangister, Don-Juan-trogna monarkister, Francovänliga kristliga demokrater, carlister samt mandarinerna i *Opus Dei*? Detta är ett av vänsterns stora hopp, den skulle ju då kunna utnyttja fiendens splittring för att stärka sina positioner och vinna tillbaka folkets förtroende, detta folk där missnöjet ännu jäser men den revolutionära spänningen och den politiska medvetenheten saknas.

studenter, vänstermiliter och progressiva personer i största allmänhet.

– Domar på arton till tjugo års fängelse mot flera unga anarkister för ”omstörtande propaganda” (juni 1969).

Francoregimen var mån om att bättra på sitt dåliga anseende i utlandet genom rent formella eftergifter, avsedda att underlätta Spaniens inträde i EEC utan att någon väsentlig del av den totalitära statens maskineri behövde kopplas bort. Men de styrande blev hastigt avskräckta av protestvågans omfattning.

Framtidsprognos

Vilka är möjligheterna för en ny start för syndikalismen i Spanien? För närvarande är det uppenbart att den frihetliga rörelsen liksom andra antifascistiska grupper bör nöja sig med att fullfölja sin underjordiska verksamhet med syfte att påskynda regimen fall. Frågan får sin fulla innebörd när det gäller den efter-fascistiska perioden, antingen denna inträffar om sex månader eller om tio år. Som avslutning på detta arbete ska vi försöka komma med ett svar, som självklart måste bli trevande och subjektivt.

Det är tämligen sannolikt, att den närmaste framtiden kommer att gynna reformisterna, som går in för att bättra på det kapitalistiska systemet, antingen med vett och vilja, som liberaler och kristliga demokrater, eller mot sin övertygelse som socialdemokraterna. Dessa reformister kommer ofrånkomligen att gynnas av Spaniens läge i Europa, av dess sannolika infogande i den gemensamma marknaden och den ”fria världen”, av denna långa period av mörker som brutit proletariats revolutionära kraft, och den psykologiska bearbetning spanska folket varit utsatt för: skräckpropagandan om ”ett nytt inbördeskrig”, om de farliga ”extremisterna”, om ”fosterlandets undergång” om ”sorgklädda familjer”. De kommer också att gynnas av det fortskridande förborgligande som blir en följd av den ekonomiska expansionen och av den långsamma, ihållande och förrädiska förgiftningen från TV, veckopress, reklam och totospel, en förgiftning som är betydligt effektivare än den gamla politiska korvstoppsmetod efterblivna falangister fortfarande använder.

Man bör alltså räkna med det borgerligt demokratiska ”konsumtionssamhället” som en etapp. Det är nämligen föga troligt att revolutionärerna skulle kunna vinna gehör hos massorna, så länge polisapparaten är densamma som förr, eller så länge som inte verkligt nya krafter uppstått i resten av Europa. Historien visar att Spanien sedan århundraden tillbaka på grund av sin ekonomiska och kulturella eftersläpning inte förmått annat än att halvt om halvt imitera främmande länders exempel, utan att ha något eget att skänka andra. Förr imiterades det republikanska Frankrike, det fascistiska Italien, det peronistiska Argentina. Nu blir det västdemokratierna. Det är därför som de ”socialistiska alternativ” till frankismen, som några vänstergrupper otåligt ropar på, tyvärr tillsvidare hör drömmens rike till.

Men kommer det spanska proletariats, eller snarare denna bedövade, kloroformerade massa som det nu blivit, att för alla tider abdikera inför borgerligheten? Det beror på vilka djupare aspirationer som den yngre generationen har – studenterna, yrkesskolornas elever, de unga arbetarna – och hur det efterfascistiska Spaniens första herrar kommer att reagera på dessa aspirationer. Säkert är att syndikalisterna måste föra kampen på delvis andra områden än hittills och ändra många föråldrade formler i sin propaganda. Om de går klokt tillväga, har anarkismen stora möjligheter att bli det ideal som i ungdomens ögon är något värt i bekvämlighetscivilisationen, det enda ideal som är ”nytt” efter marxismens fortgående utnötning.

För ögonblicket förblir kommunistpartiet CNT:s farligaste medtävlare, även om det inte är lika maktinriktat som förr (och antagligen blir det mindre och mindre i fortsättningen). Efter Stalins död har alltför många händelser kommit den sovjetiska myten att vackla: Chrustjovs rapport, Ungernrevolten, schismen med Kina, den ”fredliga samexistensen”, de rumänska och tjeckoslovakiska experimenten, Kubas avståndstagande ... Följaktligen kan det spanska kommunistpartiet, som aldrig helt kunnat rehabilitera sig efter sin kontrarevolutionära roll i den republikanska zonen under inbördeskriget och sitt agerande som medveten eller omedveten agent för Sovjetunionens utrikespolitiska intressen, varken hänvisa till hägringen

av ett jordiskt paradiset bakom järnridån eller hur länge som helst dölja den historiska sanningen och kamouflera sina föga meriterande insatser i Spanien. Det hjälper inte att partiet indirekt dragit fördel av Franco-regimens antikommunistiska propaganda – man utnämner ju alla regimens motståndare till ”kommunister” – att det förfogar över betydande medel och ymnigt propagandamaterial från öststaterna och därtill har tillgång till Pragradians sändningar, det hjälper inte att det alltid suttit inne med dessa trumfkort, som syndikalisterna aldrig haft, dess reella styrka visar sig ändå vara obetydlig. Det har varken uppnått försoning med de gamla eller lyckats locka till sig de unga med sin missriktade strategi om ”nationell försoning”. Då det endast lyckats skaffa sig bundsförvanter bland vissa vänsterkatoliker, framstår det numera för ett växande antal ungdomar som en samhällsbevarande faktor, ja som en faktor för kapitalismens överlevande och arbetarklassens infogande i etablissemanget. Eftersom kommunistpartiet är emot ”omstörtande verksamhet”, börjar det mer och mer likna ett traditionellt socialdemokratiskt parti, om man bortser från att det stalinistiska arvet satt sin outplånliga prägel på militanterna: de är mestadels dogmatiska, ”militärt” drillade, skrupelfria och väl bevandrade i förställningens konst. I Spanien som annorstädes kommer de frihetliga socialisterna att vara närmast till, när det gäller att dra fördel av den internationella kommunismens kris, för det är faktiskt sant att anarkismens förnyelse mer är beroende av en försämring av läget (på det ideologiska planet åtminstone) i Östeuropa, i Kina eller på Kuba än av anarkisternas egna direkta insatser och propaganda.

Den revolutionära marxismen till vänster om KP kommer inte att kunna konkurrera med syndikalisterna mer än till en tid. Castrister och maoister har ingen tradition att stödja sig på, även de ställer upp förebilder, som inte passar in på den spanska verkligheten. Vad trotskisterna beträffar kommer de svårigen att kunna ta sig ur fraktionsrivaliteternas hjulspår. Redan nu finns det emellertid grupper av marxistiskt skolade intellektuella med förmåga att grundligt analysera det nuvarande samhället, och dessa grupper kan mycket väl – vilket också är avsikten – en vacker dag ge upphov till ett utpräglat vänsterparti, ett POUM new look. Syndikalisterna skulle säkert inte ha någon svårighet att sluta en fast överenskommelse med dessa marxister, som är vidsyntare, mer demokratiska och revolutionära än sina föregångare i PSOE och kommunistpartiet.

Låt oss nu granska de speciella faktorer och omständigheter, som i en obestämbar framtid kan komma att främja den spanska syndikalismen. Att som socialdemokraterna gör hävda att CNT:s verksamhet har varit ofruktbar, är detsamma som att underförstått erkänna, att människan är ett djur, som endast behöver foder för att leva, och glömma att CNT har erbjudit och erbjuder något annat som ideal än kylskåp eller en blott och bar förändring i ägandeförhållandena. I högre grad än någon arbetarrörelse i världen har den uppnått positiva resultat, fast dessa icke kan beräknas i siffror. Den har hos arbetarna väckt känslan för mänsklig värdighet, den har visat dem frihetens värde, den har manat dem att förkovra sig, att uppfostra sig själva i och genom kamp, att skatta moraliska vinningar högre än materiella behov. CNT har aldrig trott att lösningen på de ekonomiska problemen automatiskt medför proletariats frigörelse. Den har jämsides fört kamp mot kapitalismen och angripit traditionerna, religionen, patriotismen, krigsmakten, den borgerliga kulturen, de sexuella tabuerna. Därtill kommer att den under inbördeskriget genomförde ett revolutionärt uppbyggnadsarbete, och detta kommer aldrig att försvinna ur det spanska folkets kollektiva minne, även om det led av vissa brister, som på grund av den knappa tiden, krigets fordringar och övriga vänstergruppers oförstående attityd inte kunde avhjälpas.

Den studerande ungdomen kommer en dag att få veta, vad fascismen inte tillåter den att veta, den kommer att upptäcka och bekantgöra vad de katalanska industriarbetarna, och lantarbetarna i Aragonien och Levanten genomförde på eget initiativ, den kommer att beundra originaliteten i det frihetligt socialistiska experimentet av 1936-1939 och inspireras av det när de bygger sin egen framtid. Ungdomen kommer förr eller senare att bli medveten om, att syndikalismen varit den intressantaste företeelsen i den spanska nutidshistorien. Den behöver inte på annat håll söka vad den kan gräva fram ur sin egen jord, den behöver inte apa efter utländska förebilder, den behöver varken importera idéer eller hjältar. Vad är den jugoslaviska självförvaltningen värd mot den spanska kollektiviseringen? Duger inte Durruti och Salvochea lika bra som Che Guevara till revolutionshjältar? Fanns det i den kinesiska kulturrevolutionen något som överträffade den fortlöpande kamp de frihetliga militanterna alltsedan Bakunins dagar fört mot de borgerliga värderingarna (medan ännu marxisterna ansåg att en omvälvning av produktionsförhållandena automatiskt skulle göra slut på gamla vanor och tänkesätt)? Har CNT något att lära från andra ifråga om direkt aktion, arbetardemokrati, stadsgerilla eller revolutionär ”punch”? Vilken annan massorganisation har haft så många självvärda förmågor och drivits av en så mäktig fläkt av idealism, hjältemod och medmänsklighet?

Självfallet har den spanska syndikalismen haft många svaga punkter. Ingen period efter 1939 har varit lysande, men de andra vänsterriktningarna har knappt klarat sig bättre än MLE. Antifascisterna i allmänhet blev offer för synnerligen ogynnsamma internationella omständigheter, och därtill kommer att all underjordisk verksamhet i längden drabbas av speciella åkommor, som inte läker ut förrän en ny generation trätt till – en generation som är fri från nederlagets trauma. Allvarligare är avsteget från den revolutionära apolitismen från och med 19 juli 1936, den tid då syndikalismen var närmare en fullständig seger än någonsin förr.

Rör det sig om en tillfällig svaghet hos CNT-militanterna, som inte alls berör läran? Eller rör det sig om en händelse, som klart visar det fåfänga i anarkismen? Att svara jakande på den andra frågan, det är att tro, att det inte finns något annat i det frihetliga tänkande än den revolutionära apolitismen, det är att bortse från att anarkismen också är en allmän uppfattning om världen och människan, en filosofi, en etik, ett sätt att angripa problemen. Men inte heller den anarkist som svarar ja på den första frågan förklarar något. Han tar samma ytliga och intellektuellt fega ståndpunkt, som vissa marxister gör, när det skyller socialismens partiella eller totala misslyckande i Sovjetunionen på Stalin, utan att fråga sig om inte möjligen Lenin och Marx har sin del i skulden genom att de gjorde en del felaktiga analyser och inte förstod vissa sociologiska lagar. Det är för att någonting inte klaffar i själva teorin, som ”särskilda omständigheter” motsäger den, eller vissa personer kan missbruka den – inte tvärtom. Därav följer att frågan om förhållandet till politiken bör granskas utan fruktan av CNT-militanter liksom av frihetliga socialister i alla länder, om de på nytt vill stå i första ledet i kampen för mänsklighetens sociala framsteg, och hyser en orubblig önskan att förändra världen. I annat fall kommer de att skörda bittra frukter.

Förklaringar

till i texten använda förkortningar och speciella uttryck.

Medan de tyska fascisterna kallade sin rörelse för ”nationalsocialism”, valde de spanska fascisterna termen ”nationalsyndikalism”.

Alliansen

se ANFD

Alianza Nacional de las Fuerzas Demócratas = ”De demokratiska krafternas landsomfattande allians”. Ett hemligt förbund av de olika grupperna inom vänsteroppositionen mot Francoregimen, bildat 1944. Kallas även ”Alliansen”.

Carlismen

Monarkistisk rörelse som uppstått genom en tronföljdsstrid. När kung Ferdinand den VII dog år 1833 ansåg sig hans bror Carlos Maria Isidro vara den rätta tronarvingen i stället för den avlidnes minderåriga dotter Isabella. Konflikten smälte samman med den författningsstrid som länge pågått mellan liberaler och anhängare av absolut kungadöme. De förra stödde Isabella och de senare Carlos. Carlismen fick alltså en reaktionär karaktär, fast den samtidigt kämpade för gamla lokala ”fri- och rättigheter” (*fueros*) mot liberalernas centraliseringssträvanden. Carlismen orsakade tre inbördeskrig under 1800-talet. I den spanska romanlitteraturen har dessa grymma krig blivit ”folklore” ungefär på samma sätt som det amerikanska inbördeskriget blivit det i USA. Vid militärupproret 1936 stödde carlisterna Franco, och carlismens beväpnade sektorer, los requetés med de röda baskarna, kämpade på generalernas sida i inbördeskriget. Sämjan tog dock snart slut. Don Carlos ätt utslocknade 1936, men carlisterna har ändå lyckats upprätthålla sin ”tronföljd” och hävdar att deras kandidat är den ende rättmätige arvingen till den spanska kronan.

CEDA

Confederación Española de las Derechas Autónomas = ”De självständiga högergruppernas spanska förbund”. Valkoalition av högerpartier.

CNS

Confederación Nacional Sindicalista, den ”nationalsyndikalistiska” eller ”nationalfackliga”, det vill säga fascistiska landsorganisationen, upprättad efter mönster från Mussolinis korporativistiska system. Arbetsgivare och arbetare är samorganiserade, anslutningen är obligatorisk och ”fackföreningsrörelsen” är infogad i den statliga apparaten.

CNT

Confederación Nacional del Trabajo = ”Arbetets landsorganisation”. Den syndikalistiska landsorganisationen.

Cortes

Det spanska parlamentet.

Esquerra

Den borgerliga katalanska vänstern. Se kap. II, not 46.

Euzkadi

Det baskiska namnet på den baskiska nationen. Baskerna beviljades självstyrelse inom den spanska republiken i oktober 1936.

Euzkara

Det baskiska namnet på det baskiska språket.

FAI

Federación Anarquista Ibérica = ”Iberiska anarkistiska federationen”. FAI omfattade både Spanien och Portugal. Därav beteckningen ”iberisk” i stället för spansk.

Federalism

1) Delstatssystem eller decentraliserad samordning över huvud taget.

2) Uppfattningen att delstatssystem, decentraliserad samordning, regional och kommunal självstyrelse och självbestämmande i största allmänhet är att föredra framför nationalstatlig centralisering och ”stark styrelse”. Det är naturligt att de federalistiska känslorna är starka just i Spanien med dess skilda, otillräckligt integrerade folk, basker, katalaner, galicier etc. Den spanska federalismens stora namn är Pi y Margall, som byggde på fransmannen *Pierre-Joseph Proudhons* idéer.

FIJL

Federación Ibérica de Juventudes Libertarias = ”Frihetlig ungdoms iberiska federation”. Den anarkistiska ungdomsrörelsen.

Fueros

Urgamla fri- och rättigheter för vissa städer och landskap.

Generalitat

Gammal beteckning på den katalanska staten, som återupptogs när Katalonien fick självstyrelse 1932.

JARE

Junta de Ayuda para los Republicanos Españoles = ”Juntan för hjälp åt de spanska republikanerna”.

JEL

Junta Española de Liberación = ”Spanska befrielsejuntan”, bildad i Mexiko 1943 av socialdemokrater och republikaner. Föregångare till den republikanska exilregeringen.

JSU

Juventud Socialista Unificada = ”Den förenade socialistiska ungdomen”. Uppstod i juli 1936 genom sammanslagning av den socialdemokratiska och den kommunistiska ungdomsrörelsen.

*Kantonalism**Kanton**Kantonupproret*

Enligt federalisten Pi y Margalls program skulle Spanien delas upp i elva självstyrande *kantoner*, vilka i sin tur skulle bestå av fria kommuner. När den första spanska republiken utropades i juli 1873 och Pi y Margall valdes till president, skulle detta program tillämpas. Men folket inväntade inte den nya författningen utan bildade på egen hand kantoner, som förklarade sig självständiga (i landets södra delar företrädesvis). Denna rörelse kallas *kantonupproret*. Den slogs ner av regeringen, Pi y Margall avgick och ”den federala republiken” avskaffades genom en statskupp. *Kantonalism*: tendens till sönderfall i småstater.

*Katalanism**Katalanistisk*

Beteckningen på separatistiska strömningar i Katalonien, landskapet vid Medelhavet med

Barcelona som huvudstad. Katalonien hörde ursprungligen till Frankrike, men anslöts 1137 till det aragonistiska kungadömet, som först 1474 förenades med Kastilien, varvid det spanska riket uppstod. Katalanerna har ett eget språk, en säregen kultur och en nationalkänsla, som dessutom får näring av medvetandet att Katalonien är den ekonomiskt bäst utvecklade delen av Spanien. Katalanismen fick sitt politiska uttryck i partier som *Esquerra*. 1932 tillerkändes Katalonien självstyrelse inom republikens ram och fick egen regering och parlament. Katalanismen bars huvudsakligen upp av medelklassen och placerade sig politiskt i mitten.

Kazikism

sp. *caciquismo*, ”pampvälde”. Denna typiskt spanska företeelse skildras på följande sätt i ”Spaniens historia” av Wretman-Olofsson: Ett annat problem under 1900-talet har varit *caciquismen*, som uppstod vid allmänna rösträttens införande 1890. Dessförinnan hade endast de stora skattebetalarna ägt rösträtt. När nu rösträtten utsträcktes till alla medborgare, organiserade sig förmögna personer för att leda valen. Snart fanns i varje by någon, ibland en godsägare, ibland en kommunaltjänsteman, som på de besuttnas uppdrag bestämde valresultatet i sitt distrikt. Dessa kallades *caciques*, kaziker, ett karibiskt ord för indianhövdingar på amerikanska kontinenten.

De metoder kazikerna använde var mångahanda och sträckte sig från den klassiska spanska pikaresken med röstköp, urkundsförfalskning, strykning från röstlängden av alla misstänkta personer o. s. v. till den mest skräckinjagande terror med förföljelse och mord på personer som inte ville rösta enligt kazikens önskningsar ... Följden av detta system blev naturligtvis att det parlamentariska styrelsesättet i hög grad misskrediterades ... Folket förlorade allt intresse för det politiska livet. (Wretman-Olofsson, ”Spaniens historia”, sid. 198.)

Militant

översättaren har ansett det riktigt att behålla denna term, som ju börjat upptas även i svenskt språkbruk. Militant betyder egentligen ”kämpande”, någon som kämpar för en idé. Inom arbetarrörelsen användes det för att beteckna de aktiva medlemmarna i motsats till de blott avgiftsbetalande.

MLE

Movimiento libertario español = ”Spanska frihetliga rörelsen.” En beteckning som började användas efter 1939.

Nationalkommitté

sp. *Comité nacional*. Beteckning på styrelsen för hela den syndikalistiska organisationen.

Plenum

Den syndikalistiska organisationens beslutande instans mellan kongresserna. Ett plenum bestod av Nationalkommittén plus ombud för regionalfederationerna (distrikten). Se vidare kapitlet ”Inför de politiska realiteterna” ovan, not 54.

PNV

Partido Nacionalista Vasco = ”Baskiska nationalistpartiet”. Parti för baskisk självstyrelse.

Possibilism

Av possible, möjlig: läran om det möjliga. Används här i ungefär samma betydelse som ordet ”reformism”.

POT

Partido Obrero del Trabajo = ”Arbetspartiet”, det parti som García Oliver efter kriget föreslog att syndikalisterna skulle bilda.

POUM

Partido Obrero de Unificación Marxista = ”Arbetarpartiet för marxistisk samverkan”. Bildades 1935 av antistalinistiska kommunister. Brukar betecknas som ”trotskistiskt”. Se kapitlet ”Syndikalisternas korta samarbete med makten”, not 13.

PSOE

Partido Socialista Obrero Español = ”Spanska socialistiska arbetarpartiet”. Det socialdemokratiska partiet.

PSUC

Partido Socialista Unificado de Cataluña = ”Kataloniens förenade socialistparti”. Bildades 1936 genom sammanslagning av de kommunistiska och socialdemokratiska partiavdelningarna i Katalonien samt några andra grupper (se sid. 294, not 14). PSUC dominerades av kommunisterna och var anslutet till Komintern.

Requetés

Se Carlism.

SERE

Servicio de Evacuación de los Republicanos Españoles = ”De spanska republikanernas evakuerings tjänst”.

SIM

Servicio de Investigación Militar = ”Militära undersökningstjänsten”. Upprättades under kriget för kontraspionage, men kom att fungera som politisk polis.

STV

Solidaridad de los Trabajadores Vascos = ”De baskiska arbetarnas solidaritet”. Den baskiska, katolska fackföreningsrörelsen.

UGT

Unión General de los Trabajadores = ”Arbetarnas allmänna union”. Den socialdemokratiska landsorganisationen.

UNE

Unión Nacional Española = ”Spansk nationell samling”, kommunistledd motstånds- och gerillarörelse från 1942. UNE skulle vara den spanska motsvarigheten till de ”nationella befrielsefronter”, som vid denna tid uppstod överallt i de av nazisterna ockuperade länderna.